

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΧΙΝΩ

1980

Θεσσαλονίκη 80

ΠΑΝΙΝΙΑ 1980

107999

11 21 7

Αρ. εισ. _____

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΩΝ

Τμήμα Βιβλιοθηκών
205 Πλ. Νεοελληνικής Δημοκρατίας
4 ας Ηλ. Ελ. Γρ. κγ' Τ 77

Θερός δό

ΕΤΗΣΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ & ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1980

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΘΕΡΟΣ '80

ΤΟΜΟΣ Α'

Καλλιτεχνική επίμελεια και εξώφυλλο
ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗΣ

Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία Γ. ΤΣΟΛΗ
Σταδίου 6 — ΓΙΑΝΝΙΝΑ Τηλ. 22-877 - 26.536

Ἡ «Ἡπειρωτική Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» ἄρχισε τὴ δράση της ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1976, μετὰ τὴν ἐγκριση τοῦ Καταστατικοῦ της ἀπὸ τὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων.

Ἐνας αὐστηρὸς κριτὴς θὰ μπορούσε νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι στὸ διάστημα πού πέρασε πολλὰ μπορούσαν νὰ γίνουν, πού δὲν ἔγιναν. Ἀπαντοῦμε, ὅτι – ἀντίθετα – μέσα στὰ πλαίσια τοῦ δυνατοῦ ἔγιναν πολλὰ.

Ἀποδείξαμε ὅλοι μαζί, ὅτι ἡ «Στέγη» μας στεγάζει ἀνθρώπους πού σέβονται τὴν ἐργασία τους, τὴν τέχνη τους, τὴν πέννα τους, πού ἔχουν ἐπιβάλει τὴν ἐκτίμησή τους σὲ πνευματικὲς προσωπικότητες τῆς χώρας.

Ἡ «Στέγη» μας διακρίθηκε γιὰ τὴν σεμνότητα τῶν ἐκδηλώσεών της. Μὲ κατανόηση πρὸς ὅλους δὲν ὑπερέβαλε, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑποτίμησε κανέναν. Καὶ δὲν ἀντιδίκησε μὲ κανέναν. Αὐτὸν τὸ δρόμο χάραξε καὶ αὐτὸν θὰ ἀκολουθήσει, παρὰ τίς πιθανὲς ἀντιδράσεις, πού εἶναι φυσικό νὰ ὑπάρξουν, ὅπου ὑπάρχουν ζωντανοὶ ὀργανισμοί.

Ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1977 μέχρι σήμερα ἡ «Στέγη» ἔχει νὰ ἐπιδείξει φιλολογικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς διαγωνισμοὺς ποιήματος, διηγήματος, ἔργων ζωγραφικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς φωτογραφίας μὲ βραβεῖα 10.000, 5.000 καὶ 3.000 ἀντιστοίχως γιὰ τὰ πρῶτα, δεύτερα καὶ τρίτα βραβεῖα. Ἐπίσης διαγωνισμοὺς ζωγραφικῆς μεταξὺ μαθητῶν τῶν Ἡπειρωτικῶν Λυκείων καὶ Γυμνασίων. Ἡ ἐπιτυχία τῶν διαγωνισμῶν αὐτῶν ὑπῆρξε μεγάλη. Ἐκτὸς τῶν παλαιῶν δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ νέα ταλέντα.

Γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν οικονομικῶν μέσων, ἐγκατάσταση γραφείων καὶ ἐξοδα διαγωνισμῶν μᾶς ἐβοήθησαν οἱ κ.κ. Ἐλ. Καλογιάννης, τέως βουλευτὴς, Ἀδελφοὶ Πέτσιου, Ἀχ. Φλώρος, Ἀχιλλ. Ἐμμανουηλίδης, Σάββας Νικολᾶτος, Ἰω. Καμπέρης, Αφοῖ Ἀναστασίου Ε. Ζιάκκας κλ. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς φίλους τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν τοὺς εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Ἰδιαίτερα ὀφείλουμε νὰ εὐχαριστήσωμε τὸν κ. Π. Παπαπέτρου, ὁ ὁποῖος μᾶς παρεχώρησε ὑπὸ μορφὴν χρησιδανείου γιὰ πέντε χρόνια δύο αἴθουσες στὴν πολυκατοικία του, ὁδὸς Γεωργίου Β' 21, μία γιὰ γραφεῖα καὶ μία γιὰ καλλιτεχνικὲς ἐκθέσεις καὶ συγκεντρώσεις.

Κατὰ τὸν χρόνο πού πέρασε εἶχαμε τίς ἐξῆς ἐκδηλώσεις.

Α' Διαλέξεις – συγκεντρώσεις – Καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις.

1) Ὁμιλία τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μεν. Παλλάντιου στὸ Καμπέριο "Ἴδρυμα γιὰ τὴ μουσική τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, σὲ συνεργασία μὲ τὸ «Ἄρμα Θέσπιδος».

2) Ὁμιλία «γιὰ τὴ νύφη κι ἀρχοντοθυγατέρα τοῦ Ζαγοριοῦ», τῆς κ. Ἐρμηνείας Φωτιάδου, μέλους τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς Στέγης, σπὴν αἴθουσα τῆς Παλαιᾶς Ἀκαδημίας.

3) Όμιλία στην ίδια αίθουσα του κ. Δημ. (Τάκη) Σιωμόπουλου για τον ποιητή Σεφέρη.

4) Όμιλία του Λαρισαίου λογιού Σακελλίωνα για τις σύγχρονες πολιτικές και κοινωνικές επιδράσεις του έργου του Άλ. Παπαδιαμάντη.

5) Η τιμητική εκδήλωση για την ποιήτρια Χρυσάνθη Ζίτσαία στή γενέτειρά της Ζίτσα με συμμετοχή της κοινότητας, του Λυκείου Ζίτσας και του περιοδικού «Ήπειρωτική Έστία».

6) Συνεχίστηκαν οι κατά δεκαπενθήμερο πνευματικές συγκεντρώσεις, κατά τις οποίες – μεταξύ των άλλων – έγιναν συζητήσεις, έπειτα από υπεύθυνες εισηγήσεις, για την Έλληνική παράδοση, για τον ποιητή Όδυσσέα Έλύτη, για τον ποιητή Άριστ. Βαλαωρίτη για τον Δωδωναίο Διόνυσο κ.λπ.

Οι εκδηλώσεις αυτές έδωσαν εύκαιρία για μία καλύτερη πνευματική γνωριμία των μελών της Στέγης με τό ευρύτερο κοινό και έδειξαν τή στάθμη των πνευματικών διαφορόντων.

7) Μία σειρά από καλλιτεχνικές εκθέσεις ομαδικές και άτομικές είτε των μελών, είτε και άλλων καλλιτεχνών, Ήπειρωτών και μή, συνετέλεσε στή δημιουργία ενός ιδιαίτερου καλλιτεχνικού κλίματος και έδωκε άφορμή για προσεκτικότερη μελέτη των καλλιτεχνικών προβλημάτων. Ιδιαίτερα θά αναφέρωμε τήν «Διεθνή Έκθεση Καλλιτεχνικής Φωτογραφίας BIENNALE (300 πίνακες)» που έγινε στήν αίθουσα τελετών της Νομαρχίας Ίωαννίνων σέ συνεργασία με τήν Έλληνική Φωτογραφική Έταιρεία και επίσης τήν Πανελλήνια Έκθεση Ζωγράφων της Έλληνικής Έπαρχίας, που έγινε στόν ίδιο χώρο σέ συνεργασία με τό «Άρμα Θέσπιδος» έπειτα από ειδική άδεια του Νομάρχου Ίωαννίνων κ. Λουκά Φωτόπουλου.

Λεύκωμα τής Στέγης

Τό Διοικ. Συμβούλιο βρίσκεται σήμερα στήν εύχάριστη θέση νά παραδώσει στά χέρια των φίλων της τό έτήσιο λεύκωμα τής «Στέγης». Θ' αποτελεί κάθε χρόνο τήν έτήσια λογοτεχνική και καλλιτεχνική εμφάνιση των μελών της, γιατί μόνο μέλη θά συμμετέχουν, τακτικά ή άντεπιστέλλοντα.

Διαγωνισμοί

Γιά τό 1980 προκηρύξαμε μία σειρά φιλολογικών και καλλιτεχνικών διαγωνισμών, ήτοι 1) θεατρικού έργου, 2) διηγήματος, 3) ποιήματος, 4) ζωγραφικής και 5) χαρακτικής.

Γιά τούς μαθητές των Ήπειρωτικών Γυμνασίων και Λυκείων προκηρύχθηκαν οι κάτωθι διαγωνισμοί 1) διηγήματος, 2) ποιήματος, 3) ζωγραφικής και 4) καλλιτεχνικής φωτογραφίας.

Γιά τούς μαθητές των Δημοτικών Σχολείων τής Ήπείρου προκηρύχθηκε διαγωνισμός παιδικού σχεδίου.

Έπιθυμούμε νά κάνωμε τήν «Ήπειρωτική Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών» πνευματική και καλλιτεχνική Έστία με πανελλήνια άκτινοβολία. Γιά νά τό πετύχωμε μάς είναι άπαραίτητη ή συμπάρασταση όλων των άδολων φίλων.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΘΕΡΟΣ '80

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΑΒΕΡΩΦ - ΤΟΣΙΤΣΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Διήγημα (Απόσπασμα)

Ο μύθος

Ένας στρατιώτης του Καραϊσκάκη σταλμένος απ' τον αρχηγό ν' ανεβεί στην 'Ακρόπολη για νά φέρει μήνυμα στους πολιορκουμένους σχετικά με την έτοιμαζόμενη επίθεση από τό Φάληρο, πληγώθηκε βαρειά, σύρθηκε σέ μιά σπηλιά κάτω από την 'Ακρόπολη κ' έμεινε ναρκωμένος 150 χρόνια. Κάποιο πρωί -στην εποχή μας πιά- ξύπνησε και βρέθηκε μπροστά σέ μιά συντροφιά νέων, άγοριών και κοριτσιών.

(“Ολ’ αυτά άποτελούν τό πρώτο μέρος του διηγήματος, πού παραλείπεται λόγω τής έκτάσεώς του).

«Πούναι ό 'Ελαιώνας;»

Έπιασε τό καριούφι του, πετάχτηκε όρθιος, τίναξε την φουσανέλλα του. Τί θάμα ήταν τούτο...! Ούτε λαβωματιά ένοιωθε, ούτε κούραση. Την παλιά του λεβεντιά ένοιωθε και μάλιστα φτερωμένη, δίχως τό βάρος τής άγωνίας και τής σκλαβιάς. Μέ δύο βήματα, μέ δύο ζαρκαδίσια πηδήματα, βρέθηκε δίπλα στους καθισμένους νέους. Δύο ζευγάρια ήταν.

- Καλώς τά παλληκάρια, είπε.

- Πού ήσουν Ποιός είσαι; άπόρησαν.

- Τούτος είναι χίπης, χίπαρος, είπε ό άντρας μέ την τραχειά φωνή, ό Κώστας.

- Τί είμαι έγώ, τούς είπε, δύσκολα θά σάς τό έξηγήσω και δύσκολα θά τό καταλάβετε. Προχώρησε κατά τό άνοιγμα τής σπηλιάς.

- Μά πριν σάς ρωτήσω ποιό είσατε και γιατί φοράτε όλοι φράγκικα, συνέχισε, νά μέ συμπαθάτε, μά θέλω νά ξαναδω, νά χορτάσω τον 'Ελαιώνα.

Κυττάχτηκαν οι νέοι, δέν καταλάβαιναν τί έλεγε ό ξένος, χαμογέλασαν.

Στό άναμεταξύ ό Ζαχαριάς, είχε σταθεί στό μικρό πλάτωμα μπρός στή σπηλιά. Είχαν άνοιξει όρθάνοιχτα τά μάτια του.

Τί ήταν αυτό πού έβλεπε; Δέν τό χωρούσε νοūs ανθρώπου!... Χάος!... χάος!

Έκεί πού σ' έπαιρνε άλλοτες ή χαρά, εκεί πού άλλοτες ήταν χιλιάδες οι φουντωτές έληές, οι σειρές από μαύρες λόγχες κυπαρισσιών, εκεί πού ήταν άλλα δένδρα, άλλες πρασινάδες... τώρα... όλοϋθε... όλοϋθε ντουβάρια... μεγάλα, ψηλά ντουβάρια, σά θεόρατα κουτιά...

Θάταν οι πολυκατοικίες, πούχαν πεί πρώτα τά 'Ελληνόπουλα... Δηλαδή... πολλές κατοικίες μαζί... “Οχι... Δέν ήταν δυνατό!... Αύτά τά μεγακούτια μοιάζαν φυλακές, ψηλές, θεόρατες, για νά μή μπορεί νά φύγει ό φυλακισμένος, για νά μήν μπορούν νά τούς λεφτερώσουν οι άπ' όξω. Σπίτια δέν ήταν... Τά σπίτια χτίζονταν έτσι πού από τά παραθύρια νά μπαίνει ή μυρωμένη άνάσα του άνθου τής λεμονιάς και τών λουλουδιών, άκόμα κι' εκείνη του χαμομηλιού. Δέ χτίζονταν για

νά πνίγουν ό,τι όμορφιά είχε φτιάσει ό Θεός. Χτίζονταν στά μέτρα σου, σ' εκείνα τής ανάσας σου, του κορμιού σου, καί τής ψυχής σου... Τούτο δέν ήταν πολυτεία. Μιά χαλασιά ήταν, δίχως περιβόλια, δίχως πουλιά.

Τόν πήρε μία έλπίδα πώς αύτή ή χαλασιά δέν έπιανε όλο τόν τόπο πέρα-πέρα. Κύτταξε μπρός του, κύτταξε δεξιά, άριστερά, όλοϋθε τά ίδια έβλεπε. "Όσο έπαιρνε τό μάτι του...

Έσβησε ή έλπίδα.

Ώρέ τ' ήταν έτούτο τό κακό!... Τί σόι άνθρωποι τό άντεχαν! Έδω λές κι' ό Σατανάς είχε νικήσει τό Θεό. Λές κι' είχε περάσει ένα άπόκοσμο μαχαίρι, σύριζα στό χώμα, είχε βγάλει ό,τι εκεί είχε φυτρώσει καί καρπίσει μέ τή θέληση του Θεού, κι' ύστερα ό Σατανάς είχε ξεφορτώσει εκεί χιλιάδες καί χιλιάδες φορτώματα πέτρες... Πώς άνάσαινε ό άνθρωπος;... Τό καλοκαίρι μέ τό λιοπύρι, όταν θ' άναβαν όλες αύτές οι πέτρες, τί ιδρώτες έχυνε; Τίς νύχτες πώς κοιμόταν; Τίς μέρες, τί έβλεπε νά χάρεται τό μάτι του;

Ώρέ, άπόκοσμος τόπος! Ώρέ, χαλασιά!...

Κύτταξε πελαγωμένος τή μικρή συντροφιά.

- Πούν' ό Έλαιώνας; ψιθύρισε.

- Ποιός Έλαιώνας;

- Τής Άττικής, άποκρίθηκε.

- Τί λές ρέ φίλε; Ποιός Έλαιώνας τής Άττικής;

- Ένας άπό τούς δύο-τρεις πιό μεγάλους τής Ελλάδας πού τούς έχω όλους περπατήσει, επέμεινε ό Ζαχαριάς. Τούτος άρχίζει άπό τά Μέγαρα καί τή Λεψίνα, πάει στά Φάλαρα, σά κάτω έχη σύνορο τή θάλασσα, σά πάνω τήν Πάρνηθα καί τήν Πεντέλη. Λίγ' άμπέλια, λίγα κήπια καί λίγα χωράφια τό κόβουν μόνο. Πούν' τος;

Η Γιούλα κυττοϋσε άπορημένη. Οι άλλοι τρεις γελοϋσαν.

- Τί παριστάνεις βρέ φουστανελλά; του χαχάνισε ό Κώστας. Μπάσ' καί σ' έστειλε κάνας μπαμπάς νά μάς κάνει μάθημα, καί μάς τ' άρχίζεις μέ θέατρο καί κούφια ξεπερασμένη παρελθοντολογία;

- Ώρέ τί μάθημα νά κάνω; είπε ό Ζαχαριάς. Έγώ είμαι πού θέλω μάθημα, πολλά μαθήματα.

Άμάν γιά τό Θεό. Άποκριθήτε μου σ' ό,τι σās ρωτάω. Ποιό χρόνο, ποιά μέρα έχουμε;

- Τέσσερεις του Μάη του 1977.

Του σφίχτηκε ή καρδιά! Τέσσερεις του Μάη... Καρδίσκο... "Άη Γιώργη μου... σά σήμερα...

Λογάριασε γρήγορα μεσ' στό μυαλό του: εκατόν πενήντα χρόνια!...

Έκανε μία προσπάθεια, νίκησε τή σύγχισή του.

- Στην Άθήνα είμαστε;

- Στην Άθήνα, του άποκρίθηκαν. Στῆς Άκρόπολης τή σηλιά.

Έρριξε ένα πλατύ βλέμμα έξω.

- Τότε πούν' ό Έλαιώνας; είπε μ' άγωνία.

- Άν βγῆς ψηλά στην Άκρόπολη, του γέλασε ό Κώστας, θα δῆς ό,τι βλέπεις έδω μπροστά σου.

- Δηλαδή ντουβάρια; Ψηλά ή χαμηλά ντουβάρια;

- Σπίτια, πολυκατοικίες.

- Πέστε τα όπως θέλ' τε. Μ' άφου χαλάσατε τόν Έλαιώνα, πού βρίσκει ό κόσμος λάδι γιά νά τρώη;

Κυττάχτηκαν οι νέοι.

- Τούτος δέ θάνε στά καλά του, είπε ό Γιώργος.

- Συμπαθάτε με παιδιά, συμπαθάτε με, είπε άπελπισμένος ό Ζαχαριάς. Μή δίνετε σημασία πού δέν καταλαβαίνω... Θά σās ξηγήσω άργότερα... Τρελλός δέν είμαι... Μά θά τρελλαθώ τώρα... Δέν καταλαβαίνω... Πέστε μου. Άφου χάλασαν τούς έλαιώνες, πού βρίσκουν λάδι νά τρών οι Έλληνες;

- Δέν ξέρουμε. Βρίσκουν!... Τρώνε σπορέλαια.

- Άμα δέν έχουν πολλές έληές νά κλαδεϋουν, μέ τί ξύλα μαγειρεύουν, μέ τί ζεσταίνονται τό χειμώνα;

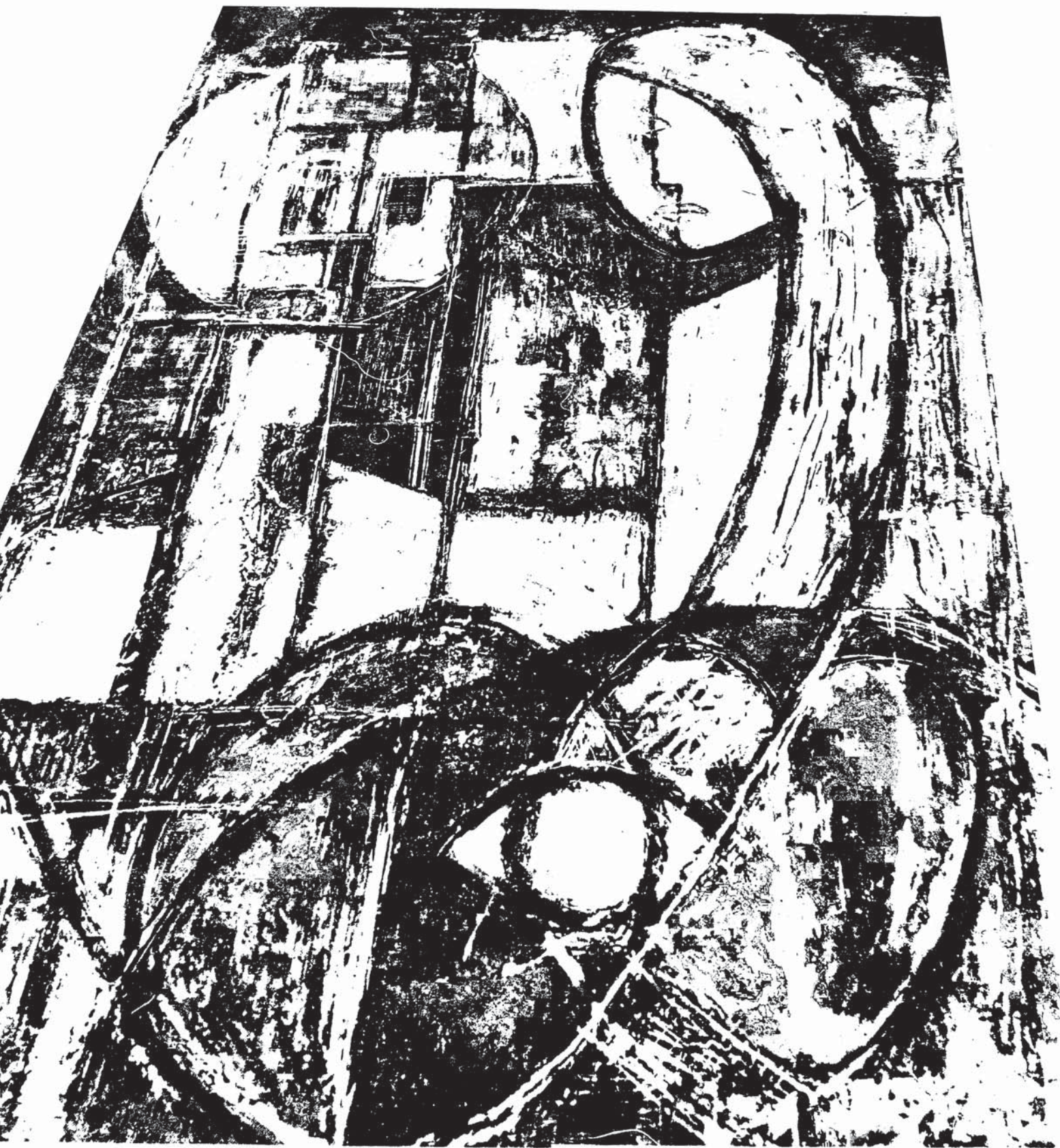
Τώρα γέλασαν πλατιά οι νέοι.

- Καί ποιός μαγειρεύει μέ ξύλα, βρέ... Πώς σέ λέν ἀλήθεια;
- Ζαχαριά.
- Λοιπόν Ζαχαριά, μέ ξύλα μπορεῖ νά μαγειρεύουν καί νά ζεσταίνονται οἱ λιγοστοί πού μένουν στά βουνά.

«Μπαστάρδεψε τό Γένος»

- Γλύστρησε στό βράχο πού ἀκουμποῦσε ὁ Ζαχαριάς, ἔκατσε χάμω σαστισμένος.
- Στήν Ἡπειρο καί στή Ρούμελη, στά Τζουμέρκα, στ' Ἄγραφα, στά Χάσια, στόν Παρνασσό, στοῦ Μωρηᾶ τά βουνά, μένουν λιγοστοί εἶπατε; ἴσαμε πόσοι;
 - Λιγοστοί παντοῦ, τοῦ ἀποκρίθηκαν. Δέν ξέρομε πόσοι. Ἀκοῦμε πώς πολλά χωριά ἐρήμωσαν ἐντελῶς, πώς ἄλλα ἔχουν δέκα μὲ εἴκοσι κατοίκους.
 - Πάει μπαστάρδεψε, χάθηκε τό Γένος, εἶπε συλλογισμένος ὁ ἀγωνιστής. Ἀλλά καλά... στίς πολιτείες, πώς μαγειρεύουν, πώς ζεσταίνονται;
 - Μέ πετρέλαιο, τοῦ ἀποκρίθηκαν. Εἶτε κατ' εὐθείαν μέ πετρέλαιο, εἶτε ἀφοῦ γίνει ἠλεκτρισμός. Αὐτό ἀντικατέστησε καί τ' ἄλογα.
 - Τ' ἄλογα! Ξαφνιάστηκε ὁ Ζαχαριάς. Τά ἄτια, τίς φοράδες; Μή δέ λέμε τό ἴδιο πράμμα;
 - Τό ἴδιο λέμε φουσανελλά. Μουλάρει ἔχουμε χρόνια νά δοῦμε. Ἄλογα, σπάνια καί πού βλέπουμε. Πῆραν τή θέση τους οἱ μηχανές πού καίν' πετρέλαιο. Αὐτό τά κάνει ὅλα τώρα.
- Ζώηρεψε τό μάτι τοῦ Ζαχαριά.
- Τό καί ν οἱ μηχανές καί φτιάνουν τό νερό ἀτμό; ρώτησε. Σάν τό καινούριο τό παπόρο μας νά πούμε;
 - Κάπως ἔτσι, τοῦ ἀποκρίθηκαν.
- Θαύμασε ὁ Ζαχαριάς.
- Μά τότες, εἶπε, τοῦτο τό καινούργιο τί φλογιστικό γιά νά περισσεύει ἀπ' τίς πυροστίες καί νά τό καί ν στίς μηχανές, θά κλαδεύεται ἀπό μυλιούνια θηρία, θηρία δέντρα. Τί σοί δέντρα εἶναι καί πού τα νάναι;
- Δέν περίμενε τήν ἀπόκριση καί ἄκουσε.
- Δέν κλαδεύεται ἀπό πουθενά τό πετρέλαιο, τοῦ εἶπαν γελώντας. Δέ βγαίνει πάνω στή γῆ. Εἶν' ἓνα μαῦρο λάδι πού βρίσκεται δῶ καί κεῖ, πολύ βαθειά στή γῆ.
- Τώρα ἔπεσε σέ βαθειά συλλοή ὁ ἀπορημένος ἀγωνιστής.
- Τελώνιο τῆς Χαλιμᾶς, ψιθύρισε. Μά καλά... αὐτό τό καινούριο τελώνιο δέ σώνεται ποτέ;
 - Σώνεται στό ἓνα μέρος, μά ὅλο καί βρίσκεται στό ἄλλο. Τώρα λέν πώς ὅπου νάναι, σέ δέκα, σέ εἴκοσι χρόνια, θά σωθεῖ παντοῦ.
 - Λένε πώς ὅπου νάναι θά σωθῆ.
 - Καί τότες, τί θά ναν' τε; Πώς θά μαγειρέψετε, πώς θά ζεσταθῆτε;
- Συνέχισε ζωηρότερα:
- Μωρέ πώς χωρίς ἄλογα θά ὀργῶστε τά χωράφια νά βγάλτε σάρι, νά φάτε ψωμί-ψωμάκι;
- Ἦρέ σεις τρελλαθήκατε ὅλοι! Τί θά ναν' τε μωρέ σά σωθεῖ τό τελώνιο;
- Κυττάχτηκαν γιά λίγο οἱ νέοι καί μίλησε πάλι ὁ Κώστας.
- Σκοτούρα πού τήν ἔχουμε. Στό κάτω-κάτω αὐτό εἶναι πρόβλημα πού ἔχει ὁ κόσμος ὅλος, ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀμερική. Κάτι θά βρεθῆ. Ἐμεῖς θά χολοσκάσουμε; Ἄς χολοσκάση τό Κατεστημένο.
- Τό Κατεστημένο... Νά το πού ξανάμπαινε στή μέση... Δέν καταλάβαινε...
- Τ' ἀναφέρατε καί πρὶν τό Κατεστημένο, ρέ παιδόπουλα. Δέν τῶχω ματακούσει. Τί εἶναι;
- Κυττάχτηκαν οἱ νέοι. Σά νά μὴν ἤξεραν τί ν' ἀποκριθοῦν. Ἀπορημένος ὁ Ζαχαριάς, κυττοῦσε πότε τόν ἓνα, καί πότε τόν ἄλλον.
- Ὁ ὀρισμός τοῦ Κατεστημένου, εἶπε διστακτικά ὁ Γιώργος κυττάζοντας τόν Κώστα, δέ βγαίνει μέ λίγα λόγια, ἔτσι ἀπροετοίμαστα.
 - Κατεστημένο λέγεται, ἔκοψε ὁ Κώστας, τό σύνολο αὐτῶν πού ἔχουν μόνιμα ἐγκατασταθῆ στα πλαίσια μιᾶς κοινωνίας. Ἐκείνων πού ἔχουν τά ἐργοστάσια, τά ἐμπορικά, τά βιοτεχνικά ἐργαστάρια, τά σπίτια, τά πλοῖα, ἐκείνων πού ἔχουν τίς θέσεις στή διοίκηση τοῦ Κράτους, στό Στρατό, ἐκείνων πού εἶναι δικηγόροι, γιατροί, καθηγητές, σέ Πανεπιστήμια καί σέ Σχολεῖα.
 - Καί δέν μπορεῖ ὁ πᾶσα ἓνας, ἅμα κατεβάζει ἡ κούτρα του, νάχει ἐμπορικό ἢ τέτοια θέση;

- Μπορεί, απάντησε η Γιούλα.
- Καί πότε γίνεσαι κατεστημένο; "Αμα σέ γράψουν στά κατάστοιχά τους; Ξαναμίλησε η Γιούλα.
- Δέν υπάρχουν κατάστοιχα καί περιορισμοί, είπε.
- Σά νά λέμε, ρέ παιδόπουλα, παρατήρησε ό Ζαχαριάς, κατεστημένο είναι όσοι "Ελληνες πρόκοψαν. Οί μισοί νά πούμε ή καί τρεις στούς τέσσερες.
- Ναί, μά όσοι πρόκοψαν, παρατήρησε σκληρά ό Κώστας, έπειδή έγκαταστάθηκαν, δέν τούς συμφέρει ή άλλαγή. Κι' έμεις ή νεολαία, θέλουμε άλλαγή.
- Τί άλλαγή; ρώτησε ό Ζαχαριάς.
- Μιάν άλλαγή. "Όποια νάνα. Φτάνει βαθειά άλλαγή καί νάχει περισσότερη έλευθερία, περισσότερη άγάπη.
- Κι' εκείνοι του Κατεστημένου, δέ θέλουν περισσότερη άγάπη; Τί τούς πειράζει;
- Τούς πειράζει. Αύτοί θέλουν πριν άπ' όλα τάξη καί δουλειά, νά μήν πειραχθούν οί θέσεις τους καί τά κέρδη τους.

"Εμεινε γιά λίγο συλλογισμένος ό Ζαχαριάς. Τό Κατεστημένο ήταν οί πολλοί, οί πιό πολλοί, καί θέλαν τάξη... Μά πώς θά γινόταν δίχως τάξη; Κι' ή περισσότερη άγάπη, δέ βρισκόταν εύκολώτερα άμα ύπήρχε τάξη; Κι ή περισσότερη άγάπη δέν έφερνε περισσότερη τάξη, πού αύτή, λέγαν σύμφερνε στό Καταστημένο;

"Άλλο θά έννοούσαν... Αύτός δέν καταλάβαινε... "Έτσι ήταν...

Τούτα τά "Ελληνόπουλα φαινόταν καλά παιδιά. Βρώμικά ήταν κι' άσουλούπωτα, μά τά πρόσωπά τους ήταν τίμια καί γλυκά. "Άλλο θά έννοούσαν... "Εκείνος δέν καταλάβαινε.

- Παιδόπουλα, είπε, δέ νογάω τί λέτε. "Αν θέτε, κι' αν μέ πιστέψετε, θά σάς πώ άργότερα ποιός είμαι. Μά τώρα... Φαίνεστε καλά παιδιά... γιά ξηγάτε μου... Πέσ' τε πώς ήρθα από βουνό όπου γιά έκατόν πενήντα χρόνια δέν πάτησε πόδι ανθρώπου... Πέσ' τε, έτσι χατήρι κάν' τε μου, πέσ' τε πώς ξέρω μόνο πώς ζούσε τότες ό κόσμος. Πώς δέν ξέρω τίποτας, μά τίποτας, μά τίποτας, γιά όσα άλλαξαν από τότες... Καί νά μέ συμπαθατε... Παρακαλώ σας! Γιά ξηγάτε μου πώς πορεύεται σήμερα ό κόσμος.

Προθυμοποιήθηκαν οί νέοι, τό γλέντησαν κι' όλας, τούς άρεσαν οί άπλοϊκές έρωτήσεις του.

Ρωτούσε τό ένα ό Ζαχαριάς, ρωτούσε τό άλλο, άπαντούσαν εκείνοι.

Σάν κόντευε νά μεσημεριάσει, ό Ζαχαριάς είχε καταλάβει-όσο μπορούσε νά καταλάβη- τί ήταν ή "Ελλάδα, καί πώς, ύστερ' από έκατόν-πενήντα χρόνια, ζούσαν οί "Ελληνες.

Μέ καλωσύνη μέ άπλά λόγια, είχαν άπαντήσει τά παιδιά σέ όλες τίς άπορίες. "Από όσα είχαν πει, πολλά του είχαν άνοιξει τήν καρδιά: οί πόλεμοι του 12-13, ή Λεφτεριά πού αγάλιαζε πιό πολλούς "Ελληνες. "Ο πόλεμος του 40-41, πάλι σάν τό '21, λίγοι κι' άδύναμοι ένάντια στούς πολλούς καί δυνατούς. "Ανοιξαν άκόμα τήν καρδιά του τά γράμματα πού μάθαιναν όλα τά "Ελληνόπουλα, άλλα πράγματα άκόμα.

Πολλά πάλι, του είχαν φέρει θλίψη μεγάλη: τό Μέγα Δράμα, τό ξεριζώμα τής μαύρης προσφυγιάς, ή σκλαβιά στήν Κύπρο, οί άμέτρητες διχόνοιες κι' οί έχθρες ανάμεσα στούς "Ελληνες, ανάμεσα στ' άδέρφια. Πάντα τά ίδια...

"Άλλα, τέλος, πούχαν νά κάμουν μέ τό πώς σκεφτόνταν καί ζούσαν οί "Ελληνες, αύτά δέν τά καταλάβαινε. "Όχι! "Όσο κι' αν ρωτούσε, όσο κι' αν τυραννούσε τό μυαλό του, δέν τά καταλάβαινε.

Μά ήρθε ή ώρα νά μήν καταλάβουν κι' οί νέοι. Γιατί ρώτησαν καί κείνοι: Ποιός ήταν; Πούθε έρχόταν; Πώς είχε βρεθει αύγή μέσ' στή σπηλιά, άφου εκείνοι, όταν είχαν έρθει από βραδύς, τήν είχαν εύρει άδεια;

Σέ κάθε έρώτηση, δίσταζε ν' άπαντήσει ό Ζαχαριάς. Μά στό τέλος μίλησε. Διηγήθηκε τήν ιστορία του.

Μέ τά πρώτα λόγια κυττάχτηκαν οί νέοι, χαμογέλασαν.

- "Όταν είμαστε στήν άνεκδιήγητη "Ιατρική Σχολή, ψιχύρισε ό Γιώργος στό άλλο κορίτσι, νομίζω πώς αύτό θά τώλεγαν δίχασμένη προσωπικότητα. - "Έτσι δέν είναι, Μάρα;

"Η Μάρα, ένα σοβαρό, λιγομίλητο κορίτσι, άποκρίθηκε:

- Μάλλον. "Άλλά σέ συνδυασμό μέ μιá βαρειά άμνησία.

Καί σέ λίγο, λυπημένη, πρόσθεσε:

- Σκέφτηκες πώς αν είχαμε συνεχίσει, τώρα θα κοντεύαμε να γίνουμε γιατροί; Δέν άκούστηκε ἡ ἀπάντηση τοῦ Γιώργου, γιατί μίλησε ὁ Ζαχαριάς.

- Σᾶς εἶπα πώς δέ θά μέ πιστεύατε, δικαιολογήθηκε. Μά δέν πειράζει. Κι' ἐγώ ἀπ' ὅσα μοῦπατε, κάμποσα δέν τά πιστεύω. Πολλά δέν τά χωράει ἡ κεφάλια μου, δέν τά νογάω. Δέ σμιγουν τά μυαλά μας. Μπορεῖ ἐσεῖς νᾶσαστε ἡ ἀλλαγὴ, ὅπως μονολογήσατε, κι' ἐγώ ἡ συνέχεια.

- Δέν πειράζει, Ζαχαριά, τοῦπε ἡ Γιούλα, μιά φορά κάναμε καλή παρέα.

- Καί λές νόστιμα πράγματα, συνέχισε ὁ Κώστας. Ἐ, πώς ἔχεις μιά πετρηά, πώς κάποιο ὄνειρο πού εἶδες τό πῆρες γιά πραγματικότητα γιατί πιστεύεις πώς ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών καί παντοδύναμος, ἔ, αὐτό δέν πειράζει. Μιά φορά νά τό ξέρεις, ἐμεῖς σ' ἀγαπήσαμε.

- Κι' ἐγώ! Κι' ἐγώ! εἶπε ζωηρά ὁ ἀναστημένος πολεμιστής.

- Κι' ὅπως σοῦ ξομολογήθηκα, εἶπε ὁ Κώστας, μέσ' στά παράξενά σου εἶπες καί πολλά νόστιμα καί σωστά πράγματα. Γι' αὐτό γιά πές μας τώρα πού εἶπαμε κι' ἀποεἶπαμε: Τί συμπέρασμα βγάξεις; Γιατί ξεστρατήσαμε; Γιατί οἱ πῖο πολλοί ἄνθρωποι εἶμαστε δυστυχισμένοι; Ἡ ἄς τό πῶ πῖο μαλακά: γιατί δέν εἶμαστε εὐτυχισμένοι;... Εὐχαριστημένοι ἔστω;

Φταίει τό Κατεστημένο

Ἐπese μιά σιγή. Ἐμοιαζε νά στοχάζεται ὁ Ζαχαριάς. Στό τέλος εἶπε:

- Φταίει τό Παλιό Κατεστημένο.

Θριαμβολόγησε ὁ Κώστας.

- Τά βλέπετε! Τά βλέπετε! Φώναξε. Νά! Ἐνας ἀγνός καί ἴσιος ἄνθρωπος. μόλις ἄκουσε πώς ζοῦμε, βρῆκε ἀμέσως τήν αἰτία: φταίει τό Κατεστημένο.

- Νάι, μά ὄχι ὅπως τό λές ἐσύ, ἀντιμίλησε ὁ Ζαχαριάς. Φταίει τό παλιό Κατεστημένο, γιατί δέν κατάλαβε πώς σιγά-σιγά, ἄφησε, ἢ κι' ἐσπρωξε ὄλους τούς Ἑλληνες νά πάρουν λάθος δρόμο.

- Μά σοῦ εἶπαμε, πώς σέ μικρές διαφορές, ὅμοια ζοῦνε ὄλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί.

- Ἐ!... Τότε φταῖνε ὄλα τά Κατεστημένα, ἐπέμεινε ὁ Ζαχαριάς. Μά πῖο πολύ ἀπ' ὄλα λέω τό Ἑλληνικό Κατεστημένο.

- Γιατί φταίει πῖο πολύ αὐτό; ρώτησε ἡ Γιούλα.

Συλλογίστηκε λίγο ὁ Ζαχαριάς, κι' ἀποκρίθηκε:

- Δέν ξέρω γιατί, μά ἔτσι λέω. Μπορεῖ γιατί αὐτό ἔβλαψε τό σπίτι μου, κι' αὐτό μέ καίει πρῶτα. Μπορεῖ... Ὅχι μπορεῖ... ἔτσι εἶναι... γιατί ἐδῶ καί λίγες γενιές, μᾶς παράλαβε γυμνοῦς καί διαγομισμένους, παρθένοῦς ἀπ' αὐτά τά σακατλίκια πού μοῦ μολογήσατε... Καί βγήκε ἀπ' τά σπλάχνα μας, τό δικό μας τό Κατεστημένο! Ἀπό χωριάτες καί τσομπαναρίους, ἀπό ναῦτες καί λιγοστοῦς πραρατευτάδες. Σῶμα κι' αἶμα εἶμασαν ὄλοι. Ἐπρεπε νά κατάλαβει πώς σωστό ἦταν, ὅταν ἐπί τέλους πήραμε τή λεφτεριά μας, πρὶν ἀπ' ὄλα νά μᾶς κρατήση Ἑλληνες. Ὅχι νά μᾶς κάνει μαϊμούδες, νά δοξάζουμε ὄ,τι καλό ἢ στραβό δοξάζει ἡ Φραγκιά.

Ἀνέβηκε τώρα ὁ τόνος τῆς φωνῆς του.

- Ὡρέ μοῦπαταν πρὶν, εἶπε, πώς ἡ Φραγκιά, σκότωσε τό Θεό. Κι' ἀφοῦ τόν σκότωσε κείνη. Θά πεί πώς πέθανε ὁ Θεός!... Εἶναι κουβέντα αὐτή, ὦρέ Ἑλληνόπουλα; Ἐγώ κολιβογράμματα ἔμαθα ἀπό παπαδάσκαλο σέ κρυφὸ σχολειό, δέκα κουβέντες ἄκουσα ἀπό καπεταναίους, καί πολλά στοχάστηκα κάτω ἀπ' τόν ἴσκιο τοῦ πλάτανου. Καί λέω πώς ἐδῶ καί χιλιάδες χρόνια, ὄντας ἐμεῖς εἶχαμε θεοῦς στὸν Ἐλυμπο κι' ἡμίθεους στίς πολιτεῖες, οἱ Φράγκοι προσκυνοῦσαν ξόανα ἀπό πέτρα, κι' ἄλλο δέν κάταν παρά νά βγάζουν ρίζες στοῦς λόγγους νά τίς τρῶνε.

Ὁ τόνος τῆς φωνῆς τοῦ Ζαχαριά, ἀνέβηκε ἀκόμα πῖο πολύ καί συνέχισε μέ πάθος.

- Καί τώρα θά μοῦ πῆτε πώς ἐπειδῆς αὐτοί λέν ὄτι βρῆκαν τόν ἄπιαστο, τόν ἀπέραντο, τόν πανταχοῦ παρόντα, καί τόν σκότωσαν, πρέπει νά τό παραδεχτοῦμε κι' ἐμεῖς.

Καί νά σᾶς ἐβγαζε πουθενά τοῦτο τό βλάστημο μά κι' ἀδύνατο φονικό, νά πῶ στά κομμάτια. Μά πού σᾶς ἐβγαλε, παιδόπουλα; Λέτε κανέναν δέν εἶναι φτυχισμένος ἢ τουλάχιστο φχαριστημένος. Γιατί; Τί λέτε;

- Μή κυτᾶς τί λέμε μεῖς, ἀποκρίθηκε ὁ Κώστας. Ἐμεῖς εἶμαστε οἱ λίγοι ἰδεολόγοι τῆς

αγάπης, τῆς ἀλλαγῆς, καί τῆς ὑποκατανάλωσης. Ἐμεῖς εἴμασθ' ἄλλο παραμύθι, μικρό καί μᾶς λέν τρελλό παραμύθι. Κύττα τί λέν οἱ ἄλλοι πού εἶναι οἱ πιά πολλοί καί γνωστικοί. Αὐτοί λέν πῶς δέν τούς φτάνουν αὐτά πού ἔχουν.

Τούς κύτταξε μ' ἀπορία ὁ Ζαχαριάς.

– Ἐμεῖς, εἶπε, εἶχαμε ἑκατό φορές λιγότερα ἀπ' ὅ,τι μοῦπατε πῶς ἔχετε σείς καί εἴμασταν φαρισσημένοι. Καί λέγαμε δόξα τῷ Θεῷ πού μᾶς τά δίνει. Ἐσεῖς τί νά πῆτε; Δόξα τῷ Κανένα ἢ Κατάρα τῷ Κανένα πού μᾶς δίνει τόσα πολλά;

– Δοξάζουν ἢ καί καταριέονται τόν ἑαυτό τους καί τό Κατεστημένο. Μά ὅποιοι νᾶναι, θέλουν ὄλοι πιά πολλά, ἀκόμη καί πιά πολλά, ὄλο καί πιά πολλά.

* – Αὐτά ὅμως τά ὄλο καί πιά πολλά, ἀντιμίλησε ὁ Ζαχαριάς, ποῦθε θά βγοῦν, ὠρέ παιδό-πουλα;

Κυττάχτηκαν οἱ νέοι.

– Δέν ξέρουμε, εἶπαν.

– Θά τά βγάλουν οἱ μηχανές, παρατήρησε ὁ Κώστας.

– Ἄμα ἓνα καλοδουλεμένο χωράφι βγάζει πέντε λιτσέκια (17) στάρι τό στρέμμα, εἶπε ὁ (17) *Σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ σοδειά τῶν σιτηρῶν, μέχρι τά πρώτα χρόνια τοῦ αἰῶνα μας, μετρηένταν μέ τόν ὄγκο τους. Μετρηένταν μ' ἓνα εἶδος κυλινδρικοῦ ξύλνου κουθά. Τό θάρος πού ἐπαφνε ἦταν περίπου 43 ὀκάδες σιτάρι, δηλ. 56 κιλά.*

Ζαχαριάς, ὅ,τι καί νά τοῦ κάνης θά βγάλη ἐφτά, θά βγάλη ὀχτώ, αἶντε θά βγάλη πιά πολλά, αἶντε νά γίνη τό θάμα καί νά βγάλη εἴκοσι. Ἐκατό δέ γίνεται νά βγάλη. Μά σείς λέτε, πῶς ὀλοῦθε πληθαίνει πολύ ὁ κόσμος, πῶς μαζεύεται στίς πολιτεῖες καί πῶς ζητάει πιά πολλά, ἀπ' ὄλα, πάντοτες, κι' ἀκόμα πιά πολλά. Ἐ, ποῦθε καί πῶς θά βγοῦν αὐτά τά τόσο πιά πολλά;

– Δέν ξέρουμε.

– Μήν ξέρει τό Κατεστημένο;

– Αὐτό δέν ξέρει πού πᾶν τά τέσσερα, εἶπε ὁ Κώστας. Ὅταν ἐμεῖς οἱ λίγοι φωνάζουμε «ἀγάπη, ἀλλαγή, λιγότερη κατανάλωση», τό Κατεστημένο φωνάζει πρέπει ν' αὐξήση ἢ κατανάλωση, νά μεγαλώση ὁ τζίρος, νά κερδίζει ὁ κόσμος πιά πολλά!»

Φαινόταν νά στοχάζονται οἱ νέοι, στοχάζονταν κι' ὁ Ζαχαριάς. Στό τέλος εἶπε: Πιά πολλοί ἄνθρωποι, κι' ὄλο καί πιά πολλά γιά τόν πάσα ἓνα, δέ βγαίνει πέρα τό πράμμα. Ἀπό πού; Ὁ τόπος εἶναι μετρημένος. Δέν ἀβγαταίνει. Κι' αὐτόν πού ἔχετε, τό Κατεστημένο βοηθαίει νά τόν παρατάτε. Κι' ἔτσι μοῦ φαίνεται σά νά λέει τοῦ Ἑλληνα: «Πᾶρε παιδάκι μ' τοῦτο τό παιχνιδάκι. Πᾶρε μαναράκι μ' καί τ' ἄλλο, πᾶρε κι' αὐτές τίς χάντρες καί τοῦτο τό γκιουρτάκι. Ἄμα θᾶχεις αὐτά, θᾶσαι σάν τούς Φράγκους. Θᾶσαι καλλίτερα μ' αὐτά μέσα στό σταχτή ντουβαρότοπο, παρά δίχως αὐτά μέσα στόν πράσινο παράδεισο». Ὅρε σά νᾶναι, ἀλήθεια, μπίτ κατά μπίτ μπάνταλο τό Κατεστημένο σας.

– Ἐ, τά παραλές Ζαχαριά, τοῦ γέλασε ἡ Γιούλα. Τά παραλές!

– Τίς λές κορίτσι μ', ἐπέμεινε ὁ Ζαχαριάς. Σωστά τά λέω ἀφοῦ παρατάει λειβάδια καί κήπια στά βουνά πού ἐμᾶς μᾶς ἐζησαν μιά χαρά ἀπό πάπου πρὸς πάπου, ἀφοῦ κάνει τόσα παλαβά, κι' ἀφοῦ ἐδίωξε κι' ἀπό κοντά του τούς δυὸ πιά πιστούς συντρόφους τοῦ ἀνθρώπου, τ' ἄλογα καί τά σκυλιά.

– Γιατί εἶναι οἱ πιά πιστοὶ σύντροφοι; ρώτησε τό κορίτσι.

– Γιατί ὄλα τά ζωντανά, κι' ὁ ἄνθρωπος ἀκόμα, γίνεται νά σέ προδώσῃ. Τά μόνα πού δέ σέ προδίδουνε ποτέσ ἄμα εἶναι δικά σου, εἶναι τ' ἄλογο καί τό σκυλί.

– Σκυλιά ὑπάρχουν ἀκόμα.

– Πάλι καλά, εἶπε κάπως ἀνακουφισμένος ὁ Ζαχαριάς. Γαυγίζουν λοιπόν ἀκόμα τῆ νύχτα τά σκυλιά;

Καί κυττώντας μπροστά του, μ' ἓνα βλέμμα βαθύ, μακρινό, σά νᾶβλεπε παλιές ἡμέρες, συνέχισε:

– Ἀρχίζει βαρύ, μακρόσυρτο, τό πρώτο, μπρός στό καλύβι ἑνός ξωμάχου, ἀπομακρύνεται τό ἄλλο παρά-πάνω, κι' ὕστερα τ' ἄλλα παρά πέρα, ὡς πού τό γάβου-γάβου-γάβου ξαπλώνεται

ΥΤΥΧΙΑΔΗΣ

Μικρό Πάπιγγο (Βίκος)

σ' όλον τό λόγγο, καί σκιάζονται καί κρύβονται τά ζ' λάπια.

Γέλασαν οἱ δύο νέοι.

- "Α ὄχι! εἶπαν. Γαυγίζουν καί τώρα τά σκυλιά μά δέν ἀκούγονται.

- Πῶς δέν ἀκούγονται; ἀπόρησε ὁ πολεμιστής.

- Γαυγίζουν μόνον ἅμα θέλουν νά βγοῦν πρὸς νεροῦ τους.

- "Ὡρέ τί μπανταλά μοῦ λέτε, ρέ παιδόπουλα, γέλασε ὁ Ζαχαριάς. Γαυγίζουν ποτέ τά σκυλιά γιὰ νά πάνε πρὸς νεροῦ τους; Τραβᾶν στό πρῶτο δέντρο ποῦναι κοντά τους, κι' ἐν τῷ τάμα καί τό θάμα.

- Ναί, μά τώρα Ζαχαριά, τά σκυλιά εἶναι μικρά, σαπουνισμένα, καλομαθημένα, τᾶχουν μονάχα οἱ κυρίες στίς κάμαρές τους. Καί κεῖ δέν ὑπάρχουν δέντρα.

- Μιλᾶτε σωστά, ὦρέ παιδιά! Μήν κάν' τε χάζι μέ μένα!

- Σωστά μιᾶμε, τοῦ ἀποκρίθηκαν σοβαρά. "Ὀρκιζόμαστε στό φῶς μας πῶς σοῦ λέμε τήν ἀλήθεια. Μεγάλα σκυλιά, μαντρόσκυλα, ὅπως τᾶλεγαν, ἐμεῖς τοῦλάχιστον, δέν ἔχουμε δεῖ. "Ακουστά τά ἔχουμε μονάχα.

Τούς κύτταξε δύσπιστος ὁ Ζαχαριάς, εἶδε πῶς μιλοῦσαν σοβαρά, κι' ἔπεσε σέ βαθεῖα συλλογή. Κούνησε τό κεφάλι του καί εἶπε:

- "Αν ἀλήθεια χάθ' καν τά σκυλιά πού παλεύαν μέ τούς λύκους, κι' ἄν φύγαν κι' οἱ ἄνθρωποι ἀπ' τά χωριά, τότες κάποια νύχτα θά κατέβουν τά ζ' λάπια ἀπ' τά βουνά νά σᾶς ξεσχίσουν.

- Δέ σᾶς πιστεύω ρέ, συνέχισε σάν ὀργισμένος. Δέ γίνεται νά μπαστά ρδεψαν ὡς καί τά ζωντανά σας. Δέ μοῦ μιᾶτε ἀλήθεια.

- "Αλήθεια σοῦ μιᾶμε, εἶπαν οἱ δύο νέοι.

- Κι' ἴσως γι' αὐτό εἴμαστε δυστυχισμένοι, ψιθύρισε ἡ Γιούλα.

"Ἐπεσε μιά βαρεῖα σιγή. Καθένας, δύσθυμος, φαινόταν νά στοχάζεται. Καθένας ἄλλο πρᾶμμα.

Σέ λίγο μίλησε ὁ Ζαχαριάς.

- "Ἐδῶ καί χρόνους πολλούς, εἶπε, εἶχε σκλαβωθεῖ ὁ Τόπος. Εἶχαν πάρει μιά πικρίλα ὄλα τά καλά του... Μά ἡ πάλα καί τό καρυοφύλλι, ὁ ἰδρώς καί τό αἶμα πού τοτάμα τᾶχυσαν οἱ πατεράδες μας, σᾶς τᾶδωσε πάλι λέφτερα καί τιμημένα. Καί τό παληό Κατεστημένο σας τά περιφρόνησε, τά παράτησε. Θέλησε νά πάρει κατά πόδι τή Φραγκιά.

" Η Ρόδα δέ γυρίζει πίσω

- Μά ἡ πρόοδος, Ζαχαριά, παρατήρησε ἡ Γιούλα, ἡ "Επιστήμη; Αὐτά ἤθελες νά τ' ἀγνοήσουμε, νά μείνουμε πίσω ἀπό τ' ἄλλα "Εθνη;

Κοιτοστάθηκε λίγο ὁ Ζαχαριάς.

- Αὐτά δέν τά ξέρω, εἶπε στοχαστικά. Κι' ἄν εἶναι τέτοια πού μοῦ τά μολογήσατε, προπάντων γιὰ τούς πόνους καί τίς ἀρρώστιες, ἔπρεπε βέβαια ἀπ' αὐτά νά πάρουμε κι' ἐμεῖς, ὅ,τι ἦταν πρεπούμενο. Μά ἐγώ δέ μιᾶω γι' αὐτά. Μιλᾶω γιὰ τοῦ Θεοῦ τά πλοῦσια δῶρα, τ' ἀληθινά. "Εκεῖνα πού ποτές δέ χάνονται. "Εἰ!... αὐτά... "Ὡρέ δέν ξέρω τί κάταν τά ξένα Κατεστημένα, μά τό δικό μας στάθηκε μπάνταλο. Μπάνταλο γιὰ δέσιμο. "Ἐβγαλε τούς "Ελληνες ἀπ' τόν παράδεισο πού τόν εἶχαν τζάμπα, καί τούς ἔβαλε νά δουλεύουν γιὰ ν' ἀγοράζουμε τήν κόλαση.

- Ζαχαριά, κι' ἔτσι νάναι, τοῦπε γελώντας ὁ Κώστας, τό πρᾶμμα ἔγινε. "Η ρόδα πῆρε φόρα καί δέ γυρίζει πίσω.

Κούνησε τό κεφάλι ὁ Ζαχαριάς.

- Μπορεῖ νᾶν' ἔτσι, εἶπε. Μά ἐγώ τή δική μου τή ρόδα, δέ θά τήν ἀφήσω νά πάρη φόρα. "Ἐχῶ νά σᾶς ζητήσω μιά τελευταία χάρη.

- "Ὅ,τι θέλει ὁ Ζαχαριάς, φώναξε ἡ μικρή συντροφιά.

- Νά μ' ὀρμηνέψ' τε πῶς, δίχως νά χαθῶ, θά βγῶ ἀπό τοῦτον τόν τρελλό τόν ντουβαρότοπο, πῶς θά φτάσω πάλι στήν Πάρνηθα.

- Καί τί θά κάνεις στήν Πάρνηθα;

- "Από κεῖ ξέρω ὄλα τά μονοπάτια. Σάν τό λαγωνικό, θά βρῶ τίς παληές τίς πατουλιές μου, καί θά φτάσω στό χωρί μου. Κατά τά πῶς τά λέτε, μπορεῖ νά μή βρῶ χωριανούς ἢ ὄρθια σπίτια. Μά

λέφτερο θά τώβρω τό χωριό. Τά χωράφια του καί τά κήπια του ἐκεῖ θά εἶναι, καί οἱ βρύσες του δέ θά στέρευαν. Αὐτά ἐγώ δέν μπορῶ νά τά φτιάξω, μόνο ὁ Θεός μπορεῖ νά τά φτιάσει. Τ' ἄλλα ὅλα, γιά νά χτίσω τόν κόσμο πού ἤξερα, τό σωστό τόν κόσμο, τά φτιάνω μόνος μου.

– Τά φτιάνεις, τό πιστεύω, τοῦ εἶπε ὁ Κώστας. Καί πιστεύω πῶς δίπλα σου θά σταθῆ καί κανένα πιστό μαντρόσκυλο. Μά ὕστερα τί; ὁ κόσμος δέν ἀλλάζει. Ἕνας κοῦκος δέν φέρνει τήν ἀνοιξη.

– Ὡρέ ἄμα λαλήσει ἕνας κοῦκος, λαλᾶνε κι' ἄλλοι, πολλοί, χαλνάει ὁ ντουινιάς, ἀποκρίθηκε ζωηρά ὁ Ζαχαριάς. Τουλάχιστον κάμποσοι ἀπό μᾶς, νά μήν ἀνασαινοῦν ὁ ἕνας τά χνώτα τοῦ ἄλλουνοῦ. Τουλάχιστον νά ζωντανέψουν τά κήπια, τ' ἀμπέλια καί οἱ τριφυλλότοποι στά βουνά, τουλάχιστο νά ὑπάρχουν κάμποσοι στά βουνά νά σᾶς φυλᾶν ἀπ' τά ζ' λάπια καί νᾶρχονται καμιά φορά στίς πολιτεῖες νά σᾶς κυττᾶν στά μάτια, νά σᾶς θυμᾶν πῶς εἶσαστ' Ἑλληνάδες. Καί νά σ' πῶ καί κάτι ἄλλο, ὦρέ Κώστα; Κι' ἂν δέ λαλήσουν πολλοί ἄλλοι κοῦκοι, ἐγώ μιά φορά θάδω ματαμπή τζάμπα στόν παράδεισο. Ὅποιοῦ θά τοῦρχεται καλλιτέρα ν' ἀγοράζη τήν κόλαση, ἄς κάθεται νά τήν ἀγοράζη.

Σηκώθηκε ὁ Ζαχαριάς, σηκώθηκαν καί οἱ ἄλλοι.

– Πᾶμε, εἶπε κεφᾶτος. Πᾶμε νά βρῶ τό δρόμο τοῦ Θεοῦ, πᾶμε νά βγῶ σέ βουνό, νᾶμαι πιό κοντά στό Θεό.

Τόν κράτησε ὁ Γιώργος καί τόν παρατήρησε:

– Νά σέ πᾶμε Ζαχαριά, ὡς ὅπου ἐσύ θέλεις. Γιατί μπορεῖ λίγο τρελλάρας ἀπό μία πλευρά– ἀπό κείνη τῆς... ἄς τήν ποῦμε, τῆς γέννησῆς σου– μά ἀπό κείνη τῆς φτιασιᾶς σου, εἶς' ἕνας ντόμπρος, ἀπλός κι' ἐξυπνος ἄντρας. Γιά πές μου ὁμως: γιά πού ξεκινᾶς, τό ξέρεις. Ἄλλά ἔχεις σκεφτεῖ πῶς διάβολο θά φτάσεις ἐκεῖ πού θές νά πᾶς;

Ἀπόρησε ὁ Ζαχαριάς.

– Μέ τά ποδάρια μου, εἶπε. Ξέρεις τί πορεία βαστοῦν τοῦτα τά ποδάρια καί πόσο γρήγορα τήν κάνουν;

– Δέν ἐννοῶ αὐτό, ἀντιμίλησε πάλι ὁ Γιώργος. Λεφτά δέν ἔχεις. Φαῖ, δέν ἔχουν πιά οἱ τσέπες σου. Πῶς θά φτάσεις ἴσαμε τό χωριό σου;

Τώρα γέλασε ὁ Ζαχαριάς.

– Δέν ἔχω μόνο τά ποδάρια, εἶπε. Ἐχω καί τά χέρια μου. Ἐσεῖς μοῦ μολογήσατε, πῶς χιλιάδες καί χιλιάδες Ἕλληνες ἐφυγαν καί πῆγαν νά δουλέψουν στή Φραγκιά καί σ' ἄλλους τόπους... Ἀκόμα πιό πολλοί εἶπατε, παράτησαν τά χωριά καί κατέβηκαν στίς πολιτεῖες. Τί νά τά κάνω λοιπόν τά γρόσια (18) καί ψωμί; Ἔτσι πού μοῦ τάπατε, στό δρόμο μου, ὅπου θά θέλω θά (18) Ἐκατό «παράδες» κᾶναν, ἐπί Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἕνα γρόσι. Τέσσερα γρόσια ἕνα μετζίνι, πέντε μετζίνια μᾶ χρυσή λῖρα Τουρκίας.

βρίσκω δουλειά. Ἄλλοῦ νά τσαπίσω κήπια καί νά τά ποτίσω, ἄλλοῦ νά βοσκίσω πρόβατα καί νά τ' ἀρμέξω. Ὅχι χορτάτος θά φτάσω στό χωριό μου, μά θάδω καί μιά τσέπη γεμάτη μετζίτια καί μπορεῖ καί νά σελαγίσω μπρός μου καί καμμιά δεκαριά μανάρια.

– Πᾶμε! Πᾶμε! τοῦς σύστησε ἡ Γιούλα. Μήν τοῦ ἀντιμιλᾶτε. Ὅ,τι τοῦ πείτε σᾶς ἀποστομώνει.

Ξεκίνησαν, μά τοῦς σταμάτησε σέ λίγο ὁ Ζαχαριάς.

– Πρίν πᾶμε ὁμως κατὰ τό βουνό, εἶπε, θάθελα νά μέ πᾶτε στόν τάφο τοῦ Καραῖσκου. Ἔτσι πού τόν λάτρεψα ζώντανόν, πρέπει νεκρόν νά τόν προσκυνήσω.

Κυττάχτηκαν οἱ νέοι.

Ποῖόν τάφο; εἶπαν. Δέν ὑπάρχει(19).

(19). Εἶναι σχεδόν βέβαιο πῶς τάφος ὑπάρχει. Τά πρώτα χρόνια ὑπῆρχε στό Μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, στή Σαλαμίνα. Ἀπό τό 1847, ἐκεῖ ὅπου σήμερα τό Στάδιο Καραϊσκάκη. Ἀπ' τόν καιρό πού ἐγινε τό Στάδιο, στό Φάληρο, κοντά στό Σταθμό τοῦ Ἡλεκτρικοῦ. Ἡ τελευταία μεταφορά ἐγινε ἐπί δικτατορίας.

Ἀγρίεψε ὁ Ζαχαριάς. Ἀγρίεψε σ' ἀλήθεια.

– Μιλᾶτε ἀλήθεια, μωρέ Ζαγάρια; ἀπάντησε. Ἡ μή δέν ξέρετε;

– Ὅχι! Ξέρουμε, ἀποκρίθηκαν οἱ ἄλλοι. Δέν ὑπάρχει τάφος τοῦ Καραῖσκου, ὅπως τόν λές ἐσύ, τοῦ Καραϊσκάκη ὅπως τόν λέμε μεῖς.

– Ὡρέ ζάει ὁ ἄνθρωπος δίχως τάφους; φώναξε.

Γέλασε καλόκαρδα, πλατειά ό Κώστας.

- Βρέ Ζαχαριά, είπε, δίχως νά τό καταλάβεις μοναχός σου τ' όμολόγησες: "Όχι οι ζωντανοί! Οί πεθαμένοι ζοϋν στους τάφους.

- 'Εσύ τώπες μωρέ. 'Εσύ! Ζάν οι πεθαμένοι, είπες. Κι' αλήθεια ζάνε οι ζωντανοί στά σπίτια, οι πεθαμένοι στους τάφους. 'Αλλά ζάνε ό ένας συνέχεια του άλλου, ό ένας θρεμμένος άπ' τόν άλλον. Θαρρείς πώς έγώ θάχα σήμερα φωτιά και λαϋρα στην ψυχή μου άν δέν έπινα δροσιά άπ' του Καρδίσκου τή ρίζα; Μά άν οι τάφοι χορταριάσουν και πιάσουν γαιδουράγκαθα, σαπίζουν οι ρίζες από χτές, και τό λουλούδι σήμερα' άπορρίχνει, δέ γίνεται καρπός. Ούτ' αυτά δέ χώρεσε ή κούτρα σας μωρέ;

Κούνησε τό κεφάλι, ό Ζαχαριάς. Τό πρόσωπό του ήταν γεμάτο πίκρα, τό βλέμμα του είχε θολώσει... 'Απ' τό άγρίεμα είχε περάσει ξαφνικά στή θλίψη.

Κάλλιο νά μή μιλήσω άλλο, είπε. Σωστά, τό είπα πριν... Πάει! μπαστάρδεψε τό Γένος, χάθηκε.

Δέ μιλήσαν και οι νέοι. Τόν κυττούσαν μέ συμπόνια. Πιό πολύ άπ' όλους, ταραχτηκε ή Γιούλα. Κατάλαβε πώς τόν έδερνε σπαραγμός.

- Τάφος του Καραϊσκάκη, δέν ύπάρχει, είπε, μά τούχουμε κάνει ένα άγαλμα. "Ένα μεγάλο άγαλμα πού τόν παριστάνει καβάλλα.

Μπροστά στ' 'Απίστευτα και στις 'Ελπίδες

Φωτίστηκε τό πρόσωπο του Ζαχαριά.

- "Άγαλμα σάν τά άρχαία; ρώτησε.

- Σάν τά άρχαία, μά όχι από μάρμαρο. Από μπρούντζο. 'Εκεί νά σε πāμε.

- Είναι και στό δρόμο μας, πρόσθεσε ό Γιώργος. Και λίγο πάρα πέρα, είναι κι' άλλο άγαλμα, ενός άλλου πού σου αναφέραμε! του Βενιζέλου. Θά σε περάσουμε κι' από κεί.

- Πāμε! Πāμε! φώναξε ό Ζαχαριάς. Μή χάνουμε ώρα.

"Όταν κατέβηκαν από τή σπηλιά, όταν έφτασαν στό θέατρο του Διονύσου, ήταν γραφτό νά χάσουν ώρα.

Σταμάτησε ό Ζαχαριάς. Σταμάτησε ξαφνιασμένος.

Είδε ν' άνηφορίζει ένα ανθρώπινο κοπάδι.

Οί πιό πολλοί άντρες-γυναίκες ήταν μισόγυμνοι. Φορούσαν κοντά, πολύ κοντά... πώς νά τάλεγαν'... σάβρακα δέν ήταν... ούτε φαρδιά γυναικεία βρακιά ήταν... άς τάλεγαν σακουλίτσες... φορούσαν τό λοιπόν άντί βρακιά πολύ κοντές σακουλίτσες, όμοιες γιά τούς άντρες, όμοιες γιά τίς γυναίκες... Πολλοί άντρες είχαν τά στήθια τους γυμνά, άλλοι καθώς και οι γυναίκες, τά είχαν μισόγυμνα. Μόλις και κρύβονταν οι σαρκερές στρογγυλάδες πού ό Ζαχαριάς ήξερε πώς άλλοτες άντρες - γυναίκες τίς έκρυβαν μέ πρσοχή. "Όλοι τους σχεδόν ήταν ξανθοί, μέ γαλάζια μάτια, και τό δέρμα τους ήταν κόκκινο, ξαναμμένο.

Τό μισόγυμνο ξανθό, ανθρώπινο κοπάδι, τό όδηγούσε -σά τσομπάνος- ένας μελαχροινός νταβραντισμένος άντρας: Αύτός είχε κάπως πιό σκεπασμένη τή γύμνια του.

- Τ' είναι τούτοι; ρώτησε.

- Ξένοι.

- Οί σημερινοί Φιλέλληνες; ξαναρώτησε.

- Μπορεί νάναι και φιλέλληνες, του άποκρίθηκαν. Μά πριν άπ' όλα έρχονται γιά τουρισμό.

Είναι τουρίστες.

Του έξηγήσαν τί θά πη τουρίστας, του είπαν πώς κάθε καλοκαίρι έρχονται στην 'Ελλάδα πολλές εκατοντάδες χιλιάδες.

Κούνησε τό κεφάλι ό Ζαχαριάς. Φαινόταν πάλι λυπημένος.

- 'Ωρέ είναι μπίτ κατά μπίτ μπανταλό, τό Κατεστημένο, είπε. Γιά νά μή σās πω άλλα πού ντρέπομαι και μ' άναγουλιάζουν, τούτο-ιά νά σās πω μονάχα. Τό Κατεστημένο, στέλνει είπατε μπουλούκια τούς 'Ελληνες νά δουλέψουν στή Φραγκιά. Στέλνει δξω, αυτούς πού σπέρνουν και θερίζουν, πού άρμέγουν και πήζουν τό τυρί, αυτούς δηλαδή πού βγάζουν από τή γής ο,τι τρώει ό άνθρωπος. Και τήν ίδια ώρα φέρνει μέσα στον τόπο πιό πολλούς ξένους, πού αυτοί δέ βγάζουν τίποτες από τή γής, μά πρέπει νά βρουν έτοιμο φαί νά φάνε...

Λιμνοπούλα

Π. Π. ΜΙΛΑΚΗΣ
ΤΕΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ
ΛΟΝΙΝΟΥ

- Βρέ παιδιά σά νάχη δίκαιο, παραπήρησε ό Κώστας. Έκείνος ό κόπανος ό καθηγητής μας τής Πολιτικής Οικονομίας, θάλεγε: «Κύριοι, έξάγουν παραγωγούς και εισάγουν καταναλωτές». Και προπάντων τό πρώτο είναι φοβερό: φεύγουν οι άνθρωποι πού παράγουν τά τρόφιμά μας. Τό βρήκα!... Γι' αυτό πεινάμε! Γι' αυτό πεινάνε τόσο άλλοι.

- Βέβαια, του γέλασε θλιμμένα ή Γιούλα. Γι' αυτό κι' όχι γιατί έμεις μόνο τρώμε, δίχως νά παράγουμε.

Ό Κώστας πειράχτηκε.

- Έσύ, τελευταία, τής είπε, πεισματικά, παίρνεις τόν έαυτό σου γιά πολύ έξυπνο.

- Τελευταία, άποκρίθηκε τό κορίτσι, δέν παίρνω πιά τόν-έαυτό μου γιά πιό έξυπνο άπ' όλους τούς άλλους.

Μπήκε όμως στή μέση ό Ζαχαριάς.

- Μήν τσακώνεστε τώρα, είπε, έπειδής έγώ δέν καταλαβαίνω πώς περπατάει τούτος ό τόπος, πώς πορεύεται τό Κατεστημένο. Δέν καταλαβαίνω. Τί νά γίνη; Άς πάμε λοιπόν μή και κοντά στό μπανταλό τό Κατεστημένο σας, παλαβώσω κι' έγώ μέ τούτα τ' άκαταλαβίστικα.

Στό δρόμο πού πηγαΐναν, ό Ζαχαριάς τάχε χαμένα.

Γελούσαν οι νέοι.

Έκείνος δέ ρωτούσε πιά. Άλλοτε τρώμαζε, καμιά φορά και φυλαγόταν, συχνά φώναζε:

- Ώι μανούλα μ'! Ώι μανούλα μ'!

Ώ

Βοήθα Παναγιά μ'!

Άλλοτε πάλι έμενε μέ τό στόμα άνοιχτό, θαύμαζε κι' έλεγε:

- Τ' είν' έτούτο ώρέ παιδιά;

Ώρέ Έλληνας τώφτιαξε αυτό;

Ώ πάλι,

- Έλληνας τό κουμανταΐρνει τούτο τό μυστήριο;

Και προχωρούσαν...

Ό κόσμος δέν τούς έδινε σαμασία.

Τό πολύ κάποιιοι ρίχναν μιά ματιά στό Ζαχαριά πού τόν έπαιρναν γιά έναν πιά ιδιόρρυθμο χίπη. Μά έβλεπαν τόσα τά μάτια τών Άθηναίων, έβλεπαν άντρες πού φαίνονταν γυναίκες, έβλεπαν γυναίκες πού δυσκολευόσουν νά καταλάβεις πώς δέν ήταν άντρες, έβλεπαν τόσο λογιών μακρυμάλληδες και κουρεληδες, πού ένας άκούρευτος κι' άξύριστος, ντυμένος άγωνιστής του '21, δέν τούς έκανε ιδιαίτερη έντύπωση.

Όταν ή μικρή συντροφιά διέσχισε τό Ζάππειο και βρέθηκε μπροστά στό άγαλμα του Καραϊσκάκη, έμεινε άναυδος ό Ζαχαριάς.

Στάθηκε άκίνητος. Κυττούσε μ' όρθάνοιχτα τά μάτια, μ' άνοιχτό τό στόμα, μέ κομμένη πήν άνάσα. Άργά-άργά, έφερε βόλτα τ' άγαλμα, κι' ύστερα στάθηκε μπροστά του.

Μέ φωνή πού έτρεμε ψιθύρισε:

- Ώρέ είν' ό Καρσίκος. Ό ίδιος είναι! Μαρμάρωσε ό Βασιλάς, μαρμάρωσε κι' ό Καπετάνιος! Μαρμάρωσε πήν ώρα πού καβάλα στ' άτι του κινούσε γιά τή μάχη! Σταυροκοπήθηκε.

- Δοξασμένο τ' όνομά σου, Κύριε.

Άφησε χάμου τό καριοφύλλι του και γονάτισε. Έκανε τρεις μετάνοιες, άκουμπώντας και τό μέτωπο στίς πλάκες χάμω.

Καθώς σηκωνόταν, ήρθε δίπλα του κάποιος ήλικιωμένος, μ' άσπρο παχύ μουστάκι. Τόν κυττούσε. Ώφος καπετάνιου είχε κι' αυτός. Όλόισος, άλύγιστος έστεκε. Και του μίλησε ό ήλικιωμένος.

- Νά διακωμωδήτε τούς έαυτούς σας, είπε, είναι βεβαίως δικαίωμά σας. Άλλά νά διακωμωδήτε τούς μεγάλους ήρωας, πού μέ τά κατορθώματά τους και τό αίμα τους δημιούργησαν πήν Έλλάδα μας, αυτό δέν είναι δικαίωμά σας. Ντροπή σας! Άισχος!

Βούρκωσαν τά μάτια του Ζαχαριά! Πελάγωσε. Κάτι θέλησε νά κάνει. Δέν ήξερε τί. Δέν μπορούσε νά σκεφτεϊ!. Έσκυψε ξαφνικά, έπιασε τό χέρι του ήλικιωμένου άντρα, τό φίλησε, κι' ύστερα, άδράχνοντας τό καριοφύλλι άπό χάμου, τώβαλε στα πόδια.

Έτρεξε άπό κοντά ή μικρή συντροφιά του.

- Πάμε! Πάμε! τούς είπε με φωνή πού έτρεμε. Φοβάμαι, θά κλάψω. Δέν ξέρω γιατί, μά φοβάμαι πώς θά κλάψω. Μπορεί νά παστάρδεψε τό Γένος, μά δέν έσβυσε. Μαρμαρωμένο ή ζωντανό, ύπάρχει άκόμα. Πάμε νά δούμε καί τό Μπενιζέλο πού εΐπαταν καί νά φύγω γιά τόν Παράδεισο.

Μπρός στό άγαλμα τοῦ μεγάλου Κρητικοῦ, δέν τόν κύριεψε συγκίνηση. Θαύμαζε όμως. Θαύμαζε.

- Τί τόν κυττάς έτσι; ρώτησε ή μικρή παρέα. Είναι κι' αυτός ίδιος;

- Πώς νά πῶ τέτοιο πράμα; ἀποκρίθηκε συλλογισμένος ό Ζαχαριάς. Τουτόν δέν τόν ήξερα. Μά τόν κυττάω έτσι γιατί τοῦτος θά περπατήση, μ' ένα περπάτημα άνάλαφρο, θαρρῶ θά μιλήση. 'Ωρέ, μά τό Θεό, όπου νάναι θά περπατήση καί θά μιλήση...

'Αφοῦ κύτταξε τίς άπαλές πράσινες πλαγιές γύρω, άφοῦ κύτταξε γιά ὠρα τό άγαλμα σά νά τό περιέμενε ν' άνοιξη τό στόμα του, ή νά κινήση πρὸς τά μπρός, γύρισε πρὸς τούς φίλους του.

- Γιά πέστε μου, ὠρέ παιδόπουλα, εΐπε. Μά πέστε μου τήν άλήθεια. Τόν Καραϊσκο πέρα κεί, τόν Μπενιζέλο ἐδῶ, 'Ελληνες τούς εΐφτιαξαν ή Φράγκοι;

- 'Ελληνες τοῦ ἀποκρίθηκαν ὅλοι μέ μιά φωνή.

- 'Αλήθεια, ὠρέ, ή μέ κοροϊδεύετε επειδής ἐγῶ δέν ξέρω;

- 'Αλήθεια Ζαχαριά. 'Αλήθεια.

- Κι' ἔχουν φτιάσει κι' άλλα, ὁμορφα καί σά ζωντανά; ρώτησε χαρωπά.

- 'Εχουν! Πολλά, πάρα πολλά. Κι' ὄχι μονάχα μέ τό καλέμι, μά καί μέ τήν πέννα γράφοντας ή μέ τό πινέλλο, ζωγραφίζοντας.

Πρὸς τά Ψηλά Βουνά καί τόν Καινούργιο Κόσμο

Συλλογίστηκε ό Ζαχαριάς, ἔλαμψε τό μάτι του.

- 'Ωρέ πλησιάσαταν τό Θεό, εΐπε. Γιατί φτιάνει τά ζωντάνεια καί τήν ὁμορφιά.

- Καί φτιάνουν κι' άλλα πολλά, οί 'Ελληνες, τοῦ εΐπε ή Γιούλα, πάρα πολλά καί κάθε λογής. Φτιάνουν ὠραία ὑφάσματα, φτιάνουν σίδερα καί μηχανές... φτιάνουν γιοφύρια...

- Φτιάσαν πολλά; Δέν κόβεται πιά ό κόσμος τό χειμῶνα;

- Δέν κόβεται πιά πουθενά, ή ἄς ποῦμε πουθενά. Καί τά πιό ἄγρια ποτάμια άκόμα δέθηκαν μέ μεγάλα γιοφύρια.

- Είναι μεγάλα, ὠρέ κορίτσι μ'; Σάν τό πολυκόντυλο τῆς 'Αρτας ή σάν τό μονοκόντυλο τῆς Πόρτα-Παναγιᾶς;

- Μπορεῖ νά μήν εΐναι τόσο ὁμορφα, Ζαχαριά, μά εΐναι πολύ μεγαλύτερα. Καί δέν εΐναι μόνο αυτά πού εΐφτιασαν οί 'Ελληνες, εΐφτιαξαν καί δρόμους καί λιμάνια, καί σπίτια μεγάλα μέ δέκα κι' εΐκοσι πατώματα...

- Αὐτά τάειδα καί δέ θάμαξα, τήν ἔκοψε ό Ζαχαριάς. 'Απ' αυτά σκιάχτηκα. Σκιάχτηκα πολύ. μά τώρα ποῦειδα κι' ἄκουσα γιά τ' άλλα... Τώρα... τό Κατεστημένο... λέω δέν εΐναι μπίτ κατά μπίτ μπανταλό! 'Αλλοῦ λέω τά πιάνει τά πράγματα, κι' άλλοῦ λέω τά μπερδεύει. Κρίμας!... Τά μπερδεύει στά εὔκολα, σ' αυτά ποῦρχονται πρῶτα. 'Οχι σ' αυτά πού πλησιάζουν τό Θεό. Τά μπερδεύει σ' αυτά ποῦναι κοντά, πολύ κοντά στόν ἄνθρωπο. Κι' επειδής ἐγῶ εΐμαι ἄνθρωπος νέτος-σκέτος, πές «ξύλον ἀπελέκητον» ποῦλεγε ό παπαδάσκαλος στό κρυφό σχολειό... γι' αυτό... γι' αυτό... πᾶμε. Πάμε νά μέ βγάλτε ἀπ' τό νταβαρότοπο, νά δῶ τήν Πάρνηθα. 'Αμα τῆ δῶ, θά βρῶ τό δρόμο μου.

Κάπως μετέωρη ἔμεινε ή μικρή συντροφιά. Τούς εΐχε κάνει ἐντύπωση ό Ζαχαριάς, τόν εΐχαν ἀγαπήσει. Δέν ήθελαν νά τόν ἀποχωρισθοῦν έτσι γρήγορα.

'Εκεῖνος όμως ἐπέμεινε.

Καί ξεκίνησαν. Προχώρησαν.

'Όταν ἀραιῶσαν τά σπίτια, ὅταν περάσαν τό Ψυχικό, τούς εΐδε πού εΐχαν κουρασθεῖ.

Κι' εΐχε πιά φανεῖ ή Πάρνηθα.

- Παιδόπουλα, εΐπε. Μέ σκλαβῶσαταν. Νά σᾶς φιλήσω σταυρωτά καί νά χωρίσουμε.

'Επιασε μιά ἄμχανιά, μιά σιωπή.

Τήν ἔκοψε ή Γιούλα. 'Εκαν' ένα βῆμα μπρός, σά γιά νά ξεχωρίσει ἀπό τούς άλλους, καί μίλησε μ' ἕναν τόνο ἀποφασιστικό.

- Πάρε με μαζί σου, Ζαχαριά, είπε.
- Μαζί μου; Τί νά κάνης;
- Έμεις μίαν αλλαγή ζητάμε. Τή ζητάμε μέ πάθος καί δέν τή βρίσκουμε. Ή κι' αν τή βρίσκουμε είναι κάθε φορά καί χειρότερη. Ή δική σου φαίνεται πώς θά ναι μιά βαθεία καί καλή αλλαγή.
- Ή συντροφιά σώπαινε άπορημένη.
- Ή μήχανος έστεκε ό Ζαχαριάς. Ήταν φανερό πώς έψαχνε γιά αντίρρηση.
- Μά ή δική μου δέν είναι αλλαγή, είπε. Είναι ένα συνεχούμενο άπ' τά παλιά.
- Γιά μένα θά ναι μεγάλη αλλαγή, επέμεινε ή Γιούλα. Καί θά ναι καλλίτερα έτσι: έσύ θά κρατάς καί θά χαιρέσαι τή συνέχεια, έγώ θά δοκιμάζω καί θά χαιρόμαι τήν αλλαγή. Τή μόνη πιά λογική καί δυνατή αλλαγή...
- Γυάλισε παράξενα τό μάτι του Ζαχαριά, κάποιο χαμόγελο πήγε νά χαράξη στό χείλη του.
- Ήλλά, ξαφνικά, έγινε βαρύς, κι' έκοψε τήν προσδοκία τής κοπέλλας.
- Δέ γίνεται, είπε. Έγώ παίρνω τούς λόγγους ψάχνοντας γιά φαί ώσάν τό λύκο, καί κινάω νά μερέψω όρμάνια.
- Πολλές φορές, άποκρίθηκε κοφτά ή Γιούλα πού φαίνόταν νά τώχη άποφασίσει, κινήσαμε γι' άγνωστους τόπους, μ' άγνωστες έλπίδες, καί ψάχνοντας γιά φαί στό δρόμο. Σέ τούτο τό ξεκίνημα όλα μου φαίνονται πιά άπλά καί πιά σίγουρα.

- Δέ γίνεται, τήν έκοψε πεισματικά ό Ζαχαριάς. Κι' έπειτα... στους δρόμους... μ' άντρα νέο... έσύ κορίτσι πρᾶμμα... κορίτσι κι' άντρας μοναχός... δέ γίνεται.
- Τόν κύτταξε σταθερά στό μάτι ή Γιούλα, καί γιά πρώτη φορά ή έκφρασή της είχε κάτι τό σκληρό. Φάνηκε νά διστάζη, μά μέ σταθερή φωνή του είπε:
- Θέλω νάρθω στους δρόμους σου καί στό όρμάνια σου. Καί κορίτσια έτσι πού έσύ καταλαβαίνεις τή λέξη, λίγα υπάρχουν πιά στήν Ήθήνα.
- Ή άπ' τήν άρχή, άπ' τήν ώρα πούχε ξυπνήσει, ποτέ δέ φάνηκε τόσο ξαφνιασμένος ό Ζαχαριάς.
- Τί είπες μωρή; ρώτησε άγριεμένος. Μιλάει αλήθεια; ρώτησε γυρίζοντας πρὸς τούς άλλους.
- Γέλασαν οι άλλοι καθέννας με τό δικό του τρόπο.
- Ή αν λέγοντας «κορίτσια» έννοείς παρθένες, σίγουρα αλήθεια μιλάει, του άποκρίθηκαν.
- Πού καί πού θά βρής Ζαχαριά.
- Ή Γιούλα δέ γελούσε. Μέ σταθερό βλέμμα, μέ σφιγμένο πρόσωπο, φαίνόταν σά νά θέλη νά ξεκαθαρίσει κάτι πολύ σοβαρό.
- Θέλω νάρθω, είπε. Κι' από καιρό, ούτε έγώ είμαι κορίτσι.
- Τήν πλησίασε τώρα ό Ζαχαριάς κι' από πολύ κοντά τής μίλησε.
- Τότες, ένας παραπάνω λόγος γιά νά μήν έρθης. Έγώ στό όρμάνια μου, μόλις ριζώσω, θά φτιάσω σπίτι. Θά φτιάσω παιδιά. Καί θαρρείς πώς θά τά φτιάσω μέ γυναίκα πού δέν ήταν κορίτσι σάν πρωτοξάπλωσε στό γιατάκι μου;
- Λές κι' άστραπή χτύπησε ξαφνικά τή νέα κοπέλλα. Χλώμιασε γιά λίγο τό πρόσωπό της, κοκάλωσε ολόκληρη, κι' ύστερα τήν έκαψε μιά άστραπή. Ήχι μιά από κείνες πού σέ καίν άπ' όξω. Μιά από κείνες πού σέ καίνε από μέσα. Ήνας λυγμός άνέβηκε άπ' τό στήθος της, ένας δεύτερος, ένας τρίτος, τήν έπιασε ένα κλάμα μ' άναφυλλητά, κι' έπεσε στή γής πού τήν πραινιζε ό Μάης τής Ήθήνας.
- Ή μικρή συντροφιά πλησίασε κοντά της, ή άλλη κοπέλλα γονάτισε στό πλευρό της καί τής κρυφομίλησε. Δέν άκουγες καλά τί έλεγαν. Λίγα λόγια ξεχώριζαν μόνο.
- Μήν κάνεις έτσι, Γιούλα, μήν κάνεις έτσι. Μιά χαζομάρα ήταν.
- Μιά χαζομάρα είμαστε μείς, άκουγες μέσ' άπ' τ' άναφυλλητά.
- Σέ παρακαλώ. Ήσύχασε. Ταραγμένη είσαι.
- Πήραμε λάθος τή ζωή. Τήν πήραμε μεγάλο λάθος.
- Καί σέ λίγο.
- Γράψε τή διεύθυνση σ' ένα χαρτί.
- Ή Ζαχαριάς βημάτιζε νευρικά. Τάχε αγαπήσει τά παιδιά. Καί τούχαν φερθεί τόσο καλά,

τόσο γλυκά... Προπάντων ή Γιούλα. Πώς έκανε και τή στενοχώρησε τόσο!...

Σέ λίγο πλησίασε τά παιδιά και είπε:

- 'Ακούστε, ρέ παιδόπουλα και συμπαθάτε με. 'Εσείς μέ σκλαβώσατε, μου μάθατε τόσα 'πράγματα, μ' ανοίξατε τά μάτια. Δίχως έσας θάχα βρεθει' καρυδότσουφλο στό πέλαγο, θάχα χαθει'. Δέν κάνει νά σās πικραίνω. Δέν τό θέλει ό Θεός νά χαλάμε έτσι τή Ζαχαρένια μας! 'Ελάτε νά φιληθούμε και νά χωρίσουμε άγαπημένοι. Νά την, ή Πάρνηθα! Αύτή, ή ίδια μένει πάντα. Δέ θά τή δρασκελίσω. 'Από κείνο τό διάσελο δεξιά θά περάσω, κι' από κεί, μέ μία μέρα δρόμο, θά πέσω στά ριζά του Παρνασσού. 'Ελάτε. Χρυσά παιδιά είσατε και τά τέσσερα. 'Ελάτε νά φιληθούμε.

Φιλήθηκαν μέ άγάπη.

Είχε κάπως ήρεμήσει και ή Γιούλα. Πρίν φιληθούν τουδωσε ένα χαρτί.

- "Αν αλλάξεις γνώμη, του είπε, γράψε μου σέ τούτη τή διεύθυνση, νά μου πής σέ ποιό χωριό είσαι. Θάρθω άμέσως.

Φιλήθηκε και μέ τή Γιούλα ό Ζαχαριάς κι' έκανε νά κινήση. Λίγα βήματα πιό πέρα σταμάτησε και τούς φώναξε.

- Παιδιά! Παιδόπουλα! 'Ελληνόπουλα! Μπαστάρδεψε κάπως τό Γένος. Καί τό Κατεστημένο του είναι και μπάνταλο και γνωστικό άντάμα. Μά πολλές άπ' τίς ριζες κι' άπ' τά λουλούδια του Γένους, όμοια μένουν. "Όμοια κι' άπαράλλαχτα. 'Ακούστε με μένα πού σās τό λέω. "Όμοια μένουν. Γειά σας και χαρά σας, 'Ελληνόπουλα.

Και μέ βήματα μεγάλα, χαρωπά, τράβηξε ό Ζαχαριάς για τά ψηλά βουνά, νά ξαναβρη' τόν παληό του κόσμο, πού ήταν και καινούριος γιατί ήταν αιώνιος...

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΒΕΡΩΦ - ΤΟΣΙΤΣΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΠ. ΑΝΑΛΟΓΙΔΗ

Η ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Γιά τή μοίρα τῆς ἐπαρχίας θά μιλήσουν οἱ γραμμές αὐτές. Γιά τό πικρό χτές, γιά τό παρήγορο σήμερα καί τό θαυμάσιο αὔριο. Ἐνθροποι συνέθεσαν τή μοίρα τῆς, ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων πού ἡ ἀρνητική ἢ ἡ θετική προσφορά τους προδίκασε καί σφράγισε τή μέχρι σήμερα πορεία τῆς καί πού, αὔριο, θά συνθέσουν τήν καινούργια πορεία, τή καινούργια τῆς μοίρα.

Αὐτοί, ἂν θέλουν, ἄς τίς προσέξουν. Ἐν πρέπει (καί χρέος εἶναι) νά ἀφιερῶθουν κάπου οἱ γραμμές αὐτές, ὀλόψυχα ἀφιερώνονται σ' αὐτούς πού δέν ἀπαρνήθηκαν τήν ἐπαρχία, ἀπαρνήθηκαν ὁμως πολλά πράγματα στή ζωή τους, στήν ἀπόφασή τους νά μείνουν καί ν' ἀγωνισθῶν σ' αὐτή, προετοιμάζοντας τήν ἀνθρωπινώτερη σήμερα, τή θαυμάσια αὔριανή μοίρα τῆς.

Μή γελιομάστε. Πρόβλημα ἀνθρώπων ἦταν ἡ μοίρα τῆς, ἀνθροποι μέ πέτρινες καρδιές καί ὑποκριτικές μάσκες τήν ἔβλαψαν. Καί ἀνθροποι μέ κεφαλαῖα γράμματα προετοίμασαν, μέ αἶμα καρδιάς, τό σήμερα. Οἱ δεῦτεροι εἶναι ἐκεῖνοι, πού μέ πείσμα ρίζωσαν στόν τόπο καί πού, μέ σκληρούς ἀγῶνες, σέ κάθε τομέα, μέ τό παράδειγμά τους καί μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἀκόμη, συνέθεσαν τό παρήγορο σήμερα τῆς ἐπαρχίας. Καί ἦταν οἱ καλύτεροι αὐτοί, πού θά μπορούσαν νά διακριθῶν καί νά φτάσουν ψηλά καί στήν Ἐπιστήμη καί στά Γράμματα καί στό Ἐμπόριο καί γενικά σ' ὅλους τοῦς τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας.

Δέν ἔφτασαν πουθενά, γιατί οἱ θάλασσες τῆς ἐπαρχίας εἶναι κλειστές καί δέν ὀδηγοῦν πουθενά. Κράτησαν μόνο τήν πίκρα νά παρακολουθοῦν τά εὐκόλα ἀνεβάσματα τῶν ἄλλων, πού δέν εἶχαν μάλιστα, τίς περισσότερες φορές, οὔτε μέρος ἀπό τά δικά τους ἐφόδια. Γιατί; Ἐπλοῦστατα: γιατί ἡ μαγική, ἡ εὐκόλη σκάλα τῆς ἐπιτυχίας βρισκόνταν – καί βρίσκεται ἀκόμη – στήν πρωτεύουσα.

Αὐτοί εἶναι οἱ «ἰδανικοί αὐτόχειρες» (ἐδῶ ταιριάζει ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ σ' αὐτούς πού ἐνταφίασαν, στήν ταφόπετρα ἐπαρχία, τίς δυνατότητες καί τά ὄνειρα στή ζωή τους). Ἐν στίς ὥρες τίς ἀπολογητικές μέ τόν ἑαυτό τους ἀγγίζει τή ψυχή τους, φευγαλέα ἔστω, πίκρα ἢ μεταμέλεια γιά ὅ,τι κήδεψαν, ἄς μένουν μέ τήν ἱκανοποίηση, ὅτι οἱ ἀγῶνες καί οἱ θυσίες τους δέν πῆγαν στά χαμένα. Ἐρημος τῆς ἐπαρχίας βλάστησε γιά ἕνα ὁμορφότερο μέλλον, πού προετοίμασαν στόν τόπο τους καί στά παιδιά τους.

Ἐ μορφή τοῦ προβλήματος στόν τόπο μας

Τό θέμα τῆς ἐπαρχίας, ἕνα θέμα καυτό καί τεράστιο, ποτέ δέν βρῆκε –δυστυχῶς– στόν τόπο μας μιά σωστή καί ὑπεύθυνη ἀντιμετώπιση. Στήν ἐπικαιρότητα ἔρχονταν κατά καιρούς, κράταγε λίγο, ἴδιος διάττοντας καταύγαζε μέ τή λάμψη του (ἔχει λάμψη) τοῦς οὐρανοῦς τῆς, γιά νά χαθῆ γρήγορα, ἀφήνοντας τήν ἀνάμνηση τῶν ὠραίων λόγων. Γιατί, λόγος ἦταν πάντα ἡ μοίρα τῆς ἐπαρχίας καί ὄχι πρόβλημα πού ζητοῦσε καί ἔπρεπε νά ἔχη ὑπεύθυνη λύση.

Γιά νά φτάση στήν ἐπικαιρότητα, θά ἔπρεπε νά συντρέξουν μόνο εἰδικές περιπτώσεις. Κάτι τραγικό νά συμβῆ στό χώρο τῆς ἐπαρχίας, κάτι πού γενεσιουργό αἶτιο θά εἶχε ἢ κάποια θεϊκή ὀργή καί ἐγκατάλειψη ἢ τήν ἴδια τήν ἀθλιότητα τῆς ζωῆς τῆς. Θά χύνονταν τότε σίγουρα μερικά ὑποχρεωτικά δάκρυα. Εὐκαιρία ἦταν. Θά ἔπρεπε ἀκόμη νά ἦταν ἡ ἐπαύριο κάποιος γενικῆς ἀπο-

γραφής πληθυσμού, πού τά στοιχεΐα της θά ήταν τόσο άνησυχαστικά, ώστε νά χτυπήσουν γιά μερικές μέρες οί καμπάνες τής πρωτεύουσας γιά τούς έπερχόμενους τάχα έθνικούς κινδύνους. "Υστερα, ή ζωή θά τραβοΐσε τό συνηθισμένο δρόμο της.

Τέλος θά έπρεπε νά συμβαΐνη κάποιο ιδιαίτερο πολιτικό γεγονός. Τό θέμα ήταν άκριβώς αυτό πού χρειάζονταν κάθε καινούργια κυβέρνηση γιά τίς προγραμματικές της έπαγγελίες καί κάθε πρωτοπολιτευόμενος γιά τό ντεμποΐτο του. Εΐναι –όπως καί νά τό κάνουμε– «άβανταδόρικο» τό θέμα. Προσφέρεται εύκολα σέ φτηνούς λυρισμούς, σέ πλατειά αίσθήματα καί σέ μεγαλεπήβολα σχέδια. "Επειτα, πάλι τό τέλμα, πάλι ή έγκατάλειψη. Αΰτή ήταν ή μοΐρα του θέματος στή χώρα μας.

Ή παγκοσμιότητα του θέματος

Δέν πρέπει άσφαλώς τό πρόβλημα τής έπαρχίας νά θεωρηθΉ πρόβλημα καθαρά Έλληνικό. Ύπάρχει παγκοσμιότητα στό θέμα. Τό θέμα ύπάρχει από τότε πού ο άνθρωπος κατάλαβε ότι πρέπει νά ζήση, όχι σάν άνεύθυνη μονάδα, αλλά σάν σύνολο ύπεύθυνο.

Φάσεις χρονικές πέρασε, περνάει καί θά περνάη πάντα τουτο τό θέμα. Φάσεις πού τή διάρκειά τους προσδιορίζει ένα πληθος από παράγοντες, άνάμεσα στους όποιους άποφασιστικό ρόλο έπαιξε καί θά παίξει ή οικονομική, ή πνευματική καί πολιτιστική στάθμη κάθε χώρας, οί πόλεμοι μέ τήν άρνητική ή τή θετική άκόμη επίπτωση καί τό μέγεθος κυρίως του ενδιαφέροντος εκείνων, πού εΐναι ταγμένοι γιά τή λύση του προβλήματος.

Σήμερα, γιά τήν Εϋρώπη, στό μεγαλύτερο μέρος της, τό πρόβλημα εΐναι ξεπερασμένο. Ή άνθηση τής οικονομίας, άποτέλεσμα βέβαια μιās εύφορης γής, βοήθησε τήν Ύμερική καί πολλές χώρες τής Λατινικής Ύμερικής, νά ξεπεράσουν τό θέμα έπαρχία, ώστε νά προβάλη σήμερα μιά άλλη άνάγκη, ή άνάγκη αναθεωρήσεως του μέ άλλα μέτρα καί σέ καινούργια δεδομένα. Ύργει άπελπιστικά νά ξημερώση ή καλύτερη μοΐρα στίς χώρες τής Ύφρικής καί τής Ύσίας καί τό καινούργιο φως, τό ζωογόνο, επί τέλους, φωτίζει τό μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού χώρου.

Ύν ή βραδύτητα αΰτή εΐχε σάν άποτέλεσμα ή λέξη: **έπαρχία**, νά γίνη σκώμμα στά χείλη τής πρωτεύουσας, λυπητερός στίχος στά χαρτιά τών ποιητών καί γλυκανάλατος λόγος τής πολιτικής, εΐχε καί τή θετική της πλευρά: Τήν άντιμετώπιση, σήμερα πού τό θέμα βρίσκεται άκριβώς στή φάση τής άποφασιστικής του εξέλιξεως, στά σωστά μέτρα, άν βέβαια τό θέλουμε.

Ύς ανατρέξουμε σέ κάποια μακρυνή χρονολογία: 1886 καί στό όνομα κάποιου ποιητή. Jules Laforgue. Εΐναι ή καλλίτερη μαρτυρία γιά τήν παγκοσμιότητα του θέματος, αλλά καί γιά τή χρονική διαφορά έμφάνισής του στό όξύ βέβαια στάδιο. «Θρηνωδία στή σελήνη τής έπαρχίας» ό τίτλος του. Πανανθρώπινο τό πρόβλημα, ίδια ή μοΐρα, διαφορετικός μονάχα ό χρόνος:

*Ύ νά ή σελήνη φουσκωτή
σάν ένα όλόγιομο πουγγί.
Μιά σάλπιγγα μακρυνά σημαΐνει
ό κύριος Πρόεδρος διαβαΐνει.
Παΐζει ένα πιάνο μέσ στό θράδυ,
γιά γάτα τρέχει στό σκοτάδι,
κι' άποκοιμΐεται ή έπαρχία...
Μέ μιά στερνή του συγχορδία
τό πιάνο κλειΐ τό σκέπασμά του.
Τί ώρα νάναι άπάνου-κάτου;
Τί έξορία φτωχή σελήνη
πρέπει νά ποΐμε «τί νά γίνη;».*

Ύς σταματήσουμε όμως τούς στίχους έδω. Εΐναι αρκετά θλιβερή καί στή συνέχεια αΰτή ή σκηνογραφία έπαρχίας, πού τή γεμίζει μιά προσωπική ιστορία άτυχης άγάπης του ποιητή, άπ' αΰτες πού ξεχωριστά εύδοκιμούσαν στή χαμοζωή τής έπαρχίας καί γίνονταν όμως δυσβάστακτες στά έρημικά της πλαίσια.

Καί όμως –παράξενο– ούτε ή έρημιά, ούτε ή μηδαμινότητα τής ζωής της στάθηκε ικανή γιά

ΛΟΥΚΑΣ ΛΟΥΚΑΣ

Λούκας 89

τήν αποκήρυξη τῆς ἐπαρχίας στήν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς καὶ τότε καὶ τώρα.
"Ὅ,τι καὶ νὰ συνέβαινε, μποροῦσαν –καὶ μέ τό χειρότερο τίμημα– νὰ προσυπογράψουν
τούς τελευταίους στίχους τοῦ ποιητῆ:

*"Ἐχω, ὡς πεθαίνω, ὦ θεία βραδυά,
τήν ἐπαρχία μέσ τήν καρδιά.*

Τό πικρό μας χτές

"Αν καί, γιά τά εὐτυχέστερα ἔθνη, τέτοια ἦταν ἡ μοῖρα τῆς ἐπαρχίας, ἄς δοῦμε ποιά ἦταν ἡ
δική μας μοῖρα (χθесινὴ ἀκόμη μοῖρα), πού δέν ἀπέδραμε μέχρι σήμερα ὀλότελα ἀπό τόν
ἐλληνικό χῶρο. Καί ἄς ἐπιμείνουμε, ὅσο εἶναι μπορετό βέβαια, στήν περιήγηση στοὺς ἀθλιούς
καί ἐρημικούς χώρους, πού συνέθεταν τήν πραγματικὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας.

Πρέπει. Γιατί μιὰ ἀνυποψίαστη, αὐτῆς τῆς πραγματικότητος, γενεὰ ἀνδρώθηκε. Καί εἶναι
ἀνάγκη νὰ προβληματιστῆ, νὰ ἀξιολογήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ σωστά τό παρόν.

Θά πρέπει νὰ κάνουμε ὁμως, ἀπ' τήν ἀρχή, μιὰ ἐξήγηση: ὅτι μέ τῆ λέξη ἐπαρχία μιλάμε γιά
τίς πόλεις γενικά, πού, μέσα σ' ἓνα εὐρύτερο διοικητικό χῶρο, ἔπρεπε νὰ ἀντλοῦν ἀπ' αὐτόν τά
στοιχεῖα ἐκεῖνα, πού θά συμπλήρωναν μιὰ σχετικὴ αὐτοδυναμία τους. Ποιά αὐτοδυναμία ὁμως
μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ σέ πόλεις πού στεροῦνταν, μέχρι χθές ἀκόμη, τά βασικώτερα στοιχεῖα τοῦ
πολιτισμοῦ, τό νερό καὶ τό φῶς καὶ οἱ δρόμοι, πού θά χάριζαν τήν προσπέλαση στόν εὐρύτερο
χῶρο καὶ στήν πρωτεύουσα; Ἦταν ἀθλία παρωδία. "Ἄς ποῦμε ἀκόμη ὅτι ἡ περιήγηση δέν
ἀναφέρεται οὔτε στήν ἐξωτερικὴ μορφή οὔτε στή ζωὴ μιᾶς συγκεκριμένης πόλης. Εἶναι
ἀνώνυμη, μποροῦσε ὁμως, μέ ἀσήμαντες παραλλαγές, νὰ χαρακτηρίζῃ ὁποιαδήποτε πόλη τῆς
Χώρας, γιὰτί ἴδια ἦταν καὶ στά τυπικά καὶ στά οὐσιαστικά τῆς γνωρίσματα.

Ζήτημα εἶναι ἂν μποροῦν νὰ ἐξαιρεθοῦν ἀπ' αὐτόν τόν κανόνα δύο–τρεῖς μεγαλοπόλεις.
Σίγουρο σημάδι, ὅτι φτάσαμε στήν πόλη, ἦταν ἡ συγκεντρωμένη, στήν εἴσοδο καὶ στήν ἐξοδο,
εἰκόνα ἀθλιότητος. Παράγκες σκεπασμένες μέ λαμαρίνες, σταῦλοι, καλύβες, σιδεράδικα καὶ
βρώμικα παιδιά νὰ παίζουσαν καταμεσῆς στό δρόμο. Εἶναι εὐνόητη ἡ προδιάθεση πού γεννιέται
στόν ἐπισκέπτη ἀπ' αὐτό τό περσικό παζάρι. "Ἐπειτα, δρόμοι στενοί κι' ἀρυμοτόμητοι, σπίτια
παλαικά μέ ρημαγμένες ἀπ' τό χρόνο φάτσες, ἐλάχιστοι δρόμοι στρωμένοι μέ πῖσσα, οἱ
περισσότεροι χωματόδρομοι διάστικτοι μέ λιθάρια καὶ λάσπη καὶ μόνο λάσπη, κύριο γνώρισμα τῆς
ἐπαρχίας τό χειμῶνα.

Πλατεῖες ἀδιαμόρφωτες μέ λυμφατικά δεντράκια σκόρπια ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ
ζαχαροπλαστεῖα τριγύρω μέ μεγάλα ὀνόματα καὶ μεγαλύτερη πλήξη, πόλος μιᾶς ἀνύπαρκτης
κοσμικῆς ζωῆς. Σέ κάθε πόρτα μαγαζιοῦ πρᾶματιες λές κι ἔπρεπε μόνο αὐτές νὰ
προσδιορίσουν τῆ φύση του, ἂν ὑπάρξῃ καὶ καμμιά βιτρίνα σ' αὐτά, μοιάζει ἴδια ἀποθήκη πού
πρέπει νὰ ἐπιδείξει ὅλα ἀκριβῶς τὰ πράματα πού ἔχει τό μαγαζὶ γιάπώληση. Εἶναι συνήθως τό
ἐμπόρευμα δεύτερης καὶ τρίτης διαλογῆς. "Ἐτσι οἱ ἐχούμενες κυρίες τῆς ἐπαρχίας πρέπει νὰ
πάρουν τό δρόμο γιά τήν πρωτεύουσα πού περιμένουν τὰ μεγαγάλα ἀτελιέ.

Ἀνώφελη βέβαια ματαιοδοξία. Περιωρισμένες ὅπως εἶναι, γιά νὰ μὴ ποῦμε
ἀπηγορευμένες οἱ δημόσιες ἐμφανίσεις στίς γυναῖκες τῆς ἐπαρχίας, προορίζονται οἱ
τουαλέττες γιά κανένα «μέγα δημόσιο χορό» ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν βέβαια σκοπῶν.

Οἱ χοροί, ἄλλο ἀνώφελο πετράδι ἀδύναμο νὰ τaráξη τὰ στάσιμα νερά τῆς πλήξης τῶν
ἀνθρώπων τῆς ἐπαρχίας. Ποιοὶ χοροί: σέ ἀθλιες αἰθουσες κινηματογράφων μέ φτηνοὺς
χάρτινους διάκοσμοις καὶ ὑποτονικές ἢ κραυγαλέες ὀρχήστρες, ἀνάλογα μέ τῆ διάθεση τῶν
ἐπίστρωτων τήν τελευταία μέρα μουσικῶν. Αὐτοὶ ἦταν οἱ χοροὶ τῆς ἐπαρχίας χτές. Μὴν ἀκοῦτε
καὶ μὴν πιστεύετε τίποτε γιά τῆ λάμψη τάχα αὐτῶν τῶν χορῶν. Ψέματα εἶναι, τὰ φευγάτα νειᾶτα
τῶν ὕμνητῶν ὠραιοποιούσαν κάθε ἐκδήλωση τῆς χτεσινῆς ἐπαρχίας. Γιά ψυχαγωγία ἄς μὴ
γίνεται λόγος. Σέ ποιά ἄλλωστε ὑποδομὴ θά στηρίζονταν, μήπως στίς φρικτές αἰθουσες τῶν
κινηματοθεάτρων μέ τὰ «χαίνοντα» καθίσματα, τίς κατάκρυες νύχτες τοῦ χειμῶνα πού τίποτε
δέν τίς ζέσταινε; Καὶ μέ τί ἔργα; τῆς ὀκᾶς, τὰ ἔργα πού φρόντιζε ἡ πρωτεύουσα νὰ ἐφοδιάζῃ τήν
ἐπαρχία. "Ἐτσι δέν ἦταν σπάνιο τό φαινόμενο οἱ «κινηματογραφικοὶ κολοσσοί» καὶ τὰ
μεγαλουργήματα τῆς ἐβδόμης τέχνης νὰ διανθίζονται ἐκτός προγράμματος μέ ἐμφανίσεις
ταχυδακτυλοουργῶν καὶ μάγων.

Τί ψυχαγωγία και τί ενημέρωση, όταν και οι έφημερίδες ακόμη έφταναν με καθυστέρηση δύο και τριών ημερών.

Ής είναι εύλογημένοι οι πνευματικοί σύλλογοι τής έπαρχίας πού άγωνίστηκαν σκληρά, μόνοι και άβοήθητοι, και κράτησαν κάποια πνευματική αυτόάρκεια στίς σκληρότερες ώρες γι' αυτή. Γιατί τά πνευματικά όπλα δέν τά κατέθεσεν εύτυχώς ή έπαρχία ποτέ, πάλαιψε σκληρά μόνη και άβοήθητη και μέ τίς ίδιες δυνάμεις της έκανε νά γίνουν οι ψυχρές κι' ανήλιαγες αυτές αίθουσες τό θερμοκήπιο πού άνθισαν τά λουλούδια τής έλπίδας της γιά κάποια άλλη μοίρα. Γιατί –ας είμαστε είλικρινείς– δέν τήν βοήθησαν νά μορφωθί και νά ψυχαγωγηθί ούτε τά μπουλούκια πού παρίσταναν τούς θίασους και πού σκοπό είχαν νά πάρουν και όχι νά δώσουν. Νάταν τά θέατρα μόνον. Πόσοι και πόσοι δέν πειραματίστηκαν ή δέν νόθεψαν ακόμη τή μικρή ζωή τής έπαρχίας.

Μεγαλέμποροι αγοράζοντας τά προϊόντα της όσο-όσο, έμποροι πλασάροντας τά δικά τους δεύτερης και τρίτης διαλογής, μεσάζοντες, γυρολόγοι, ένας συρφετός από άκρίδες πού σκοπό είχαν νά πάρουν και ν' άφίσουν μόνο τό πέρασμα, τήν άγνωμοσύνη και τήν εірωνεία πίσω τους. Δέν ήταν μόνο τό Κράτος. Και οι άνθρωποι ήταν πού έβλεπαν μέ θαμπό γυαλί ό,τι είχε σχέση μέ τήν έπαρχία, τά προβλήματά της και τούς ανθρώπους της. Τί μαγικό τάχα γυαλί ήταν αυτό πού όλα τά σμίκρυνε τόσο ώστε νά χάνουν κάθε σημασία;

Ής περάσουμε τώρα σ' ένα άλλο χώρο και άς δούμε ποιά ήταν ή παρουσία του Κράτους σ' αυτόν.

Ή άσκηση κοινωνικής πολιτικής ήταν πάρα πολλά χρόνια φοβερά άναιμική. Ήνύπαρκα τά ώργανωμένα νοσοκομεία, άγνωστοι οι βρεφικοί και παιδικόι σταθμοί. Ήτοι ιδιαίτερα ύψηλοί έμφανίζονταν γιά τήν έπαρχία οι συντελεσται νοσηρότητας και θνησιμοτητας. Γιά προληπτική ύγιεινή θά ήταν δύσκολο νά γίνεται φυσικά λόγος. Ήλονοσία, φυματίωσης και τυφος ήταν τό τρίπτυχα πού συνώδευε τά βήματα τής έπαρχίας. Ή μιά άρρώστια συμπλήρωνε τήν άλλη και όλες μαζί συντόμευαν άποφασιστικά τόν κύκλο τής ζωής. Ή διακομιδή στά νοσοκομεία τής πρωτεύουσας, αυτή ήταν προνόμιο πέντε-δέκα ανθρώπων. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, πολλές φορές, ό θάνατος καλοδεχούμενος ήταν. Δέν ήταν σπάνιο τό φαινόμενο, τήν ώργανωμένη κρατική πολιτική στό θέμα τής ύγείας νά τήν ύποκαθιστά κάποιος φιάνθρωπος, πολιτευόμενος όμως... γιατρός πού δέχονταν τούς «πτωχούς δωρεάν έκάστην Τρίτην κ.λ.π.».

Ή εκπαίδευση, άλλη ακόμη πληγή γιά τήν έπαρχία. Πάντα βέβαια ύπήρχε όξύτητα στό θέμα αυτό, σέ πανελλήνια κλίμακα. Ήμως τό χάλι τής έπαρχίας στόν τομέα τής εκπαίδεύσεως δέν έχει τό ταίρι του. Ήταν κάποτε λυθή όριστικά τό θέμα τών σχολικών κτιρίων, θά πρέπει νά μείνουν όπωσδήποτε μερικά από τά ξύλινα παραπήγματα και τίς άθλιες άποθήκες, σάν διατηρητέα μνημεία ως μαρτυρία όχι τόσο γιά τή κρατική άβελτηρία, όσο γιά τόν ώραίο και άνυποχώρητο άγώνα διδασκόντων και διδασκόμενων γιά τήν άνθηση τής παιδείας στόν τόπο μας. Για τά δημόσια κτίρια τής έπαρχίας πάλι δέν πρέπει νά γίνεται σοβαρός λόγος. Ήθλια, γενικά, μέ τρίζουσες σκάλες, μέ άνάπηρα τραπέζια γιά γραφεία, μέ σαρακωμένα ράφια γιά άρχειοθήκες, μέ τά δημόσια έγγραφα στοιβαγμένα στό πάτωμα. Αυτή ήταν ή εκπροσώπηση του Κράτους μέχρι χτές από άποψη δημοσίων κτιρίων. Ήπ' αυτούς τούς χώρους έξορίας (έτσι θεωρούσαν ή έπαρχία) έπρεπε, αν ήταν δυνατόν, νά εκπορευθί τό φώς πού θά φώτιζε και θά ζωογονούσε τά πυκνά σκοτάδια τής έπαρχίας. Μά ήταν δυνατόν; Ής μήν ξεχάσουμε και τά ξενοδοχεία, γραφικά στήν άθλιότητά τους βέβαια κι' αυτά, έπρεπε –ας τό όμολογήσουμε– νά τρομάζι στή σκέψη, ό ξένος, ότι πρέπει νά διανυκτερεύσι σ' αυτά τά κρύα και άχρωμα δωμάτια μέ τά άκάλυπτα κρεβάτια, τά γεμάτα, πολλές φορές, ζωϊκές ένοχλήσεις, ιδίως τό καλοκαίρι. Και εірωνεία βέβαια τό «καλημέρα σας» στόν καθρέφτη γραμμένο μέ πολύχρωμα κλαδωτά γράμματα πού δέσποζε τό ξύπνημα τών ένοίκων. Αυτή ήταν ή κλειστή ζωή τής έπαρχίας, μιά ζωή «δωθε άπ' τό όνειρο και κείθε από τή γή» του ποιητή. Μιά ζωή κλειστή και άπροσπέλαστη. Γιατί φρονιμότερο είναι νά μή μιλάμε, ούτε γιά τήν κατάσταση τών δρόμων, ούτε γιά τά τότε συγκοινωνιακά μέσα. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, ένα ταξειδι στήν Ήθίνα έπαιρνε διαστάσεις έκστρατείας και ήταν όπωσδήποτε σταθμός στή ζωή του έπαρχιώτη. Είλικρινά, δέν πρόκειται γιά ύπερβολή, ότι παλιότερα χρειάζονταν μέρες και μέχρι τελευταία ακόμη όλόκληρη μέρα ένα ταξειδι στήν πρωτεύουσα.

Δέν ήταν λίγοι εκείνοι πού ἄφηναν τό μάταιο κόσμο αυτό, χωρίς νά γνωρίσουν τίποτε ἄλλο ἀπό τόν στενό περίγυρω τοῦ τόπου τους. Ἡ ζωή, ἡ παραπέρα, ὁ κόσμος, ἡ πρωτεύουσα καί τά θαυμαστά της ἔμεναν ἔτσι γι' αὐτούς μόνο μιά ἐκπληκτικά ωραία διήγηση καί ἓνα ὄνειρο πού δέν ἀξιώθηκαν νά τό πιάσουν στή φούχτα τους ποτέ.

Κι' ἔτσι ἀποστερημένη ἀπό κάθε δυνατότητα φυγῆς, ἐμποδισμένη ἀπό «ὑψηλά τείχη» πού «χωρίς περίσκεψη καί χωρίς αἰδῶ» ἔστησε μιά πολλαπλή ἀδιαφορία, ἄδεια ἀπό κάθε χαρά καί δυνατότητα ψυχαγωγίας, ὤδευε ἡ ἐπαρχία στούς μοναδικούς χώρους διασκεδάσεως, τά καφενεῖα πού φύτρωναν πληθωρικά μανιτάρια σέ κάθε γωνιά. Τά χαρτιά καί τό ἀκλόολ, ἂν δέν ἔφερναν τή χαρά, ἔφερναν ἀλάθητα τή λησμονιά τῆς χαμοζωῆς. Κάτι ἦταν κι' αὐτό. Καί οἱ γυναῖκες, οἱ κοπέλλες τῆς ἐπαρχίας ἄλλη θλιβερή φιγούρα: ἀσάλευτες ὥρες στά παραθύρια μέ τά γαρύφαλλα καί τούς βασιλικούς ρεμβάζαν στούς νεκρούς ἀπό νωρίς δρόμους –τί ἄλλο;– τίς πένθιμες λιτανεῖες τῶν ὄνειρων τους νά περνοῦν.

Πῶς νά μὴν τίς συλλογίζεται αὐτές τίς κέρινες κι' ἀνέκφραστες κοπέλλες τῆς Ἐμμου Μπωβαρῦ «τίς ἀδελφές» σέ μελαγχολικά τραγούδια του ὁ ποιητής;

*Τίς νέες συλλογίζομαι στίς ἀπομακρυσμένες
τίς ἐπαρχίες, τά χλωμά καί κρύα δειλινά,
ὄταν πίσω ἀπό τό τζάμι τους κυττᾶν ρεμβές τό δρόμο
κι' ἀναστενάζουνε γιατί κανένας δέν περνᾶ...*
(Γ. Ἀθάνας)

Κι' ἔτσι, ἴδια κάθε μέρα, ἔρχονταν ἡ νύχτα, εὐεργεσία θάλεγες μά καί ταφόπλακα μαζύ, τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἀτέλειωτη νύχτα, πού κανένα φῶς ἀπό τίς πυγολαμπίδες, πού ἦταν ὁ μετρημένος στά δάκτυλα φωτισμός, δέν μπορούσε νά ἐξωραΐση καί κανένα ὄνειρο νά γεμίση τίς μακρές της ὥρες.

*Νᾶναι ὄλα μαῦρα κι' ἔρημα, δρόμοι καί στρατές
σπῆ μακρυνή μου γειτονιά βαθειά σιωπή.
Νᾶμαι μονάχος μές στό σπίτι καί ὑπνοβάτες
νά τριγυρίζουν οἱ πικροί μου στοχασμοί.*
(Κ. Οὐράνης)

Ἔτσι ἦταν. Στίς ἀτέλειωτες αὐτές νύχτες θά δοκιμαθοῦν καί θά ἀσκηθοῦν οἱ καρδιές. Οἱ ἀδύναμες (εὐτυχῶς λίγες) θά ἐνδώσουν, θά ἀναζητήσουν εὐκόλες λύσεις, τίς πολύχρωμες εὐκαιρίες, τό φῶς. Θά ἀπαρνηθοῦν τήν ἐπαρχία καί θά τοῦς κερδίση ἡ πρωτεύουσα. Χάρισμά της. Αὐτοί εἶναι οἱ αὐτόμολοι. Διαγράφεται ἤδη στόν ὀρίζοντα τῆς σύγχρονης Βαβέλ ἡ τιμωρία τους. Οἱ περισσότεροι ὁμως θά χαλυβδώσουν στή δοκιμασία της τήν πίστη τους σ' αὐτή. Θά κλείσουν στίς σειρῆνες τ' αὐτιά τους. Θ' ἀντιπαρέλθουν τά σκῶματα καί θ' ἀγωνισθοῦν σκληρά νά βλασπήση ἡ ἔρημος. Ἀπό τούς αὐτόμολους τίποτε τό καλό δέν εἶχε νά περιμένει ἡ ἐπαρχία. Φεύγοντας τίποτε δέν ἄφηναν πίσω τους, καμμιᾶ εὐχή καί κανένα στοχασμό. Ξεγραμμένοι ἦταν –πές– γιά τήν ἐπαρχία. Καμμιᾶ βέβαια σχέση μέ τούς αὐτόμολους δέν πρέπει νά ἔχη ἓνας σοβαρός ἀριθμός ἀνθρώπων τῆς ἐπαρχίας πού τήν ἐγκατέλειψε ἀπό μόνη τήν ἀνάγκη τῆς ἐπιβίωσης.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΠ. ΑΝΑΛΟΓΙΔΗΣ

Λουστράκος (μολύδι)

ΤΑΝΕΙΛ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΝΙΜΗΣ ΒΑΜΒΟΥΛΗΣ

ΗΛΙΑ ΒΕΖΔΡΕΒΑΜΗ

Η ΓΗ ΤΩΝ ΘΕΣΠΡΩΤΩΝ

Θεσπρωτική Γῆ,
κλωνάρι και ἐγώ ἀπό τό Δένδρο σου, πού αἰῶνες, τώρα, μέ τίς βαθιές του ρίζες, συνεχίζει νά ρουφάει ἀπό τά σπλάχνα σου ζειδωρους χυμούς, **στέκω**, μπροστά σου μέ θαυμασμό ἐκπληκτο και περηφάνεια περίσσια.

Τά βουνά και οἱ κάμποι σου, τά ἀκρογιάλια και τά βοσκοτόπια σου, μά πιά πολύ, τά **παιδιά** σου –οἱ Θεσπρωτοί–, ἴδια, ἀπό τά πανάρχαια χρόνια, μένουν ἐπάνω σου και σέ κρατοῦν στή Ζωή.

Βυθισμένη ἡ Ἱστορία σου σῶν αἰῶνων τά βάθη, ἀνάμεικτη μέ τό μῦθο, καρτεράει, τοῦ Ἀρχαιολόγου τή σκαπάνη, γιά νά ἀποκαλύψει στούς Ἕλληνες –μά και στούς ξένους– τή μεγάλη σου δόξα.

Τῶν **Δωριέων** τήν «Κάθοδο», πού ἄλλοι τήν εἶδαν σάν **πλημμυρίδα**, ἐσύ τήν ἀγκάλιασες και ἀφοῦ τήν ἀφομοίωσες μέ τῶν Πελασγῶν τά παιδιά, σῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν τά πλάγια γαλβάνισες τῆς **Ἑλλάδας** τό ὄνομα.

Σάν τή γνησιώτερη Θυγατέρα τῆς μεγάλης Πατρίδας τῶν Ἑλλήνων, βάδισες στήν δύσκολη, **πορεία** τῆς Φυλῆς –στόν Πόλεμο και στήν Εἰρήνη– και μέ βουρκωμένα τά μάτια ἀντίκρυσες μικροῦς και μεγάλους τοῦ Ἔθνους μας, καθώς περνοῦσαν ἀπό τό πανάρχαιο ποτάμι σου –τόν Ἀχέροντα–, πού τό φύλαγε ὁ Κέρβερος.

Στό πολυσέβαστο τῆς Ἐφύρας **Νεκρομαντεῖο**, πού οἱ ζωντανοί ἐπικοινωνοῦσαν μέ τοὺς προσφιλεῖς τοὺς νεκρούς, δέχθηκες τήν ἐπίσκεψη τόσων τρανῶν τοῦ καιροῦ σου και καθόρισες τήν τύχη τους μέ τῶν παιδιῶν σου τήν εὐφυλῖα, ἀφοῦ και αὐτός ὁ **πολυμήχανος** Ὀδυσσεύς στά δικά σου τά χῶματα ἐζήτησε νά μάθει γιά... «μνηστήρες», γιά πλοῦτη, γιά βόδια...

Σ' ἐποχή, πού ἄλλοι ζοῦσαν ἀκόμη σέ σπῆλαια και σέ καλύβες, ἐσύ τά δικά σου τά παιδιά τά ἐστέγαζες στό **Βουχαίτιο**, στήν **Πανδοσία**, στήν **Ἐλάτια**, στήν **Ἐφύρα**, στήν **Τιτάνη** και σέ τόσες ἄλλες πόλεις, πού –ἀλήθεια– πολλά εἶχαν νά ζηλέψουν ἄλλες Ἑλληνικές.

Μέ τοὺς ἄλλους ὁμαίμονες Ἡπειρώτες – Μολοσσούς, Χάονες, Κεστρινούς και λοιπούς – στό Κοινό τῆς Δωδώνης ἐπλεκες τό μεγαλεῖο τοῦ Ἔθνους.

Στῶν Περσῶν τήν δόλια ἐπιδρομή ἐστειλες πλοῖα, γεμάτα με δικά σου παιδιά ὀπλισμένα πού τό αἷμα τους ἐχυσαν πολεμώντας, γιά νά μήν περάσουν τῶν Βαρβάρων τά σίφη.

Στήν Εἰρήνη δέν ἐστησες Παρθενῶνες, μά καθόλου δέν ὑστέρησες ἀπό τοὺς ἄλλους Ἕλληνες και οἱ Θεσπρωτοί στό εὐρύχωρο Θέατρο τῆς **πολυάνθρωπης** Τιτάνης, ἐπαιρναν, **Δημόκρατικά**, τίς ἀποφάσεις τους γιά τά προβλήματά τους.

Στόν Ρωμαῖο Αἰμίλιο Παῦλο δέν εἶπες: Περάστε! Ἀλλά τῶν βλασταριῶν σου τά στήθη πρόσταξες, γιά Τιμή τῶν Ἑλλήνων και καρτερικά δέχθηκες σφαγές, λεηλασίες, ἀνδραποδισμούς και πυρπόληση ὅλων τῶν πόλεων σου.

Τῶν εἰδώλων τήν πλάνη ἀναγνώρισες **γρήγορα** και τά Ἱερά τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν τά μετάρπρεψες σέ προσκυνητάρια τοῦ Ναζωραίου.

Στή **Φωτική**, στήν **Εὔροια**, στό **Βουθρωτό**, στό **Γηρομέρι** ἐγίγαντωσης τήν ἀνθρωποσωτήρια **φλόγα** τοῦ Χριστοῦ, γιά νά θερμάνει τίς καρδιές και νά δώσει νόημα στό πέρασμα τῶν ἀνθρώπων ἀπό τόν πρόσκαιρο τοῦτο κόσμο.

Μ' ἐκκλησιές, μοναστήρια, ξωκκλήσι τόν Θεό τῆς ἀγάπης ἐλάτρευες καί τά δικά σου παιδιά ἀνεβῆκαν στούς ψηλότερους Θρόνους τῆς Νέας Θρησκείας.

Γότθοι, Νορμανδοί, Σλαῦοι, Φράγκοι καί ἄλλοι Βάρβαροι σέ πατῆσαν μέ μίσος, περπατώντας στά κουφάρια τῶν δικῶν σου βλαστῶν.

...Μά ἐσύ, Θεσπρωτική Γῆ, τούς νεκρούς ἀναπλήρωνες, γεννώντας καινούριους μαχητές τῆς Ζωῆς...

Στά δικά σου ἀσφαλῆ λιμάνια τά πλοῖα τοῦ Βυζαντίου ἐπόντιζαν καί τῆς Αὐτοκρατορίας τά Δυτικά πλευρά ἐπροστάτευαν.

...Καί ὅταν τῆς Θρησκείας οἱ ἔμποροι Φράγκοι τήν Πόλη πατῆσαν, μπῆκες πρώτη ἐσύ στό Ἑπειρωτικό Δεσποτάτο, γιά νά συνεχισθεῖ ὁ ἀγώνας ἐνάντια σ' ἐκείνους, πού, καπηλευόμενοι τῆς Θρησκείας τήν προστασία, ἐρήμαζαν τήν ὁμορφιά μας Ἀνατολή...

Τῆς «Κερκόπορτας» τήν παραβίαση γοερά τήν ἐθρήνησες καί ὅταν οἱ ὄπαδοί τοῦ Προφήτη τά χωριά σου σκλαβῶσαν, στά δικά σου βουνά τά παιδιά σου ἐμάζεψες, γιά νά δώσουν τή μάχη γιά Λευτεριά καί Τιμή.

...Τότε τ' ἀγρίμια τοῦ λόγγου λακίσαν καί οἱ φωλιές τους γενῆκαν **λημέρια** ἀνδρείων, πού ὀρκισθῆκαν τόν Ἀγαρηνό νά τόν διώξουν ἀπό τήν ἀγιά σου Γῆ...

Πρωτοπόρα ἐσύ, Θεσπρωτική Γῆ, στούς ἀγῶνες τοῦ ἔθνους, τά βλαστάρια σου ἔστειλες στήν κάθε τῆς Πατρίδας ἀνάγκη καί ἀπό τό ΣΟΥΛΙ στό ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, μέ τά κορμιά τους ἔστησες ἀπόρρητο Κάστρο γιά νά φτιάξεις τήν **Νέα Ἑλλάδα**.

...Καί ὅταν κάποτε –στίς 21 Φλεβάρη 1913– τά δεσμά τῆς σκλαβιάς σου ἐσπῆσαν, στῆς Εἰρήνης τά ἔργα ἔσπρωξες τόν Λαό σου, γιά νά γίνεις σήμερα μιά ἀπό τίς **Βιτρίνες** τῆς Χώρας.

Θεσπρωτική Γῆ,

δέν θά ἤμουν κλωνάρι ἀπό τό **Δένδρο** σου, πού οἱ **ρίζες** του **ρουφᾶνε** χυμούς ἀπό τά **σπλάχνα** σου, ἂν δέν ἤμουν **περήφανος** γιά **ἐσένα** καί δέν θά ἤμουν **ἀντάξιο** παιδί σου, ἂν **δέ** ζοῦσα μέ τή δική σου τήν **ἀνάσα**.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΖΑΡΕΒΑΝΗΣ

ΝΙΚΟΥ Β. ΒΕΝΟΥ

ΑΓΝΑΝΤΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΩΤΕΣ

(ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ Τ' ΑΗ ΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΤΟ ΒΑΒΟΥΡΙ ΤΟΝ ΜΑΗ ΤΟΥ 1971)

Γλυκός κ' έντονος ό άπόηχος άπό τά τραγούδια, τίς φωνές και ζωντανές άκόμη οι θύμησες άπό τό πανηγύρι τ' ΑηΘανασιού· τό άξέχαστο πανηγύρι του Βαβουριού.

Πόθος και καύμός κάθε ξενητεμένου είναι νά γυρίσει κάποτε στ' άγαπημένο του χωριό, εκεί στις πρώτες παιδικές αναμνήσεις, στ' άγαπημένα τοπία πού συνομιλεί μαζί τους· στήν όμορφη μικρή πατρίδα.

Κι' αύτή ή νοσταλγία, τουτό τ' όνειρο του γυρισμού στους ξενητεμένους Βαβουριώτες, χρόνο μέ χρόνο, μεγάλωνε κι' έπαιρνε και διαστάσεις πού τους δυνάστευε τή ζωή και τους φλόγιζε τήν ψυχή.

Νά βρεθούνε μέ όλους τους χωριανούς, νά ξεφύγουν άπό τά καθημερινά, νά μιλήσουν μέ τόν άγέρα, τό βουνό και τά χρόνια. Έχουν άφήσει τίς πολυθόρυβες και πολύχρωμες πολιτείες και κατεβαίνουν τώρα πού ίσκιώνει και σκεπάζει ό γέρικος φτελιός.

Τήν άλλη μέρα ξυπνάνε, πριν ό ήλιος σκάσει στον γειτονικό Τσοροβέτσιο. Και συντροφίες - συντροφίες πηγαίνουν στον Αη Θανάση, στο Μοναστήρι του χωριού, πού βρίσκεται στα νότια, στήν κορυφή του λόφου κι' άνάμεσα άπό ρουμάνια και λαγκαδιές.

Άμέτρητοι οι πανηγυριώτες στον ΑηΘανάση. Είναι εκεί χωριανοί και κοντοχωριανοί, φίλοι και προσκυνητές πού ήρθανε για προσκύνηση, γι' άντάμωση και ξεφάντωμα.

Μαγεία ή φύση, πλέει στο πράσινο και στα μανούσια, ή βλάστηση όργιάζει, μυρωμένο φυσάει τό άνοιξιάτικο άγέρι της Μουργκάνας. Οι πανηγυριώτες μέ τό τελείωμα της λειτουργίας στήνουνε δίπλες τό χορό κι άχολογούν τά διάσελλα και οι ρεματιές άπό τά τραγούδια και τά κλαρίνα. Τό Μοναστήρι ξαναζει όμορφα, παλιά μεγαλειά.

Τό γλέντι κορυφώνεται και ή συγκίνηση πλαταίνει, ό χορός μεγαλώνει και στοργυλογυρίζει και είναι άτέλειωτες οι δίπλες.

Άλλοι τό σήσανε εκεί στο Ραδιό - στον Άγιο Χριστόφορο - για νά θυμηθούνε παλιά γλέντια και χορούς.

Όλοι οι χωριανοί άνταμωμένοι μιλάνε για παλιές ιστορίες του χωριού, για γάμους κι' άπιστρόφια και κάποιος θέλησε εκεί ψηλά ν' άκούσει τήν καμπάνα τ' Αηλιά. Άλλοι άγναντώνουν στού «Βλάση». Οι γυναίκες - όσων στόλισε ό χρόνος μ' άσήμια τά μαλλιά - θυμούνται τή σκληρή ζωή του χωριού: Τά ξύλα πού τά φέρνανε ζαλωμένες άπό «Κουρνόραχη» και τήν «Αγραπιδιά», τό τσαπί και τό δικέλι πού σκάβανε τή φτωχή γή για νά καρπίσει τό λιγοστό σάρι. Νά, εκεί μιλάνε για τήν άράδα των «ιδιών». Πολλοί διάβηκαν στον «Κιτσεντάρη» θυμήθηκαν τήν «γομαρίτσα» και τά «σκλαβάκια», άλλοι στήνουν άλώνια στήν «Κούλα» για νά τσιολίσουν τό σάρι.

Κάποιος μέ πίκρα κυττάζει τό πεσμένο του σπίτι κι' άλλοι θυμούνται μπόρες και δοκιμασίες.

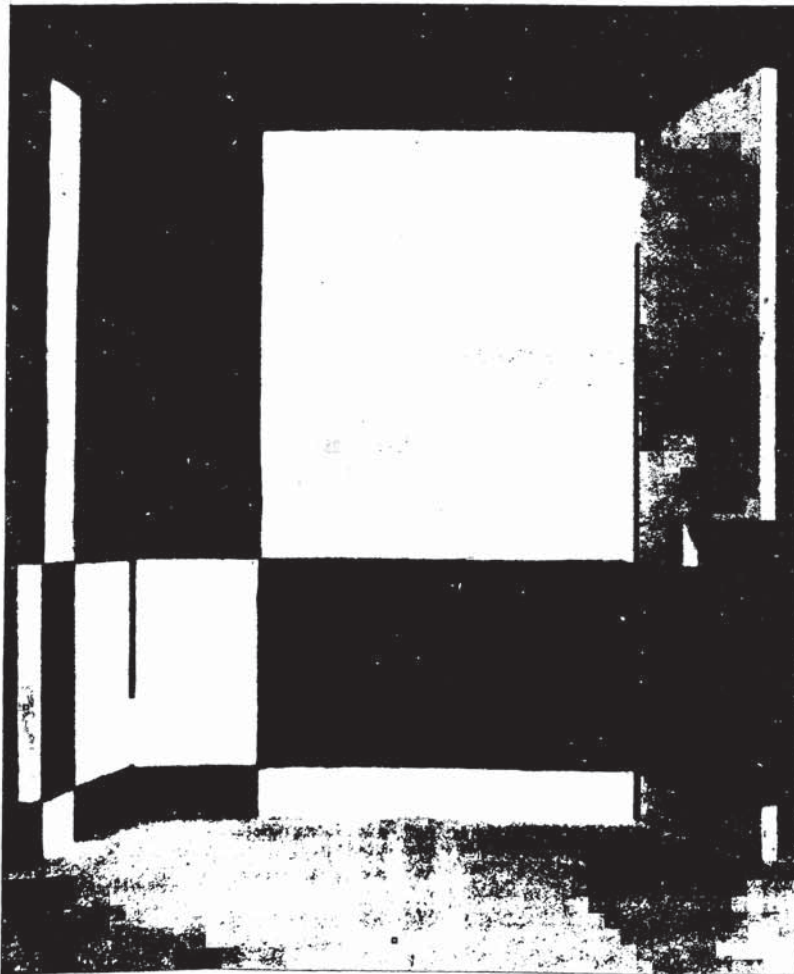

Ἄξιμῶς τὴν θέλουν τὴ νύχτα οἱ πανηγυριῶτες, ἄς μὴ φέξῃ ποτέ! ὅμως ὅλα διαβαίνουν, μαζί μὲ τὶς μέρες καὶ τὶς νύχτες, ποὺ δὲν σταματοῦν ποτέ.

Ἡ ἡμέρα ξανᾶρθε, τὸ πανηγύρι τέλειωσε καὶ εἶναι τώρα ἀνάμνηση. Οἱ ξενητεμένοι φεύγουν, θέλουν νὰ πάρουν ὅλο τὸ χωριό μαζί τους. Παίρνουν φράξους καὶ κουτσουπιές, παίρνουν τὴν ἀχαὶ τοῦ πανηγυριοῦ καὶ τὶς ὁμορφες ἀναμνήσεις.

Σιγὰ κι' ἀθόρυβα ἀφήνω κι' ἐγὼ τ' ἀγνάντιο καὶ γυρίζω μαζί τους στό μετερίζι τῆς ζωῆς.

ΝΙΚΟΣ Β. ΒΕΝΟΣ

ΤΙΝΑΣ ΔΟΓΟΡΙΤΗ

Τρίπτυχο (κατασκευή)

ΓΕΩΡΓ. ΒΡΕΛΛΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ

(Μιά σελίδα φωτιάς και χαλασμού κατά τόν πόλεμο του 1940-41)

28η Ὀκτωβρίου 1940. Ἀποβραδύς τίποτε δέν προμνηοῦσε τῆς αὐγῆς τό κανονίδι. Μές στόν ὕπνο μου, στό σπίτι τοῦ Τράϊκου Τζαβέλλα, κατά τά χαράματα, σάν θαμπόφεγγε, ὀλόρθος πετάχτηκα. Λάμπεις ἀστραπῆς φώτισαν ἰσχυρά τό δωμάτιό μου μ' ὄρυμαγδό μεγάλο. Στά γύρω ὑψώματα τοῦ χωριοῦ Κώττα – ἄλλοτε Ρούλια – τῆς πειοχῆς Καστοριᾶς, πήρε τό ὄνομα ἀπό τόν ἔθνομάρτυρα Μακεδονομάχο Καπετάν Κώττα, δέκα χιλιόμετρα ἀπό τά Ἄλβανικά σύνορα, πάνω στό Δημόσιο δρόμο Φλώρινας – Κορυτσᾶς, στίς νότιες παρυφές καμουφλαρισμένα καί φωλιασμένα στά δίχτυα μέ βλαστόκλαδα, τά κανόνια ξερνοῦν φωτιά καί σίδερο, ἀχόρταγα καί συνεχῶς μέσ τοῦ ἐχθροῦ τόν τόπο, ἐπισημασμένο ἀπό πρωτύτερα.

Ἄσπρα σύννεφα πρωί - πρωί σάν καπέλλο στάθηκαν στό βουνό τοῦ παρακάτω χωριοῦ, τοῦ Βατοχωριοῦ, πού ἦταν τό παρατηρητήριο καί πού μπόδιζαν τούς παρατηρητές νά βλέπουν στίς εὔστοχες βολές τά βήματα τῆς νίκης. Λάμπεις, κρότοι πού κινδύνευαν νά σπάσουν τά τύμπανα, σεισμοί καί ὕστερα ἀνάλαφρος, βαθύς ὁ ἀχός τῆς ἐκρηξης πέρα, μέσα στό στόχο.

Ἄλλοι οἱ στρατιῶτες σ' ἀληθινό συναγερό, μέ τό γέλιο καί τή χαρά, στή θέση του ὁ καθένας. Ἡ ἐπίθεση τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας κατά τῆς ἀνυπεράσπιστης, μικρῆς Ἑλλάδας, ἀναίτια χωρίς ἀφορμή, ἔγινε δεκτὴ ἀμέσως μέ ἐνθουσιασμό ἀκράτητο καί ἀξιοθαύμαστο θάρρος. Στήν ἀρχή λίγοι στρατιῶτες πήραν σ' ἀστεῖα τόν πόλεμο, λέγοντες πῶς αὐτά εἶναι τά θρυλούμενα «γυμνάσια»...

Τό τηλέφωνο διαρκῶς μετέδιδε τίς πρώτες νικηφόρες ἐπιτυχίες, στόν τομέα τῆς Κρυσταλλοπηγῆς, τό βομβαρδισμό ἀπό τό πυροβολικό μας κατά τῶν στρατιωτικῶν θέσεων καί ἐγκαταστάσεων τοῦ μισεροῦ ἐχθροῦ, τοῦ θρασύτατου ἐπιδρομέα, στά σύνορά του τήν προέλαση, τή νίκη!

Ἄν καί ὁ πόλεμος «στ' αὐτί μας», τό Σχολεῖο λειτούργησε κανονικά μέ συντροφιά τούς δαιμονισμένους θορύβους καί τούς βόμβους ἐχθρικῶν πετούμενων, ἀφοῦ διαταγή παύσης τῶν μαθημάτων δέν ἦλθε ἀκόμα καί δίκαια, μέσα σ' αὐτόν τόν ἐθνικό συγκλονισμό, τό γιορτάσι τοῦ ἔθνος στήν ἐξόρμησή του.

Κατά τό μεσημέρι, τρία ἀτσαλένια πουλιά Ἰταλικά, πού στίς στροφές των γυάλιζαν τ' ἄσπρα κορμιά τους, μαζί καί τά τρία, γυρνοῦσαν σάν ὕαινες καί χαμηλοπετώντας στό χωριό, χωρίς ἀντιαεροπορική κάλυψη ἀπό μᾶς, χωρίς δικά μας σκάφη. Τοῦτα ἄπλωναν ἐλεύθερα καί ἀνενόχλητα τά φτερά τῆς βίας, στήν ἀέρινη ἐλληνική ἐπικράτεια, ἀνεμπόδιστα, κατοπτεύοντας τά κάτω, καμμιὰ μπούκα κανονιοῦ νά βροῦν ὀρθή νά τή σιγήσουν. Ὁ δημόσιος δρόμος Φλωρίνης – Κορυτσᾶς καί Φλωρίνης – Καστοριᾶς, στρατιωτικός τώρα καί μέ σημασία μεγάλη ἐπισημάνθηκε φαίνεται ἀπό τόν πτερωτό θάνατο, καθὼς καί ἡ γέφυρα Βατοχωριοῦ καί Νταλίπη. Ἐκατοντάδες ὀχημάτων φεύγουν καί ἔρχονται κι ἄλλα ἀπό αὐτά μέσ στό χωριό, ἀδειάζουν τρόφιμα στό πρατήριο τροφοδοσίας τοῦ Μετώπου καί ἀφήνουν πολεμοφόδια στίς σκόρπιες καλύβες καί ἐρημικές αὐλές.

Ὁ φόβος τοῦ πολέμου μέ τά τέλεια σύγχρονα μέσα του πού μ' ἀνησύχησε τό πρωί, τό ἀπόγευμα, στούς ὄμιλους τῶν χαρούμενων στρατιωτῶν, μεθυσμένων ἀπό τή νίκη, ἔφυγε ἀπό μένα. Κάθε βραδάκι στό μπακαλιό τοῦ Ἀποστόλη Τάσση κουβέντιασμα γιά ἡρωϊκές πράξεις.

Έγινα κι εγώ φαντάρος με τούς φαντάρους του χωριού που δασκάλευα. Νύχτα πιά, μετά τη βαριά δουλειά της δοσοληψίας, κατέβαινα στην αποθήκη τροφίμων της Έπιμελητείας και μαζί με τό Λοχαγό του Πρατηρίου Π. Γελέζη από τά Δολιανά της Έπειρου, συζητούσαμε τά άξεχαστα γεγονότα της μεγάλης μέρας και ξεκοκκαλίζαμε καμιά έφημερίδα της Έθήνας, πού την έφερναν συχνά οί στρατιώτες από τίς μετακινήσεις. Τέσσερες μέρες άσίγαστα τά κανόνια ξερνούσαν τό καυτό άτσάλι στά στήθια του φασισμού. Έ πυροβολαρχία του Λαμπρόπουλου συντριπτική στή δύναμή της καθήλωσε τούς φανφαρόνους του Ντούτσε πού δέν έκαναν βήμα κατά δώ.

2 Νοεμβρίου 1940. Πέρασαν, Ξαναέρασαν άράδα τά έχθρικά άεροπλάνα, σέ διάφορους τόπους τών μετόπισθεν, πηγαίνοντας την καταστροφή. Έμέρα χαρούμενη και γελαστή και ό κόσμος ό δειλός φευγάτος στίς όξιές του Λίσετς. Λίγοι καπνοί σπιτιών συντροφεύουν τούς γέρους πού φυλάνε τό βίος πού άφήσανε οί φευγάτοι χωριανοί. Τά καλντιρίμια βροντάν στό πέραςμα της στρατιωτικής άρβύλας. Τά πάντα καμουφλάρονται. Έκόμα και οί μονωτήρες τών τηλεφωνικών στύλων.

Τών γύρω μονάδων τά μεταγωγικά φορτωμένα προσμένουν την ώρα της φευγάλας ν' άνέβουν στίς άνφοριές της Σφήκας και του Μοσχοχωριού και νά γλυστρήσουν ύστερα στά δάση.

Σέ λίγο περάσανε βαριά, μέ μουγκρητό μεγάλο, βομβαρδιστικά, μέ διεύθυνση στά ανατολικά. Της Μονάδος του χωριού ό Λοχίας μέ τά κατάμαυρα γελούμενα μάτια του, μέ δυό στρατιώτες, δίπλα από τη Διοίκηση, πού στεγάζεται στό σπίτι του Κύρ Σίμου, στό σταυροδρόμι τό κεντρικό, άνοιγουν στό ύπόστεγο της διπλανής άχυρώνας, τό δρυγμα για την ασφάλειά τους.

Μεσημέρι. Τό κανονίδι σώπασε, γιατί τ' άγρια πουλιά του Μουσολίνι κοιτάν νά βρούν τό θύμα. Πάνω από 42 άεροπλάνα θά πέρασαν και θά γύρισαν άπ' τό χωριό έπάνω. Και σήμερα ως τό μεσημέρι τό σχολείο μου λειτούργησε κανονικά μέ άπουσίες 9 μαθητών από τούς 120. Τό άπομεσήμερο όμως, από κοινού μέ μία καρδιά, άδειασε όλο τό χωριό. Προαίσθημα γενικευμένο, μάς κυριέυσε και κάποιος πανικός πώς θά βομβαρδισθεί. Πηγαίνω στό τρίπατο σπίτι του μόλις πρό μηνός χεροτονηθέντος Παπαπαύλου Ράμμου, για νά φύγουμε παρέα. Πάνω στό τραπέζι του πρόσφερε ένα λουκούμι και τσιγάρο αλλά δέν τά πείραξα από την άνησυχία μου και έμειναν εκεί ως τό βράδυ πού γυρίσαμε.

Μαζί ξεχυθήκαμε στίς άνφορικές πλαγιές του Βίτσι, στά «Κοκκινοχώματα», στή ζώνη τών βαλανιδιών και ύστερα μέσα στίς πανύψηλες όξιές, τίς τόσο παχιές, σά στήλες κυκλώπων. Σ' ένα σπήλαιο, μαλλώνουν ολαβιστί τό σκυλί πού γαυγίζει, μήν τυχόν τ' άκούσει τ' άεροπλάνο πού από πάνω μας διαβαίνει άπειλητικό.

Στήν κορυφή ό όπτικός βρίσκεται σέ δράση, στέλνοντας τά φωτεινά σημάδια του μέ ανταπόκριση από τό άντικρυνό ύψωμα. Σ' ένα πράσινο πλάγι, πού στό ρυάκι του κυλάει τό νερό της παγωμένης βρύσης, σκαλιστής στό βράχο άπ' όπου τρέχει, μέ κλιματισίδες και άναρριχητικά φυτά, μέ όμορφολούλουδα χινοπωρινά και άποχρώσεις σμαραγδένιες, πετάει μ' άφρους κι άχνούς μέ δύναμη νερό, πού χάνεται στ' άσπροχάλικα της δασωμένης ρεμματιάς.

Έκεϊ ό Κυρ. Θωμάς, ειδικός εύνουσιστής τών γουρουνιών από τό πλήθος πού διαθέτει τό χωριό για τό λίπος και τό κρέας άποθηκευμένο για τίς βαρυχειμωνιές, μέ τό μοναχογιό του τό Γιάννη –μαθητή μου– και μέ τη γυναίκα του ξεκοκκαλίζουν τόν κόκκορα πού ψήθηκε στή φοβισμένη νύχτα. Λίγο πέρα και ή οικογένεια του Παπα–Παύλου, πατριαρχική στ' άλήθεια! Ξυστά τό μαύρο –έτσι φαινότανε στή δύση– άτσάλινο πουλί, διαβαίνει έπάνωθές μας, ούτε έκατό μέτρα από μάς. Οί τσομπάνηδες μ' όλα τά ζωντανά κρύβονται στούς παχιούς κρυαδερούς ίσκιους. Πολλοί άπ' αυτούς –λένε– είδαν και τίς βόμβες και τό... μέρος της ούρας πού τίς ρίχνει! Κόκκινα μελικοκα χρησιμεύουν για πασατέμπος τών μικρών και τών μεγάλων.

Κατά τίς 5μ.μ., κατεβαίνουμε. Οί δυό, πάλι, μέ τόν ιερέα– στό ίσιωμα λίγο πιό πάνω από τη δημοσιά. Βαλανιδιές άριές τίς έχομε για πρόχωμα. Μέ πηδήματα και τρεξίματα κρυβόμαστε στούς διάφορους κορμούς. Έ ο ήλιος βασιλεύσε. Τό ποτάμι –ό Έλιάκμονας– δίπλα στό δρόμο κυλά χαρούμενο, παιγνιδιάρικο, μέ του ήλιου τίς στερνές άχτίδες. Πάνω άπ' αυτό τό χωριό στά πλάγια του ήσυχάζει, στή άγκαλιά της φύσης. Έ Ησυχία είναι παντού. Μόνο μάς σειράς ζώων φορτωμένων διακρίνουμε την κινητή άλυσσιδα πού άνφορίζει βουνόραχα. Οί Έταλοί όμως φαίνεται πώς έπεσήμαναν τίς άποθήκες της τροφοδοσίας στήν άκρη πού ήταν και βάλθηκαν νά τίς άχρηστέψουν.

Γιάββια

ΧΡΙΣΤΟΣ, ΕΥΤΥΧΙΑΔΗ

Τό «Μαῦρο Πουλί» ἔτσι τό ὄνόμασε ὁ Παππᾶς, «κάτι θά κάνει ἀπόψε» μοῦ εἶπε. Σέ λίγο αὐτό χαμηλά, πολύ χαμηλά, πάνω ἀπό τό χωριό ἀφήνει κάθετες φωτεινές γραμμές, ταχιές, μέ σφυριγμό μεγάλο. Οἱ βόμβες πέφτουν καί ἐκρηκτικές καί ἐμπρηστικές. Καί ὕστερα φωτιές σάν ἥλιος, λάμψεις, καπνοί, ἐκρήξεις, συντρίμια καί χαλάσματα. Σκόνη καί καπνός τά σκεπάζουν ὅλα... Πολυβολισμοί δονοῦν τόν ἀγέρα. Οἱ ἀχυρῶνες –ἀποθήκες– στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ καίγονται ἢ μιά μετὰ τήν ἄλλη καί μέσα σ' αὐτές τά τρόφιμα, τά προικιά, βενζίνες καί πυρομαχικά, Τεράστιες φλόγες φθάνουνε στόν οὐρανό κι' ἀντιφεγγίζουν γύρα, φωτίζοντας σαρκαστικά τούς πυκνοῦς μαυρογάλαζους καπνοῦς πού φεύγουν, νά ξαπλώσουν τό μήνυμα τῆς συμφορᾶς.

Κατεβαίνουμε στό χωριό. Το ἀεροπλάνο ἐφυγε ἀφοῦ ἔκανε τά θαύματά του. –Τοῦ Παντε-
λῆ Γκροσδάνη τό σπίτι σάν νά ἔπρεσε, μοῦ λέει ὁ λειτουργός. –Ποιός ξέρει, τ' ἀπάντησα ξερά καί συνεχίσαμε τό δρόμο πού περνᾶ στίς ἀχυρῶνες. Φλόγες ὀλοκόκκινες ζώνουν τά πλῆθινα κτίρια, ἀπό τά θεμέλια ὡς τήν κορφή. Στίς ἀχυρένιες στέγες γλυστρουῦν, ροκανίζοντας ἀχόρταγα μέ τρίξιμο μεγάλο καί μέ φύσημα μανίας τά ξύλα, τά περιεχόμενα. Τά γύρω σπίτια φωτίζονται στό θάμπωμα μέ τίς λάμψεις, τό δάσος, τό ψηλό καμπαναριό, βουβός στή νύχτα μάρτυρας μαζί μέ τό ρολόγι του, μετρᾷ τήν καταστροφή.

Γλῶσσες πυρός βγαίνουνε ἀπό τά παράθυρα, ξεχύνονται μ' ὄρμη νάβρουν ἄλλου τροφή. Ζέστη ἀνυπόφορη ἀπό τήν πυρκαγιά. Παρέκει αὐτοκίνητα καίγονται καί μοτοσυκλέττες μ' ἐκρήξεις ἐπικίνδυνες. Βενζίνες, δοχεῖα καί βαρέλια ἀνατινάσσονται, ἐνῶ τά πλῆθια ἀσπρίζουν ἀπό τό κάψιμο. Πανηγῦρι τῆς φωτιάς τρανό πού κατατρῶγει καί ζῶα, φυλαγμένα καί σκοτωμένα.

Προχωροῦμε. Στό πρωῖνό δρυγμα, λάκκος στρογγυλός ἐγινε ἐκεῖ. Μιά βόμβα πέρασε τ' ἀχυρα τῆς σκεπῆς καί ἔπεσε σταλήτῃ μέ ἀκρίβεια, στούς τρεῖς πού τό πρῶί τό φκιάναν. Σάρκες, αἵματα ζωηρέμενα στό φῶς τῆς πυρκαγιᾶς, μέλη πεταγμένα, κορμιά διαμελισμένα, σπασμένα κόκκαλα, σπλάχνα πεταγμένα, ὅλα πνιγμένα στό αἶμα, τό εἶχαν πορφυρένιο σάβανό τους. Χαρακτηριστικά ἀπροσδιόριστα. Καί οἱ τρεῖς νεκροί, μέ τραγικό τρόπο. Κάποια προσευχή κάνει ὁ Παππᾶς καί σταυροκοπιέται, γιά τό οἰκτρό τέλος.

Τρεῖς κουβέρτες δίπλα τους δέχονται τίς ἄμορφες σορούς: χέρι τοῦ ἑνός, πόδι τοῦ ἄλλου, κεφάλι τοῦ τρίτου καί σά σέ σφαγεῖο τά χωρίζουνε τά μέλη, δίνοντας στούς αἱματόβρεκτους ὄγκους ἀνθρώπινο σχῆμα.

Ποῦ οἱ χαρούμενες μορφές τοῦ πρωῖνοῦ... Τώρα συντρίμια εἶναι στό λάκκο πού ἀνοίξανε τά ἴδια τους τά χέρια. Ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους στό θυσίασμα μέ τήν προσφορά κορμιῶν νεανικῶν. Τούς πήγαινε στό προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς καί γιά ν' ἀνοίξουνε τούς τάφους γιά τούς πεσόντες.

Προχωροῦμε. Φτάνουμε στό σπίτι τοῦ Παππᾶ, κοντά στό Μεσοχώρι. Σωρός ἐρειπίων: Σκελετοί καί δοκάρια π' ἀπέμειναν καί ἕνας τοῖχος χαμηλός, βαστᾷ τῆ μιά πόρτα. Παραπέρα ἀκούγονται ἐκρήξεις πυρομαχικῶν. Ἀτάραχος, μέ ὑπομονή ὁ Λειτουργός τοῦ Ὑψίστου, δέν εἶπε τίποτε. Τόν παρηγόρησα. Καί τό περιεργό στό χαλασμό τοῦ σπικικοῦ του. Τό χλιοτρυπημένο ράσο του κρεμαστό στήν πόρτα ἔμεινε, στή μπόρα πού τό βρῆκε. Πῆρε ἀπό τά χαλάσματα τόν ἀσημένιο Σταυρό τῶν ἁγιασμῶν, τόν φίλησε καί μάζεψε λίγα κέρματα. Ροῦχα, τρόφιμα, γυαλικά, ἐπιπλα καί ὅλα τοῦ σπιτιοῦ σωροί φρίκης, στό γκρεμισμένο, ἀνατιναγμένο σπίτι. –Πᾶμε στήν ἐκκλησιά, μοῦ εἶπε, ἔχομε ἄλλο καθῆκον, ἱερό καί μεγάλο. Ὁ ναός τῆς Παναγιάς ἦταν κοντά στίς ἀποθήκες πού καίονταν. Ἡ πυρκαγιά ὄλο καί φούντωνε καί φώτιζε πέρα ὡς πέρα. Οἱ στρατιῶτες εἶπαν πῶς γλύτωσαν τά πυρομαχικά τά πολλά. Ἀλαφιασμένο ὄλο τό χωριό μέ τούς 520 κατοίκους του γυργᾷ μ' ἄλλοφροσύνη σάν γεύεται τά κακά τοῦ πολέμου. Δίπλα μας περνοῦν μέ σπασμένο πόδι, τό παιδί τοῦ Κασσίνη, 14 χρονῶν, πού τραυματίστηκε στά χωράφια ἀπό βλήμα, ἐνῶ δίπλα του ὁ γαῖδαρός του ἔχασε μόνον τό σαμάρι!

Στήν ἐκκλησιά, κοντά στήν κατακόμβη μέ τόν ὑπόγειο ἀρχαῖο τάφο ὁ Ταγματάρχης, Ἀξιωματικοί καί στρατιῶτες στέκουν μπροστά στούς ἥρωες πρωτονεκρούς, σκεπασμένους μέ τήν ἑλληνική σημαία.

– Διάβασέ τους, Παππᾶ μου, εἶπε ὁ Διοικητής.

– Τά ὀνόματά τους, πρόσθεσε ὁ Λευῖτης.

– Ἔνα εἶναι τό ὄνομά τους. Εἶναι ἥρωες πού χάνονται θυσιά γιά τήν πατρίδα!

Καί ὄλοι δακρῶσαμε, δάκρυα θερμά, γιά φόρο τιμῆς. Διάβασε ἐπικήδεια τροπάρια, μνημόνευσε τά ὀνόματα καί τούς χωματίσει. Μιά ὀμοβροντία ἀπό τό ἀπόσπασμα, πολεμική κραυγή τοῦ χαμοῦ, τιμητική. Λίγα ἀγριολούλουδα ἄφησα ἀπλά, μέ εὐλάβεια σῶν πρώτων νεκρῶν τούς τάφους. Τρεῖς ξύλινοι σταυροί, στά τρία μνήματα μέ τήν κρῦα γῆ. Ἡ σημαία πού τούς τύλιξε θά τούς θερμαίνει.

Δίπλα στόν αὐλότοιχο τῆς ἐκκλησιᾶς ἡ φωτιά πανηγυρίζει σῶν ζωντανῶν τόν τόπο καί οἱ φλόγες τῆς χρωματιστές μέ αἶμα θανάτου, φωτίζουνε τρία σύμβολα, σέ τούτη τῆ φρικιαστική νύχτα τοῦ φθινοπώρου....

Τά τρόφιμα τοῦ πρατηρίου καίγονται σαράντα καί μία ἡμέρες συνέχεια. 52 ἀχυρῶνες σά σπίτια μεγάλες, μέ τροφές ζώων καί ἀνθρώπων πού φυλάγονταν μαζί καί προμήθειες στρατοῦ, παραμένουν τώρα κοκκινισμένα ντουβάρια, σάν φρουροί στή φρικτή ἐρημιά. Σκελετοί αὐτοκινήτων, μαῦροι τενεκέδες, βαρέλια σκασμένα, ἀποσυντιθεμένα ζῶα μεταγωγικά, σημάδια εἶναι τοῦ ὀλέθρου. Καί αὐτό τό σκυλί τῆς Διοίκησης πλήρωσε τό φόρο αἵματος καί γαζωμένο κοίτεται μέ σφαῖρες πολυβόλου, μέ μάτια γυάλινα, στραμένα στούς δολοφόνους του. Σπίτια, χαλάσματα, σωροί σταχτιασμένοι, ἄφωνοι μάρτυρες τῆς καταστροφῆς προσμένουν ἐκδίκηση, τ' ἄψυχα αὐτά ρημάδια, ἐκδίκηση καί οἱ ψυχές τῶν σκοτομένων στρατιωτῶν μας.»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

ΣΤΟ ΛΟΡΕΝΤΖΟ ΜΑΒΙΛΗ

*Μές τοῦ Δρίσκου ἐκεῖ τή μπόρα
πυρακτώνεται ἡ κορφή!
Καί σημαίνει πιά τήν ὥρα
τῆς ἀντρείας ἡ στροφή!*

*Λευτεριά ζητάει τώρα
τοῦ Μαβίλη ἡ μορφή!
Πέφτει, πάει γιά τή χώρα,
τό κορμί του στήν ταφή.*

*“Αῶνις στό πρόσωπό του,
μέσα ἡ τέχνη μυστικό του,
μέ τό Φοιθικό τό φῶς.*

*Τῆς Παμβώτιδας τούς θρύλους
–μάρτυρας αὐτῶν κρυφός–
στά νερά τούς βλέπει ἡλιους.*

«Γιαννιώτικα σονέττα» ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

ΣΤΟΝ ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

*Μέσα στό χᾶδι τῆς ὠχρῆς φυλλοροῆς ἡ μορφή σου
ἀγνή στή λιτανεία τῆς τῆ μνήμη σεργιανᾶ
γιά τή γαλήνη τοῦ Γιαχβέ· τῆς μάνας ἡ ψυχὴ σου
ἐσὺ πού τήν ἐλάτρευες – ἀκούει τό ὠσαννά!*

*Λευίτης ὁ ὄνειρεμός, ἐδεμικοί οἱ καημοὶ σου!
Κι ἐπαναστάτης ἔγινες κακοῦ πού τυρανᾶ.
Χιλιάκριβε Σιωνιστή, τά μίση τῆς ἀθύσσου
ἀπό καρδιές ὀμόθησκων ἐγίναν σκοτεινά...*

*‘Απ’ τή φυλή σου ὁ ἐκτελεστής, ὄθριός ὁ Καμπιλή
σέ κάρφωσε σάν τό Χριστό, σέ πότισε χολή.
Τί κρίμα; πού τό κρίμα του, σέ σκότωσε, αἰτέ μου!*

*Ροδόλευκα κι ἀπό δαφνιά στεφάνια μ’ ἁγιασμό,
στό βᾶθρο σου μέ τήν τιμὴ στοῦ πόνου τό ρυθμό
σέ Σένα Γιωσέφ Ἐλιγιά χαρίζουν, λατρευτέ μου.*

Γραμμένο τήν ἡμέρα τῶν ἀποκαλυπτηρίων
στό «Ἄλσος τῶν ποιητῶν» στίς 23-11-1975

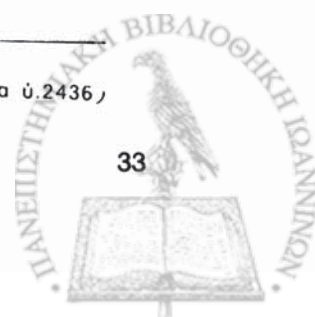
«Γιαννιώτικα σονέττα»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

ΑΠΟΣΤ. ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΥ

Τύμφη (Ἄστράκα ὑ.2436)

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΡΕΜΠΩ: ΤΟ ΜΕΘΥΣΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ Α' (ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ)

Τό Μεθυσμένο Καράβι, από τήν εποχή πού ἔχει πρωτοεμφανιστεῖ, διαβάζεται καί μεταφράζεται μέ μανία, γιατί, μέσα σ' αὐτό, γιά πρώτη ἴσως φορά στά εὐρωπαϊκά γράμματα, «τό ἔνστικτο, πού εἰσχωρεῖ μέσα στά πράγματα, ἐνῶ ἡ λογική γυρίζει γύρω τους», διαποτίζει τό ποιητικό κλίμα καί ἀνεβάζει στήν ἐπιφάνεια ἕνα συγκλονιστικό βίωμα μέ μιά σπάνια φραστική εὐφορία, θολά, μά ρωμαλέα, καί μέ τέτοιον πλοῦτο ποιητικῆς εἰκόνα, ὥστε διαβάζοντάς το, νομίζει κανεῖς ὅτι μεταφέρεται στούς κόλπους τῆς ἄγριας φύσης, καί γνωρίζει τούς ἡγεμονικούς της ρυθμούς. Εἶναι ἡ τέχνη πού ἀποτελεῖ τούς ἀντίποδες τοῦ ρεαλισμοῦ. Δέν εἶναι μίμηση, ἀλλά, ὅπως τήν ὀρίζει ὁ Πόε: ἀναπαράσταση ἐκείνου πού οἱ αἰσθήσεις διακρίνουν στή φύση, μέσα ἀπό τόν πέπλο τῆς ψυχῆς.

Ἡ μεταφορά σέ μιά ξένη γλῶσσα ἑνός ποιήματος, ὅπου ἡ λέξη γίνεται ὄχημα ζωντανό τῶν ἀτακτῶν ρυθμῶν μιᾶς ἀνθρώπινης ψυχῆς, εἶναι ἕνα πρᾶγμα ὑπερβολικά δύσκολο. Καί δυσκολώτερο ἀκόμη, ὅταν ἀντιμετωπίζει κανεῖς ἕνα ποιητικό κείμενο, ὅπου ἡ φραστική μέθη, ἀποδομένη μέ μιά γοητευτική, μά θολή ἀσάφεια, ἐμποδίζει τήν ἀκριβῆ μετάγγιση ἀπό τήν μιά στήν ἄλλη γλῶσσα. Αὐτές ἀκριβῶς οἱ δυσκολίες ἐγέννησαν σέ πολλούς τήν πεποίθηση ὅτι δέν πρέπει νά μεταφράζονται τά δύσκολα ποιητικά κείμενα. Ὁ Ζάν Ρουσώ, λαμπρός ἐρμηνευτής τοῦ Πόε στά Γαλλικά, ἐπιδίδεται, μάλιστα, σέ πραγματικές ἀκροβασίες συλλογιστικές, γιά νά ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἀδύνατο ἕνα δύσκολο ποίημα νά ἀποδοθῆ σέ μιά ξένη γλῶσσα. Πρόκειται βέβαια γιά ἀντιλήψεις ἀκραίες, πού, ἂν ἐτύχαινε νά βροῦν ἐφαρμογή στό πρακτικό πεδίο, ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα ἑνός κειμένου θά ἦταν συγχρόνως καί ἕνα σινικό τεῖχος, πού θά ἐμπόδιζε τήν ἐπαφή του μέ τούς ἀλλόγλωσσους λαούς. Βέβαια, ὅταν μιλάμε γιά μετάφραση ποιητικοῦ λόγου, πρέπει, πρῶτα - πρῶτα, νά ἐξηγηθοῦμε, προπάντων μέ κείνους πού ἔχουν κάνει πιά κομπόδεμα τό ὅτι ἡ καλή μετάφραση πρέπει νά ἀποδίδει πιστά καί δουλικά τά κείμενα. Ἐάν αὐτό ἦταν ἀρκετό, θά μᾶς ὀδηγοῦσε ἀσφαλῶς συχνά σέ κατορθώματα γελοῖα. Γιατί, ἡ νοηματική ἐπεξεργασία εἶναι ἡ μιά ὄψη τοῦ νομίσματος, καί προκειμένου γιά ποιητικό λόγο, ὄχι ἀσφαλῶς ἡ σημαντικώτερη. Αὐτό ἔγινε πιά συνείδηση σέ πολλούς ἀπό τούς δικούς μας, πού ἔχουν ἀναλάβει τό βαρῦ καί ἄχαρο ἔργο ν' ἀνοίξουν στόν περιορισμένο χῶρο μας κάποιο παράθυρο πρὸς τίς ξένες λογοτεχνίες, ἕνα ἔργο σημαντικό καί χρήσιμο γιά τά γράμματά μας, πού δέ βρίσκει ὁμως παρά πενιχρή ἀναγνώριση στίς γραμμές τῶν αὐτοαποκαλουμένων δημιουργῶν. Γι' αὐτό ἔχουν ἀντικαταστήσει τόν ὄρο μετάφραση, πού θυμίζει Ἰπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, μέ τήν λέξη ἀπόδοση, λιγώτερο σπαρτιατική στίς ἀξιώσεις καί περισσότερο ἐλαστική. Ἰδιαίτερα στήν ποίηση μέ μοντέρνα πνοή, μέ μοντέρνες κλειδώσεις, ὁ μεταφραστής ἔχει τό δικαίωμα καί τήν κυριολεξία νά ἀγνοήσει καί τά ἐν ποσὶ νοήματα νά παραφράση, ἱερή του ὁμως ὑποχρέωση εἶναι νά φανῆ πιστός στήν γενικώτερη προσδοκία τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἔργου, νά πλάσῃ τόν ποιητικόν

άερα πού θέλησε ο ποιητής, και κεί μέσα να στήση τό νέο πλάσμα, πού πρέπει όμως να είναι πιστή ανάτυγεια, και όχι αντίγραφο του πρωτότυπου, να επηρεάζη ψυχικά και αισθητικά όπως αυτό, και να δημιουργεί τό ίδιο συναισθηματικό κλίμα. Τότε μόνον θα έχει τό δικαίωμα ο μεταφραστής να παρουσιάζη σαν απόδοση τίμια και άκέρια τή δουλειά του, και να πιστεύει ότι έκαμε κι' αυτός έργασία δημιουργική, όταν δέν προδίδει, αλλά ούτε και υποτάσσεται, δέν άγνοεί, σέ έκρήξεις όμφαλοσκοπίας, τό πλάσμα, πού βαθείά συγκινημένο, έδωσε κάποτε ένα άριστούργημα, μά ούτε και δουλεύει, όπως ο κωπηλάτης στή γαλέρα, τυφλά δεμένος σέ έκφράσεις και λέξεις. Γιατί υπάρχει και κάποιο άλλο στοιχείο στή λέξη πού άποκρούει τήν πιστή μεταφορά: αυτό είναι ή μουσικότητά της. Και εάν εις τό πεζό κείμενο ή μουσικότητα είναι δυνατόν να άμεληθής, στό ποίημα, είναι συχνά παράγοντας σημαντικός και, καμιά φορά, πρωταρχικός, γιατί, συνοδεύοντας τήν έννοιολογική πλοκή σαν μιά υποβλητική ύπόκρουση, άποτελεί τμήμα άναφαίρετο τής ποιητικής σάρκας, πού, εάν λείψη, κολοβώνεται τό ποιητικό πλάσμα. Έτσι π.χ. στό άθάνατο ποίημα του Πόδε: Τό Κοράκι, παρουσιάζουν τόσες δυσκολίες ο ρυθμός, οι έσωτερικές ρίμες και ή μουσική στόφα των λέξεων, και είναι συγχρόνως τόσο βασικά στοιχεία τής ιδιότυπης αυτής ποίησης, ώστε καλλιτέχνες τής περιωπής του Μπωντλαίρ και του Μαλαρμέ, έδίστασαν να αναλάβουν τόν μεταφραστικό άθλο να τό μεταφέρουν σέ γαλλική γλώσσα.

Αύτες τίς φοβερές δυσκολίες πρέπει πάντα να έχει υπ' όψει του ο καλόβουλος και τίμιος άναγνώστης και, για να έκτιμήση όρθά τόν μεταφραστικό κόπο, και για να ύποστηρίξη τόν μεταφραστή από τήν ειρωνική άδιαφορία, πού μ' αυτήν άντιμετωπίζουν τό έργο του πολλοί δημιουργικοί νεοσοοί από τό ύψος του Παρνασσού, όπου τούς έχει στήσει, κατά τή γνώμη τους, τουλάχιστον ή Μούσα.

Έδώ είναι άπαραίτητη μιά παρατήρηση. Τό θαυμάσιο ποίημα του Ρεμπώ, όπως και τόσα άλλα στή γαλλική γλώσσα, στάθηκε πιστό στις άξιώσεις τής προκατεστημένης μετρικής. Είναι γραμμένο σέ γνήσιο δωδεκασύλλαβο, στον Άλεξανδρινό, όπως τόν τιτλοφορεί ή γαλλική μετρική, στον στίχο δηλαδή πού έγραψαν ο Κορνέιγ και ο Ρακίνας τίς τραγωδίες και ο Μολιέρος τίς κωμωδίες του. Ούτε τίς προτροπές του στενού του φίλου, του Βερλαίν, λογάρισε ο Ρεμπώ, προτροπές πού βρίσκονται στήν έμμετρη, τόσο μικρή, μά τόσο πρακτική, Ποιητική του.

De la musique avant toute chose
et pour cela préfère l' impair.

Τόν άκούει, ως προς τόν πρώτο στίχο, διαποτίζοντας μέ μιά σπάνια μουσικότητα τό περίφημο ποίημα. Ός προς τόν δεύτερο όμως, ο ποιητής μας άδιαφορεί, και δέν γνιιάζεται για τόν περιπτοσύλλαβο, μά κολλάει, όπως τό στρεΐδι στό βράχο, στον ζυγό αριθμό συλλαβών, σέ όλα του σχεδόν τά ποιήματα, χωρίς να άμελή και τά ποιήματα σταθερής μορφής, όπως τό σοννέτο. Παρ' όλα αυτά και χωρίς να στρέφη μέ περιφρόνηση τά νώτα στον ρυθμό, και στό μεσαιωνικό εκείνο κατασκεύασμα, τήν όμοιοκαταληξία, μπόρεσε να δώση στό: Μεθυσμένο Καράβι τήν άνυπόταχτη όρμή άφηνιασμένου άλόγου. Αυτό είναι άπόδειξη του ότι, όχι ή τεχνική της, μά κάτι άλλο ευθύνεται για τήν άρχική χρεωκοπία και για τήν έγκατάλειψη τής παραδοσιακής ποίησης. Χρεωκόπησε γιατί στέρεψαν τά θέματά της και ή άμφιεσή της, οι έρωτές της και ο λυρισμός τής έπιφάνειας, ο γεμάτος γλυκασμούς άνυπόφορους και ρητορεία χωρίς σάρκα. Γι' αυτό, όσοι σήμερα νομίζουν ότι κάνουν ποίηση, μόνον και μόνον έπειδή πέταξαν από τό παράθυρο τούς άρχαίους Λάρητες των ρωμαντικών, τόν ρυθμό, τήν στροφή και τή ρίμα, κάνουν λάθος. Για να γράψουν νέα ποίηση: πρέπει να ίδούν μέ νέο μάτι τόν κόσμο και όχι να όπλισθουν μέ καινούργια τεχνική πανοπλία, σαν ίππότες άδελφοί του καλού Δον Κιχώτη. Τότε μόνον θα μπορούσαν να έχουν τήν άξίωση να προστεθούν, σαν γνήσια άστρα, στον ποιητικό γαλαξία, όταν κοιτάζουν σέ βάθος τήν αιώνια μας φύση και συγκινηθούν από τήν προσπάθεια τής ανθρωπίνης ομάδας να ύποτάξη μέ τήν παιδεία, τήν τέχνη, τήν παράδοση και τό νόμο, τή φύση του ζώου στις άξιώσεις τής οργανωμένης κοινωνικής ζωής. Οι παλαιότεροι ποιητές, όπως οι Καταραμένοι τής περιφημής ομάδας του Ρεμπώ, άποκάλυψαν τήν φύση του

ζώου, τήν γνήσια καί άμετακίνητη, παράλληλα, μά μέ άλλα μέσα, μέ τήν προσπάθεια πού έκαναν πρός τήν ίδια κατεύθυνση ή έπιστήμη καί ή φιλοσοφία. Οί νεώτεροι, άν θέλουν νά είναι άληθινοί, μπορούν, μέ τά μέσα πού προσφέρει ή τέχνη, νά δώσουν τήν εικόνα του άγώνα μεταξύ του έγωΐσμου του μεμονωμένου ανθρώπινου πλάσματος καί τής κουλτούρας, πού μέ κόπους καί αίμα δημιουργεί ή ανθρώπινη ομάδα. Τότε μόνον θά είναι άξιοι του προορισμού τους, καί όχι όταν αυτότυραννούνται, όπως οί καλόγεροι του Θουρμπάραν, σ' έναν μαζοχιστικό, άκαρπον άγώνα, ή όταν κατατυραννούν τούς άναγνώστες τους μέ γρίφους ή δήλια προβλήματα. Δέν άρκει ή άπομόνωση σέ φιλντισένιους πύργους, όπου περιφρονώντας τόν γύρω τους κόσμο, οί παλιοί ρωμαντικοί, θεωρώντας τόν όμφαλό τους, έπίστευαν ότι θεωρούν τήν ψυχή τους τήν αίώνια.

Mon ame aux mille voix, que le Dieu que j' adore
mit au centre de tout, comme un écho sonore,

όπως διαλαλούσε ο Ούγκώ. Δέν άρκει ή φωτογραφική θεώρηση του κόσμου, για νά γεννηθί ή ποίηση, όπως νομίζουν όσοι θεωρούν ύποχρέωση τους νά γυρίσουν από κάθε ταξίδι μέ μία ποιητική συλλογή στην τσέπη, πνιγμένη σέ άκρατη έπ' εύκαιρίας έμπνευση, όπως έκαναν άλλοτε οί ρεαλιστές καί όπως πολλοί κάνουν έδώ σέ μάς, καί τώρα. Ούτε φτάνει, όπως νομίζουν πολλοί σύγχρονοι στιχογράφοι, νά άντικαταστήσουν τήν μεταφορά καί τίς άλλες ποιητικές εικόνες, μέ ένα είδος ποιητικής αντίστιξης, πού παραφράζει, βήμα πρός βήμα, εκείνο πού θέλουν νά πούν, πού άπαιτεί όμως σαν νέο міτο τής 'Αριάδνης, μία ειδική παρασημαντική, για νά γίνουν καταληπτοί. Δέν άρκοún όλα αυτά: Χρειάζεται μία κατάδυση πρός τά μισοσκοτεινά βάθη, πού μέ τραχύν άγώνα τά έξερεύνησαν πρώτα οί καταραμένοι ποιητές καί ύστερα οί ψυχολόγοι, πρός τό αίώνιο πεδίο μάχης μεταξύ του άκρατου έγωΐσμου του άτόμου καί τών άναγκών τής συλλογικής ψυχής, του ένστικτου τής άυτοσυντήρησης μέ τήν άνάγκη για διαιώνιση, πού τήν έκφράζει, στην περίπτωση του δικού μας είδους, ο πολιτισμός. Αύτήν τήν τεράστια σημασία για τήν τέχνη τής θεώρησης αυτού του αίώνιου άγώνα, πού συγκροτείται στα μύχια τής ύπαρξης, τήν διαισθάνθηκε ή μεγαλοφυΐα του 'Εγέλου. 'Ο Λανσόν, στην είσαγωγή του στο κίνημα του Ρωμαντισμού, μέσα στην 'Ιστορία τής Γαλλικής Λογοτεχνίας, άναφέρει τήν έξής φράση του μεγάλου φιλοσόφου: «Τά πάθη τής ψυχής καί οί πόνοι τής καρδιάς γίνονται ύλη τής ποιητικής σκέψης μόνον ως πρός ό,τι τό γενικό, τό στερεό, καί τό αίώνιο κρύβουν μέσα τους». Τό λάθος του Λανσόν είναι ότι θέλησε νά χρησιμοποιήσει τόν έγελιανό αυτόν άφορισμό, για νά χαρακτηρίσει τήν ρωμαντική ποίηση. 'Ο χαρακτηρισμός όμως ό ίδιος, χωρίς νά βρισκί έφαρμογή στην ποίηση τών ρωμαντικών, είναι σαφέστατος οίωνός τής νέας, πού, από τά μέσα του 19ου αίώνα, άρχισε νά κυριεύη τόν χώρο τής λογοτεχνίας. Χαρακτηριστικό βασικό τής ποίησης αύτης είναι ή ειλικρίνεια. Δέν γνωρίζουν πόζες καί δονκιχωτισμούς καί μεγαλοστομίες, αυτοί οί αυτότιμωρούμενοι. "Όμοιοι μέ τούς Μυστικούς του Μέσου Αίώνα, πού μέ τήν μεταρσίωση ζητούσαν μία έπαφή άμεση καί πλήρη μέ τήν Θεία ούσία, συγκεντρώνουν τό φώς τους στα βάθη τής ύπαρξης, για νά ζήσουν τήν ένταση τής άληθινής ζωής. 'Αντίθετα όμως πρός τούς Μυστικούς, πού στόχος τους ήταν ή άρνηση του καθ' ήμέραν βίου, μέ μέσο μία διαλεκτική του αισθήματος, οί μεγάλοι καλλιτέχνες έχουν βαθειά ριζωμένη τήν έπίγνωση του ότι άσκούν ένα σπουδαίο κοινωνικό λειτουργήμα καί ότι βασικό τους καθήκον είναι ή έπαφή μέ τήν ψυχή τής μάζας. Προσπαθούν όμως καί αυτοί νά λύσουν ένα δυσεπίλυτο αίνιγμα, όχι όμως μέ τό άρχαίο όπλο, τή λογική, μά μέ τή διαίσθηση, όπλο νέο, πού μόλις τώρα μπήκε στην πανοπλία τής συλλογικής δράσης. Γι' αυτό, τά έκφραστικά τους μέσα, θαυμαστά για τήν δημιουργία ποιητικής άτμοσφαιρας, δέν έχουν δυστυχώς άκόμη τή σαφήνεια πού άπαιτεί ή κρίση του μέσου άναγνώστη καί ή άνάγκη του νά φωτιστí άποτελεσματικά, μά γρήγορα, σέ μία έποχή όπου ό χρόνος είναι χρήμα. Σέ μία συλλογή έκλεκτών κομματιών για τήν τελευταία τάξη τών γαλλικών Γυμνασίων – καί ξέρει κανείς μέ πόση έπιμονή καί μέ τί πάθος διδάσκεται ή γαλλική λογοτεχνία στα γαλλικά σχολεία – είδα ν' άφιερώνεται, σέ κάθε στροφή του ποιήματος: Τό Θαλασσινό Κοιμητήρι του Βαλερύ, μία σελίδα σχολίων μέ φιλά γράμματα, καί όλόκληρα κατεβατά σελίδων νά συνοδεύουν τά: Τέσσερα Κουαρτέτα του 'Ελιοτ, για νά μπορη ό **καλλιερηγμένος**

ΝΙΚΗΣ ΒΑΜΒΟΥΛΗ

ΠΑΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑ (ΜΟΛΥΒΙ)
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΛΟΥΚΑ ΛΟΥΚΑ

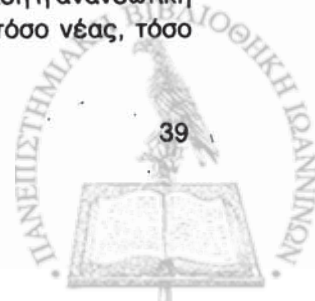
αναγνώστης να εισχωρήσει στους ποιητικούς μαιάνδρους, τα χρονικά πρωτόστερα, και γενικά στις τεράστιες δυσκολίες που παρουσιάζουν τα θαυμάσια αυτά ποιητικά κείμενα. Σε τέτοιες ποιότητας ποίηση, αξίζει όμως τον κόπο να κουρασθεί κανείς, αν και η μελέτη της κατανάει στο τέλος όχι πια λογοτεχνική, μά φιλολογική εργασία, που ζημιώνει την άμεση, την ζωντανή, την αυθόρμητη επαφή κειμένου και αναγνώστη. Υπάρχει όμως και ποίηση διαφορετικής ποιότητας. Και αναρωτιέται κανείς: σε περίπτωση μικρού ειδικού βάρους, αξίζει τον κόπο να ξοδεύει ο αναγνώστης φαιά ούσια και χρόνο, σε μία εποχή τόσο δύσκολη και τόσο απαιτητική, για να λύσει αινίγματα, που η λύση τους δεν εξυπηρετεί κανένα;

Τώρα, δύο λόγια για τον Ρεμπώ και μία μικρή εισαγωγή στην ποίησή του, που στάθηκε, από το τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα, το προανάκρουσμα της μοντέρνας ποίησης.

Ο Ρεμπώ γεννήθηκε το 1854 στην Σαρβίλ. Το 1873, αυτός ο έφηβος, ο άγγελικός και έσωφορικός συνάμα, έπαψε να γράφει. Το Μεθυσμένο Καράβι, ένα ξέσπασμα μεγαλοφυΐας που στάθηκε ένας αληθινός σεισμός στην περιοχή της ποίησης, γράφτηκε σε ηλικία 18 ετών. Ύστερα ξαφνικά σφραγίζεται η άθρατη ποιητική φλέβα. Και ό ποιητής αποθέτει την πένα για να όρμήσει προς μία περιπέτεια άλλης μορφής, σύμφωνη όμως πάντα με την έκρηκτική ιδιοσυγκρασία του. Έμπορος όπλων και φιλντισιού στο Χαρράρ της Ανατολικής Αφρικής, έξουθενώνεται σιγά - σιγά από τις άγωνίες και τους κινδύνους και έρχεται τελικά, οίκτρο ναυάγιο, να τερματίσει, σε ηλικία 37 ετών, τη ζωή του, σε ένα νοσοκομείο της Μασσαλίας.

Ίσως φανή ένα παράξενο τόλμημα ή απόδοση στη γλώσσα μας του περίφημου ποιήματος του Ρεμπώ: «το Μεθυσμένο Καράβι». Ίσως επίσης μερικοί αναγνώστες να δυσκολευτούν να έξηγήσουν τό πώς βρήκε θέση αυτό τό υπαρξιακό ξέσπασμα, τό ποτισμένο με ψυχική και φραστική μέθη, σε σελίδες αφιερωμένες συνήθως στην απόδοση κειμένων κλασσικών, που είναι συχνά ή ποίηση της καθαρής ιδέας ή έμμετρος φιλοσοφικός άγώνας. Πώς θά μπορούσε όμως κανείς να άγνοήσει αυτό τό γνήσιο, μέσα στην περιοχή της τέχνης, άριστούργημα, που είναι συγχρόνως ένα είδος άνατρεπτικού μανιφέστου, μία άγρια κραυγή θριάμβου έναντίον ενός ρηχού, μά επικίνδунου ρεαλισμού; Η εποχή που γράφτηκε, γύρω στα 1870, ήταν μία άνήσυχη και παραγμένη εποχή για την περιοχή της τέχνης. Γιατί, άκριβώς την στιγμή που τό κύμα της εϋμερίας, άπότοκο των προόδων της έπιστήμης, άρχισε να δίνει την ψευδαίσθηση της ασφάλειας στον Εϋρωπαϊό της κεντρικής Εϋρώπης, αυτήν την ψευδαίσθηση, που την έσβησε ό πρώτος παγκόσμιος πόλεμος, ή λογοτεχνία άρχισε να άτενίζει υπό νέο πρίσμα τον άνθρωπο, πρίσμα καθόλου έποικοδομητικό για την αισιοδοξία του μέσου πολίτη. Ο λυρισμός της έπιδερμίδας, τρόπαιο των ρωμαντικών, άρχισε να δίνει τη θέση του σε ένα λυρισμό του βυθοϋ, σε μία επαφή άμεση με την αιώνια ανθρώπινη ούσία και όχι με την έπιφραση, που, έπί αιώνες, ύφανε γύρω από την ανθρώπινη φύση ή άνάγκη για κοινωνική συμβίωση. Η κίνηση αυτή για μία άμεσώτερη επαφή με τό υπόστρωμα τό ψυχικό, που πάνω του έπηξε ή πολιτιστική κρούστα, έχει βαθιά τις ρίζες της. Μία σοβαρή νύξη προς την κατεύθυνση αυτή ήταν τό σωκρατικό: γνώθι σαυτόν· μά ό Πασκάλ, ρίζα όλων των υπαρξισμών και άληθινά πολύτιμη ύπαρξη, με καταπληκτική όξυδέρκεια και πληθωρικό πάθος, άρχισε να δείχνει από την καρδιά του 17ου αιώνα, στον πνευματικόν άνθρωπο, τον νέο δρόμο που έπρεπε να άκολουθήσει ή τέχνη, αν ήθελε με έλικρίνεια να άνανεωθεί. Ο νεοκλασικισμός φίμωσε την φωνή του Πασκάλ.

Και θάπρεπε να φτάσουμε στις άρχές του 19ου αιώνα, για να άκουστούν πάλι οι παράξενες φωνές εκείνων που έπαψαν πια να ζητούν την έμπνευση στον άλλον άνθρωπο ή τη φύση, για να σκύψουν έπάνω στα τρομερά ψυχικά τοπία που άποκάλυπτε ή κατάδυση στα μύχια της βούλησης. Είναι άλήθεια, ότι πολλοί από τους έσωστρεφείς αυτούς καλλιτέχνες, που δεν ήταν άπόλυτα ίσοροπημένοι, πλήρωσαν αυτήν την άπότομη άλλαγή κατευθύνσεως, αυτήν την τόσο γόνιμη, την άνανεωτική της τέχνης ένδοστρέφεια, με βαρύ τίμημα: την αυτοκτονία ή την τρέλλα. Άκόμη και ή μνήμη τους περιφρονήθηκε από τα μεγάλα όνόματα της κριτικής, που άγνόησε στην άρχή τον Ζεράρ ντε Νερβάλ και αντίκρουσε με καταδεχτικό χιούμορ μερικούς από την όμάδα των Καταραμένων Ποιητών, όπως τον Λωτρεαμόν, μόνον και μόνον έπειδή ή άνανεωτική τους προσπάθεια, ή άντληση από τα βάθη του ύποσυνείδητου, μίας ύλης τόσο νέας, τόσο

πυκνής, τόσο ιδιότυπης και, – ίσως αυτός νά είναι ο ακριβέστερος προσδιορισμός, – τόσο γνήσιας, δέν ήταν δυνατόν νά βρῆ άμέσως τά κατάλληλα έκφραστικά μέσα γιά τήν άπόδοση τῆς ψυχικῆς δομῆς πού άποκάλυψε ἡ ένόραση. Ἐκείνος, πού εἶδε καλά αὐτή τῆ νέα λάβα πού έφερε στήν έπιφάνεια ἡ έκρηξη τῆς έπιδερμίδας, ἦταν ὁ Μπωντλαίρ, αὐτός ὁ άψογος, μά νευρωτικός, κατά πάσαν πιθανότητα, καλλιτέχνης. Τόν εἶχε συγκλονίσει ἡ μορφή τοῦ Πόε, και έτσι, βοηθημένος άπό μιά καθαρά έπιστημονική όξυδέρκεια, πραγματικά καταπληκτική, και μέσ' ὄργανο τήν δική μας λογική τῶν κοινῶν ανθρώπων, έδωσε στόν περίφημο πρόλογο στό: Ἐνη τοῦ Κακοῦ, λαγαρά, ξάστερα και λιτά, τήν οὐσία τοῦ αἰώνιου ανθρώπου, εκπροσωπημένου, γιά τήν περίσταση, άπό τόν εύκατάστατο άστό τῆς έποχῆς του.

*«Μά αν τό φαρμάκι, ἡ πυρκαγιά, ὁ βιασμός και τό μαχαίρι
τά ξόμπλια τους δέν κέντησαν άκόμη τά τερπνά
στοῦ πικροῦ ριζικοῦ μας τόν χυδαίο καμβά,
άλλίμονο! εἶναι γιατί τρέμει τό δειλό μας χέρι.*

Μά ὁ Μπωντλαίρ έβλεπε και κατέγραφε μέ όξύνουα και άκρίβεια· αὐτή εἶναι ἡ μιά μεριά τοῦ λόφου. Ἐπό τήν άλλη, φτάνουν μορφές άλλόκοτες: εἶναι οἱ άρρωστοι και έξουθενωμένοι ναυαγοί τῆς εύπρέπειας, εκείνοι πού δέν πίστευαν στήν εύτυχία πού έκτιζε δῆθεν ἡ πρόδος. Αὐτοί, πού τούς έφώτιζε μιά θέαση ένορατική, άρχισαν νά έκφράζουν, μέ κραυγές άγωνίας, τήν ματωμένη μά άδιάφθορη ψυχή τους, θολά, ύστερικά, μά τόσο πειστικά και τόσο ρωμαλέα, ὥστε κατώρθωσαν νά συγκινήσουν τίς καρδιές ὄλων εκείνων, πού δέν τούς εἶχαν μεταβάλεϊ σέ οίκτρα πέτρινα εἶδωλα ἡ άνεση και ἡ άνία.

Β' (ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ)

*Καθώς γαλήνιους ποταμούς κατέβαινα, εἶχα νοιώσει
λευτερωμένο πιά άπό παλαμάρια και πλοηγούς·
Ἰντιάνοι, σκούζοντας, γυμνοῦς τούς εἶχανε καρφώσει,
γιά νά τούς θάλουν στόχο σέ πασσάλους παρδαλοῦς.*

2

*Και δέν γνοιαζόμουν τώρα πιά γιά τσοῦρμα και φορτία,
άπό στόρια τῆς Φλάντρας εἶτε πανικά άγγλικά.
Σάν έληξε μέ τούς πλοηγούς εκείνη ἡ φασαρία,
οἱ ποταμοί μέ άμόλησαν λέφτερο στό άνοιχτά*

3

*Μέσα στόν άγριο τῆς πλημμύρας παφλασμό, τόν άλλο
χειμῶνα, εἰγώ, κουφότερο άπό παιδικό μυαλό,
έτρεξα, και τ' άμολημένα χερσονήσια σάλο
δέν γνώρισαν, καμιά φορά, τόσο θριαμβευτικό.*

4

*Βλόγησε τούς θαλασσινοῦς δρθρους μου ἡ καταιγίδα.
Σάν φελλός χόρεψα έλαφρός έπάνω στό νερό,
χαμάλη αἰώνιο τῶν πνιγμένων, δέκα νύχτες, και εἶδα
μέ μάτι άδιάφορο τό φῶς τῶν φάρων τό νεκρό.*

5

*Γλυκό, ὅπως τό ξυνόμηλο γιά τῶν παιδιῶν τό στόμα,
πράσινο έπότισε νερό τό σάπιο μου καυκί,
μπλάθων κρασιῶν και ξερατῶν ξεπλένοντας τήν βρώμα,
σκορπίζοντας άγκρίφια και πηδάλια δῶ και κεί.*

Κύκνος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΧΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ
ΝΟΜΟΥ ΚΥΚΛΩΝ

6

Καί από τότε ένωισα στό ποίημα τοῦ πελάου λουσιμένο,
πού άσπρογαλιάζει, κάτασπρους ρουφῶντα, οὐρανοῦς
πράσινους, ὅπου πελιδνή σαβούρα, ένας πνιγμένος
κυλάει γαλήνιος, σέ ἤσυχους δοσμένους λογιισμούς,

7

ὅπου τά μπλάβα θάφονταξ ζάφνου, σπασμῶν πλημμύρα
ἤ άργούς ρυθμούς, κάτου άπ' τῆς μέραξ τήν φεγγοβολή,
πό δυνατή άπό τό άλκοόλ, πλατύτερη άπ' τή λύρα,
ἤ φλόγα τοῦ έρωτα, ὕπουλα ἤ πικρή σέ πυρπολεῖ.

8

Ξέρω οὐρανοῦς πού λυώνουν σέ άστραπέξ, ρεσάκ πού θράζουν
ρέμματα ὕστερικά, τυφῶνεξ· ξέρω δειλινά
καί αύγέξ λευκέξ πού σάν λαός περιστεριῶν φαντάζουν·
καί ὁ,τι εἶπε ὁ άνθρωποξ πώξ εἶδε, τό εἶδα άληθινά·

9

Εἶδα τόν κρύον ἥλιο, μέ κρυφέξ φρίκεξ γεμάτον,
ν' άχνοφωτίζει βιολετιά πῆγματα μακρουλά·
καί ὁμοιο μέ ἠθοποιούξ πολύ άρχαίων δραμάτων,
παραθυριῶν, τό κύμα, ρίγη πέρα νά κυλά.

10

Τήν νύχτα, πράσινη, μέ θαμπά χιόνια, εἶδα στόν ὕπνο
φιλιά πρὸξ τοῦ πελάου τά μάτια άργά ν' άνηφοροῦν·
κυκλοφοριέξ άνήκουστων χυμῶν· καί εἶδα τόν ξύπνο
γαλαζοκίτρινων φωσφόρων ὅπου τραγουδοῦν.

11

Μῆνεξ έκοίταξα, μέ ὁρμή ἠλίθιαξ ὕστερίαξ
τούξ σκοπέλουξ νά δέρνη τό κύμα τό τρανό.
Δέν μ' έγνοιαζε, αν τά φωτεινά τά πόδια τῆξ Μαρίαξ
τόν ταπεινό μποροῦσαν νά δαμάσουν ὠκεανό.

12

Έχω μέ άπίστευτεξ Φλωρίδεξ, ξέρετε, τρακάρει
ὅπου άνθη σμίγουνε μέ μάτια τίγρεων, μέ δορέξ
άνθρώπου· τόξα οὐράνια, τανυσμένα ὡξ χαλινάρι,
πρὸξ άγέλεξ, μέξ στόν θαλάσσιο ὀρίζοντα, γλαυκέξ.

13

Εἶδα νά θράζουν σάν άπέραντα καλάθια τά έλη,
ὅπου τά βοῦρλα μέσα σέπεται ένας Λεβιαθάν·
γκρεμίσματα άξαφνα νερῶν σέ μία μπονάτσα μέλι,
καί μακρυνά τοπία, πρὸξ τά χάη κατρακυλάν.

14

Ήλιοι άσπροι, νερά μάργα, παγῶνεξ, φλογισμένα
οὐράνια, σέ μουντούξ κόλπουξ ναυάγια οϊκτρά,
ὅπου έρπετά τεράστια άπό κορέουξ τριμμένα
πέφτουν μέ μαῦρα άρώματα άπό δεντριά στρεβλά.

15

Θάδειχνα στά παιδιά άγκαθόψα, πού θρέφει ἡ φύση
στό μπλέ νερό· χελιδονόψα, ψάρια χρυσά·
άνθέων άφροί τίξ άσωτεῖεξ μου έχουνε λικνίσει,
καί, πού καί πού, άφατοι άνέμοι μούδωσαν φτερά.

16

Καί, ξέπνοος μάρτυρας ζωνῶν καί πόλων ὀλοένα,
τό πέλαγος, πού ἐπράαινε τό μπότσι μου τό ἀργό,
ἀνθη σκιᾶς, μέ κίτρινες βεντουῦζες πρὸς ἐμένα
ἔφερνε, καί γονατιστή γυναῖκα ἔμοιαζα ἐγώ.

17

Χερσόνησος, πού ἀπάνω μου καυγάδες λικνιζόνταν
καί ξανθομάπικων κοπριές πουλιῶν, ὅπου ἀλυχτοῦν.
Καί ἀρμένιζα, μέσ' στά δεσμά μου τά εὐθραυστα, ὅταν
πνιγμένοι κατηφόριζαν ἀργά νά κοιμηθοῦν.

18

Καί τώρα ἐγώ, πλοῖο χαμένο σῶν μυχῶν τά φύκια,
στόν ἄδειο αἰθέρα τιναγμένο ἀπ' τήν ἀνεμική,
ἐγώ, πού τῆς παλιᾶς Χάνσας καράβια καί καΐκια
δέν θά συμμάζευαν τό μουσκεμένο μου καυκί,

19

ἀχνιστό, λέφτερο, σέ πελιδνές δεμένο ὀμίχλες,
γώ πού τρυποῦσα τόν πυρρό σάν τοῖχον οὐρανό,
πού στούς ὠραίους πρόσφερα ποιητές, ἐξαισίες τσίκλες,
λειχῆνες ἡλίου, θλέννες ἀπό αἰθέρα γαλανό,

20

πού ἔτρεχα, ἐνῶ ἠλεκτρικοί μηνίσκοι μέ φωτίζαν,
τρελλό σανίδι, μέ ἵπποκάμπες μαῦρες συντροφιά,
ὅταν οἱ Ἰούλιοι μέ θαρειᾶς βρονπές γκρεμίζαν
τά μπλάβα οὐράνια μέ τά πυρωμένα τους χωνιά,

21

γώ, πού ἔτρεμα, ὅταν ἄκουα, μίλια μακρυά, νά βράζη
τῶν Βεχεμῶθ καί τῶν πυκνῶν Μέλοτρομ τόν ὄργασμό,
πού ἔσκιζα αἰῶνια τοῦ νεροῦ τό ἀκύμαντο τό ἀτλάζι,
ἄχ! τήν Εὐρώπη, μέ τά ἀρχαῖα μουράγια νοσταλγῶ.

22

Εἶδα ἀρχιπέλαγα ἀστρικά, νησιά, πού οἱ ξαναμμένοι
θόλοι τους εἶναι, σ' ὅποιον ἀρμενίζει, βολικοί.
Σέ τέτοιες νύχτες ἄσωτες, κοιμᾶσαι ἐξορισμένος,
ὦ μᾶζα τῶν χρυσῶν πουλιῶν, ἀλκή μελλοντική;

23

Μά ἀλήθεια· ἐθρήνησα πολύ· οἱ αὐγές γεμᾶτες θλίψη·
πικρός ὁ ἥλιος· τό φεγγάρι ἀνειπίωτα σκληρό.
Ἡ μέθη τοῦ στικοῦ ἔρωτα ἀτόφιο μ' ἔχει στίψει.
Τό τσόφλι μου ἄς κλατάρη πιά· ἄς ρέψω στό νερό.

24

Κι' ἂν τῆς Εὐρώπης τά γερά ποθῶ, εἶναι ἡ γούρα ἐκείνη
μαύρη καί κρύα, ὅπου, τό μυρωμένο δειλινό,
ἀναγερτό κάποιο παιδί γεμᾶτο θλίψη ἀφήνει
τό καρθάκι ὡς πεταλούδα τοῦ μαγιοῦ λεπτό.

25

Δέν μπορῶ, ὦ κύμα, πιά, στήν χαύνωσή σου βυθισμένο,
νά κόθω ἐγώ τήν αὐλακιά τῶν πλοίων τῶν βαμβακιῶν·
οὔτε τῶν σημαίων τήν περηφάνεια νά ὑπομένω,
οὔτε νά πλέω, μπρός στά φριχτά μάτια τῶν γεφυριῶν.

Η ΛΕΑΙΝΑ ΚΑΙ Η ΑΡΚΟΥΔΑ

Ἡ Μάννα ἢ Λέαινα ἔκλαιγε τόν γιό τόν μοναχό·
εἶχε πιαστεῖ στοῦ κυνηγοῦ τὰ βρόχια. Ἐκείνη
βογγάει καί δέρνεται· κακό σηκώνει ἀχό·
ἀνάπαψη στά θρέμματα τοῦ λόγγου δέν ἀφήνει.

Τό σύθαμπο τῆς νύχτας τό γλυκό,
τά μάγια τῆς ἠ σιγαλιά ἢ ὄνειρεμένη,
δέν κόβουνε τῆς ρήγισσας τόν θρῆνο τόν πικρό.
Τό κάθε ἀγρίμι δίχως ὕπνο στήν μονιά του μένει.
Τέλος ἡ ἀρκούδα μίλησε: «Γιά πές μου, συμπεθέρα,
δυό λόγια: τά ἔρμα τά φτωχά, τά ξένα τά παιδιά,
πού σκότωνες καί πού ἔτρωγες ἐσύ, χωρίς καρδιά,
μάννα δέν εἶχανε; δέν εἶχανε πατέρα;»

«Εἶχανε», εἶπε ἡ Λέαινα. «Ἄν εἶναι αὐτό σωστό,
μιά καί ὄλοι αὐτοί τ' αὐτιά μας δέν τᾶχουν σπάσει,
μιά καί μαννάδες τόσες ἔχουνε σωπάσει,
κράταε κ' ἐσύ τό στόμα σου κλειστό».

«Πῶς νά σωπάσω ἐγώ ἢ πικρή; πῶς νά σωπάσω ἢ θλιβερή;
Ἐγώ ἔχασα τό τέκνο μου· τόν θρῆνο πῶς ν' ἀφήσω;
Θά κλαίω, θά μύρομαι, τά μάτια ὥσπου νά κλείσω».
«Σ' αὐτό νά σέ ἀναγκάσει πές μου ποιός μπορεῖ;»
«Ποιός ἄλλος ἀπ' τή μοῖρα, πού μέ κατατρέχει;»

Τέτοιες κουβέντες ὁ καθείς στά χεῖλη του πάντα ἔχει.
Ἄθλιε θνητέ, ἄκουσε αὐτό πού τώρα θά σοῦ πῶ:
Μιά καί νά κλαίγῃσαι ἄκοπα τόβαλες γιά σκοπό,
καί ἡ γλῶσσα σου κατηγοράει καί τούς θεούς ἀκόμη,
φέρε στό νοῦ τήν δόλια Ἐκάβη καί θ' ἀλλάξης γνώμη.

Ἀπόδοση Ἀρσένη Γεροντικοῦ

Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων

ΦΥΣΙΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝ. ΑΡΓΥΡΟΧΡΥΣΟΧΟΪΑ

ΔΗΜ. ΓΚΑΡΤΖΟΝΙΚΑ

Ἐκ τῆς ἀρχεγόνου τεχνικῆς ἐπιδόσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἀνάως τεχνολογοῦντος εἰς τ' ἀπροσπέλαστα δημιουργικά ὄρια τῆς ἁρμονίας τοῦ ἀπείρου καὶ ἀπολύτου ὄντος τ' ἀπομιμητικά πρότυπα τῆς ἀναμορφωτικῆς ἐπὶ τῆς ὕλης ἐπεμβάσεώς του παρέχονται ἀφειδῶς ὑπὸ τῆς περιβαλλούσης φύσεως.

Διὰ τῆς συνεχοῦς τεχνουργικῆς δημιουργίας προάγεται ὁ ὑλικός, ὁ πνευματικός καὶ θρησκευτικός του βίος καὶ αἱ προκαλούμεναι ἔκ τινων δημιουργιῶν αἰσθητικαὶ συγκινήσεις διευρύνουν τὴν κοινωνικότητα τῶν ἀνθρωπίνων συμβάσεων.

Ἡ ἔκ τῆς φύσεως διατεταγμένη ἄνισος κατὰ καιρούς καὶ γεωγραφικούς χώρους πολιτιστικὴ ἀνάπτυξις καθιερώνει τελικῶς τὰς ποικίλας πολιτιστικὰς ἐπιτεύξεις τῶν ἡγουμένων εἰς πανανθρώπινον μεταβιωτικὴν κατάκτησιν.

Τὰς εὐαισθητοῦς χορδὰς τοῦ ὠραίου δονοῦν παγίως: ὁ ἦχος, ὁ λόγος, ἡ κίνησις, ἡ εἰκὼν, ὁ ὄγκος καὶ γενικώτερον τὰ ἔργα τῶν καλῶν τεχνῶν.

Αἱ αἰσθητικαὶ συγκινήσεις, τὰς ὁποίας προκαλεῖ ἡ μουσικὴ, ἡ ποίησις, ὁ χορός, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι συνήθως ἀνάλογοι τῆς μορφολογικῆς ταύτισεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ τῶν ἔργου μετὰ τοῦ φυσικοῦ τῶν προτύπου τοῦ ἐκτιθεμένου ἢ διαλανθάνοντος εἰς τὴν ἔλκυστικὴν πινακοθήκην ἢ τοὺς θησαυρούς τῆς φύσεως, ἥτις κατὰ κανόνα ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν αἰωνιότητα τῶν ἐξατομικευμένων μορφολογικῶν ἰδιοσυστασιῶν τῶν ἰδικῶν τῆς ἔργων. Εἰδικώτερον τὸν μορφοποιούμενον ὄγκον καὶ τὴν ἄνευ μηχανικῶν μέσων τεχνικὴν εἰκόνα διεργάζονται ἡ πολυμερισμένη πλαστικὴ καὶ αἱ περισσότερον ἐνιαῖαι εἰκαστικαὶ τέχναι ἡ ζωγραφικὴ καὶ τὰ ψηφιδωτά. Πλαστικὰ τεχνουργήματα φιλοτεχνεῖ ἡ μαρμαρογλυπτικὴ, ἡ ξυλογλυπτικὴ καὶ ἡ μεταλλοπλαστικὴ, τῆς ὁποίας οἱ ἐπὶ μέρος κλάδοι εἶναι ἡ ὀρειχαλκουργία, ἡ χαλκοπλαστικὴ καὶ ἡ ἀργυροχρυσοχοΐα.

Φυσιοκρατικὴ αἰσθητικὴ

Κατὰ τὴν φυσιοκρατικὴν περὶ τῆς αἰσθητικῆς (ὠραίων) φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν τὴν τέχνην προσδιορίζουν οἱ πρωταρχικοὶ παράγοντες: φυλὴ, περιβάλλον καὶ ἡ στιγμή.

Εἰς τὸν παράγοντα φυλὴ, συμπεριλαμβάνονται ἅπασαι αἱ ἔμφυτοι καὶ κληρονομικαὶ διαθέσεις.

Τὸ φυσικὸν περιβάλλον δημιουργεῖ τὰς εὐνοϊκὰς ἢ μὴ διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν οἰκονομικοκοινωνικὰς συνθήκας (βιοτικὸν ἐπίπεδον) καὶ ὡς στιγμή νοεῖται ἡ ἔντασις τῆς διακινήσεως τῆς καλλιτεχνικῆς σκυτάλης πρὸς τοὺς ἐκάστοτε ἐπιγιγνομένους (ἄρρηκτος παράδοσις).

Ἡ Τέχνη ἐν Ἑλλάδι

Εἰς τὸν ἀθεσφάτου ἀρχαιότητος φυλετικὸν καὶ πολιτιστικὸν χώρον τῆς Ἑλλάδος ἡ

έντόπις τῆς φύσεως εἰς τὰ παντοειδῆ ἐπιχώρια φιλοτεχνήματα καὶ ἀδιακρίτως τῆς εὐγενοῦς ἢ μὴ τεχνοπλαστικῆς τῶν ὕλης τυγχάνει ὅσον καὶ ἡ ἀνθρωπίνη καλαισθησία πηγαία καὶ παλαῖα συναισθηματικὴ ἐκδήλωσις.

Ἄναμφιβόλως αἱ πρῶται αἰσθητικαὶ συγκινήσεις τοῦ παλαιοντολογικοῦ προγόνου προεκλήθησαν ἐκ τῆς θέας τῶν ποικίλων καλλιτεχνημάτων τοῦ ἀγροῦ, τοῦ δάσους καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τῆς χώρας. Ἐποχιακὰ ἄνθη φωτοβολλούντων χρωμάτων καὶ πολυσχῆμων σεπλικῶν ἐξακτινώσεων ἢ συμπλεκόμεναι ἐκ τῶν μίσχων ἰριδίζοντες ὄρμαθοὶ ἀνθέων καὶ μικρῶν καρπῶν, ὡς καὶ τὰ διὰ ποικίλων γραμμικῶν καὶ ἐλικοειδῶν συνθέσεων διακοσμούμενα θαλάσσια κογγύλια, ἐκόσμουσαν ὡς ψέλια (βραχιόλια) ἐνώτια (σκουλαρίκια) καὶ ἄμπυκες (ταινίες ἀναρτήσεως τῆς κόμης) τὸν παλαιολιθικὸν πρόδρομον τῆς μεταγενεστέρως κοσμηματοουργικῆς καὶ ἄλλης τεχνικῆς θαυματοποιίας τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν γείτονα περιοχὴν τῆς Θεσσαλίας ὁ παλαιολιθικὸς πρόγονος ἀπεθησαύρισε τὰς τεχνικάς του δημιουργίας εἰς τὰ σπήλαια, τὰς τοῦμπας (τύμβη, τύμβος) καὶ τὰς θεσσαλικὰς μαγούλας (γηλόφους).

Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τοῦ Ἀσπροχαλικοῦ Πρεβέζης καὶ τῆς Καστρίτισης τῶν Ἰωαννίνων (μουσεῖον Ἰωαννίνων) ἡ μέση παλαιολιθικὴ τέχνη (40.000 – 24.000 π.Χ.) ἀποτελεῖ τὴν ἀφ᾽ ἑτηρίαν συνεχοῦς ἡπειρωτικῆς τεχνουργίας μέχρι τῆς νεωτέρας παλαιολιθικῆς ἐποχῆς (22.000 – 9.000 π.Χ.) καὶ ἐφεξῆς περιόδων (Μουσεῖον Ἰωαννίνων).

Τὰ λίθινα καὶ ποικίλης χρήσεως ἐργαλεῖα τοῦ Ἀσπροχαλικοῦ τῶν μέσων παλαιολιθικῶν χρόνων ὡς καὶ τὰ ὁμοειδῆ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὀστεῖνα κοσμήματα τῆς νεωτέρας παλαιολιθικῆς ἐποχῆς τὰ ἀνευρεθέντα εἰς τὴν Καστρίτσαν, οἱ ἰδιόφωνοι αὐταὶ ἐπίκουροι τῆς μακροχρονίου προσκλήσεως τῶν ἐπιπόνων ἀνθρωπίνων ἐμπειριῶν καὶ βιωμάτων, διεμόρφωσαν τὸν αἰσιόδοξον λόγον τῆς ἱερατικῆς καθέδρας τῆς ὀδηγητρίας προϊστορικῆς Δωδώνης (τὸν λόγον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς προσωδίας). Ὡσαύτως τὰ νεολιθικὰ μικροτεχνήματα (6.000 – 2.500 π.Χ.) τῶν Μακεδονικῶν, τῶν Θεσσαλικῶν περιοχῶν, καὶ τῆς Θράκης, συνδέονται ἀδιασπᾶστος μετὰ τῶν παλαιολιθικῶν περιόδων τοῦ βορειοελλαδικοῦ τούτου χώρου. (Ἐγκυκλ. Λεξικόν Πάπυρος). Εἰδικώτερον εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἤλθον εἰς φῶς ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τέχνης τῆς μοναδικῆς ἀνά τὴν Εὐρώπην «προκεραμεικῆς» περιόδου τῶν νεολιθικῶν χρόνων.

Συνήθη ἀντικείμενα τῶν προχαλκίνων τούτων ἐποχῶν εἶναι τὰ λίθινα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα (λεπίδες, λίθινοι γρόνθοι, πελέκεις) καὶ τὰ νεώτερα πήλινα ἀγγεῖα καὶ εἰδῶλια γονιμικῶν λατρείων.

Ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ εὐρέως καὶ συνεκτικοῦ τεχνικοῦ ὑποβάθρου ἀνεφάνησαν ἐν συνεχείᾳ τελειότεροι τομεῖς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ (1500–1100 π.Χ.) ἀφοῦ ὁ Ἑλλαδικὸς ἄνθρωπος διήνοιξε τὰς πλουτοφόρους ὁδοὺς ἐνίων ἀπομεμακρυσμένων θαλασσῶν.

Τὸ γεγονός τοῦτο ὑποδηλοῦται εἰς τὴν θρυλικὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατεῖαν. Ἡ Ἀργὴ τοῦ πλοιάρχου Ἰάσονος καὶ τοῦ πανελληνίου πληρώματος τῶν διασημοτέρων ἡρώων τῆς ἐποχῆς, ἦτο ἡ ρηξικέλευθος ναῦς ριφοκινδύνων ἐπιχειρηματιῶν πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἀπόκτησιν τῶν πολυτίμων, ὀκλίμων, καταστίπνων καὶ εὐηλάτων μετάλλων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τὴν Ἀργὴν κατηύθυνεν ἡ εὐθύπλοος φωτοπυξίς τῆς Δωδώνης τῆς παρισταμένης ἐπὶ τῆς πρωραίας κλωνοφύλλου δρυὸς τῆς προσαρτηθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος. Οἱ ἀργοναῦται, κατόπιν περιπετειώδους ἀλλ’ ἀθλοφόρου ναυτικοῦ δρομολογίου εἰς τὴν Μῆλον, τὴν Κολχίδα, τὸν Εὐξείνου Πόντον, τὸν ποταμὸν Φάσιν, τὸν Δόν τῆς Ρωσίας, τὴν Βόρειον Θάλασσαν, τὰ ἀτλαντικὰ παράλια τῆς Εὐρώπης, τὰς Ἡρακλείους στήλας (Γιβραλτάρ), τὴν Κυρήνην τῆς Λιβύης, τὴν Κρήτην (ἐνθα ἡ Μήδεια ἐφόνευσε τὸν Χαλκοῦν Τάλων, τὸν ἄγρυπνον ἀκτοφύλακα τοῦ Μίνως), τὴν Θήραν (Σαντορίνην), ἐπανέπλευσαν εἰς τὴν Ἰωλκὸν τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ διαθρυλουμένη προϊστορικὴ παράδοσις περὶ τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ποιητικὴ συμπύκνωσις συναφῶν θαλασσίων περιπετειῶν πρὸς τὴν Δύσιν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσεά, ἐντάσσονται εἰς τὴν ἀνάμνησιν πραγματικῶν θαλασσίων ἐμπορικῶν ἢ ἀποικιακῶν μεταστάσεων ἐκ τοῦ ἐλληνοπελασγικοῦ χώρου. Οἱ σεμνυνόμενοι διὰ τὴν Αἰγαιακὴν τῶν καταγωγῆν πρῶτοι σκαπανεῖς τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας Τυρρηνοὶ τοῦ Ἡροδότου, (Δημ. Γκαρτζ. «Μπουρτζόβλαχοι» Ἰωάννινα 1971, σελίς (66) καὶ περίφημοι μεταλλοπλάσται τῆς προϊστορικῆς Ἰταλίας, ὡς ἀπεκαλύφθη ἐκ τῶν κτερισμάτων τῶν παναρχαίων ἐτρουσκικῶν τάφων, εἰς τὴν τέχνην τῆς νέας τῶν πατρίδος

έφερον σαφή τήν ἐξ Ἑλλάδος ἐπίδρασιν. Ὁμόρριζα προσέτι θρησκευτικά δεδομένα τοῦ ἑλληνοπελασγικοῦ χώρου μετά τῶν Ἑτρούσκων εἶναι ἡ δωδωναία πελασγική δρυολατρεία.

Αὕτη ἐκ τῆς θρησκευτικῆς καταβολῆς τῶν Ἑτρούσκων κατέληξεν εἰς τό κυριαρχικόν τυποσύμβολον τῶν ἐπικρατησάντων ἐπ' αὐτῶν Λατίνων. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἐκάστοτε τὰς θριαμβικὰς πορείας τελοῦντες Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἔφερον στεφάνους ἐκ χρυσῶν φύλλων δρυός.

Ἐποχή τοῦ χαλκοῦ

Ἡ ἀνάκτησις τοῦ χρυσομάλλου δέρατος ὑπὸ τῶν ἀργοναυτῶν ἐσημείωσεν τήν ἀπαρχὴν τῆς ἔτι γονιμωτέρας πολιτιστικῆς ἐποχῆς διὰ τῆς ἀνθήσεως τοῦ Κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ προσφάτως γενομένη καταπληκτικὴ ἀνακάλυψις ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας καταδεικνύει τὰς ἀρρήκτους φυλετικὰς καὶ τεχνικὰς ἐνότητας μεταξύ τῶν ἑλληνοπελασγικῶν περιοχῶν, τῶν διαφόρων πρωτοελληνικῶν φύλων καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐπωνύμων διαδοχικῶν πολιτισμῶν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν «Πομπηϊαν» τῆς χαλκῆς ἐποχῆς, τὴν νῆσον τοῦ Αἰγαίου Θήραν, ἡ ζωφόρος ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔφερεν εἰς φῶς θαυμασίαν τοιχογραφίαν παριστώσαν, νεαρὰς γυναῖκας μετὰ δισκοειδῶν ἐνωτίων καὶ ἀνθεμωτοῦ πλέγματος ἐπὶ τῆς κόμης. Ὁμοίωσῃμα ἐνώτια καὶ κοσμήματα κόμης ἀνεκαλύφθησαν εἰς τοὺς σωρούς τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς καταστραφείσης ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ ἐκόσμουσαν τὰς ἱερείας τοῦ Παρθενῶνος.

Τὸ ἔτι καταπληκτικώτερον ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων τοῦ μινωικοῦ πολιτιστικοῦ κέντρου τῆς Θήρας (τῆς καλυφθείσης ὑπὸ τῆς λάβας πρὸ 3.500 περίπου ἐτῶν) εἶναι ἡ διαπιστωθεῖσα σχέσις αὐτῆς μετὰ τῆς Λιβύης (Κυρήνης). Ἡ μινυεῖα Ἀργῶ τοῦ Ἰάσονος οὐτινος τὸ ἐθνικὸν προσηγορικὸν ἔφερον καὶ ὁ Μίνως τῆς προϊστορικῆς Κρήτης ὡς ἤδη ἐσημειώθη ἀνωτέρω, προσήγγισεν διαδοχικῶς καὶ εἰς τὴν Θήραν καὶ εἰς τὴν λιβυκὴν Κυρήνην.

Εἰς τὰς μινυεῖους ἀποικίας Θήραν καὶ Κυρήνην δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ Μήλος, εἰς ἣν προσήγγισεν ἐπίσης ἡ Ἀργῶ καὶ οἱ ἀργοναῦται ὑπέταξαν τὰς αὐτόθι «ἀμαζόνας». Μινυεῖου τέχνης ἢ μινυεῖα πῆλινα ἀγγεῖα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὰ προϊστορικὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς κατὰ καιροὺς ἀνασκαπτομένης ἠπειρωτικῆς Δωδώνης (μουσεῖον Ἰωαννίνων) καὶ εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας, ἐνθα καὶ μυκηναϊκὰ εὐρήματα.

Πρὸς τὴν ἐνότητα τῶν ἐπαλλήλων προϊστορικῶν ἑλλαδικῶν πολιτισμῶν συνάδουν καὶ αἱ θρυλούμεναι ἐπαγγελματοτεχνικαὶ περιπέτειαι τοῦ Ἀθηναίου τεχνικοῦ ρέκτου καὶ αἰθεροκατακτητοῦ τῆς ἀρχαιότητος Δαιδάλου εἰς τὴν χώραν τοῦ Μίνως, τὴν Κρήτην.

Κρητομυκηναϊκὴ Ἀργυροχρυσοχοῖα

Ὁ ἐπικός λόγος τοῦ Ὀμήρου διανθίζεται ὑπὸ συχνῆς μνείας τῶν παντοίων ἀργυροχρυσοχοϊκῶν κομψοτεχνημάτων τῶν φιλοτεχνουμένων καὶ χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν πρῶτοελλήνων Κρητομυκηναίων καὶ ἄλλων χωρῶν ἐνθα περιεπλανήθη ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι Ἀχαιοὶ ἥρωες.

Ἐκ τῶν ᾠδῶν τοῦ πρώτου ἑλληνισμοῦ «ἱστορικοῦ» λόγου συνάγεται προσέτι καὶ ἡ πληροφορία περὶ τῆς χώρας τῆς ἀρχικῆς προελεύσεως τοῦ ἀργύρου (Ἰλιάς Β' 356–357).

Ὁ ποιητὴς ἄδει: «Τοὺς Ἀλιζώνας ἔφεραν οἱ Ἐπίστροφος καὶ Ὀδῖος ὅθεν μακρὰν ὁ ἀργυρος γεννᾶται σπὴν Ἀλύβη». Ἡ Ἀλύβη ἀνήκει εἰς τοὺς Χάλυβας τοῦ Εὐξεινοῦ πού κεῖται πλησίον τῆς Κολχίδος ἐνθα ὁ Ἰάσων ἀντιμέτωπισεν δράκοντα μετὰ χαλκίνων ποδῶν μέχρις ὅτου ἀποκτήσει τὰ τιμαφλῆ μέταλλα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸ ἀργυροχρυσοχοϊκὸν ἀπάνθισμα ἐνός μέρους ἐκ τῆς ὁμηρικῆς πινακοθήκης ἥς μονὰς προέρχεται ἐκ τῆς Φοινίκης (Ἰλιάς Ψ' 741–745) διαλαμβάνεται εἰς τὰς ραψωδίας καὶ στίχους ὡς ἔπεται εἰς μετάφρασιν I. Πολυλά «καλὸν κρατῆρα ὀλάργυρο κι' ἔξη ἐχρωοῦσε μέτρα καὶ ταῖρι του σπὴν ὁμορφιά δὲν εἶχε ὁ κόσμος ὅλος. Τί εὐμορφα τὸν σκάλισαν καλότεχνοι Σιδόνες καὶ Φοινίκες τὰ πέλαγα διαβαίνοντας τὸν φέραν». Ὀδυσ. Κ' 354–357 (Εἰς τὰ παλάτια τῆς Δύσεως (Κίρκης) «Ἡ ἄλλη στοὺς θρόνους ἐμπροσθεν ὀλάργυρα τραπέζια ἔσυρνε, κι' ἔβαψε εἰς αὐτὰ χρυσόπλεκτα κανίστρια συγκέρνα ἢ τρίτη τὸ κρασί σ' ὀλάργυρον κρατῆρα γλυκ' ὡς τὸ μέλι καὶ χρυσᾶ ἑμοίραζε ποτήρια». Ἰλιάς Σ' 372–381 (Ἡ Θέτις εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Ἡφαίστου).

ΦΡΟΣΩΣ ΔΑΒΑΡΤΖΙΚΗ

Χαλκοπλαστική

Τόν ηῦρε πού ἴδρωνε μέ βία τριγύρω στά Φυσούνια. Ὅπ' εἴκοσι ὄλους τρίποδες, τὸτ' ἐφιλοτεχνούσε. Τοῖχον μεγάρου στερεοῦ τριγύρω νά στολίσουν, κύκλους προσάρμοσε χρυσοῦς στὸν κάθε ποδοστάτην, ὅπως στήν θείαν σύνοδον κολλήσουν μοναχά τους καί θαῦμα νά τὰ δῆ κανεῖς στό δῶμα νά γυρίσουν, ἔτοιμοι ἦσαν ἔλειπαν μόνον τ' αὐτιά τὰ ώραῖα, τ' ἄφτιανε τότε κι' ἔκοφτε καρφιά νά τὰ προσδέσει κι' ἐνῶ κείνος ἐργάζονταν μέ τήν σοφήν του τέχνην ἐφθασεν ἡ ἀσημόποδη θεά στό δῶμα ἡ θέτις. Αὐτόθι 412–413. «Καί τὰς φυσούνας μάκρυνεν ἀπ' τῆ φωτιά καί ὄλα, ἐσύναξε τὰ σύνεργα σ' ἓνα ἀργυρό λαρνάκι.

Ὅμοιως ὡς ἄνω. 400 – 401 (ἀργυροχρυσοχοϊκά κοσμήματα τῆς τέχνης τοῦ Ἡφαιστοῦ) «Ἐννηά χρόνια τούς ἔφτιανα λογιῶν καλά στολιδία, καρφοβελόνες, ἄλυσες βραχιόλια, δαχτυλίδια».

Αὐτόθι 474–481 (Ἄσπις τοῦ Ἀχιλλέως) σταχυολογοῦνται: «Σκληρόν χαλκόν, κασσίτερον, πολύτιμο χρυσάφι καί ἀσῆμι βάζει στήν φωτιά, κατόπιν μέγα ἀμόνι εἰς τόν κορμόν τοποθετεῖ καί στό δεξιό του χέρι σφύραν ἀδράχνει δυνατήν καί τό διλάβιστ' ἄλλο. Κι' ἐπλασε πρῶτα δυνατήν ἀσπίδα καί μεγάλην ὄλην μέ τέχνην καί τριπλόν λαμπρόν τριγύρω κύκλον μέ πέντε δῖπλαις ἐγινεν ἡ ἀσπίδα καί σ' ἐκείνην λογιῶν εἰκόνες ἐπλαθε μέ τήν σοφήν του γνῶσιν».

Ὅδυσ. Ο' 466–67 (Ἄνακτορα τοῦ πατρός Εὐμαίου). «Καί τράπεζαις στὸν πρόδρομο μ' ὀλόχρυσά ποτήρια εὔρηκε αὐτοῦ τῶν καλεστῶν συμβούλων τοῦ πατρός μου.

Αὐτόθι Κ' 366–369 (Ὁ Ὀδυσσεύς εἰς τὰ δῶματα τῆς Κίρκης) «Στό δῶμα εὐθύς μ' ὠδήγησε κι' ἐκάθισέ με εἰς θρόνον, ἀργυροκάρφων λαμπρό κι' εἶχε ὑποπόδι κάτω καί νίψιμο ἡ θεράπεινα φέρνει καί ἀπό προχύτην χύνει εὐμορφον, ὀλόχρυσον σ' ὀλάργυρη λεκάνη».

Ὅμοιως ὡς ἄνω 261–62. (Τά ὄπλα τοῦ Ὀδυσσέως). «Αὐτά 'πε καί εἰς τούς ὤμους μου κρέμασα ἐγώ τό ξίφος χάλκινο, ἀσημοκάρφωτο, μέγα καί ὁμοῦ τό τόξο». Ὅδυσ. Σ 299–300. (Δῶρα τῶν μνηστήρων). «Τοῦ Ἀντίνου πέπλον ἔφευρον πανέμορφον καί πλουμιστόν μέγαν καί δῶδεκα χρυσαῖς εἶχε περόνας.

Τοῦ Εὐρυμάχου τεχνικήν ώραίαν ἔφευρον ἀλυσίδα χρυσοῦ πλεγμένη μ' ἤλεκτρον ποῦχε τοῦ ἡλιοῦ τῆ χάρη.

Οἱ δοῦλοι τοῦ Εὐρυμέδοντα δύο τριόφθαλα πολύτεχνα σκουλαρίκια φέραν π' ἄστραφταν ὄλα χάρη. Ἀπό τοῦ Πεισάνδρου βασιλῆα Πολυκτοριδῆ ἔφευρον λαμπρῆ κουλούρα τοῦ λαιμοῦ στολίδι ζηλεμένο.

Αὐτόθι Τ. 55–57 (Ὁ Θρόνος τῆς Πηνελόπης). «Κι εὐθύς στό πλάγι τῆς φωτίας τῆς θέσαν τό θρονί της πού τὸρνευτό μ' ἐλέφαντα καί ἀσῆμι εἶχε ποιήσει ὁ τεχνουργός Ἰκμάλιας».

Ὅδυσ. Ψ. 195–200 (Ἡ κλίνη τοῦ Ὀδυσσέως). «Καί ἀφοῦ τήν κόμην ἔκοψα τῆς φουντωτῆς ἐλαίας, μέ τέχνη τόν γυμνόν κορμόν σκεπάριστ' ἀπ' τῆ ρίζα, κι' ἐπλάστ' αὐτόν κλινόποδα μέ στάφην ἰσιασμένον καί τρύπαις τόννευσα παντοῦ· καί αὐτοῦθ' ἐγώ τήν κλίνην ἄρχισα καί τήν μόρφωσα μ' ἐντέλεια ὡς ποῦ βγῆκε ὕλη ἐλεφαντοκόλλητη καί ἀργυροχρυσωμένη».

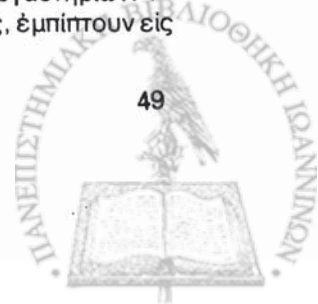
Ὅμοιως ὡς ἄνω Ψ' 159 – 161 (Οἱ θεοὶ διδάσκαλοι τῆς ἀργυροχρυσοχοϊας) «Καί ὡς ὅταν εἰς τόν ἀργυρον χρυσάφι περιχύνει τεχνίτης, ὅπ' ὁ Ἡφαιστος κ' ἡ Ἀθῆν' ἔχουν διδάξει μέ τέλεια νά φιλοτεχνῆ χαριτωμένα ἔργα».

Ἐκ τῶν στίχων περὶ τῆς κλίνης τοῦ Ὀδυσσέως συνάγεται ὅτι ὁ πολυμήχανος βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ἢ δικαιώνει τήν φήμην τῆς θυμικῆς τῆς νοητικῆς καί τῆς πρακτικῆς του δεξιότητάς διὰ λόγους ἀναγομένους εἰς τήν ποιητικὴν οἰκονομίαν τῆς σκηνῆς ἀναγνωρίσεως του ὑπὸ τῆς Πηνελόπης, ἢ ὅτι πράγματι τό ἀργυροχρυσοχοϊκόν καί ἐλεφάντινον ἰδιωτικόν ἀριστοῦργημα τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἰθάκης ἐφιλοτεχνήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐνεπνεύσθη καί τήν κατασκευὴν τοῦ νεοφανοῦς (πολεμικοῦ ὄπλου πρὸς ἄλωσιν τῆς Τροίας. Ὁ δούρειος ἵππος περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου εἰς τό ἔργον του Τρωάδες διὰ τῶν στίχων:

Ἐκάβη – Σάν οἱ Ἀχαιοὶ τό ἄλογο πού ἐφρίμαζε ὡς τόν οὐρανόν ἀφῆκαν στής Τροίας τίς πόρτες ἐμπροστά μ' ὀλόχρυσά τὰ χαλινὰ καί σέλλες καί κονταρομάχους, καί ἀναγράφονται ἐκ μεταφράσεως τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

Προσέτι αἱ ἀποκρυπτογραφεῖσαι πῆλιναι πινακίδες τῆς Πύλου (ἐτέρου μυκηναϊκοῦ πολιτιστικοῦ κέντρου), ἀπεκάλυψαν ὅτι οἱ αὐτόθι μεταλλοπλάστα ἐλάμβανον τὰς ἀπαιτουμένας διὰ τὰς κατασκευὰς τῆς τέχνης τῶν ποσότητας ὀρειχάλκου ἐκ τοῦ παλατιοῦ.

Εἰς τήν ταφείσαν ὑπὸ τήν ἠφαιστειακὴν λάβαν Ἐθῆραν τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαιολογία ἀνεκάλυψε Διοικητικὴν οἰκοδομὴν μετ' ἰσογειῶν μεταλλευτικῶν ἐργαστηρίων. Τ' ἀνωτέρω καί ἡ ἰσόβιος δέσμευσις τοῦ φημιζομένου πολυτέχνου, ὑπὸ τοῦ Μίνως, ἐμπίπτουν εἰς

τά οργανωμένα βασιλικά ενδιαφέροντα των Κρητομυκηναίων ως προς την τεχνική δραστηριότητα του Ἀρχαιοπελασγικού χώρου.

Τὴν πολυνάματτον φιλολογικὴν πληροφορίαν τοῦ Ὀμήρου περὶ τῆς λειτουργοῦσης ἀργυροχρυσοχοΐας τῆς Χαλκῆς ἐποχῆς ἠδραΐωσεν ἡ περισπούδαστος ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀνασκαφέντων νησιωτικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν χώρων τῆς Ἑλλάδος, ἦλθον εἰς φῶς εὐκοσμο πλήθη καλλιτεχνικῶν δημιουργιῶν τοῦ Κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, οἱ δὲ προσιδιάζοντες εἰς τὰ ἀργυροχοϊκὰ καὶ χρυσοχοϊκὰ ὠραΐσματα μεταλλικοὶ λαμπιδόνες κατέστησαν πραγματικότητες τοῦς ἀρχαίους δι' αὐτῶν προγονικοῦς συμβολισμοῦς τῆς ἀθανασίας.

Ἡ Κρητομυκηναϊκὴ τέχνη ἀνακυκλωμένη ἀπὸ τῆς Κύπρου μέχρι τῆς Βορείου Ἑλλάδος διὰ μέσου τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῶν αἰγιαλῶν, τῶν πεδιάδων καὶ τῶν ὄρεων τοῦ ἑλληνοπελασγικοῦ χώρου διετήρησεν τὴν τορευτικὴν ὑπόστασίν τῆς μέχρι τῆς συγχρόνου ἀθηρᾶς ἀργυροχρυσοχοϊκῆς τέχνης τῆς θαυματούργησης τὸ παρελθόν εἰς τὴν Πίνδον. Ἀπερέκκλιτος ἀρχὴ τῆς ἑλληνοπελασγικῆς φιλοκαλλίας εἶναι ἡ κατὰκτησις τῆς μεγίστης πνευματικῆς διαστάσεως διὰ τῆς ἐλαχίστης ὕλης.

Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπήρησαν ἅπαντες οἱ ἀριστεῖς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ σκέψεως.

Τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Περικλέους «Φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας» (Θουκυδίδης Β' 40) ἰσχύει καὶ διὰ τὸν ἀχώρητον ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης Μακεδονίας (τῆς μέχρι Ἰστρου ἐπιβληθείσης) Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ὁ υἱὸς τῆς Ἡπειρωτίσσης βασιλόπαιδος καὶ τοῦ Φιλίππου, (τοῦ Πηλέως τῶν ἱστορικῶν χρόνων), ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ἀρχαίου γλύπτου ὅπως ὁ μακεδονικὸς ἄθως μεταμορφωθῆ εἰς παραστατικὸν τῆς κοσμοκρατορίας του ἀνδριάντα, ἀρκεσθεῖς μετριοφρόνως εἰς τὰς προσωπογραφίας τοῦ χρωστήρος τοῦ διασήμου ζωγράφου Ἀπελλοῦ.

Χαρακτῆρες τῆς Ἀργυροχρυσοχοϊκῆς τῶν Κρητομυκηναίων

α) Ὁ εἰδικώτερος χαρακτῆρ τῆς κρητομυκηναϊκῆς ἀργυροχρυσοχοΐας ἦτοι ὁ ἀμυθῆτου ποικιλίας ζωϊκός, φυτικὸς καὶ ἀνθρώπινος ἀνάγλυφος διάκοσμος φιλοτεχνούμενος εἰς τὰ παλαιὰ ἀριστουργήματα ἀντὶ αὐτῆς καὶ εἰκονίζων ἀναλυτικώτερον ποικιλόμορφα τὰ δένδρα, φυτὰ, καὶ ἄνθη καὶ διάφορα εἶδη ζῶων καὶ πτηνῶν τῆς χερσαίας καὶ ὑδροχλωρίδος καὶ πανίδος, ἀειπνόους Ψυχᾶς (πεταλούδας), Θεᾶς καὶ ἀνθρωπίνας μορφάς μετὰ ποδῆρων χιτῶνων φερόντων ἐνίοτε πλατεῖς παραλλήλους ταινιωτοῦς διακόσμους ὁμοίους τῶν σημερινῶν ταινιωτῶν παραλλήλων διακοσμήσεων τῆς ἐνδυμασίας τῶν Βλαχοποιμένων, Σαρακατσανισσῶν καὶ Καραγκουνισσῶν ἐμπνέει τὰ φυσικοκρατικά του θέματα εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν ἀργυροχρυσοχοΐαν.

β) Τὸ σαφῶς διαγραφόμενον εἰς τὰ χρυσᾶ σφυρήλατα προσωπεῖα ἀρχαϊκὸν μεϊδιάσμα, διετηρήθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην μέχρι τῶν πρό τῶν μηδικῶν πολέμων αἰῶνων· τοῦτο διακριβοῦται ἐκ τῶν ἀγαλμάτων τῆς τεχνικῆς τῶν κούρων.

γ) Ἡ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐποχῶν τοῦ ἀρχαϊκοῦ μεϊδιάσματος μέχρι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θαύματος μεταβατικὴ πλαστικὴ διεργασία συνετελέσθη εἰς τὰ χαλκοπλαστικά ἀγάλματα τῶν σαμιακῶν ἐργαστηρίων ἐνθα ἐπραγματοποιήθησαν καὶ αἱ πρῶται χωνεύσεις τῶν μετάλλων.

δ) Μυκηναϊκοὶ θρησκευτικοὶ συμβολισμοί, ὅπως οἱ τοιοῦτοι τοῦ μηνίσκου καὶ τοῦ παραπλεύρου οὐρανοῦ δίσκου (ἥλιος) οἱ γεγλυμμένοι εἰς χρυσοῦν δακτύλιον ἐκ Μυκηνῶν (Σ. Δόκαρη ἢ Δωδώνη εἰκὼν 7) συναντῶνται εἰς τ' ἀριστουργηματικὰ ἐπικαλύμματα τῶν εὐαγγελίων τῶν τεχνουργηθέντων ὑπὸ διασήμου Νεοἑλληνοῦ ἀργυροχρυσοχοῦ ἐξ Ἡπείρου (εἰκὼν 7. Πόπη Ζώρα). Δύο μεγάλοι μαστόροι τοῦ ἀσημιοῦ ἐκδ. Ἐθ. ΟΡ. Ελ. Χειρ. 1972). Εἰς τὰς παραστάσεις τῶν χρυσῶν ἐπικαλυμμάτων τῶν εὐαγγελίων προτάσεται ὁ οὐράνιος δίσκος καθ' ὅτι εἰς εὐαγγελικὴν ρῆσιν κατὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος «ὁ ἥλιος ἐξέλειπεν ἐπὶ τρεῖς ὥρας» (Λουκᾶ 23, 44–45). Τρεῖς παραλλήλους μηνίσκους (ἐλλειψοειδῆς σελήνη) καὶ (ἀνθεμωτὸν ἢ ἀστερόμορφον ρόδακα φέρει ὑπολειμματικὸν τεμάχιον ἀρχαίας μακεδονικῆς ἀσπίδος ἀνευρεθείσης εἰς Δωδώνην (εἰκὼν 14. Σ. Δάκαρη ἢ Δωδώνη).

Διὰ δύο συμμετρικῶν μηνίσκων τοποθετημένων εἰς τὸ ἀριστερόν καὶ δεξιὸν μέρος τοῦ ἄνω ἡμίσεος αὐτοῦ διακοσμεῖται ὁ προσφάτως ἐπαναπατρισθεὶς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χαλκοῦς θώραξ τῆς Ὀλυμπίας τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος. Οὗτος ἀνευρέθη τὸ 1883, ἐτέθη εἰς πλειστηριασμὸν τὸ 1969 καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος (Ἄθην. Τύπος 17–12–1969). Οἱ μηνίσκοι τοῦ θώρακος περικλείουν τέσσερα ζῶα-σύμβολα τῆς θυμικῆς καὶ σωματικῆς ρώμης. Εἰς ἕκαστον μηνίσκον

είναι «έγκλωβισμένοι» ανά εις λέων εις τό άνω μέρος αυτών, και ανά εις βοϋς εις τό κάτω, μεταξύ τών ζώνων τών μηνίσκων παρεμβάλλεται ευδιάκριτος ευθεία ως δάπεδον στηριξεως τών λεόντων. Οι λέοντες και οι βοές, μετ' άδημονίας αναμένουν ή μάλλον προσπαθούν διά τών κεράτων και τών έμπροσθίων ποδών νά επιτύχουν τήν απομάκρυνσιν τών παρεμβλλομένων μηνίσκων (νυκτός) ίνα όρμήσουν άκάθεκτοι, βοϋς και λέων έναντίον άλλήλων, εις θανάσιμον μεταξύ των πάλην, υπό τό φωτεινό βλέμμα του ήλιου. Εις τας Μυκήνας ύπάρχει ή γνωστή πύλη τών άντιμετώπων λεόντων:

ε) Αί διακοσμοϋσαι τόν θώρακα μυθικαί γυναικειαί μορφαί είναι ένδεδειμένα δια τών ποδήρων μινωϊκών στολών έξ ών ή μία φέρει τρεις έπαλλήλους ρόδακας. Ο ρόδαξ (ρόδον όλιγοσέπαλον) ως διακοσμητικόν στοιχείον χρησιμοποιείται καθ' όλας τας έποχάς τής άθεσφάτου δημιουργικής πορείας τής ελληνικής τέχνης.

Ρόδακας φέρει μία πρασινόχρους πλάξ εκ τής όροφής του τάφου (θησαυρου) του Μινύου εις Όρχομενόν. Επίσης ρόδακα περιέχει ό πλούσιος διάκοσμος άγγείου εκ τάφου του θωρικού (εικόνες σελίδος 132 Έγκυκλοπ. Ηλιου).

Εις τήν νεοελληνικήν άργυροχρυσοχοϊαν ό ρόδαξ κατ' αρχαίαν ελληνικήν τεχνικήν παράδοσιν προσηλοϋται εις τόν ανάγλυφον διάκοσμον τών άργυρών ή χρυσών έπικαλυμμάτων τών ευαγγελίων υπό τών περιφήμων άργυροχρυσοχών τών Καλαρρυτών (Εικόνες 26, 27, 28, 29 30, 35 Πόπη Ζώρα. Δύο μαστόροι του άσημιού ΕΘ. Ορ. Ελ. Χειρ. 1972).

Εις τήν μεταλλοπλαστικήν τής αρχαιότητος ή τεχνική τής εις άργυροχρυσοχοϊκά σκεϋή προσηλώσεως διακοσμητικών ροδάκων έξακριβοϋται εκ τινων χρυσών ροδάκων εύρισκομένων εις τό μουσειόν Ίωαννίνων (Σ. Δάκαρη Η Δωδώνη σελίς 99 εκδ. 1972).

Τό έπιχώριον τουτο διακοσμητικόν στοιχείον πρωτοήνηθησεν εις τήν μινωϊκήν Κρήτην και έφιλοτεχνείτο εύρέως ύφ' άπάντων τών εικαστικών τεχνών τής χώρας του Μίνωος ένθα προσέτι έχει άνευρεθη τό παλαιότερον πολεμικόν χαλκοϋν κράνος του κόσμου, ήλικίας 3.500 έτών.

στ) Τήν διακοσμητικήν τεχνικήν τής μυκηναϊκής άργυροχρυσοχοϊας άπεκάλυψαν τά μεταξύ τών αρχαιοπελασγικών εύρημάτων τών Μυκηνών περισωθέντα τεχνικά μέσα τών τεχνιτών τής πολιτικής και πολιτιστικής τών Άχαιών καθέδρας.

Εις άνθεκτικής πλάκας εκ σκληροϋ και συνεκτικού λίθου και δήβασάλτου ή γρανίτου επί τής έπιφανείας τών όποιών διεμορφούτο εις κοίλον μορφήν τό διακοσμητικόν θέμα έτίθετο υπό τών Μυκηναϊών άργυροχρυσοχών ή πρόσοψις του έλασματοειδοϋς άντικειμένου.

Δι' άλλεπαλλήλων πιέσεων διενεργουμένων υπό τής σφύρας ό σφυρηλατούμενος χρυσός, χαλκός (ή άργυρος) διαστελλόμενος εισεχώρει εις τά κοιλώματα του σχεδίου του τύπου και άπετυπούτο εις τό άντικειμενον ό ανάγλυφος διάκοσμος. Εις όμοίαις περιπτώσεις οι παλαιότεροι άργυροχρυσοχοϊοί τής σήμερον πρός άποφυγήν ίχνών εκ τών συνεχών κτύπων τής σφύρας επί τής έσωτερικής έπιφανείας του τεχνουργουμένου έργου έθετον επ' αυτης πλάκαν εκ μολύβδου ήτις δεχομένη τούς κτύπους έπιέζεν αναλόγως τήν τεχνουργουμένην διακοσμητικήν ύλην του άντικειμένου.

Αί άνευ του τύπου ανάγλυφοι διακοσμήσεις διενεργούνται εις τινα άντικείμενα δια τής τορευτικής σμίλης και τής σφύρας δι' άμφιπλεύρων διεργασιών ως και σήμερον.

Διά κτύπων εκ τής προσόψεως του τεχνουργουμένου άντικειμένου έπιτυγχάνονται τά κοίλα σημεία του διακόσμου, τά δε έξέχοντα σημεία αυτου πραγματοποιούνται δια κτύπων εκ τών έσω.

Έκ τών έσω πραγματοποιηθέντα διάκοσμον φέρει χαλκοϋν έλασματοειδές άντικείμενον του 4ου π.Χ. αιώνος εύρισκόμενον εις τό μουσειόν Ίωαννίνων (Σ. Δάκαρη Η Δωδώνη, Ίωάν. 1972 σελίς 97).

Η Ήπειρος τής κρητομυκηναϊκής έποχής δέν συμμετείχεν εις τήν εύρυτέραν πολιτιστικήν προέκτασιν του μυκηναϊκού πολιτισμοϋ μόνον δια τής θρησκευτικής προβολής του έδραιουμένου ιεροϋ τής Δωδώνης, άλλ' άπήλαυε και τά πολυτιμότερα υλικά έπιτεύγματα του. Τουτο πλήν τών αρχαιολογικών άποδείξεων τής μυκηναϊκής τέχνης τής έντοπισθείσης εις τόν από τής Θεσπρωτίας μέχρι τής Πίνδου διάσπαρτον τεχνιπωλικόν της χώρον, διαπιστοϋται και υπό τής Όδυσσειας (Ξ' 315-327) ένθα γεωγραφείται ιστορούμενον έν ώργανωμένον Ήπειρωτικόν βασιλείον τής μυκηναϊκής έποχής.

David Lauder

Σύνθεση (λάδι)

ΣΤΕΛΙΟΥ ΔΕΡΕΚΑ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ Ὀδυσσεύς ὑποκρινόμενος τόν ἔμπορον ἐκ Κρήτης λέγει πρὸς τόν Εὐμαιον: «Κῦμα τρανὸν μ' ἐκύλησε σῶν Θεσπρωτῶν τῆ χώρα. Αὐτοῦ μ' ἐδέχθη ὁ βασιλιάς ὁ Φεΐδωνας γενναῖα. Ὁ υἱὸς τ' ἦλθε μ' ἐσήκωσε σβυσμένον ἀπ' τόν κόπο καὶ ἀπὸ τὴν πάχνη, μ' ἔφερε σὸ πατρικὸ παλάτι, καὶ μέ χλαμύδα μ' ἐνδυσεν ἐκεῖνος καὶ χιτῶνα... καὶ μῶδειξ' ὅσα κτήματα ἐσύναξ' ὁ Ὀδυσσεύς πολυεργασμένο σίδηρο, χάλκωμα καὶ χρυσάφι, (ἀργυροχρυσοϊκά, σιδηρὰ καὶ χαλκὰ δῶρα) ποῦ ἀρκοῦσαν καὶ τὴν δέκατη νὰ θρέψουν γενεὰ του· θησαυροὺς τόσους εἶχε αὐτὸς στά σπιτία τοῦ κυρίου καὶ στὴν Δωδώνην ἔλεγε ὅτ' εἶχε αὐτὸς περάσει».

Ἡ μνεῖα τοῦ σιδήρου ἀμέσως μετὰ τὰ τρωϊκὰ συμπίπτει χρονολογικῶς μετὰ τοῦ τέλους τῆς χαλκῆς ἐποχῆς τῆς Ἑλλάδος (1200 π.Χ. καὶ τῆς παρουσίας εἰς τόν βορειοελλαδικὸν χώρον (Ἡπειρον, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν), τῶν σιδηροφράκτων πλέον κατοίκων τῆς παρελθούσης χαλκῆς ἐποχῆς. Ἐκτοτε οἱ πρῶν χαλκοφοροῦντες (Πελασγοί, Θεσπρωτοί, Ἀχαιοί, Μυρμιδόνες) καὶ πρῶτοι περιβληθέντες καὶ ἐξοπλισθέντες διὰ τῶν σιδηρῶν ὄπλων καὶ δὴ τοῦ σιδηροῦ θώρακος ἐξ ἀπάντων τῶν κατοίκων τοῦ ἀχαιοπελασγικοῦ χώρου ὀνομάσθησαν Δωριεῖς, διότι ὁ θώραξ εἰς τὴν ἀρχαίαν βορειοελλαδικὴν διάλεκτον ἐκαλεῖτο δῶραξ (Ν. Π. Ἐλευθεριάδου Πελασγική Ἑλλάς σελίς 146 Ἀθῆναι 1931). Ἡ γενικεὺσις τῆς χρήσεως τοῦ σιδήρου ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης μέχρι τῆς Κύπρου (ἣτις σημειωτέον διέθετε πλούσια μεταλλεῖα χαλκοῦ ἐξ ἧς πιθανόν καὶ οἱ ποιμενικοὶ κώωνες οἱ κοινῶς «κυπριά» ὀνομαζόμενοι) ἠνοιξεν νέους τεχνικοὺς ὀρίζοντας καὶ αἱ πολύμορφοι πρακτικαὶ δραστηριότητες τῶν Ἑλλήνων τονούμεναι καὶ συντονιζόμεναι ἐντὸς ἰσχυροτέρων πολιτικῶν ἐνοτήτων τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, ἐκορυφώθησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν θαῦμα.

Ἀπασαι αἱ θεογενεῖς καὶ μουσογενεῖς τέχναι ὅπως ἡ μεταλλοπλαστικὴ τοῦ Ἡφαιστοῦ καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Ἐργάνης, ἡ φιλοσοφία, ἡ ποίησις, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι κατέστησαν οἱ παγκόσμιοι διδάσκαλοι τῆς διευρυνομένης γνώσεως ἐνῶ ἔνιοι τομεῖς αὐτῆς παραμένουν καὶ σήμερον ἀμετάθετοι δορυφόροι τῆς ἀνυπερβλήτου ἑλληνικῆς σκέψεως τῶν ἱστορικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν προκεχωρημένην ἐποχὴν τοῦ σιδήρου, ἂν καὶ καμπυλόγραμμοι, ἐλικοειδεῖς, κυκλικοὶ, γωνιοειδεῖς καὶ σπυροειδεῖς ὡς καὶ μαιανδροειδεῖς διάκοσμοι καθαροὶ ἢ σύμμεικτοι μετὰ φυτικῶν τοιοῦτων ἐκόσμουν τὰ μινωϊκὰ καὶ τὰ νεολιθικὰ θεσσαλικά καλλιτεχνήματα ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν καλαισθητῶν καμαραϊκῶν ἀγγείων καὶ τῶν ἀπαραμίλλων νεολιθικῶν φιαλῶν τῆς Θεσσαλίας, ἡ τέχνη χαρακτηρίζεται ὡς γεωμετρικὴ.

Τὸ ἀπόγειον τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος καὶ εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταλλοπλαστικὴν καὶ τὴν ἀργυροχρυσοχοίαν ἐπετεύχθη εἰς τὰ τεχνοδίατα ἐργαστήρια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἅτινα ἐφιλοτέχνουν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Χαλκίδα, τὴν Αἴγινα, τὴν Κόρινθον, τὴν Σικυῶνα, τὴν Δήλον, τὴν Ρόδον, τὴν μικρασιατικὴν Ἐφεσον καὶ ἄλλοῦ, παντοειδῆ ἀργυροματικά καὶ χρυσήλατα τεχνουργήματα ἐξυπηρετοῦντα τόν θρησκευτικὸν τόν οἰκιακόν, τόν δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν βίον.

Ταῦτα ἀπετέλουν: τ' ἀριστουργηματικὰ εἰδῶλια θεῶν, θεανῶν, πτηνῶν, ζῶων, ἐντόμων, φυτῶν καὶ ἀνθέων ἐξ ὧν πλεῖστα διεσκόρπουν τὴν θειαυγὴν τῶν ἀκτινοβολίαν εἰς τοὺς ἀναθηματικούς θησαυροὺς τῶν πανελληνίων ἱερῶν τῆς Δήλου, τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν, τῆς Δωδώνης καὶ εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἐνθα ἀφιεροῦντο προσέτι χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ ὁμοιώματα ἰαθέντων μελῶν, χειρῶν, ποδιῶν, καρδιῶν, ὠτων καὶ ἄλλων, ὑπὸ πιστῶν ἀσθενῶν.

Τόν ἀργυροχρυσοχοϊκόν τεχνικόν πλοῦτον τῶν θησαυρῶν τῆς Ὀλυμπίας ἐπισκίαζεν ὁ ἐπὶ θρόνου ἀπαστράπτων χρυσελεφάντινος Ζεὺς τοῦ Φεΐδου· ἐν ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου διὰ τὴν φιλοτέχνησιν τοῦ ὁποῦοῦ συνέβαλον ἅπασαι αἱ πλαστικαὶ τέχναι τῆς Ἑλλάδος.

Μέρος τῆς ἐργαστηριακῆς παραγωγῆς τῶν Ἀθηνῶν κατεσκευάζετο ἐξ ἐπιχωρίου εὐγενοῦς ὕλης προερχομένης ἐκ τῆς Μακεδονίας ἐξ ἧς ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία ἐπρομηθεύετο καὶ τὴν ναυπηγιακὴν ξυλείαν.

Τὰ πολύσχημα τελετουργικὰ ἢ οἰκιακὰ ἀγγεῖα: κρατῆρες, ἀμφορεῖς, κήλυκες, κύθαι,

κύπελλα, καρχύσια καὶ ἄλλα, μετ' ἐμπλουτισθέντος δι' ἱστορικῶν θεμάτων διακόσμου ὡς αἱ περίφημοι κήλυκες τοῦ Μέντορος τοῦ Βοιωτοῦ καὶ τοῦ Ζωπύρου, εἰς οὓς παρίστατο ὁ Ὀρέστης δικάζόμενος ἐν Ἀρείῳ Πάγῳ καὶ τὰ περιζήτητα ἀργυρᾶ ποτήρια τῆς Χαλκίδος.

Ἐλασματώδεις χρυσᾶς ἢ ἀργυρᾶς ἐπενδύσεις πηλίνων ἀγγείων ὑπὸ φημιζομένων ἀργυροχρυσόχων τοῦ Μέντορος καὶ τοῦ Ἀκράγαντος. Πινάκια μετὰ ποικίλου καὶ ἐπιμελημένου ἀναγλύφου διακόσμου. Ἱεραὶ λάρνακες καὶ κίσται ὡς ἡ κίστη ἢ διαφυλάττουσα τ' ἀναμνηστικά δελεαστικά παίγνια διὰ τῶν ὁποίων οἱ Τιτάνες ἀνήρπασαν τὸν Διόνυσον (Ζαγρέα). Λάρνακες ἐκ δρυὸς πέποικιλμένοι μετὰ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ἐλεφαντόδοντος. Ἀπαράμιλλα τεχνιτεύματα κοσμηματοποιίας: Χρυσᾶ διαδήματα μετὰ ποικίλων παραστάσεων ὧν τὰ ἀρχέτυπα ἀνευρέθησαν εἰς τὰ μινωικά κέντρα τῆς Κρήτης, ἐνώτια, τέττιγες κρωβύλων, περιδέραια. Ψέλια, ἄμπυκες, ζωόσχημοι περόναι ὡς ἡ τοιαύτης ἀργυρᾶ ἢ ἀνευρεθεῖσα εἰς Βίτσαν Ἰωαννίνων (Μουσεῖον Ἰωαννίνων). Ὀκτώσχημοι, τετράγωνοι ἢ κυκλικαί (ὡς αἱ τοιαῦται σχήματος χαλκαῖ, σιδηραὶ καὶ προγενέστεραι τοῦ μουσείου Ἰωαννίνων) ἀλλ' ἀνωτέρας τέχνης πόρπαι, χρυσοὶ ἢ ἀργυροὶ δακτύλιοι μετὰ δακτυλιολίθων ἐκ πολυτίμου καμέας ἀχάτου, ὄνυχος, καὶ σαρδόνυχος μετὰ θαυμασίων μικρογλυφῶν καὶ λεπτερούμενοι ὑπὸ μεγάλων τεχνιτῶν τῆς φήμης τοῦ Διοσκοριδίου, τοῦ Ἀπολλωνίδου ἢ καὶ τοῦ Ἀθηνίωτος.

Τὰ καταυγάζοντα χρυσᾶ κάτοπτρα μετ' ἀνθρωπομόρφων στηριγμάτων καὶ πτηνοσχήμων ἢ ζωοσχήμων κορυφαίων ἀπολήξεων ὡς τ' ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου εἰς τὰς Τρωάδας «Ἄμποτε ἢ κόρη τοῦ Διὸς κρατώντας τοὺς ὀλόχρυσους καθρέφτες».

Αἱ κατάκοσμοι μυροθήκαι, ψιμυθιοθήκαι καὶ μυῖοσόβαι οἱ δρυόσχημοι ἐλαιόφυλλοι, κισσόσχημοι, ἀμπελόφυλλοι καὶ δαφνόσχημοι χρυσοὶ ἢ ἀργυροὶ στέφανοι οἱ κόπτινοι τῶν θεῶν ἀγαλμάτων, τῶν ἱερέων, τῶν ξεναγῶν τῶν εὐεργετῶν τῶν πόλεων καὶ ἄλλων.

Οἱ χρυσοὶ ἐμβληματικοὶ συμβολισμοὶ τῶν ἐπιφανῶν ἱερατικῶν γενῶν ὡς ὁ τῶν Εὐνειδῶν τῆς Ἀττικῆς τοιοῦτος ἀμπελόφυλλος (Π. Λεκατσᾶ Διόνυσος. Ψυχικόν, σελίς 191). Περί στεφάνων ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησεν εἰδικὸν λόγον ἐξ οὗ «Δεδάχθαι τῆ βουλή καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων... ἐπαιέσαι Δημοσθένην καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ» (266–267 καὶ ἕτερον «Δεχόμεθα τῆ βουλή καὶ τῷ δήμῳ στεφανῶσαι Χαρίδημον καὶ Διότιμον χρυσῷ στεφάνῳ» ἀναγράφονται. Ὡσαύτως εἰς τὸν περί ξεναγίας λόγον τοῦ ὁ Δημοσθένης (κατὰ Ἀριστοκράτους 670) μνημονεύει: «Ὡς ὀφείλουσα ἡ πόλις αὐτῷ στεφάνους καὶ πολιτείαν καὶ ἅπαντες ἐπίστασθαι δέδωκεν». Οἱ Ἀθηναῖοι τῶν παλαιότερων ἀρχαίων ἱστορικῶν χρόνων ὡς ἐμβλημα τῆς ἐπιχθονίας αὐτῶν ἔφερον εἰς τὴν κόμην χρυσοῦν κόσμημα τὸν τέττιγα. (Θουκιδ. Α' 6). Εἰς τὴν μικρασιατικὴν Ἐφεσον ἢ ἀνθοῦσα ἀργυροχρυσόχοικῆ ἐκτός τῶν ἄλλων κατασκευῶν ἐπεδίδοτο ἰδιαιτέρως εἰς τὴν φιλοτέχνησιν τῶν ἀργυρῶν ὁμοιωμάτων τοῦ ναοῦ τῆς ἐκεῖσε Ἀρτέμιδος. «Δημήτριος γὰρ τις ὄνοματι, ἀργυροσκόπος ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην (Πράξ. Ἀποστ. 19, 24–25).

Αἱ δυσεῦρητοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑλαὶ τῆς ἀνεξαντλήτου ἀργυροχρυσόχοικῆς δημιουργίας τῶν ἀρχαίων τεχνουργικῶν ἐργαστηρίων συνέρρεον εἰς τὴν χώραν διὰ τοῦ ἐκτεταμένου καὶ μεθοδικοῦ ἐμπορίου τῶν ἀνταγωνιζομένων συνασπιστῶν τῶν κρατῶν τῶν πόλεων τῆς τῶν ὁποίων προηγείτο ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία ἣτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐρρῦθμιζεν κυριαρχικῶς τὴν κίνησιν τῶν διαμεσογειακῶν θαλασσιῶν ὁδῶν.

Τὰ κατάφορτα ἐκ τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς ἐμπορικὰ πλοῖα ἅτινα κατευθύνοντο ἐλευθέρως εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Μασσαλίαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἄλλοῦ εἰσπλέοντα τὸν Βόσπορον ἐπλήρωνον τὰ ἐπιβαλλόμενα διόδια εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ὑπηρεσίας ἐλέγχου τοῦ ἐμπορίου τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Πολλὰ ἐπιχειρήσεις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου διεξήχθησαν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ἐναντι τῆς ἀθηναϊκῆς Θάσου ὑπὸ τὴν δελεαστικὴν λάμπιν τῶν ἀρχαίων χρυσοχοειῶν τοῦ Στρυμῶνος κατεχομένων ὑπὸ τῆς πρώτης.

«Καὶ πυνθανόμενος (ὁ Βρασίδης) τὸν Θουκυδίδην κτῆσιν τε ἔχειν τῶν χρυσεῶν μετάλλων ἐργασίας ἐν τῇ περὶ ταῦτα Θράκη» (Θουκ. IV 105).

Διὰ τὴν προμήθειαν τοῦ ἀργύρου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀξιοποιήσει δι' ἀρτίων τεχνικῶν μέσων τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου ἐξ ὧν ἔχει καθιερωθεῖ ἡ δημόδης ὀνομασία τοῦ ἀργύρου ὡς «ἀσημί».

Τὰ αὐτόθι ἀργυροποιούμενα μικροτεχνουργικά καλλιτεχνήματα τῶν ἀθηναϊκῶν κερμάτων ἐκαλοῦντο πρό τῆς νομισματικῆς τῶν σημάτων «ἀσημα» (ἀνευ σήματος) ἤτοι ἀκαθορίστου

είσέτι άξίας.

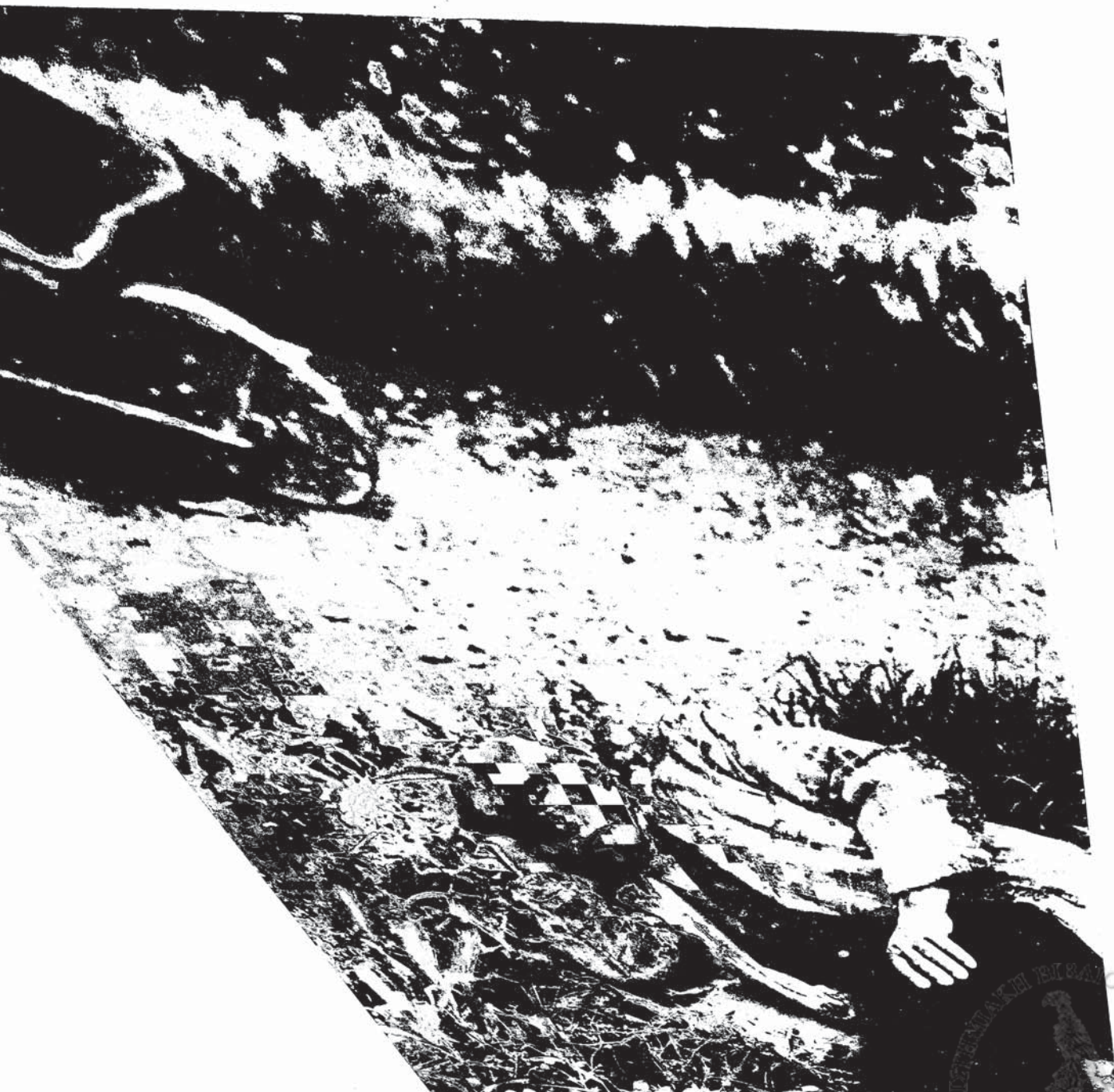
Κατά την μακεδονικήν περίοδον τά χρυσορυχεία του Παγγαίου περιελθόντα υπό την κατοχήν του βασιλέως της Μακεδονίας Φιλίππου του Β' ενίσχυσον τά κρατικά ταμεία δι' έτησίαις οικονομικής προσόδου των χιλίων ταλάντων, ήτοι πέντε έκατομμυρίων χρυσών δραχμών. Είς τά τετράδραχμα νομίσματα του πολιτικού πρωτεργάτου της έλληνικής ένώσεως, του Φιλίππου Β', άποτυπείται μικρός όκτάφυλλος ρόδαξ. Τό σύνθημα τουτού διακοσμητικόν στοιχείον παρεντίθεται είς τό μεταξύ των έμπροσθίων και όπισθίων ποδών δημιουργούμενον κενόν ίππομαχικού ίππου, έφ' ου ίππεύει ό νικητής ίππομάχος όπλίτης. (Εικών 24, έξωφύλλων Α' τόμου έγκυκλ. λεξ. Πάπυρος).

Αί νικηφόροι έκστρατεΐαι της υπό τον Μέγαν Άλέξανδρον Έλλάδος είς τά άχανή όρια της περσικής αυτοκρατορίας και ή έν συνέχεια δημιουργία των διαφόρων πλουσίων κρατών υπό των έπιγόνων του ίππομαχούντος στρατηλάτου είς την Μικράν Άσίαν και την Άφρικήν, μετετόπισαν τά καλλιτεχνικά και άλλα πολιτιστικά κέντρα του έλληνισμού προς την Άλεξανδρείαν, την Πέργαμον, την Αντιόχειαν και την Έφεσον. Έκ των άνθούντων πρωτοπορικων μητροπολιτικων και άποικιακων πολιτιστικων κέντρων της Έλλάδος τας νέας καλλιτεχνικάς έκελίξεις ήκολούθουν έκ του σύνεγγυς κυρίως αί Άθηναί και αί Συρακοΰσαι. Η από του θανάτου του Μεγάλου Άλεξάνδρου (323) μέχρι της καταλήψεως της Άλεξανδρείας υπό των Ρωμαίων (30 π.Χ.) έργώδης του πανελληνισμού τέχνη όνομάζεται έλληνιστική. Η έλληνιστική άργυροχρυσοοικη τέχνη ως όμοιοδυναμική δημιουργία και είκαστική συνέκφρασις της έπόχης των τιτανίων έργων της Έλλάδος του Μεγάλου Άλεξάνδρου, λειτουργεί μετά μεγαλοπρεπειας είς τον διαιρεθέντα ύλικόν όγκον, δονείται έκ της πειθαρχημένης έγκοσμίου δράσεως και κατακτά έκ της πολιτιστικής μητροπόλεως (την Άλεξανδρείαν) τον παγκόσμιον πολιτιστικόν χώρον.

Κατά την Άλεξανδρινήν περίοδον της έλληνικής τέχνης τό γαλήνιον καλλιτεχνικόν κάλλος της μαθηματικών καθοριζομένης πόλεως των δέκα χιλιάδων έλευθέρων πολιτών προωθηθέν υπό των καλλιτεχνων της Έλλάδος είς τά νεοϊδρυθέντα πολυάνθρωπα έλληνικά κέντρα της Άφρικής και της Άσίας διετήρησεν όλόκληρον την όλυμπιαν μορφολογικήν καθαρότητα και έπλουτίσθη δι' έντονωτέρων κοσμικων στοιχείων.

Τά συναισθήματα μεταφέρονται είς την συνδρώσαν μορφήν του άναγλύφου διακόσμου μετά θαυμασίας πλαστικής, δεξιοτεχνίας, τά άνάγλυφα ή έγγλυφα άργυροχρυσοοικικά φυτά και ζώα παρίστανται ως προικισθέντα υπό της καλλιτεχνικής διανοίας δι' άδιοράτων ικανοτήτων άντιδράσεως ή παθητικής κινήσεως είς έρεθισμούς και έπενεργείας του περιβάλλοντος.

ΑΥΤ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΑΣ

Σκληρά όνειρα

ΑΝΝΑΣ ΣΤ. ΔΕΡΕΚΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Τά όνειρα πού ζήσαν χωρίς σκοπό,
Στό θάνατο ταξίδεψαν.
Ή πλατειά θάλασσα τής Λογικής
πούχασε τήν συντρόφισσα όνειροπόληση,
΄Εκλεισε τά μάτια
Τά φτερά γεμάτα κρίνα
πλησίασαν πολύ
Στήν πρώτη ρυτίδα
τής θάλασσας.

Τό τελευταίο ξέσπασμα λύτρωσης
ήταν ή ζήτηση τών κουπιών,
Κάπου βαθειά στή θάλασσα
΄Εκλεισε μέ φρίκη τά χέρια του ό γλάρος
Μπρός στά κομματιασμένα πέταλα τών κρίνων.

Ή ήλιος κρυμμένος
Στό σπήλαιο του φόβου
Πίσω από μαύρα σύννεφα
Κυττούσε τ' άσπρα πουλιά
πού πέθαιναν για τό χατήρι του όνειρου
χείλια πικραμένα
άπ' τήν απογοήτευση για τόν θάνατο,
πούρχεται τόσο συχνά
Στά όμορφα

Όλες οι γειτονίες τών λουλουδιών
είν' έρημες
Μαύρες κορδέλες έχουν στα μαλλιά τους,
Τ' άσπρα γέρικα κρίνα πούζησαν.
Ή Βοριάς του πόνου
Δέν πειράζει τίς ρίζες
πού του προσφέρονται.

Τόν ήλιο δέν τόν καλημέρισε
κανένα μπουμπούκι
Οί ώμοι του έγειραν
γεμάτοι παράπονο
για τήν καινούργια μέρα

πού θάρχιζε χωρίς τήν προσφορά του.

Τό κρασί γέμισε πάλι
στά ποτήρια τοῦ κήπου
Μά τό μεθύσι δέν ἔρχεται
Νά ἀπαλύνη τήν σκέψη τοῦ θαναίου
Τόσα λουλούδια, τόσα φτερά
Τόσο πένθος.

Τά πυροφάνια σθηστά
ἀπ' τά δάκρυα τῆς θάλασσας,
Ἔχουν καημό
Εἶναι τό φῶς πού στερήθηκε στά γηρατιά
Κανένας ἄνεμος δέν φυσᾷ ἐκεῖ κοντά
Μήν στεγνώσει τό δάκρυ τῆς θάλασσας
Μήν στερέψει τό φῶς τῶν κεριῶν.

Δεῖλά ἡ μάνα γῆ ἀπλώνει τήν ἀγκαλιά της
Νά σκεπάση τόν πόνο
Εἶναι ἀργά ὁμως νά ξεχαστῇ ὁ θάνατος
Τό δικαίωμα νά ζήσει τήν ἀνθησή του τό κρίνο
Τόχασε
Γιά νά κερδίση τήν νίκη ὁ Θάνατος
Δέν πρόλαβε νά κρατηθῇ στήν γῆ
Τήν ὥρα τοῦ ἀγέρα.

Κανένας ἄγγελος στόν οὐρανό
Ἦλοι στή γῆ.
Μέσα στό τραῖνο τῆς ζωῆς πού βογγᾷ πονεμένα
Τά σεντόνια τῆς αὐλῆς
Γεμάτα θάλασσα καί κρίνα
Γεμάτα δάκρυα παληκαριῶν καί θύμηση.

Χαράματα κι ὁ ἥλιος δέν ἐλπίζει
Τό ἀγιάζι τρυπᾷ τό κορμί τῶν λουλουδιῶν,
Καί ζητᾷ τήν λησμονιά
Ξέρει τήν θλίψη ἀπ' τή διάρκεια τοῦ στεναγμοῦ
Ποῦρχεται ἀπό ψηλά.

Ἄπ' τά ξεραμένα-χειλή τοῦ Ἥλιου
Φωτιά ἄναψε μέσα στήν καρδιά
καί τώρα τό μετάνοιωσε
Τά σπίτια τοῦ κήπου
Γεμάτα καημούς ἔχουν στά χέρια τους
Τά κεφάλια τῶν κρίνων
Τά ἀγρια χόρτα λύγισαν
μπρός στοῦ σοκακιοῦ τήν θλίψη
Οἱ δρόμοι ἔχουν δάκρυα στά μάτια
κι' ἡ καρδιά τους
γεμάτη ἀστέρια – περιμένει τόν Ἥλιο.

Σούρουπο γύρω ἀπ' ὄλες τίς καρδιές
καί μιά ἀτέλειωτη σειρά σιωπῶν
Τά παιδιά μέσα σ' αὐτή τήν ἐρημιά
ἔχασαν τήν ζεστασιά τοῦ γέλιου.
Ἡ σκέψη τοῦ Δράκου στά παραμύθια
Ἐλαμψε πάνω στό δρόμο

Τά χείλη τους σπὴν Παναγιά μιλοῦν
Ἦ σκέψη νά χαθῆ ζητοῦν
τά μάτια πέφτουν στὸν τάφο τ' ὄνειρου
Μικρὴ ἀνατριχίλα καὶ πόνος
ἐκεῖ σπὴν σάρκα ποῦ ζῆ ἄδικα
Τώρα τό νιώθουν
Βλέπουν τό αἷμα τῶν κρίνων
Πάνω στό σπῆθος τῆς θάλασσας
Νά κυλᾶ στό πρωῖνό μέ τό ντύσιμο τῆς νύχτας
Καλημέρα ποθητή
Γιά τό σεργιάνισμα τῆς ἄμμου
Μόνο πάνω σέ τάφους.
Τό φεγγάρι, μέ τὴν καρφίτσα τῶν ματιῶν πάνω στό σπῆθος
πρέπει νά βλέπῃ τὸν πόνο τῆς καρδιάς.
Τό ἀγέρι δέν φεύγει τώρα ἀπ' τὸν χειμῶνα
Κι αὐτό τό ξέρει ἡ ζωὴ.
Κοπάδια ἀπ' ἀνάσες γύρω ἀπ' τά ποτάμια
Ζητοῦν δροσιά
Γιά νά ζήσουν τὸν πόνο τῆς καρδιάς
Κι αὐτὴ ἡ ζέστη τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ τέλους
ἔχει τόσο σκοτάδι μέσα.

Κουράγιο σπὴν γνώση ἐνός ἀργά.
Χαράδρες σπὴν ἔννοια χαρά
Ἔχουν χαραχθεῖ ἀπ' τό τρυφερό χέρι τῶν λουλουδιῶν
Χαμένες στιγμές τότε σπὴν παιδικὴ δημιουργία
Περνοῦν ἀπὸ τά χέρια τῆς γῆς
Γυρεύουν τὸν ἐρχομό τῆς νιότης
Ἄνάμεσα στὰ μαύρα φτερά ποῦναι πάνω στὸν τάφο.
Τά χαμόγελα τῆς ζωῆς
Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τῶν λουλουδιῶν στέρεψαν
οἱ κρυφές χαρές τῆς ἐλπίδας
Μιά μακρινὴ ἀνάμνηση
Στεγνώσανε τά ὄνειρα
Ἄπὸ τὴν πίκρα τοῦ χώματος
Ἄ καημός, δέν ἀφήνει οὔτε τὴν λατρεία τῆς γῆς.
Σπὴν πονεμένη καρδιά νά ἐκδηλωθεῖ
Τό μάλαμα τῆς ἀνάμνησης
Δέν ἔχει ἀξία πάνω στὸν πόνο.

Ἦ πριγκίπισσα ἀχτίνα τοῦ ἡλίου πενθεῖ
Καὶ τά κοσμήματα εἶναι ξένα σπὴν σκέψη τῆς!
Τά ματόκλαδά τῆς πενθοῦν
μέ τό μαῦρο χρῶμα τους,
κάτω ἀπὸ τὴν σκιά τοῦ τάφου
καθαρά γραμμένο τό ὄνομα ὄνειρο
Ζητᾶ νά μείνῃ σάν ἀνάμνηση.

Ἐρμηνεύει τὴν λαχτάρα
Γιά τὸν ἥλιο καὶ τό πλάνημα τῆς ἀγκαλιᾶς
πού φέρνει μόνο θάνατο
Τά δύο χέρια τῆς ζωῆς
Κρέμονται γύρω ἀπὸ τὸν λαϊμό τῆς ἀπογοήτευσης

Ἦ γνωριμία τοῦ ζευγαριοῦ

Έγινε πριν αιώνες.
Τότε πού ή φαντασία έπλασε τήν ζωή.
Κάί ή ζωή τόν πόνο.
Ό έρωτας έκανε τήν ζήση
νά ποθη τόν θάνατο
Νά ζητά μέσα στό όνειρο
Τό μυστήριο τής νύχτας
Πού τήν κρατοῦν στήν άγκαλιά τους άστέρια
Δέν πρόσεξε ποτέ όμως ή Ζωή
πόσο άγγυλωτά είναι τ' άστέρια
καί πόσο μεγάλη είναι ή άπόσταση μέ τόν παράδεισο.

Οί άγγελοι μιλοῦν μέ τόν έρωτα
Γιά τήν ζωή,
Μά εκείνος αλλάζει τήν κουβέντα
Λέει για τ' όνειρο
καινούργια λόγια για τό καινούργιο ξελόγιασμα
Γιά τόν καινούργιο θάνατο
Ό ήλιος κατάλαβε κ' έστειλε φώς
Πάνω στόν έρωτα
Μά τήν ζεστασιά τήν κράτησε για τήν άγάπη.
Έδώ ή σκέψη τής θάλασσας τέλειωσε.
«Τί ώφελεί νά σκέπτεσαι»
Έλεγε ή γιαγιά στό κυνηγητό μέ τήν ζωή.

ANNA ΣΤ. ΔΕΡΕΚΑ

ΑΓΓ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

ΤΙΤΛΟ

ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ

ΒΑΣΙΛΗ Κ. ΔΡΟΣΟΥ

Ο ΓΟΥΣΙΟΣ

Ο Γούσιος (Γιώργης), δέν θυμάμαι τό επώνυμό του, πεθαμένος τώρα από χρόνια, ήταν γύφτος κι άρχηγός 3-4 γύφτικων οικογενειών του χωριού μας Καλομοίρα, πού έμεναν σέ κάτι καλυβόσπιτα, μικρά σάν κουτιά, από πλεγμένα κλαδιά και λάσπη, στην άκρη του χωριού, κοντά σέ μία ρεματιά, βαθύσκοιωτη στό σημείο τουτο από συστάδα γέρικων βελανιδιών. Δίπλα από τουτα τά σπία (ας τά πούμε σπία), δύο-τρεις άγριαπιδιές και σωροί οι παλιοτενεκέδες και τά σκουπία, πού έπισκεπτόταν κάπου-κάπου κανένα άδέσποτο σκυλί και ξεσάλιζε για νά βρεί τίποτε φαγώσιμο. Φτώχεια και μιζέρια. Μία δυσάρεστη και μόνιμη όσμή αναδινόταν έδω γύρω.

Τόν Γούσιο τόν έλεγαν και «Παρδάλη» επειδή στό πρόσωπο και τά χέρια είχε κάτι άσπρα «μπαλώματα» πού δημιουργούσαν έντονη αντίθεση προς τό μελαψό του χρώμα – τό χρώμα τών γύφτων.

Στήν άρχηγία, άς πούμε, τούτων τών γύφτων, είχε διαδεχθεί τόν Ζήση, έναν κλασικό τύπο αιωνόβιου, ταπεινού και πάντοτε σιωπηλού γύφτου, πούχε πεθάνει.

Καλός οικογενειάρχης και χαρακτήρας ό Γούσιος. Καλοκάγαθος και μέ έμφυτη πήν ευγένεια, δέν χαλούσε κανενός τό χατήρι. Για τόν καθένα είχε κι έναν καλό λόγο, ένα χαμόγελο. Γι' αυτό κι όλοι τόν αγαπούσαν στό χωριό. Ήταν και καλός τεχνίτης σιδεράς: Αύτός έφκιανε τά τσεκούρια και τίς δικέλλες για τό σκάψιμο τών άμπελιών, τών πολλών άλλοτε άμπελιών του χωριού, σάν ξάνοιγε ό καιρός και πλησίαζε ή άνοιξη. Έφκιανε ακόμα, και δόκανα για τ' άγρίμια, παγίδες για τά πουλιά, μασιές για τά τζάκια τών σπιτιών κι άλλα χρειαζόμενα για τούς χωριανούς σιδερικά.

Στήν «αιχμή» τής δουλειάς, όταν έφκιανε τίς δικέλλες για τό σκάψιμο τών άμπελιών, τόν έβλεπες από τά χαράματα σκυμμένο στό άμόνι νά σφυροκοπά τό ζεστό σίδερο. Μέ τό φυσερό νά κοκκινίζουν άδιάκοπα τά κάρβουνα (ειδικά νομίζω κάρβουνα, καμωμένα από ξύλο κέδρου) κι αυτός μέσ στην άναλαμπή τής φωτιάς, κυρίαρχος, ιδρωμένος από τή ζέστη και τήν προσπάθεια και μουντζουρωμένος από πήν καρβουνόσκηνη νά φαντάζει ίδιος Ήφαιστος, ό θεός τής Τέχνης πού δουλεύει στό έργαστήρι του. Τούτη πήν εικόνα σχημάτιζες μέ τό νοϋ σου, σάν τόν έβλεπες τέτοιες στιγμές.

Ο Γούσιος είχε κι άλλο χάρισμα, τό μεγαλύτερο: ήταν κι ασύγκριτος λαϊκός οργανοπαίκτης. Φημισμένος για πήν δεξιοτεχνία του στό παίξιμο του βιολιού. Φυσικά, δέν είχε ιδέα από πεντάγραμμα, θέλω νά πω από μουσικές νότες. Είχε, όμως τό πάθος, τό μεράκι, πού έβαζε στό παίξιμο κι ασφαλώς και τό μουσικό αυτί, πού λένε οι ειδικοί. Αυτόδιδάκτος, αλλά σάν τραβούσε τίς πρώτες δοξαριές σ' ένα ταλαιπωρημένο, παλιό βιολί πού είχε, εκείνο ζωντάνευε, άποκτοϋσε ψυχή. Σέ λίγο άνάστανε νεκρό! Από μέσα του ξεχυνόταν και σέ τύλιγε μία υπερκόσμια άρμονία, πού σέ άφηνε άφωνο και σέ βύθιζε σέ έκσταση.

Αφθαστος, πρό παντός, ήταν όταν έπαιζε τή «λαγκιούλα» και τή «βιργινάδα», δύο παλιά, παμπάλαια βλάχικα τραγούδια, πού τό τελευταίο χορεύεται και σάν συγκαθιστός χορός. Μισόκλεινε τότε τά μάτια του και παίζοντας ζούσε σέ κόσμους δικούς του, φανταστικούς.

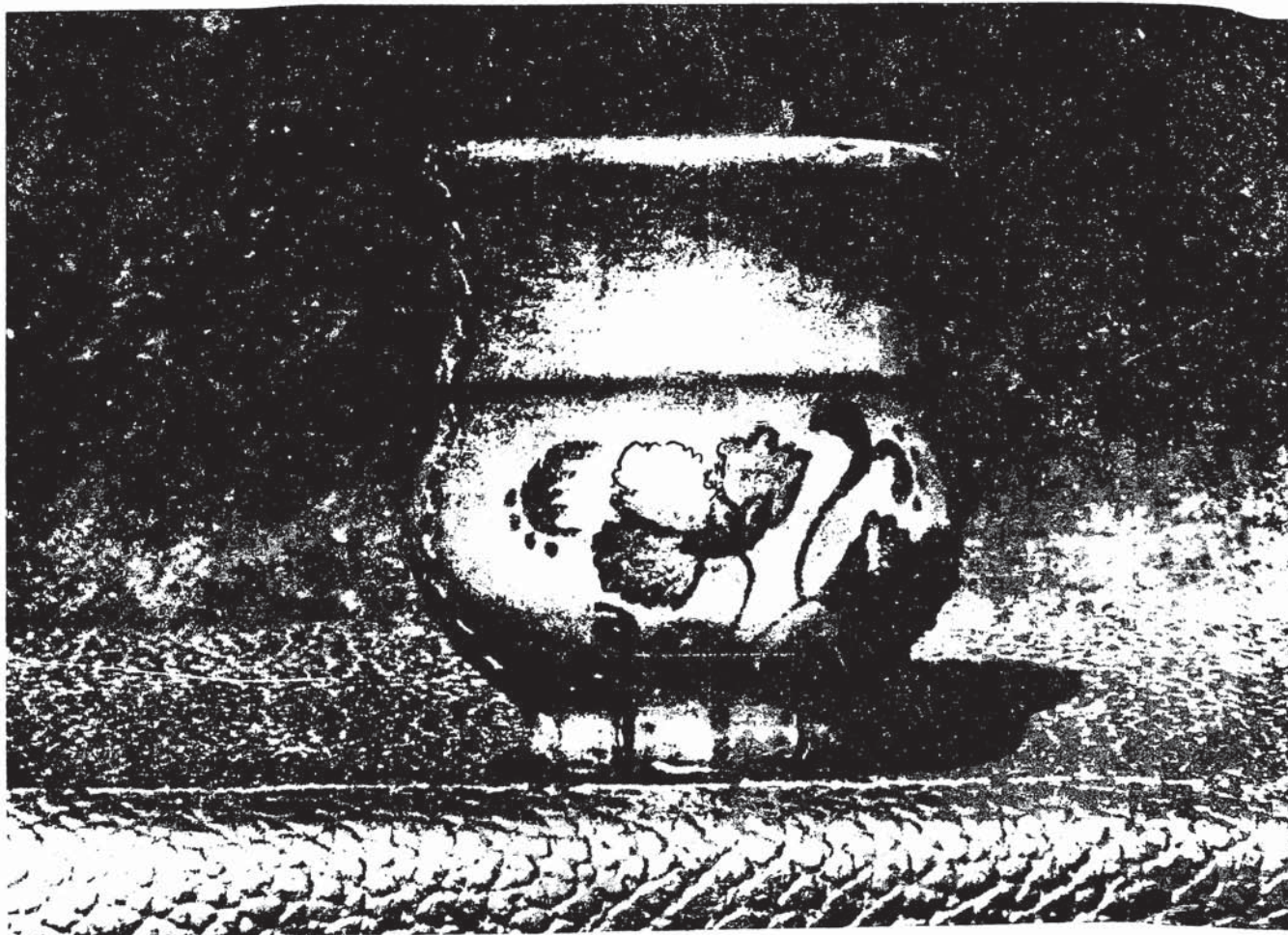
Γάμος, κοινός χορός τό Πάσχα καί τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο γλέντι μέ ὄργανα στό χωριό μας, δέν γινόταν χωρίς νά ναι πρῶτος καί καλύτερος στήν «παρέα» τῶν μουσικῶν κι ὁ Γούσιος. Τ' ἄλλα ὄργανα ἀπλῶς πλαισίωναν τό βιολί του, πού εἶχε τό προβάδισμα.

Μελίχιος πάντοτε καί ὑπομονετικός, δέν βαρυγκομοῦσε ὅταν κάποιος χορευτής πιωμένος ἢ περισσότερο μερακλῆς ἀπό τούς ἄλλους, δέν ἔλεγε νά σταματήσει χορεύοντας ἀλλά παράγγελλε συνέχεια τραγούδια γιά νά χορέψει. Τήν κατάσταση αὐτή τήν ἀντιμετώπιζε μέ τό χαμόγελο ἐξακολουθώντας νά παίζει ὥσπου καμμιά φορά ἐπαίμβαιναν ἄλλοι τοῦ χοροῦ καί σταματοῦσαν τόν ἀπαιτητικό καί φορτικό χορευτή, γιά νά πάρει σειρά ἄλλος.

Ἦταν τόσο ξακουστός στό βιολί, πού τόν καλοῦσαν νά παίξει στους γάμους καί τίς μεγάλες γιορτές ὅλα τά βλαχοχώρια τοῦ Ἀσπροπόταμου.

Τέτοιες ἦταν ὁ Γούσιος, ὁ ταπεινός ἐκεῖνος ἄνθρωπος κι ἐξαίρετος λαϊκός μουσικός τοῦ χωριοῦ μας.

Στήν τέχνη ἰδίως τοῦ βιολιοῦ μπορούσε νά σταθεῖ δίπλα ἀπό τόν περίφημο λαϊκό βιολιστή Μπαταριά τοῦ Μεσολογγιοῦ, πού ἀναφέρει ὁ ποιητής καί πού ἐγινε θρύλος.

ΦΡΟΣΩΣ ΔΑΒΑΡΤΖΙΚΗ

ΑΘΗΝΑΣ ΔΡΟΣΟΥ - ΜΑΛΛΙΟΥ

Ἀναμνήσεις

ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΜΟΥ ΣΠΙΤΙ

Ὁ νοῦς πετάει καί στέκεται σέ γνώριμο σοκάκι.
Ἡ σκέψη μας πετάει γοργά σπὴν πλατωσιά τῆς ρούγας.
Στέκει σ' ἐξώπορτες κλειστές μέ ἀδειανά πεζούλια,
πού τὰ σαρώνει βιαστικά τοῦ χρόνου ἢ ἀπονιά...
Σοκάκι ὁμορφο, παλιό, κι ἀγαπητό σοκάκι.
Σάν τὰ κρυστάλλινα νερά σ' ἐδρόσιζαν τὰ γέλια.
Τὰ γκαλντερίμια ἔτριζαν, ἐβούιζεν ὁ δρόμος,
ἀπό φωνές χαρούμενες, φωνές καλωσουνάτες.

Τίς φεγγαρόλουστες βραδυές βαραίνουν τὰ παζούλια.
Σιγομιλοῦσαν οἱ γριές, στοχάζονταν ὁ Πάππος,
κι οἱ νιές σιγοκουβέντιαζαν, τὰ ντέρτια τῆς ἀγάπης.
Μά τώρα ἔμεινες βουθό, δίχως κούβεντα ἀνθρώπου,
μέ τίς ἀράχνες συντροφιά στά ἔρημα χαγιάτια,
πού πλέκουν ἤσυχα ἐκεῖ μέ τέχνη τόν ἰστό τους.
Μά μέσ' στά δίχτυα τους σφιχτά, μάς τύλιξαν τή νιότη.
Ὅνειρα ἀξέχαστα, γλυκά, ἀθῶες ἀναμνήσεις...

Σπιτάκι μου ὁμορφο παλιό, μέ τήν ξυλένια πόρτα.
Γέμισε φύλλα ἢ αὐλή, ἐλύγισε τό κλῆμα...
Τό τζάκι μέσα ἐσθησε, ἐρράϊσε ἡ στέγη.
Σωθῆκαν τὰ καυσόξυλα, ἐσκεύρωσε ἡ γάστρα.
Τὰ κουρτινάκια πάλιωσαν, Μά ἡ ματιά τρυπώνει,
σέ κάθε τοῦ σπιτιοῦ γωνιά, γεμάτη συγκινήσεις.
Ἐκεῖ πού ἡ νιότη ἀόρατη τόν ἤσκιο τῆς ἀπλώνει,
κι ἐγγίζει ὡς τὰ κατάβαθα τό νόημα τῆς ζωῆς.

Πέφτει ἡ ματιά πονετικά, σέ μιά παλιοκασέλλα,
πού τό κλειδί τῆς κρέμονταν στῆς βάβως τό ζωνάρι.
Κι ὅταν ἐκείνη παρασιτιάς θαρρεῖς λαγοκοιμόνταν,
σάν σφήκες τριγυρνοῦσαμε στά διαλεχτά καλοῦδια.
Γέλια, χαρούμενες φωνές, γύρω σπὴν τάβλα ὁ δεῖπνος,
μέ μιά κολούρα νόστιμη στά κάρβουνα ψημένη,
καί στοῦ χαλκοῦ γλυκόπιτο κρασί ἀπ' τό βαρέλι,
ποῦ φερνε ἡ κόρη τοῦ σπιτιοῦ μέ τίς ξανθές πλεξοῦδες.

Καί σάν έσφύριζε ό βοριάς κι έχτύπαγε ό τσίγκος,
στό τζάκι μαζεούμαστε δειλά και παγωμένα.
Τά ξύλα έσπινθήριζαν γλυκά τή ζεστασιά τους,
κι έμεις πυρώναμε κοντά τά ξυλιασμένα χέρια.
Στή χόβολη τής άνθρακιās κυδώνια σιγοψέναν,
κι ή μάνα τότε έφερνε κρασί μέ τήν κανάτα,
νά ζεσταθῆ τό αίμα μας, στίς φλέβες νά κυλήση.
Τότε... Τί εύτυχία και χαρά... δυνάμωνε ή φωνή μας.

Τά βράδυα ή βάβω γνέθοντας καθώς μās ιστορούσε,
γιά μέρη φεγγαρόλουστα και μαγικά τραγούδια,
όπου χορεύαν οι ξωθιές σέ βρύσες, σέ ποτάμια,
– στίς όχθες κεί του Καλαμά, στής Κάναλης τή βρύση –
τά βλέφαρα άνοιγόκλειναν, τά κεφαλάκια γέρναν,
και ή γιαγιά συνέχιζε γιά κλέφτες, γιά δραγάτες...
Γελούσε τότε ή συντροφιά, μακραίναν τά νυχτέρια.
Οί κονταρίτσες τσούγκριζαν, πετούσανε τ' άδράχτια.

Τόν ύπνο μας συντρόφευε τό φώς άπ' τό καντήλι,
όπου άχνόφεγγε άπαλά – ψηλά στό είκονοστάσι.
'Ο ήσκιος έτρεμόπαιζε στ' άθωα πρόσωπά μας,
σάν άγγελος μās φύλαγε, τά ξωτικά χανόταν.
Μά πριν νά σβήση ό Αύγερινός έφώτιζε τό σπίτι.
Τότε ζυμώναν τό ψωμί, άλλες τά ρούχα πλέναν.
Τότε κι ή μάνα πήγαινε μέ συντροφιά μεγάλη
στόν λόφο πέρα του "Αϊ-Λια νά κόψη τά πουρνάρια.

Μόλις έγλυκοχάραζε και χάνονταν τ' άστέρια,
μπροστά στό κεφαλόσκαλο κακάριζαν οι κότες.
Τότε ή κάκω έβγαινε μέ τήν ποδιά γεμάτη,
Μπούλ-μούλ, μπούλ-μούλ, έφώναζε σκορπούσε τό κριθάρι.
Τά κατσικάκια βέλαζαν κλεισμένα στίς καλάθες.
Κι ή θειάκω άρμεγε σιγά, καλοθρεμμένες γίδες.
'Η γάτα ένιαούριζε στά πόδια της τριγύρω,
και ό μικρός ό φύλακας, κουνούσε τήν ούρά του.

"Όλα ξυπνούσαν κι έτρεχαν νά ποϋν τήν καλημέρα.
Μοσχοβολούσ' ό τραχανάς ζεστός μέσα στή λύμπα.
Στή γάστρα σιγοψένονταν φαϊ γιά δουλευτάδες.
Ντίν ντάν, άπ' τά χαράματα χτυπούσαν οι καμπάνες
(όλα τά γίδια του χωριού νά βγούνε στό γιδάρη)
Ντίν-ντάν λίγο άργότερα – άνοιξανε τίς στέρνες –
("Όλος ό πέρα μαχαλάς νά τρέξει νά γεμίσει).
Ντίν-ντάν και πάλι δυνατά – ή ώρα του σχολείου –

Παιδάκια καλοκάγαθα μέ τό σακούλ' στόν ώμο,
στό ένα χέρι τό ψωμί και στ' άλλο τό κυδώνι,
ξεχύνοντας στίς γειτονιές γιά τό σχολειό τραβοϋσαν.
Τότε οι μεγάλοι φόρτωναν τά σϋνεργα στά ζώα,
και ξεκινοϋσ' ή συντροφιά βαστώντας σαρμανιτσες,
μέ τά μανάρια άπό κοντά, δισάκια φορτωμένο.
Πότε στ' άμπέλια πήγαιναν ν' αύξήσουν τή σοδειά τους,

ἢ στά χωράφια δούλευαν γιά νάχουν νά θερίσουν.

Κι ὅταν στόν τρύγο γέμιζαν μέ μοῦστο τά βαρέλια,
στ' ἀμπάρια τό χρυσόστρατο, φλωρί κωνσταντινάτο,
γελοῦσανε τά μάτια μας, τά πρόσωπα γελοῦσαν.
Ἐγέμιζε ἡ πινακωτή ψωμιά λογιῆς-λογῆς καρβέλια,
κι ὁ δίσκος μας ὁ σκαλιστός, ἐφίλευε τούς ξένους.
Ἡ κόρη ἡ λυγερόκορμη ἐφρόντιζε τό σπίτι.
Γοργόφτερη ἡ σαῖτα της στόν ἀργαλειό πετοῦσε.
Δίπλα ἡ Βάβω ἄλεθε στό μύλο τόν καφέ της,
φιλοκουβέντιαζαν καί οἱ δυό, τά προξενιά μετροῦσαν...

Καί νά τή μέρα τῆς Λαμπρῆς, χορός στό μεσοχώρι.
Ἄνοιγε τότ' ἡ μάνα μας τήν ὁμορφὴ κασσέλα,
ὅπου φυλάγονταν ἐκεῖ ἡ φορεσιά τοῦ τόπου.
Κορίτσια κρινοδάχτυλα κι ἀσημοφορεμένα,
σέρναν μέ χάρη τό χορό μέ ταιριαστές φιγοῦρες.
Μπροστά ἡ μεγαλύτερη μέ τό βαρὺ κεμέρι,
μέ δυό ἀράδες τά κουμπιά, τίς κάλτσες τίς γραμμένες.
Σάν τήν νεράϊδα χόρευε κι ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄλλες,
μέ χρυσοκέντητες ποδιές, μέ ζῶνες ἀσημένιες,
μέ τ' ἀκριβά σεγγούνια τους, τά τρεσοκεντημένα.
Κι οἱ νιοὶ ἀλάργα στέκονταν κι ἀγάπη λαχταροῦσαν,
γιά τό δικό τους σπιτικό, γιά τή ζεστή φωλιά τους.
Μ' ἀγνά κρυφοκοιπάγματα, χαμόγελα σκορποῦσαν...
Κι ὁ χορός συνέχιζε χορεύαν τά ὄνειρά τους...
Σπιτάκι μου ὁμορφο, παλιό, ποῦ μύριζες ἀσβέστη.
Σ' ἐστόλισε ὁ βασιλικός καθὼς καί ἡ μαντζουράνα.
Ὁ ἥσκιος τῆς κληματαριάς σ' ἐσκέπαζε μ' ἀγάπη,
καί οἱ φωνές χελιδονῶν γλυκά σοῦ τραγουδοῦσαν...

Παρμένο ἀπό παιδικές ἀναμνήσεις στό χωριατόσπιτο στή ΖΙΤΣΑ = ἡ θεία.

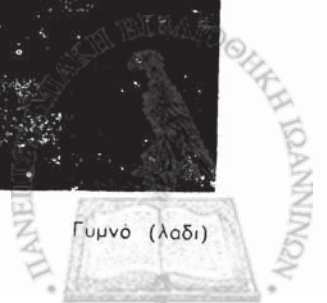
ΑΘΗΝΑ ΔΡΟΣΟΥ – ΜΑΛΛΙΟΥ

ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΚΟΥ

Γυμνό (λοδι)

MENEA. BABBA

Μ. Babba
Παλιά γειτονιά (Τέμπερα)

MENEA. BABBA

Μ. Babba
Έσπερινός (Σινική)

ΤΑ ΠΕΡΔΙΚΑ

«Στό δημοτικό τραγούδι και στην παράδοση»

«Πέρδικα πουΐειςαι στή φτέρη, ποιόν νά στείλω νά σέ φέρη».

Θυμούμαι πού τώπαιρναν γιά χαρούμενη στροφή –σάν ρεφραίν– στά Ήπειρωτικά τραγούδια. Όπως τό «κέρνα κέρνα μας κρασί, μέ τήν κούπα τή χρυσή». Τώλεγαν και στά ταχταρίσματα τών μικρών παιδιών, μά και στά νανουρίσματα άκόμα. Ό σκοπός, έπαιζε άνάλογα μέ τήν ώρα και τό κέφι του τραγουδιστή. Διφορούμενος είναι ό στίχος, κι όπως θέλει και γιά όποια θέλει κανένας τόν παίρνει. Έμεις έδω, γιά τήν πέρδικα τόν λέμε, και μία πού δέν έχουμε κανέναν νά στείλουμε νά τή φέρη, από τίς δροσερές φτέρες, αλλά ούτε και σέ μάς είναι εύκολο νά πάμε νά τήν άνταμώνουμε, εκεί στά χλοερά λημέρια της, πού σεργιανίζει μέ τά ρουμπινιά μάτια της, τήν κοραλλένια μύτη, τά κοκκινα πόδια, καμαρωτή, άς προσπαθήσουμε νά τή φέρουμε κοντά μας, μέ τά ώραία τραγούδια, πού ό λαός τής άφιέρωσε.

Ή δημοτικότητά της είναι μεγάλη. Άγαπητή και γνωστή σ' όλο τόν Έλληνικό χώρο. Υπάρχει, μπορούμε νά πούμε, παντού. Και στίς όρεινές και στίς πεδινές περιοχές. Πάντως προτιμάει, τίς όλοπράσινες πλαγιές, τά βοσκοτόπια, τίς ήσκιερές ρεμματιές, μέ τά ρυάκια. Εκεί πού «βόσκουν όλες οι πέρδικες και λούζονται σ' αύλάκι». Χαίρεσαι νά τή βλέπης και νά τήν άκούς.

*«Πού ήσουν πέρδικα καϊμένη, κι ήρθες τό πρωϊ θρεμένη;
Ήμουνα στά λιθαδάκια, στίς δροσιές, στά χορταράκια».*

Τό κελάδημά της, μεταλλικό, πεταχτό, σκορπίζεται στή φύση σαν χαρούμενος χαιρετισμός. «Κι άκούω μία πετροπέρδικα, μία γλυκοκελαδούσα». Τό περπάτημά της, πηδηχτό, καμαρωτό, χαριτωμένο. «Πέτρα τήν πέτρα περπατεί, λιθάρι τό λιθάρι». Κι είναι γιατί πιο πολύ περπατάει παρά πετάει. Περπατάει πετώντας, θά λέγαμε. Τ' όνομά της, συμβολίζει τήν όμορφιά τής γυναίκας, και μ' αύτή κυρίως συνδέεται. Δικαιολογημένα, άφοϋ είναι ή ώραία τών ώραίων. Μέ τίς χάρες της, κέρδισε στήν ψυχή, στή συνείδηση και στήν εκτίμηση του λαού, τό χρυσό μετάλλιο τής όμορφιάς. Τραγουδήθηκε τρυφερά, παθητικά, λεβέντικα. Σ' όλους τούς κύκλους τών δημοτικών τραγουδιών, δοξάστηκε ή λαμπρόθωρη παρουσία της. Παντού πρώτη και καλύτερη. Έγκωμιστικά, γοητευτικά, άλληγορικά, λεβέντικα.

Τήν όμορφη κόρη, πέρδικα θά τήν πούν και μέ τίς χάρες αύτου του ώραίου πουλιού θά τήν παρομοιάζουνε. Τή λένε «περδικόστηθη» «περδικομάτα» «περδικοπερπάτητη».

*«Ξύπνα, περδικομάτα μου, κι ήρθα στή γειτονιά σου
χρυσό κορδόνι σουφέρα νά πλέξης τά μαλλιά σου».*

Αυτό τό λένε και στους γάμους, όταν πηγαινουν τά δώρα τής νύφης τραγουδώντας, σέ άσημένιο δίσκο, και πίσω τά βιολιά. Στά τραγούδια του γάμου, τ' όνομά της παίρνει και δίνει. Μέ τί άλλο θά μπορούσαν νά παρομοιάσουν καλύτερα, τή χρυσοστόλιστη νύφη, παρά μονάχα μέ τήν πλουμιστή τήν πέρδικα;

«Ή Άσπρη κι όμορφη και μαυρομάτα και μικρούτσικη σαν περδικούλα».

Αυτό είναι τό πρότυπο τής όμορφιάς κι αύτου πάνω τονίζονται όλα τά παινέματα.

*«Έβγα, κυρά και πεθερά, γιά νά δεχτής τήν πέρδικα
γιά νά δεχτής τήν πέρδικα πού περπατεί λεβέντικα».*

Τό ίδιο θά πούν και στον πατέρα του γαμπρού, καλώντας τον νά υποδεχτή τό νέο ζευγάρι. Τή λεβεντιά μέ τήν όμορφιά συνταιριασμένα.

«Πέστε του Κύρη του γαμπρού νά βγή ψηλά στά κάγκελα
νά ιδῆ τό γιό του άρματωλό πούρχεται μέ τήν πέρδικα».

Είναί μία εικόνα έξαίσιης όμορφιάς, γιά νά φτάση σ' ένα άλλο κορύφωμα, μεγαλόπρεπης
καί φανταχτερῆς παρομοίωσης, πού ό ποιητής λαός, έπλασε, μέ άετοῦ φτερά, καί χάρη
πέρδικας. Τό τραγουδοῦν τήν ώρα πού ό γαμπρός, όδηγεῖ από τό χέρι τή νύφη στό σπίτι του,
περήφανος καί λεβέντης.

«Ἡλιος έφεξε, κι άητός έμπῆκε, πέρδικα άρπαξε καί πάλι βγήκε».

Ἡ καινούργια γειτονιά στολίστηκε, ἡ παλιά άσχήμισε. Ἡ πέρδικα άλλαξε τόπο.

«Μᾶς πήρατε τήν πέρδικα τήν πολυαγαπημένη
κι άφήσατε τή γειτονιά σάν χώρα κουρσεμένη».

Στά πανηγύρια πάλι καί σ' όλους τούς χορούς, αὐτή θά δώση τή χαρούμενη νότα, καί τήν
αίσθηματική άλληγορία. Μέ τό δικό της όνομα ό νέος, θά έκφράση τόν έρωτά του, γιά τή λυγερή
του χωριού. Ἐτσι διφορούμενα θά τό πῆ καί κανένas δέν μπορεῖ, νά ένοχοποιήση. Γιά ποιά; Μά...
γιά τήν πέρδικα. Ἐτσι λέει τό τραγούδι. Αὐτοῦ μέσα όλα χωροῦν, κι ἄς εἶναι καλά ἡ πέρδικα πού
βοηθάει.

«Πέρδικα μικρή, πέρδικά μου παινεμένη
μέσα στό χωριό σύ 'σαι μόνο ξακουσμένη
Ἐλα δῶ γιά νά σοῦ πῶ πόσο πόσο σ' αγαπῶ».

Ἡ χορός προχωρεῖ, τό τραγούδι γίνεται πιό παθητικό, ό καῦμός τῆς άγάπης όλο
έκδηλώνεται πιό τολμηρός, γι' αὐτό καί περισσότερο άλληγορικός. Ἡ πέρδικα θά τόν καλύψη
μέ τήν τέχνη του τραγουδιού.

«Πέρδικά μου ξακουσμένη κι όμορφο πουλί
κεῖ στά πλάγια πού κοιμᾶσαι μόν καί μοναχή
δέν καλεῖς κι έμέ κοντά σου συντροφιά καλή;»

Ἡ Ὁχι, ένα τέτοιο κάλεσμα δέν εἶναι εύκολο, κι ό έρωτευμένος βρίσκει έναν άλλον τρόπο καί
πάλι δέν τά καταφέρνει. Ἡ ώραία δέν εἶναι εύκολη λεία.

- «Ἀπόψε, περδικούλα μου, έδῶ θά ξενομείνω.
Εἶν' τό χωριό μου μακρῶ, καί πῶς νά πάω τή νύχτα;
- Ἐδῶ κι άν μείνης.ξένε μου.στή ρούγα θά πλαγιάσης
Εἶναι τό σπίτι μου στενό, στῶμα γιά σέ δέν έχω».

Ἡ έκδίκηση γιά τήν περιφρόνηση, έρχεται καί πάλι τραγουδώντας καί χορεύοντας.

«Τήν πέ- μωρέ τήν πέ- τήν πέρδικα τήν πιάσανε
καί στό μωρέ καί στό καί στό κλουβί τή θάλανε».

Πάντα θέλουν νά τήν κατακτήσουν, μέ τό καλό ἢ μέ τό ζόρι.

«Γιά νά τήβάλουν στό κλουβί σάν τό πουλί νά κελαδη».

Ναί, τήν πιάνουν μέ δίχτυα καί τή βάζουν σέ κλουβί. Κι εἶναι αλήθεια γιά λύπηση, αὐτή ἡ
πανώρια ξωτικιά του φτερωτοῦ κόσμου, νά βρίσκεται σ' ένα κλουβί, άκόμα κι άν «τήνε ταΐζουν
ζάχαρι καί τήν ταΐζουν μέλι».

Κάποτε μοῦ έμπιστεύτηκε ένας φίλος μία πέρδικα σέ κλουβί γιά όσον καιρό θά εἴλειπε.
Ἡ Ἄμ δέ... βρῆκε τόν άνθρωπο. Τήν άλλη αύγή «μέ τή δροσιά καί μέ τό χαραμέρι», άνοιξα τό
κλουβί, καί τήν έστειλα μέ τήν εύχή μου «στis πλαγιές στά λιβαδάκια στis κρυόβρυσες». Μπορεῖ
νά εἶχε καί παιδιά. Γιατί κοντά στis άλλες χάρες της, εἶναι καί πολύ στρογική κι άφοσιωμένη
μητέρα. Ἐτσι λέει ό λαός.

«Τήρα μή μοιάσης του λαγοῦ, όπου γεννάει κι άρνιέται.

Μποτίκ

*Μοιάσε τῆς πετροπέρδικας τῆς ἀηδονολαλούσας
πού κάνει δεκαοχτώ παιδιά, κανένα δέν ἀρνιέται.
Κι ἂν πάρῃ ἀετός στά νύχια του κανένα ἀπ' τὰ μικρά της
κάνει καιρούς νά πιῇ νερό, καιρούς νά κελαηδήσῃ».*

“Όταν ἔχει μικρά εἶναι πολύ ἀνήσυχη κι ὅλα τὰ φωνάζει μέ τρυφερή κομματιαστή φωνή, νά μὴν ἀπομακρυνθοῦν. Κι ἔχει δίκαιο, ἔχουν πολλοὺς ἐχθροὺς. Λαχταράει ἡ καρδούλα της τὴν κάθε στιγμή, ὅπως τό εἶπε κι ὁ Ζαλοκώστας. «... καί πότε τοῦ γλυκομιλεῖ καί πότε τοῦ μαλλώνει. / “Άκου τῆς μάνας τῆ φωνή κι ἔλα πουλί κοντά μου / γιὰτ' ἡ καρδιά μου λαχταρεῖ...”

Τό σύμβολο δηλαδή, τῆς ὁμορφιάς καί τῆς στοργικῆς μητέρας. Ἄλλά καί τῆς φρόνησης καί τῆς περηφάνειας. Ἐχει συναισθησι τὸ τί εἶναι, καί πῶς πρέπει νά κρατήσῃ ἀλέκριαστη τῆ φήμη της. Χαρακτηριστικό τοῦτο τό τραγούδι.

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

*«πέρδικα περδικούλα μου, περδικά μου γραμμένη
ρίξε τὴν περηφάνεια σου κι ἔλα κάτσε κοντά μου
νά σέ βαστῶ στά γόνατα νά σέ κρατῶ στά χέρια.
νά σέ φιλήσω σταυρωτά στά μάτια καί στά φρύδια.
– Δέν ἔρχομαι, λεβέντη μου, σιμά σου νά καθίσω
ταχιά πᾶς καί παινεύεσαι σ' ὅλα τὰ παλληκάρια
πῶς πλάνεψες κι ἀγκάλιασες μιά πέρδικά γραμμένη».*

Διδακτικό γιά τίς συνώνυμες μέ τό πουλί αὐτό.

Καί τό ἐπόμενο τραγούδι ἄρνηση ἐκφράζει, ἀλλά ἀπό ἄλλη αἰτία. Εἶναι χορευτικό, πεταχτό, κεφάλτο. Ἐδῶ συμβολίζεται ἡ πίστη στήν πρώτη ἀγάπη.

*«Κάτω σέ δροσάδες καί σέ πρασινάδες
δέντρα φυτεμένα κι ἄνθια γιομισμένα
πέρδικα καθόταν καί δροσολογιόταν.
Κι ἕνας κυνηγάρης, ἕνας ἀπονιάρης
τοίμαζε σαῖτα νά τῆ σαϊτέψη.
– Φεύγα, κυνηγάρη, σύρε σ' ἄλλα δέντρα
πέρδικα γιά νάβρης καί νά τὴν πληγώσης
τί ἐγώ εἶμαι ἀπ' ἄλλον καρδιοχτυπημένη
κι ἄλλη πιά σαῖτα δέν μέ σαϊτεύει».*

Ἄλλη πάλι καυχίεται καί περηφανεύεται. Κι ὅπως ὁ λαός ξέρει νά ἐναρμονίζει σωστά τό περιεχόμενο μέ τό σκοπό, τό τραγούδι αὐτό ἔχει ἕνα λεβέντικο θά λέγαμε σκοπό. “Ἐναν ἀγέρωχο τόνο.

*«Μιά πέρδικα καυχήθηκε σ' ἀνατολή καί Δύση
πῶς δέν εὐρέθη κυνηγός γιά νά τὴν κυνηγήσῃ».*

Μέ τοὺς κυνηγούς βρίσκεται πάντα σέ πόλεμο. Τὴν κυνηγοῦν καί σοφίζονται χίλιους τρόπους γιά τὴν κατάκτησή της. Στό ἐπόμενο τραγούδι, μιλάει ὁ κυνηγός, κι ἀπαντᾷ, ὄχι ἡ πέρδικα, ἀλλά γιά χάρη της, καί γιά τὸν κίνδυνο πού διατρέχει ὁ λαός. Δέ σηκώνει τό ἄδικο καί καταργιέται.

*«Θά στήσω βέργες στά βουνά καί ξώβεργες στοὺς κάμπους
νά πιάσω αὐτὴ τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλοῦσα
πού κελαδεῖ γλυκά γλυκά τοὺς κυνηγούς μαραίνει.
– Πέρδικα, πού λαλεῖς γλυκά, τραπέζι θά σέ κάνω.
– Κάλιο νά φᾶς τὰ νύχια σου, τὰ νυχοπόδαρά σου
παρά νά φᾶς τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλοῦσα
πού στήν ἀνατολή λαλεῖ κι ἀκούγεται στή δύση».*

Σ' ένα άλλο πολύ χαριτωμένο, του ίδιου κύκλου, ο κυνηγός φάνηκε άφελής, και τήν έπαθε. Χρειάζεται κι η πονηριά γιά τούς άδίστακτους. Κι η χλεύη, όπως τούς άξίζει.

*«Στά Γρεβενά, στά Γρεβενά στους δμορφους τούς τόπους,
πέρδικα πάει νά πιη νερό και πιάστηκε στό θρόχι.
Κι ο κυνηγός πού τώσσησε έτρεξε και τήν πιάνει.
– Απόλυσέ με, κυνηγέ, νά γλυκοκελαδήσω.
Κι ο κυνηγός τήν άφησε νά του γλυκολαλήση.
Κι η πέρδικα κελάδησε πετώντας μακρυά του.
Δέν ησουν άξιος νά χαρης πέρδικα μαυρομάτα.
Έσε σου πρέπει νά φιλάς τή θρωμοκουκουβάγια».*

Η πέρδικα μέσα σ' όλες τις χάρες, μέ τις όποιες τήν προίκισε ο Θεός, έχει γιά κακή της τύχη και νόστιμο κρέας. Γίνεται λοιπόν ο μέγας στόχος των κυνηγών. «Έχω πέρδικα ψημένη και γλυκό κρασί».

Τίποτε δέν τον συγκινεί, ούτε η όμορφιά, ούτε τό κελάδισμα. «Πέρδικα πού λαλείς γλυκά τραπέζι θά σέ κάνω». Τήν κυνηγούν και τή σκοτώνουν άλύπητα. Βρίσκεται η καυμένη διαρκώς μαζί τους σ' αιώνια άμάχη. Ένώ αντίθετα είναι η άγαπημένη των βοσκών. Πάνω σ' αυτό, ο λαός, έπλεξε τον ώραίο μύθο, πού τά έξηγει όλα.

Στή μαγική περιοχή του μύθου, έχει τις ρίζες κι αυτή η έχθρα κι ο αιώσιος αυτός πόλεμος. Όμως όλοι οι μύθοι, βασίζονται σέ διάφορα δεδομένα της φύσης και της ζωής, έτσι κι η παράδοση της πέρδικας.

Περίτεχνα είναι πλεγμένη και συνδυασμένη μέ τούς ανθρώπινους καύμους. Σύμφωνα μ' αυτή τήν παράδοση, τό πουλί αυτό, ήταν πρώτα κορίτσι. Όπως κι η δεκοχτούρα, η κίσα, η καρδερίνα κ.ά. Ο μύθος γιά τό καθένα, είναι άνάλογο μέ τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Τή φωνή, τά συνήθειά του, τή θωριά του. Της πέρδικας είναι τούτος.

Μιά πεντάμορφη κόρη πλένει τά προικιά της στον ποταμό, και περιμένει άνυπόμονα νά κατηφορίση ο άγαπημένος της βοσκός από τήν πλαγιά, λαλώντας τή φλογέρα. Έτσι κι έγινε. Τήν ώρα όμως πού τήν καλημέριζε, μία τουφεκιά άκούστηκε πίσω από τά δέντρα. Ήταν ένας κυνηγός πού τούς είδε και ζήλεψε. Πάει κοντά άπειλητικός. Έγώ θά πάρω τήν κοπέλλα λέει, γιατί μ' άρέσει. Έρχονται στά χέρια. Γιά νά μή γίνη φονικό, βγαίνει η νεραίδα του ποταμού και τούς προτείνει νά διαγωνιστούν. Νά πάρη τήν κόρη, ο καλύτερος κι ο δυνατότερος. Συμφώνησαν όλοι. Χάρηκε η κόρη, γιατί πίστευε πώς πιό δυνατός ήταν ο άγαπημένος της. Η άγάπη πάντα βλέπει μέ τά δικά της τά μάτια. Τό στοιχημα ήταν, νά κερδίση τήν κοπέλλα, εκείνος πού θά πετύχη μία πεταλούδα μέ τή σαίτα στό φτερό, χωρίς νά τή σκοτώση. Πήραν τις σαίτες κι έτοιμάστηκαν. Ρίχνει πρώτα ο κυνηγός. Έξασκημένος στά τέτοια καθώς ήτανε, τρύπησε τήν πεταλούδα στό φτερό, κι εκείνη ούτε πού τό κατάλαβε. Ο βοσκός πού μόνο νά γλυκολαλεί τή φλογέρα ήξερε, άστόχησε γιά καλά. Έπεσε πολλά μέτρα έξω. – Δική μου λέει ο άλλος και μπαίνει στό ποτάμι νά τήν πάρη. Η κόρη, βλέποντας πώς θαχανε τον άγαπημένο της βοσκό και θαπεφτε στά χέρια του άγριου κυνηγού παρακάλεσε τή νεραίδα νά τήν κρύψη. Κι εκείνη πού τή λυπήθηκε, τή μεταμόρφωσε σέ πουλί, τόσο δμορφο, όσο ήταν κι η κοπέλλα. Μία λύτρωση πού χαρίζει τήν αιώνιότητα, στήν ανακύκληση της ζωής.

Γι' αυτό από τότε και γιά πάντα, η πέρδικα βρίσκεται γύρω από βοσκότοπους, κοντά στους βοσκούς πού τήν άγαπούν, τή χαίρονται κι άκούν τό λάλημά της. Ένώ οι κυνηγοί, αντίθετα, από τότε πού περιφρόνησε τό συνάδελφό τους, τήν κυνηγούν μέ μανία, τή σκοτώνουν και τήν καταβροχθίζουν μέ πολλή όρεξη.

Στά κλέφτικα πάλι τραγούδια, τή συναντούμε συχνά, όπως συχνά τήν έβλεπαν και τήν άκουγαν κι οι άρματωλοί, εκεί στις λαγκαδιές και στις κορφές, πού λημέριαζαν.

«Κι άκούω μία πετροπέρδικα ,μιά γλυκοκελαδούσα».

Αυτή γλύκαινε τούς καύμους τους και τούς έδινε δύναμη, στον σκληρόν άγώνα. Στά δημοτικά μας τραγούδια, όλα παίρνουν μέρος στον άγώνα γιά τή λευτεριά. Πουλιά, δέντρα, βουνά και κάμποι. Χαίρονται, λυπούνται, είδοποιούν, καμαρώνουν. Μ' αυτή τήν έννοια βρίσκουμε έδω, σ' αυτόν τον κύκλο, και τήν πέρδικα.

Κινείται κι αυτή μέσα στά ήρωικά πλαίσια, κι άπηχεί τούς πόθους τής λευτεριάς και τής σκλαβιάς τά βάσανα.

*«Κι άκούω μιά πετροπέρδικα, μιά πετροκελαδοῦσα
πού τώλεγε λυπητερά σάν μαῦρο μοιρολόϊ.
... Δέν κλαίω γιά τά νύχια μου, δέν κλαίω γιά τά φτερά μου
μόν κλαίω γιά τούς άρματωλούς, γιά τούς καπετανέους
πού τούς χαλάει ό 'Αλή Πασιάς στά Γιάννινα, στή λίμνη».*

Τό θάνατο τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, οι πέρδικες τόν μοιρολογοῦν. Τόν κλαίνε βράδου και πρωί γιά τόν άκούση όλη ή πλάση, νά θρηνήσουν όλα, έμψυχα και άψυχα.

*«Τρεῖς περδικούλες κάθονταν – σαῖνι Μάρκο μου – ψηλά στά λιβαδάκια.
Εἶχαν τά νύχια κόκκινα – σαῖνι Μάρκο μου – και τά φτερά θαμμένα
άπό θραδύς μοιρολογοῦν – σαῖνι Μάρκο μου – και τό ταχιά φωνάζουν...»*

Εἶναι ή 'Ελληνίδα πέρδικα, ή ψυχή τής Ρωμοισύνης, πού γιά τό θάνατο τοῦ άνδρείου, έβαψε τά φτερά της μαῦρα και μοιρολογάει άπαρηγόρητη.

Μιά πέρδικα ποθοῦσε νά ήταν ό ποιητής – λαός, στό τραγοῦδι τοῦ «Γώγου Μπιακόλα» πού πολεμοῦσε «μ' έννια χιλιάδες Τούρκους» και κινδύνευε. Νά προφτάση νά δώση τό μήνυμα, στόν άλλον γενναίο όπλαρχηγό, τόν καπετάν Κουταλίδα, πού εἶχε τό στέκι του στή «Λαγαροῦ στή βρύση» γιά νά τρέξη σέ βοήθεια, μέ τά παλληκάρια του.

*Νάημουν μιά πετροπέρδικα στή Λαγαροῦ στή βρύση
νά ξάνοιγα πολύ ταχιά δυό ώρες πριχοῦ φέξη
νά ξύπναγα πή συντροφιά, τό Μήτρο Κουταλίδα».*

Τήν άνοιξη τοῦ 1821, στόν μεγάλο ξεσηκωμό τοῦ Γένους, διαλαλοῦσε κι ή πέρδικα μαζί μέ τ' άλλα πουλιά, τό μεγάλο μήνυμα, νά τ' άκούση όλη πλάση.

*«Τώρα τά πουλιά, τώρα τά χελιδόνια, τώρα οι πέρδικες
γλυκολαοῦν και λένε... «Κι αυτή πρώτη θά ιδῆ τήν 'Ελληνική σημαία νά ύψώνεται και
θά τό φωνάξη θριαμβευτικά.
«Τό λέν οι κοῦκοι στά βουνά κι οι πέρδικες στά πλάγια
τό λέει ψηλά κι ό Γούμενος άπό τήν "Αγια Λαύρα».*

Μ' αυτό συμβολίζεται κι ή άνάσταση τοῦ γένους. 'Η νέα άνοιξη.

'Ετσι ή πλουμιστή πέρδικα, πού στολίζει όλη τήν 'Ελληνική φύση, άπλώνεται ποικιλότροπα και σ' όλον τό συναισθηματικό κόσμο, τοῦ λαοῦ μας. 'Εκφράζει τούς πόθους του, τίς προτιμήσεις του και δίνει τό μέτρο τής αισθητικῆς του αντίληψης. «Γιοῖς έχει άηδονιοῦ λαλιά και πέρδικας καμάρι».

Μ' αυτόν τόν έπιγραμματικό στίχο δίνει άνάγλυφα τήν εικόνα τοῦ τέλειου.

Μέ τ' όνομά της ύπονοεῖ άκόμα και τό νεανικό, τό έρωτόπαθο, φτερούγισμα τής καρδιάς, κυρίως εκεί πού έρχεται σέ χτυπητή αντίθεση μέ τά χρόνια. Συμβαίνουν κάποτε κι αυτά. 'Ανθρωποι εἴμαστε. Τότε ό κόσμος θά πῆ χαριτολογώντας «έ, τό λέει άκόμη ή περδικούλα του» και πολλά έννοεῖ. 'Εμεῖς δέν ξέρομε. Γιά νά τό λέει όμως ό λαός, κάτι θά ξέρη.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΑΠΟΣΤ. ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΥ

Δρακόλιμνη (Τύμφη ύ. 2497)

ΦΩΚΙΩΝΑ Ι. ΚΑΨΑΛΗ

ΟΡΕΙΒΑΤΩΝΤΑΣ

*Πόσο χαμηλά νοιώθουμε για να επιθυμούμε τόσο πολύ τά ύψη!
Ώ θεϊές κορφές, μία δροσερή πνοή για τόν πυρακτωμένο νοῦ.*

Ὁ ἥλιος ζύγωνε στά βουνά τῆς Ἀρίστης, ὅταν κινήσαμε ἀπό τό μικρό Πάπιγγο γιά τό ὄρειβατικό καταφύγιο, στό λαιμό τῆς Ἀστράκας.

Ἦταν ἀμφίβολο ἂν θά κράταγε, ἔτσι τουλάχιστον ἔδειχνε ὁ μouxρωμένος οὐρανός, πού τόν περνοδιάβαιναν ἀκατάπαυστα κοπάδια ἀπό ὄλοσκότεινα σύγνεφα, γιομᾶτα ἀστραπές καί βροχή.

Κάπου-κάπου, κάποια φύλα ἀπό γαλάζιο, ξετρυπωμένη ἀνάμεσα ἀπό τά μαῦρα πούπουλα, μᾶς ἀναπτέρωνε τήν ἀπόφαση γιά τό ἀνέβασμα στόν αὐχένα τῆς Ἀστράκας, στό ὄρειβατικό καταφύγιο ὑψόμετρο 1.940 μέτρα.

Σύντομα ὅμως περάσαμε τά ἔρημα καλντιριμένα, παστρικά σοκκάκια, ἀφήνοντας πίσω τό πετροπλουμιστό χωριό, στό Φθινοπωριάτικο λήθαργό του.

Στό λίθινο κιάσκι, στό καραούλι, ψηλότερα ἀπό τό χωριό, περάσαμε τ' ἀδιάβροχα.

Οἱ πρῶτες ἀκροβολιστικές στάλες μέ δύναμη μᾶς πιτσίλισαν τά πρόσωπα.

Ἐνα σύντομο ἀέρι πέρασε ξυστά στή γῆ, προκαλώντας ἕναν ἀνάλαφρο τρέμισμα στ' ἀδύναμα χορταράκια.

Τά φύλλα τῶν δέντρων, φρυγανιασμένα πιά, ἔρεβαν στό χῶμα, δημιουργώντας σωρούς-σωρούς ἀπ' αὐτά, ἢ σκάλωναν στούς θάμνους, ἀφήνοντας τά γυμνά τσατάλια, σάν ἀνοιχτές παλάμες, στραμμένες ἱκετικά στόν οὐρανό.

Τά γοργοκύλιστα ρυάκια ξελάρυζαν στά μαδημένα κηπάρια, μέσα στίς αὐλακίες καί οἱ κορφές τῆς Κούλας καί τοῦ Λάπατου, ἀξεχώριστες ἀπ' τή μαυρίλα τ' οὐρανοῦ.

Ρίξαμε μία τελευταία ματιά στό χωριό. Ὀλόιδιο πετροπλεγμένο ἐργόχειρο, στοιβαγμένο στά Φθινοπωριάτικα χρώματα. Ἡ νοσταλγία, οἱ καῦμοί, ὁ πόθος καί ἡ ἀγάπη τῶν ταξιδευμένων Ζαγορίσιων γιά τήν πατρίδα, ἔγινε ἕνα ὄνειρο πού πέτρωσε καί ἔμεινε ἀπτό μπροστά μας. Τό χωριό πρᾶο καί ἤσυχο, θαρρεῖς πῶς νοσταλγοῦσε τίς παλιές καλές μέρες, τότε πού ἦταν στήν ἀκμή του, κεφαλοχώρι καί ἔδρα τῆς Κοινοτικῆς αὐτόνομης Ζαγορίσιας Ὀμοσπονδίας. Πάνω του δέσποζε, καταπιεστικά, ὁ πυρόσταχτος ὄγκος τῆς Ἀστράκας, μέ τούς ἔξη δολομιτικούς, ἀπόκρημους, πύργους τῆς, γιομᾶτος θυμό κι' ὀμίχλη.

Πιο κει, ἡ τραγουδισμένη Αὐραγώνειος, μέ τά σκαφτά κανούλια, κόχλαζε πνιγμένη ἀπ' τά φλουρένια πλατάνια καί τά βρύα.

Τό χόχλασμα τοῦ νεροῦ τῆς ἦταν ἕνα μοιρολόι τῆς μοναξιάς. Ἄλλοτε ἐδῶ οἱ Ζαγορισιοπούλες, ὁμορφες σάν τά κρύα τά νερά, φορτωμένες μέ τίς ξύλινες βουτσέλες τους, ἔλεγαν στή βρύση τούς καῦμούς τους κι' αὐτή τούς ἔπαιρνε νανουριστά, τούς τραγουδοῦσε, τούς δρόσιζε καί τούς ἔκανε γύρα τῆς τόσο ὁμορφα λουλούδια!

Στ' ἀλήθεια, εἶχαμε δεῖ τήν ἀνοιξη, τόσο ὁμορφα λουλούδια νά στολιζοῦν τή βρύση γύρα-

γύρα, αναστενάζοντας από τό χάϊδεμα τῆς αὔρας!

Γι' αὐτό, ὅταν κόβουμε λουλούδια, εἶναι σά νά ξεριζώνουμε βιαίως, τοὺς καύμούς τῶν ἐρωτευμένων κοριτσιῶν!

«Στό Πάπιγγο στό Μαχαλᾶ
εἶναι μιά κρύα θρύση.
Ποιός ἔχει ντέρτι στήν Καρδιά
νά πάει νά πιῆ νά σήση.

.....
ἐκεῖ εἶν' μπιστάνια ὁμορφα
λαλοῦν πουλιά κι' ἀηδόνια
τέτοια θρύση χρειάζονταν
νά βρίσκονταν στήν πόλη
Νά πίν' ὁ Βασιληάς νερό
κι οἱ ἀρχοντάδες ὄλοι.

Τώρα, μέσα στοὺς πνιχτοὺς κλώνους τοῦ γεροπλάτανου, πού κρέμονται περδικλωτά στίς μαυρόπλακες τῆς στέγης, τιτιβίζουν τά πουλιά, κουρνιασμένα ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῆς μπόρας.

Ἐκτὸς τῆς βρύσης, ὁ θαμνώδης δρόμος γινόταν ἀνηφορικότερος, χαμένος στήν καχεκτικὴ βλάστηση τῶν σφενδαμιῶν, λεφτοκαριῶν, κέδρων καὶ μερτσούνων. Συναμα τά σύγνεφα ὄλο γυρόφερναν, μιά γιὰ βροχὴ καὶ μιά μετανοιωμένα. Μόλις στό βάθος, πέρα μακριά, ὁ ἥλιος ἀποκόπηκε καὶ ξέφυγε γλήγορα ἀπὸ μιά ὀλόμαυρη συννεφιασμένη λωρίδα, ἀναπηδώντας ἔτσι στίς ράχες τῆς Μουργκάνας, γεμίζοντας τὴ Δύση φωτιά καὶ χρῶμα.

Τὸ φῶς λιγότευε. Λίγες κορφές ἀπέμειναν μ' ἓνα κοκκινωπὸ λερί τριγύρα τους. Κοντά μας ὄλα ἔλαβαν μιά στερνὴ κοκκινοπάδα. Οἱ ἤσκιοι σάλευσαν, τὰ ἄλικα χρώματα, τὰ ξανθὰ πού στραφτάλιαζαν, οἱ λουριῖδες ἀπὸ μπλέ καὶ ρόζ, μουτζουρώνονταν ἀπὸ κηλίδες μαύρου καὶ μελανί.

Ἡ τρεμουλιαστὴ ἀνταύγεια τῆς ἀτμόσφαιρας ἔκανε τὰ ὑγραμμένα φυλλώματα νά σταλάζουν ἀπὸ χρυσές μαρμαρυγές.

Σ' αὐτές τίς θεϊκὲς στιγμὲς, τίς τόσο ἐκμηδενιστικὲς γιὰ τὴ φτωχὴ μας ὑπαρξὴ ἀλλὰ τίς τόσο ἐναυματικὲς γιὰ τὴ διάθεση γιὰ ποίηση καὶ προσευχὴ, σταθήκαμε, κρατώντας τὴν ἀναπνοὴ μας, ἀκούγοντας γιὰ λίγο, ἀπερίσπαστοι, τίς μυστικὲς πνοὲς τῆς Φύσης, ποῦπεφτε ξεψυχισμένη στήν ἀγκαλιά τῆς νύχτας.

Ἄνασαινε ἡ μυρωμένη ἀτμόσφαιρα καὶ στ' ἀπαλὸ λυκόφως ἀχνὲς σιλουέτες καὶ μωβία περιγράμματα ἔμειναν στό βάθος τὰ βουνά, ὥσπου ὄλα, σέ μιά βαθμιαία ἐναλλαγὴ, ἀπὸ σκοῦρο σέ σκοῦρο, χάθηκαν μεσ' στό ἀργοσάλεμα τῆς νύχτας, μένοντας μόνο οἱ κοντινοί, ὀλοσκότεινοι καὶ νεροφουσκωμένοι ὄγκοι τῶν βουνῶν.

Ἄνεβαίνοντας, στίς ἀγριοκερασιές, ξεκρίναμε τὴν Ἄντάλη, πού μὲ τὸ ζόρι πάσχιζε ἡ καρούτα τῆς νά συγκρατῆσθαι τὸ τιναχτὸ νερὸ τῆς.

Ὁ ἀνήφορος τῆς βουνοπλαγιᾶς, ἀπὸ δῶ καὶ πάνω δυνάμωνε πιὸ πολὺ καὶ τὰ πόδια μας σκουντουφλοῦσαν στίς σκόρπιες πέτρες καὶ τοὺς ξεκομμένους βράχους τῆς Ἀστράκας.

Ὁ ἀέρας, χουγιάζοντας, ἀναλάβαινε τὴ βραδυνὴ του βάρδια. Μύτες καὶ μάτια ἔτρεχαν ἀπὸ τὸν παγερὸ βοριά. Ἡ γῆς, κόκκαλο ἀπὸ τὴν παγωνιά καὶ μὲ δυσκολία οἱ φωτεινὲς δέσμες τῶν φακῶν μας ψαχοῦλευαν τὸ ἀδιόρατο στριφὸκλωθο μονοπάτι πού ὀλοένα τὸ μπερδεύαμε στὸν κακοτράχαλο τόπο.

Τὰ σύγνεφα ξεσχίστηκαν, ἀφήνοντας τὸ πλακουτσὸ φεγγάρι νά τσουγγράει στὰ δοντωτὰ βράχια τῆς Ἀστράκας.

Τὰ βουνά ἀντιφέγγισαν κι' ἀπὸ τὸ πέρα-δῶθε τῆς ὑγρῆς ἀντάρας, φαίνονταν σάν νά κινουῦνται.

Τὸ ξερὸ πλατάγισμα ἀπόνα κοπάδι πέρδικες, μᾶς ξάφνιασε, δίνοντας στό παγωμένο αἷμα ἐντονώτερη κίνηση.

Δυὸ-τρία μπαλώματα ἀπὸ σύγνεφα ἀναμέρισαν ἀπ' τὸ φεγγάρι κι' ὁ οὐρανὸς ἔγινε γυαλί.

Ὁ τόπος ξαναφώτισε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δρόμο μας, πού τὸν σκίαζε ὁ πλάγιος ὄγκος τοῦ

ὀρθόστηθου βουνοῦ.

Μοιῶθαμε τὴν ἀλμύρα τοῦ ἰδρωῦτα στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν μας· κι ὁ θόλος τ' οὐρανοῦ διάσπικτος ἀπὸ ἀστέρια, πού ἔκαναν τὴν νυκτοπορεία μας πιά εὐχάριστη.

Συνακολουθώντας τὸν ἀριστερό λακκο καὶ δῶθε, ἀπὸ τὰ ριζὰ τῆς Ἀστράκας, φτάσαμε στὸν Τράφο, πού τὸ πάφλασμά του ἔσπαγε τὴ σιγαλιά τῆς προχωρημένης νύχτας.

Χαμηλά, μιά θάλασσα ἀπὸ σκοτάδι, ἓνας σιωπηλὸς βυθὸς, πού χώνευε τὸν κάτω κόσμο.

Πέρα μακριά, λίγα τρεμοσβυστὰ φωτάκια, ἀπὸ τὰ διάσπαρτα Πωγωνίσια Χωριά, ἀγωνίζονταν ἀπεγνωσμένα νὰ ἐπιζήσουν μέσα στὴν πλημμυρίδα τοῦ σκοταδιοῦ. Πλησιάζαμε στὸν αὐχένα, τὸ κρῦο παράτσουζε. Τὰ χέρια ἦταν κόκκαλο, τὰ δάχτυλα ἔχασαν τὴ φυσικὴ τους εὐκινησία.

Ἄντε νὰ ξεκουμπώσεις ἓνα κουμπί!

Ἡ μύτη, πού προεξείχε τῆς μαλλίσιας κουκούλας, ἦταν στὴ θέση της; Γιά σιγουριά τὴν τρίψαμε λίγο γιὰ νὰ ἐπιστρέψει τὸ αἷμα, ἀνακουφίζοντάς την προσωρινά.

Στὴν Κρούνα μπροσουτώντας ἤπιαμε νερό καὶ τίς τελευταῖες γουλιές τσαγιοῦ, δροσίζοντας τὰ στεγνωμένα λαρύγγια. Ἐδῶ ὁ τόπος ξάσπριζε ἀπὸ τὸ πρῶτο χιόνι πού ἄρχισε νὰ τριζοβολαίει κάτω ἀπὸ τίς βαριές ὀρειβατικὲς μας ἀρβύλες.

Κοτρώνια, ξεκολλημένα ἀπὸ τίς σταχτιές σάρρες καὶ κατακρημνισμένοι βράχοι πού πρόβαλλαν στὸν ἑναστρο οὐρανὸ, μᾶς φαίνονταν σάν κάποιοι, ὀλόστητοι νὰ μᾶς καρτεροῦν, νοιώθοντας ἔτσι, ἓναν ξερό κόμπο ν' ἀνεβαίνει στὸν λαιμό, ὥσπου νὰ ξεφύγωμε ἀπὸ τὴν πλάνη.

Κατάκοποι σιμώσαμε στὴν κώχη τῆς Ἀστράκας.

Ἐνα βελούδινο σκουτί ὁ οὐρανὸς ἐπάνω της, πλουμισμένο μὲ ἀσημένιες πούλιες πού τρέμιζαν παράξενα.

Εὐτυχῶς πού δὲν ξεδρομίσαμε, πέφτοντας ἔτσι στὴν ἀριστερὴ ρεματιά. Ὅταν ξεμυτίσαμε στὸν αὐχένα τῆς Ροδόβολης, τὸ ξεροβόρι ἀπ' τὴ χαράδρα τοῦ Ἀῶου, ξαφνιασμένο ἀπὸ τὴν ἀναπάντεχη ἐμφάνισή μας, σφυριχτό, σὲ ριπές-ριπές, μᾶς ξύρισε, κοντεύοντας νὰ μᾶς πάρει σβάρνα.

Κάτω, ἡ μαύρη χούνη τῆς ξερόλιμνης, ἓνας θεοσκότεινος κρατήρας, κι ἀπέναντι στὸν Μπλόσκο, φέγγιζε τὸ χιόνι στὸ χλωμὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, πού ἀπλανές καὶ κακομούτσουνο κρέμονταν ἀπάνω μας.

Τρέχοντας, στὴν κόψη τοῦ αὐχένα, μὲ σηκωμένους τοὺς γακὰδες καὶ τίς κουκούλες τῶν «ἄνορακ», χωμένοι στοὺς ὀρειβατικὸς μας σκούφους, διανύσαμε τὴν λίγη ἀπόσταση πού μᾶς χώριζε ἀπὸ τὴ λιθόστρωτη βεράντα μὲ τὰ μεγάλα βράχια στηθαῖα, τοῦ καταφυγίου.

Ἐτριζαν, ἀπὸ τὸν ξέφρενο βορριά, τὰ λαμαρινένια παντζούρια τοῦ κτιρίου καὶ χουχουλίζοντας τὰ ξυλιασμένα χέρια, μὲ δυσκολία ἀνοίξαμε τὴν παγωμένη πόρτα περνώντας μέσα στὴν ἀραγμένη κιβωτὸ τοῦ βουνοῦ, γλυτώνοντας, ἔτσι, ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τῆς παγωμένης νύχτας.

ΦΩΚΙΩΝ ΚΑΨΑΛΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΔ. ΕΥΤΥΧΙΑΔΗ

ΧΡΙΣΤΟΔ. ΕΥΤΥΧΙΑΔΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ ζωή χάνεται μέσα σέ δύο σφαίρες
ὅπου μετρήθηκαν οἱ άνεμοι
μέ τήν μουσική
πάνω στά κύματα καί τό φῶς.
Τραγουδώντας μέ τίς ζωγραφιές
τά αἰσθήματα καί τόν χρόνο
περπατοῦμε σ' ἓναν ὕπνο μεταφυσικό
μέ ὄνειρα ἐξωκόσμια
φορτωμένα τήν μοναξιά
τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων.
Ἄκουσα τό τραγούδι τῶν ξυλοκόπων
νά ὑψώνεται πάνω ἀπ' τά σφαγεῖα
κάνοντας ἀόρατους κύκλους
ἀχνός χωρίς ἴσκιο
φοβίζοντας τίς θλιμμένες ἀγέλες τῶν ἀνθρώπων.

Πάνω στά νεκρά φύλλα τοῦ φανοπώρου
μέ τίς σταγόνες τῆς βροχῆς
κατέβηκες, λύπη,
μέ πῆρες ἀπ' τό χέρι
πληγώνοντας τήν πατρίδα μέ τήν λίμνη
νά καρτερεῖ τήν ἐπιστροφή μας.
Ἦρθες, λύπη,
μέ τόν χρυσοφορεμένο δόλο
νά ἀναγγείλεις αὐτόν τόν ἐρχομό
μέσ' ἀπό ἑλληνικές
μακρινές πιά λέξεις
πού κρατοῦσαν τό φῶς ἀπ' τόν ἥλιο.
Ἄγαπημένη μου δύναμη
δέν μπορείς νά μέ πείσεις ἄλλο
πῶς ὑπάρχουν πάντα ἀνθισμένες
οἱ μυγδαλιές πού στοχάζονται
στό πρῶτο ξύπνημα τῶν πουλιῶν.

Γνωρίζω τό φῶς καί τό σύμπαν
τήν σκέψη πού ἀναζητεῖ τό σκοτάδι
φοβᾶμαι τόν ἥλιο

τό «ὄχι» πού γίνεται «ναί»
καί τό «φύγε» πού γίνεται «ἔλα».
Πίσω ἀπ' τήν ὀμίχλη
ξέρω πώς ὑπερίπταται τό χρυσό νέφος
πού σκορπίζεται νεφελίδια
στόν γαλάζιο οὐρανό.

Ἐπίσης ἦρθε ἡ βροχή
αὔριο ἡ θύελλα
πού θά ριζοῦν τό οὐράνιο τόξο
χωρίς αὐταπάτες.
Θά φέρουν τά κύματα
κατάφορτα ἀπό ὑποσχέσεις
πού θά τσακίζονται στά βράχια.

Δέν ξέρω τί χρώμα ἔχουν οἱ βιολέττες
πού δειλά φυτρώνουν γιά νά ξεραθοῦν,
δέν ξέρω ἂν θά μείνει πάνω τους ἡ ἀνοιξη
ἀλλά εἶναι πάντα βέβαιαι
πώς στό ἡλιοβασίλεμα
κάθεται στά δέντρα καί στά ὄρη
ἡ ἄφωγη εὐτυχία τῶν ποιητῶν.

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ

GEORGES BARTHOUIL. Σύγχρονος Γάλλος ποιητής, στοχαστής καί ζωγράφος, νεοελληνιστής καί καθηγητής τοῦ πανεπιστημίου τῆς AVIGNON. Ξεχωρίζει γιά τήν ἔντονη ὑπαρξιακή ἐμβάθυνση, τήν εὐαισθησία τῶν εἰκόνων, τήν μουσική ὄραση, τήν πνευματική ἀτμόσφαιρα, τήν ἐλλειπτική λιτότητα ἐνός μεταφυσικοῦ λυρισμοῦ καί τήν ἀνανέωση ἐκ τῶν ἔνδον τῆς σύγχρονης αἰσθησης.

Μετάφραση

ΓΙΩΡΓΟΥ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

Δέν εἶδες τοὺς ὑπερφορτωμένους χώρους μέ μνήμη.
Κοιμώσουν.

Ἄν ὁ ὕπνος εἶναι ἐμπιστοσύνη, εἰρήνη καί συμφιλίωση.

Καί σ' αὐτήν τήν πανάρχαια χώρα,

νέα στήν αἰωνιότητα

ἴσως νά εἶταν ἔτσι πού ἔπρεπε νά ἐγρηγορεῖς.

Κοιμώσουν, κι' αὐτό ἤθελε νά πει

πώς ἀναζητοῦσε τόν ρυθμό τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς

πώς ἀναζητοῦσε τήν ἴδια τή ζωή.

Κοιμώσουν ὅπως ἓνας ἀναρρωνύων.

Κι' ὁ κόσμος κατρακυλοῦσε στήν περηφάνεια του

χωρίς νά τήν βλέπεις

ἀλλά χαμογελοῦσε νά σέ βλέπει ἐγκαταλείποντας

τήν ἐγερσή σου,

καλύτερα ἴσως νά λέγεται πώς μποροῦσε νά κατοικήσει

ξαναβρίσκοντας ὄνειρα μέ τήν δύναμη τῆς πραότητος.

Αὐτά τά γεύματα στούς ἡσυχούς κήπους πού τραγουδοῦν
τριγυρισμένα ἀπό λουλούδια καί καθαρούς λόγους,
ἐκεῖ πού τά ἀπλά φαγητά ξαναπαίρνουν τήν καθαρή γεύση,

ἐκεῖ πού τό κρασί τέρπει μέ τήν ἐλαφρά μέθη,
τά ἐρείπια τοῦ ξεχασμένου χρόνου
ένός ἀθάνατου χρόνου.
Μά δέν εἶναι παρά μία ὄψη τοῦ ἀθάνατου κρύσταλλου
αὐτά τά ἐρείπια χωρίς λύπη καί χωρίς ἀσχήμια,
ἄθικτα μέσ' στή ζωή τῶν φυτῶν, τῶν αἰγῶν καί τῶν ἀνθρώπων.
Αὐτά τά βουνά μέ τήν καρδιά πού χτυπᾶ,
αὐτά τά νερά μέ τό τρυφερό φύσημα,
αὐτές οἱ μόνιμες ὑπάρξεις
μέσα στό ἀκαθόριστο πρίσμα καί τό παράξενο μέτρο τους.
Καθώς γι' αὐτά τά πρῶτα γεύματα μέ σένα
πάνω στήν θεϊκή γῆ,
ξανασυναυτοῦσα περ' ἀπ' τίς μέρες καί τά χρόνια
τήν αἰώνια μου οὐσία σ' αὐτόν τόν κόσμο πού μοῦ φεύγει.
Ἐκεῖ πού καίγομαι γιά νά ἀγκυροβολήσω
τήν βάρκα τῆς λευκασμένης καί ράθυμης ζωῆς μου
μετά τό δύσκολο διάβα μου
καί σημειώνω τήν θέση μου στήν πανδαισία τοῦ παρθένου ἀγέρας
καί τῶν ἀθῶνων ἐποχῶν,
σέ κρατῶ ἀπ' τό χέρι καί σοῦ παρουσιάζω τό Βασιλεῖό μας
ἐμεῖς – κύριοι τοῦ πνεύματος καί τῆς σωματικῆς συμφωνίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΙΝΑΣ ΔΟΓΟΡΙΤΗ

Καθιστή φιγούρα

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΤΟ ΓΚΡΕΜΙΣΜΕΝΟ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑ (Διήγημα)

Δέν απόμεινε, παρά ή πεδιάδα. Νά χάνεται κάτω από σύννεφα πεσμένα, χωρίς ένα στάχυ, νά σκαλώνει ό άγέρας πάνω του ένα κομμάτι λευκό. Κι' εκείνα τ' άποδημητικά, πού γιομίζουν μέ τις φωνές τους τις νύχτες του χειμώνα, άλλαξαν πορεία. Έτσι, φτάναμε στην άκρη άπόνα χάος, πού δέν άρχιζε άπό πουθενά.

- Πού θά πάμε;

Ρώτησε ό ξανθός πουλβολητής μας, καθώς έρχονταν δίπλα μου. Κι' είχε στή φωνή του την έρημιά άπ' αυτό τό κενό, νά καταγωνιάζει τις λέξεις τους. Τόν κοίταξα, κάποια στιγμή. Άπέναντί μας, μιά λεύκα γυμνή, κουνήθηκε κι' έπεσαν δυό-τρια άπ' τά χρυσά της φύλλα. Ξερακιανός, όμορφος και ψηλός, μ' ένα ήμερωμένο βλέμμα κάτω άπ' τά χρυσά του φρύδια. Όμοιαζε νά έρχονταν άπό κάποιο δειλινό.

- Ξέρεις, δέν ύπάρχει δρόμος... Πού νά πάμε;... Λέω νά γυρίσουμε, όπως ένα ποτάμι. Κατάλαβες;

Άπάντησα, άπό μίαν άπόσταση. Κι' ένα έκκλησάκι άνέβαινε στην γραμμή άπ' τόν βραδύνόν όρίζοντα, νά είναι μονάχα χτισμένο μέ λιγοστό φώς. Ίσια-Ίσια πού νά μήν χάνεται.

- Πάει νά πεί πώς είμαστε έλεύθεροι... Γι' αυτό δέν πολεμήσαμε;... Θυμήσου τούς Γερμανούς άκροβολιστές στό χωματόδρομο... Τώρα, δέν έχουμε κανένα σύνορο.

Συνέχισα, καθώς ό σύντροφος περπατούσε, πάντα δίπλα μου. Καί περίμενε κάτι άκόμα, πού δέν είπα. Μοναχικός, νά διαλέει τις λέξεις, άφωνος μέσα άπό έναν άνοιξιάτικον καλαμώνα. Ώσοπου, τό άντικρυνό βουνό, φάνηκε νά βυθίζεται στην θάλασσα. Πριν άπ' τό ήλιοβασιίεμα.

- Λέω νά μήν είμαστε ξένοι. Αυτός ό τόπος είναι δικός μας, άπό χιλιάδες χρόνια.

Άπάντησε, κάποτε. Κι' άπευθύνονταν σ' ένα κενό, πού έπηξε σιγά-σιγά, μ' έναν άχνόν ίσκιο, ένώ σάλευαν κάτι ξεσταχιασμένα χορτάρια στην άκρη τής στράτας. Έκείνη την ώρα περιμέναμε κι' οι δυό ένα ζευγάρι τρυγώνες, νά πετάξει πάνω σ' ένα κλαράκι στον χαμηλόν όχτο μέ την μοναξιά. Τόν άφησα μονάχο, νά τόν φαντάζουμε νά είναι καβαλλάρης στον άνοιξιάτικο κάμφο. Νά κυνηγάει τό σούρουπο και την αύγή πάνω στα γαλάζια μπουμπούκια πού ξυπνούσαν στους βάτους.

- Δέν έχεις νά πεις άλλο τίποτα;

Ξαναρώτησε, περιμένοντας ν' άπαντήσω, όπως ένας άρρωστος μέ παραμιλητό. Ένώ ή στράτα είταν πάντα άδεια, νά περιμένει νά βήματά μας.

- Νά, λέω πώς πρέπει νά γυρίσουμε, όπως ένα ποτάμι πού θυμήθηκε τις πηγές του.

Επανάλαβα. Καί δέν είχα νά πώ τίποτ' άλλο. Έκει τελείωνε ό κόσμος. Τότε, γύρισα λοξά, γιά νά τόν ξανακοιτάξω. Πάνω στα μαλλιά του, ήρθε κι έκατσε τό φεγγάρι, άπαλά. Καί μέσα στα μάτια του φάνηκαν εκείνα τ' άποδημητικά, νά ταξιδεύουν.

- Βλέπεις όνειρα;

Ρώτησε, κάποια στιγμή, ξεστρατίζοντας τή συζήτηση. Κι' έδειχνε σάμπως νά έσπαχνε νά

πιάσει κάτι μέσ' απ' τίς σκέψεις του.

- Τώρα, νοιώθω νά είμαι μιά λυγαριά. Νά, όπως ή ρείκη μέ τήν γλυκόπικρη εκείνη εὐωδία πού ναρκώνει. Θέλω νά πῶ γιά τά κοτσούφια, τήν ἀνοιξη. Ξέρεις, μεθοῦν μέ τήν ἴδια τους τή φωνή, όταν ἀνθίζουν τά ρείκια... Καί σκέφτομαι τόν Δημήτρη, λίγο πρίν νά φέξει. Μπροστά στό γερμανικό χαράκωμα. Πνοή ἀνέμου καί διάδημα πορτοκαλιάς..., πέντε μέτρα δῶθε απ' τό χαράκωμα. Νά καρτερεῖ αὐτήν τήν λειψή ἀνοιξη πού δέν ἦρθε... Τόν θυμάσαι, ἐκεῖνο τό πρωί, λίγο πρίν απ' τήν ἐπίθεση; Ἄπ' τό στόμα του, πέταξε ἕνας κορυδαλλός κι' ἔκαμεν ἕνα κύκλο κελάδημα πάνω απ' τά κεφάλια μας...

Τότε πού ἀπλωνα νά βάλω γαρύφαλλα στήν κάννη τοῦ πολυβόλου μου.

Ὁ σύντροφος σταμάτησε, γιά νά ἰδεῖ κάτι πού χάνονταν, βαθειά στόν ὀρίζοντα. Κι' ἕνα караβάκι φάνηκε στόν οὐρανό, νά εἶναι φορτωμένο σύγνεφα, ἐνῶ στόν κάμπο καίγονταν μιά θάλασσα ἀπό κίτρινα στάχια. Κι' οἱ Γερμανοί, ἀκολουθώντας τόν ἴσκιο τους, ἀραίωσαν ἕνας-ἕνας.

- ... Ἕνας ποιητής πού δέν πρόλαβε νά βάλει γαρύφαλλα στήν κάννη τοῦ πολυβόλου του...
Ναί! Ὁραῖος πού εἶσαι μ' αὐτό τό φῶς στήν ξανθή σου κόμη!... Ναί, τόν θυμάμαι.

Μίλησα, μονάχος μου. Καί μιά καταχνιά θολή κάθονταν στόν κάμπο, διαλύοντας ἕνα-ἕνα τά δέντρα καί κόνοντας ἀχνές γραμμές μέ τόν ἀνεμο, καθώς ἔχανε τήν πνοή του κι' ἔπεφτε βαρὺς πάνω στά γεμμένα στάχια.

- Πάντως, δέν τόν ἀφησα ἀκάλυπτο. Πέρασα ἐφτά ταινίες στό πολυβόλο μου καί γάζωσα τό χαράκωμα. Ἐκεῖνον τόν χοντρό Γερμανό πού σημάδεψε τό Δημήτρη, τόν κάρφωσα ὀρθιο, τήν στιγμή πού ἔκανε νά σκύψει... Βλέπεις, δέν ἦρθε ἀκόμα ὁ καιρός γιά τά γαρύφαλλα... Οἱ ἀνθρωποι πού ὄνειρεύονται εἶναι σάν τά πουλιά.

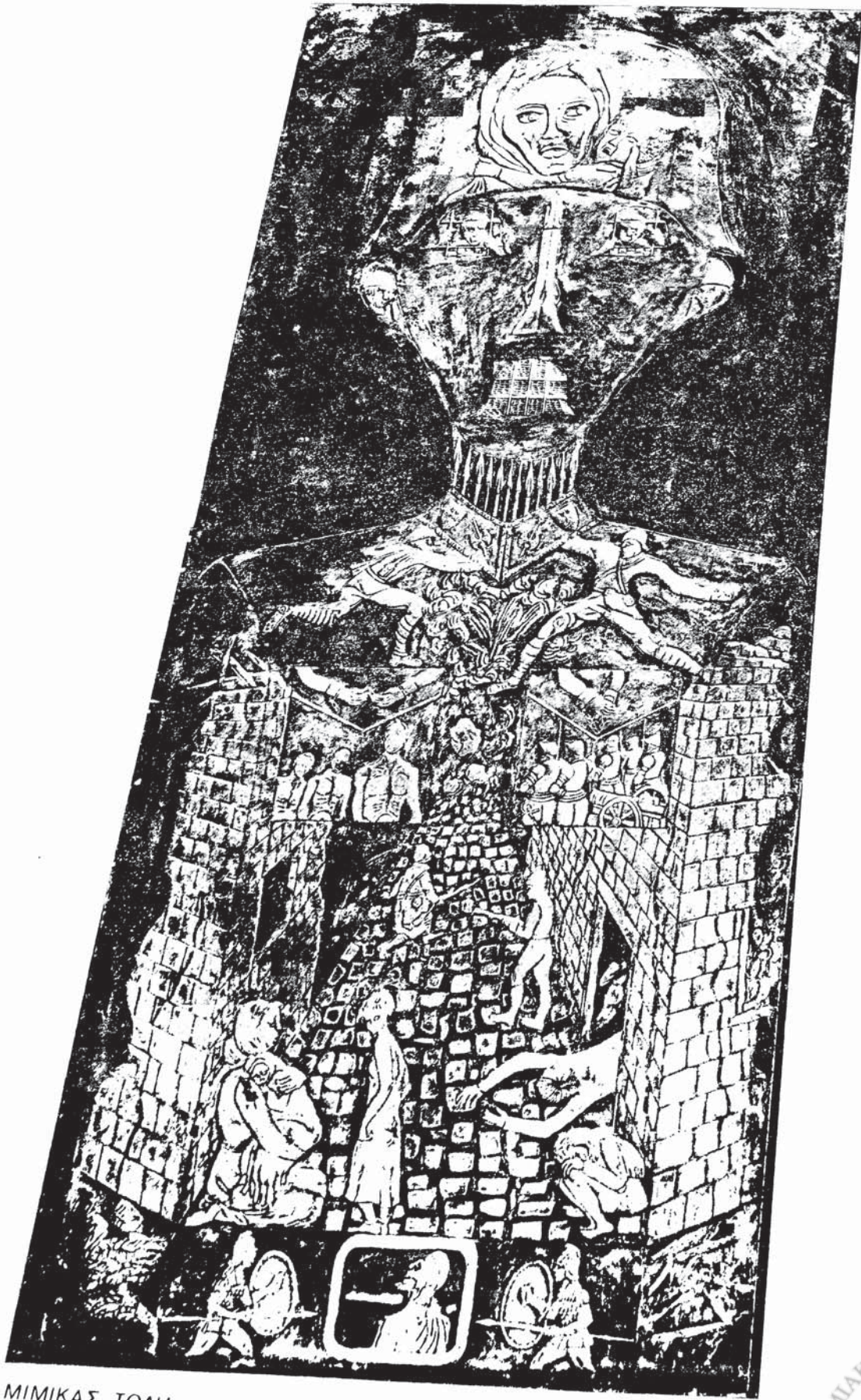
Ἀπόσωσε, μονολογώντας, ὁ ξανθός πολυβολητής. Κι' ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπό μιάν ἀσημένια ἐλιά. Στό μεγάλο χωματόδρομο, ἀνάμεσα ἀπό κίτρινα στάχια, στόν κάμπο τῆς Θεσσαλίας. Κι' ἦρθαν ἐκεῖ οἱ ἀγριόχηνες, μ' ἕνα χρυσό φεγγάρι στά φτερά τους, πάνω στά λίγα ξηραμένα χόρτα. Ἐνῶ, πέρα στό βάθος τοῦ δρόμου, ἔπεφτε ἕνα γαλάζιο σύγνεφο, τυλίγοντας δυό-τρία φτωχά σπιτάκια ἀπαλά, σάμπως νά εἶταν ἕνα ἀέρινο πούπουλο. Κι' ἔνοιωσα τήν πικρή μοναξιά, νά ποτίζει τά ἔρημα χωράφια, στόν κάμπο. Οἱ ἀντάρτες, πού τραγουδοῦσαν ἐκεῖνο τό πρωινό μέ τήν ἴριδα στήν ἀπειραχτή δρόσο, ἔφυγαν μαζί μέ τ' ἀποδημητικά, κάτω ἀπό ἕναν χαμηλό οὐρανό χωρίς ἥλιο. Καί στίς αὐλές τῶν σπιτιῶν τους, τά κλήματα κουβέντιαζαν μέ τήν πάχνη καί τό λυκόφως. Κι' αὐτοί, ἄοπλοι, χωρίς ἕνα παράσημο, μέ τό νύχτωμα στά μάτια τους καί λίγες φτωχές παπαροῦνες, νά περιμένουν τόν γυρισμό.

- Δέν μπόρεσα νά μοιράσω τή γῆ καί τόν ἰδῶτα στούς φτωχοὺς μου ἀδερφοὺς... Γυρίζω χωρίς τίποτα. Καί νοιώθω ἕνας ὀδοιπόρος πού δέν ἔχει ἕναν δρόμο γιά νά περπατήσει. Ἡ πατρίδα στρώθηκε μέ ἄμμο καί θάλασσα... Ξέρετε, δυό χρόνια ζήσαμε μαζί μέ τά ὄνειρα καί τά ὄπλα. Τώρα, δέν ἔχουμε οὔτε ὄπλα οὔτε ὄνειρα... Δέν εἴμαστε οὔτε σάν τά πουλιά. Πού νά σταθοῦμε γιά νά μιλήσουμε μ' ἕνα κλωνάρκι χλωρό;... Ὁ Δημήτρης πέταξε πάνω σ' ἕναν κορυδαλλό, λίγο πρίν τήν αὐγή. Πέντε μέτρα δῶθε απ' τό γερμανικό χαράκωμα. Κι' ὁ ξανθός μας πολυβολητής κοιμήθηκε κάτω ἀπό μιάν ἀσημένια ἐλιά, τόν Αὐγουστο. Δέν πρόλαβε νά βάλει γαρύφαλλα στήν κάννη τοῦ πολυβόλου του, καθώς ὄνειρεύονταν. Κι' ἐγώ δέν ἔφερα, παρά τίς δυό-τρεις ἄρρωστες αὐτές παπαροῦνες...

Μέσα στό σπίτι, κάθονταν τό σούρουπο μ' ἕνα φῶς θαμπό, πού ἔπαιρνε νά πῆξει. Στόν τοῖχο, φάνταζε ἀκόμα ἡ μορφή τοῦ Λένιν, τραβηγμένη ἀδέξια μ' ἕνα μολύβι μελανί, ἐνῶ στόν καθρέφτη, απ' τήν ἀντικρυνή πλευρά, ὁ ξανθός πολυβολητής πάσχιζε νά στεφανώσει τό πολυβόλο του μέ γαρύφαλλα καί ἀνεμώνες, ὅπως ἕνα μικρό παιδί. Καί κάπου, σ' ἕνα βάθος πού σκεπάζονταν ἀπό μιά γαλάζιαν ἀχλή, φτερούγιζαν πέντ' ἔξη ἀγριπερίστερα μ' ἕναν ξερὸν κλάδον ἐλαίας. Τότε, εἶδα τόν Σπύρο, νά εἶναι ἀνάμεσα στίς δυό ἀδερφές του, ἀκίνητος. Ἐδειχνε νά εἶναι ἕνα ἠτημμένος ἀπόστολος, πού γύρισε χωρίς νά ἀλλάξει τόν κόσμο. Καί τόν θυμήθηκα νά φέρνει τό μήνυμα τῆς ἀνοιξης, ὅπως τά χελιδόνια, στούς πεινασμένους πού περιμένα. Κι' αὐτήν τήν ὥρα, ὁμοιάζαν νά προσεύχονται στήν ἄκρη ἀπό ἕνα ἐγκαταλειμμένο στρατόπεδο, οἱ τρεῖς τους.

Ἀνάερο, χωρίς βάρος, μέ βλέμμα ἀλαργινό καί μέ πρόσωπο ἡμερωμένο μέσα σ' ἕνα αὐστηρό περίγραμμα, νά θυμίζουν βυζαντινές εἰκόνες.

ΜΙΜΙΚΑΣ ΤΟΛΗ

Σηλαθειλ (Χαγκος)

- Αὐτός εἶναι ὁ σιδηρένιος ἄνθρωπος πού θά ἔφερνε στή χούφτα του τά καράβια μέ τήν ἀνοιξη καί τήν τέφρα;

Ἀναρωτήθηκα. Καί ξανακοίταξε στόν καθρέφτη, ὅπου καίγονταν ἐκεῖνα τά σύγνεφα.

- Ξέρετε... Λέω νά φύγω... Θ' ἀφήσω ἐδῶ τό πιστόλι μου...

Καί θυμήθηκα ἐκεῖνο τόν Γερμανό λοχαγό πού τό πέταξε, γιά νά μοῦ δεῖξει μιὰ φωτογραφία τῆς μάννας του, στό μούχρωμα πού κάθονταν στόν κάμπο, ὅταν εἶχαμε τόν ἥλιο στήν κόμη.

- ... Λοιπόν, εἶναι ἓνα πάραμπελ γερμανικό... Ἀκόμα, θά σᾶς ἀφήσω δυό τρεῖς χειροβομβίδες καί λίγα ἀνάκατα χαρτιά... Εἶναι ποιήματα.

Τούς εἶπα, σάμπως ἡ κουβέντα μας νά εἶταν ἀπό πρῖν, χωρίς νά ἔχει οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος. Στό μεταξύ, οἱ τρεῖς γύρισαν τά μάτια τους κι' ἔψαχναν νά πιάσουν κάτι ἀπ' τά λόγια μου, πού δέν λέγονταν, ἐνῶ στόν τοῖχο ζωγραφίζονταν ἓνα καμένο δάσος, πάνω στή θέση πού ἦταν ὁ Λένιν. Κι' ἀναχάραξε, ἀπ' τό χαλασμένο παράθυρο, στρώνοντας τό δάπεδο τό φθινόπωρο. Τήν ὥρ' αὐτή, ἓνας φίλος μου, φάνηκε νά μοῦ γνέφει πάνω ἀπ' τόν ζυγό μιᾶς ράχης στρογγυλῆς, πού τήν ἔφραζαν δίπλα του λίγα σκόρπια θεόρατα δέντρα. Εἶταν κι' αὐτός ἀοπλος, μέ κατσαρά μαλλιά κι' ἓνα σύγνεφο πίσω του. Καί φάνηκε νά περιμένει, ὀλομόναχος. Θυμήθηκα πῶς κάπου ἔμεινε, σ' ἓνα δειλινό μέ κεραμιδεῖνες φτέρες, νά περιμένει τόν ξανθό μας πολυβολητή, γιά νά βάλουν γαρύφαλλα στήν κάννη τοῦ πολυβόλου του.

- Ἕνα βῆμα παραπάνω... Τί μᾶς χωρίζει;

Θέλησε νά βάλει τό χέρι του ἀντήλιο, γιά νά ἰδεῖ καλύτερα.

- Τά ὄνειρα... Ἐσεῖς ἔχετε μονάχα ὄπλα... Μήν προχωρήσεις, ἀδερφέ.

- Ψηλά τά χέρια... Φοβᾶμαι αὐτόν τόν ἄνεμο πού ἔχεις στό βλέμμα σου... Δέν θέλω νά σέ χτυπήσω. Τί θά πῶ στή μάννα σου; ἀδερφέ μου!... Γιατί, ἀφοῦ ἡ πατρίδα εἶναι τό ἴδιο δική μας.

- Κρίμα! Δέν βλέπεις πῶς ἔχουμε κι' οἱ δυό ἀπό ἓνα αὐτόματο γιά νά χτυπηθοῦμε;... Τό θέλεις;

- Νά τό πετάξουμε!

- Γίνεται;

- Ναί!... Ὅταν πάψεις νά κουβεντιάζεις μέ τά ὄνειρα καί τίς ιδέες.

- Πῶς θά ζήσουμε μονάχα μ' ἓνα ὄπλο στήν πλάτη;

- Χωρίς ὄπλα... Γίνεται!

- Καί χωρίς ὄνειρα;... Πῶς θά μοιράσουμε τή γῆ καί τόν ἰδρώτα τῶν φτωχῶν, ἀφοῦ δέν γίνεται στό δίσκο μέ τό ἀντίδωρο τῆς ἐκκλησιάς;

- Τί ὁμορφα πού μιλάς, ἀδερφέ μου!... Μήν Προχωρήσεις ἄλλο. Ἄς μήν ἀνταμώσουμε... Σκέψου μονάχα, πῶς αὐτός πού θά ζήσει ἀπ' τούς δυό μας, θά ἔχει τόν ἄλλον πάντα μπροστά του. Νά πίνει μαζί του ἀπ' τό ἴδιο ποτήρι, νά κοιμᾶται στό ἴδιο προσκέφαλο, νά εἶναι δίπλα του τήν ὥρα πού θά μεταλαβαίνει στήν ἐκκλησιά... Μή!... Φύγε, ἀδερφέ μου πού ὄνειρεύεσαι νά μοιράσεις τή γῆ καί τήν ἀνοιξη...

- Θά ἔρθω πάνω σ' ἓνα οὐράνιο τόξο...

- Εἶσαι ἓνας ποιητής ἀρματωμένος. Χαρά στήν πατρίδα μας, ἀδερφέ μου. Τό ξέρουν οἱ σύντροφοί σου;... Κι' ἐμεῖς εἴμαστε ἀντάρτες, γιά τήν ἴδιαν αὐτή πατρίδα... Πῶς, ὅμως, ν' ἀνταμώσουμε, ἀφοῦ ἔχουμε ἀπό ἓνα ὄπλο ὁ καθένας... Πῶς θά ζέψουμε αὐτό τό ποτάμι πού ἔρριξαν ἀνάμεσά μας;

- Ὅταν φύγουν οἱ Γερμανοί.

- Ὅταν δέν θά ἔχεις αὐτόν τόν ἄνεμο στά παιδικά σου μάπα.

- Χωρίς αὐτόν θά εἶμαι ἓνα γκρεμισμένο εἰκόνημα.

Δέν μίλησε κανένας ἀπ' τούς τρεῖς. Μονάχα ὁ Σπύρος, σήκωσε τά μάτια, νά κοιτάξει τή μιάν ἀπ' τίς ἀδερφές του. Εἶταν κατάκοπος καί μακρυνός. Στάθηκε λίγο, ν' ἀνταμώσει μέ τό σούρουπο πού ἔμπαινε ἀπ' τό παράθυρο. Καί περίμενε νά συνεχίσω.

- Τελικά, δέν ἀντάμωσαν. Ὁ Θανάσης ἔμεινε κάπου, στήν Ἠπειρο, νά φυλάει κάποια στροφή στόν δημόσιο δρόμο. Καί, κάθε καλοκαίρι, οἱ σύντροφοί του πού γύρισαν, τόν θυμούνται τήν ὥρα τοῦ ἔσπερινοῦ, τόν Δεκαπενταύγουστο... Μιά συνάντηση πού δέν ἔγινε!... Ἕ!, γι' αὐτήν τήν συνάντηση θά ξεκινήσω κι' ἐγώ. Ἀλλά, χωρίς τόν ἄνεμο καί τά ὄνειρα στό βλέμμα, σάν ἓνα γκρεμισμένο εἰκόνημα. Νά τό ξέρετε... Ἕνας ἀπόστολος πού νικήθηκε!

Ἄπόσωσα, γιά νά μήν περιμένει ὁ Σπύρος, ἐνῶ στά χέρια μου φύτρωσαν δύο-τρία ἀνθάκια.
– Θά γυρίσουμε ξανά, στά χωριά καί στίς πόλεις.
Ἀπάντησε, ὕστερ' ἀπό κάμποσο. Ἔτσι, γιά νά πεί κάτι. Κι' οἱ λέξεις ἔρχονταν μονάχες ἀπόναν ἄδειον ἄερα, δίχως ἀντίλαλο, οὐδέτερες καί ἀκίνητες. Στό μεταξύ, οἱ δύο ἀδερφές του δέν τόν ἄκουσαν. Καί περίμεναν.
– Τί νά κάμουμε;... Ἀφοῦ δέν ἔχουμε τίποτα, ἐξόν ἀπ' αὐτές τίς ἀχρωμες λέξεις.
– Τόν ρώτησα, ἀπαντώντας ἀδιάφορα.
– Θά κρατήσουμε τίς ιδέες μας καί θ' ἀλλάξουμε τήν πορεία. Ἀλλά πάντα γιά τήν ἐπανάσταση...
Θέλησε νά συνεχίσει, ἐνῶ ἐννοιωθε νά εἶναι ἕνας ὑπνωτισμένος πού ξύπνησε καί συνεχίζει τό παραμιλητό γιά νά μήν χάσει τό ὄνειρο.
– Τόσο φτωχήναμε;!
Ἀναρωτήθηκα, κι' εἶχα τήν αἴσθησι ἀπό ἕνα κενό πού ἀδειαζε τόν ἄερα, ἐκεῖ μέσα.
Οἱ δύο ἀδερφές, στό μεταξύ, εἶχαν βγεῖ στήν αὐλή καί πότιζαν τίς ἄδειες τους γλάστρες.
Τότε, ὁ Σπύρος μέ ξανακοίταξε, περιμένοντας νά συνεχίσω.
– Δέν ἔχω τίποτ' ἄλλο.
Στηπλήρωσα, ξαμώνοντας μέ μιά κίνηση, ἀργά.
– Καλύτερα νά μήν ἀνοίξουμε τή συζήτηση παραπέρα. Ξέρεις, βαδίζαμε πάνω σ' ἕνα τεντωμένο σκοινί πού τώρα ἔγινε χαλαρό.
– Μονάχα μέ τίς ιδέες...
– Εἶναι ξένες κι' αὐτές!
– Λαμπρινή!
Φώναξε τήν μίαν ἀδερφή του. Ἔτσι, γιά νά μήν ἔχει ν' ἀπαντήσει. Αἰσθάνονταν νά μικραίνει.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΩΝ. ΚΟΝΤΟΣΑΚΟΥ

ΕΝΑ ΜΟΡΙΟ ΖΩΗΣ

“Όσο καλή στ’ αλήθεια, είναι του ήλιου ή ανατολή, άλλο τόσο καλή πρέπει να είναι και η ανατολή της ζωής. Κάθε χαρά θέλει τή διάρκεια, τήν αιωνιότητα.

Μιά άνοιξιάντικη μέρα, πρωί-πρωί, πρίν βγει ό ήλιος, γιά να άρχισή τόν αιώνιο δρόμο του, πρός τά μεσούρανα, τήν ώρα αυτή τής αύγής, έντομα, πουλιά, ζώα και ή ζωή όλη, ξετίναξαν τή νύστα, άπ’ τήν βραδυνή άνάπαυση.

Κάθε είδος ζωής, μέ λογίων-λογίων σκιρτήματα, άρχισε να κινηται, να άναπτύσσει κάθε δραστηριότητα, όπως τό λέγει κι’ ό λόγος, ζωή θά πη κίνησης, και κίνησις θά πη ζωή.

Πρίν καλά-καλά ξεχυθή ή θάλασσα του ήλιακού φωτός, τό ξεσήκωμα τής ζωής, άρχισε να γίνεται πολύ ζωηρο, πολύ έντονο, σ’ ένα μεγάλο πτηνοτροφείο, που είχε πολλές και διάφορες, ράτσες από κότες κατά χιλιάδες. Στην άρχή άκούστηκαν, μεμονωμένες φωνές, μεμονωμένα κακαρίσματα μιάς κότας, ή όποια τότε είχε γεννήσει ένα αύγό... Σάν τρελλή βγήκε άπ’ τή φωλιά τής, και τρεχάτη, τρεχάτη, κακάριζε ζωηρά, χαρούμενα, έντονα, σάν νάθελε έτσι να μεταδώσει κάποια σπουδαία και συνταρακτική είδησι.

“Ετσι μ’ αυτόν τόν τρόπο, σάν να’ λεγε, πάρτε το, είδησι, κόσμε, γεννήθηκε ένα αύγό...”

Μεγάλο και σπουδαίο πράγμα, θάλεγε βέβαια κανείς... Σπουδαίο γεγονός, γεννήθηκε ένα μόριο ζωής, ένα μόριο άζώτου... “Όμως αυτό τό γεγονός, αυτή ή είδησι, ήταν μεγάλη, πάρα πολύ μεγάλη γιά τίς κότες,

Γιατί άμέσως τότε κότες και κοκόρια, άπ’ όλα τά διαμερίσματα λές και ήλεκτρίσθηκαν πραγματικά, άπ’ αυτή τή μεγάλη είδησι, άρχισαν όμαδικά και χαρούμενα κακαρίσματα, άτελείωτα επί ώρες και ώρες συνέχεια. Χαλούσε ό κόσμος κυριολεκτικά από τά κακαρίσματα. “Όσο περνούσαν οι στιγμές, τόσο και τά κακαρίσματα γίνονταν πιά έντονα, συγχρονισμένα, χαρούμενα.

Ή παράξενη αυτή συναυλία, συνέπαιρνε τίς κότες και τά κοκόρια κυριολεκτικά.

Βέβαια, δέν έχουν τό χάρισμα του λόγου ή τής άνωτέρας σκέψευς, πτηνά, ζώα, φυτά, έντομα...

Συνεχώς κακάριζαν συνεπαρμένα.

Οι καϊμένες οι κότες και τά κοκόρια, έτσι κάνανε μιά όμαδική εκδήλωσι χαράς και ικανοποιήσεως, σάν νάθελαν να πούν, διά πολλοστήν φοράν. «Πάρτε το είδησι, γεννήθηκε ένα μόριο ζωής, γεννήθηκε ένα μόριο άζώτου, ένα αύγό...»

“Ετσι μέ τά άτελείωτα χαρούμενα κακαρίσματα, κότες και κοκόρια, όσο μπορούσαν πιά δυνατά, πιά έντονα, τόλεγαν, όλο τόλεγαν, γεννήθηκε ένα αύγό..., γεννήθηκε ένα αύγό...”

Τήν ώρα εκείνη του ξεσηκωμού, στό πτηνοτροφείο, διαβάτες περνούσαν πολλοί, και είτε τόθελαν, είτε δέν τόθελαν, άκουγαν αυτή τήν εκδήλωσι-πανδαιμόνιον, που προκαλούσαν μέ τά άτελείωτα κακαρίσματα, οι κότες και τά κοκόρια, και όλοι άδιάφοροι συνέχιζαν τό δρόμο τους.

Ήδιαφορούσαν οι διαβάτες, αλλά και οι κότες και τά κοκόρια, δέν έδιναν καμιά σημασία, συνέχιζαν τά τρελλά και άτέλειωτα κακαρίσματά των.

Κάποιος απ' όλους τούς διαβάτες, άφου σάθηκε κι άκουσε τήν παράξενη αυτή όρνιθοσυναυλία, αυτή τή χαρούμενη όμαδική έκδήλωσι, είπε:

«Πανηγύρι έστρωσαν για καλά οι κότες, σωστό πανηγύρι...»

Στάθηκε, καθλώθηκε επί τόπου ν' άπολαύση ό διαβάτης αυτός, ένώ πολλοί άλλοι διαβάτες περνούσαν σχεδόν αδιάφοροι, και συνεπαρμένος πιά δέν τό κουνούσε βήμα, απ' τό πτηνοτροφείο.

Άπό μακριά φαινόταν άκίνητος, συνεπαρμένος και σκεπτικός, έμοιαζε, σάν νάχη χάσει τό αίσθημα τής ύπάρξεώς του.

Σάν μ' έφερε ό δρόμος και μένα, εκεί, τόν πλησίασα, όπως ήταν έτσι άποσβολωμένος, τόν άκουσα νά μονολογή και νά λέγη: «Τί περίεργο πράγμα, αν και έδω, ύπάρχουν διάφορες ράτσες από κότες, άσπρες, μαύρες, κόκκινες, παρδαλές, όλες μά όλες άνεξαιρέτως, κακαρίζουν, και χείρονται, γιατί γεννήθηκε ένα αυγό...»

Δέν βάσταξα, σταμάτησα κι έγω και άρχισα νά του μιλω.

Αυτός βυθισμένος σε κάποιες σκέψεις, άπορροφημένος πολύ, όχι μόνο δε μέ πρόσεξε, ούτε μου άπάντησε, αλλά έμοιαζε σάν άφηρημένος.

Άναγκάστηκα νά τόν σκουνητώ και νά τόν ρωτήσω τί σκέπτεται, τί του συμβαίνει και είναι τόσο άπορροφημένος και στέκεται έτσι σάν άφηρημένος;

Όταν συνήλθε, μου είπε επί λέξει τά έξης:

«Τί νά σου πω, φίλε μου, από μικρό παιδί, δέν ξέρω τό γιατί, όταν άκουγα νά κακαρίζουν κότες, αισθανόμουν κάτι, σάν νά μου μιλούσε στα σωθικά μου, στα μύχια τής ψυχής μου, για κάποιον μυστικό τής ζωής, γι' αυτό τό αίνιγμα τής ζωής... Και τώρα πού άκουσα αυτό τό όμαδικό – πανδαιμόνιο έκδηλώσεως, χαράς και πανηγυρισμού, απ' τις κότες, τώρα κατάλαβα, ότι πραγματικά, αυτά τά ταπεινά πλάσματα, χείρονται και πανηγυρίζουν, γιατί γεννήθηκε ένα αυγό, ένα είδος ζωής, ένα μόριο ζωής, ένα μόριο άζώτου...»

Δέν ξέρω τί νά ειπώ, και πώς νά έξηγήσω, τί άραγε νά παθαίνουν, οι άνθρωποι, κατά συχνά και πυκνά διαστήματα, πού για τό τίποτε, άλληλοσκοτώνονται, άλληλοσφάζονται κατά εκατομμύρια, λές και ή ζωή του ανθρώπου είναι δείγμα άνευ άξιας.

Και σάν νά μη έφθανε αυτό τό συχνό μακελιό, φιλοδοξεϊ ό άνθρωπος νά είναι τό τελειότερο πλάσμα.

Κορυβαντιά, έναβρύνεται, πανηγυρίζει, χείρεται για τήν καταστροφή, για τόν άφανισμό ζων και ανθρωπίνων ύπάρξεων. Για τόν άφανισμό πόλεων Πολιτισμών... έργων αιώνων.

Δέν φαντάζομαι, ότι ό σεβασμός για τή ζωή, για τήν άξία τής ζωής, πρέπει νά διακηρύσσεται από τα κοτέσια, όπως καλή ώρα τώρα δά...

Η ανθρωπότητα δέν έγινε για νά σφάζεται, αλλά νά ζή με σύμπνοια, όμόνοια, ειρήνη και άγάπη...

Δέν γεννηθήκαμε για νά σκοτωνόμαστε...

Διερωτήθηκα πολλές φορές: «Πρός τί τάχα ό λειτουργικός ψαλμός «ανω σχωμεν τας καρδιας»... προς τί τό «αγαπάτε αλληλους...» πότε πιά ό άνθρωπος θα δωση περιεχόμενο, βάθος, ύψος, πλάτος στην καρδιά του, ώστε νά μπορέση νά άγκαλιάση τόν κόσμο, νά διδη χαρά, και τήν πρέπουσα άξια στη ζωή...»

Υστερα από τά λίγα λόγια του διαβάτη αυτού, διερωτώμαι και έγω, νάναι άραγε αλήθεια, αυτό, πού έτόλμησαν και είπαν πολλοί, πώς τά ζωα έχουν ανώτερα αίσθηματα, δεδομένου ότι έχουμε πολλά και καταπληκτικά τέτοια παραδείγματα, όχι μόνον μεταξύ των έξημερωμένων ζων, αλλά και με :ξύ των θηρίων άκόμη.

Στό σημείο αυτό, ό παραπάνω διαβάτης, διέκοψε άπότομα τήν όμιλία του, άφου προηγουμένως χαιρέτησε, έφυγε βυθισμένος, δέν ξέρω σε τί είδους σκέψεις, σκυμμένος και κοιτάζοντας προς τή γη, μονολογούσε, χωρίς νά άκούγεται τί έλεγε πιά... ένώ οι κότες και τά κοκόρια τδλεγαν, όλο τδλεγαν ... «γεννήθηκε ένα μόριο ζωής, μόριο άζώτου...» αυτό τό σύμβολο τής ζωής, τό αυγό...

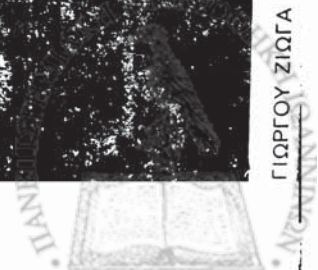
ΚΩΝ. ΚΟΝΤΟΣΑΚΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΖΙΩΓΑ

Πόσο ακόμη;

ΤΟΥΛΑΣ ΚΟΥΤΥΛΙΑ-ΒΑΣΣΟΥ

ΚΑΪΤΕΓΚΑ

(Τό παιδί μέ τή φυσαρμόνικα)

“Όποιος πίνει νερό από τήν Ἀφρική, ποτέ δέν τήν ξεχνάει.

Μιά ἀθεράπευτη νοσταλγία σου τριβιλίζει τήν ψυχή.

“Ήλιος, καί φῶς, καί πράσινο· πολύ πράσινο, ἀνακατεμένο μέ λογιῆς λογιῆς πολύχρωμα λουλούδια.

Μιά ζωή, πού συχνά, σου κρατάει τή σκέψη· μιά ζωή ἀλλόκοτη· μιά ὠραία παρένθεση.

Οἱ μέρες κυλοῦσαν μαγευτικές, σάν μιά σειρά ἀπό κεχριμπαρένιο κομπολόι, κι οἱ χρόνοι διαδέχονταν ὁ ἓνας τόν ἄλλον.

“Όλα ἦταν ὁμορφα καί μαγευτικά, καθῶς ἀνάσαινες τόν καθαρό ἀέρα, πού ἔρχονταν ἀπό τά δάση καί τήν ἀτέλειωτη ἀφρικανική ζούγκλα.

Πολλές φορές σ’ ἔπιανε στή μύτη, ἡ ὑγρασία ἀπό τό ἀνήλιαγο τροπικό, κι ἄλλοτε πάλι, τό ἄρωμα ἀπό τά ὀλάνθιστα καφεροχήματα, καί τίς φυτεῖες τῆς παπιάς.

Ἡ Ἀφρική, τό μεγάλο σχολεῖο, σέ μαθαίνει νά βλέπεις τό κάθε τι μέ τόση εὐχαρίστηση, σάν νά τό βλέπεις γιά πρώτη, ἢ γιά τελευταία φορά· ἔτσι ὅλες οἱ μέρες σου, κυλᾶνε χαρούμενες γεμάτες ἐνδιαφέροντα, καί ἐναλλασσόμενα τοπία.

“Άλλοτε πάλι, νά δέχεσαι τό ἴδιο, μιά λύπη, ἢ μιά χαρά· νά σωπαίνεις, καί νά μή διαμαρτύρεσαι γι’ αὐτή τήν ἀτέλειωτη σιωπή σου. Πέρα, μακριά στό λόφο, μιά Ἰαίνα ἐγρουζε, σάν νάθελε νά κατασπαράξει κάτι.

Μιά ἀγέλη Ἐλέφαντες πέρασαν τή νύχτα, ἔφαγαν τίς συκίες πού εἶχε φυτέψει ὁ γείτονας, κι ἔφυγαν ἀθόρυβα μέ τίς μεγάλες τους κάπες.

Τά παιδιά μεγάλωναν ἓνα ἓνα, μαζί μέ τά δέντρα πού φυτεύαμε γιά τόν ἴδιο σκοπό· νά μεγαλώνουν μαζί.

Ἡ Καϊτέγκα, ὁ πιστός μαῦρος τοῦ σπιτιοῦ, καί τῶν παιδιῶν, συχνά ἔπαιζε φυσαρμόνικα. Σοῦκανε ἐντύπωση, μέ πόση δεξιότητια καί εὐχέρεια, ἔβγαζε τά τραγούδια· κι ἀκόμη, ἀναρωτιόσουν ἂν αὐτό πού ἄκουγες, ἦταν ἀπό ἓνα ἀμούστακο παλικάρι, ἢ ἀπό κανένα δεξιότητη μουσικό.

Τά παιδιά τόν ἄκουγαν μαγεμμένα· κι ὅταν, ἔφτανε ἡ νύχτα, μέ καμμία τροπική καταιγίδα, μᾶς κρατοῦσε συντροφιά ἡ φυσαρμόνικα τοῦ Καϊτέγκα.

– Θά μέ πάρεις κυρία, στή Μπουλάγια, (Εὐρώπη) νά σου κάνω δουλειές;

– “Όχι Καϊτέγκα... μείνε καλύτερα στόν τόπο σου, καί παίζε τή φυσαρμόνικα σου· εἶσαι πῶ εὐτυχής πού ξέρεις τόσο λίγα πράγματα· ἐμεῖς οἱ λευκοί σᾶς κάνουμε δυστυχισμένους.

– Λένε, πῶς ἐκεῖ ἔχετε μηχανές γιά ὅλες τίς δουλειές· γράψτε, κυρία, καί μένα τό φτωχό Καϊτέγκα· θά σου δουλέψω πιστά σ’ ὅλη μου τή ζωή.

– Μά γιατί; Ἐσὺ δέ θά πεινάσεις ποτέ. Κι ἂν μείνεις χωρίς δουλειά, ἡ γῆ σου εἶναι πλοῦσια· κι ἀνάποδα ἂν φυτέψεις τό καλάμι, αὐτό θά φουντώσει καί θά θεριέψει· εἶναι καλύτερα νά μείνεις.

– Ἄν ἀπλώσεις τό χέρι σου Καϊτέγκα, θά κόψεις κάρπους καί θά χορτάσεις τήν πεινασμένη σου κοιλιά. Μείνε· μείνε καί δούλεψε πιστά τή γῆ σου, αὐτή πού ἀγαπᾶς, καί πού θά

σέ δεχτεί κοντά της σάν έρθη ή ώρα σου.

Τά λυπημένα μάτια του Καϊτέγκα, βυθίστηκαν σέ σκέψη· έπιασε τά παιδιά, τρυφερά από τό χέρι, καί χάθηκε στή μεγάλη λεωφόρο ανάμεσα από τή ζούγκλα.

Ήταν ό συνηθισμένος περίπατος τών παιδιών.

Τό ήλιοβασιλεμμα ήταν ματωμένο· πραγματικό τροπικό τοπίο μέ άτέλειωτες σειρές από φοινικόδεντρα κι άχυροκαλύβες.

Κάθε μιά άπ' αυτές, έκλεινε καί μιά ξυπόλυτη εύτυχία σάν του Καϊτέγκα. Ή ώρα πέρασε· γύρισε τά παιδιά από τόν περίπατο, κι ύστερα έφυγε. Έφυγε γιά πάντα καί ποτέ δέν ξαναγύρισε.

- Μπακία μουζούρι κυρία.

Στό βάθος του δρόμου, χάθηκαν καί τά τελευταία χνάρια του Καϊτέγκα.

Χάθηκε μέσα στή ζούγκλα, καί ποτέ δέ μάθαμε τίποτε γιά τό άμούστακο παλλικάρι.

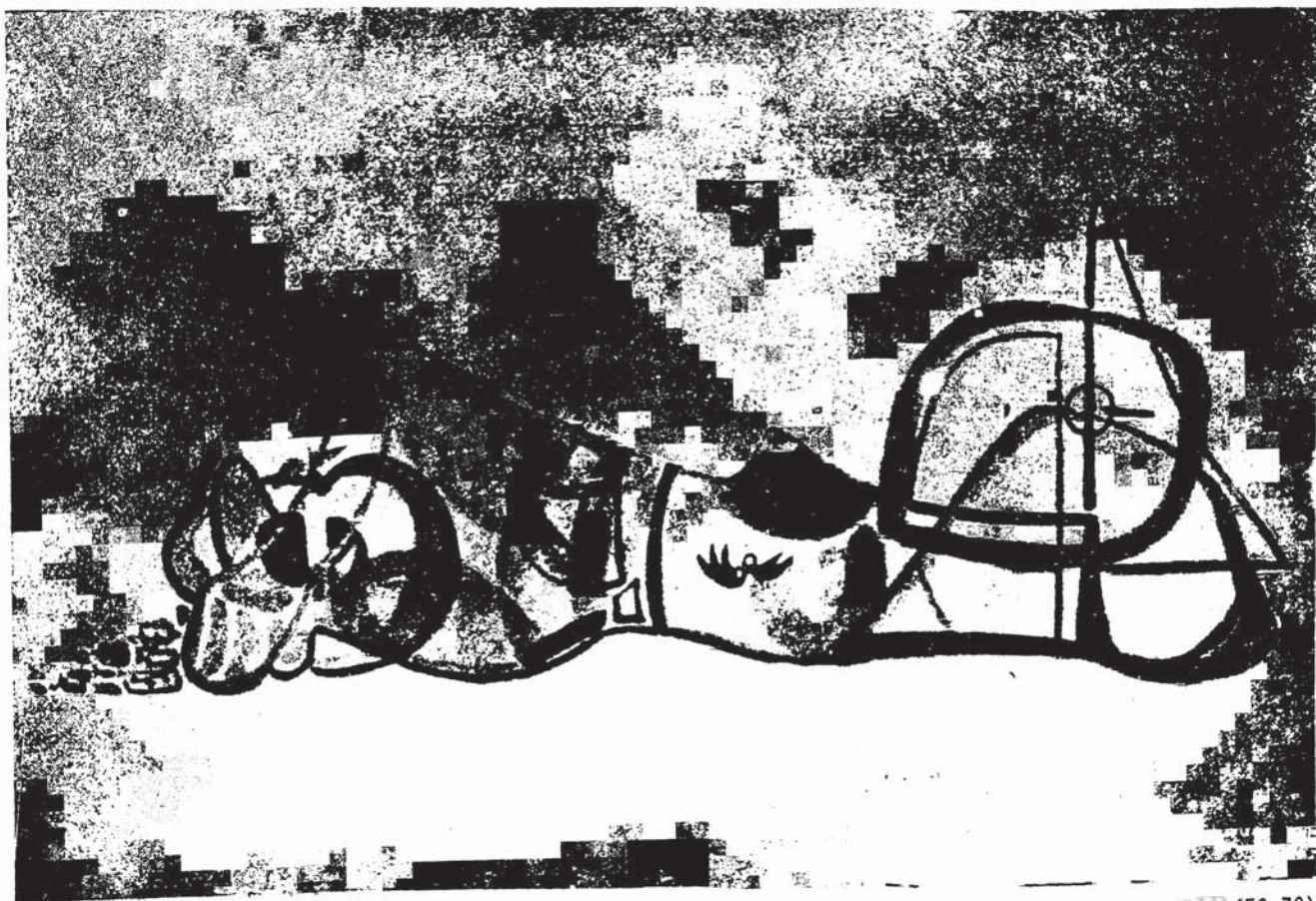
Ο ήλιος έρριχνε τίς τελευταίες άκτίνες του στό Ροεντζόρι· ένας γαλαζοπράσινος Χαμαιλέων διέσχισε νωχελικά τό μονοπάτι, καί χώθηκε στήν τρύπα του.

Οι ιεραπόστολοι, γύριζαν ένας-ένας στις Μωσσιώνες κουρασμένοι.

- Στό καλό Καϊτέγκα...

Μείνε στή γη σου πού τήν αγαπās· μείνε γιά πάντα Καϊτέγκα.

ΤΟΥΛΑ ΚΟΥΤΥΛΙΑ-ΒΑΣΣΟΥ

ΜΑΙΡΗΣ ΚΟΛΙΟΥ

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πανθομολογούμενο είναι και έχει γραφτεί πολλές φορές ως τώρα από διάσημους συγγραφείς, ότι απ' τό Ζαγόρι κατά τά χρόνια τής Τουρκοκρατίας βγήκαν πολλοί δάσκαλοι, πού δίδαξαν σέ άφθονα Έλληνικά σχολεία, πού λειτουργούσαν τόσο στήν καθαυτό Έλλάδα, όσο και σ' άλλες πιά μακρινές χώρες. Άν ήθελε κανένας νά επιχειρήσει νά καταγράψει τά όνόματα και σχετικά στοιχεία γι' αυτούς τούς δασκάλους, έπρεπε νά γράψει πολλούς τόμους. Περιορίζομαι έδω νά σημειώσω μόνο μερικά στοιχεία γιά τό ζήτημα αυτό παρμένα απ' όσα έχουν γράψει ως τώρα διάφοροι συγγραφείς.

Ο διάσημος από τά Άνω Σουδενά γιατρός και μεγάλος συγγραφέας Ί. Λαμπρίδης έχει γράψει⁽¹⁾ «Ζαγορίσιοι εις πάσας τάς άνωτέρας τής Ανατολής σχολάς έδίδαξαν. Δέν υπάρχει Έλληνική Κοινότης, έν τή Εύρωπαϊκή και Άσιατική Τουρκία δι' Έλληνικού Σχολείου προικισθείσα, εις ήν νά μή έδίδαξε Ζαγορίσιος». Ο G. Sorel⁽²⁾ γιά τό ζήτημα αυτό έκφράστηκε έτσι: «Δέν θά είναι πλεονασμός νά ύποστηρίξω, ότι οι διδάσκαλοι του Ζαγορίου έδίδαξαν όλόκληρον τό Έλληνικόν Έθνος επί Τουρκοκρατίας». Και ό μεγάλος ιστορικός συγγραφέας Τρύφ. Εύαγγελίδης έγραψε:⁽³⁾ «Έκ τών Σχολείων του Ζαγορίου προήλθον κατά τούς παρελθόντας χρόνους οι περισσότεροι τών διδασκάλων, έξ όσων έδίδαξαν εις τάς Έλληνικάς Κοινότητας τής τε Εύρωπαϊκής, Άσιατικής Τουρκίας, Παραδουναβίων ήγεμονιών και Αιγύπτου». Ο δέ δημοσιογράφος και συγγραφέας Κων. Φαλτάιτς, θέλοντας νά τονίσει τό ζήτημα αυτό διατύπωσε τή γνώμη του κατά τούς έξης τρόπους:⁽⁴⁾ «Δέν ύπήρξε Κοινότης

(1) Λαμπρίδης: «Ήπειρωτικά Μελετήματα» (Ζαγορικά Α΄) Σελ. 61-63.

(2) Γάλλος Κοινωνιολόγος (1847-1922).

(3) Τρ. Εύαγγελίδης: «Ή Παιδεία επί Τουρκοκρατίας». Σελ. 173.

(4) Κων. Φαλτάιτς: «Οί πλανώδιοι Ήπειρώται τεχνίται και ή έθνική μας ύπόθεσις».

τής κυρίως Έλλάδος παλαιότερον, τής Μακεδονίας, τής Θράκης, τής Μικράς Άσίας συνεχώς εις τήν ούσίαν νά μή έδίδαξεν Ζαγορίσιος διδάσκαλος και καθηγητής... Γενικώς από τά χωρία τό Ζαγορίου χάρις εις τόν ταξειδιωτισμόν τών Ζαγορισίων, έξήλθον τόσοι διδάσκαλοι και καθηγητα από του κοινου άλληλοδιδασκτικού σχολείου μέχρι του Πανεπιστημίου, ώστε νά μή νομισθί υπερβολικός, άν έλεγα, ότι τό Ζαγόρι έμόρφωσε τό Έλληνικό Έθνος». Παρόμοιες άνάγκες γι τό πλήθος τών Ζαγορισίων δασκάλων έχουν διατυπώσει και πάρα πολλοί άλλοι συγγραφείς θέλοντας έγώ νά όχοληθώ κάπως καλύτερα μέ τό θέμα αυτό, δηλ. τήν πληθώρα τών Ζαγορισίω δασκάλων και τή δράση τους κατά τά χρόνια τής Τουρκοκρατίας, άπευθύνθηκα έδω και κάμποσ χρόνια μέ γράμματά μου στους δάσκαλους του Ζαγοριου, στους Προέδρους και παπάδες τω χωριών του και σέ άλλους πατριώτες νά μου στείλουν σχετικά στοιχεία (όνόματα, βιογραφία

σύντομη, δραστηριότητα κ.λ.π.) τῶν τέτοιων δασκάλων ἀπό τὰ χωριά τους. Πολλοί συνάδελφοι καί φίλοι ἀνταποκρίθηκαν στήν παράκλησή μου αὐτή, διατυπώνω κι ἀπό δῶ τίς θερμές μου αὐχαριστίες.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς συγκαταλέγεται κι ὁ ἐκλεκτός φίλος καί πατριώτης κ. Χριστόφ. Οἰκονομίδης, δικηγόρος ἀπό τὰ Ἴνω Σουδενά⁽¹⁾. Ὁ κ. Οἰκονομίδης, δείχνοντας τήν κατανόησή πού ἐπρεπε πάνω σ' αὐτό τό θέμα μου ἔστειλε σέ ἀντίγραφο τό συμφωνητικό πού παραθέτεται παρακάτω. Ἀναφέρεται στό διορισμό στά Σχολεῖα τοῦ Βόλου τοῦ δασκάλου ἀπό τὰ Ἴνω Σουδενά Ἀχιλέα Οἰκονομίδη στά 1864.

(1) Τά Ἴνω Σουδενά ἔχουν μετονομαστῆί τώρα σέ Ἴνω Πεδινά.

Τό ἔγγραφο αὐτό παρέχει ἀρκετά διαφωτιστικά στοιχεῖα, ὄχι μόνο χρήσιμα γιά τή δική μου ἔρευνα γύρω ἀπό τοὺς Ζαγορίσιους δάσκαλους, ἀλλά καί τέτοια γιά τήν ἐκπαιδευτική κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στό Βόλο κατά τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Βέβαια, θά ἦταν μεγαλύτερης σπουδαιότητας αὐτό τό συμφωνητικό, ἂν ἦταν στό πρωτότυπό του, ἢ ἂν εἶχε καί τὰ ὀνόματα τῶν Προεστώτων τῆς Κοινότητος τοῦ Βόλου καί τῶν Ἐφόρων τοῦ Σχολείου, γιατί θά διαφώτιζε στά καλά τὰ ἱστορικά πράγματα αὐτῆς τῆς πόλης. Παραθέτω ὅμως αὐτό ἔτσι καί χωρίς τὰ σχετικά ὀνόματα, γιατί αὐτό μᾶς κατατοπίζει ὡς ἕνα σημεῖο ἀρκετά καλά γιά ὅσα ἔχουν γραφτεῖ στήν ἀρχή σχετικά μέ τή διασπορά τῆς Ζαγορίσιων δασκάλων σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἀλλά αὐτό ἀκόμα εἶναι πολῦτιμο, γιατί παρέχει ζωντανή εἰκόνα γύρω ἀπό τίς συνθήκες, μέ τίς ὁποῖες δούλευσαν οἱ Ζαγορίσιοι δάσκαλοι στά διάφορα ἑλληνικά σχολεῖα.

Χωρίς περισσότερα σχόλια ἀπό μένα, τό ἔγγραφο αὐτό εἶναι τοῦτο:

ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟΝ

Οἱ ὑποφαινόμενοι τῶν συνοικιῶν Ἁγίας Τριάδος καί Παναγίας τοῦ Βόλου⁽¹⁾ κοινῶς τε καί εὐχαρίστως ἐσυμφωνήσαμεν τόν ἐκ Ζαγορίου⁽²⁾ κύριον Ἀχιλέαν Οἰκονομίδη Ἀλληλοδιδασκαλον⁽³⁾ τῶν τέκνων μας δι' ἕν ὀλόκληρον ἔτος κατά τοὺς ἀκολουθοῦσους ὄρους:

Α' Ὑποχρεοῦται ὁ Κύριος Ἀχιλεὺς Οἰκονομίδης νά διδάσκη τὰ τέκνα μας μαθήματα συνδιδασκτικά καί Ἀναγνωστικά συμφώνως μέ τήν νεωτέραν μέθοδον καί μέ τήν χρεωστούμενην χρηστοθήθειαν καί ἐπιμέλειαν.

Β' Νά ἐμπνέη δι' εὐγενοῦς καί πατρικοῦ τρόπου τό σέβας καί τὰ χριστιανικά ἔθη εἰς τὰ τέκνα μας.

Γ' Ἐάν κανένα ἀπό τὰ τέκνα μας ἤθελε φανῆ ἀπειθές καί παρήκουον, νά τιμωρῆται κατά τόν νόμον τοῦ Σχολείου, ἐνίστε δέ καί παρουσία τῶν Ἐφόρων.

Δ' Νά σχολάζη τās Δεσποτικές, Θεομητορικές καί ἑορτασίμους ἡμέρας· καθὼς καί εἰς τό τέλος τοῦ ἔτους ἡμέρες δέκα πέντε, δηλαδή μετά τās ἐξετάσεις.

Ε' Ἀμφότερα τὰ μέρη νά εἰδοποιοῦνται εἰς τό τέλος τοῦ ἔτους πρό δὺμ μηνῶν, ἐάν ἔχουν ἀμοιβαίαν τήν εὐχαρίστησιν.

ΣΤ' Εἰς ἀντιμισθίαν τῆς ἐτησίου διδασκαλίας του προσφέρομεν αὐτῷ μισθόν γρόσια Ἀριθμόν 3.000 ἢ τρεῖς χιλιάδας, καί τὰ συνηθισμένα σιτηρέσια· τόν δέ μισθόν του θά λαμβάνη κατά τριμηνίαν εἰς τρέχουσαν μονάδα ἀπό τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Σχολείου, ἢ ἀπό τοὺς προεστώτας τῆς κοινότητός μας. Τήν τελευταίαν δέ μετά τās ἐξετάσεις.

(1) Κρατήθηκε ἡ ὀρθογραφία τοῦ χαρτιοῦ.

(2) Δέν ἀναγράφεται τό χωριό Ἴνω Σουδενά.

(3) Μέ τή λέξη αὐτή, καθὼς καί παρακάτω μέ τή λέξη «συνδιδασκτική» ἐννοεῖται τό Ἀλληλοδιδασκτικό σύστημα πού ἐφαρμόζονταν στά σχολεῖα.

Δι' ὅλους τοὺς εὐρωμένους ὄρους ἐγίναν δὺμ ὅμοια συμφωνητικά, ἵνα κρατῆ ἀνά ἕν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καί φυλάττη ἀπαρῆστος τοῦτων τήν συμφωνίαν εἰς ἐνδειξιν καί ἀσφάλειάν του καί θά σημειούμεθα.

Τή 1η Ὀκτωβρίου 1864 Ἁγία Τριάς Βώλου
Οἱ Προεστῶτες τῆς Κοινότητος

Οἱ Ἐφοροὶ τοῦ Σχολείου»

Στό παραπάνω συμφωνητικό θά μπορούσε κανένας νά κάνει ἀρκετές παρατηρήσεις. Καθώς ὅμως ἀναφέρθηκε καί στήν ἀρχή, ἀπό μένα δέν παρατίθενται σ' αὐτό σχόλια καί πολλές σημειώσεις, γιατί θά τραβοῦσε ἡ ἐργασία αὐτή σέ μεγάλη ἔκταση. Ὁ καθένας ἀπό τοὺς ἀναγνώστες εἶναι ἐλεύθερος νά βγάλει τίς κρίσεις του ἀπό ὅσα γράφονται ἐδῶ.

Κουκούλι – Ζαγοριοῦ
Ὀκτώβρης 1978

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΜΑΙΡΗΣ ΚΟΛΙΟΥ

(35X50)

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ

Πορτραίτο (Λάδι)

ΓΙΩΡΓΟΥ Δ. ΛΥΚΑ

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ... ΗΡΩΔΗ!...

α) ΤΑ ΚΑΛΑΝΔΑ...

Ἐπιθυμῶ κατ' ἀρχὴν νά διαβεβαιώσω κατὰ τόν κατηγορηματικώτερον τρόπον, ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς μικρᾶς αὐτῆς Χριστουγεννιάτικης... τραγωδίας εἶναι ἓνας θαυμάσιος καθ' ὅλα ἄνθρωπος καί, πρωτίστως, ἓνας τέλειος Χριστιανός!

Ἰδεώδης οἰκογενειάρχης, ἀνυστερόβουλος καί πιστός φίλος, ἀξιοπρεπής, φιλόανθρωπος, ἐντιμὸς, φιλαλήθης, ἀκέραιος, «καλὸς κ' ἀγαθός».

Τούτέστιν ἀποτελεῖ ἓνα σπάνιο εἶδος ἀνθρώπου διὰ τὴν ἐποχὴν μας, καθ' ἣν, ὡς γνωστόν, πλεονάζουν, δυστυχῶς, οἱ ἐλισσόμενοι καί... καταφερτζήδες! Δύναμαι, μάλιστα, ἐν συμπεράσματι, νά εἶπω, χωρὶς φόβον νά ὑπερβάλλω, ὅτι ὁ πρωταγωνιστὴς μου ἀποτελεῖ τόν ἰδεώδη τύπον τοῦ, κατὰ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον, καλοῦ ποιμένου «τοῦ τιθεμένου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων»!

Σχολαστικὸς εἰς τόν ἐκκλησιασμόν, τὰς νηστείας καί τὰς μεταλήψεις, πρᾶος καί μειλίχιος, οὐδέποτε ἐξωργίσθη ἢ διεπληκτίσθη ἢ, πολὺ περισσότερο, ἐβλασφήμησε!

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ... ἐξώκοσμος αὐτὸς τύπος, θῦμα ἑνὸς ἐορταστικοῦ ἐθίμου, ὄχι μόνον ἐγίνε ἐκτός αὐτοῦ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, ἀλλὰ καί, ἄκουσον – ἄκουσον! ἐβλασφήμησε!...

Ἰδοῦ, τώρα, αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀπιστεύτου αὐτῆς... μεταμορφώσεως:

Ἀπὸ μιᾶς, ἤδη, ἐβδομάδος πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ὁ οἰκογενειάρχης φίλος μας εὕρισκετο κυριολεκτικῶς εἰς συναγερμόν. Ἐτρεχε δεξιὰ καί ἀριστερὰ διὰ νά εὐρῆ καί νά προμηθευθῇ τὰ ἐκλεκτότερα τρόφιμα διὰ τὸ σπίτι. Ὁρεκτικά, γαλοπούλες, κοτόπουλα, φρούτα καί ποτά. Καιουργὴ κουστουμάκια καί ὑποδήματα διὰ τοὺς τρεῖς Υἱοὺς τοῦ καί καιουργιᾶς φουστάνι καί μπότες διὰ τὴν θυγατέρα του, μίνι μάλιστα ἀφοῦ ἡ... δεσποινὶς κόρη του εἶναι ἤδη... δωδεκαετής νυμφίδιον. Φυσικὰ δὲν ἐλησμόνησε καί τὸ ἕτερον ἡμισὺ του, μετὰ τοῦ ὁποίου τὸν συνδέουν δέκα πέντε ἔτη ἀνεφέλου, ἀρμονικῆς καί ἀδιαταράκτου εὐτυχίας. Ἄνθη, λοιπόν, διὰ τὴν πιστὴν καί ἀφοσιωμένην σύντροφον καί ἓνα κόσμημα ζηλοτύπως φυλαγμένον εἰς τὴν τσέπην του, διὰ τὴν τρυφεράν ἐκπληξιν τῆς προσφορᾶς μὲ τὸ φιλί τῶν Χριστουγέννων.

Ἐάν, τώρα, εἰς ὅλα αὐτὰ προσθέσωμεν τὴν κόπωσιν ἐκ τῆς καθημερινῆς δωδεκαώρου ἐργασίας του, εἰς τὴν ἀνθοῦσαν ἀλλὰ κοπιωδεστάτην ξυλεμπορικὴν ἐπιχείρησίν του καί τὴν ἐξάντλησιν ἐκ τῆς αὐστηρᾶς νηστείας, προκειμένου νά μεταλάβῃ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, θά ἐννοήσωμεν διατί, ὁ καλὸς αὐτὸς συμπολίτης μας φθάνων τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς εἰς τὸ σπίτι του, ἠσθάνετο τελείως ἐξουθενωμένος.

Ἐπῆρε τὸ λουτρόν του, ἐφόρεσε καιουργὴ ἐσώρρουχα, ἐρρόφησε, μοναδικὴν τροφήν τὸ τέϊόν του, ἐζήτησε ἀπὸ τὴν σύζυγόν του καί τὰ τέκνα του «νά τὸν συγχωρήσουν» καί περὶ τὴν πρώτην μεταμεσονύκτιον ὥραν κατεκλίθη, πανέτοιμος ψυχικῶς, πνευματικῶς καί σωματικῶς νά δεχθῇ, τὴν πρῶϊαν, τὴν Θεϊαν Μετάληψιν καί ἐβυθίσθη εἰς τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου...

Θά εἶχον παρέλθῃ μόλις δύο ὥραι ἀφ' ὅτου ὁ κατάκοπος Χριστιανὸς εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, ὅταν ἐπίμονος, ὀξύτατος κωδωνισμὸς καί μετ' ὀλίγον δεύτερος καί τρίτος, ἐθρυμμάτισεν τὴν ἀπόλυτον, μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, γαλήνην τοῦ διαμερίσματος.

Ὁ ἄνθρωπός μας ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν κλίνην του, ἐφόρεσε τὴν ρόμπαν καὶ τίς παντοῦφλες του καὶ κατημθύνθη πρὸς τὴν εἴσοδον, φανερά ἀνήσυχος ἀπὸ τὴν βαθυνύκτιον κωδωνιστικὴν προειδοποίησιν.

Ἦναψεν τὸ φῶς, ἤνοιξεν τὴν θύραν καὶ εὐρέθη ἐνώπιον δύο κουκουλωμένων, ἀγγελομόρφων πιτσιρικών, χαμογελόντων ἀφελῶς:

– Νά τὰ ποῦμε, παπποῦ;...

Ὁ ἀγαθὸς φίλος μας, μολονότι αἰφνιδιάσθη, κατῶρθωσε νά αὐτοκυριαρχηθῆ, κατάπιε τοὺς πικροὺς λόγους οἱ ὅποιοι εἶχον... σχηματισθῆ εἰς τὰ χεῖλη του, ἐχαμογέλασε καὶ ἀπήντησε... Χριστιανικώτατα:

– Μά... βεβαίως νά τὰ πῆτε, παιδιὰ μου!

Καί, ἀμέσως, ἡ τρυφερά παιδικὴ μελωδία ἐπλημμύρισε τὸν χώρον τῆς πολυκατοικίας, δοξάζουσα τὴν γέννησιν τοῦ Θεανθρώπου!

Τὰ παιδάκια, ἀφοῦ «τά εἶπαν», εἰσέπραξαν ἓνα κολλαριστὸ ἑκατοντάδραχμον καί... δύο μελομακάρονα καὶ ἀνεχώρησαν πανευτυχῆ!... Καί ὁ οἰκοδεσπότης μας, ἀφοῦ ἠύχθη εἰς τοὺς δικούς του, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐπίσης ἀφυπνισθῆ, «καὶ τοῦ χρόνου», κατεκλίθη ἐκ νέου, μέ τὴν ἐλπίδα νά συνεχίσῃ τὸν βαναύσως διακοπέντα ὕπνον του...

Ἐστάθη, ὅμως, ἀδύνατον, ἀφοῦ πιτσιρικοὶ ἐξ ὄλων τῶν σημείων τῆς πόλεως εἶχαν ἤδη... ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν οἰκιῶν τῆς, ἀποφασισμένοι νά καταλάβουν ὅλα τὰ... ὄχυρά τῆς καὶ «νά τὰ ποῦν» μέ κάθε τρόπον!

Ὁ κῶδων τοῦ διαμερίσματος, καὶ τῶν ἄλλων φυσικά, ἐσήμαινεν ἀνά πεντάλεπτον περίπου, ὁ... ὕπνοβάτης ἄνθρωπός μας ἐσηκῶνετο, ἤνοιγεν... ἡμιλιπόθυμος, τὴν θύραν, ὑφίστατο... τὸ μαρτύριον τῆς μελωδίας, κάτι ἔδιδε εἰς... τοὺς ἐκτελεστάς, μέχρις, ὅτου ἐξηντλήθη καὶ ἡ σωματικὴ ἀντοχὴ του καὶ ἡ Χριστιανικὴ στωικότης του καὶ ἡ ἀπέραντος μεγαλοψυχία του. Καὶ ὅταν ὁ κῶδων ἐσήμανεν ἐκ νέου, διὰ τριακοστὴν τοῦλάχιστον φοράν, ἤνοιξεν τὴν θύρα, ἀγριοκοίταξε τὰ ἀγνοοῦντα τὸ δράμα του καὶ μειδιῶντα ἀμηχάνως παιδάκια καὶ ἐξέσπασε:

– Στό Διάβολο, ἐπὶ τέλους!...

Καί, ἐνῶ τὰ πρῶινά ἀδιάκριτα Χερουβίμ ἐξηφανίζοντο ἔντρομα, ὁ ἀπαυδισμένος Χριστιανὸς κατέρρευσε εἰς ἓνα καναπέ καὶ, μονολογῶν ἐδικαίωσε τὸν Ἡρώδη, ὁ ὅποιος, ὡς γνωστόν, διέταξε τὴν ἐν μιᾷ νυκτί σφαγὴν ὄλων τῶν παιδιῶν τῆς περιφερείας του:

– Καλά τὰ ἔκανε, τὰ ἄτιμα!...

ΓΙΩΡΓΟΣ Δ. ΛΥΚΑΣ

ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΑΛΑΜΑ

ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΣΜΟΛΙΚΑΣ ΚΑΙ ΔΡΑΚΟΛΙΜΝΗ

Ὅραματικές ἐντυπώσεις

*«Νά ζεῖς σύμφωνα μέ τή φύση εἶναι τό ἴδιο νά ζεῖς σύμφωνα μέ τήν ἀρετή»
Ζήνων ὁ Κιτιεύς*

Βρεθήκαμε στό Σμόλικα. Στήν ψηλότερη κορφή του (2637 ὑψ.). Περπατήσαμε, μήνα Μάη, τήν ἡμερη βλαστημένη κορμοσασιά του. Ἦταν ἓνα αἰθέριο γλυκό κι εὐτυχισμένο ὄνειρο, μιά ἀρίφνητη φυσιολατρική πανδαισία. Τιμήσαμε τήν πρόσκληση τοῦ Ὁρειβατικοῦ Συλλόγου τῆς Κόνιτσας. Δέκα ὥρες πορεία σέ ἱστορικά βουνά καί σέ παρθένα δάση. Ἀνεβήκαμε σέ ἰδιόμορφα φυσικά περιβάλλοντα, ὅπου ἡ ψυχὴ ξαναγεννιέται, χορταίνει καί δέ χορταίνει τίς ὁμορφιές καί τά πλούτη, τῆς τόσο στερημένης ἀπό τά φυλακόσπιτα τῶν πόλεων ἀφύσικης καί ἀσύμφορης ζωῆς. Σ' αὐτό τό ζηλευτό, τό φυσικό παρόν, ἀδιάκοπο καί σύψυχο σέ κυριεύει τό ρίγος τῆς μεθυστικῆς χαρᾶς. Ἀλλά, καθὼς πατᾶς σέ λευκαμένα λειψανα, σ' αἱματοποτισμένα χῶματα ἀδελφοκτόνου παρελθόντος, μεταφέρεσαι χρονικά καί νιώθεις ρίγος ἱερό, εὐλάβεια, συμπόνια, ὀργή καί κακοφάνια γιά ὅποια τότε ἀδικη μοῖρα, πού μᾶς ἐπέβαλαν οἱ ξένοι πειρατές μέ λογίων παγίδες καί μορφές. Ὅμως κρατᾶς συντροφιά τίς ἀγαθές μνήμες, τ' ἀθῶα πουλιά, τήν ἀειπάρθενη χλόη πού γλυκοφυτρώνει κάθε ἄνοιξη, ποτισμένη πρὶν 30 χρόνια, ἀπό δάκρυα, ἴδρωτες καί αἷματα ἀδικοσκοτωμένων παληκαριῶν τοῦ λαοῦ μας. Ἐκεῖ νιώθεις τήν ἀπαράμιλλη καί πάνσοφη σέ μορφές καί σχήματα ἀφταση καί τέλεια κοσμοπλάστρα μας φύση, σ' ὄλο της τό παναρμόνιο, τεχνικό κι ἀποθεωτικό μεγαλεῖο. Ἐκεῖ λησμονεῖς τίς καθημερινές ἐγνοιες καί τίς ἀνθρώπινες κακίες καί μικρότητες. Νιώθεις ἐνωμένο πλάσμα, ὁμοια ὑπόσταση, κοντά στή ζωογόνα μάνα μας φύση. Νιώθεις μιά ὑπεροχή γιά τό θαῦμα τοῦ εἶδους σου, γιά τό ξέχωρο λογικό καί δημιουργικό σου πνεῦμα. Καθὼς καί τή μειονεξία γιά τά ἀλόγιστα, τά παράλογα στοιχεῖα τοῦ βίου, καί τά αἰτιά τους. Ἐκεῖ λησμονεῖς γιά λίγο τό φθοροποιό ἔργο τοῦ ἐκτρωματικοῦ καί νόθου νοσηροῦ τῆς σύγχρονης ἀνθρώπινης δουλείας. Ἐκεῖ ἀναλογίζεσαι βαθύτερα καί ψηλότερα τό νομοτελειακό ἑαυτό σου, τό νόημα καί τήν ἐνδελέχεια τῆς δυναμικῆς σου ὑπαρξης. Πλάϊ στά ψηλά καί λαμπαδόκορμα δέντρα, ξέχωρα ἀπό τ' ἀποκαΐδια σκιάχτρα τῶν «ναπάλμ» τοῦ Βάνφλιτ (1949) σελ καινούργιο πνεῦμα κι ἔλατα κι ὄξυές, πού κλείνουν στεφανωτά τούς δικούς τους καθάριους οὐρανοῦς, νά μήν περάσει τό καρκινογόνο «μπενζαμίν» (καυσαέριο) τῶν πόλεων. Ἐκεῖ στοὺς θαλεροῦς μοσχόπνοους κι ἀδιαπέραστους σάν τροπικούς δρυμούς, ὅπου κουρνιάζουν λεύτερα οἱ λύκοι κι οἱ ἀρκουδες. Ἐκεῖ πού ζαρκαδιοῦ. Ἐκεῖ πού μυριόκλωνες κι ὀρθόκορμες σιλουέτες ξανοίγουν τά φουρά τους τά πολύφυλλα σάν χορευτρες μπαλλαρίνες καί τσιγγάνες νύφες, πετροπέρδικες καμαρωτές, παγῶνες, δέντρα καί πράσινοι ἐρῶδιοι βρακάτοι, πού ἀνασταίνουν τίς ψυχές ἀπό τίς φυλλωσιές τῶν

ἀηδονῶν οἱ συναυλίες! Ἐκεῖ στά μεταλλοφόρα ὑψώματα τοῦ γέρου Σμόλικα, τῶν Πάδων, τοῦ Παλιοσελιοῦ, πού ἡ γῆς μέ τά νερά καί μέ τόν ἀνεμο ἀχολογίζει ἀπό τά ἔγκατα τῶν ἀγαθῶν τό γκάστρι, σά νά διαμαρτύρονται καί νά μοιρολογοῦν τό πού ζητᾶνε καί δέ βρίσκουν – χρόνια τώρα – τίς καισαρικές τιμές ἀπό τούς ἀδιάφορους φορεῖς τῆς πσιωδρόμησης. Ἐκεῖ ἀπάνω, καί σέ διάπηχτες, καί σέ γυμνές κορφές, ὁ ἥλιος εἶναι πιά ζεστός καί φωτεινός. Θαρρεῖς καί σέ μυρώνει καί σέ μεθάει, ἡ μοσκοβόλα ἀπό τ' ἀθῶα καί λογιστά ἀγριολούλουδα πνοή, καί σέ φιλτράρει ἡ δύναμη τοῦ ὀξυγόνου τῶν ἐλάτων. Τ' ἀναγεννάει ὀλομεμιᾶς ἡ πριμαντόνα ἡ πνοή τοῦ ἀγέρα. Ἐκεῖ πού ὄλα τά τρεχούμενα κρούσταλλα νερά σοῦ τραγουδοῦν ἀσίγαστα τ' ἀλλαχτικά καί τά αἰώνια. Ἐκεῖ ὅπου τ' ἀμόλευτα χιόνια δέν προφταίνουν σ' ἀπάγγειες κορφοπλαγιές νά λιώνουν, καί τά σκεπάζουνε τοῦ χινοπώρου τά καινούργια. Ἐκεῖ στό δεύτερο σέ ὕψος μετά τόν Ὀλυμπο βουνό μας, θαρρεῖς πῶς συνομιλεῖς μέ τούς μυστικούς θεούς, μέ τίς ἀθάνατες ψυχές, μέ τούς ἀητούς καί μέ τούς ἄγγελους.

Ἀπλώνεις τά χέρια σά νέος Ἄτλας καί σέ βουρκωμένο ἀκόμα οὐρανό, παραμερίζεις τά σύννεφα καί ἀγκαλιάζεις τόν ἥλιο καί παίρνεις τά κρόσια του καί τά μοιράζεις δίκαια στούς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ στ' ἀκρόκορφα σέ μιά μασχάλη του, σ' ἓνα αὐγόσημο ὀροπέδιο, σέ ὑψόμετρο 2.120 ἀπλώνεται ἡ ξακουστή Δρακόλιμνη. Ἐκεῖ ἀναθυμιέσαι τόν γοητευτικό καί διαστατικό μῦθο τῆς λαϊκῆς φαντασίας τῶν προγόνων μας, πού ἔβλεπαν μέ ψευδαισθήσεις δέους καί δυναμισμοῦ, τό δράκο ν' ἀναδύεται ἀπ' τά νερά τῆς λίμνης, καί νά πετάει θεόρατες πετριές στήν ἄλλη κατά τή δύση χαμηλότερα Δρακόλιμνη τῆς Τύμφης. Ἐτσι νικοῦσε τόν ἄλλο δράκο βασιλιά, ἐκεῖ τίς μαγικές κι ἐρμηκικές φεγγαρόλουστες βραδιές, καί τρικύμιζαν τά νερά, κι ἔβγαине ἀπό τό βυθό τό κέρβερο κριάρι τό ἀρπαχτικό, κι ἔχαφτε μέ κάθε πετριά 40 πρόβατα τῶν τσελιγγάδων...

Ἐκεῖ στή δῆθεν ἀμέτρητου βάθους Δρακόλιμνη τοῦ Σμόλικα, «ἐκαθήσαμε» τριγύρω στ' ἀγριοκυκλάμινα, στίς μέντες, τά ζουμπούλια, κι ὄχι ὅπως «εἰς ποταμόν Βαβηλῶνος» 33 ὀρειβάτες, αἰσιόδοξοι, περήφανοι, σάν τίς γαλανές κορφάδες, μέ τό βετεράνο τῆς ὀρειβασίας καί τῆς καλλιτεχνικῆς φωτογραφίας Σωτήρη Τουφίδη κ.ἄ. Καί δέν τ' ἀπολαύσαμε» τά θύματα τῶν δράκων, μήτε τά γελοῖα φέμματα τῶν σκυλοψαριῶν καί τοῦ «ἀμέτρητου» βάθους τῶν πρόχειρων ἐλληρικῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν... παρά βυθομετρήσαμε προσεχτικά, μέ λαστιχόβαρκες τίς διαστάσεις τῆς. Τό βαθύτερο τῆς εἶναι μόνο 3,50 μέτρα, τό μάκρος τῆς 1,35, καί τό πλάτος 60. Ἐκεῖ λοιπόν ὑμνήσαμε καί τραγουδήσαμε τίς ὀρεινές καταδρομές καί χάρες, τό ἀνέβασμα τ' ἀνθρώπου, τήν ἀξία τῆς ζωῆς, τίς ἀπρόσιτες ὀμορφιές τῆς φύσης. Ἐκεῖ ἡ δύναμη τοῦ ἀναβάτη γίνεται μεγαλύτερη σά νιώθει πῶς καταχτάει καί δαμάζει τά ψηλά κι' ἀπάτητα κι ἀμόλευτα στοιχεῖα καί κατατόπια τῶν βουνῶν καί τοῦ βίου. Ὁ Σμόλικας καί μέ τίς γύμνιες του καί μέ τίς φορεσιές του, καί μέ τούς μῦθους καί τούς θρύλους του, τήν ἱστορία του καί τή Δρακόλιμνη του, ἔχει ἀπεριγραπτή ἐπιβλητική γοητεία. Τά χιόνια στίς πλαγιές του ἰριδίζουν λευκά καί γλυκόπιστα στόν ἥλιο, καί δέν τά σκιάζουν παρά κάπου-κάπου μόνο οἱ σταυραετοῖ τά πετρίτσια μέ τά λεύτερα καί ἐκλεκτά ψηλοπετάγματά τους.

29-6-77

ΛΑΜΠΡΟΥ ΜΑΛΑΜΑ

ΕΝΑ ΛΙΟΓΕΡΜΑ ΣΤΗΝ ΤΣΟΥΚΑ

Κατσανοχώρια,
ἀγαπημένοι τόποι!
Γῆ τοῦ πουρναριοῦ
τῆς πέτρας
καί τῆς χλόης...
Στέκω στής Τσοῦκας τήν κορφή
καί εἶναι Μάρτης,

δειλινό!
Καλαντικρύζω γύρω
καί θωρῶ:
βραγιές πού σέρνουν τ' ἄγρια ζά,
πλαγιές γυμνές καί μολυβιές
περιλουσμένα μέτωπα
ἀπό ἀγέρες τῶν Τζουμέρκων.
Καί ἀφιγκράζομαι
κι ἀκούω
τό βούϊσμα τ' Ἀράχθου,
ἄκοπο, ἀπόηχο βαθύ,
σάν ὑπερκόσμιο φίδι,
σάν δράκοντας παραμυθιῶν
καί στεναγμοί λιοντόψυχων θεριῶν
φουσήματα ὀργῆς λαῶν
γιά τό χαμένο δίκιο!...
Κι ἀκούω τ' ἀγριομέλισσα
μές σέ σπηλιές
νά λειτουργοῦν
στοῦ Πάτερου
τ' ἀρχαῖο μικρομαντεῖο,
ἀντίκρου στό Καστρί
καί κάτωθε
στῶν κούφιων βράχων
τά στεφάνια,
πομπές ἀόρατες,
κλαγγές, μῦθοι
καί ἱεροτελεστίες.
Στά καταφύγια τῶν ἀρματολῶν
ἀκούω τ' ἀγριοπούλια
σέ κογγύλια-σπήλαια
ν' ἀντιλαλοῦνε τά κρωξίματα
σάν ὕμνοι στή θεά τους
λευτεριά·
καί νά τροχοῦν τά νύχια τους
σέ κράκουρα ὄπως
τίς κάμες οἱ Κατσαντωναῖοι
γιά τῶν ὄχτρῶν τά λαίμα.
Σμίγουν οἱ ἀχοί
ἀπό τά κουδουνίσματα
τῶν κοπαδιῶν.
Θαυμάζεις τά γίδια
«πού κρεμιοῦνται στούς γκρεμούς»
ὄπως τραγούδησε ὁ Κοτζιούλας
κι ὁ Κρυστάλλης!...
"Ὡρα πού τά σφυρίζουν
μπιστικοί γιά τ' ἄρμεγμα
καί ἀλαλιάζει τό φαράγγι
ἀντιλαλιές.
Τό μοναστήρι
στέκει ἀγέρωχο
μές στόν καιρῶν τίς μπόρες
κι' ἡ βιβλική μορφή
τοῦ παπα-Γιάννη

σημαίνει έσπερινό,
σά νά προμηνύει
τόν δρθρο
μιās παλλαϊκῆς χαρᾶς
σέ νέα ζωϊκή πανευφροσύνη.
Παίρνω βαθιές ανάσες
κι άλαφρώνει μου ή ψυχή
σάν νά πετάει
μέ μιάν ανάταση παντοῦ,
νά νιώσει τήν άγάπη
δλου τοῦ κόσμου,
μετάρσια έλξη φτερωτή
σέ ὕψη και σέ βάθη
κι αναλογίζομαι:
Πόσο μικρό
είναι τό μπόι τ' ανθρώπου
μές στό σύμπαν,
άλλά και πόσο ψηλό
και δυνατό
στό δάμασμα τῆς φύσης
μ' άδερφική δουλειά και προκοπή!
'Αντιλαμπίζουν διάφανες
άπό τό λιόγεσμα οί κορφάδες
τριγύρω κι ὡς τά Κακοσούλια.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΜΑΛΑΜΑΣ

Άγνωστεύοντα

ΓΙΩΡΓΟΥ ΖΙΩΓΑ

Θ. Ι. ΜΑΛΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΑΤΙΤΛΟ

Στόν τρομακτικό θόρυβο τῶν τζέτ
Φάντομ, Μιράζ καί Μίγκ'
ὁ νοῦς σου λέει: τί φοβερό τό πέρασμα;
ὦ Θεέ μου, τί θορυβώδης ἀχρηστία!...
... κι' ὅμως δίπλα σου, ἓνα φυτό μικρό καί ταπεινό
ἀνθίζει ἀθόρυβα, σιωπηλά,
ζωή σκορπᾶ, τή φύση εὐοδιάζει.
"Ἐνα παιδάκι πέρα ἐκεῖ,
στό πέρασμα τοῦ θόρυβου,
τ' αὐτιά του κλείνει'
κι' ἀθόρυβα σιωπηλά, ἡ εὐωδιά
νά τόν τραβᾶ, τό ἄνθος νά μυρίσει.
Μά ἓνα δάκρυ του ψηλά
σ' ἓνα ραδίκι πέφτει:
κι' ἔγινε ὁ χυμός τοῦ ραδικιοῦ ἀκόμη πιό πικρός
μά ἡ πίκρα αὐτή, ἔχει τή γλύκα τῆς ὑγείας.
Τό ἄνθος ἔδωσε σπυρί καρπό καί δίπλα στό ραδίκι πέφτει,
τόν παίρνει ὁ ἐργάτης μαυρομύρμηγκας
βαθιά στή γῆ, στή μάννα Γῆ, τόν χώνει,
γιά νά βλαστήσει κάποτε, Νέα Ζωή
σάν τά φυτά εὐωδιαστή, σιωπηλή,
ὅταν ἡ θορυβώδης ἀχρηστία
τῆς ἀεροπόρου ἀνθρωπότητας, περάσει καί χαθῆ
στά βάθη τοῦ ὠκεανοῦ
σάν τήν ἁμαρτωλή τήν ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ

Υπάρχουν τόποι, πού όταν τούς ἐπισκεφτεῖς σάν ταξιδιώτης ἢ σάν τουρίστας, γιά δουλειές προσωπικές σου ἢ φλεγόμενος ἀπό τό πάθος ν' ἀντικρύσεις νέες διαφορετικές περιοχές, σέ ἐντυπωσιάζουν τόσο καί ἐνασκούν πάνω σου τέτοια γοητεία, ὥστε δύσκολα τούς ξεχνᾶς στή ζωή σου, κι' ὄχι μόνο τοῦτο, παρά τούς νοιώθεις σάν κάτι δικό σου, τούς ἀγαπᾶς, τούς ἔχεις μέσα σου καί ποθεῖς πάντα νά ξαναπᾶς νά τούς δεῖς, νά δεῖς τίς ὁμορφιές τους, τά σπάνια ἐκεῖνα φυσικά τους προσόντα, πού σέ ἔκαναν νά χαρεῖς καί νά συγκινηθεῖς, ν' ἀκούσεις, νά μάθεις καί νά νοιώσεις πολλά.

Ἀπ' αὐτούς τούς τόπους εἶναι καί τό ὠραῖο Μετσοβο. Σκαρφαλωμένο πάνω σ' ἄγρια βουνά τῆς Πίνδου, ἀπέναντι ἀπό τό ἀγέρωχο Περιστερί, ζεῖ τή δική του ζωή, ἀπομονωμένο ἀπ' τόν κόσμο, ἀλλ' ὥστόσο γνωστό ἀπ' ὅλους, μικρό κι' ὁμως σημαντικό, σημαντικό σέ ἱστορία, σέ ὁμορφιά, σέ φύση καί σέ πολιτισμό. Χτισμένο σέ ὑψόμετρο 1200 μέτρων περίπου καί μέ πληθυσμό κατοίκων γύρα στίς 4.000, εἶναι τούς περισσότερους μῆνες τό χρόνο, ὅπως καί τά θεόρατα βουνά πού τό περιτριγυρίζουν, ντυμένο στό χιόνι. Σ' ἓνα παχύ στρῶμα χιονιοῦ, τό ὁποῖο τυλίγει ἐκεῖ κυριολεκτικά τά πάντα κι' ἀφήνει μόνο μικρές διεξόδους στόν ἀνοθρώσκοντα καπνόν τῶν κεντημένων κομφῶν καμινάδων στίς στέγες τῶν λίθινων μετσοβίτικων σπιτιῶν καί στά χλωτάτα τζαμωτά παράθυρα καί τίς πόρτες τῶν κατοικιῶν. Ἐκεῖ πάνω τό κρύο εἶναι βαρῦ κι' ὁ χειμῶνας ἄγριος, σάν τά γειτονικά τοπία, ἀλλά μόλις πάρει ἡ ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι, ἀρχίζουν νά λυώνουν μέ τή στροφή τοῦ καιροῦ τά πρῶτα χιόνια, τά νερά κατεβαίνουν ὀρμητικά καί λαγαρά ἀπό τίς χαράδρες καί τά βοσκοτόπια στίς κοντινές πλαγιές ἀνασαίνουν κι' αὐτά τόν ἐλεύθερο ἀέρα καί ξεπετᾶνε τά πρῶτα χορταράκια καί τά πρῶτα παρδαλά ἀγριολούλουδά τους. Οἱ μέλισσες καί τά ζουζούνια τότε ξυπνοῦν κι' εἶναι χάρμα νά βλέπει κανεῖς ἐκεῖνα τά ψηλά λειβάδια καί τά ξέφωτα, πού περιτριγυρίζουν τήν ὁμορφη κωμόπολη, γεμάτα ἀπό ζωή καί ὄργανο, ἀπό μυρουδιές καί βουϊτά ἐντόμων κι' ἀπό χίλιες δυό μυστικές ὑποσχέσεις στό κάλεσμα τῆς γῆς γιά τήν ἀσταμάτητη ἀναζωογόνηση τῶν πάντων. Τότε ἀρχίζει καί ἡ ὁμορφη ἐποχή τοῦ Μετσόβου. Ἀπό τό Μάιο ὡς τόν Ὀκτώβριο τό ὄρεινό τοῦτο θέρετρο εἶναι ὅ,τι πρέπει γιά νά ἀπολαύσει καί νά χαρεῖ κανεῖς ὅλες τίς ἀρετές καί τίς φυσικές χάρες πού μπορεῖ νά μᾶς προσφέρει ἓνα ἐξαιρετο βουνίσιο τοπίο. Τήν ἀπόλυτη γαλήνη καί ἡσυχία, πού θά μᾶς φρεσκάρει τό πνεῦμα καί τήν ψυχή. Τόν πεντακάθαρο ἀέρα τῶν βουνῶν, πλουτισμένον ἀκόμη μέ τήν εὐεργετική ἀνάσα τῶν πευκοδάσων καί τῶν μεγάλων ἐλατοδάσων, τοῦ τόπου. Τά γάργαρα καί κρύα πηγίσια νερά, τόν ἀπλωμένον ὀρίζοντα, τούς ἐξαιρετους περιπάτους, τή θέα τῶν ὑψηλῶν ἀλπικῶν βουνῶν καί τή δροσερή ἀτμόσφαιρα μέσα στήν ἀνυπόφορη καλοκαιριάτικη κάψα. Κι' ὅλα τοῦτα μπορούμε νά τά βροῦμε στό Μετσοβο ἄφθονα, σέ μίαν ἀσυνήθιστη ποικιλία, σά θεῖα δῶρα, σά μίαν εὐνοια τῆς φύσεως πρὸς ἓνα πραγματικά ἐξαιρετο γεωγραφικό περιβάλλον.

Ἀλλά δέν εἶναι μόνον αὐτά. Ἐδῶ μπορούμε νά συναντήσουμε, ἐπίσης, καί ἓνα σύνολο ἀπό ἐνδιαφέροντα διαφορετικοῦ εἶδους, πού ἀφοροῦν σέ ἄλλους τομεῖς: στήν τουριστική ἐπένδυση τῆς περιοχῆς, στήν κουλτούρα, στό φολκλόρ κλπ. καί πού ὅλα εἶναι πόλοι τουριστικῆς

προσελκύσεως πρὸς αὐτόν τόν πραγματικά ὁμορφο τόπο τῆς χώρας μας. Ἔτσι π.χ. πάνω ἀπ' τὸ Μέτσοβο καὶ δίπλα στὸν κεντρικὸ δρόμο, μπορούμε νὰ βροῦμε, ἐγκατεστημένο ἀπὸ χρόνια τώρα, σύστημα τελεσιέζ, πού μᾶς φέρνει μ' ἓνα φτηνότατο εἰσιτήριο ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ δρόμου στὴν κορυφὴ μιᾶς ὑψηλῆς ράχης μὲ πανοραμικὴ θέα πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Ἀπὸ κεῖ πάνω βλέπουμε πρὸς τὰ δυτικὰ ν' ἀπλώνεται ξανοιγμένη κατὰ τὸ βορρᾶ ἡ μεγάλη σιλουέττα τοῦ ὄρους Μιτσικέλι, πού ἡ ἀντίθετη πλευρὰ του ἔχει στὰ πόδια τῆς τὴν ὡραία λίμνη τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων, τὴν Παμβώτιδα. Στὸν βαθύτερο ἀκόμη ὀρίζοντα, πρὸς τὴν ἴδια κατεύθυνση, μπορούμε νὰ διακρίνουμε ἀπὸ κεῖ ψηλά ἀμυδρά, χαμένα μέσα στοῦ ἀβέβαιο φῶς ἐνὸς δειλινοῦ, τὰ ἀρρενωπά καὶ ἄγρια βουνὰ τοῦ Τόμαρου, τῆς πρώτης κατοικίας τοῦ ἑλληνικοῦ Πανθέου, στοὺς πρόποδες τοῦ ὁποῦ οὐ σῶζονται ἀκόμη καὶ σήμερα, τὰ ἐρείπια τοῦ πανάρχαιου Μαντείου τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ ἀνασπλωμένου πλέον μεγάλου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, πού χωροῦσε καὶ χωρᾶ ἀκόμη 18.000 θεατῆς. Κατὰ τὸ νότιο μέρος θεωροῦμε ἀπὸ κεῖ πάνω, τὴν ἀγέρωχη καὶ ἀλπικὴ ὄψη τοῦ ὑψηλοῦ Περιστεριοῦ, πού ἀποτελεῖ, καθὼς συνεχίζεται πρὸς τὰ κάτω, τὴν ἀπαρχὴ τῆς νότιας πλευρᾶς τῆς Πίνδου, ἐνῶ πρὸς βορρᾶν βλέπουμε ν' ἀπλώνεται σὲ μιὰ πολὺ ἐκτεταμένη θέα τοῦ βάθους, ἓνα πραγματικὸ χάρμα τῶν ὀφθαλμῶν: τὰ Ζαγόρια, τὰ σαράντα πολιτισμένα ἀρχοντοχώρια τῆς Ἠπείρου, κυριολεκτικὰ τρυπωμένα μέσα σὲ δάση ἀπὸ πεῦκα, ἔλατα, φλαμουργιές, καστανιές καὶ λεφτοκαργιές καὶ σὲ πλούσια ἀστείρευτα νερά καὶ πιὸ πάνω ἀκόμη, στοῦ ἔσχατο σημεῖο αὐτοῦ τοῦ φόντου, τὸ ἀπροσπέλαστο τεῖχος τῆς Τύμφης ἢ Γκαμήλας. Τέλος, στὰ ἀνατολικά, τὰ βουνὰ τῆς Κατάρης, πού εἶναι καὶ τὸ φυσικὸ ὄριο, πού χωρίζει τὴν Ἠπειρο ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ πιὸ κάτω τὴ Θεσσαλία.

Μέσα στοῦ Μέτσοβο ἡ φιλομάθεια καὶ ἡ φιλοπεριεργειὰ μας μπορεῖ νὰ ικανοποιηθεῖ μὲ τίς ἐπισκέψεις μας σὲ ἀρκετὰ μέρη ἱστορικοῦ, τοπικοῦ καὶ σύγχρονου ἐνδιαφέροντος, πού θὰ μᾶς γεμίσουν μὲ ὁμορφες πραγματικὰ ἐντυπώσεις. Μπορούμε νὰ δοῦμε ἐκεῖ τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Μιχ. Τσοῖσσα, ἓνα τεράστιο οἰκοδόμημα ντόπιας παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, πού ἔχει μετατραπεῖ σ' ἓνα εἶδος μουσεῖο ἱστορικῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων τῶν περασμένων αἰῶνων καὶ στοῦ ὁποῦ ἀκόμη φυλάσσονται καὶ κειμήλια τῆς οἰκογένειας τοῦ μεγάλου Ἑλληνα εὐεργέτη. Μπορούμε νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸ πρότυπο τυροκομικὸ ἐργοστάσιο Μετσόβου, ὅπου γίνεται τὸ ξακουστό γιὰ τὴν ποιότητά του ντόπιο τυρὶ καὶ ἄλλα ἐκλεκτὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα. Νὰ δοῦμε, ἐπίσης, διάφορα ἰδρύματα καὶ ἐργαστήρια λαϊκῆς τέχνης, ὅπου τὸ ξύλο καὶ ἄλλα ἀκόμη ὑλικά τῆς ἐνδοχώρας δουλεύονται σὲ μιὰ σπάνια καὶ πολὺ συχνὰ ἐξαιρετὴ παραδοσιακὴ τεχντροπία. Μπορούμε τίς ὥρες τῆς πλούσιας σκόλης μας νὰ χαζέψουμε στὰ μικρὰ μαγαζιά τῆς πολιτείας, τὰ φημισμένα μετσοβίτικα ὑφαντά, κουβέρτες, κιλίμια, φλοκᾶτες, κεντημένα ὅλα μὲ τὰ γουστόζικα χέρια τῶν ντόπιων κυράδων, σὲ παλιές αἰώνιες φόρμες, νὰ ζητήσουμε περισσότερες πληροφορίες καὶ νὰ μάθουμε πιὸ πολλὰ γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν, τῶν Μετσοβιτῶν Ἀβέρωφ - Τσοῖσσα, Στουρνάρα κ.ἄ. καὶ τὸ ἀπομεσήμερο, κάτω ἀπ' τὰ θεόρατα πλατάνια, στοῦ μεγάλο πεζοῦλι τῆς πλατείας, νὰ δοῦμε νὰ κουβεντιάζουν οἱ παλαιοὶ ἠλικιωμένοι Μετσοβίτες, οἱ αἰωνόβιοι συχνά, ντυμένοι μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τους παλιὰ ἀδρὰ καὶ σοβαρὰ βλάχικα κοστούμια τους.

Θὰ ἦταν παράλειψη ἂν δὲν ἀναφέρουμε, τέλος, καὶ λίγα γιὰ τὸν συνεχῶς ἀναπτυσσόμενο χειμερινὸ τουρισμὸ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Γιατὶ πράγματι, τὸ Μέτσοβο δὲν εἶναι μόνον ἰδανικὸς τόπος παραθερισμοῦ καὶ καλοκαιρινῶν διακοπῶν, ἀλλὰ ἔχει, ἐπίσης, ὅλα τὰ φυσικὰ προσόντα καὶ ὅλες τίς δυνατότητες νὰ ἀποβεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ - τρία σημαντικώτερα κέντρα χειμερινῶν σπόρ τῆς πατρίδας μας: Διαθέτει θαυμάσιες χιονοδρομικὲς πίστες, κάθε χειμῶνα δὲ συγκεντρώνει σεβαστὸ ἀριθμὸ ἐκδρομῶν, ὀρειβατῶν καὶ σκιέρ ἀπὸ τίς γειτονικὲς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακρύτερες πολιτείες (Γιάννινα, Λάρισα, Τρίκαλα, Θεσσαλονίκη, Ἀθήνα, Πάτρα), πού δίνουν κ' αὐτοὶ μιὰ κίνηση καὶ μιὰ ζωντάνια στὴ ναρκωμένη κάτω ἀπ' τὸ βαρὺ χιόνι χειμωνιάτικη μετσοβίτικη φύση.

B. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ

Αυτόπροσωπογραφία (λάδι)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΗΣ

ΣΥΝΟΧΗ

Όταν θά μπορέσεις νά ἐξηγήσεις
γιατί σ' ἀρέσει τό φεγγάρι ὀλόγιομο,
δταν ἡ ψυχὴ σου θά χωρέσει ὀλάκερη
τὴν ὀλοπόρφυρη χαρὰ τοῦ σούρουπου·
τότε θά μάθεις
τὴν ἀλήθεια γιὰ τό φεγγάρι,
γιὰ τὴν ψυχὴ σου, γιὰ τό σούρουπο.
Καί θά θελήσεις σίγουρα ν' ἀναλύσεις
ὄ,τι μέ τόση φροντίδα σύνθεσες.
Μά μή βιαστείς:
ποτέ δέν θάσαι σίγουρος γιὰ τὴ σύνθεση
κι ἡ ἀνάλυση θά εἶναι ὑποσυνειδητή.
Ἐμπιστέψου τό ἐνστικτό σου,
τὴν ὀμορφάδα τῆς πρωτόγονης σκέψης σου.
Προσκύνα τὴ γύμνια σου!...

ΕΙΡΩΝΕΙΑ

Όταν ἔφτασα νά καταλάβω
τί ἐκρυβαν τῆς ζωῆς οἱ θαρβαρότητες,
ἐκεῖνη μ' ἄρπαξε ἀπ' τὰ μαλλιά
καί μέ θούτηξε σ' ἓνα λάκκο μέ λάσπες.
Μέχρι νά σηκωθῶ
εἶχα γεράσει καί γρήγορα πέθανα!

Νεκρή φύση (Λόδι)

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΖΑΚΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ

ΛΕΩΝ Ι. ΜΕΛΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΙΔΙΚΑ – ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΝΙΟΤΗΣ – ΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

Κάποτε κάπου έγγραψα:

«Δέν υπάρχει πιό υπέροχη αγάπη από την αγάπη του ανθρώπου για την Πατρίδα του. 'Ο έρωτας αυτός για τούς πολλούς είναι κάτι τό ακατανίκητο. Γι' αυτό κι' ή νοσταλγία είναι βαρεία άρρώστεια.

Νοσταλγός κι' έγώ, σκέπτομαι, μακρυά από την 'Ηπειρο τά χρόνια πού πέρασα κοντά της. Κι' άναλογίζομαι. Κι' άναρωτιέμαι τό τί μπορώ νά κάνω γι' αυτήν.

Κι' όμως στοχάζομαι την ώρα πού μέ τυραννοῦν αυτές οι σκέψεις, βρίσκω πώς λείπουν πολλά νά γραφούν γι' αυτόν τόν τόπο. Γι' αυτόν τόν τόπο πού έχει τόσα νά μάς πει από τή μακραιώνη ιστορία του κι' από την πολυτάραχη πορεία της ζωής του.

Καθ' ένας λοιπόν 'Ηπειρώτης έχει υποχρέωσι νά γράψη ό,τι μπορεί, ό,τι ξέρει κι' άκόμα ό,τι βρει...».

Και κάπου άλλου:

«Νέος έφυγα από την Πατρίδα μου. Χρόνια τώρα μέ φιλοξενεί ή 'Αθήνα. 'Η 'Ακρόπολις κι' όλόκληρη ή 'Αττική βρήκαν τόπο στην καρδιά μου, κι' αγάπησα αυτή τή χώρα. 'Η σκέψις μου όμως φτερουγίζει μακρυά στά 'Ηπειρωτικά βουνά και σαν 'Ηπειρώτης γνήσιος τίποτε δέν μπόρεσε νά σμικρύνει την αγάπη μου για την Πατρίδα. Τή δική μου Πατρίδα, τά Γιάννινα...».

Τά παραπάνω δικαιολογούν λίγες μνήμες παιδιάτικες, λίγες θύμησες της νιότης.

'Ετσι τώρα στό γέρμα της ζωής μάς έρχονται σκέψεις νοσταλγικές και βλέπουμε τά όμορφα, τά παινεμένα Γιάννινα νά 'χουν κάποια δική τους ιδιαίτερη λάμψη. Είναι τά Γιάννινα τά χιλιотραγουδισμένα μέ τούς γύρω καταπράσινους λόφους και τίς χιονισμένες πανύψηλες βουνοκροφές, πού κλείνουν στά ριζά τους την παραμυθένια λίμνη, όπου ξεφυτρώνει τό καταπράσινο ιστορικό νησί της μέ τά κάτασπρα σπίτια και τίς Βυζαντινές του 'Εκκλησιές. Είναι ή λίμνη πού σεργιανούσε ό 'Αλῆς μέ τή Βασιλική και είναι ή ίδια λίμνη πού έφαγε τίς δεκαεφτά μέ την Κυρά-Φροσύνη. Τοπίο άνυπέμβλητο, τοπίο μαγευτικό. Μέ συνεπαίρνει αυτή ή φύση πότε ήρεμη και πότε άγρια μέ τούς άγέριδες, τ' άστραπόβροντα και τίς νεροσυρμές της.

Κάπου εκεί κοντά στή Ζωσιμαία στεκόταν όλόρθο τό σπίτι μου κτισμένο στις 7 'Ιουλίου 1847. Τά παλιότερα σπίτια των προγόνων μου όπου τώρα ή όδός Παύλου Μελά, και στά χρόνια της σκλαβιάς τό Σεράι Μαχαλά, τά είχαν δημεύσει οι Τουρκοί στα χρόνια της επανάστασης. Τώρα τό σπίτι μου δέν υπάρχει πιά. Πρίν δέκα χρόνια τό αντικατέστησε κάτι μονταστο γεμάτο άσχήμια. 'Απειρες είναι οι θύμησες από τό σπίτι αυτό. Στόν άπλόχωρο κήπο σκάβαμε και παίζαμε τά πέντε άδέρφια κι' άλλοι από τή γειτονιά. Κότες μπόλικες και περιστέρια, σκυλιά του κυνηγιού και γάτες όλα έδιναν έναν άέρα σαν από χωριό. Οι εύρύχωρες κάμαρες μάς κρατούσαν τίς χειμωνιάτικες νύχτες άλλες μέ τζάκι, άλλες μέ σόμπες κι οι περισσότερες χωρίς ζεστασιά κρύες κάτω του μηδενός. Τίς βροχερές μέρες, πού δέν ήταν και λίγες περνούσε όρμητικά τό νερό στό καλντερίμι του δρόμου (στή σημερινή όδό Δαγκλή) μέ βουητό σαν πραγματικό ποτάμι. 'Η διασκέδασή μας ήταν νά ρίχνουμε χάρτινα βαρκάκια, κι όταν κανένας Χριστιανός ήθελε νά περάσει τό άπέναντι πεζοδρόμιο καλόβουλα βάζαμε μιά σκάλα, πού έκανε για γεφύρι.

Κι ήταν κοντά στό νηπιαγωγείο μου, στό πίσω μέρος του 'Ελισαβέτιου παρθεναγωγείου

Δέν μπορώ νά ξεχάσω τή γλυκειά μορφή τῆς πάντα χαρούμενης καί χαμογελαστῆς Κυρίας Ἀθηνᾶς, πού μέ υπεραγαποῦσε καί πού ἀργότερα παντρεύτηκε τόν γνωστό στά χρόνια τῆς σκλαβιάς δημοσιογράφο καί ποιητή Γ. Χατζῆ-Πελλερέν, πού ὁ γυιός του ὁ Δημήτρης Χατζῆς τιμᾶει σήμερα τό Ἑπειρωτικό ὄνομα μέ τά γραψίματά του. Θυμᾶμαι τίς χαρές τῶν παιδιῶν ἀνεβοκατεβαίνοντας τ' ἀμφιθεατρικά σκαλοπάτια τοῦ Νηπιαγωγείου. Θυμοῦμαι τούς συνομιλικούς μου, τόν ἀείμνηστο τώρα Ὁρέστη Αὐδῆ καί τόν Χασκίδη πού ἄφησε τή στερνή πνοή στά βᾶθη τῆς Μ. Ἀσίας.

Παρά δίπλα ἡ παλιά Καπλάνειος Σχολή ἡ ἴδια ὅπως ἦταν στά χρόνια τοῦ Ψαλίδα, ὅπου εἶχε φοιτήσει ὁ προπάππος μου, ὁ πάππος μου, ὁ πατέρας μου καί ὁ ἴδιος. Τέσσαρες γενιές ἡ μιὰ μετά τήν ἄλλη. Εἶναι σήμερα κατοικία τοῦ φίλου μου Κ. Κατσαούνη. Ἐκεῖ πρωτογνώρισα τό φίλο μου Κώστα Γ. Λάππα στήν Γ' Δημοτικοῦ γιά νά τελειώσουμε μαζί τή Ζωσιμαία κι' ἐκεῖνος ἐπειτα νά φύγει γιά τό Παρίσι καί μετά στήν Ἀργεντινή (Buenos - Aires) ὅπου μέ τόν ἀδελφό του Βασίλη ἐφθασαν πολύ ψηλά. Οὔτε αὐτοί υπάρχουν τώρα. Θύμησες πολλές ἀσχημες καί καλές. Ξύλο ἐπέφετε στούς μαθητές. Προσωπικά δέν τό υπέστην. Ὅμως ὁ συμμαθητής μου στήν Γ' Δημοτικοῦ Παπαδόπουλος ἀργότερα αὐτοκινητιστής κι' ἄλλη μέρα ὁ Ρετσέτης πού φοροῦσε κάπα γιά νά πηγαινεῖται στό νησί, ξυλοφορτώθηκαν γιά καλά ἀπό τό δάσκαλο. Ἦταν τά κατάλοιπα τῆς σκλαβιάς ἢ καλλίτερα ἡ νοοτροπία τῆς ἐποχῆς. Πῶς ἄλλαξαν οἱ καιροί. Στό σημεῖο αὐτό εὐτυχῶς. Τότε ὅμως υπῆρχε ὁ σεβασμός στούς μεγαλύτερους, πού δύσκολα βρίσκεται στίς μέρες μας.

Ὅντας στό δημοτικό στά διαλείμματα τῆς Δευτέρας συζητοῦσαν διάφοροι γιά τόν πετροπόλεμο τῆς προηγούμενης τῆς Κυριακῆς. Στούς γύρω λόφους τῆς πόλεως, σχεδόν κάθε Κυριακή, μαζεῦονταν ὁμάδες ἀπό Ἑλληνόπουλα κι' ἄλλες ἀπό Τουρκόπουλα. Τότε ἄρχιζε ὁ Πετροπόλεμος ἀκόμα καί μέ σφεντόνες. Στήν ἐπικίνδυνη αὐτή διαμάχη οἱ γονεῖς μας δέν μᾶς ἐπέτρεπαν καί τά θυμοῦμαι μόνο μιλώντας τα. Ἦταν πάντως ἡ κουβέντα κάθε Δευτέρα καί θυμοῦμαι ἔναν συμμαθητή μου Παλληκαρά, ἄρκετά μεγαλύτερό μου, τόν Κατάνο, πού ἦταν ἀπό τή συνοικία «Λούτσα», ἐκθέτοντας τίς παλληκαριές του καί πῶς νίκησαν οἱ δικοί μας τά Τουρκόπουλα. Στό ἴδιο θέμα μιλοῦσαν κι' ἄλλοι. Ἦταν κι αὐτό τό ξέσπασμα τοῦ ἀδικημένου τοῦ δούλου ἐνάντια στ' ἀφεντικά, πού προερχόταν ἀπό τά κατάβαθα τῆς ψυχῆς τοῦ κάθε Ρωμιοῦ, πού ἠθελε ἔτσι νά δείξει τόν ἀνυπότακτο χαρακτήρα του. Ἦταν τό μῖσος πού ἐκδηλώθηκε πλατιά σ' ὅλα τά χρόνια τῆς σκλαβιάς καί κράτησε γερά τό μένος γιά τή λευτεριά. Ὁ ἴδιος πετροπόλεμος γινόταν καί στά παλιότερα χρόνια. Νά τί γράφει κι' ὁ Ἱ. Κ. Κουτσαλέξης τό 1882 στό βιβλιαράκι του «Διαφέροντα... σελ. 49) «... Ἀς μνημονεύσωμεν κατ' ἐξαιρέσειν δύο ὀνομάτων παλληκαράδων (ἠρώων) τοῦ Πετροπολέμου, τοῦ ἐκάστοτε ἀνανεουμένου τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατὰ τῶν Τούρκων, τοῦ Χαράχα καί Χαρακακλέντζη, ὅπως πληροφορηθῆ ὁ κόσμος ὅτι ἐν Ἰωαννίνοις οὐδέποτε ἔλειπεν ἡ ἀνδρία· πλὴν ὑπάρχει καί τώρα, ἡ ἐσβέσθη εἰς τά στήθη ἡ φλόξ τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῶν πιεζόντων τούς λαούς;...». Ὁ Ἱ. Κ. Κουτσαλέξης εἶχε γεννηθεῖ στά Γιάννινα τό 1809, ὥστε αὐτά πού διηγεῖται εἶναι σχεδόν πρὶν ἀπό 170 χρόνια.

Στή Ζωσιμαία πιά στήν πρώτη τοῦ Ἑλληνικοῦ (σήμερα πέμπτη δημοτικοῦ) ἀρχίζαμε καί Τούρκικα. Ἐνας ἀξιολύβιστος δάσκαλος ἦταν ὁ Πολυχρονιάδης, πεθερός τοῦ καθηγητοῦ στή Ζωσιμαία στά θρησκευτικά, τοῦ Εὐαγγελίδη, πού ἀφοῦ πέθανε ἡ γυναίκα του ἀνήλθε στόν Πατριαρχικό θρόνο Ἀλεξανδρείας. Τόν θυμοῦμαι πρὶν ἱερωθεῖ σάν θαυμάσιο ἱεροκήρυκα μέ τήν εὐγλωττία του καί τήν ἐπιβλητική του μορφή. Θυμᾶμαι ἀκόμα πού εἶχε ἀλληλογραφία μέ τόν Πατέρα μου.

Στό τέλος τῆς ἄλλης χρονιάς ἄρχισε ὁ πόλεμος (6-10-1912) καί σέ λίγες μέρες ἐκλείσαν τά σχολεῖα πού μετατράπηκαν σέ τούρκικα νοσοκομεῖα. Ἐτσι χάθηκε καί ἡ σχολική χρονιά. Οἱ Ἕλληνες ἐσφιγγαν τόν κλοιό κι οἱ πολιορκημένοι κάτοικοι ἄρχισαν νά πεινοῦν. Βλέπουμε τούς Τούρκους στρατιῶτες νά ψωμοζητοῦν. Οἱ Τούρκοι γιά νά τρομοκρατήσουν τόν πληθυσμό κρεμοῦσαν πατριῶτες στά δέντρα τῆς πόλεως καί ἔτυχε νά ἰδῶ αὐτά τά μακάβρια θεάματα. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ Γιαννιώτες μικροί καί μεγάλοι δέν τόριχναν κάτω. Ἐτσι καί ὁ ἴδιος μέ συνομιλικούς μου ἀνεβαιναμε στούς γύρω λόφους τῆς πόλεως γιά νά ἀκούσουμε τό ντουφεκίδι καί νά δοῦμε τίς λάμπεις τῶν κανονιῶν τοῦ Μπιζανιοῦ καί τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Αὐτό μᾶς ἔδινε κουράγιο πῶς πλησίαζε ἡ μέρα τῆς λευτεριάς.

Καί δέν ἄργησε νά ἔρθει. Ἦταν ἡ 21 Φεβρουαρίου, ὅταν τό προηγούμενο βράδυ γέμισε Τούρκοι τό σπίτι μας. Πάντοτε φιλόξενοι καί καλοπροαίρετοι οἱ Γιαννιώτες δέχτηκαν τούς Τούρκους γιά νά προφυλαχθοῦν. Τήν ἄλλη μέρα τήν 21 Φεβρουαρίου σάν κατάλαβαν πῶς δέν ἐπικρατοῦσε πνεῦμα ἐκδικήσεως γύρισαν στά σπίτια τους καί ἀντικαταστάθηκαν ἀπό

άξιωματικούς και στρατιώτες Έλληνες, τούς ελευθερωτές. Στο βιβλίο μου «Σελίδες τής 'Ηπείρου» γράφω κάμποσες αναμνήσεις στίς σελ. 97–105. Λιγότερα γράφω στο βιβλίο μου «Μιά οικογένεια – Μιά ιστορία στίς σελ. 585 – 591.

Όταν είσαι παιδί όλα σου φαίνονται σπουδαία και τρανά. Θ' αναφέρω έτσι κάμποσα, γιατί δέν θέλω νά υποτιμήσω τίς διάφορες έκδηλώσεις, πού πολλές φορές ήταν και θεαματικές.

Άν και ή γειτονιά μου ήταν ένορία του Άρχιμανδρείου εκκλησιαζόμεστε όμως στον Άγιο Νικόλαο τής Άγοράς σάν πιό κοντά. Έτσι τήν ήμέρα του Άγιου Νικολάου γίνονταν μεγάλες φέστες, γιατί γιόρταζε κι ο Νικόλαος Β' τής Ρωσίας πού σέ λίγα χρόνια του έμελλε νά τουφεκισθεϊ μ' όλη του τήν οικογένεια. Όλοι οι Πρόξενοι προσέρχονταν γιά τή δοξολογία μέ τά λουστραρισμένα άμάξια τους και τίς χρωματιστές στολές τους κι αύτοί μέ λαμπερές στολές, όπως ο Δημ. Λαζαρίδης, ο Γιάννης Λάππας, ο Τζωννόπουλος (De-Santo). Αύτά τά φανταχτερά έντυπωσίαζαν τούς πιτσιρίκους.

Στό Μπαϊράμι τών Τούρκων γίνονταν οι Ντουνομάδες, δηλαδή, διάφορα σημεία τής πόλεως στολίζονταν, φτιάχνονταν ικριώματα, στά όποια κρεμούσαν τίς κόκκινες σημαίες και χρωματιστά φανάρια. Άκόμα πηγαίναμε τά βράδια, άν και μικροί σέ σπία γνωστά Τουρκικά σάν του Κιανή-Μπέη και άλλα όπου μās πρόσφεραν τσορβά άνάμεσα σέ άλλα έδέσματα.

Έντυπωσιακό ήταν τό καρναβάλι. Ιδιαίτερα τήν τελευταία Κυριακή τών άπόκρεω μαζεύονταν όλα τά Γιάννινα στά μνήματα (παλιά έβραϊκά μνήματα) όπου υπήρχαν ακόμα οι πλάκες και όπου σήμερα τό Β' Γυμνάσιο. Έκει θά βλέπαμε «προσωπίδες». Έκει οι φουστανελάδες χόρευαν τό γαϊτανάκι, κάπως άπαγορευμένο, γιατί θύμιζε κυανόλευκο μέ τίς γαλανόλευκες κορδέλλες του. Έκει οι ζουρνάδες τά κλαρίνα τά όργανα και τά βιολιά έδιναν ιδιαίτερο χρώμα και άναβε γερό ξεφάντωμα και γλέντι μέχρι βαθειά νύχτα. Ήταν ή γιορτή τών Χριστιανών μέ τούς μπαντίδους και οι Τούρκοι τσιμουδιά. Αύτή τή μέρα τής άποκριάς συχνάζαμε όλομερής στό σπίτι τών παπούδων μās, στους Χαρισιάδη, πού ήταν δίπλα στά μνήματα.

Στό πανηγύρι στον Άγιάννη τής Μπουνίλας όλα τ' άμάξια ήταν έπιστρατευμένα και πηγαίνονταν νά μεταφέρουν κοσμάκη. Όλα τά τραπεζάκια γεμάτα παιχνίδια και ζαχαρωτά. Δέν έλειπε και τό «κίτσιρ» κι' ήταν πραγματικό πανδαιμόνιο, ξεφωνίζοντας οι διάφοροι τό έμπόρευσμά τους.

Οι Χριστιανοί είχαν τό δικό τους περίπατο. Έτσι τίς Κυριακές και τίς ήλιόλουστες μέρες γέμιζαν από κόσμο τά καφενεία του Μελέτ-Μπαχτσέ και του Βαρδάκα, πού άργότερα προστέθηκαν ή Καλλιθέα και οι Άμπελόκηποι του Σάρρα. Σ' όλα αυτά σερβίριζαν λουκούμια, μανταλαμάρια και μπίρα Spaten. Στου Βαρδάκα ήταν και τό κίοσκι του Όσμάν-Πασσά και έπαιζε εκεί ή Τουρκική μπάντα. Έπάνω στό δρόμο έξω από τό Μελέτ-Μπαχτσέ υπήρχε ένας τεράστιος παλιός πλάτανος, πού ο ύποφαινόμενος ρωτοῦσα μιά μέρα τή μάννα μου άν ο πλάτανος έγινε από σπόρο ή από βλαστάρι. Η άλήθεια είναι πώς τήν είχα φέρεϊ σέ άμχανία γιά τήν άπάντησή.

Άπ' όλους τούς τότε γιατρούς θυμούμαι τόν Γ. Φάντη, ξάδερφό μου, νά επισκέπτεται τούς άρρώστους του μ' ένα ώραίο κλειστό μαῦρο άμάξι, τυλιγμένος σέ μιά ώραία γούνα, πού τό κάτασπρο άλογο οδηγούσε ένας λεβέντης άμαξιάς. Σ' αυτό δέν ύστερούσε κι ο γιατρός Νεοσήμ Λεβή.

Και επειδή ο λόγος γιά άμάξια θυμούμαι τόν Μουσταφά-Πασσά τόν μεγαλοκτηματία τής εποχής νά κάνει βίζιτες μέ τέθριπο και πότε-πότε μέ άμάξι μέ έξι άλογα σάν νά έσερνε κανόνι. Θυμάμαι ακόμα τήν επίσκεψη του ένα πρωινό στό σπίτι μου ρωτώντας τήν Κυρά-Μάννα μου. «Κυρά-Λένκω έχεις κεφτέδες γιά νά καθήσω;». Η γιαγιά μου πέθανε στίς άρχές του 1915.

Ήταν γνωστό τό άμπέλι του Μελά, μέ τό καλό νερό, μόλις κατηφόριζες τήν Προσκύνηση, πού πήγαινε ο δρόμος ίσια γιά τήν Τζέλοβα, όπου σήμερα τό Νοσοκομείο. Γιά νά τό φθάσεις εκείνα τά χρόνια περνούσες από μονοπάτι. Κάναμε τό δρόμο και μέ ποδήλατο μέ τόν άδερφό μου, κι' ήταν όλα τ' άμπέλια στή σειρά. Του πατέρα μου τό τελευταίο. Είχαμε ένα ώραίο μικρό σπιτάκι άπ' όπου θυμούμαι πώς είδαμε νά μπαίνουν οι Ιταλοί τό τέλος Μαΐου του 1917 μέ τόν Ντέλι-Πόντε τόν Ιταλό Συν/χη. Ήταν ή μέρα πού όλοι οι Ρωμιοί έμειναν κλεισμένοι στά σπία τους και στήν τότε πλατεία κάτω από τό ρολόγι τούς είχαν ύποδεχθεί μόνον κάμποσοι Έβραίοι. Ήταν μέρες άσχημες γιά τήν πατρίδα μās και ξεφορτωθήκαμε τούς συμπατριώτες του Αϊμίλιου – Παύλου όταν τά κατάφερε ο Βενιζέλος άφού παράμειναν τρεις μήνες.

Ήταν τά χρόνια πού ξενύχτηδες, μέ τενόρο τόν Κώστα Σπέγγο, τόν άξέχαστο αυτό φίλο. περνούσαν τά ξημερώματα στίς γειτονίες και μās ξυπνούσαν μέ τίς ώραίες τους καντάδες.

Κάποτε μέ μιά συντροφιά ο ίδιος μέ τίς άδελφές μου, τίς τρεις άδελφές Ξεση, έγγονές

του Ζωΐδη και θυγατέρες του Γάλλου Πρόξενου Cl. Jéon, την Ταφέρ αργότερα Κυρία Μεσαρές και τον Βασίλη Λάππα τό γιατρό μέ τίς αδελφές του ανεβήκαμε στους Λυγκιάδες και άπολαύσαμε από ψηλά την κάτω θαυμάσια φύση. Ζούσε τότε ό γέρο-Μαράφας, κιάλας 130 χρόνων και μάς διηγόταν πώς θυμόταν τον Άλλη-Πασσά. Σχεδόν τυφλός στό άπλοϊκό του σπίτι και κρατώντας τον όρθιο τον είχαμε φωτογραφίσει στην είσοδο του σπιτιού του. Κάμποσο καιρό πριν είχε κατεβεί στά Γιάννινα στό Συμβολαιογράφο Λιάσκο νά κάνει τή διαθήκη του στό γυιό του, πού είχε περάσει τά όγδόντα. Ό γιός του τού είχε πιά άφίσει χρόνους και ήταν σχεδόν κατάμονος. Ζήτησε τότε από τό Λάππα νά τον έξετάσει και έπίμονα τον παρακαλούσε νά του δει πώς πήγαινε ή καρδιά τού και γι' αυτό κτύπησε μία γερή γροθιά στό σανιδένιο πάτωμα. Μιά τέτοια ιδιοσυγκρασία δύσκολα νά βρεθεί.

* * * * *
Ό θεϊός μου ό Γιώργος, άδελφός του πατέρα μου, ήταν γνωστός σαν πρώτος κυνηγός. Κι ήταν μπόλικο τό κυνήγι τότε και στά γύρω τής πόλεως γιά πέρδικες και όρτύκια ανάλογα την εποχή, αλλά και γιά πάπιες και φαλαριδες πού ξημεροβραδιάζονταν στή Λαψίστα και γίνονταν κάθε Κυριακή τό χειμώνα τό κλεισμα στή λίμνη. Ντουφεκίδι άτέλειωτο, σωστός πόλεμος. Άλλά κι ό Δαγκλής ό στρατηγός δέν ύστερούσε σε δεινότητα και πολλές φορές πήγαιναν μαζί κυνήγι. Μέ πήραν κάποτε μαζί τους. Τό αυτοκίνητο ήταν μία ford τής εποχής, πολύ ψηλό άμάξι. Τότε τά ζώα και τά σκυλιά ήταν άσυνήθιστα σε τέτοιου είδους μηχανές κι ένα μαντρόσκυλο άρχισε νά μάς γαυγίζει. Σε μία στιγμή μάς ξεπέρασε και βρεθήκαμε από πάνω του. Ήταν σίγουρο πώς τό είχαμε σκοτώσει και γυρίσαμε νά δούμε, εκείνο όμως μέ μία τούμπα άρχισε πάλι νά τρέχει πίσω μας. Και παρακάτω, γιατί πηγαίναμε προς τό Λυκόστομο συναντήσαμε ένα γάϊδαρο φορτωμένο μέ αυγά και διάφορεςπραμάτειες πηγαίνοντας μέ τ' άφεντικά του στά Γιάννινα. Ήταν αδύνατο νά συγκρατηθεί ό γάϊδαρος άν και τον τραβούσαν από τό καπίστρι κι από την ούρά. Όλη ήπραμάτεια βρέθηκε στό χώμα και μέ μία ώραία όμελέττα. Σήμερα πολιτίστηκαν και τά γαϊδούρια.

Πώς νά ξεχάσω τά πανηγύρια στό νησί. Γεμάτες βάρκες πηγαينوέρχονταν όλομερίς και τά καΐκια δέν πρόφθαιναν τούς Γιαννιώτες. Όπως ήταν τούς μήνες του καλοκαιριού και μέ σεληνοφώτιστες βραδιές ήταν μαγεία νά περιφέρονται όλες εκείνες οι βάρκες και τά καΐκια γεμάτες κόσμο, γευόμενοι караβίδες μέ σκορδαλιά και τραγουδώντας μέ κιθάρες και βιολιά. Ξεφάντωναν ως τό πρωί.

Άπό τά τέσσερα παιδιά του Τσελκούνωφ του Ρώσου προξένου τά δυό τά μικρότερα έμεναν μέ τούς γονείς τους κι έκαναν συχνά περιπάτους μέ γαϊδουράκια ώραϊότατα σελομένα.

Ήταν τότε πού ό διευθυντής τής Βαλανεϊου σχολής ό Βουγās σαν άλλος Γερο-Στάθης, έπαιρνε παιδιά από όρισμένες οικογένειες και σαν περιπατητικός φιλόσοφος μάς έκανε περιπάτους μιλώντας μας διάφορα έπαγωγά. Άπό τή συντροφιά θυμούμαι τούς τρεις Δόβα, τον Πέτρο, Κώστα και Σόλωνα, πού ό Κώστας είναι ό μετέπειτα ήρωας τής Κόνιτσας και πρωθυπουργός, τον Κώστα Σπ. Σπέγγο πανέξυμνος από μικρός, τούς Βλαδίμηρο και Νίκο Λαζαρίδη και τον ύποφαινόμενο μέ τον άδελφό μου Πάνο.

Ήταν τότε πού πολλοί μαζί πηγαίναμε στην λιμνούλα όταν και έμαθα κολύμπι κρυφά από τούς δικούς μου. Κάποτε πηγαίνοντας στό νησί και τά κουπιά τραβούσε ό γεροδεμένος νησιώτης Διαμάντης, ό ίδιος μέ τον άδερφό μου ριχτήκαμε από την πλώρη στ' άνοχτά τής λίμνης. Ξεφωνητά τής μάνας μου κι άνησυχία στους άλλους ως που μάς είδαν νά ξαναπαίνομε στό καΐκι. Όλοι σήμερα άθλούνται σ' αυτό τό μοναδικό sport. Άλλες τότε οι άντιλήψεις.

Άλλά και στό ποδόσφαιρο δέν ύστερούσαμε στά Γιάννινα, μπορώ νά πώ, πώς πρωτοπορούσαμε. Ήταν περί τό 1915 όταν ήλθε από την Κωνσταντινούπολη, όπου σπούδαζε στό εκεί Robert College ό Ζιτσαϊός Κώστας Γύρας ένας νέος άθλητικός γιομάτος ζωντάνια.

Ήταν αυτός πού μάς γνώρισε τό foot-ball και σαν άρχηγός μέ συνεπικουρο τον Βέλγο Manu De Posson είχαμε καταρτίσει όμάδα και παίζαμε από τό 1915. Ήταν αυτή ή άρχή ώστε ή Πās - Γιάννινα σήμερα νά ξεχωρίζει στον Έλληνικό χώρο.

Στά χρόνια τής τουρκίας δέν είχε παύσει νά ύπάρχει και κάποια κοινωνική κίνηση.

Κάθε χρόνο οι εκάστοτε Διοικητές, οι Πασσάδες, καλούσαν σε δεξιώσεις (χορούς). Καλεσμένοι μέ τούς άνδρες τους ήταν και αρκετές κυρίες. Έτσι θυμούμαι και τή μάνα μου και την άδελφή του πατέρα μου Μερόπη, πού αργότερα παντρεύτηκε τό δικηγόρο Άθ. Στούπη, νά τουαλετίζονται και νά ντύνονται ανάλογα μέ την περίσταση. Ήταν γεγονός τής πόλεως. Άς μη ξεχνούμε πώς οι χοροί γίνονταν στό Διοικητήριο όπου και ή κατοικία του Πασσά και όπου σήμερα τά γραφεία τής Μεραρχίας. Βέβαια δέν λάβαιναν μέρος χανούμισες. Ή στρατιωτική μουσική πιθανόν και τά έγχώρια όργανα έδιναν τό μπρίο γιά τό κέφι.

Στ' άρχοντικό του Χριστάκη Σακελλάριου, πού είχε εκλεγεί και Δήμαρχος τής πόλεως, κι

ας σημειώσουμε πώς ήταν ο μοναδικός Χριστιανός δήμαρχος στα Γιάννινα, γίνονταν χοροί και μεγάλα γλέντια, γιατί ο ωραίος αυτός άνθρωπος ήταν και μεγάλος γλεντζές. Είναι σ' αυτό τό σπίτι όπου κατοίκησε και ο Έλευθερωτής διάδοχος Κωνσταντίνος και όπου άναγορεύθηκε και Βασιλιάς.

Άς μή ξεχνοῦμε πώς στα τελευταία χρόνια τής σκαλβιάς ή Ήπειρος ήταν ο Πόλος έλξεως τών Μεγάλων δυνάμεων γιά τά συμφέροντά τους. Οί Αύστριακοί και Ίταλοί έποφθαλμιούσαν τό χώρο τής Ήπειρου γιά επέκταση τής Άλβανίας. Οί Ρώσοι και οί Γάλλοι ήθελαν νά έμφανίζονται σάν προστάτες μας, οί δέ Ρουμάνοι τό είχαν στέκι γιά προπαγάνδα στους Βλάχους. Έτσι είχαν ιδρύσει και προξενεία και μάλιστα Γενικά και στό Αύστριακό και Ίταλικό προξενείο λειτουργούσαν και ταχυδρομικά γραφεία. Ήταν έτσι πρόξενος γιά τήν Αύστρία ο Βελίνσκι – Μέγας μισέλλην – και πού πέθανε στα Γιάννινα πρίν τελειώσει ο πόλεμος 1912–1913, γιά τήν Ίταλία άρχικά ο Μεζιλίρι κι άργότερα ο Νουκολάρι, γιά τή Ρωσία ο Σκριμπιν κι άργότερα ο Τσελκούνωφ, γιά τή Γαλλία ο Dussar, πού ή γυναίκα του μέ τό ψευδώνυμο Gui-Stanterleure άπαθανάτισε τήν πολιορκημένη πόλη μέ τό βιβλίο της «la vile assiégée». Γιά τή Ρουμανία άργότερα ο Bourleano. Άς μή ξεχνοῦμε πώς εκεί πού είναι σήμερα τό Ξενοδοχείο «Παλλάδιο» ήταν ή Ρουμανική Σχολή. Όλοι αύτοί έκαναν μεταξύ τους κοινωνική ζωή αλλά και μέ άρκετές Γιαννιώτικες οικογένειες. Στόν Α. Εύρωπαϊκό πόλεμο προστέθηκε και τόν Άγγλικό προξενείο μέ πρόξενο τόν Mr. grec, πού είχε Έλληνίδα γυναίκα από τό Μοναστήρι. Στην κοινωνική κίνηση μπορούμε νά συμπεριλάβουμε και τούς έκάστοτε Ναζιριδες (διευθυντές) τής «Regié des tabacs ottomans» όπως ο Αίμ. Κάρταλης, Άλεξ. Μελχαμές, Thili Baron De - Posson, πού κατά σύμπτωση και οί τρεις τους είχαν παντρευτεί μέ πρωτοξαδέλφες του πατέρα μου, και άλλοι. Στην κοινωνική ζωή συμμετείχε και ή οικογένεια Λεβή, πού είχαν τ' άρχοντικά τους κοντά στη Λειβαδιώτη όπου ή Έβραϊκή συνοικία. Πλούσιος τραπεζίτης ο κύρ Ματαθίουλης όπως και τ' άδέλφια του Άβραμάκης και ο γιατρός Νισήμ μέ φινέτσα γαλλική. Τά σπίτια τους άνοιχτά ιδιαίτερα τής Άννέτας Λεβή, πού μέ τή θυγατέρα της Γιέτ είχαμε πολλές φιλίες. Όλοι αύτοί ξεκληρίστηκαν στ' άποτρόπαια χιπτερικά στατόπεδα. Έμεινε μόνον ή φίλη μας Γιέτ ή άλλοτε χαρούμενη και πάντα γελαστή, πού σήμερα κατοικεί στην Άθήνα όπου ο γιός της είναι Διοικητής τής Δ.Ε.Η. ο κ. Ραφαήλ Μωύσσης.

Κι έρχεται στή θύμησή μας ή Κυρία Τσελκούνωφ, πού κάθε Παρασκευή είχε jour fix και δέχονταν άνοιχτόκαρδα τίς Γιαννιώτισσες Κυρίες. Θυμοῦμαι άκόμα τόν άρχοντάνθρωπο, τόν εύεργέτη Ευγ. Πλακίδα μέ τή Μάκσαπκα του τή Ρωσική.

Άς τελειώνω όμως άν και πολλά είναι νά ειπωθοῦν άκόμα. Μάκραιναν τά χρόνια τής ζωής μου, αλλά τά παιδιά έρχονται και πιό κοντά μου. Έτσι γιά νά μου θυμίζουν τά χρόνια πού δέν ξαναγουρίζουν, τά χρόνια τά καλά και τά ωραία, τά χρόνια τά άγαπητά.

ΛΕΩΝ Ι. ΜΕΛΑΣ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

Περίεργειες

ΑΓΓ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

...τό Κοινό μυστικό

ΝΙΚΟΥ ΜΟΥΛΙΑ

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

Στήν άτίθαση γαλήνη πού σέ ζώνει
θέλω νά γράψω ένα τραγούδι άπόψε,
πού νά λέει γιά τήν πάλη τοῦ συμβιβασμοῦ σου,
καί γιά τή δικιά μου επανάσταση
στή γλυκειά τσιγγάνικη νύχτα.
Θέλω νά μιλήσω στά χείλη σου
γιά τό μεγάλο φεγγάρι τῆς Ἀλεξάνδρειας
πού γυμνώνεται στή γαλήνη τοῦ Νείλου
κρυφά άπό τή λάμψη τῶν δικῶν σου ματιῶν.
Θέλω νά ζωγραφίσω τήν καρδιά σου
μά έδῶ στή μεγάλη άφρικάνικη έρημο
δέν υπάρχουνε χρώματα πού νά ταιριάζουνε
sé καρδιές άλαφροίσκιωτες καί μόνες.
Μετά τή συναυλία τῶν βεδουίνων
μένει ό άπόηχος τῶν καμηλιέρηδων
καί ή μελωδία τῶν άτίθασων δαχτύλων
καρφώνεται βαθιά στήν ψυχή μας.
Ἐσύ γελάς γιά τή δικιά μου καταπίεση
– γιά τό βύθισμα στόν Σοπέν καί στό Μπετόβεν –
καί ἔγώ προσπαθῶ μέ τίς σονάτες
νά γεφυρώσω τό χάος πού μάς χωρίζει...

ΜΟΝΩΣΗ

Μιά καλημέρα σάν εὐχή,
πιό πέρ' άπό τή θύμηση καί τ' όνειρο
σ' αύτή μου τήν έρήμωση...
Ἄν τῶξερα πώς θάνοιωθες χαρά,
– άν μ' άγαπούσες – τότε
θάλεγα πώς μ' άγγίξεις έσύ!...
Μονάχος σ' όλα τοῦτα τά στοιχειά
νά κλάψω πιά δέν ώφελεῖ κανέναν...

ΝΙΚΟΣ ΜΟΥΛΙΑΣ

‘Ο γούμενος τ’ άη-Παντελεήμονα

Δέν τ’ άρεαν τού γούμενου τού μοναστηριού τ’ άη-Παντελεήμονα τής Πάργας τά ψάρια πούχαν φέρ’ οί ψαράδες γιά τό πανηγύρ’. Ήταν μικρά γιά νά πάει νά ψαρέψ’ μοναχός τ’. Τόν μπλάζ’ ν μπαρμπαρέζ’, τόν πιάν’ ν καί τόν πα’ αίν’ στήν πατρίδα τους. Έκει ό άρχηγός τόν βάν’ νά κουνάει ένα μικρό παιδί στή σαρμανίτσα. Καθώς κούναε τραγούδαε:
«Τά μικρά δέν τήθελες (τά ψάρια)
τά μεγάλα γύρεβες
κούνα γέρο διάολε».

Πώς έγινε ή γκουγκούσα

Ή γκουγκούσα (φάσα) ήταν γυναίκα. Κι’ επειδής τά παιδιά τ’ς κι οί νύφες τ’ς πνίγηκαν στό ποτάμ’, παρακάλεσε τό Θεό καί τήν έκαμε πουλί γιά νά σκούζ’ τά παιδιά τ’ς.
Πουλί γυρίζ’ τ’ς έρημιές καί μοιρολογάει:
«είχα γυιό στά γράμματα
νύφη στά κεντίσματα
θυγατέρα παπαδιά,
ώχ ώχώ, ώχώ, χωχώ»

Πότε βγαίνουν οί ψυχές από τόν “Αδη

Κάθε Πασχαλιά λαμπρή οί ψυχές βγαίν’ ν από τόν “Αδ’ καί κά’ ουνε σαράντα μέρες οξω καί τ’ Αναληψιού αναλήφονται καί ξαναπάνε μέσα.

Πώς έγιναν τά βουνά

Πρίν σταυρώσουν τό Χριστό οί όβραίοι, ή γής ήταν ίσια, τηγάν’. Δέν είχε βουνά. Κι’ όντας σταυρώθ’ κε κι’ άναστήθ’ κε κι έφευγε γιά τό Θεό κίν’ οί κι’ ή γής κοντά τ’. Ή Χριστός γιά νά μή χαλάσ’ σταμάτ’ σε κι’ άμέσως σταμάτ’ σε κι’ ή γής. “Ετσ’ έγιναν τά βουνά.

Τά καρφιά του Χριστού

“Αντας θά σταύρωναν τό Χριστό οί όβραίοι είπαν του γύφτ’ νά φκιάσει τέσσερα περόνια κι’ εκείνος ό θεοκατάρατος έφκιάσε πέντε. Πααίν’ ό κλέφτ’ς καί κλέφτ’ τό ένα.

‘Από τό καλό πόκαμ’ ό κλέφτ’ς έχει χάρη από τό Θεό νά ζεί κι’ αύτός.

‘ Η Δευτέρα Παρουσία Α’

“Αντας θά τελιώσ’ τούτ’ ή πλάσ’ κι’ έρθ’ ή Δευτέρα Παρουσία, όλ’ οι άνθρωπ’ θά μπούν σέ μιά στρουόγκα. Στο στρουγκολίθ’ άμπροστά θά κάτο’ από τή μιά μεριά ό Χριστός κι’ από τήν άλλ’ ό λυκοφωμένος κι’ ένας πού θά διαβαίν’ θά τσου ζυγιάζουν. Του καθενού άν βγούν βαρύτερα τά καλά από τά κρίματα τόν παίρ’ ό Χριστός, ά δε, τόν παίρ’ ό λυκοφωμένος.

Β’

“Αντας θ’ άρθ’ ή Δευτέρα παρουσία θά χτυπηθούν τά βουνά ένα μέ τ’ άλλο και θά χαθεϊ όλος ό κόσμος.

‘ Ο Σταυρός του Χριστού

Είχε πέσ’ του Χριστού ό σταυρός στο νερό κι’ έδωκε του κόρακα ένα κομμάτ’ κριάσ’ νά τόν βγάλ’.

‘Ο κόρακας τρώει τό κριάσ’ και δε μπαίν’ νά τόν βγάλ’ κι’ ό Χριστός του τρυπάει τό λαιμό, βγάζ’ τό κοφίδ’ και τό δίν’ τ’ άητου. ‘Ο άητός μπαίν’ και τόν βγάζ’.

‘Ο Χριστός φχαριστήθ’ κε κι’ έγραψε σταυρό στίς φτερουδες τ’ άητου, γι’ αυτό λέ’ εται σταυραητός.

‘Ο κόρακας έπειδής έχει τρύπιο τό λαιμό, δεν μπορεί νά πιεί νερό. Του χύνεται. Κι’ όπου βρίσκ’ χώνεται όλόβολος και λιουτσουράει για νά πάει καμιά στάλα μέσα.

‘ Η Σκάλα της Τζαβέλαινας

“Όπως πέρναε τό γκρεμό πάν’ από τό Μαυροπόταμο μιά νύφ’ Τζαβελάτισσα μέ τήν πεθερά τ’ς, πόρχονταν από τό Φανάρι μέ τή σαρμανίτσα ζάλικα, κρούει ή σαρμανίτσα στο ραϊδό και πάρ’ τ’ κάτω όλο μ’ αύτή.

– Καλή άντάμωση μάνα! φωνάζ’.

– “Ωρα καλή νυφούλα μ’, άποχαιρετάει εκείνη.

‘Από τότες έμεινε και λέγεται τό ραϊδιό «Σκάλα της Τζαβέλαινας».

Τό κεφάλι του Σαμουήλ

“Όντας άνατινάχθ’ κε τό Κούγκι, τό κεφάλ’ του καλόγερου πετάχθ’ κ’ άπόπερα. Στο μέρος πού έπεσε βγήκε νερό, πού βαστάει ως πέρα τό θερτή.

‘ Η Μονοβύζα (Δωδωνοχώρια)

“Όντας χτιοούνταν τά Καστριά (Δωδώνη), ή Μονοβύζα κουβάλησε τά λ(ι)θάρια ψηλά από τήν ‘Ολύτ(ι)κα και κάπως κατήβαινε μ’ ένα έβελο φορτωμέν’ άκ(ου)σε τό παιδι τ(η)ς άπόσκουξε στά Καστριά. ‘Απολάει τό λ(ι)θάρ’ από ζάλ(ι)κα κι’ άρεντέβ’ νά ιδεί τί έχει. Τό λ(ι)θάρ’ βρίσκεται ως τά σήμερα εκεί πού τ’ άπόλ(υ)κε, στο χωράφ’ του Γύφτ’ όχπάν από τήν Τσαρ(α)κοβίστα.

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Γιά τόν πάτερ – Κοσμᾶ

Ὁ πάτερ – Κοσμάς περιόδεψε τὴν περιοχή τῆς Παραμυθιάς, στὴν ὁποία ὑπάγεται καὶ τὸ Πόποβο στὰ 1776.

«αφοτὴ εδίαβηκε ὁ διδασκαλὸς Κοσμάς 1776»

(Ἐνθὺμιση καταχωρημένη σὲ παλιὸ Εὐαγγέλιο τῆς Γκρίκας).

Πόποβο

Ἀναχωρώντας δυσανεστημένοι ὁ πάτερ – Κοσμάς ἀπὸ τῆ Σέλιανη ἦρθε στὸ Πόποβο. Οἱ χωριανοὶ βγήκαν καὶ τὸν καρτέρεσαν κι' αὐτὸς τοὺς βλόγησε. Κάθισε στὸ φτελιά τοῦ Φύσα πού σώζεται ὡς τὰ σήμερα. Εἶπε στὸν κόσμον νὰ εἶναι πιστοὶ στὸ Χριστὸ καὶ νὰ χροῦν ἀγάπη μεταξὺ τοὺς.

«Ὅταν τ' ἄλλα χωριά θὰ χαλᾶν, εἶπε, τὸ Πόποβο θὰ φκιάνεται κι' ὅταν τ' ἄλλα θὰ φκιάνονται, τὸ Πόποβο θὰ χαλάει».

Καὶ πράγματι, ὅταν τὰ γύρω κουτσοχώρια ἀπρόκοπα καὶ κακορίζικα φυτοζωοῦσαν, τὸ Πόποβο, ἂν καὶ ψηλά στὰ τσέπια καὶ στὰ κρέκουρα, εὐημεροῦσε καὶ μετὰ τὸ 1944, ἐνῶ τ' ἄλλα χωριά καλλιτέρευαν, τὸ Πόποβο ἀπὸ 200 οἰκογένειες ἀπέμειναν 15. Οἱ ἄλλες σκορπίσθηκαν σάν τὰ παιδιὰ τοῦ λαγοῦ στὰ ἐγκαταλειμμένα τουρκοχώρια τῆς Τσαμουριάς.

Τὸν ρώτησαν καὶ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Πόλης καὶ τοὺς εἶπε:

«Ὅταν πέσει τὸ τόπι τῆς Αὐλώνας καὶ γιομίσ' ὁ κάμπος τῆς Παραμυθιάς ἀπὸ ἀνθρώπους κοντοὺς σάν τὴ φτέρη, τότες εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς Πόλης».

Σέλιανη

Στὴ Σέλιανη δὲν πέρασε καλά ὁ πάτερ – Κοσμάς. Τόκλεψαν καὶ τὰ παπούτσια οἱ Σελιανίτες. Γι' αὐτὸ, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ μπήκε στὰ σύνορα τοῦ Ἐλευθεροχωριοῦ εἶπε στὸν κόσμον πού τὸν συνόδευαν: «Βγάλτε τὰ τσαρούχια καὶ τινάξτε τα μὴπως παρέμεινε κανένα χαλίκι μέσα ἀπὸ τὸν ὀργισμένο τόπον».

Λέγεται πάλι, πὼς ὅταν πέρασε τὸχαν πανηγύρι τῆς ἁγιο-Μαύρας κι' ὄλοι στὸ μεσοχώρι χόρευαν χωρὶς νὰ τὸν προσέξει κανένας. Ὅταν ἔφυγε καὶ τελείωσε ὁ χορὸς κι' ἔμαθαν ποιὸς ἦταν, ἔστειλαν προβοδόρους νὰ τὸν γυρίσουν πίσω. Μ' αὐτὸς δὲ γύρισε, τοὺς εἶπε μόνο: «Τὰ γλέντια κι' ἡ φτώχεια νὰ μὴ σᾶς λείπουν». Γι' αὐτὸ κι' οἱ Σελιανίτες ὅσο φτωχοὶ κι' ἂν εἶναι, διασκεδάζουν καὶ γλεντοῦν.

Πετούσι

Βλόγησε καὶ τοὺς Πετουσιῶτες. Τὸν δέχθηκαν κι' αὐτοὶ καλά. Κοίταξε τὰ λόγγα τῆς Ντουσκάρας, τὰ βλόγησε κι' εἶπε νὰ μὴ τὰ κόβουν.

Βερνίκο

Περνώντας ἀπὸ τὸ Βερνίκο κοίταξε τὰ βουνὰ τῆς Λαμπανίτσας κι' εἶπε:

«Εὐλογημένα βουνὰ θὰ σώσετε μιά χούφτα κόσμον».

Κεράσοβο

Πηγαίνοντας ὁ Ἅγιος ἀπὸ τὸ Κεράσοβο γιὰ τὸ Ζαραβούτσι σταμάτησε νὰ ξαποστάσει στὴν ἡσκιο ἑνὸς πλάτανου στὴ Σμίξη, ἐκεῖ πού σμίγονται τὰ δύο ποτάμια, Πποπόβου καὶ Πετουσιοῦ.

«Εὐλογημένε πλάτανε, εἶπε, καταραμένος νᾶινε ἐκεῖνος πού βάλει χέρι νὰ σὲ κόψει».

Ὅπως κάθονταν φθάνουν δύο Κουρτεσιῶτες καβάλα στὶς φοράδες πού ἔρχονταν νὰ τὸν χαλάσουν.

– «Δὲ σοῦρχεται κρῖμα, λέει τ' ἐνοῦ, γκαστρωμένη φοράδα καὶ νᾶρχεσαι καβάλα τὸν

κατήφορο;»

- «Δέν είναι γκαστρωμένη» απαντάει ο Τούρκος.

- «Άγκαστρωμένη, κι έχει άλογο σερκό, φρούσιο, τσουραπάτο», βεβαιώνει ο άγιος.

Ρίνει ο άγας, σκοτώνει τή φοράδα, τή σκίζει νά ιδει άν είναι σωστά αυτά πού του λέει, και βρίσκει άλογο σερκό, φρούσιο, τσουραπάτο.

Κινάν νά φύουν χωρίς νά του κάμουν κακό.

- «Σύρτε στην εύχη του Θεού και νά σου ζήσει και τό παιδί, λέει εκείνου, πόχει σκοτώσει τή φοράδα.

Η γυναίκα του Τούρκου ήταν άγκαστρωμένη και κείνη τήν ώρα είχε άποκτήσει άρσενικό παιδί.

Φθάνοντας νύχτα ο άγας σπίτι του, πετάγεται ή μάνα του δξω μέ προύσια στό φτιάρι, τή ρίνει καταγής, μή ντέσ' ή λεχώνα και σκελισθει τό παιδί κι' εύχεται: «Νά μās ζήσ' και τ' άγόπ'λο».

Ζαραβούτσι

Γκούμωσε νερό από τή βρύση τ' άη-Λια, τόβρε βαρύ κι' είπε:

-«Από τούτο τό νερό όποιος πιει 35 χρόνια, δέν έχει νά ζήσει άλλο. Στα 35 θά πεθάνει».

Βαλανιδιά

Πηγαίνοντας από τό Ζαραβούτσι για τή Βαλανιδιά ηύρε στό δρόμο μιά σκύλα γεννημένη. Η σκύλα δέν έκαμε γκά. Τά κουτάβια, όπως ήταν μέ τά μάτια κλεισμένα, άλύχτησαν.

«Τ' είναι τούτο πού γίνεται, τόν ρώτησαν, ή σκύλα νά μή άλυχτάει και τά κουτάβια γεννησιάρικα νά χύνονται;»

- «Θάρθει καιρός, τούς είπε, πού θά γενει ή νουρά κεφάλι. Οί γερόντοι δέ θά ρωτιούνται και θά κραίνουν τά παιδιά».

Πράδαλα

Ανάμεσα στον κόσμο πού μαζεύθηκε νά τόν άκούσουν ήταν και μιά γυναίκα άπαστρη (πόρνη).

Τήν κάλεσε ο άγιος και τή ρώτησε τρεις βολές άν μετανοεί γι' ό,τ' είχε κάμει, κι' αύτή και τίς τρεις βολές άρνήθηκε.

Τότε είπε στον κόσμο νά τή σχωρέσουν και μέ τή σχώρηση ίσια πέθανε στον τόπο ή γυναίκα και τήν πάσαν πέρα κατά τό μαχαλά των Νταναίων, δξω από τό χωριό και τήν έθαψαν.

Έλεζνα

Όντας πηγ' ο Πάτερ-Κοσμās στην Έλεζνα είχε κοντά του 50 παπάδες και 2.000 νομάτους πού πήγαιναν ν' άκούσουν τή διδαχή του. Δέ δίδασκε όπου όπου. Όριζε πού, κι' εκεί μαζεύονταν ο κόσμος.

Τό πρωί μετά τή λειτουργία είπε στον κόσμο:

- «Απόψε γεννήθηκε κι' ένα παιδί, πού καλλίτερα νά μ' είχε γενει. Όταν μεγαλώσει, τρεις φορές θά φέρει τούς Τούρκους νά κάψουν τό χωριό».

Πραγματικά όταν μεγάλωσε τρεις φορές ήφερε τούς Τούρκους νά τά χαλάσουν. Οί χωριανοί τόπιακαν καρτέρι στό Μαυρονέρι. Πολέμησαν και τούς τσάκισαν και τίς τρεις, κι' έτσι γλύτωσαν.

Όντας τελείωσε ή διδαχή κι έφυγε κίνησαν κοντά του όλα τά ζώα του χωριού. Τά βάριε ο κόσμος νά γύρουν πίσω κι' αύτά δέν στομώνονταν.

-«Αφήστε τα, έλεγ' ο άγιος, θά γύρουν μοναχά τους».

Μότι έφτακαν στά σύνορα του άλλου χωριού, έγυρ' ο άγιος, τά βλόγησε κι' αύτά ίσια γύρισαν.

Λιβιάχοβο

Όταν πάει στο Λιβιάχοβο, ήταν τ' ἀη-Λιῶς καὶ τόχαν πανηγύρι.
Στό μεσοχώρι ἦταν τρεῖς ἀσίκηδες μέ διπλές ἀράδες κουμπιά στά πεσιλιά.
– «Γιά κόψ' ἓνα κουμπί;» λέει ἐνοῦ.
Τό κόβει ἐκεῖνος καὶ στάζει αἷμα.
– «σεῖς οἱ δυό, λέει στούς πρώτους, τ' ἄχετε μέ τόν ἴδρο σας, καί σύ, λέει τοῦ τρίτου, τάχεις μέ τά αἷματα.
–«Σχωρᾶτε τον», λέει στούς χωριανούς.
–«Νάναι σχωρεμένος!» φωνάζουν καί στήν ὥρα ἴσια πεθαινίσκει ἐκεῖνος.

Σούλι

Όταν ἔφυγε ὁ Πάτερ – Κοσμᾶς ἀπό τό Σούλι καί πήγαινε γιά τό Ρωμανό, σταμάτησε νά ξαποστάσει στό Πηγαδούλι τῆς Μούργκας. Ἄγναντεψε κάτου τό Σούλι καί δάκρυσε.
Τόν ρώτησε ἡ ἀκολουθία του γιατί δακρύζει καί τοῦς εἶπε:
–«Βλέπω τό Σούλι καμένο καί τά κεφάλια τῶν ἀνθρώπων κομένα καί μόνο τόν ἀη-Δονάτο ἀχάλογο».
Γι' αὐτό, ἂν κι' ὄλο τό Σούλι χάλασε κι' οἱ ἀνθρώποι χαθῆκαν, ὁ Ἄηδονάτος ἐμειν' ἀχάλαγος.

Τσαγγάρι

Όταν ζύγωσε στό Τσαγγάρι, βῆκ' ὁ Χρήστο Κώστας ντυμένος μ' ἄσπρες σεγκοῦνες, ὅπως φοριοῦνταν τότες ὁ κόσμος, ἀπό πρόβειο μαλλί, καί τόν καρτέρεσε:
Ὁ ἅγιος τόν εὐλόγησε κι' εἶπε.
– «Εὐλογημένος νάεσαι. Ποτές τό πρόβατο ἀπό τῆ γενιά σου δέ θά λείπει».
Ποτές, ὡς τά σήμερα, ἀπό τῆ γενιά καί σειρή τοῦ Χρήστο Κώστα τά πρόβατα δέ λείπουν.

Κορύστιανη

Στή Κορύστιανη δέν πάει κανένας νά τόν ἀκούσει. Ἐπιασε κι' αὐτός τό χορό μέ τοῦς παπάδες πούχε κοντά του. Ἐτρεξαν ὄλοι νά ἰδοῦν τοῦς παπάδες νά χορεύουν.
Τοῦς καταράσθηκε. Νά δουλεύουν, νά δουλεύουν καί προκοπή νά μή κάνουν. Ὅλο στά γλέντια νάειναι καί νά γυρίζουν διακοναραῖοι μέ τό σακί στήν πλάτη.
Κι' αὐτοί ἀπό τότε δούλευαν δούλευαν καί τά δυό ἀπανουτά δέν ἔβαναν.

Βοϊνίκο

Στό Βοϊνίκο ὁ Μουσά Σιάνης, ἀχαμνόκαρδος, ἀγάς τοῦ χωριοῦ, ἐπειδή ἔκοψε στά σταυρώματα τό κυπαρίσσι πού εἶχε καθίσει καί διδάξει ὁ πάτερ-Κοσμᾶς, γιά γραντιές τοῦ λιοτριβειοῦ του, περιγελώντας μάλιστα τόν ἅγιο λέγοντας τον ἀντί ἅγιο-Κοσμᾶς, ἅγιο Κασμᾶς (σκαπάνη) κοιμήθηκε τό βράδυ καλά καί τό πρωῖ ξημέρωσε μέ τά στόμα σχισμένο, καί τῶμειν' ἔτσι ὡς πού φόφησε.

Παραμυθία

Ρώτησαν τόν ἅγιο οἱ Προνιάτες τῆς Παραμυθιάς, πότε θά εἶναι ὁ χαμός τῆς Τουρκιάς καί τοῦ σπιτιοῦ τους ἡ καταστροφή; καί τοῦ εἶπε:
–«Όταν γεννήσει ἡ μούλα τ' ἀγᾶ θ' ἀρχίσει ἡ καταστροφή τοῦ σπιτιοῦ τους κι' ὅταν μουχλιάσ' ἡ λειτουργιά καί σαπίσουν τά μήλα πού τοῦς ἄφησε θά χαθεῖ ἡ Τουρκιά.
Ἡ μούλα γέννησε τό 1898 ὅπου σιμά κοντά σκοτώθηκε ὁ ἀφεντικός τῆς Γαλήπ – ἀγάς

Πρόνιος. Ἡ δὲ λειτουργία καὶ τὰ μῆλα χάλασαν τὸ 1912 μὲ 13 πού ἐλευθερώθηκε ἡ βόρεια Ἑλλάδα καὶ ἡ Τουρκία πάη κατά διαόλου.

Ψήνα

Στὴν Ψήνα σώζεται σιδερένιος σταυρὸς μπηγμένος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πάτερ Κοσμᾶ στὰ σταυρώματα μεγάλου πριναριοῦ «Πουρνάρι τοῦ Μπίλη» στὸ μεσοχώρι.

Γκρίμποβο

Σὲ οἰκὸγένεια τοῦ Γκριμπόβου τοῦ Καλαμᾶ, λέει, σώζονταν ὡς τὰ 1943 πού κᾶηκε τὸ χωριὸ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἡ ρούτα τ' ἁγίου π' ἄφησε καὶ φόρεσε καινούργια.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

Ἑρμηνευτικά

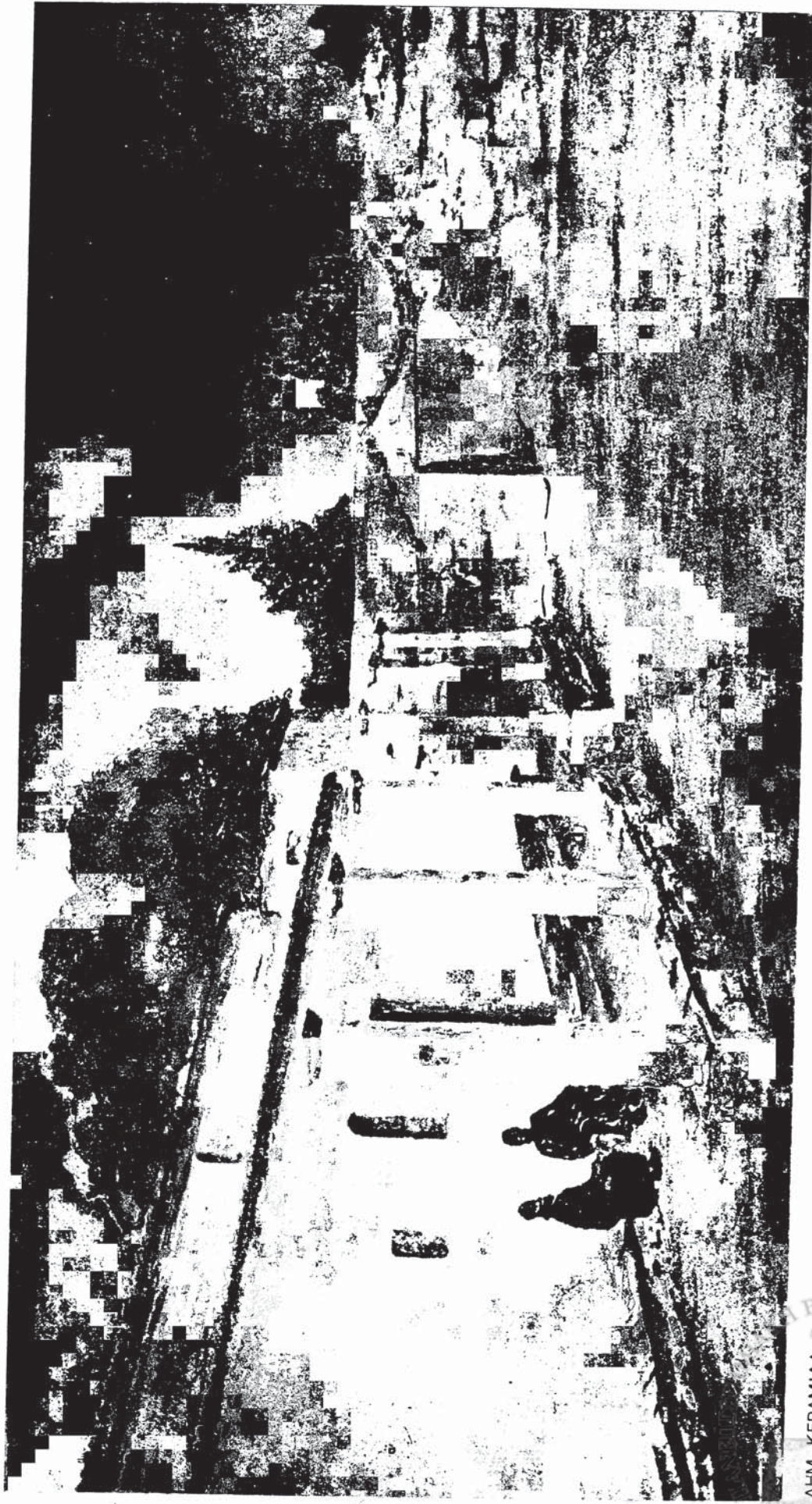
«Μουργκάνα: Βουνό στὰ σύνορα μὲ τὴν Ἄλβανία.
Καταρράκτης τοῦ Σμίτα»: Καταρράκτης (τοποθεσία).
Τσοροβέτσης: Τοποθεσία στὶς πλαγιές τῆς Μουργάνας.
Βελούνα: Βουνό τοῦ χωριοῦ Κεραμίτσα.
Κουρνόραχη: Δάσος
Ἄγραπιδιά: Δάσος
Μπούρος:
Πανηπέρι: Βρύσες τοῦ χωριοῦ
Μπουτσινάρα:

Κιτσειντάρης
«Κούλα»
«Κερασιά» Τοποθεσίες
«Βλάση»
«Κληματιά»

Ἄραδα τῶν «ἰδιῶν»: Ἄραδα τῶν γιδιῶν.

Γομαρίτσα:
Σκλαβάκια: Παιδικὰ παιγνίδια

Στόν ίσκιό τού Μοναστηριού (Λάδι)

ΔΗΜ. ΚΕΡΑΜΙΔΑ

(Πορτραίτο)

ΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ε. ΜΠΟΤΣΙΟΥ

Παιδικό Πορτραίτο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΕΔΩ ΣΤΟΝ ΚΟΡΦΟ ΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ

Ἐδῶ στὸν κόρφο τοῦ γιαλοῦ μέ τίς ψαρόβαρκες
πού λιάζουνε τὰ δίχτυα τους στήν ἄκρη
κι ἀπέναντι πού χάνεται τό μάτι μας στή γαλανή τή θάλασσα
ἀκούονται χαρούμενες φωνές ἀπό τὰ παιδιά
μέ τὰ γυμνά τους σώματα πού λάμπουνε στὸν ἥλιο
καταμεσήμερο βαθύ πού ἡ θάλασσα κοιμάται
ἀνάμεσα στούς βράχους ὡς τίς βαθιές τους τίς σπηλιές
κι ἀνάλαφρο τό κύμα της μουσκεύοντας τὰ πόδια μας
μᾶς τραγουδάει τό χρόνο πού μᾶς ἔρχεται
τό χρόνο πού μᾶς φεύγει,
ἐδῶ μπορεῖς νά κοιμηθεῖς
τίς ὥρες τῆς ἀγρύπνιας σου ὀλάκερες τίς νύχτες
πού καρτερεῖς ἀγαπημένα πρόσωπα
νά κρούσουνε τή θύρα σου καί θλίβεσαι
κι ἡ σιωπή ἀνάλητη νά κρέμεται στούς τέσσερις τοῦς τοίχους
σφαλίζοντας ὁ ὕπνος σου τὰ βλέφαρα
εἰρηνικά νά κοιμηθεῖς
σάν τό παιδί σπῆς μάνας του τόν κόρφο
πού στέγνωσαν τὰ δάκρια στά μάτια του
ἀτάραχη στιγμή νά φαίνεται καθῶς ὁ θάνατος
ἀκύμαντη γαλήνη παρόμοια μέ τό βράχο
τό δέντρο τῆς ἀκτῆς, τό γλᾶρο πού ζυγιάζεται
στό γαλανόν ὄρζοντα
καί τό κοχύλι τοῦ γιαλοῦ πού ξέβρασε τό κύμα.

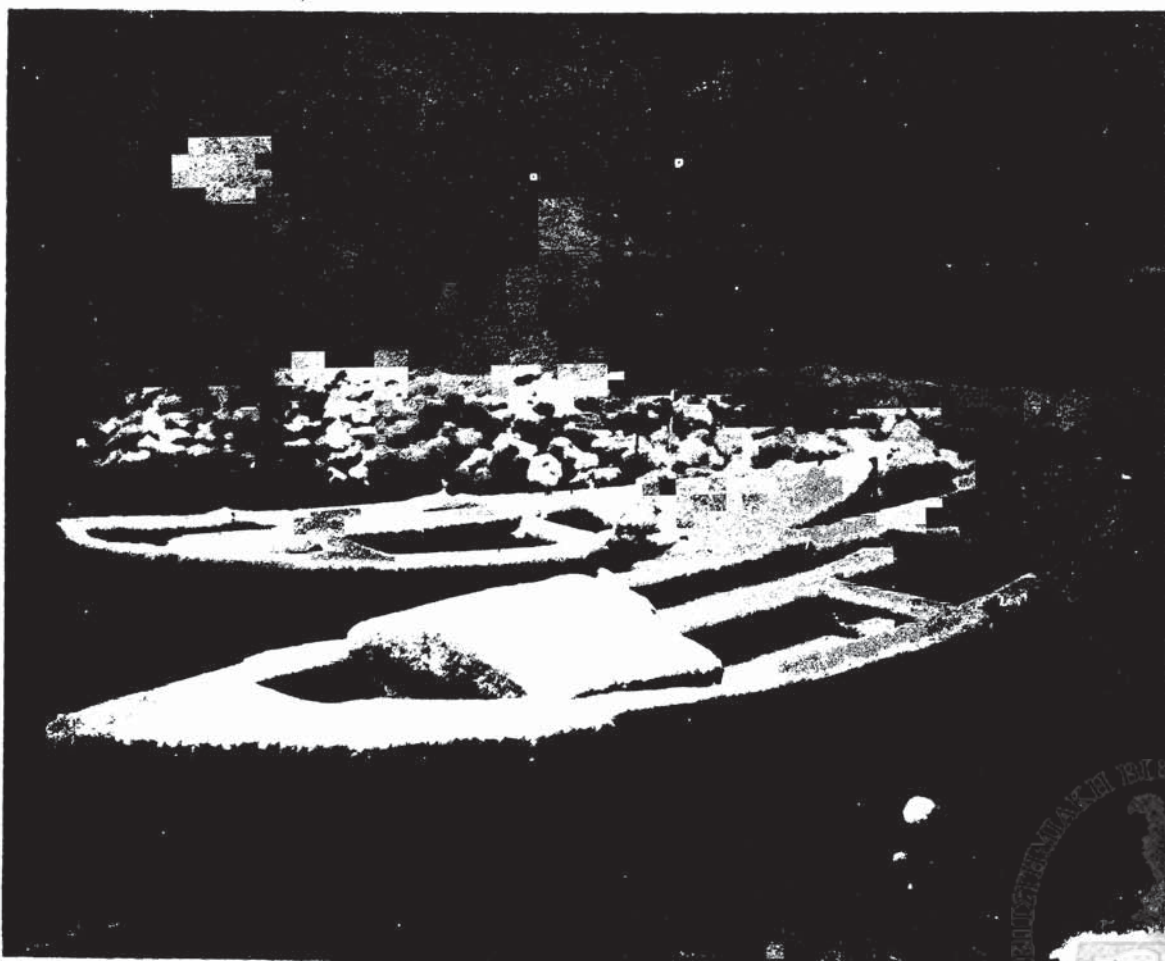
Ἐνάλαφρη πού φαίνεται ἡ θάλασσα, παρθενική
δέν κουβαλάει ἐπάνω της ἀρχέγονη τή Μνήμη
τό βάρος τῆς ζωῆς ὅπου σωρεύει ὁ χρόνος
ἡδονικό τό σῶμα της ξαπλώνεται, λαμποκοπάει στ' ἀσήμι καί τό μάλαμα
ὀλόγυμνο στὸν ἥλιο τόν μέγα ἔρασή της
νά δέχεται τὰ χᾶδια του καί τὰ φιλιὰ
δέν ἔχει σήμερα δέν ἔχει αὔριο οὔτε καί χτές
δέ μπόρεσε ὁ ἄνθρωπος βαριά νά τή φορτώσει
τὰ θήματα τῆς Μοίρας του
τὴν ἐπαρση, τὴ δύναμη, τὰ σύμβολα τῆς νίκης του
τὰ ἴχνη τῶν θριάμβων του, τοῦς τάφους τῶν ἡρώων του
ἀνήσυχο ἐπάνω της δέν ἀκουμπάει τό Σήμερα
πού ἔρχεται γιγάντια σκιά
κι ἀπλώνεται ἐπάνω ἀπό τὰ σπίτια μας
κατάφορτο τὰ νέα τῆς ἡμέρας

οί πόλεμοι, οί ταραχές, ή ασφαλτος πού βάφεται στό αίμα
ό φόβος τών ανθρώπων γιά τήν καινούργια μέρα,
δέν καρτερεῖ τό Αὔριο σ' ἐκεῖνο ν' αποθέσουμε
καί πάλι τίς ἐλπίδες μας, τ' άσωτεμένα δνειρα
καί τούς κρυφούς μας τούς καύμούς, τούς δρκους τῆς αγάπης
δσα γεννάει ή νύχτα μέσα στ' δνειρο πού θρέβει ή άγρύπνια.

Ἐδῶ στόν κόρφο τοῦ γιαλοῦ· στά κύματα τοῦ πόντου
δ,τι βαραίνει μέσα σου μιά χούφτα μέσ' στά χέρια σου
στή θάλασσα νά ρίξεις
καύμούς πού θρέβει ἐτούτ' ή Γῆς
καθώς τήν ἐφορτώσαμε μέ τά δικά μας πάθη
βαθιά τήν αὐλακώσανε τά θήματα τῆς Μοίρας μας
μιά πέτρα νά σηκώσουμε τίς μνήμες θά ξυπνήσουμε
πού μέσα της κοιμούνται
χαράξαμε στό σώμα της βαθιές λαβωματιές
καί γίναμε οί δαίμονες τοῦ ὀλέθρου
ἐπάνω της πού στήνουμε τά σύνεργα τοῦ τρόμου
τήν ἴδια φοβερίζουμε τή μάνα πού μᾶς γέννησε
αὐτή καί μᾶς κουνάρησε, μᾶς χόρεψε στά στήθια της
μᾶς ἔμαθε τραγούδια
καί πάλι μέσ' στούς κόρφους της θά γείρομε μιά μέρα
φωτιά γιά νά τήν κάψουμε
μιάν ἔρημο ν' αφήσουμε στή σιωπή τοῦ Χρόνου.

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΑΓΓ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

Νεκρή φύση

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΑΝΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΤΗΣ ΕΡΡΙΚΑΣ

(Σκοτώθηκὲ σέ δυστύχημα. Ἦταν δεκαεννιά χρονῶ)

Λοιπόν, ἔτσι, Νά ζοῦμε καί νά πεθαίνομε ξαφνικά. Μέ μιά κίνηση μόνο. Σ' ἓνα δέκατο τοῦ δευτερολέπτου. Ὅπως ἀνάβουν καί σβήνουν οἱ τρομαγμένες ἀστραπές. Κι' ὅπως κομματιάζονται οἱ καθρέφτες, στά χέρια μικρῶν παιδιῶν. Ἐτσι, χωρίς κανεῖς νά μᾶς ρωτᾷει, χωρίς κανεῖς νά ζυγίζει τό βάρος τοῦ θανάτου μας.

Ἐγώ. Ἐσύ. Ἐκεῖνος. Ὅλο ἐτοῦτο τό δύστυχο κοπάδι. Τό φοβισμένο κοπάδι. Ἡ ἐλπίδα, ὅ,τι πιό ὁμορφο γεννιέται. Τ' ὄνειρο, ἓνα χᾶδι, ὅ,τι μᾶς κρατάει ὀρθίους ἀπάνω στά βράχια, ὅ,τι δίνει πνοή καί δύναμη στά γόνατά μας. Πυρωμένο μαχαίρι. Μαχαίρι ὕπουλο. Μαχαίρι κοφτερό. Λάμψη πού τυφλώνει. Φωτιά πού πνίγει. Ἄδοιο αἶμα πού δέ λέει νά σταματήσει. Μιά ταραχή. Ἐνα σκίρτημα. Κάποιο πρῶϊ. Κάποιο βράδυ. Κι' ὕστερα, νά χαμηλώνει, νά σωριάζεται ὀλοένα ἡ ἄσπρη σιωπή.

Ἐγώ. Ἐσύ. Ἐκεῖνος. Μοῖρα καμωμένη ἀπό λάσπη. Λάσπη πού ξεραίνεται καί τρίβεται στά δάχτυλα. Κι' ἄνεμος ὀρμητικός, ἀνελέητος, τοῦ μεσονυκτίου, πού τήν ἀρπάζει καί χάνεται. Φοβᾶμαι. Τό φῶς πέτρωσε. Οἱ ὥρες αἰωροῦνται κομματιασμένες καταμεσίς. Καί πρέπει νά σοῦ μιλήσω. Νά σοῦ μιλήσω γρήγορα, ἀδερφή, παιδούλα, ἀγαπημένη. Κ' ὕστερα, νά κλάψω μέ λυγμούς. Κι' ἄς εἶναι σίγουρο πιά, πῶς δέν μπορεῖς νά μέ ἀκούσεις. Κι' ἄς εἶναι σίγουρο πιά, πῶς μόνον ἐγώ θ' ἀκούσω τίς κραυγές μου. Ἡ Ἐλσα, ἡ ἀδελφούλα σου, δέ λέει νά σαλέψει. Εἶναι πάντα ἐκεῖ. Στήν ἄδεια, σκοτεινή θύρα. Ὁρθια εἶναι. Μονάχη εἶναι. Καί σέ περιμένει. Ξέρει, ἡ Ἐλσα ἔσπασε κρυφά τόν κουμπαρά της, σοῦ ἀγόρασε λευκοῦς ναρκίσσους. Καί τούτη τήν ἐποχή, οἱ λευκοί νάρκισσοι σπανίζουν πολύ.

Πάει καιρός – ὅλοι τό ξέρουν αὐτό – καιρός ἀμέτρητος, πού οἱ κηπουροί παραπονιοῦνται γιά τόν καυτόν ἀγέρα, τόν κατακόρυφο ἥλιο, τά ξερόχορτα. Καί γιά ὅλη αὐτή τήν ἀτέλειωτη ἐρήμωση, πού ἀπλώθηκε στούς κήπους καί στά λιβάδια. Ὅμως, ἡ Ἐλσα, ἡ δεκάχρονη ἀδελφούλα σου, μέ τά μεγάλα καί λυπημένα μάτια της, ἔτρεξε μέρες πολλές. Καί παρεκάλεσε πολύ τούς κηπουρούς. Τούς ἔδωσε, μάλιστα, ὅλα τά χήματα τοῦ κουμπαρά της. Καί σοῦ βρῆκε. Εἶναι, ἄς ποῦμε, ἓνα χαμόγελο, ἀνθοδέσμη ἀπό χαρωπά κοράλλια, στό χρῶμα μῆς ἀνέγγιχτης αὐγῆς. Σάν ἀπό μιά θάλασσα ἀλαργινή. Ἀσίγαστη ἀκόμα καί στίς ὥρες τοῦ μεσημεριοῦ. Σάν ἀπόνα μοναχικό κι' ἀθῶο νησί. Γαλάζιο ποτάμι. Κύματα πού χορεύουν καί χορεύουν. Κι' ἀνήσυχτα δελφίνια, ἀνυπόταχτα δελφίνια, πού ζωγραφίζουν ὄνειρα, ἔντονα ὄνειρα, ἀπό χρώματα, κίνηση καί πέλαγος. Καί φοινικίες, καί πεῦκα, ἀρμύρα καί δίψα. Ἐνα πρόσφατο τραγούδι ἀπ' τήν ἀκρογιαλιά. Μιά γιορτή. Ἐνας χορός. Χέρια πού μᾶς καλοῦν ἀπ' τό βάθος πέρα. Γιά σένα εἶναι. Ἡ Ἐλσα ἐπιμένει. Γιά σένα, πού τόσο πολύ σοῦ ἀρέσουν. Ἦθελε νά σοῦ κάνει ἔκπληξη, καθώς λένε. Νά τά βρεῖς, ξαφνικά, στό μεγάλο ἀνθοδοχεῖο τῆς σάλας, μόλις γυρνοῦσες ἀπό κείνο τό μακρινό σου ταξίδι, τό ὕστερο ταξίδι σου. Λοιπόν, ἔλα. Ἄνοιξε λίγο τά μάτια σου, ἀγαπημένη παιδούλα, πού μᾶς ἔφυγες χωρίς νά θέλεις. Ἄπλωσε λίγο τά χέρια σου. Ἡ Ἐλσα, ἡ δεκάχρονη ἀδελφούλα σου, μέ τά μεγάλα καί λυπημένα μάτια της, σέ περιμένει. Κι' ὅλοι ἐμεῖς σέ περιμένουμε. Καί πᾶνε πολλά βράδια πού δέν ἤρθες. Καί πρέπει νά βιαστείς. Κι' ἄς εἶναι σίγουρο πιά, πῶς δέν μπορεῖς νάρθεις. Νοιώθω τόσο πνιγμένος. Κι' οἱ ἄλλοι νοιώθουν

τόσο πνιγμένοι. Καί πρέπει, νομίζω, ακόμα νά σου πώ, ὅτι ἡ "Ἐλσα ὄλο μᾶς ρωτάει γιά τό γυρισμό σου. Κι' ὄλο ἀπορεῖ πού δέν ἦρθες ἀκόμα. Φοβάται φαίνεται καθαρά, τρέμει, μήπως καί μαραθοῦν οἱ λευκοί τῆς νάρκισσοι. Κι' ἀπομεινεί ἡ θάλασσα, ὕστερα, παντέρρημη ἀπό ἀνήσυχα δελφίνια, παντέρρημη ἀπό χαρωπά κοράλλια, φοινικίες, πεύκα καί παράφορα τραγούδια. Παντέρρημη, ἀδερφή, νά κλαίει ὀλομόναχη, μπροστά στό χάος. Πληγή ὀρθάνοιχτη. Πληγή νά στάζει αἷμα. Ναί, πολύ φοβάται, πολύ τρέπει, μήπως καί μαραθοῦν οἱ λευκοί τῆς νάρκισσοι. Γιατί, ὅπως κιόλας σοῦ εἶπα, εἶναι πολύ καυτές οἱ μέρες τώρα. Καί μιά μόνιμη πίκρα ἀπό καμένα δάση, ἀπό σπίτια χωρίς προοπτική, παράθυρα πού τά ληστεύει ὁ ἄνεμος, ἔχει καλύψει τόν οὐρανό μας. Τῆς εἶπαμε, πώς δῆθεν ἀποξεχάστηκε σέ κάποια λίμνη ἀπόμερη. Τήν ὥρα πού ἀνασάλευαν σιωπηλά οἱ ὄξυές στό δάσος. Κι' ἡ καταχνιά τῆς αὐγῆς, πού ἀκόμα δέν τήν εἶχε σκορπίσει ὁ ἄνεμος τῶν λόφων, ἀνθίζε πάνω στά χορτάρια, πάνω στίς καλαμιές. "Ἐνα πρωινό χωρίς περιγράμμα, ὄχτη γιά νά λησμονηθοῦμε. Ναί, τῆς εἶπαμε, πώς ἐκεῖ τριγυρνᾷς ἀκόμα. "Ἐτσι, γιά νά μᾶς φέρεις πίσω ἐκεῖνα τά παράξενα πουλιά, πού πάντα φτερούγιζαν ὀλόγουρά μας, κάτω ἀπ' τό ἤσυχο ταξίδι τοῦ φεγγαριοῦ, καί πάντα χάνονταν, μόλις ἀνοίγαμε τά διψασμένα μάτια μας. "Ὅμως, δέ μᾶς πίστεψε. Μᾶς κοίταξε ὥρα πολλή, σάλεψε λίγο τά χέρια τῆς, σάλεψε λίγο τά μάτια τῆς – μάτωσε τό δάκρυ στό χεῖλη τῆς – κι' ὕστερα, ὦ ἄδολη ὀπτασία, πού ὄλο μᾶς ἀποχαιρετᾷς, ἀπ' τό σκοτεινό βάθος τ' οὐρανοῦ, ὕστερα, στάθηκε πάλι ἐκεῖ. Στήν ὀρθάνοιχτη θύρα. Στήν ἔρημη θύρα. Μέ τά μεγάλα τῆς μάτια, πού τώρα τά κύκλωνε καί τᾶσφιγγε μιά λύπη ὠχρή, ἄφωνο κλάμα, νά φεύγουν ὀλομόναχα, σ' ἕνα ρημαγεμένο τοπίο τοῦ χειμῶνα. Γυμνά δέντρα. Σκορπισμένα δέντρα. Κανένα φύλλο. "Ἐνα ταξίδι πού χαράζονταν στήν παγωνιά... Μέ τοῦς λευκοῦς νάρκισσους, ἐκεῖνα τά χαρωπά κοράλλια τῆς ἀσίγαστης θάλασσας, λευκή ἱκεσία στά γονατισμένα, στ' ἀνήμπορα χεράκια τῆς. Ναί, ἐκεῖ ἀπόμεινε. Σάν πίσω ἀπό μιά ἀπελπιστική βροχή, πού ξέσπασε ξαφνικά καί γιόμισε τήν ἔρημη αὐλή, καί γιόμισε τίς ἔρημες στέγες καί τά γυμνά παράθυρα, κατακόρυφες κραυγές. Σωπάσαμε μονομιᾶς. Καί τότε, ἕνα βουητό καί πικραμένο σύννεφο ἄρχισε νά σωριάζεται, αἰμάτινο βάρος, στήν ἄδεια καρδιά μας. Καί δέ βρήκαμε τίποτα. Καί δέν ἀπόμεινε τίποτα, γιά νά ποῦμε. Μονάχα τά μάτια μας, τόσο ἀλλόφρενα, τόσο γυμνά, ἀντάμωσαν στό βάθος μιᾶς πυκνωμένης δυσκολίας. Καί σά νά στριμωχτήκαμε, ἔρημοι καί φοβισμένοι, σ' ἕνα στενάχωρο παράπονο, πού μᾶς τό ἄρπαξε κι' αὐτό ὁ ἀγέρας. Μᾶς βρῆκε τ' ἀπόγεμα ἐκεῖ, νά σέ περιμένουμε ὀλόγουμοι. Κι' ἄς ἦταν σίγουρο πιά, πώς δέν μπορούσες νᾶρθεις. Κι' οἱ ὠρες ταραχτήκαν. Κομματιάστηκε τό φῶς. Κι' ὅταν ἄρχισε νά γέρνει στους λόφους ἡ μέρα, ὅταν ἡ στερνή τῆς κραυγή πῆρε νά σβῆνει, πάνω στίς κορφές τῶν πεύκων, κι' οἱ φωνές τῆς ξένης πολιτείας, τῆς μακρινῆς πολιτείας, σῶπασαν καί σφράγισαν βιαστικά τά παράθυρα, τά μαλλιά σου ζωήρεψαν, ἀνέμισαν πιότερο, μέσ σ' αὐτή τήν ἀκριπτή ἀπουσία, τῆς δύσης, κι' ἀπόμειναν ὕστερα ἀκίνητα. Ξανθές ἀχτίδες στό ἄπειρο. Κι' ὁ κάμπος τοῦ δειλινοῦ, ἐκεῖνος ὁ κάμπος, πού ἀπό παιδί ἀγαποῦσες, πού ἀπό παιδί σέ χάναμε ἀνάμεσα στά ὄριμα στάχυα του, γιόμισε μέ κόκκινες παπαροῦνες, κίτρινα κι' ἀσάλευτα χρυσάνθεμα. Καί τόσο ἀπόμακτρα. Καί τόσο βουβά. Λυπήσου μας, λοιπόν. "Ἀνοιξε λίγο τά μάτια σου. Πές μας γιά τό νησί σου, τή μοναχική γειτονιά σου, ἐκεῖνο τό ἀνατολικό καί λησμονημένο πιά παράθυρό σου, τίς μικρές κι' ἀνάλαφρες ἐλπίδες σου, πού τίς ἔσπερνες πάντα στό ἀντικρινό πέλαγος. Τό ξέρω. Μήν ἐπιμένεις ἄλλο μέ τή σιωπή σου. Δέν ἠθελες πολλά ἀπό κείνο τό ταξίδι σου, ἀπό κείνη τή σπορά σου. Δέν ἠθελες τίποτα. Ντρεπόσουν. Κι' ὄλο ἔφευγες, ἀπάνω στά ἤσυχα κύματα τοῦ μεσημεριοῦ, μοναχή σου. Σάν ἕνα φῶς ἀλλιότικο, ἀπιαστο θρόισμα, πού ζητοῦσε μονάχα νά ὀνειρεῖται ὀλομόναχο. Τό ξέρω. Θυμᾶμαι. "Ὅταν περνοῦσες ἀπό δίπλα μας, χαμογελοῦσες δειλά κι' ἀδέξια, καί κρατοῦσες πάντα τήν ἀναπνοή σου. Ναί, καλή μου, τό θυμᾶμαι. Δέν ἠθελες νά μᾶς κουράσεις. Κι' ὅταν σέ ρωτούσαμε γιά τό τέλος τοῦ δρόμου σου, γιά τό τέλος τοῦ ταξιδιοῦ σου, σῶπαινες ὀλότελα, χανόσουν μέσ σ' ἕνα πυκνό σύννεφο ἀπό φόβο κι' ἀπορία.

"Ὅμως, τώρα, μίλησέ μας. Τά πουλιά δέν περίμεναν τό ἤσυχο ταξίδι τοῦ φεγγαριοῦ, τήν ἀρμύρα τῆς θάλασσας στό λυκόφως. Τά διψασμένα χέρια μας. Τή φοβισμένη ματιὰ μας. Δραπέτευσαν νωρίς. Καί κανείς δέν ξέρει γιά ποῦ. Σκόρπια φτερά, ἔρημα φτερά, αἰωροῦνται ἀκόμα στό γέρμα τῆς φυγῆς. Καί πνιγμένες φωνές πού ὄλο καί σβῆνουν, καθῶς ὁ δρόμος μακραίνει στό μεσάνυχτα. "Ἐνα κίτρινο κοιμητήριο. Δέν ἔχει σταυρούς. Δέ χρειάζονται οἱ σταυροί. Τίποτε δέν ἀπόμεινε. Ζωή πού μᾶς τή χάραξαν ἀπάνω στό νερό. Διάφανο πρόσωπο. Ἀκρωτηριασμένο βλέμμα. Σχῆμα γιά μιά στιγμή μονάχα. Πέτρα κατακόρυφη ἀπό ψηλά. Ἡ μνήμη ἀπόγινε νυχτερίδα, καί κρέμεται ἀπό κείνες τίς κόγχες τοῦ πηγαδιοῦ. Καμμιά φορά, ἀφήνει κάτι στριγγλιές διαπεραστικές. Καμμιά φορά, ἀνοίγει τά φτερά τῆς – μά δέν πετάει – μά δέν μπορεῖ νά πετάξει. "Ἐτσι, ταραζεται μόνο λίγο καί σωπαινεῖ, μέ τά νυχια τῆς μπηγμένα στίς

κόγχες του πηγαδιού. "Ετσι μονάχα μιά καταδικασμένη, απ' την αρχή, απόπειρα φυγής.

"Υστερα, πάλι οι διαπεραστικές στριγγιές, πάλι ή τρομαλέα άναμονή του πυροβολισμού, πού ποτέ δέ λέει νά πέσει. Καί τρέμουν τά μάτια. Κι' άνεβαίνει ό λυγμός. Κι' ή καρδιά χτυπάει, ώκεάνειο κύμα.

Άδερφή, άγαπημένη μου άδερφούλα, μητέρα καί γυναίκα, μās κυνηγοῦν. Καί δέν ξέρομε πιά, καί δέν έχουμε πιά πού νά κρυφτοῦμε. Μιά λέξη μόνο πές μας. "Ετσι, γιά τό βράδι, γιά τή νύχτα, γιά τό πηχτό σκοτάδι, πού θά μās τυλίξει, χωρίς έλεος, καί θά μās καταπιεί. Μόνο μιά λέξη. "Όπως τότε – περάσανε χρόνια, άς περάσανε χρόνια – όπως τότε, καλή μου, εκείνο τό μακρινό άπομeseήμερο, πού μās ψιθύρισε κάποια λόγια από θλιμμένες κιθάρες του ποταμού. Μιά νοσταλγία πού δέν μās άφησε ποτέ. Μιά νοσταλγία πού γεννήθηκε καί μεγάλωσε στή μόνωσή μας. "Όπως τότε, άδερφή, πού μās τραγούδησε άνάλαφρα καί χάθηκες τά χρώματα πού άναρριγοῦσαν πέρα στους λόφους, πέρα στους κάμπους.

Μιά λέξη, άδερφή. Κι' άς είναι σίγουρο πιά, πώς δέν μπορείς νά μās μιλήσεις. Χτές βρήκαμε τή χτένα σου. Ήταν εκεί. Στο ράφι. "Όπως τήν είχες ξεχάσει. Δέν είπαμε λέξη. Μās πήραν, μονομιάς, τά κλάματα. Βρήκαμε κι' άλλα πράγματά σου, πού τά λησμόνησε εδώ κι' εκεί. "Όπως εκείνο τό περιδέραιο, άγαπημένη, εκείνο τό περιδέραιο, καλή μου, μέ τίς πορφυρές του χάντρες, μέ τούς άνθισμένους κρίνους, πού τόσο σου άρεσε καί πού πάντα τό φοροῦσε τίς γιορτές. Κι' άκόμα, τή μεγάλη φωτογραφία σου, μέ τήν άνοιξη καί τήν άγάπη. Ξέρεις, έννοώ εκείνη τή φωτογραφία, πού τήν είχες βάλει, παιδούλα του σχολείου, καταμεσίς στον κήπο. Άνάμεσα σε ντάλιες καί φύλλα από μυρτιές, πού σε κοιτοῦσαν παράξενα. Άνάμεσα σε άλλες εποχές, τοπία καί λόγια άγαπημένα, μορφές καί χρώματα, πού λιγόστεψαν μέ τήν άπόσταση. Χαμογελάς, μικρή μου. Κι' είναι σά νά κρατās στα μάτια σου – στ' όρκίζομαι – όσο ζωή έχάσαμε στο χρόνο καί στήν πίκρα. "Όση ζωή δέν είχαμε ποτέ. Κι' άλλα πολλά βρήκαμε. "Εναν όλάκερο κόσμο. Τόν κόσμο σου. Δέν πειράξαμε τίποτα. Τ' αφήσαμε όλα στή θέση τους. "Ετσι, γιά νά πιστεῦσουμε, πώς είσαι άκόμα μαζί μας, πώς πάντα θάσαι μαζί μας.

Κι' άς είναι σίγουρο πιά, πώς μās έφυγες γιά πάντα. Κι' άς είναι σίγουρο πιά... πνίγομαι. Λίγο νερό. Άκουσέ με. Λίγο νερό. Γονάτισε. Γύρνα μιά στιγμούλα. Δέν μπορώ άλλο. Δός μου τό χέρι σου. Κοίταξέ με. "Ας μιλάω. Είναι άνώφελο. "Ας φωνάζω. Δέν ξέρω τί λέω. Οί λέξεις μου, ό,τι μπορώ νά τραυλίζω αύτή τήν άφατη ώρα του χαμού, τά σκόρπια σύμφωνα, τά σκόρπια φωνήεντα, έχουν ένα άλλιότιχο ήχο, μιά γεύση άνοστη, πού στοιβάζεται καί πήζει στους γύρω τοίχους. Γιατί τώρα, ώ άλαργινή πνοή άπόνα όνειρο, πού χρόνια κυνηγοῦσαμε καί χρόνια δέν μπορέσαμε ν' άγγίξουμε, πρέπει, άλλοιμονο, νά σε λησμονήσουμε. Νά ποῦμε, πώς δέν ήσουν ποτέ. Πώς ήσουν ένα όραμα, ή, θαρρώ, ένα φως άπρόσιτο, μιά φωνή μέ τό χρώμα... μέ τή γεύση... δέν ξέρω, είναι φανερό, πρέπει νά ξεχάσουμε. Καί ν' αρχίσουμε, ύστερα, νά τρέχουμε δυνατά, ξέφρενα, μ' όση δύναμη μās έχει άπομεινει, ώσπου νά μās ρουφήξει ή άσπρη έρημιά. Καί νά χαθοῦμε. Κίτρινο κοιμητήριο. Σιωπηλό κι' άπέραντο κοιμητήριο, χωρίς σταυρούς. Κι' άς είναι σίγουρο πιά, πώς εδώ θά σε περιμένουμε πάντα. Έδώ, πίσω από τουτα τά σφραγισμένα παράθυρα. Στήν αιώρούμενη σκόνη τής άπροχώρητης μοναξιάς. Πίσω από άδιάφορες μέρες, σπαραχτικές βροχές, χωρίς όνόματα, χωρίς λέξεις, χωρίς διεύθυνση. "Ενα κοπάδι, μιά βοή από άδέσποτα σκυλιά, πού μάταια ψάχνουν γιά τόν άφέντη τους. Έδώ, τρομαγμένα παιδιά. Γιά πάντα εδώ. Δέν έχω άλλα λόγια. Μοίρα από σκόνη. Μιά σιωπή. Καί τό βράδι πούρχεται γυμνό, χωρίς οίκτο. Πού νά γυρνās τώρα ολομόναχη. Καί ποιός άνεμος νά κυματίζει τά ξανθά μαλλιά σου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Πορτραίτο (Λάδι)

ΑΓΗΝΑΣ ΜΕΝΤΖΙΟΥ

Πορτραίτο (Λάδι)

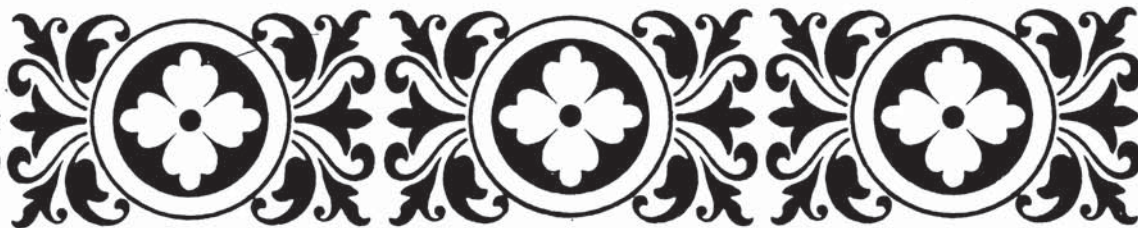
ΑΓΗΝΑΣ ΜΕΝΤΖΙΟΥ

ΑΠ' ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΠΥΘΙΑΣ

Ἦρθες ἐδῶ, κίτρινη ὄπτασία, περιπλανώμενη νεκρική μορφή,
σ' αὐτή τήν εἰκόνα νά βρεῖς κάποιο σχῆμα νά κοιμηθεῖς.
Ὅπως ἡ ἀράχνη τό σπῖτι της, πλέκει τήν πλεκτάνη τῶν νοημάτων,
φουσκώνεις τό ξεχειλωμένο δέρμα σου σέ νεκρικό ἐκμαγεῖο,
διαφεντεύεις τό νοικοκύρη τῆς ἀποδεκατισμένης οἰκίας
καί σάν μονάκριβος καθρέφτης, ἀντανακλᾷς τό κρεβάτι τῆς γῆς
σέ μαντικές διαφάνειες, σέ μελούμενη στιχομουθία.
Ὡστόσο, ἦρθες ἐδῶ, κι ὅπως ὁ Ξένιος Δίας ὀρίζει,
σοῦ ἀνάψαμε καντήλι, προσευχηθήκαμε γιά σένα, ἄστεγε στοχαστή.
Διαρρέει τό σύμπαν μέσα σου κι ἔξω πενθεῖς τό πρόσωπό σου.
Ἄτσάλινη γραμμὴ καί μπρούντζινο κρανίο ἀπ' τήν αἰωνιότητα,
μέ τίς χίλιες ἐλπίδες στίς ρίζες εὐκαλύπτου,
νά δολοφονοῦν τά φύλλα, τήν πέτρινη στωικότητα.
Καί τό μάρμαρο πού ξέφυγε ἡ μορφή του, κάθετο,
κάτω ἀπ' τόν ὀρίζοντα καί πάνω ἡ φωνή πού δέ βρῆκε τό σχῆμα της.
Γκρίζες ἀμφικτιονίες, προσκυνήτριες ἀρχεγόνων τελετῶν,
μέ τό διαμάντι πού βλέπεις τῆ βαλασσωμένη καρδιά του,
νά σπαράξει σέ πέτρινες καμπάνες, σέ πήλινες λέξεις.
Ὁ πηλός δέν ἐφτιαξε ἀκόμη τό χέρι
καί τό νερό δέ συγκράτησε τό χρῶμα τῆς ματιᾶς·
καί ἡ σφαγή δέν ἔφερε τῆ σφαγή, ἀλλά ἓνα ραγισμένο ἀμφορέα,
γεμάτο ψάρι κι ἀσήμι, θαλάσσιο φῶς θαμμένων αἰώνων,
νύχτες πού ρίγησαν στίς φωτεινές ἀγρύπνιες τῶν ἀστρων,
ταξίδια πού πλεύρισαν στή λάσπη τοῦ Ἀχαίροντα·
ὁδοποιρία τῆς ἐνθύμησης στίς στοές τοῦ σταλαγμίτη.
Εἰκόνες τυπωμένες στόν ἀσβέστη τοῦ κρανίου,
σάν τό ἐξαντλημένο φῶσφορο μέσα στό μῶβ·
τό φῶς τό τελευταῖο τῆς νεκρικής μάσκας.
Ἄνδριάντας πού ἔκανε νά περπατήσει καί ράγισε τό μάρμαρο.
Κεραμέας πού γέννησε τίς Εὐμενίδες στόν τροχό του.
Ἔτσι πού ἡ σκιά τοῦ δάσους ἔπεσε πάνω μας σά μαῦρο σεντόνι.
Ὁ μέγας Πᾶν ἀπέθανε...
Καί παρ' ὄλους τούς θανάτους, δέ λιγότεψε ὁ κυκλικός χορός.
Σ' αὐτή τῆ θυμέλη, ὁ πρῶτος φιλόσοφος ξεγέννησε τίς λέξεις.
Σ' αὐτό τό μέτρο τοῦ πράσινου Ἰσκιου, ὁ πρῶτος ποιητής
τραγούδησε τά μέσα καί τά ἔξω τῆς φλεγόμενης θυσίας.
Καί σ' αὐτούς τούς θεατές, ὁ Φοῖβος μοίρασε φωτεινοῦς κύκλους
Ἄγροϊκος ὕπνος μέ τά χέρια σάν ρίζες ἀγριελιάς
καί τό κεφάλι κάτω ἀπ' τῆ θυμέλη μέ τόσων αἰώνων κάρβουνο
Τάδε ἔφη ἡ πυθία τῆς λησμονημένης σπονδῆς.
Καί τό κρασί στυφό, σάν ψημένος ἀργίλος, ἀντέγραψε νοήματα,
κινήσεις χρυσῶν κτερισμάτων ἀρχαίων τάφων·
τόν ἦχο κοχλία πού βύζαινε τῆ ζωὴ στή θάλασσα.
Κι ὅπως ὁ Ἰσκίος πάντα πίσω ἀπ' τό φῶς
καί τό φῶς τριγύρω στόν πυρπολημένο πλανήτη,
ἔτσι ὁ χορευτής Σάτυρος ἀναγέννησε τό Διόνυσσο.

ΠΟΠΗΣ ΠΙΤΟΥΛΗ ΜΑΡΝΕΛΗ

Η ΚΥΡΑ ΒΑΓΓΕΛΙΩ Η ΚΑΜΠΟΥΡΗ

Τήν συναντούσα πάντοτε κοντά στήν πόρτα μου! μέ τά σερνάμενα πόδια της, τό μανδήλι της καί τό μαύρο παλτό! Σταματούσε χαμογελαστή, νά καλημεριστούμε, ὅπως χαρακτηριστικά ἔλεγε! «καλημέρας τσ' ἀφεντιά σου» «καλημέρα κυρά Βαγγελιώ. Ποῦ πηγαίνεις πρωϊνή; «πού ἄλλοῦ; στό φούρνο ἢ στή ταβέρνα!» ἦτανε ὁ καθημερινός της ἀργός περίπατος. Καί τί κρατᾶς κυρα Βαγγελιώ; «τό νταβθαδάκι μου! σήμερα πάω φαγητό στό φούρνο, αὔριο θά μαζέψω τά ξεροκόμματα τό ψωμί τῆς ταβέρνας, γιά τίς κότες μου. Σταματάω στήν πόρτα σου, γιά νά θυμηθῶ τή φιλενάδα μου τήν Εὐρυδίκη τήν πεθερά σου. Τήν ἀγαποῦσα πολύ, μοῦ ἔλλειψε γρήγορα θά πάω νά τήν ἀνταμώσω» κι ἐπαιρνε συρτά συρτά τό δρόμο, κάτω ἀπό τή γέφυρα τοῦ Ἰωαννίδη.

Εἶχε διαλέξει μιά πέτρα γυαλιστερή κι' ἐκεῖ δίπλα στήν πόρτα της, καθόταν τό πρωῖ καί τά βράδουα καί χάζευε τήν κίνησι. Μάζευε τά πόδια της κάτω ἀπό τήν φούστα της καί στήν πλάτη της σφιχτά ζωσμένο ἓνα ξεθωριασμένο ἀπό τήν πολυκαιρία σάλι. Ἦμαρ τή βλέπαμε ἐκεῖ, μιά γλύκα καί μιά ζεστασιά, γέμιζε τήν ψυχή μας. «Δέν μπαίνεις μέσα κυρά Βαγγελιώ, θά κρυώσης!» «ἐτοιμη εἶμαι δέ λα πάπ! ἔλα νά σοῦ πῶ, σ' ἔχω παραγγελία! θέλω νά μήν λείψω καμμιά κοῦρσα ἀπό τή γειτονιά ἐσύ θά τούς μαζέψεις. Ἔτοιμάζομαι νά πάω ταξειδι μακρινό οἱ συγγενεῖς ἄς κάνουν ὅ,τι θέλουν, μά οἱ γείτονες θάρθουν ὅλοι μέ τ' αὐτοκίνητα, ἔχε τό νοῦ σου!» Καί γελοῦσε μέ κείνο τό γέλιο της τό χαϊδευτικό, τό σίγουρο, καθώς τούς ἀράδιαζε ὅλους μέ τά μικρά τους ὀνόματα.

Θέλεις κανένα ροῦχο κυρά Βαγγελιώ; «Ὅχι νά σέ χαρῶ». Θέλεις κανένα φυλακτό; «εὐχαριστῶ, ἔχω τό παιδί τῆς ταβέρνας, νά τόχη ὁ θεός καλά, μοῦ φέρνει φαγητό ἀπό τόν Πάνο. Εἶναι νοικάρης μου!»

Ζοῦσε μόνη της, μά κανεῖς δέν θυμόταν νά ἐνοχλήθηκε ποτέ, μόνο τήν καλημέρα της, τό χαμόγελό της καί τήν ἀγάπη της εἶχανε ὅλοι...

Μιά βραδιά μέ φεγγάρι, καθώς δέν τήν εἶδα στή πόρτα, μπῆκα στό σπίτι της, νά δῶ τί γίνεται. Εἶχα μάθει πῶς ἀρρώστησε. Μόλις μ' ἀντίκρουσε σήκωσε τό κορμάκι της μέ τό φαρδύ νυχτικό, κάθισε στά σεντόνια της καί τράβηξα τήν καρέκλα μου δίπλα της. «Ὁρκίζομαι μά τό ψωμί, πῶς ὅ,τι σοῦ πῶ, θάναι ἀλήθεια». Ἡ ἀνάσα της ἦτανε βαρυά! «Θά δώσω λόγο στό Θεό! Νά σ' αὐτό τό φεγγάρι πού μᾶς βλέπει ἀπό τό παραθύρι τό καί τό, εἶναι μεγάλα τά βάσανά μου. Θέλω νά μ' ἀκούσης. Ἔχω δυό σπίτια, θά δῶ τί θά τά κάνω. Θά μοῦ πῆς πού τά βρῆκα. Τάχα ἀπό τό μακαρίτη. Θυμᾶσαι πού μέ ρωτοῦσες τί εἶχα στό νταβά; ὅταν γύριζα στό σπίτι μου, διάλεγα τά ξεροκόματα ὅσα ἦτανε καθαρά τά μοῦσκευα καί τᾶτρωγα. Τόσα χρόνια σ' αὐτή τή γειτονιά, ποτέ δέν ἀγόρασα ψωμί! καί τά σπίτια μου τά φύλλαξα. Καί μιά δεκάρα τί δεκάρα, τή μάζευα, νάχω γιά τά γεράματά μου». Καί τώρα πού ἀρρώστησες ποιός θά σέ κυττάξει κυρά Βαγγελιώ; «θά σκεφθῶ! θά πάω στό γηροκομεῖο τό χιλιάρικο πού παίρνω ἀπό τόν νοικάρη μου, θά τό δώσω ἐκεῖ. Θά μέ κοιτάξουνε... κύττα καλά, ἂν πεθάνω μή δέν ἔρθει ἡ γειτονιά!» ἔφυγα συγκινημένη. Τί πιά ἀπλό γιά μᾶς νά πᾶμε σέ μιά κηδεῖα, μά τόσο σημαντικό γιά τήν γερόντισα. Πρέπει ὅπως ὅποτε νά τούς μαζέψω ὅλους, σκέφθηκα, γιατί σίγουρα κι' ἀπό πεθαμένη θά μᾶς μετράει ἓναν ἓναν.

Κάτασπρη ἡ πόλη ἀπό τό πρωῖ, τό χιόνι τήν εἶχε σκεπάσει τή νύχτα. Κάτι μαῦρο ἀντικρύζω στήν πόρτα της, δέν χάνω καιρό, τρέχω νά ἰδῶ τί γίνεται, τό ἀγγελτήριο κάτω ἀπό τό μαῦρο πένθιμο πανί ἦτανε ἀπό τό γηροκομεῖο! «Τήν εὐεργέτιδά μας κηδεύομεν σήμερα!...

Ἡ φωνή τοῦ Δεσπότη ἀκούγεται δυνατή μέσα στό μικρό ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀπό τή μιά μεριά – στέκουν οἱ συγγενεῖς, ἀπό τήν ἄλλη οἱ γείτονες. Ἄπορεί ὁ Δεσπότης! «Πότε μαζευτήκατε ὅλοι μέ τέτοιο καιρό; τήν εἶχατε τίποτε;» ἀλήθεια τί ἦτανε γιά μᾶς ἡ κυρά Βαγγελιώ; ἦταν ὁ ἄνθρωπος τῆς γειτονιάς, ὁ δικός μας ἄνθρωπος δηλαδή. Μέρα νύχτα περνούσαμε δίπλα τῆς, τήν βλέπαμε στόν ὕπνο μας καί στό ξύπνιο μας. Εἶχε ἔρθει ἀπό τό Πλαίσιο τῆς Θεσπρωτίας καί τήν εἶχε ἀράξει σ' αὐτό τόν μικρό δρομάκο, στόν δρόμο μας.

«Ἡ ἀγαθή αὐτή ψυχὴ θέλησε σέ καλωσύνη νά μοιάση τό θεό! ἄφησε τήν παρουσία τῆς στούς φτωχοὺς γέρους. Ἦθελε νά ψαλῆ ἡ νεκρόσιμος στήν Μητρόπολη, μά ὁ καιρός δέν ἐπέτρεψε!»

Εὐτυχῶς πού ὁ καιρός δέν ἐπέτρεψε, γιατί αὐτὴ δέν ἀγαποῦσε καθόλου τίς ἐπισημότητες. Μόνον αὐτά τὰ καθημερινά τῆς ἀγαποῦσε ἡ καῦμενούλα. Τό ξεθωριασμένο τῆς παλτό, τό μαῦρο τῆς τό σάλι, τήν τσάντα τῆς φιλενάδας τῆς τῆς Εὐρυδίκης πού κρατοῦσε σφιχτά πάντοτε στήν ἀμασχάλη τῆς, τὰ ξεροκόμματα ἀπό τούς γείτονες, τίς καλημέρες τῆς καί τίς καλησπéρες τῆς, ὅλα τὰ ἄλλα ἦτανε ξένα πρὸς αὐτή. Ἀκόμη κι' αὐτά τὰ σπία τῆς πού ἄξιζαν πολλά ἑκατομμύρια καί πού ἐλάχιστοι ξέρανε πῶς τὰ εἶχε γιατί ποτέ δέν τὰ ἀνέφερε στίς κουβέντες τῆς. Τόσο πλοῦσια μά καί τόσο φτωχή! τόσο ἀνοιχτοχέρα μά καί τόσο σφιχτή! τόσο σκληρὴ γιά τόν ἑαυτὸ τῆς, ἀφοῦ τοῦ στέρησε ὅλα τὰ ἀγαθά, μά καί τόσο μαλακή. Ἰδια ἡ πέτρα ἡ γυαλιστερὴ πού ὠρες ὀλόκληρες καθόταν ἐπάνω τῆς.

Ἡ πέτρα καί ἡ κυρά Βαγγελιώ!

Ἡ Βαγγελιώ καί ἡ πέτρα.

ΜΑΝΑΣ ΚΑΡΔΙΑ

Ρώτησα μιά καρδιά, μά δέν μοῦ ἀπάντησε!

*Ρώτησα μιά σπηλιά, βαθιά χωμένη στά βράχια
τῆς θάλασσας, πόσους κόκκους κίτρινη ἄμμο,
κρύβει στίς ρίζες τῆς.
Μά δέν μοῦ ἀπάντησε!*

*Ρώτησα μίαν ὄασι, νά μοῦ πῆ πόσα δένδρα
κρατάει στή ράχι τῆς, ξεκούρασι στά διαβατάρικα
πουλιά στά φυλλώματα.
Μά δέν μοῦ ἀπάντησε!*

*Ρώτησα πηγάδι βαθύ, τί νερό κρατάει στά σπλάχνα του,
ξεδίψαση στούς κουρασμένους,
ἀπό τήν κάψα τῆς ζωῆς!...*

Ρώτησα μιά καρδιά καί μοῦ ἀπάντησε!

*Εἶμαι σπηλιά! κάθε κόκκος ἓνας πόνος.
Κάθε κόκκος μιά πληγή.
Κάθε κόκκος ἓνα δάκρυ!*

*Εἶμαι ὄασι! Κάθε φύλλο ἓνα χάδι.
Κάθε φύλλο μιά χαρά.
Κάθε φύλλο μιά ὀρμήνια!*

*Εἶμαι πηγάδι βαθύ! Ροδόνερο σέ μάτια κουρασμένα.
δροσιά σέ χεῖλη πικραμένα.
Καθάρια νερά, σέ καλοτάξειδα καράβια!*

Ρώτησα μιά καρδιά καί μοῦ ἀπάντησε!

*Σέ σπήθη μάννας ταπεινῆς.
Καί μέτρο καί σπηλιά μαζί.
παλμός, γιά τὰ παιδιά τῆς.*

Φροντίδα για τόν Χειμώνα (Λόδι)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΜΑΡΙΝΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ ΣΤΟ ΘΑΛΑΜΟ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΩΝ

Μήνας Γενάρης. Είχαν περάσει τρία χρόνια από την φυγή των Γερμανών και την κατάθεση των όπλων μας. Η μοίρα μας έρριξε μία νύχτα σε κάποιο σκοτεινό μπουντρούμι, στις φυλακές του Φίξ, στα Γιάννενα.

Σε τέτοιες περιστάσεις οι κατηγορίες και συκοφαντίες είναι σαν τις σφαίρες στη μάχη. Χτυπούν όπου εύρουν και χτυπούν στα τυφλά. Έτσι βρέθηκα πάλι ανάμεσα σε γνωστούς και αγνώστους. Τώρα όμως δεν τραγουδούν γύρω μας τό τραγούδι της λευτεριάς, στα πεύκα, στα έλατα και στις όξυές, εκεί επάνω στα βουνά, αλλά τό σκότος του Φίξ μιλάει για την καταδίκη των ονείρων μας... Η νύχτα δεν ξέρεις τί θά φέρη την αύγή, τό θάνατο ή μία μέρα ακόμα οδύνης και πόνου, ανάμεσα σ' έμας τούς αντίρτες της Κατοχής που μας ένωναν τά κοινά ιδανικά για τή Δημοκρατία και την Έλευθερία.

Ανάμεσα σε μας ήταν κι' ένας στρατιώτης που λέγονταν σ' όνομά του Γρηγόρης, τό επίθετό του δεν τό θυμάμαι, γιατί πέρασαν πολλά χρόνια.

Ήταν ένα γεροδεμένο παληκάρι που άψηφούσε τό θάνατο. Αύτός ό άνθρωπος είχε καταδικαστεί από τό Στρατοδικείο σε θάνατο μέ την κατηγορία ότι σαν Στρατιώτης που ήταν δεν έπιανε στό χέρι του όπλο για νά σκοτώση τούς αντίρτες κι' ανθρώπους κι' όλοι μας εκεί μέσα τό θαυμάζαμε μέ τό κουράγιο που είχε και μας έθάρρυνε και μας στό θάλαμο αυτόν που ζούσαμε. Μέ την παρουσία του στό θάλαμο των μελλοθανάτων είχαν συναντηθί έξ ίσου καταδικασμένοι δύο κόσμοι: Ό ένας πίστευε στην ανάγκη, στη σκοπιμότητα της δράσης και ό άλλος στην ήθική αξία της αδράνειας. Κι ό καθένας θαύμαζε την αυτοθυσία χωρίς νά πιστεύη στην αξία του άλλου.

Ό καθένας εκεί μέσα έλεγε τόν πόνο του, θυμούνταν τούς δικούς του και περίμενε την ώρα του τέλους. Μά κανένας δεν είπε στό Γρηγόρη πώς δεν γίνεται ζωή χωρίς δράση. Και σε κανέναν δεν είπε ό Γρηγόρης πώς ή ζέστα φέρει ζέστα, τό κρύο φέρνει κρύο και ή βία φέρνει βία. Οι θεωρίες στό θάλαμο των μελλοθανάτων ήταν Εύαγγέλιο θαμμένο στην καρδιά του καθενός μας. Δεν τίς άποκαλύπταμε.

Μέ τόν άνθρωπο αυτόν πιστήκαμε καλοί φίλοι και ξεχνούσα μαζί του τόν πόνο μου.

Μία μέρα μου λέει: – Άκουσε, φίλε μου, τό μυστικό που μέ βλέπεις θαρρεμένο και δεν μ' άπασχολεί ή καταδίκη μου κι' ό θάνατος!

Έγώ είμαι χλιαστής και στην δίκη που έγινε στό Στρατοδικείο ήρθε στα Γιάννενα ή Όργάνωσή μου άπ' την Άθήνα για νά παρακολουθήση τή δίκη και έλαβε τά μέτρα της και κινείται προς όλες τίς κατευθύνσεις και δεν θά μπορέσουν νά μέ εκτελέσουν, γιατί περόμοιες καταδικαστικές αποφάσεις έγιναν και σ' άλλες πόλεις από Στρατοδικεία και όχι μόνο δεν μπόρεσαν νά εκτελέσουν τίς αποφάσεις των, αλλά ή ισχυρή όργάνωσή μας τούς άποφυλάκισε. Γι' αυτό είμαι αισιόδοξος, κι' άν θέλεις κάτι για τό σπίτι σου που δεν μπορείς νά έχεις έπαφή, είμαι πρόθυμος νά σε έξυτηρητήσω τώρα που θάρθουν τ' άδέρφια μου μέ την άπαλλακτική μου άπόφαση άπ' την Άθήνα, κάνε μου ένα σημείωμα από τώρα τί θέλεις, νά γράψεις, για νά τό έχω κρυμμένο άπάνω μου, γιατί εκείνη τή στιγμή διά τόν φόβο των Ίουδαίων δεν γίνεται τίποτα γιατί ξέρουμε τίς συνέπειές μας. – Μονολογώντας, χαμογέλασα εκείνη τή στιγμή και είπα μέ τό μυαλό μου: – Μά πόσο άφελής είναι αύτός ό άνθρωπος; Πώς τά πιστεύει αυτά που μου λέει και

δέν ξέρει αύριο άν θά ξημερώση! Πολλές φορές μου τάλεγε αυτά και είχα πάψει νά τόν πιστεύω. – Όμως μιά μέρα μου έπανέλαβε κρυφά:

- Αύτή τή στιγμή, Δημήτρη μου, μέ κάλεσαν στό Έπισκεπτήριο, ήρθαν από τήν Άθήνα οι δικοί μου άνθρωποι και μου έφεραν ευχάριστα, ότι ή όργάνωση τών Χιλιαστών ένεργεί μέ ίσχυρά μέσα, και πολύ γρήγορα θά άπελευθερωθώ και θά πάω στό σπίτι μου και νά είσαι σίγουρος γιά ό,τι σου λέω: Και πάλι χαμογέλασα μέ πικρό χαμόγελο στό στόμα και του είπα:-

- Τί είναι αυτά πού μου λές, Γρηγόρη μου, τί είναι αυτά τά παραμύθια. Ξέρεις άν αύριο θά ξημερώσουμε; Όποιος μπαίνει έδώ μέσα και μάλιστα στό θάλαμο αυτό τών μελλοθανάτων δέν ξαναβγαίνει και τόν στέλνουν εκεί πού πήγαν πολλές έκατοντάδες συναγωνιστές τής λευτερίας και δέν ξαναγύρισαν πιά στά σπίτια τους. – Πάντως από τίς πολλές φορές πού μου έλεγε αυτά κάθε ήμέρα, έκανα τό σημειώμα αυτό μέ φόβο και μέ έλπίδα σάν διαθήκη μου προς τή γυναίκα μου και έξεφραζα τήν έπιθυμία μου τί έπρεπε νά κάνη γιά τήν χιλιοπικραμένη Μάνα μου και τήν άδερφή μου και νά πάρη τό παιδάκι μας και νά πάη γιά προστασία στους γονείς της στά Τρίκαλα.

Τό σημειώμα μου αυτό τό πήρε μέ ευχαρίστηση και μέ ένδιαφέρον ό Γρηγόρης και τό έκρυψε βαθειά στόν κόρφο του, μή τυχόν του γίνει έρευνα και οι συνέπειες θά ήταν βαρειές, φάλαγγα, πού τήν γνώρισαν πολλοί εκεί μέσα οι κατάδικοι, ξευτελισμοί και ένα σωρό ταπεινώσεις.

- Καλά Γρηγόρη: Έσύ είσαι ξένος και δέν ξέρεις τά Γιάννενα μέ τά πολλά σοκάκια πού έχουν, πώς θά μπορέσης νά βρεις τό σπίτι μου;

- Έγώ πιστεύω στήν ανθρωπιά κι' αυτό πού σου ύπόσχομαι θά σου τό κάνω, μιά πού μου λές ότι δέν ξέρει ή οικογένειά σου πού βρίσκεται έδώ στό Φίξ κι' άν βρίσκεσαι στή ζωή!

Ό του θαύματος! παραμονή του Έυαγγελισμού ήρθε στό θάλαμό μας κάποιος Φύλακας φοβερός εις όλα και κόπηκε ή ανάσα μας από τό φόβο και φώναξε τό όνομα του Γρηγόρη νά πάρει τά πράγματά του και νά βγη έξω γιατί άπολύεται. Ό Γρηγόρης έξαλλος από χαρά μέ άγκάλιασε και μέ καταφίλησε, καθώς και τούς άλλους άπ' τό θάλαμό μας και έφυγε γιά τό σπίτι του στήν Άθήνα...

Ήταν ή Μεγάλη Έβδομάδα, Μεγάλη Τρίτη, πού πέθανε ή πολυπικραμένη Μάνα μου από τόν καημό του παιδιού της... Κάποιος καλός μας φίλος τής γειτονιάς μας καλοκάγαθος άνθρωπος Άποστόλης, αιώνια του ή μνήμη, έφρόντισε μέ τά μέσα πού παρείχε και μέ πήγαν μέ συνοδεία στό σπίτι μου νά χαιρετήσω και νά άσπαστώ τό χέρι τής Μανούλας μου γιά στερνή φορά. Άνάμεσα στους φρουρούς κι' ανάμεσα στόν κόσμο, κάποια στιγμή βρήκε καιρό ή γυναίκα μου νά μου ψιθυρίση – τό πήρα τό σημειώμα σου.-

Όστερα από όλόκληρο χρόνο και πλέον πού κόπασαν οι άνεμοι μέ τίς τρομάρες και ήσύχασαν κάπως τά πράματα, δόθηκαν χάρες και αναθεωρήσεις τών φυλακισμένων και ως έκ θαύματος και έγώ γύρισα στό σπίτι μου στήν οικογένειά μου, σ' όνειρο.

Πέρασαν χρόνια πολλά. Μιά μέρα στήν Άθήνα όπου βρέθηκα γιά δουλειές μου και φιλοξενήθηκα από κάποιο συγγενή μου στό σπίτι του, πού γιόρταζε τήν ήμέρα του Άγιου Γεωργίου, εκεί ανάμεσα σέ άλλους φιλοξενούμενους συγγενείς και φίλους του νοικοκύρη άγνωστους σέ μένα. Έστρωσαν τό τραπέζι γιά νά φάμε, κουβέντες, άστεία. Ένας από τούς φιλοξενούμενους μέ κοιτάζε μέ μεγάλη περιέργεια χωρίς νά μου λέει τίποτα, άρχισα κι έγώ νά τόν κοιτάζω μέ κάποια περιέργεια πού τόν είχα ιδεί. Αύτή ή κρυφή περιέργεια και τό κοιτάγμα και από τούς δυό μας κράτησε πολλή ώρα. Νά τόν κοιτάω και νά μέ κοπάει χωρίς νά πούμε καμμία κουβέντα στό διάστημα αυτό και όσο περνούσε ή ώρα τόσο μεγάλωνε ή άγωνία: Και άπότομα μου λέει: – Όρα και πλέον βασανίζω τό μυαλό μου μέ σένα, ή φυσιογνωμία σου είναι γνωστή, κάπου θά κάναμε μαζί, αλλά δέν θυμάμαι πού, γιατί πέρασαν, ως φαίνεται χρόνια πολλά! «Τό ίδιο κι' έγώ» του είπα, «κάπου θά έχουμε κάνει μαζί και κοιταζόμαστε μέ τόση περιέργεια αλλά πού! Έγώ σου λέω είμαι από τά Γιάννινα, ήρθα γιά λίγες ήμέρες έδώ και μέ τήν εύκαιρία πού βρέθηκα έδώ στήν Άθήνα ήρθα νά έπισκεφθώ τόν ξάδερφό μου πού γιορτάζει σήμερα. «Και έγώ», μου λέει είμαι ξάδερφος τής γυναίκας του ξαδερφού σου και είμαστε συμπέθεροι και τώρα άς θυμηθούμε πού είχαμε γνωριστεί, γιατί ή μορφή σου είναι ζωγραφισμένη τόσο στό μυαλό μου πού εύκολα δέν λαθεύω τούς ανθρώπους μέ τήν φυσιογνωμία τους πού γνώρισα έγώ». – Τόν ρώτησα άν έκανε καμμία φορά στά Γιάννενα και μου είπε όλη τήν ιστορία τής φυλακής του στό Φίξ τών Γιαννίνων πού έζησε μελλοθάνατος. Έκει μέσα γνώρισα λέει, πολλούς Γιαννιώτες αλλά πού νά θυμάμαι τώρα ύστερα από τόσα χρόνια πού πέρασαν τά όνόματά τους. Έκει μέσα είχα

πιάσει ένα καλό μου φίλο Δημήτρη στο όνομά του, τό άλλο όνομα δέν τό θυμάμαι, αλλά άς σταματήσω έδώ, γιατί, όταν θυμάμαι αυτά, μέ πιάνει μελαγχολία γιά τίς μαύρες καί σκοτεινές μέρες πού πέρασα μέ τούς συνανθρώπους μου εκεί μέσα.

Μόλις άποσκόλασε τήν ιστορία του, μέ συγκίνηση σηκώθηκα όρθιος άπό τό τραπέζι πού τρώγαμε καί τόν έρώτησα «πότε έγιναν αυτά καί σέ ποιό θάλαμο έκανες; Μήπως είσαι ό Γρηγόρης πού ήσουν τότε Στρατιώτης;» Σηκώθηκε κι' αυτός όρθιος όταν άκουσε τ' όνομά του! Κι' άπό πού ξέρεις τ' όνομά μου. Του είπα: Γιά θυμήσου μέσα εκεί στο θάλαμο τών μελοθανάτων ποιόν είχες στενό σου φίλο καί λέγατε τόν πόνο σας; 'Αλλά δέν μπορούσε νά θυμηθί τ' όνομά μου. Του χάραξα λίγα άπ' αυτά τής φυλακής καί του είπα: Είμαι ό τότε φίλος σου ό Δημήτρης. 'Εσύ πού πήγες τό γράμμα μου στο σπίτι μου τότε μέ τήν έπιμονή σου όταν άποφυλακίστηκες καί μου έκανες εκείνο τό μεγάλο καλό πού έμαθαν οι δικόι μου ότι βρίσκομαι άκόμα στή ζωή στίς φυλακές του Φίξ.

Σφιχταγκαλιαστήκαμε μέ καφτά δάκρυα στα μάτια μέ τήν έκπληξη αυτή πού ύστερα άπό όλόκληρα είκοσι πέντε χρόνια ξανανατώσαμε. "Όπως λέει καί ή λαϊκή παροιμία «Βουνό μέ βουνό δέν σμίγει, οι άνθρωποι σμίγουν».

Καί ή χαρά μας ήταν τέτοια, πού έσβησε πολλές, πάρα πολλές πικρές τής φυλακής άνάσες!...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΜΑΡΙΝΙΩΤΗΣ

ΠΙΝΔΟΣ

*«Παιδί τής Πίνδου». Πάντα νά μέ κρίζουν:
άλλο άγαθό δέν θέλω στή ζωή μου,
Τής λεβεντιάς, τής λευτεριάς τό σήμα.
στίς κορυφές αυτές είναι σημένο.
Κλάγγασμα άετών κι' άρματολών τραγούδια,
τουτός ό λόγος «Πίνδος» θά θυμίζη.
Δροιστικός στούς κάμπους κατεβαίνει
τής Πίνδου άγέρας – κι' άνθρωποι βουνίσιοι
του κάμπου ζωντανεύουν τήν άνάσα.
Σ' αυτές τίς πράσινες πλαγές
καί στίς λευκές, άγνές κορφές,
πολέμησαν γιά ό,τι στον κόσμο είν' όμορφο:
λευτεριά, Δόξα καί Τιμή
καί σεβασμό του ανθρώπου
καί νίκησαν τ' άξια του τόπου παληκάρια
καί έσπασαν καί συντρίφτηκαν σάν κύμα
ψευτοκαισάρων δόρατα κι' άσπίδες,
καί πάλι ξαναβούϊξαν οι Ράχες:
«Στ' άρματα, στ' άρματα έμπρός στον άγώνα».
Γειά σας, χαρά σας, Σταυραετοί τής Πίνδου Παληκάρια.*

ΜΑΡΙΑΣ ΚΗΤΑ

Π. ΠΕΡΙΣΣΕΥΣΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Μ. Κητά
Γιαννιώτικο (Λάδι)

ΟΡΚΟΣ ΜΑΝΑΣ

Μάνα μου πόσο τράνεψε
ή θύμησή σου τώρα,
πού μόνη στό προσκέφαλο
γυρνῶ μέ τό παιδί μου,
κι' άπ' τή σκληρή τή δούλεψη
μές στής ζωής τή μπόρα
άμίλητη ὀπως και σύ
νά βγάζω τό ψωμί μου.

'Απ' τή δική σου δύναμη
παίρνω και τή δική μου
και στέκω μές στό χαλασμό
πού μουλαχε νά πάθω,
ὀμοια μέ σέν' άλύγιστη
λαμπάδα τό κορμί μου
λιθανωτό στή μνήμη σου
τό δρόμο σου νά φτάσω.

Τή λυγερή κορμοστασιά
πούγεννε κουρασμένη
άπ' τό βαρύ ζαλίκωμα
μές τήν τραχιά τή στράτα,

τής άργατιάς ή παιδεψη
στοῦ κάματου τήν κάψα,
κι' εγώ κοντά σου κολλητή
νά σέρνωμαι άντάμα.

Πιασμένη άπ' τό φουστάνι σου
νά περπατῶ κοντά σου
και νά κρατῶ τή σιγουριά
μές στό δικό σου χέρι.
Τώρα τρανή ή εγνοια μου
πού εχω στό παιδί μου
και τό μικρό χεράκι του
μές στό δικό μου χέρι.

Μάνα μου, άπό σέ άντλῶ
τή δύναμη νά φτάσω,
άξια νά γίνω ὀπως και σύ
στή μόνη άποστολή μου,
κι ὀρκο σου δίνω ιερό
ποτέ νά μη χαλάσω
κι άντρα τρανό μές στή ζωή
νά κάνω τό παιδί μου.

ΣΤΥΛ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΧΑΡΟΠΑΣ ὁ Β΄ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο 2ος Αἰώνας π.Χ.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στὶς ἀρχές τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνα, ἄρχισε ἡ ρωμαϊκὴ διείσδυση στὴν Ἑλλάδα καὶ μέσα σὲ πενήντα χρόνια τελείωσε μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ὑποταγὴ τῆς. Γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ χρειάστηκε νὰ κάνει δύο πολέμους μὲ τὴ Μακεδονία, οἱ ὁποῖοι τελείωσαν μὲ μιὰ μάχη ὁ καθένας καὶ μιὰ ὀπερετικὴ συμπλοκὴ στὴ νότια Ἑλλάδα, πού κι ἂν δέν γίνονταν, δέν θὰ ἄλλαζε σὲ τίποτε τὴ ροὴ τῆς Ἱστορίας.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ κοσμογονικά, γιὰ τὴν παγκόσμια ἱστορία χρόνια, ἡ κυριώτερη καὶ πλησιέστερη πύλη τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, τῆς προσφέρθηκε πάντα ἀνοιχτὴ καὶ ἡ ἱστορικὰ ἀνεκτίμητη αὐτὴ προσφορά, πού ἦταν ἐντελῶς ἀπροσδόκητη γιὰ τοὺς Ρωμαίους, γιατί θὰ ἰδοῦμε στὴ συνέχεια ὅτι δέν τὴν περίμεναν, ἦταν ἔργο μιᾶς καὶ μόνον οἰκογένειας, μὲ τὴν ἀναντίρρητη συγκατάθεση τῶν κατοίκων. Ὅταν κάποτε, στὸ τέλος τῆς γενιᾶς αὐτῶν τῶν ἀβουλων μοιρολατρῶν, ἡ κοινὴ αὐτὴ συναίνεση ἔπαψε νὰ ὑπάρχει, ἦταν πιά ἀργά...

Σ' αὐτὴ τὴν ἡπειρωτικὴ-οἰκογένεια, ἡ καλύτερα, στὰ δύο «ἐπίλεκτα» μέλη τῆς, θὰ ἀφιερῶσουμε τὴ σύντομη αὐτὴ μελέτη, σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ κάνομε γνωστὸ πῶς οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κατῴρθωσαν νὰ «φτιάξουν» τὴν ἱστορία τῆς Ἡπείρου, καὶ νὰ πλήξουν θανάσιμα τὴν ἐλευθερία στὴν Ἑλλάδα.

Πρόκειται γιὰ τὸν παπποῦ καὶ τὸν ἐγγονό, πού ἔτυχε νὰ ἔχουν καὶ οἱ δύο τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ τὸ ἴδιο πατρῶνυμο: Χάροψ τοῦ Καχατᾶ.

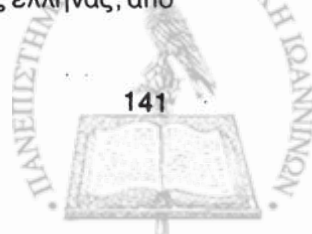
Πρόκειται γιὰ μιὰ συνήθεια πού τηρεῖται ἀκόμα μὲ ἐπιμονὴ στὴν Ἡπειρο, καὶ στὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Ἡ στενότητα τοῦ χώρου μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀσχοληθοῦμε ἐδῶ μόνο μὲ τὸν Χάροπα τὸν Β΄.

ΧΑΡΟΠΑΣ Ὁ ΝΕΩΤΕΡΟΣ Ὁ Ρωμαιοτραφῆς

Ὁ γέρο-Χάροπας, μὲ τὴν ρωμαιολατρεία του, καὶ τὴν ἀναγνωρισμένη σωφροσύνη του, εἶχε ἀπὸ τὸ γιό του τὸ Μαχατᾶ, πού πέθανε νέος καὶ ἄσημος, ἕναν ἐγγονό, πού ἔφερε τὸ ἴδιο μ' αὐτόν ὄνομα⁽¹⁵⁾.

Ὁ παπποῦς, πού εἶχε τὴν προστασία τοῦ μικροῦ ἐγγόνου, θεώρησε ἀναγκαῖο καὶ σύμφωνο μὲ τὴ δική του κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ «τοποθέτηση» ἀκόμα, – κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Πολύβιου – νὰ στείλῃ τὸν ἐγγονό του στὴ Ρώμη, ὅπου, στὰ χέρια ἐπιφανῶν φίλων τοῦ παπποῦ, ἀνατράφηκε κ' ἐκπαιδεύτηκε, κατὰ τὰ ρωμαϊκὰ βέβαια πρότυπα, αὐτὸ ἄλλωστε ἤθελε ὁ κηδεμόνας του.

Εἶναι φανερό πῶς ὁ γέρο-Χάροπας καινοτομοῦσε, καὶ ἴσως νὰ ἦταν ὁ πρῶτος Ἕλληνας, ἀπὸ

τήν εὐπορή στρατιά τῶν φιλορωμαϊστῶν τῆς ἐποχῆς, πού φιλοδόξησε νά δώσει ἓνα τέτοιο ἀκαταμάχητο προσόν γιά μιὰ ἀνετη καί σίγουρη σταδιοδρομία, σ' ἓναν νέο, μέσα στὸν καινούργιο κόσμον, πού ἐβλεπε νά ἔρχεται ἀπὸ τὴ γειτονικὴ Δύση...

Ἔτσι στάθμησε τὰ πράγματα ὁ παλιὸς πολιτικός, μὴ προβλέποντας ὅτι στὸ ρωμαϊκὸ λίκνο ἔστειλε γιά ἀνατροφή ἓνα παιδί μὲ βρώμικο χαρακτήρα, πού θά ἀναδεικνύονταν σέ ἓναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους «ἀλιπήριους» τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, καί τὸν θηριωδέστερο καί σκαιότερο» τῶν ἐλλήνων. Οἱ παραπάνω χαρακτηρισμοὶ εἶναι τοῦ Πολύβιου, πού τοὺς ἀποδίδει ὀνομαστικά στὸ «μειράκιον».

Γιὰ τὸ ὅτι ὁ ἐγγονός, πῆρε ὄχι μόνον ρωμαϊκὴ μὀρφωση, ὅση μπόρεσε νά πάρει, ἀλλὰ καί ρωμαϊκὴ ἀνατροφή, ἀπὸ τὴν πολὺ μικρὴ του ἡλικία, εἶναι σαφές ὁ Πολύβιος, γράφοντας: «τοῦτον ἀντίπαιδα κατὰ τὴν ἡλικίαν ὄντα, τοῦ πατρός μεταλλάξαντος, ὁ Χάροψ μετὰ τῆς καθηκούσης προστασίας εἰς τὴν Ρώμην ἀπέστειλε, χάριν καί τοῦ τὴν διάλεκτον καί τὰ γράμματα τὰ ρωμαϊκά μαθεῖν» (XXVII, 15, 4).

(15) Ὁ ΔΙΟΔ. ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ ἔχει τὴ γνώμη ὅτι ἦταν γιὸς τοῦ «υἱὸς τοῦ τὴν αὐτὴν ἔχοντος προσηγορίαν» XXX.IX

Ἄν καί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ οἰκοτροφειακὴ ἐκπαίδευση, καί μάλιστα ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, συνεπάγεται ἀναγκαία καί τὴν ἀνατροφή, ὁ Διόδωρος Σικελιώτης, τονίζει ἰδιαίτερα τὸ θέμα τῆς ρωμαϊκῆς ἀνατροφῆς τοῦ τυχεροῦ ἐγγόνου: «τραφεὶς δ' ἐν Ρώμῃ διὰ τὴν τοῦ πάππου πρὸς ρωμαίους φιλίαν».

Ὁ νεαρός Χάροπας, μεγαλώνοντας στὴ Ρώμη, προστατευόμενος ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν, ἀνανέωσε τίς φιλίες τοῦ παπποῦ καί ἐδημιούργησε νέες μὲ τὰ μεγάλα τζάκια τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας, «τοῦ τὸ μειράκιον πολλοῖς σύνηθες γεγονός», ὅπως γράφει ὁ Πολύβιος, «καί πολλοῖς τῶν (εἰς Ρώμην) ἐπισήμων ἐπεξενώθη» – ἐδημιούργησε σχέσεις «ξενίας» –, ὅπως συμπληρώνει ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (30,5).

Ἀφήνουμε τὸ νεαρὸ ἀριστοκράτη στὴ Ρώμη νά συμπληρώνει τὰ ἐφόδια τῆς ζωῆς, μὲ τὰ ὁποῖα θά ἐπιτεθεῖ σέ λίγο κατὰ τῆς Ἡπειρωτικῆς Κοινωνίας, γιὰ νά ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὶς πολιτικὲς ζυμώσεις στὸν ἴδιο χῶρο.

Στὰ χρόνια πού πέρασαν ἀπὸ τὴν ἀποχώρηση τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, μὲ τὴ λήξη τοῦ Αἰτωλικοῦ πολέμου, τὸ 183 π.Χ., ὠρίμασε ἡ καινούργια γενιά

Πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν ἐναρξη τοῦ λεγόμενου Τρίτου Μακεδονικοῦ πολέμου (172 π.Χ.) κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους στὴν Ἡπειρο καινούργια ὀνόματα ἡγετῶν. Μεταξύ αὐτῶν ἀναφέρονται ὁ Ἀντίνοιος ἢ Ἀντίνορος Κλαθιατός ἀπὸ τὴν Πασσαρῶνα, κι ὁ Κέφαλος ἀπὸ τὴν Τέκμονα. Πρόκειται γιὰ τοὺς δυὸ ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους Μολοσσούς, μαζί μὲ τὸ Θεόδοτο ἀπὸ τὴν Πασσαρῶνα, στὴ μνήμη τῶν ὁποίων ὁ Πολύβιος, ἀφιέρωσε τὴν ἡρωϊκώτερη ἐλεγεία, ἀπὸ ὅλες τίς χιλιάδες τῶν νεκρῶν πολεμιστῶν πού περνοῦν ἀπὸ τὸ τεράστιο ἱστορικὸ ἔργο του. Δέν θά τοὺς δοῦμε ἐδῶ στὴ μεγάλη τους ᾠρα.

Ὁ Καταδότης

Ὅταν, λοιπόν, ὁ «ἐμπλεως πονηρίας» νεαρός ρωμαϊοτραφῆς, βγῆκε στὴν πολιτικὴ σκηνὴ τῆς πατρίδας του, ἢ καλύτερα τῆς πατρίδας τῶν προγόνων του, γιὰ τὸ ἴδιος εἶχε πιά ἄλλη πατρίδα, «ἐχειρίζον τὰ κοινὰ κατὰ τὰς αὐτῶν γνώμας», ὅπως γράφει ὁ Πολύβιος, ὁ Ἀντίνοιος καί ὁ Κέφαλος, ἢ «οἱ περὶ τὸν Ἀντίνοιον».

Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμα ὁ γερο-Χάροπας, εἶχε ξεφύγει ἡ κατάσταση ἀπὸ τὰ χέρια του, ἢ ἔστω, ὁ ἀπόλυτος ἐλεγχός της, γιὰ τὸ ὅπως φαίνεται δέν κατῶρθωσε νά ἀποκτήσει στενοὺς συνεργάτες, πού νά εἶναι καί ἱκανοὶ νά χειρισθοῦν «τὰ κοινὰ», ὄχι πιά σέ ἐπίπεδο πόλης, ἀλλὰ πανηπειρωτικὸ, ἔτσι περιμένε τὸ νεαρὸ βλαστὸ ἀπὸ τὴ Ρώμη, νά τοῦ ἀναθέσει τὴν ἡγεσία, γιὰ τὴν ὁποία τὸν προετοίμαζε.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ νεαροῦ Χάροπα στὴν πολιτικὴ, ἀπὸ τὸν παπποῦ, πού πέθανε ὕστερα ἀπὸ λίγο, κατὰ τὸν πόλεμο, πρόσθεσε καινούργια κι ἀγνωστα στοιχεῖα στὸ δημόσιο βίο τοῦ τόπου: Τὴ διαβολὴ καί τὴ συκοφαντία στοὺς ρωμαίους τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων, ὅπως καί τὴν ἐπιδίωξη ὄχι φιλορωμαϊκῶν, ἀλλὰ στὴν κυριολεξία, ρωμαϊκῶν στόχων, μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἐναντίωσης σέ κάθε ἐνέργεια τῶν ἄλλων; ἐμφανίζοντας, φανερά, τὸν ἑαυτὸ του, ρωμαϊκώτερο

τῶν ρωμαίων.

Οἱ ἡγέτες τῶν Ἑπειρωτῶν τὸν περιφρονοῦσαν, καὶ χωρὶς νὰ ἀσκοῦν, ὅπως βεβαιώνει ὁ Πολύβιος, ἀντιρρωμαϊκὴ πολιτικὴ, συνέχιζαν τὸ ἔργο τους.

Ἡ σταδιοδρομία του θὰ ἔληγε ἔτσι, περιφρονημένα, καὶ χωρὶς σοβαρὴ βλάβη τοῦ τόπου, ἂν δὲν μεσολαβοῦσε ὁ τρίτος Μακεδονικὸς πόλεμος.

Τὸ 172 π.Χ. οἱ Ρωμαῖοι κήρυξαν τὸν πόλεμο στὸν Περσέα τῆς Μακεδονίας.

Πρὶν ἀπ' αὐτὸ μὲ πρεσβεῖες τους στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας προσπάθησαν νὰ ἐδραιώσουν φιλορρωμαϊστὲς στὶς ἀρχὲς τῶν πόλεων ἢ τῶν συμπολιτειῶν, ἢ νὰ ἀνατρέψουν ἀντίθετους, καὶ τὸ πέτυχαν μὲ εὐκολία πού ἐντυπωσιάζει.

Στὴν Ἑπειρὸ οἱ Ρωμαῖοι *legati*, ἀδιαφοροῦντες γιὰ τὸ «Κοινὸ τῶν Ἑπειρωτῶν» τὸ ὁμοσπονδιακὸ τους ὄργανο, πού ἀποφάσιζε καὶ γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη, τὸ ὁποῖον, ὅπως φαίνεται, δὲν κατάρθωσαν νὰ προσεταιρισθοῦν, συγκάλεσαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν φιλορρωμαϊστῶν τοῦ Χάροπα συνέλευση τῶν «Ἑπειρωτῶν» στὴν Κυτάνη, μιά πόλη τῆς Ἑπείρου. Διὰ τὴν ὁποία πολλές θέσεις ὑποδείχθηκαν ἀλλὰ γιὰ τὴν ὁποία ἓνα μόνο εἶναι βέβαιο: ὅτι ἀπέχει ἀπ' τὴ θάλασσα 10 μίλια⁽¹⁶⁾. Δηλαδή, συγκάλεσαν ἐκεῖ μιά παρασυναγωγὴ. Οἱ ἱστορικοὶ δὲν μᾶς πληροφοροῦν πόσοι ἔλαβαν μέρος στὸ κάλεσμα τοῦ Χάροπα, πάντως ἀπ' τὸν Τίτο Λίβιο μαθαίνομε ὅτι ἐκεῖ οἱ Ρωμαῖοι ἀντιπρόσωποι ἀκούστηκαν μὲ μεγάλη καὶ γενικὴ ἐπιδοκιμασία!⁽¹⁷⁾.

Δὲν εἶναι γνωστὸν, ἐκεῖ τί ὑποσχέσεις ἔδωσαν καὶ τί πῆραν οἱ Ρωμαῖοι. Ἐνα μόνον ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς... γενικῆς ἐπιδοκιμασίας εἶναι γνωστὸ: Ὅτι οἱ Ἑπειρωτὲς ἔστειλαν 400 νέους στοὺς Ὀρέστες (στά σύνορα Ἑπείρου – Μακεδονίας, πού εἶχαν «ἀπελευθερωθῆ» μὲ τὰ ρωμαϊκὰ ὄπλα βέβαια, ἀπ' τὴν δεσποτεία τῆς Μακεδονίας πρὶν ἀπὸ 25 περίπου χρόνια) γιὰ νὰ φρουρήσουν τὴν «ἀνεξαρτησία» τους...⁽¹⁴⁾.

Δὲν ξέρουμε ἂν οἱ Ὀρέστες ζήτησαν αὐτὴ τὴ βοήθεια, καὶ γιὰτὶ θεωρήθηκαν ἀνίκανοι ἢ ἀνεπαρκεῖς νὰ φρουρήσουν μόνοι τους τὴν ἀνεξαρτησία τους, πάντως, τὸ πιὸ πιθανὸ εἶναι ὅτι οἱ 400 Ἑπειρωτὲς φιλορρωμαϊστὲς στάλθηκαν ἐκεῖ γιὰ νὰ φράξουν καμμιά διάβαση, ἀπ' ὅπου θὰ μπορούσε ὁ Περσέας νὰ ξεχυθεῖ πρὸς τὴ θάλασσα, ὅταν θὰ ἄρχιζε ὁ πόλεμος⁽¹⁸⁾.

Ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν πενιχρότητα τοῦ ἀποτελέσματος τῆς παρασυναγωγῆς αὐτῆς, ὀφείλομε νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐξασφάλισαν, ὅπως φάνηκε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου, τὴν ἀνοχὴ τῶν Ἑπειρωτῶν γιὰ τὴ διάβαση τῶν στρατευμάτων τους, πού ἀργότερα θὰ λάβει τὴ μορφή χεῖμάρρου, πρὸς τὴ Θεσσαλία, μὲ τοὺς συναφεῖς σταθμούς, καταυλισμούς, φρουρὲς κ.λ.π., μὲ ἀποτέλεσμα οἱ Ἑπειρωτὲς ἔμποροι νὰ κάνουν χρυσὲς δουλειές, πωλώντας τρῶφιμα καὶ πρᾶγματα στὸ ρωμαϊκὸ στρατό, ὅπως συμπεραίνουμε ἀπὸ μιά ἀπόφαση τῆς Συγκλήτου, πού μνημονεύει ὁ Τ. Λίβιος.

(16) *Tit. XLII, XXXVIII, 1 «Mercurius et Atilius ad Gitana Epiri Oppidum, decem milia a mari escenderent...»*

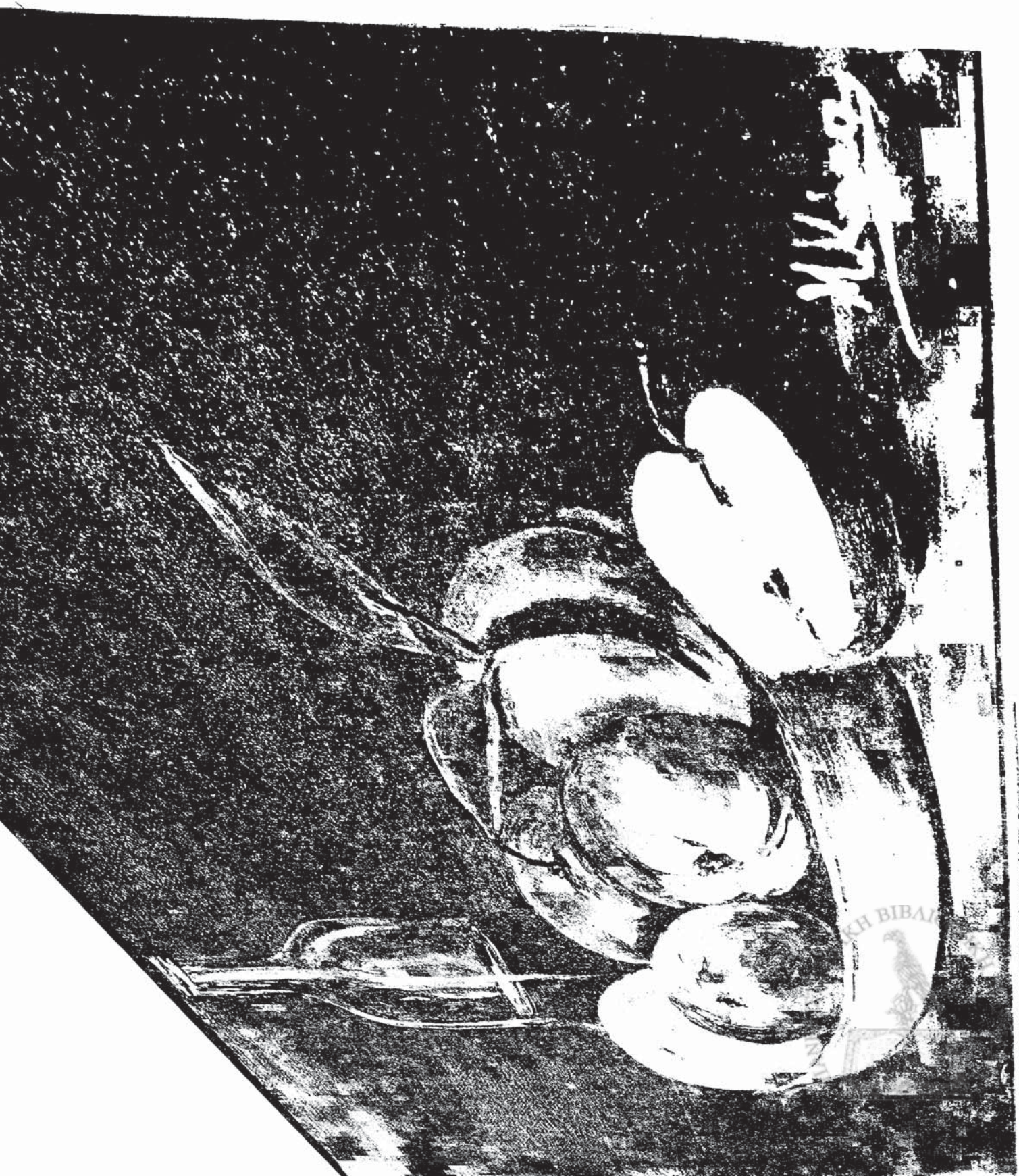
(17) *Στὴν ἀμέσως παρακάτω παραπομπή «...Concilio Epirotarum habito cum magno omnium cossensu auditi sunt.»*

(18) *Γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ἀπροθυμία τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν φιλορρωμαϊστῶν, νὰ στρατευθοῦν στὸ πλευρὸ τοῦ Ρωμαίου ἀναφέρουμε ὅτι στὸν προηγούμενο Μακεδονικὸ πόλεμο, μόνον ἀπὸ τὴν Ἀπολλωνία πῆγαν ἐθελοντὲς στὸ στρατὸ τῶν Ρωμαίων 300 νέοι*

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου, ὁ νεαρὸς Χάροπας «εὐθέως διέβαλλεν» τοὺς Ἑπειρωτὲς ἡγέτες στοὺς Ρωμαίους, μὲ πρόσχημα τίς φυσικὲς ἄλλωστε, σχέσεις τους μὲ τὴν αὐλὴ τῆς Μακεδονίας. Ἡ νύξη αὐτὴ τοῦ Πολύβιου, δείχνει ὅτι δὲν ἐπρόκειτο γιὰ ἀνθρώπους τοῦ παπποῦ Χάροπα ἢ τῶν Ρωμαίων καὶ σημαίνει ὅτι ἡ ἐξουσία εἶχε ξεγλυστρίσει ἀπὸ πρὶν, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Χάροπα. Καὶ συνεχίζει ὁ ἱστορικός, ὅτι «τὸ μεῖράκιον» τὰ «πάντα παρατηροῦν καὶ πᾶν τὸ λεγόμενον ἢ πραττόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκδεχόμενον καὶ τὰ μὲν ἀφαιροῦν τὰ δὲ προστιθέν θὰ ἐλάμβανε πιθανότητος κατὰ τῶν ἀνθρώπων», καὶ «πᾶν τὸ παρά τὴν βούλησιν τῶν Ρωμαίων γινόμενον εἰς ἐθελοκάκησιν ἄγοντος»⁽¹⁹⁾.

Κύριος στόχος τοῦ προδότη ἦταν ὁ Κέφαλος ἀπὸ τὴν Τέκμονα, πού τοποθετεῖται ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἐρευνητὲς κοντὰ στὴν Καστρίτσα τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Κέφαλος εἶναι μιά ἀγνωστὴ στοὺς νέους μας προσωπικότητα πού ἔχει τιμητικὴ θέση στὸ πάνθεον τῶν μεγάλων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τουλάχιστον ἐκεῖ τὸν τοποθετεῖ ὁ σύγχρονός του Πολύβιος, κι' ὁ Ρωμαῖὸς ἱστορικός Τ. Λίβιος δὲν ἀντιλέγει.

Νεκρή φύση (Αόρι)

KH BIBLI

Τά λιγοστά στοιχεία πού ἔχομε γι' αὐτόν τά πήραμε ἀπό τόν Πολύβιο.

Πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, ὅταν οἱ κήρυκες τοῦ μίσους πού ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀδριατική, διέτρεχαν τὴν Ἠπειρο, ὁ Κέφαλος πού ἦταν, κατὰ τόν Πολύβιο, φρόνιμος καὶ σταθερός στὶς ἀρχές του ἀνθρώπος, εὐχόνταν στοὺς θεοὺς «μὴ συστήναι τὸν πόλεμον μηδὲ κριθῆναι τὰ πράγματα». Ἀλλ' ἀφοῦ κηρύχθηκε ὁ πόλεμος μεταξύ Ρωμαίων καὶ Περσέα, ὁ τίμιος αὐτός ἀνθρώπος «τά κατὰ συμμαχίαν ἐβούλετο δίκαια ποιεῖν Ρωμαίοις», χωρὶς τοῦτο νὰ ἔχει τὴ σημασία ὅτι ἦταν κόλακας ἢ ὑπηρέτης κανενός, ἀντίθετα, δὲν ἀνακατεύονταν στὶς ξένες ὑποθέσεις περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε⁽²⁰⁾.

Εἶχε ἀπὸ πρὶν σχέσεις μέ τὴν Αὐλή τῆς Μακεδονίας, αὐτό ὅμως δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐπιθυμῆ τὴν εἰρήνη ὅλων, καὶ νὰ παραμένει εὐσυνειδήτος καὶ τίμιος πολιτικός.

Ἐναντίον του (ὅπως καὶ ἐναντίον πολλῶν ἄλλων) μηχανορραφοῦσε καὶ τὸν κατασκευοφαντοῦσε στοὺς Ρωμαίους ὁ Χάροπας, ὁ ὁποῖος (Χάροπας) κάθε τί πού γίνονταν ἀντίθετα πρὸς τὶς ἐπιθυμίες τῶν Ρωμαίων ἢ πρὸς ἐκεῖνο πού αὐτός νόμιζε συμφέρον τῶν Ρωμαίων, τὸ ἀπέδιδε στὸν Κέφαλο. Ὁ Κέφαλος τοῦτος, στὶς ἀρχές ἀδιαφοροῦσε γιὰ τὶς μηχανορραφίες τοῦ Χάροπα ἀκριβῶς ἐπειδὴ γινώριζε τὸ χαρακτήρα καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε λόγους νὰ φοβᾶται τὶς διαβολές. Ὅταν ὅμως ἔμαθε ὅτι κάτι Αἰτωλοὶ ἠγέτες ἀρπάχτηκαν καὶ μεταφέρθηκαν δεμένοι στὴ Ρώμη ἐξ αἰτίας συκοφαντιῶν τοῦ Λυκίσκου, τοῦ Χάροπα τῆς Αἰτωλίας, ἀνησύχησε σοβαρά, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε διάθεση νὰ μεταφερθεῖ στὴ Ρώμη ἀναπολόγητος κι ἀδίκαστος, ἀλλὰ κι ἐπειδὴ δὲν εἶχε καὶ κανένα τρόπο νὰ ἀντιδράσει στὸν ἀδιστακτο συκοφάντη, αὐτός καὶ «οἱ περὶ αὐτόν» ἀναγκάσθηκαν, παρὰ τὶς πεποιθήσεις τους νὰ στραφοῦν πρὸς τὸν Περσέα («παρὰ τὰς αὐτῶν προαιρέσεις ἐλέσθαι τὰ τοῦ Περσέως»), καὶ νὰ περάσουν στὶς γραμμές του. Αὐτό ἐγίνε στό τρίτο ἔτος τοῦ πολέμου (τὸ 169 π.Χ.)⁽²¹⁾.

Ἐκεῖνο πού ἔκανε ὁ Κέφαλος καὶ οἱ φίλοι του ἦταν ἡ μοιραία κίνηση πού ἔβαλε τὴ σφραγίδα τῆς στό μέλλον καὶ τοῦ ἰδίου καὶ τῆς Ἠπειροῦ ὀλόκληρης.

(20) Δὲν εἶναι γνωστό ἂν ὁ Πολύβιος ἐννοεῖ τὴ συνθήκη πού ἀναφέρει στό 18ο βιβλίό του, πού ὑπογράφηκε 20 χρόνια πρὶν μεταξύ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας. ἢ καμμιά πρόσφατη συνθήκη τῶν Ρωμαίων μέ τοὺς Ἠπειρώτες, πού ἀφοροῦσε οὐδετερότητα τῶν τελευταίων στὸν πόλεμο.

(21) «Ὡν δὲ τολμηρὸς καὶ πονηρία διαφέρων, τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν Ἠπειρωτῶν διέβαλλε, πρὸς Ρωμαίους ψευδεῖς ἐπιρριπτῶν αἰτίας. ὅπως ἀπαντᾶς καταπληξάμενος τοὺς δυναμένους ἀντιπολιτεύεσθαι καθαπερὶ κύριος ἀπάσης τῆς Ἠπειροῦ» (ΔΙΟΔ. ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ. XXX, VIII).

Θὰ σημειώσουμε μόνον, ὅτι ἦταν τὸ ζωηρότερο, ἂν ὄχι συγκλονιστικώτερο, ἐπεισόδιο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τῶν Ρωμαίων μέ τὸν Περσέα, ἀκριβῶς γιατί ἔκλεισε ἀπότομα τὸν εὐκόλο, παραδοσιακό καὶ πάντα εὐκόλο δρόμο τῶν ρωμαϊκῶν στρατευμάτων πρὸς τὴ Θεσσαλία, καὶ τὴ νότια Ἑλλάδα, μέ ἀποτέλεσμα νὰ ἀνατραπεῖ ὅλη ἡ στρατηγικὴ τοῦ πολέμου.

Μέχρις ὅτου οἱ Ἠπειρώτες ἠγέτες παρέμεναν στὶς θέσεις του, ἔστω καὶ μέ τὶς ἀφόρητες συνθήκες πού δημιουργοῦσε ἡ διαβολὴ τοῦ Χάροπα, ὁ τελευταῖος μπορούσε νὰ ἐμφανίζει στοὺς προστάτες του, τοὺς Ἠπειρώτες ὡς ἐνωμένους, κάτω βέβαια ἀπὸ τὴν ἡγεσία του, σπὴ συμπαράστασή τους στοὺς Ρωμαίους. Ὅταν ἄμως ἔμεινε χωρὶς πολιτικούς ἀντιπάλους, τότε εἶδαν καθαρά καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὅτι ἡ «λαϊκὴ βάση» του, ἦταν ἀνύπαρκτη, σὲ βαθμὸ πού νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσει οὔτε τὶς ἐπισταθμίες τους, οὔτε τὰ ἀναγκαῖα «περάσματα» μέσα σ' ἓνα περιβάλλον πού ἐγίνε ξαφνικὰ ἐχθρικό τοῦτο βγαίνει ἀβίαστα ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι τὰ δύο τελευταῖα χρόνια πού συμπίπτουν μέ τὴν «ξαφνικὴ ἀποσκίρτηση» – ὅπως ὀνόμασαν οἱ ἴδιοι τὴ φυγὴ τῆς Ἠπειρωτικῆς – κυρίως τῆς Μοκοσσικῆς – ἡγεσίας, ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν ἐντελῶς, τὸ ἐπικίνδυνο πειρατικό διάδρομο, καὶ νὰ κάνουν τὶς μεταφορὲς τῶν στρατευμάτων καὶ ἐφορδίων, ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ θέατρο τοῦ πολέμου στὴ Θεσσαλία.

Ἔτσι ἀποδείχθηκε καὶ γιὰ τοὺς Ρωμαίους ὁ προδότης, ἀνάξιος συνεργάτης.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου δὲν συναντήσαμε τὸ Χάροπα πουθενά. Εἶδαμε μόνον τοὺς

φιλορρωμαϊκούς του, να φυλάν, για λογαριασμό τῶν Ρωμαίων βέβαια, ἐπίκαιρες διαβάσεις, ἢ νά συμμετέχουν στήν πολιορκία τῆς Φανωτῆς, στήν καρδιά τῆς Ἡπειροῦ, ὅπου εἶχαν εἰσδύσει Μακεδόνες καί Ἡπειρώτες φιλομακεδονικοί. Ἀλλά κι αὐτή ἡ βοηθητική σύμπραξη δέν εἶχε οὐσιαστικό ἀποτέλεσμα, παρά μόνο μιά φορά, ὅταν σέ κάποια γέφυρα, ἀγνωστη ἐμπόδιαν ἀποτελεσματικά μιά ἀπόπειρα εἰσβολῆς στήν Ἡπειρο μέ μικρό σῶμα, πού ἐπιχείρησε προσωπικά ὁ Περσέας.

Ἄν ὁ Χάροπας δέν βρῆκε τήν εὐκαιρία νά δεῖξει τόν ἠρωϊσμό του, στόν πόλεμο, βρῆκε τήν εὐκαιρία νά τόν δεῖξει στήν εἰρήνη ὅπως καί τή χαρά του γιά τή νίκη τῶν ἄλλων.

Τόν βλέπουμε καλεσμένον στή μεγάλη γιορτή τῆς νίκης πού ὀργάνωσε ὁ νικητής τοῦ Περσέα Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος, τήν ἀνοιξη τοῦ 167 π.Χ., λίγους μήνες πρὶν καταστρέψει τήν Ἡπειρο⁽²⁹⁾.

Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν ὅλοι οἱ «παράγοντες» τῆς νέας τάξης τύπου Χάροπα ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τήν Ἀσία, θεωροῦντες τούς ἑαυτούς τους μεριδούχους τῆς μεγάλης νίκης. Ὅσον ἀφορᾷ τά λάφυρα τῆς νίκης, αὐτά θά τά ἔβρισκαν μόνοι τους....

(29) Πολύβιος: «συνέδραμον... παρά δέ τῶν Ἡπειρωτῶν οἱ περὶ τόν Χάροπα καί τόν Νικίαν (αὐτόν θά τόν ξανασυναντήσουμε παρακάτω).

Τά καθάρματα

Μετά τήν «τακτοποίηση» τῶν πραγμάτων τῆς Μακεδονίας ὁ Λεύκιος Αἰμίλιος Παῦλος καί οἱ 10 ἐπίτροποι τῆς Συγκλήτου, ἀσχολήθηκαν μέ τήν ἐκκαθάριση τῶν φιλομακεδονικῶν στοιχείων τῆς Ἑλλάδας. Στήν οὐσία ἐπρόκειτο γιά ἐκκαθάριση καθενός πού δέν εἶχε ἐκδηλωθεῖ ἀνεπιφύλακτα ὑπέρ τῆς Ρώμης, μέ τήν κατηγορία τοῦ φιλομακεδόνα. Σ' αὐτό φιλοτιμήθηκαν νά βοηθήσουν οἱ φιλορωμαϊστές Ἕλληνες, καί μάλιστα μέ τή γνωστή ἐμπάθεια πού χαρακτηρίζει τίς ἐμφύλιες διαμάχες τῶν Ἑλλήνων. Τό φαινόμενο πού παρουσιάστηκε σ' ὀλόκληρη τή χώρα εἶναι πραγματικά συγκλονιστικό καί ἔχουμε τή γνώμη ὅτι δέν παρουσιάστηκε σέ καμμιά ἄλλη περιοχή, ἀπό ὅσες κατέκτησαν οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Τίτος Λίβιος ἄν καί ψυχρός ἀφηγητής τῶν ἐμφυλίων ἀθλιότητων στήν Ἑλλάδα μέ δυσκολία κρύβει τήν περιφρόνησή του γιά τήν κατάντια τῶν Ἑλλήνων, κι ὁ δυστυχῆς Πολύβιος περιγράφει σημεῖα καί τέρατα πού δέν μποροῦν νά εἶναι ἀντικείμενο τῆς μελέτης αὐτῆς, καί λέγει: «ἠτύχησαν (οἱ Ἕλληνες) ἀτυχίαν αἰσχράν ὡς ἔνι μάλιστα καί ἐπονεῖδιστον»⁽²³⁾.

Σμήνη συκοφαντῶν καί καθαρμάτων ἀπό ὅλη τήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα, τήν Πελοπόννησο καί τά νησιά μαζεύτηκαν γύρω ἀπό τόν ὑπατο κι ὁ καθένας κατηγοροῦσε τόν πολιτικό του ἀντίπαλο ἢ τόν προσωπικό του ἐχθρό γιά φίλο τοῦ Περσέα ἢ γιά ἐχθρό τῶν ρωμαϊκῶν συμφερόντων καί στίς διάφορες πόλεις οἱ ἐκτελέσεις πολιτῶν καί ἡ λεηλασία τῶν περιουσιῶν τους ἔγιναν τό ἀναγκαῖο ἐπακόλουθο τῆς ἀνεμπόδιστης ἀρπαγῆς τῆς ἐξουσίας, σέ κάθε πόλη, ἀπό τά φιλορωμαϊκά στοιχεία.

Ὁ Τίτος Λίβιος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὅσοι Ἕλληνες δέν σκοτώθηκαν τόν πρῶτο καιρό, μέ τήν κατηγορία τοῦ φανεροῦ ἢ κρυφοῦ ἐχθροῦ τους, χωρίς δίκη βέβαια γράφτηκαν σέ καταλόγους πού δόθηκαν στούς Ρωμαίους «ἀπ' αὐτούς» (αὐτή εἶναι ἡ περιφρονητική ἐκφῶραση τοῦ Ρωμαίου ἱστορικοῦ γιά τούς Ἕλληνες καταδότες, πού γράψαμε παραπάνω), κι ἔτσι οἱ ἀντίπαλοι «αὐτῶν» τῶν ἀνθρώπων, ἀπό τήν Μακεδονία, τήν Αἰτωλία, τήν Ἀκαρνανία, τήν Ἡπειρο καί τή Βοιωτία, μέ διατάγή τοῦ στρατηγοῦ πιάστηκαν καί διατάχθηκαν νά τόν ἀκολουθήσουν στήν Ρώμη γιά νά... δικασθοῦν⁽²⁴⁾. Εἶναι ἀγνωστος ὁ ἀριθμός, ὅπως καί ἡ τύχη αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Πάντως δίκη στήν Ἰταλία ἢ στήν Ἑλλάδα δέν ἔγινε καμμιά. Σημειώνουμε

(23) Πολύβιος XXXVIII, 3.9.

(24) Tit. Liv. XLV, XXXI, 9 «Ab his edictis nominibus evocati literis imperatoris ex Aetolia; Acarnaniaque et Epiro qui Roman ad causam dicendam sequerentur».

πώς μεταξύ αὐτῶν πού σύρθηκαν στή Ρώμη, ἦταν καί 1.000 Ἀχαιοί, μεταξύ τῶν ὁποίων κι' ὁ ἱστορικός Πολύβιος. Μετά τήν πρώτη αὐτή ἐκκαθάριση ἀκόμα καί ἐκείνων πού εἶχαν δεῖξει διάθεσεις οὐδετερότητας, ἡ ἐξουσία τῶν ρωμαϊκῶν ἀνδρειακῶν ἐγίνε ἀχαλίνωτη.

Μέσα σ' αὐτό τό γενικό κλίμα, ὡχρή παρουσίαση τοῦ ὁποίου προσπαθήσαμε νά δώσουμε, ὁ Χάροπας, ἀπόλυτος ἄρχων στήν Ἡπειρο, ξεπέρασε σέ κτηνωδία τούς ἄλλους συναδέλφους του.

Ὁ Πολύβιος μέ τό κύρος τοῦ ἱστορικοῦ πού ἔχει ἄμεση καί προσωπική ἀντίληψη αὐτῶν πού διηγείται, μᾶς πληροφορεῖ «ὅτι κατά τήν Ἡπειρον παραπλήσια τούτοις ἔπραττον». Καί συνεχίζει ὁ ἀνεκτίμητος αὐτός μάρτυρας: Καί ὅσο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ στήν πλειοψηφία τους εἶναι ἡμερώτεροι τῶν Αἰτωλῶν, τόσον ὁ προεστώς τους ἦταν ἀσεβέστερος καί παρανομώτερος ἀπό τούς ἄλλους τυράννους, καί καταλήγει: «Δοκῶ γάρ μή γεγονέναι μηδ' ἔσεσθαι θηριωδέστερον ἄνθρωπον μηδ' σκαιότερον Χάροπος»⁽²⁵⁾.

(25) Πολύβιος XXX. 12. 3.

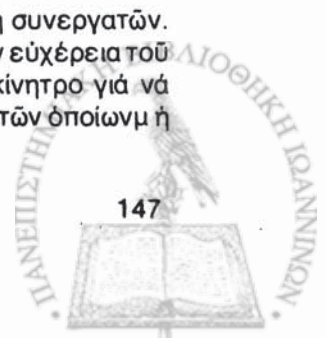
Τίς πληροφορίες πού ἔχομε γι' αὐτόν στό στάδιο τοῦτο τίς παίρνουμε ἀπ' τό 32 βιβλίο τῶν ἱστοριῶν τοῦ Πολύβιου, ὁ ὁποῖος μᾶς διηγείται ὅτι, μετά τή μάχη τῆς Πύδνας, ὁ Χάροπ ἐλαβε τήν ἐξουσία νά κάνει ὅ,τι θέλει στήν Ἡπειρο καί «οὐκ ἔστι τῶν δεινῶν ὁποῖον οὐκ ἐποίει» εἴτε μόνος του, εἴτε μέ τούς φίλους του, γιατί λόγω τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας του δέν εἶχε ἰκανότητα ἐπιλογῆς φίλων καί συνεργατῶν κι' ἔτρεξαν ἔτσι σ' αὐτόν τά ἀποβράσματα τῆς κοινωνίας, μέ τή σίγουρη ἐλπίδα τῆς ἀχαλίνωτης ἀσυδοσίας. Πρός τό σκοπό αὐτό, ἄφινε νά ἐννοηθεῖ ὅτι γι' αὐτά πού κάνει ἔχει καί τή συγκατάθεση τῶν Ρωμαίων. Μαζί του τάχθηκε καί κάποιος ἄλλος Ἡπειρώτης, ὁ Μύρτων κι' ὁ γιός του ὁ Νικάνωρ, ἄνθρωποι καλοί μέχρι τότε, καί γιά τούς ὁποῖους ὁ Πολύβιος ἀπορεῖ πώς ἐγίναν συμμέτοχοι τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Χάροπα.

Ὁ Χάροπας λοιπόν, ἄλλους σκότωνε στήν ἀγορά στά φανερά («ἀναφανδόν»), ἄλλους στά σπίτια τους, ἄλλους στά χωράφια καί στούς δρόμους μέ ἐνέδρες, κι' ὅλων αὐτῶν τήν περιουσία τήν ἄρπαζε. Σάν νά μὴν τόν ἐφθαναν ὅλα αὐτά, ἄρχισε καί μιά ἄλλη «μηχανή» (ἡ λέξη ἀνήκει στόν Πολύβιο). Σκευωροῦσε ἀδίστακτα ἐναντίον εὐπόρων, ἀκόμα καί γυναικῶν κατηγορίες, οἱ ὁποῖες προέβλεπαν ποινή ἐξορίας ἢ θανάτου, καί μέ τήν ἀπειλή αὐτή καταλήστευε, τούς ἄνδρες μέν πάντα μόνος του, τίς δέ γυναῖκες μέ τή βοήθεια τῆς μητέρας του, τῆς Φιλωτίδας, γιά τό χαρακτήρα τῆς ὁποίας εἶναι φυσικό, νά μή ἐκφράζεται κολακευτικά ὁ ἱστορικός. Τά ἴδια γράφει γι' αὐτόν καί τή μάνα του, παρμένα ὅπως φαίνεται, ἀπ' τόν Πολύβιο, κι' ὁ Διόδωρος Σικελιώτης στό 31ο βιβλίο τῆς ἱστορίας του, (παρ. 31): «ἀεὶ δέ προβαίνων τῇ παρανομία, εἰς τέλος ἐλυμήνατο τά κατά τήν Ἡπειρον. Οὐ γάρ διέλειπεν αἰτίας ψευδεῖς ἐπιφέρων εὐπορωτάτοις, τούς μέν φονεύων, τούς δέ φυγαδεύων, καί τὰς οὐσίας δημεύων, οὐ μόνον τούς ἄνδρας ἡργυρολόγησεν ἀλλά καί τὰς γυναῖκας διὰ τῆς μητρὸς Φιλωτίδος πάνυ γάρ εὐφυῆς ἐγένετο καί τοῦτο τό πρόσωπον εἰς ὠμότητα καί παρανομίαν πλείονα ἢ κατά γυναῖκα»...

Ὁ πάντα λακωνικός καί σεμνός στις ἐκφράσεις του Πολύβιος, κάνει τήν τιμὴ στό Χάροπα νά ἀσχοληθεῖ, ὅπως βλέπουμε, ἀρκετά μέ τίς κακουργίες του, σέ σύγκριση μέ τήν περιγραφή τῶν κακουργημάτων τῶν ἄλλων καθαρμάτων, ἀκόμα κι' ἐκείνων πού ἔστειλαν τόν ἴδιον στήν ἐξορία, πράγμα πού δείχνει ποιά ἐντύπωση ἐδημιούργησε τότε στήν Ἑλλάδα τό τότε ἡπειρωτικό φαινόμενο.

Ὁ Χάροπας δέν ἦταν, βέβαια, ξένος πρὸς τό «κλίμα» τῆς ἐποχῆς καί τοῦ τόπου. Ἡ Ἑλλάδα εἶχε γεμίσει, ὅπως εἶδαμε, ἀπό καθάρματα, ἀπό τά ὁποῖα θά ἀναφέρουμε, ἀντιπροσωπευτικά, τά «ὀνομαστότερα»: Στήν Ἀχαΐα ὁ Καλλικράτης, στή Βοιωτία ὁ Μνάσιππος, στήν Ἀκαρνανία ὁ Χρέμας, στήν Αἰτωλία ὁ Λυκίσκος, ὅλους ὅμως τούς ξεπερνοῦσε, ὅπως γράφει ὁ Πολύβιος, θῦμα ὁ ἴδιος τοῦ Καλλικράτη, ὁ προεστώς τῶν Ἡπειρωτῶν, «ὁ ὁποῖος ἀσεβέστερος καί παρανομώτατος ὑπῆρχε τῶν ἄλλων»⁽²⁶⁾.

Ὁ Χάροπας βρέθηκε «τυχερώτερος» ἀπό τόν παπποῦ του στήν ἐξεύρεση συνεργατῶν. Ἴσως οἱ περιστάσεις πού ἦταν «εὐτυχέστερες» καί παρεῖχαν τήν ἀσφάλεια καί τήν εὐχέρεια τοῦ ἄκοπου καί ἀκινδύνου πλουτισμοῦ καί τῆς ἀχαλίνωτης ἀσυδοσίας, ἐγίναν τό κίνητρο γιά νά μαζευτοῦν κοντά του, ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὑποκόσμου, ἀλλά καί ἄνθρωποι τῶν ὁποίων μὴ

Συώνισση (Αόβ)

ΛΟΥΚΑ ΛΟΥΚΑ

συμμετοχή στα έγκλήματα του Χάροπα, προκάλεσε έκπληξη. Από τούς τελευταίους ήταν ο Μύρτων κι' ο γιός του, ο Νικάνωρ, πού τούς είδαμε παραπάνω, άνθρωποι μετριόφρονες, πού πρίν δέν είχαν σχέση μέ έγκλήματα, όπως κι' ο Νικίας. Έκπληξη επίσης προκάλεσε ή ζωηρή συμμετοχή τής μάνας του τής Φιλωτίδας, τής όποίας φαίνεται τόν χαρακτήρα κληρονόμησε ο νεαρός, σέ πράξεις έξανδραποντισμού περιουσιών (ή φράση είναι τού Πολύβιου) και έξοντώσεις γυναικών.

(26) XXX. 12. 2

Τό φθινόπωρο τού 167 π.Χ., ο Λεύκιος Αίμίλιος Παῦλος, έπιστρέφοντας μέ τή στρατιά τού στήν Ίταλία, κατέστρεψε, μέ έγγραφη έντολή τής Συγκλήτου, (τής Βουλής έπιστειλάσης, κατά τόν Πλούταρχο), τήν Ήπειρο. Κατεστράφησαν έβδομήντα πόλεις, άριθμός στόν όποίο πρέπει νά περιληφθοῦν και οι κωμοπόλεις), κυρίως τής κεντρικής Ήπειρου, και μετεφέρθηκαν στήν Ίταλία 150.000 Ήπειρώτες, οι όποιοι, μέ τήν ίδια όπως φαίνεται συγκλητική πράξη έχασαν τήν ιδιότητα τού έλεύθερου πολίτη και έγιναν δούλοι, χωρίς νά έπιστρέψουν ποτέ στήν πατρίδα τους⁽²⁷⁾.

Ύστερα άπ' αύτή τήν κατακλυσμική μεταμόρφωση, ή Ήπειρος, και οι κάτοικοί της, πού επέζησαν, παραδόθηκαν από τούς Ρωμαίους, στα νύχια τού Χάροπα και τής συμμορίας του, πού βγήκαν άλώβητοι από τήν λάιλαπα. Ήταν βέβαια, από ένα χρόνο πρίν, ο Χάροπας, άπόλυτος «κύριος άπάσης τής Ήπειρου», τότε όμως στηρίζονταν στίς ρωμαϊκές λόγχες, οι όποιες τώρα δέν τού χρειάζονταν, άφού άπαλλάχθηκε μία και καλή και χωρίς νά κινδυνέψει από κάθε πραγματικό ή ύποθετικό αντίπαλο.

Έτσι έπεσε, στήν κυριολεξία, σάν σαρκοβόρο θηρίο, στό πτώμα τής άνυπεράσπιστης από κάθε τρίτον, Ήπειρου, άπομυζώντας άχαλίνωτα, και τίς τελευταίες σταγόνες από τό αίμα της.

(27) Μέ τό θέμα άπασχοληθήκαμε έκτενέστερα στή μελέτη μας «Ή Καταστροφή τής Ήπειρου από τούς Ρωμαίους» - Ήπ. Έστία τών έτών 1971-73 και άνάτυπο 1973.

Ή Καταστροφή και ο Χάροπας

Ή θέση τού Χάροπα στό θέμα τής Καταστροφής, νομίζουμε ότι είναι ιδιόμορφη, και θά προσπαθήσουμε νά τήν έξηγήσουμε, όπως τουλάχιστον τήν καταλαβαίνουμε.

Δέν έχουμε στοιχεία από τά όποια νά προκύπτει ότι συνετέλεσε άμεσα ή έμμεσα στή λήψη τής άπόφασης γιά τήν καταστροφή ή έστω στήν έκτέλεσή της, από τούς ρωμαίους. Αύτή ήταν έργο πού ξεπερνούσε τούς «όραματισμούς» τού μικρού και άνεγκέφαλου αύτου άνθρώπου, έργο πολιτικής σκοπιμότητας μέ πολύ μακρινούς στόχους, ένώ οι στόχοι τού Χάροπα ήταν πιό... χειροπιαστοί.

Έχομε τή γνώμη ότι άκριτα τού καταμαρτυροῦν αύτό τό μεγάλο κρίμα οι νεώτεροι ιστορικοί. Αντίθετα έχομε κάθε λόγο νά πιστεύουμε, μέ γνώμονα τό χαρακτήρα του, όπως προκύπτει από τά έργα του, και τήν κοινή λογική, ότι αύτό πού έγινε, και όπως έγινε, δέν τό ήθελε ούτε ό ίδιος, γιατί ήταν αντίθετο πρós τό συμφέρον του. Τό πρᾶγμα είναι άπλό: Μπορούσε εύκολα νά άπαλλαγει από μερικές χιλιάδες έχθρούς του, όπως έκαναν κι οι άλλοι συμπολίτες του και νά νέμεται τόν ιδρώτα τών ύπολοίπων Ήπειρωτών, ένώ, όπως έγινε, ο δημόσιος και ιδιωτικός πλούτος λεηλατήθηκε από άλλους κι' ο Χάροπας περιωρίσθηκε σέ ό,τι απέμεινε και κυρίως στή σχεδόν άνεπαφη Θεσπρωτία, τήν πατρίδα του.

Άκριβώς όμως αύτή ή άφόρητη και άνηλέητη συμπίεση τών φουκαράδων μιās μικρής γωνιάς, πού έπρεπε νά χορέσει τήν άπύθμενη άρπακτικότητα αύτου και τής άδιστακτης συμμορίας του, έγινε ή αίτία τής καταστροφής του. Άλλά αύτά έγιναν άργότερα.

Πιστεύουμε, ότι ο Χάροπας συντέλεσε έμμεσα και μάλιστα σοβαρά, στή δημιουργία τών συνθηκών, πού άπετέλεσαν τό ρωμαϊκό πρόσχημα τής καταστροφής.

Μέ τό συστηματικό χαφιεδισμό και τήν άχαλίνωτη συκοφαντία του, μέσα πού τά

χρησιμοποίησε κατ' έντολή βέβαια τῶν πατρῶνων του καί ἄκριτα ἄκαιρα γιά τήν τήν πολιτική του ἐπιβολή, ἔγινε ὅπως εἶδαμε, αἰτία, νά ζητήσουν καταφύγιο στόν Περσέα, οἱ ἄλλοι Ἑπειῶτες ἡγέτες, πού ἀπό τόν Πολύβιο χαρακτηρίζονται σάν μετριόφρονες ἀπέναντι τῶν δύο ἐμπολέμων, καί κυρίως ἀπέναντι τῶν ρωμαίων, πού εἶχαν κατακλύσει τήν Ἑπειρο, ὄχι μέ τή βία ἀλλά μέ συνθήκη, πού μνημονεύει ὁ Πολύβιος, ἀλλά εἶναι ἄγνωστη σέ μᾶς. Μέ τή φυγή τους, πού ἔκανε ἀναγκαία ὁ Χάροπας, μετέτρεψαν «πρός Περσέα τό τῶν Μολοττῶν γένος», ὅπως γράφει ὁ ἴδιος ιστορικός.

Αὐτή ἡ μεταστροφή, πού γιά τούς ρωμαίους θεωρήθηκε, ἴσως καί ὑποκριτικά σάν «αἰφνίδια» – *perentina defectione* τήν ἀποκαλεῖ ὁ Τίτος Λίβιος, πού τήν ἀποδίδει σέ ὅλους τούς Ἑπειῶτες ἡγέτες – καί ἡ ὁποία ἔφερε σέ πολύ δύσκολη θέση τούς ρωμαίους κατά τόν πόλεμο, τούς ἔδωσε τό «εὐλογο» ἐπιχείρημα τῆς τάχα ἐκδικητικῆς – ἀνταποδοτικῆς καταστροφῆς. Μέ τό ἐπιχείρημα αὐτό οἱ ρωμαῖοι πνίγοντας τά πραγματικά αἰτία διαστρεβλώνοντας τήν Ἱστορία (καί ἡ διαστροφή ἔφτασε μέχρι τίς μέρες μας) πέτυχαν πολιτικούς καί στρατηγικούς στόχους πρωτοφανεῖς γιά τή μέχρι τότε ρωμαϊκή πολιτική, μέ τούς ὁποίους ἀσχοληθήκαμε ἄλλοτε.

Τό ὄνειδος ἀπό τούς Πάτρωνες

Τά χρόνια ὅμως στήν ἐρημωμένη Ἑπειρο περνοῦσαν. Μέχρι τό 147 π.Χ. πού ἔγινε ρωμαϊκή ἐπαρχία, ὅπως ὅλη ἡ Ἑλλάδα, πέρασαν 20 χρόνια, μέσα στά ὁποία ἔγινε κάποια μορφοποίηση τῆς ζωῆς πού ἀπέμεινε. Τήν ἀνάγκη τῆς σωτηρίας ἀπό τήν πρώτη μπόρα μέ τή φυγή ἢ μέ ὁποιοδήποτε ἀντάλλαγμα στό Χάροπα, διαδέχθηκε ἡ ἀνάγκη τῆς περισυλλογῆς. Αὐτοί πού ἔμεναν ἦταν «ἐλεύθεροι πολίτες» σέ «αὐτόνομες» πόλεις. Αὐτό ἄλλωστε ἐγγράφει καί ἡ παλιά διακήρυξη τοῦ Φλαμίνιου πρὸς τούς Ἑλληνας. Καί ἄρχισαν ἀκόμα νά θυμοῦνται κάποια δικαιώματα, πού εἶχαν οἱ γονεῖς τους ἢ νά ἀκοῦν γι' αὐτά ἀπό ἄλλους Ἑλληνας.

Ἐστερα, ὅπως φαίνεται, ἀπό ρωμαϊκή ἐπιταγή καί σέ χρόνο μακρυνό ἀπό τήν καταστροφή ἄρχισε πάλι ἡ λειτουργία τῶν ὀργάνων τῆς κάθε πολιτείας, πού ἀπέμεινε ὀρθία, ἔστω καί δειλᾶ-δειλά, κάτω πάντα ἀπό τό μαχαίρι τῶν συμμοριτῶν τοῦ Χάροπα, γιά τόν ὁποῖο, αὐτό δέν ἀποτελοῦσε, παρά τήν τήρηση ἐνοχλητικοῦ τύπου, ὅταν χρειάζονταν, θά τόν χρησιμοποιοῦσε ὅπως ἔγινε, γιά τή νομιμοποίηση τῶν ἐγκλημάτων του.

Ὁ ἴδιος διέτρεχε ἀσύδοτος τόν τόπο καί συνέχιζε νά δολοφονεῖ ἀνθρώπους μέ ἀποκλειστικό σκοπό νά σφετερισθεῖ τήν περιουσία τους, ἄλλοτε μέ παρωδία δίκης σίς λαϊκές συνελεύσεις (πού τίς ἐξουσίαζε μέ τούς μπράβους του) καί ἄλλοτε σφάζοντάς τους ἀπροσημάτιστα στούς δρόμους.

Φαίνεται πῶς ἡ ἀχαλίνωτη κτηνωδία του, προεκάλεσε ἀντιδράσεις καί μάλιστα βίαιες, ἔστω καί «μηδενός ὑπάρχοντος ἀνταγωνισμοῦ». Οἱ ἀντιδράσεις προέρχονταν ἀπό τούς ὑπηκόους του, στούς ὁποίους ὁ τύραννος δέν ἐννοοῦσε νά ἀφίσει ὅρια ἀντοχῆς, καί ὁ Πολύβιος γράφει γιά «ἀκαταστασίες καί ταραχές» στήν Ἑπειρο ἐξ αἰτίας τῆς «ῶμότητος καί παρανομίας» τοῦ Χάροπα. Φαίνεται ὅτι οἱ δυστυχεῖς Θεσπρωτοί πού σάν «ντόπιο» τόν εἶχαν πιό πολύ ἀπό τούς ἄλλους, καί μονιμώτερα πάνω ἀπό τό κεφάλι τους, ἀναγκάσθηκαν νά προσφύγουν στά ξίφη γιά τήν αὐτοπροστασία τους. Ἡ ἄμυνα θεωρήθηκε ἀνταρσία καί ἐξ αἰτίας τοῦ σεβαστοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, πού ὅπως πιστεύουμε συνασπίσθηκαν μπροστά στόν κοινό κίνδυνο, ὁ Χάροπας, μή μπορῶντας νά ἐφαρμόσει τό γνωστό καί ἀγαπητό του σύστημα τῆς δολοφονίας, κίνησε τήν μηχανή τῆς... Δικαιοσύνης, τήν ὁποία θυμήθηκε τώρα πού τοῦ χρειάσθηκε γιά τούς ἄλλους. Τούς κατηγορήσε «ὡς ἀλλότρια φρονούντας Ρωμαίων» δηλαδή γιά ἀνταρσία κατά τῶν Ρωμαίων. Ἐτσι συγκάλωσε τήν ἐκκλησία τοῦ δήμου τῆς Φοινίκης νά ἀσκήσει τά δικαστικά της καθήκοντα. Τό «ἀδίκημα» τοῦτο εἶναι καινούργιο καί οὔτε τό ξανασυναντήσαμε. Γιά νά γίνει κατηγορία μέ βάση αὐτό, φαίνεται πῶς προβλέπονταν ἀπό γραπτό νόμο, πού φρόντισαν νά ἐπιβάλουν οἱ Ρωμαῖοι πρὶν φύγουν. «Ἄκόμα μιά φορά διαπιστώνεται ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Ἑπείρου παρέχει στοιχεῖα ἀξιοπρόσεκτα καί σπάνια γιά τήν ἔρευνα ὄχι μόνον τῆς γενικῆς ἱστορίας τῶν λαῶν, ἀλλά καί τοῦ Δικαίου. Οἱ δημότες, κατά τόν Πολύβιο πάντα, εἴτε «διά τόν φόβον» εἴτε «δεδελαζόμενοι» ἀπό τή συμμορία τοῦ Χάροπα, κατεδίκασαν κατά πλειοψηφία, σέ θάνατο ὅλους τούς κατηγορούμενους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμός μᾶς εἶναι ἄγνωστος⁽²⁸⁾.

Παρατηροῦμε ὅτι ὁ Πολύβιος τονίζει πῶς οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Χάροπα καταδικάσθηκαν ὄχι σέ

έξορρα αλλά σέ θάνατο: «κατέκριναν ού φυγής, αλλά θανάτου πάντας». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ νόμος αὐτός προέβλεπε ποινές περισσότερες ἀπό μία, δηλαδή ἀπ' τό θάνατο, καί εἶναι φανερό ὅτι ὁ προβλεπτικός νομοθέτης θέλησε νά ἔχει ὁ νόμος ἐλαστικότητα στήν ἐφαρμογή του ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις. Οἱ κατάδικοι πρόλαβαν κι ἔφυγαν στά γειτονικά βουνά.

Ἀπό τή στιγμή ἐκεῖνη ἀρχίζει ἡ γρήγορη «λύση» τῆς δεύτερης πράξης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ δράματος. Ἡ τρίτη κράτησε αἰῶνες. Ἡ δεύτερη τούτη πράξη πού ἔχει γιά ἐπικεφαλίδα τήν ἐπιδρομή τοῦ Χάροπα, ἀπετέλεσε συμπλήρωση τῆς Καταστροφῆς. Ἀπό τό ἕνα μέρος, γιατί ἦταν ἐπακόλουθό της, πού θεωρήθηκε ἀπό τούς Ρωμαίους ἀναγκαῖο νά ἐπιβληθεῖ, ἀλλά πού σέ ἀποτέλεσμα ξεπέρασε κάθε πρόβλεψη, κι ἀπό τ' ἄλλο, γιατί τώρα ρημάχτηκε συστηματικά καί μέ ἄνεση χρόνου ἀπό ἐπαγγελματίες, ἄρπαγες καί δολοφόνους ἡ οἰκονομία καί ὁ πληθυσμός, ἀκόμα καί τῶν παραλιακῶν πόλεων τοῦ Ἰονίου, οἱ ὁποῖες ἔμειναν ἔξω ἀπό τήν Καταστροφή.

Συνεπῶς ὄχι μόνο γιά τήν ικανοποίηση τῆς δικαιολογημένης καί φυσικῆς περιέργειας τοῦ ἀναγνώστη γιά τήν μετακαταστροφική δράση, καί τήν τύχη τοῦ ἀποβράσματος, ἀλλά καί γιά τήν ἐρευνα τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ρωμαϊκοῦ τυφῶνα, ἔπρεπε νά δοῦμε ἀπό κοντά τό Χάροπα.

Ὁ «κυβερνήτης» λοιπόν, βρέθηκε μέ τήν ἀπόφαση στό χέρι ἀλλά χωρίς καταδίκους.

Δέν ξέρουμε ἂν δέν ἦταν σέ θέση νά τούς κυνηγήσει, ἢ ἂν ἦταν ὑποχρεωμένος ἀπό τόν περίφημο νόμο νά ἐπικυρώσει τή θανατική καταδίκη ἀπό τή Σύγκλητο. Μᾶλλον θά συνέβηκαν καί τά δυό. Γιατί ἂν τούς ἔπιανε, εἶναι βέβαιο ὅτι δέν θά εἶχε ἀνάγκη ἀπό τίς συγκλητικές εὐλογίες. Ὅπως κι' ἂν ἔχει τό πρᾶγμα, ὁ Χάροπας κραδαίνοντας στά χέρια τήν ἀνεκτέλεστη ἀπόφαση «ῶρμησεν εἰς τήν Ρώμην, ἔχων χρήματα καί τούς περί τόν Μύρτωνα μεθ' ἑαυτοῦ» ἐπιθυμῶντας νά ἐπισφραγίσαι ἡ Σύγκλητος τήν «αὐτοῦ παρανομίαν», ἴσως καί γιά νά προλάβει, ὅπως πιστεύουμε ἀντίθετες ἐνέργειες πρὸς τή Σύγκλητο τῶν ἀντιπάλων του, καί πιθανόν ἀποκαλύψεις τῆς θηριωδίας του. Σ' αὐτό θά τόν βοηθοῦσε τόσο ὁ συνένοχός του ὁ Μύρτων, ὅσο καί ἴσως πῖο πολύ, τά χρήματα πού ἔφερε μαζί του.

Στή Ρώμη βρῆκε τά πνεύματα πολύ διαφορετικά ἀπ' ὅ,τι περίμενε. Ἡ ἄθλια φήμη τῶν ἐγκλημάτων του τόν εἶχε προλάβει. Ἐκεῖ βρῆκε κλειστές τίς πόρτες τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι τόν ἀνέβασαν στήν ἐξουσία, καί στήν βοήθεια τῶν ὁποίων ὑπελόγιζε μέ βεβαιότητα. Ὁ Λ. Αἰμ. Παῦλος ὁ μέγας προστάτης του, δέν τόν δέχθηκε οὔτε στό σπίτι του. Τό ἴδιο κι ὁ Μάρκος Αἰμίλιος Λέπιδος. Μέγας Ἀρχιερέας (pontifex maximus) καί Πρόεδρος τῆς Συγκλήτου, πρᾶγμα πού γέμισε χαρά κατὰ τόν Πολύβιο ὅλους τούς «παρεπιδημοῦντας» στή Ρώμη Ἕλληνες, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν κι' ὁ ἴδιος ὁ ἱστορικός, αὐτόπτης μάρτυρας τῶν γεγονότων τούτων. Ἡ Σύγκλητος στήν ὁποία ἐμφανίσθηκε (φαίνεται πῶς κάποιος συγκλητικός τόν «πατρονάρησε») ἀρνήθηκε νά ικανοποιήσει τά αἰτήματά του («οὐ συγκετέθετο τοῖς ἀξιουμένοις»), ἀλλά οὔτε καί θέλησε νά τά ἀπορρίψει («οὐδ' ἠβουλήθη δοῦναι ρητήν ἀπόκρισιν»). Ἀπλῶς εἰδοποιήθηκε ὁ Χάροπας, ὅτι θά στείλει ἡ Σύγκλητος ἀντιπροσώπους της

(28) Κατά τό Διοδ. Σικελιώτη (ΧΧΧΙ, ΧΧΧΙ) «καί πολλούς εἰσήγαγεν εἰς τόν Δῆμον καταπιασάμενος φρονεῖν ἀλλότρια Ρωμαίων καί πάντων ἐκέλευσαν θάνατον».

νά ἐξετάσουν τά πράγματα ἐπί τόπου. Τοῦτο ἐσήμαινε μακροχρόνια ἀναβολή, ὅπως μπορεῖ ὀκαθένας νά ἀντιληφθεῖ, καί εἶχε τή σαφή ἐννοια τῆς ἔλλειψης ἐμπιστοσύνης πρὸς τό Χάροπα καί ἀποδοκιμασίας στά ἔργα του. Ὁ μελετητής τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας θά συναντήσει ἄπειρες φορές αὐτή τή παρελκυστική μέθοδο καί, ἐάν ἡ μνήμη του τόν βοηθήσει, θά διαπιστώσει ὅτι δέν εἶναι σπάνιες οἱ φορές πού δέν χρειάσθηκε κᾶν νά στείλει τούς ἀντιπροσώπους πού ὑποσχέθηκε ἡ Σύγκλητος, γιατί, ἄλλοι «τυχαῖοι παράγοντες» πού ἐμεσολάβησαν στό μεταξύ ἔκαναν ἄχρηστη τήν ἀποστολή τους. Ὅλα αὐτά τά ἤξερε ὁ Χάροπας, ὅπως ἤξερε πολύ καλά καί τούς «παράγοντες». Τούς εἶχε γραμμένους στίς ἀχρηστες πιά «δικαστικές» ἀποφάσεις του, καί περίμενε νά τούς δεῖ, στή Φοινίκη, νά τόν καγχάζουν. Στήν περίπτωση ὁμως τούτη ἐμεσολάβησε κάποιος ἄλλος παράγοντας, πραγματικά τυχαῖος, ὅπως φαίνεται:

Γυρίζοντας ὁ Χάροπας στήν Ἡπειρο μέ βαρεῖα καρδιά, καί μαῦρα προαισθήματα, πέθανε στό Μπρίντεζι ἀπό ἄγνωστη αἰτία τό 157 π.Χ. δηλαδή δέκα χρόνια μετά τήν Καταστροφή τῆς Ἡπείρου. Πρὶν ὁμως πεθάνει ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος ἔκανε καί τήν τελευταία του ἀτιμία: Ἐγραψε στούς συνεργάτες του στήν Ἡπειρο, ὅτι ἡ Σύγκλητος ἔδωσε τήν ἐγκρισή της στά ἔργα του.

Εἶναι περίεργο ὅτι γιά τοῦτον ἔδω τό Χάροπα, τό νεώτερο, πού ἦταν ὑμνητής τοῦ

μεγαλείου τῆς Ρώμης «ἄνθρωπος» τῶν Ρωμαίων στήν Ἠπειρο ὁ Τίτο Λίβιος, δέν ἀφιερώνει οὔτε μιά λέξη.

Μέ ἐπιμονή ἐψάξαμε στό τεράστιο ἔργο του καί δέν βρήκαμε ΟΥΤΕ ΜΙΑ ΦΟΡΑ τό ὄνομά του. Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός πού ἦταν ὑμνητής τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης ἐθεώρησε σκοπιμώτερο νά ἀποσιωπήσει τήν ὑπαρξη τοῦ κτήνους, ξεκινώντας ἀπό τήν ὀρθή σκέψη ὅτι «συνεργάτες», μέ τόσο βρώκιμα χέρια καί ἀπαίσια μνήμη, δέν «περιποιοῦν» τιμή σέ κείνους πού δέχονται τή «συνεργασία» τους. Ἔτσι γράφεται ἡ Ἱστορία...

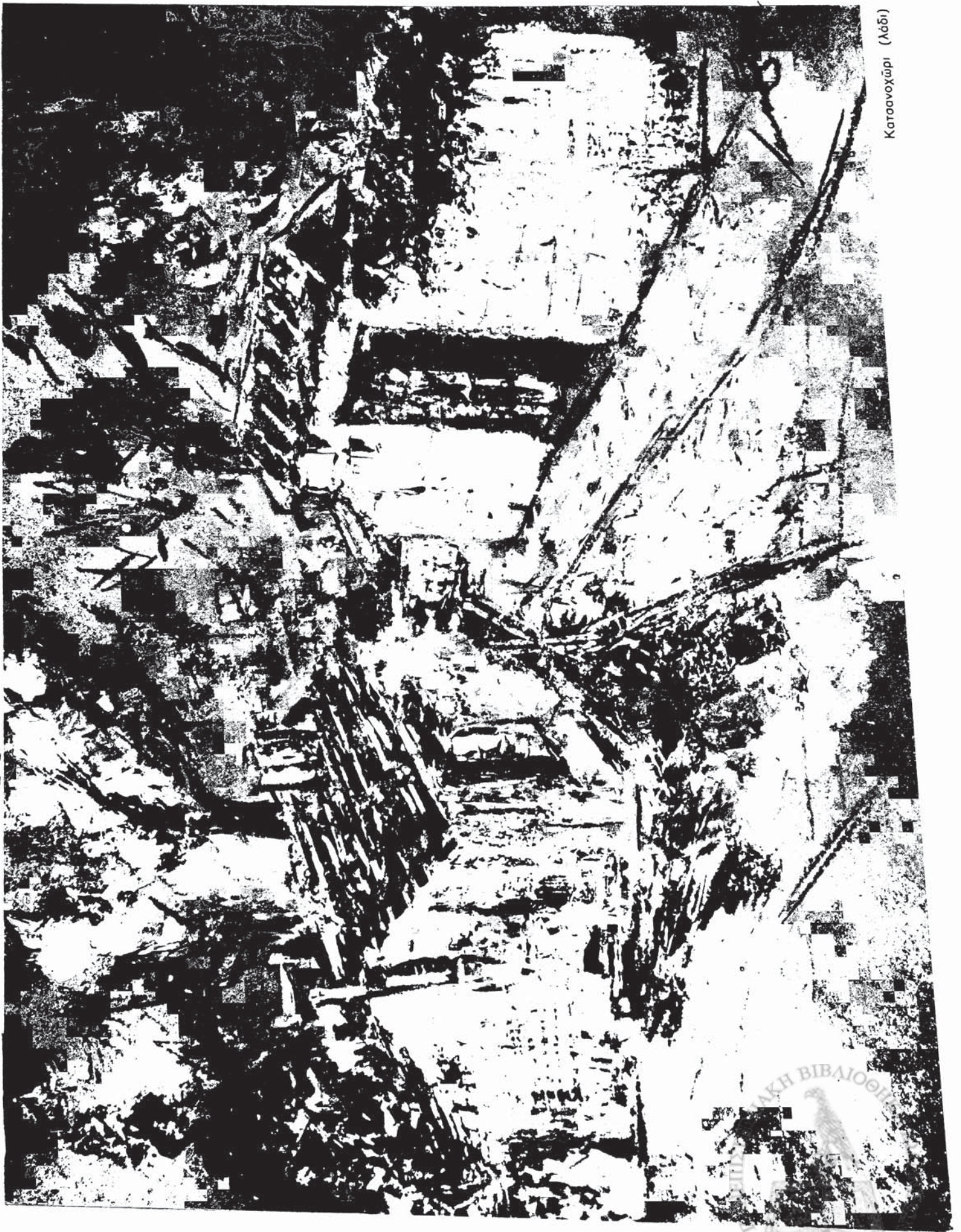
Ἄλλά τό ἔτος 157 π.χ. ἦταν τό ἔτος τοῦ τυχαίου καθαρμοῦ τῆς Ἑλλάδας, ἀπό τά μεγάλα καθάρματα, ἀπό μιά σύμπτωση πού ὁ Πολύβιος τή θεωρεῖ ἀνεξήγητη.

Ὁ Πολύβιος μᾶς πληροφορεῖ γιά τό σύγχρονο θάνατο τοῦ Λυκίσκου ἀπ' τήν Αἰτωλία, τοῦ Μνάσιππου ἀπ' τήν Κορώνη, τοῦ Χρέμα ἀπ' τήν Ἀκαρνανία. Ὅλοι τους βουτηγμένοι στό αἶμα συμπατριωτῶν τους, πέθαναν, ἄλλοι δολοφονημένοι κι' ἄλλοι ὄχι. Μέ τόν θάνατο αὐτῶν, γράφει ὁ ἱστορικός, κάτι σάν καθαρμός συνέβη στήν Ἑλλάδα, «τῶν ἀλιτηρίων αὐτῆς ἐκ τοῦ ζῆν μεθισταμένων» καί συνεχίζει ὅτι καί ὁ Ἠπειρώτης Χάροπας «συνέπεσε κατά τόν ἐνιαυτόν τοῦτον ἐν Βρεντεσιῶ μεταλλάξει τόν βίον»⁽²⁹⁾.

(29) Πολύβιος XXXII, 5, 5.

ΣΤΥΛ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Κατσανοχώρι (Λάδι)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΙΜΙΚΑΣ ΤΟΛΗ

(χαλκός)

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ

«'Εν σπέεσι γλαφυροῖσι»
"Όμηρος

«Ταῦτό τ' ἔνι ζῶν καί τεθνηκός καί ἐγρηγορός καί καθεῦδον»
'Ηράκλειτος

Πάροδος

Δάκρυα σ' ἓναν τάφο πὴν αὐγή
καί λίγ' ἀστέρια μεσ' στή νύχτα τόν φωτίζουν.
'Ο κάτοικός του ὄνειρεύεται πῶς ζῆ,
μέ τή ζωή – θαρρεῖ – συνομιλεῖ
καί ρίμες θελκτικές τόν νανουρίζουν...

*

'Η συνομιλία 1

'Η ζωή: Εἶμαι ἢ ζωή. Μέ κάλεσες;
καί τί ἀπό μέ θά πάρεις;
Τῆς ζηλευτῆς μου χάρης
πικρό 'ναι τό πιοτί.

2

'Ο ποιητής: 'Αλόη καί μέλι νά γευτῶ,
νά κεραστῶ περίσσια,
τήν Κόλαση, τά 'Ηλύσια
νά σμίξω ἐδῶ στή γῆ.

3

'Η ζωή: "Αν εἶναι ἢ γῆς ἀδίπαστη,
νερό δέ θά χορτάσει,
ἢ θύελλα κι ἄς ξεσπάσει
μέ ἀκράτητην ὄρμη.

4

'Ο ποιητής: Ποιός εἶναι τάχα ἀδίπαστος
καί ποιός ὁ δίπασμένος;
Δέν εἶναι στοιχειωμένος
ὁ κόσμος τοῦ Μαγιοῦ;

5

Ἀναβαθμοί

Ἡ ζωή: Σά γέρος ἄν γεννήθηκες
κι ἀνθίζει στήν ψυχή σου
ἡ γνώση κ' ἡ ἀρετή σου,
καλότυχος ἐσύ.

6

Ὁ ποιητής: Σ' ἓνα πηγάδι τρῖσβαθο
μαῦρα φίδια σφυρίζουν,
κοντά τους τουρτουρίζουν,
ἡ γνώση κ' ἡ ἀρετή.

7

Ἡ ζωή: Ἄν τά φτερά τοῦ λογισμοῦ
τίς θύελλες ξεσκίζουν
καί μήτε τά ἐμποδίζουν
ἀντάρες καί χιονιές...

8

Ὁ ποιητής: Τίς θύελλες δέν φοβήθηκα,
μά μπόρεσα καί πῆρα
ἀπ' τή δική τους μοῖρα
κάτι τραχύ κ' ἐγώ.

9

Ἡ ζωή: Ὁ Λόγος, βέλος μαντικό,
τό σκότος ἄν τρυπάει
κι ἄν βλέπεις μεσ' στά χάη
κάποιο Ἀπολλώνιο φῶς...

10

Ὁ ποιητής: Ἄ ἡ Ἀπολλώνεια φώτιση
κ' ἡ Ἀπολλώνεια λύρα!
Τριπλή σά νᾶναι μοῖρα,
ζωή, φῶς, ὁμορφιά!

11

Ἡ ζωή: Ὕμνο ἄν ὑψώνεις Δελφικό
σέ κάθε τι πού ὑφαίνει
στή γῆ τήν πονεμένη
τήν ἄδολη χαρά...

12

Ὁ ποιητής: Μέ τῶν Δελφῶν τά ὄραματα
μικρό παιδί κομόμουν
καί συχνονειρεύομουν
τόν Δελφικό χρησμό.

13

Μά τώρα ὁ Πόνος σίφουνας
μακρὰ πολύ μέ ρίχνει

κι ὅλη τῆ γῆ μου δείχνει
σάν σπίτι πατρικό.

14

Ἡ ζωὴ: Τό φῶς τό ξένο κάποιο φῶς
ζητάει νά βρεῖ δικό σου
σάν δαίμονα ἢ θεό σου
πού ἐντός σου κατοικεῖ.

ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ – ΧΡΥΣΕΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ

Φέρτε μας παπαροῦνες, παπαροῦνες,
ύπνωτικά, βιβλία ἕνα σωρό,
μεγάλο στόκ τοῦ Οἴκου «Ζῶδια τ' οὐρανοῦ»,
Ἄλλα χρυσές πωλήσεις, διεθνῶς,
σ' ὅλες τίς γλῶσσες τοῦ πολιτισμένου κόσμου:
Φιλόσοφοι, ποιητές καί τοκογλύφοι...

*

Ἔτσι στή Δῆλο μιά φορά
(χρόνια παλιά, λησμονημένα)
Ἄκουσα νά πουλοῦνε τήν πραγμάτια τους:
– «Εἶν' ἀπό σοῖ βασιλικό τό πρᾶμα τοῦτο.
Παίζει κιθάρα καί γνωρίζει Ἑλληνικά.
Χίλια σεστέρτια τό πουλῶ ποιός τ' ἀγοράζει;»

Ἐκεῖ στή Δῆλο, στό νησί τοῦ Ἀπόλλωνα
Καί πλάι στούς τάφους τῶν Ὑπερβορείων παρθένων...

15

Ἡ ζωὴ: Ἀχνά μου φέγγει κάποιο φῶς
σά νεκρική λαμπάδα.
Πεθαίνω, στήν κρυάδα,
θαρρῶ, τοῦ τάφου ζῶ.

16

Ἡ ζωὴ: Ἄν νίκησες τῆ φοβερή
τρομάρα τοῦ θανάτου,
στόν ἦσκιο του ἀπό κάτου
ἄν κροῦς τῆ λύρα σου...

17

Ἡ ζωὴ: Τήν τέχνη ξέρω νά ξεχνῶ
τά μάγια ὅλα τοῦ κόσμου,
τῆς λήθης βρίσκω ἐντός μου
τό ἀμίλητο νερό.

18

Ἡ ζωὴ: Ἄν τῆς αὐγῆς αἰσθάνεσαι
καί τῆς βραδυᾶς τ' ἀστέρι
τό μήνυμα νά φέρει
ἀγάπης θαλερῆς

ΓΕΝΙΑΣ ΜΑΚΡΗ

19

κάποιου θεοῦ στὸν ἄσωστο
τόν οὐρανὸ καὶ πάει
νά σθήσει μέσ' στὰ χάη
σάν πόθος, σάν καημός...

20

Ὁ ποιητής: Ἐδῶ ὁ Θεὸς Διόνυσος
νηφάλιος, μεθυσμένος
κισσοστεφανωμένος
τῆ γῆ καρποφορεῖ.

21

Ἡ ζωή: Ἐδῶ ἡ Κακία ἀδάκρυτη
κι ἀγέλαστη διαβαίνει,
τίς ἐρημίες πλαταίνει
ἄκαρπη, δολερή...

22

Ὁ ποιητής: Ἐδῶ ὁ Θεὸς ὁ γόνιμος
νοῦ καὶ καρδιά φουντώνει
καὶ μᾶς ἀποθεώνει
μέ τῆ δική του ὄρμη.

23

Ἡ ζωή: Τὴν ἄγρια ἄν τοῦ κεραυνοῦ
χαίρεσαι ὄρμη – κι ἀκόμα
αἰσθάνεσαι στὸ χῶμα
τῆ θεία τῆς γῆς πνοή...

24

Ὁ ποιητής: Τά τρομερά καὶ τὰ ἰλαρά
λουλούδια εἶν' τῆς ἀβύσσου.
κι ὅλα στὴ βούλησή σου
μεθοῦν ἀπὸ ζωή.

25

Ὁ Ραψωδός

Ἡ ζωή: Καλότυχος! Στὰ πόδια σου
κρίνα καὶ ρόδα ἀνθίζουν
καὶ τ' ἄκαρπα καρπίζουν
τά δέντρα, ὅταν περνᾷς.

26

Ὁ ποιητής: Ἀλήθεια, πόσοι χαίρονται
τά μυστικά σου ῥόδα;
Στὴ λεωφόρο ἢ ῥόδα
ξυπνάει τὸν κουρνιαχτό.

27

Ἡ ζωή: Τὸ πέρασμά σου ἀσύγκριτο
τό πληθος θά μαγέψει,
θάρθει νά σέ λατρέψει

σάν ἥρωα, σά Θεό.

28

Ὁ ποιητής: Στήν ἐποχή τήν ἄθεη
καί τῶν ἡρώων τά πλήθη
τά ρίξαμε στή λήθη.
Θεά μας μόνο ἐσύ.

29

Ἡ ζωή: Στήν ἐποχή τήν ἄθεη
θεοί γεννιοῦνται νέοι.
Ἀφάνταστα εἶν' ὠραῖοι
σάν τούς παληούς θεούς.

30

Ὁ ποιητής: Ἔτσι τό κλῆμα τό παληό
βλαστό καινούργιο βγάζει.
Τό αἷμα τοῦ Βάκχου βρίζει
στό νέο ξανθό κρασί

ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ – ΣΚΙΕΣ

Σκιές ἀπόψε πλημμυροῦν τήν κάμαρά μου,
νεκρῶν σκιές, σά νᾶναι Ψυχοσάββατο.
Ἐρημίτες, κουρσάροι, νυχτοδρόμοι...

*

Προσεύχονται γιά τοῦ Θεοῦ τό Νόμο,
τό Νόμο τόν δικό τους ἐπιβάλλουν
μέ τό Σπαθί, μέ τό Φιλί καί μ' ὄλα τ' ἄλλα.

*

– Σύρτε, σκιές, στούς τάφους σας νά κοιμηθῆτε.
Γυρεύω τήν Ἀλήθεια, ὄχι ἐσᾶς,
σ' ἓνα καλάμι ταπεινό νά τραγουδήσω.

31

Δικαιοσύνη

Ἡ ζωή: Περήφανα σάν τόν ἀητό
πᾶς νά χαρεῖς τά ὕψη
μά ποιά κρυμμένη θλίψη
σοῦ σφίγγει τήν καρδιά;

32

Ὁ ποιητής: Στήν πάλη μέ τήν ἀγρια
καί τήν πανώρια φύση
ἤρθαν χλωμά τά μίση
καί πνίξαν τή χαρά

33

Ἡ ζωή: Στήν πάλη πού πυρώνει σέ
σά σίδερο στή φλόγα,
τ' ἄξιο σπαθί σου βλόγα
καί τή σκληρή ματιά.

34

Ὁ ποιητής: Στήν πάλη ὁ δίκης ἐπесе
κι ὁ δυνατός ρημάζει.
Τ' ἄξιο γεράκι ἀρπάζει
τ' ἀηδόνι τό φτωχό!

35

Ἡ ζωή: Σμίξε τῆς πάλης τήν ὀρμή
καί τήν ἀγάπη σου ὀλη.
Στῆς γῆς τό περιβόλι
καί δίκης καί γερός.

36

Ὁ ποιητής: Βαρειά μέ σέρνει δύναμη
νά πέσω νά πεθάνω.
Στή γῆ τοῦ τάφου ἐπάνω
τά πάντα ὀπως καί πρίν.

37

Ἡ ζωή: Τά πάντα ἀλλάζουν γρήγορα
σάν ποταμοῦ τό ρέμα,
πού νά, δέν εἶναι ψέμμα,
μιά φορά τότειδες, πάει.

38

Ὁ ποιητής: Μά τήν εἰκόνα του κρατῶ
πάντα ἴδια – δέν εἶν' ἄλλη.
Κι ὁ ποιητής θά ψάλει
ἐκεῖνο πού κρατεῖ.

39

Ἡ ζωή: Μοίρασε τήν ἀγάπη σου
στά ὕψη καί στά βάθη.
Τοῦ κόσμου τ' ἄγρια πάθη
σά μουσικές φωνές

40

Ὁ ποιητής: Ὅσο εἶν' ἡ ἀγάπη πιο τρανή
τόσο ἔρπει καί τό μῖσος.
Κ' ἐνῶ παλεύουν, ἴσως
τῶνα ἀπό τ' ἄλλο ζῆ.

41

Συντροφική ζωή

Ἡ ζωή: Παράξενα εἶν' τά λόγια σου
καί θολωμένα πάλι
κ' ἡ λύρα σου προβάλλει

Τό Πατρικό μου σπίτι (άκουσρέλλα)

ΓΕΟΡΓΙΟΣ ΜΑΝΤΖΙΟΥ

ΝΟΜΙΝΤΑΡΧΙΟΥ

σάν ἄστρο τοῦ καημοῦ.

42

· **Ο ποιητής:** Νά τραγουδῶ κάποιος λευκός
ἄγγελος μέ προστάζει,
μά νοιώθω νά σταλάζει
κάποτε δάκρυ ἀχνό.

43

· **Η ζωή:** Γιά τούς πολλούς, τούς ταπεινούς
ραγίζεται ἡ καρδιά σου;
Παράπονο ἢ ματιά σου
ἐκφράζει ἀδερφικό.

44

· **Ο ποιητής:** Κοντά τους ὁποιος ἐζησε
τά γνώρισε τά ὕψη.
Ἡύρα, ὅταν εἶχα σκύψει
στό πλάι του, θησαυρό

45

· **Η ζωή:** Σάν κεραυνός ἡ σκέψη τους
δέν ξέρει νά ξεσπάσει.
Βάρκα στ' ἀκροθαλάσσι
τά φύκια χαίρεται.

46

· **Ο ποιητής:** Μικρή βαρκούλα τοῦ γιαλοῦ
σάν τί καημούς δέν ξέρει...
Πολύ θάχει ὑποφέρει
προτοῦ νά ῥαγιστεῖ.

*

ΠΑΡΕΜΒΟΛΗ – ΔΙΣΤΙΧΑ

Δέν εἶναι πιό γλυκύτερο, παρά μιά νοσταλγία
μιά θύμηση παντοτεινή μορφῶν ἀγαπημένων.

Ἔχουν κεράσια οἱ κερασιές ὅλες τό Μάη τό μῆνα
καί μιά μικρούλα κερασιά δέν κάνει αὐτή κεράσια.

Τήν πάχνη ὁ Πίνδος χαίρεται καί τή δροσιά ἢ θρυσούλα
κι ὁ ναυαγός πού χάνεται, μιᾶς ἀκρης γῆς τό χῶμα.

Εὔα – Ζωή, τήν προδοσία σάν Εὔα μοῦ χαρίζεις.
Καλό – κακό δέν τό λογῶ, κ' ἐσύ σ' αὐτό μέ ρίχνεις

Ἄρματηλάτη, ὁ δρόμος σου πλάι σέ γκρεμό διαβαίνει.
Πρόσεχε, γιέ μου, τ' ἄλογα, κράτα γερά τά φρένα.

Ἄγέρας ἄλλος ἄν φυσάει σ' ἄλλες καρδιές δροσατος...
Πίνουν τῆς λήθης τό νερό τῆς Κίρκης τά κοπάδια.

Μαῦρα φοροῦνε τά πουλιά μαῦρα φοροῦν τ' ἀηδόνια
ἀλλά τ' ἀηδόνια ξέρουνε τά πιό γλυκά τραγούδια

47

Ἡ ζωή: Εἶναι ἡ καρδιά τους σά δειλό
πουλί πού λαχταράει,
ὄταν τό φίδι πάει
καί τρώγει τή φωληά.

48

Ὁ ποιητής: Μά τήν καρδούλα τοῦ πουλιοῦ
σά σίδερο τήν κάνει
ἕνας θεός πού θάνει
τόν πόθο νέας ζωῆς.

49

Ἡ ζωή: Χαμήλωσε τά μάτια σου
κι ὄλους ἀράδα κοίτα·
δοξάρι καί σάιτα
γίνε γι' αὐτούς ἐσύ.

50

Ὁ ποιητής: Αὐτοί θά γίνουνε γιά μέ
σάιτα καί δοξάρι.
Μεσ' στοῦ Μαγιοῦ τή χάρη
τ' ἀηδόνι κελαηδεῖ.

51

Ἡ ζωή: Κάνε γι' αὐτούς τή σκέψη σου
χρυσῆς ἐλπίδας λύχνο·
τό δρόμο ἐγώ πού δείχνω
καί τράβα ἐμπρός ἐσύ.

52

Ὁ ποιητής: Ποιός εἶν' ὁ δρόμος ὁ πλατύς
καί ποιά τά μονοπάτια;
Ἄχ, τ' ἄρρωστα τά μάτια
σάν τί μποροῦν νά ἰδοῦν;

53

Ἡ ζωή: Κάτι σά θάμα καρτεροῦν
πού ἐσύ θά τοὺς προσφέρεις
στά δώρα χρυσοχέρης
στή συντροφιά πιστός.

54

Ἡ μοναξιά

Ὁ ποιητής: Πιστός νά μείνω σύντροφος
δέν ἔχω τέτοια μοῖρα
τῆς ἐρημιᾶς μου πῆρα
τό δρόμο μίαν αὐγή.

55

Ἡ ζωή: Τ' ἄρρωστημένα μάτια τους
γυρεύουν τήν ὑγεία
σέ μιά ἴωτοχυσία
– θεῖα μοῖρα – νά λουστοῦν.

56

Ὁ ποιητής: Κακοῦργο γίνεται τό φῶς

πού πέφτει καί τυφλώνει.
Κι όσοι μᾶς δέρνουν πόνοι
χειρότερα ξεσποῦν.

57

Ἡ ζωὴ: Τό φῶς πού ἀπλά καί ρυθμικά
ὁ στίχος σου χαρίζει
τά μάτια δέ ζαλίζει
στό ἡμίφως τοῦ ναοῦ.

58

Ὁ ποιητής: Ἄ τῶν παιδιῶν ἡ ἀφροντισιά
πού γιά ναοὺς δέν ξέρει!
Γιασμένη χέρι-χέρι
μέ τούς ἀγγέλους πάει.

59

Ἡ ζωὴ: Κ' εἶναι τά δῶρα ἀτίμητα
πού μιά ψυχὴ χαρίζει
σέ μιά ἄλλη πού ἀντικρούζει
σάν ἀδερφή ψυχὴ.

60

Ὁ ποιητής: Ἀχ! τί μπορῶ στήν ἐρημιά
πού βρίσκομαι νά δώσω;
Τόν ὕμνο κι ἄν ὑψώσω,
τόν πνίγει ἡ σιγαλιά.

61

Ἡ ζωὴ: Στή θάλασσα τῆς ἐρημιᾶς
ἐν' ἀεράκι πρίμο:
«Βοῶντος ἐν ἐρήμῳ»
φωνή τοῦ ποιητῆ.

Ἐξοδος

62

Ὁ ποιητής: Ποτέ δέν τό καυχῆθηκα
νά δρέψω τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ
στή νύχτα τήν ἀφέγγαρη.

Τό φῶς τοῦ ἡλίου τραγουδῶ.
Χαρά ζωῆς τό πίν' ἡ γῆ
καί λουλουδίζει ὁ κόρφος τῆς.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Σύνθεση με άλογα (λάδι)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΚΟΥ

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ – ΚΕΡΚΥΡΑ

(ΣΠΥΡΟΥ ΣΤΟΥΠΗ)

Μελετώντας τὴν ἱστορία τῆς Ἠπειροῦ, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς πόσο ἀναγκαῖα εἶναι ἡ γνῶσις τῆς γιὰ συμπλήρωση ἢ πληρέστερη κατανόηση τῆς Κερκυραϊκῆς. Οἱ δύο αὐτὲς ἀδελφές ἐπαρχίες κατὰ καιροὺς, εἶχαν ἀνάγκη ἢ μιὰ τὴν ἄλλη – ἀδιάφορο ποιὸς ἦταν ὁ Κυρίαρχος – ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια, ἴσως πολὺ πρὶν ἀκόμα, ἀπὸ τότε πού οἱ Κερκυραῖοι θεωροῦσαν τὴν ἀπέναντί τους Ἠπειρωτικὴ Στεριά, σάν ἐπέκταση τοῦ νησιοῦ τους, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα «Περαία ἢ Πέραν οἰκεία γῆ».

Πολλές φορές, στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, κοινές ἦταν οἱ συμφορές, οἱ λῦπες καὶ τὰ δάκρυα. Κατὰ τὴν εἰσβολὴ τοῦ Τοτίλα δὲ στὰ μέσα τοῦ 6 μ.Χ. αἰῶνος, ἡ Ἠπειρος καὶ Αἰτωλο - Ἀκαρνανία μετεβλήθησαν σὲ κοιλάδα κλαυθμώνος, ἀλλὰ ὅπως λέει ὁ Κερκυραῖος ἱστορικός Μάρμορας «ἡ Κέρκυρα οὔτε νὰ δακρύσει μπόρεσε, γιατί λίγα μάτια ἔμειναν σ' αὐτὴ ἀνοιχτά γιὰ νὰ κλάψουν μετὰ τὴν καταστροφὴ». Τοῦτο δὲ εἶναι αὐτονόητο, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψη ἡ γεωγραφικὴ θέσις Ἠπειροῦ - Κερκύρας. Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ περιόδους τὶς ἤγωνε ὁ αὐτὸς Κυρίαρχος, πού ὅταν διέφερε, ὁ ἓνας ὑπέβλεπε τὸν ἄλλο, κατὰ τὶς περιστάσεις, ἤρχοντο καὶ σὲ φανερὴ ρῆξι μεταξύ τους.

Γιὰ νὰ περιοριστοῦμε σὲ νεώτερες ἐποχές, αὐτιά καὶ μάτια γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Κερκύρας θεωροῦσαν οἱ Βενετσιάνοι τὴν κατοχὴ τῆς Πάργας καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ὡς τὸ 1797 πού κατέρρευσε ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία. Προκειμένου μάλιστα γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἐπτανήσου κρατοῦσαν ὅσο μποροῦσαν κατὰ περιόδους τὴν Βόνιτσα, Πρέβεζα κ.ἄ. Ὑπῆρξε περίοδος πού οἱ Ἐνετοὶ εἶχαν ἐπεκταθεῖ πέρα ἀπὸ τοὺς Φιλιάτες καὶ τὸ Κόκκινο Λιθάρι. Ἀντιθέτως οἱ Τοῦρκοι ὑπέβλεπαν τοὺς γείτονές τους Ἐνετούς καὶ ἐπεδίωκαν κυρίως τὴν κατάληψη Κερκύρας καὶ Λευκάδος. Ἡ κατάσταση αὐτὴ συνεχίστηκε μέχρι ὅτου Κέρκυρα καὶ Ἠπειρος ἐνώθηκαν μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ ἡ Ἠπειρωτικὴ ἱστορία ἔχει πολλὰ πού ἐνδιαφέρουν τὴν Κερκυραϊκὴ καὶ ἀντιστρόφως.

Τὸ 1716 ἐγίνε ἡ 2ῃ ἀνεπιτυχὴς πολιορκία τῆς Κερκύρας, ἀποτυχία πού ἀποδίδεται σὲ θαῦμα τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Εἰς ἀνάμνησίν του δὲ τελεῖται κάθε Αὐγουστο μεγαλοπρεπῆς λιτανεῖα τοῦ σεπτοῦ σκηνώματος. Θρῦλος εἶχε καταντήσει στὴν Ἠπειρο ἢ Τουρκικὴ ἐκεῖνη προσπάθεια γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς Κερκύρας. Παρ' ὅλες δὲ τὶς ἀποτυχίες τους, οἱ ἐπιδρομεῖς ἀνέφεραν ἐκεῖ νίκες καὶ θριάμβους καὶ μὲ περίσσεια περηφάνεια μιλοῦσαν γιὰ κείνους πού συμμετείχαν στὴν ἐκστρατεία. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ ξακουσμένου σατράπη τῆς Ἠπειροῦ Ἀλῆ πασᾶ, πολλὰ χρόνια ἐπειτα ἀπὸ τὴν πολιορκία πού γιὰ νὰ ἀποδείξη, ὅτι εἶχε προγόνους ἐνδόξους, διειπεῖτο, ὅτι κάποιος Μουχτάρ μπέης πού συμμετείχε στὴν ἐπιδρομὴ καὶ ἀνδραγάθησε, ἦταν πρόγονός του. Αὐτὸς δὲ ἦταν ἐκεῖνος πού κατέλαβε τὸν προμαχῶνα Σκάρπωνα στὸ Νέο Φρούριο τῆς Κερκύρας ἀπ' ὅπου, ὅπως εἶναι ἱστορικὰ γνωστὸ ἐξεδιώχθησαν οἱ Τουρκαλβανοὶ μετὰ δωδεκάωρο, ἀφοῦ φονεύθηκε καὶ ὁ ἀρχηγός τους Μουχτάρ μπέης.

Τὸ ὅτι ἦταν πρόγονος τοῦ Ἀλῆ εἰπώθηκε ἀπ' τὸν ἴδιο, ἀπ' ὅπου τὸ παρέλαβε ὁ γνωστός φιλέλληνας Πουκεβίλ, τότε Γάλλος πρόξενος στὰ Γιάννενα, καὶ κατόπιν τὸ παρέλαβαν καὶ ἄλλοι καὶ διαδόθηκε σάν ἱστορικὸ γεγονός. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρον προκαλοῦν ὅσα

γράφονται στην Ἀληπασιάδα τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη, ὅπου ὁ ἀγράμματος αὐτός Τουρκαλβανός ἀπό τό Δέλβινο, ἀφηγεῖται σέ στίχους γραμμένους Ἑλληνικά καί μέ χρήση πολλῶν τουρκικῶν λέξεων, τά κατορθώματα τοῦ Ἀλῆ. Γνωστό δέ εἶναι, ὅτι ἡ ἀνάγνωση τῆς Ἀληπασιάδος προκαλοῦσε ἐξαιρετική εὐχαρίστηση στόν τύραννο τῆς Ἡπείρου καί πολλές φορές διέταξε διάφορες λεπτομερειακές προσθήκες πού εἶχαν διαφύγει τῆς προσοχῆς τοῦ ποιητοῦ. Καίτοι δέ ὁ Χατζῆ Σεχρέτη παρουσιάζεται μονομερῆς πανηγυριστής καί ἄθλιος κόλακας διαστρέφοντας διαρκῶς τήν ἀλήθεια, ἐν τούτοις σέ πολλά σημεῖα τοῦ ἔργου του διαφαίνεται καί ἱστορική πραγματικότητα. Γι' αὐτό θεωρεῖται ἀπό πολλούς ὡς πολύτιμο μνημεῖο. Γράφει λοιπόν γιά τήν ἐνδοξη καταγωγή τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

*Τί τό δικό τους ὄνομα δέν εἶναι ντροπιασμένο
καί τό σπαθι τους στούς Κορφοῦς ἐκεῖ ναι κρεμασμένο
Κι' ἐκεῖνος πούχε τό σπαθι τόν ἔλεγαν Μουχτάρη
πού μπήκε μέσα στους Κορφοῦς τό Κάστρο γιά νά πάρη
κι' ἐμπήκε καί τό κρεμασε στήν πορτα τό σπαθι του
κι' αὐτός σείτης γέννησε καί παεῖ μέ τήν τιμή του
Καί σήμερα γιά σήμερα ἐκεῖ ναι κρεμασμένο
ἀπό τόν πάτο ὡς τήν κορφη στα αἶματα πνιγμένο...*

Ἀπό τούς στίχους αὐτούς γεννήθηκε κατόπιν παράδοσις στήν Ἡπειρο, ὅτι ὁ Μουχτάρ δέν σκοτώθηκε, ὅπως ἱστορικά εἶναι γνωστό, ἀλλ' ὅτι δέν πρόλαβε ν' ἀκολουθήσει τόν στρατό, πού ἔφευγε βιαστικά. Συνελήφθη καί ἀπηγχονίσθη σε μιά πύλη τοῦ Κερκυραϊκοῦ κάστρου.

Ἐνα ἄλλο Ἀλβανικό τραγοῦδι δημοτικό λεεῖ ἀνάμεσα σ' ἄλλα τά ἐξῆς σχετικά μέ τήν πολιορκία τῆς Κερκύρας καί τοῦ Μουχτάρ μπέη.

*Οἱ κυράδες ἄσπρες σάν τό τσέφλι τ' αὐγοῦ
καί κόκκινες σάν τό κρόκο του
μοιρολογοῦσαν γιά τά παληκάρια πού πολεμαγαν
Ἐμπρός, παληκάρια μέ τ' ἄτια νά πάρωμε τό Κάστρο τῶν
Κορφῶν φώναζε ὁ Μουχτάρ μπέης. Ἀλλά τό Κάστρο ἐχ'
ἀφέντη του τόν ἀσημένιο Ἄη Σπυριδῶνα φώναζαν ἀπο τήν
ἄλλη μεριά οἱ Κορφιάτες.*

Ἐνδιαφέροντα εἶναι τά σχέδια καί οἱ ἐνέργειες τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ γιά τήν κατάκτηση τῆς Κέρκυρας καί Λευκάδος πού πίστευε, ὅτι μπορούσε νά ἐπιτύχη ἐκμεταλλευόμενος διάφορα γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

Ἐτσι, ὅταν οἱ Δημοκρατικοὶ Γάλλοι ἐγκατεστάθησαν τό 1797 στήν Κέρκυρα καί θέλησαν νά ἀναπτύξουν σχέσεις καλῆς γειτονίας μαζί του, ἐπωφελήθηκε τῆς περιστάσεως. Ὑπάρχει μάλιστα καί ἀλληλογραφία του μέ τόν Μεγάλο Ναπολέοντα, ὅπου ὁ παμπόνηρος Ἀλβανός φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νά παρουσιάζεται, ὅτι ἀσπάζεται τίς Δημοκρατικές ἰδέες τῶν Γάλλων... Τότε οἱ Γάλλοι σάν δεγμα τῶν φιλικῶν τους διαθέσεων στόν Ἀλῆ Πασᾶ, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, φυσικά κατόπιν αἰτήσεώς του, ἐπέτρεψαν τό ἐλεύθερο πέρασμα τῶν Τουρκικῶν πλοίων ἀπό τό στενό τῆς Κερκύρας, πράγμα πού μέχρι τότε ἀπηγορεύετο γιά λόγους ἀσφαλείας ἀπό τούς Βενετσιάνους πού ἐπί 400 καί περισσότερα χρόνια κατεῖχαν τήν Κέρκυρα. Ἐπέπρωτο ὅμως τήν ἐπιπόλαια φιλική αὐτή χειρονομία νά τήν πληρώσουν ἀκριβᾶ πρῶτα αὐτοί οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι μέ τήν καταστροφή τους ἀπό τούς Ἀληπασαδικούς λίγο ἀργότερα στήν Πρέβεζα καί ἄλλοῦ. Καθῶς ἐπίσης καί τά γύρω τῶν Ἁγίων Σαράντα Χριστιανικά χωριά, Λούκοβο, Ἅγιος Βασίλειος, Κηπαρό κ.ἄ. πού κατεστράφησαν τά μεσάνυχτα τοῦ 1798 τήν ὥρα πού ἀνύποπτα ἐώραζαν τήν Ἀνάσταση τοῦ Σωτῆρος, ἀπό Ἀληπασαδικές ὀρδές πού κατέφθασαν κρυφά διά θαλάσσης. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν αὐτῶν ἀνερχόμενοι σέ 3 χιλ. περίπου κατεσφάγησαν στό μεγαλύτερο μέρος τους. Ὅσοι δέ διεσώθησαν κατέφυγαν στόν πασᾶ τοῦ Δελβίνου στόν ὁποῖο ὑπήγοντο, ἄλλοι στό Βουθρωτό πού τό κατεῖχαν οἱ Γάλλοι καί ἀπό κεῖ διεπεραιώθησαν στήν Κέρκυρα ὅπου ἴδρυσαν συνοικισμό καί τόν ὀνόμασαν Ἅγ. Βασίλειον σωζόμενο καί σήμερα κοντά στά Γαζάτικα. Ἀπό τήν Ἀληπασιάδα τοῦ Σεχρέτη μαθαίνομε ἐπίσης, ὅτι οἱ Γάλλοι γιά νά ἀποκαταστήσουν ἐπαφή μέ τόν Ἀλῆ πασᾶ ἔστειλαν στά Γιάννενα ἀπό τήν Κέρκυρα, τόν Ἑλληνομαθῆ Γάλλο στρατηγὸ Ροζέ – μιά καί ἤξεραν ὅτι ἐπίσημη γλῶσσα ἐκεῖ ἦταν ἡ Ἑλληνική – μέ προσωπική πρὸς τόν Ἀλῆ πασᾶ ἐπιστολή τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἀλλά: «Πιτῆδειος εἶν' Ἀλῆ

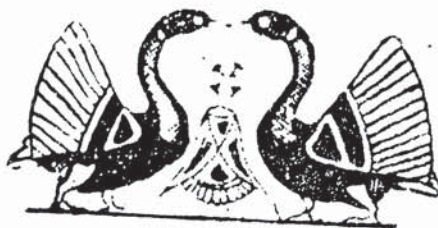

πασᾶς καὶ ἡ γνῶσις τοῦ καθάρια κι' ὁ Ρόζος εἶναι μπουνταλᾶς καὶ τὸν βοσκᾶ χορτάρια»! λέγει ἡ Ἄλῃ πασᾶς. Ὁ Ροζέ στὰ Γιάννενα ἔγινε δεκτός μετὰ μεγάλες τιμῆς καὶ περιποιήσεις ἀπὸ μέρους τοῦ Ἄλῃ καὶ βρέθηκε σ' ἓνα τέτοιο φιλικὸ περιβάλλον πού ξέχασε σέ πολλά τὴν ιδιότητά του ὡς Γάλλου ἀξιωματικοῦ – πράγμα πού ἐξεμεταλλεύθη ὁ πονηρὸς σατράπης – ἐπλήρωσε δὲ ἀκριβὰ καὶ ἀργότερα ὁ Ροζέ βρέθηκε ἀνύποπτος στὴ φυλακὴ τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Ἄλῃς μάλιστα ἐφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ παντρεύει τὸν Ροζέ μετὰ μιά δεκαοχτάχρονη ὁμορφὴ Ἑλληνίδα τοῦ χαρεμιοῦ του, τὴ Ζωῖτσα, μετὰ κουμπάρο τὸν μεγαλύτερό του γιό Μουχτάρ. Ἐγιναν μεγαλοπρεπεῖς διασκεδάσεις τότε στὰ Γιάννενα, χορεύτηκαν ἑλληνικοὶ καὶ ἀλβανικοὶ χοροί, στοὺς ὁποίους ἔλαβε μέρος προσωπικῶς ὁ Ἄλῃ πασᾶς, ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Ἱερόθεος Γκάγκας, καὶ ὅ,τι τὸ ἐπισημότερο εἶχε νὰ ἐπιδείξει τότε ἡ Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα. Ἰδιαίτερα θ' ἄξιζε νὰ τονισθεῖ ἡ ζωτικότης, ἡ διπλωματικὴ ἀγχίνοια καὶ διορατικότης, ἡ εὐρεῖα ἀντίληψις καὶ τὰ μέσα πού μεταχειρίζονταν ὁ Ἄλῃ πασᾶς γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς σκοποὺς του, μέσα πού συναντᾷ κανεὶς στὴ σημερινὴ διεθνή διπλωματία, παρ' ὅλη τὴν ἀγραμματώσυνη καὶ τὸ ἄξεστο τοῦ χαρακτήρος του. Ὑποκρίνεται π.χ. φιλία στοὺς Γάλλους καὶ ἐν τῷ μεταξύ διαπραγματεύεται κρυφὰ μετὰ τοὺς ἀντιπάλους τοὺς Ἄγγλους. Μετὰ τὴν ἀστυνομία του παρακολουθεῖ θαυμάσια τὰ μυστικὰ σχέδια καὶ τίς σκέψεις Ἄγγλων καὶ Γάλλων, ἀποκτᾷ ἀντίγραφα τῆς Διπλωματικῆς τους ἀλληλογραφίας χωρὶς οἱ τελευταῖοι νὰ λαμβάνουν γνῶσις κ.λ.π.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ σχέδια τοῦ Ἄλῃ δὲν πραγματοποιήθηκαν. «Οὐδέποτε, λέει ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς Σμάρτ Χιούζ, ὁ Μ. Ναπολέων ἐπεθύμησε τόσο διακαῶς πλοῖα καὶ ἀποικίας, ὅσον ὁ Ἄλῃς τὴν ἀπόκτηση Κερκύρας καὶ Λευκάδος. Εἶμαι πεπεισμένος, τονίζει, ὅτι οὗτος θὰ παραχωροῦσε τὸ ἡμισυ τοῦ κράτους του πρὸς ἀπόκτηση τῆς Κερκύρας ἢ ὁποῖα θὰ τὸν καθίστα περισσότερο ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον, παρά οἰαδήποτε ἄλλη ἀπόκτησις».

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1978
ΚΕΡΚΥΡΑ

(ΣΠΥΡΟΣ ΣΤΟΥΠΗΣ)

Παλιά Γιάννινα (Πελαργοί)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΘΕΟΦΙΛ. ΜΑΝΤΖΙΟΥ
ΝΟΜΙΝΑΡΧΟ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΖΙΑΛΛΑ ΜΑΝΤΖΙΟΥ

ΣΤΙΣ ΑΝΗΦΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

(Λαογραφικό)

Γιάννινα 1980

Χτύπησε τό καμπανάκι του σχολειού, και τά παιδιά ξεχύθηκαν για τά σπίτια της 'απάνω Κόνιτσας μέ τίς σάκκες παραμάσκαλα και πολλές φορές κλωτσώντας τες.

Τήν ώρα που οι δάσκαλοι έβγαϊναν άπ' τό σχολειό, εκείνα είχαν προλάβει να κατηφορίσουν πάλι στον Πλάτανο του "Αη-Νικόλα, κρατώντας μιά πελώρια φέτα μέ μαρμελάδα ή μέ λάδι και ζάχαρη.

Ήταν δειλινό. Τά δειλινά στην Κόνιτσα δέν μοιάζουν μέ της μεγάλης Πολιτείας. Είναι ήσυχα, πανέμορφα.

Ή Κόνιτσα πάει μπροστά στην όμορφιά αυτού του είδους και μπορεί κανείς να ζει ευχαριστημένος εκεί, όποια επιστήμη κι άν υπηρετεί, γιατί βρίσκει συνεργάτες κι άλλους επιστήμονες. Έτσι είχαμε φτάσει κι έμεις κάποια μέρα εκεί άπ' την Πολιτεία σταλμένοι.

Ή νεοσύστατη φαμίλια μου έμενε τότε σ' ένα μικρό σπίτι ανάμεσα στά κλαριά και τά λουλούδια.

Ο μπαξές του κύρ- Αποστόλη του Ζακόπουλου συνώρευε μέ τον δικό μας και τ' άηδόνια άρχιζαν να κελαηδούνε άπό τό Μάρτη, μέρα νύχτα και σταματούσαν μόνο τότε που ή Κόνιτσα φορούσε τά Χεινοπωριάτικα.

Τόφερε ο σκοπός της δουλειάς μου να κάνω παρέα μ' όλους τους κατοίκους, γιατί λίγο - πολύ τά παιδιά πολλές φορές φέρνουν σπουδαίες γνωριμίες.

Ο Κονιτσιώτες, πολύ πρόθυμοι και γελαστοί μένουν άκόμα στην καρδιά μου σαν δικό μου άνθρωποι.

Μ' αυτές τίς σκέψεις κατηφόριζα τό γκαλντερίμι άπ' τό σχολειό προς την αγορά. Τότε είχαμε πρωί κι άπόγευμα σχολείο. Πίσω μου, ίσια πάνω άπ' τον "Αη-Νικόλα, πή Μητρόπολη, ύψώνονταν ή Τύμφη, γοητευτική, Χειμώνα - Καλοκαίρι. Μπροστά, σπίτια παλιά, νοικοκυρία που μου θύμιζαν την άρχόντισσα την κεραμάνα μου μέ τή ζαγορία της προσωπικότητας.

Σ' αυτό τό γκαλντερίμι συναντούσα και τό σπίτι των Δοβαίων. Άπ' αυτούς κατάγεται έκ μητρός ο 'Αθναγόρας, καθώς μου έλεγε ή Καλλιόπη Χατζή που ύπήρξε για μένα μιά «Δασκάλα».

Στό τέλειωμα του δρόμου τούτου, καλημέριζα κάποιον που βγαϊνε άπ' τό Νοσοκομείο ή συναντούσα την κ. Γουσογούνη την Προϊσταμένη του, την άξέχαστη φίλη. Καθόμουν μαζί της κι άγνάντευα τον 'Αώο, που σά φίδι άσημένιο διάβαινε τον κάμπο τον Κονιτσιώτικο.

Αυτός ποτίζει τά χωράφια κι οι γεωργοί εκεί ιδρωκοπάνε κι άμείβονται παίρνοντας τή σοδειά.

Περπατώντας στά μονοπάτια του δάσους ή στά δρομάκια που χώριζαν τά χτήματα κάτω, συναντούσα είκονοστάσια ή έκκλησάκια που μέ όλη τους την άπλότητα μ' έφερναν πλάι στην ιδέα του Θεού.

Οι ώραϊες εκκλησιές, τά σχολειά και πολλά ιδρύματα καθώς και ή ζωντανή αγορά τήν κάνουν έτσι, πού νά μή μās αφήνει νά τήν ονομάσουμε χωριό.

Μέ τήν περηφάνεια πώς ό πατέρας μου, πολεμιστής του '40 υπερασπίστηκε στήν Πίνδο, σ' εκείνα τά μέρη, τά ιδανικά τής Πατρίδας, έτρεχα νά βρω γνωστούς του, μιλούσα μ' αγάπη και σεβασμό στους γερόντους, πού σύγκαιρα είχαν ζήσει κι εκείνοι τά ίδια γεγονότα.

Ό ήλιος έγερνε κι εγώ έφτανα στό σπίτι.

Και τότε ή μπάμπω Νία (Ουρανία Παγουρατζή) πού δύσκολα άκουγε, γιατί ή δυστυχία τής έφερε μεγάλο κακό και τήν έκανε βαρύκοη, έβρισκε και μούλεγε χιλιάδες πράγματα για ανθρώπους και συμβάντα πού δέν γνώριζα.

Ό μπάμπω Νία μου ντάντευε τό παιδί καθώς εγώ άπουσίαζα. Και κείνο πού μουδινε ιδιαίτερη χαρά ήταν πώς ή γριά μου φύλαγε τό παιδί κατά τήν Κονιτσιώτικη παράδοση.

Έτσι μιά μέρα, βρήκα τό μικρό μουντζουρωμένο μέ γάνες σ' όλο τό πρόσωπο για νά τό βγάλει περίπατο.

Κι όταν τή ρώτησα τί ήταν αυτό πούκανε, πήρα τήν άπάντηση:

– «Κοπέλα μ', άλλιώς του πιδί θά πάρ' άπού μάτ' έτο' όμουρφου πούνι».

Όταν τό παιδί κοιμόταν ή μπάμπω Νία διάβαζε κοντά του τήν Άγία Γραφή ή Ευαγγελικές περικοπές και άν τύχαινε ν' άδιαθετήσει εκείνο, τόντριβε μέ λάδι... Και είχε πάντα έτοιμες τίς συμβουλές και τούς άγίους στό στόμα τής. Κάποτε μούπε και τήν ιστορία τής.

– Τ' άδέρφια μου, μούπε, ταξίδεψαν στήν Αίγυπτο, αλλά κι εγώ άνδρα δέ χάρηκα. Εύτυχώς ή κόρη πού πρόλαβα νά 'ποχήσω ζει καλά σ' ν' Αθήνα.

Πολλοί ταξίδευαν τότε στήν ξενητιά. Μά εγώ έμεινα μόνη και κρατάω τά πατρικά μου στόν τόπο μου.

Κείνος, όμως, πούχε μαχητική διάθεση ...όταν ήταν νά του κακολογήσει κάποιος τήν Κόνιτσα ήταν ό κυρ Κώστας ό Τζάλλας ό νεωκόρος τ' Άη - Νικόλα. Άξιαγάπητος και σεβάσιμος, πάντα φιλικός και καλοπροαίρετος, ώστόσο.

– Κόν' τσα Κασαμπάς, Γιάννινα χωριό, Λεσκοβίκι Παλαιοχώρι, έλεγαν οι παλαιοί, μούπε μιά Κυριακή μετά τή λειτουργία.

Ό Κόνιτσα κάποτε ήταν στις δόξες τής.

Όπια κουβέντα μαζί του πολλές φορές και κράτησα τούτα πού μούπε:

– Πολλοί Έλληνες και Τουρκοί μέ αξιώματα επί Τουρκοκρατίας καταγόταν από δώ. Και τό σπουδαίο είναι ότι όλοι, άκόμα κι οι Τουρκαλβανοί ούτε Τουρκικά ούτε άρβανίτικα μιλαγαν παρά μονάχα Έλληνικά.

Οι Τουρκοί Κονιτσιώτες λάτρευαν τόν Άη - Λιά και κράταγαν τή Μεγάλη Έβδομάδα. Ζητούσαν άκόμη νά γίνουν άδελφοποιητοί μέ Έλληνες και σέβονταν τούτο τόν ιερό θεσμό. Ό Κόνιτσα έμεινε πιστή στό Χριστιανισμό. Τουρκοί πίστευαν στή θρησκεία μας, μά εμείς ποτέ σέ δαύτους, γιαυτό και σήμερα δέν έχουμε άλλόθρησκους έδώ έξόν άπ' τή Μπαχτιέ πού τά παιδιά τής είναι βαπτισμένα και τή φαμίλια του Σουλεϊμάν πούχεις στό σχολειό. Είναι και στήν κάτω Κόνιτσα μιά οικογένεια. Μά κοιταγαν κι αυτοί πάντα και κράταγαν τά δικά μας έθιμα.

– Τόν ρώτησα τί άπόμεινε σήμερα έδώ πού νά θυμίζει παλιές εποχές και μου υπέδειξε νά έπισκεφτώ μέ τόν καιρό τό Τζαμί στήν κάτω Κόνιτσα, τό σπίτι τής Χάμκως, τής μάνας τ' Άη - Πασά πούταν Τουρκισσα Κονιτσιώτισσα, τό σπίτι του Χουσεϊν μπέη. Άκόμη τό μοναστήρι, τήν Κόκκινη Παναγιά, τή Γέφυρα τ' Άώου. Τόν Άη - Γιώργη τό νεομάρτυρα μέ τίς ώραϊες άγιογραφίες σ' ένα μικρό σπιτάκι, και πολλά δμορφα Ξωκλήσια.

– Μά τό γραφικότερο μου φαίνεται τό εκκλησάκι τής Άγίας Βαρβάρας μούπε.

Κι ό τόπος μας έβγαλε τούς καλύτερους μαστόρους. μαστόροι από δώ ξενιτεύονταν κι έκαναν θαύματα τέχνης σ' άλλους τόπους στήν Ελλάδα κι έξω άπ' αυτήν.

Ό υπάρχουν άπομεινάρια κι άπ' τό κάστρο τό Βενετσιάνικο έίπε, πάνω άπ' τήν Άγία Βαρβάρα.

Ό Κόνιτσα παρουσιάζεται στήν ιστορία μας άπό τό 1319 μ.Χ. τότε πού χτίστηκε κι αυτό τό κάστρο, επί αυτοκράτορα Άνδρονίκου του Πρεσβυτέρου.

Προστάτευε τούς καθολικούς νοικοκυραίους του και μέσα είχε σκαλιά πού κατέβαιναν ως τό ποτάμι κι έπαιρναν νερό.

Τότε δέν υπήρχαν άκόμα όπλα και οι Τουρκοί τό κατέλαβαν μέ δόλο τό 1382:

ΧΑΡΑΛ. ΜΑΥΡΟΜΑΘΗ

Ο Ἀρχάγγελος Μιχαήλ

Ένα τουρκάκι ντύθηκε διακονάρα και ζήτησε έλεημοσύνη από την άρχοντοπούλα του Πύργου, ενώ οι Φράγκοι γλεντοκοπούσαν στον αλόγουρο της Άγια - Βαρβάρας. Η κοπέλα άνοιξε τη μεγάλη πόρτα για να κάνει την έλεημοσύνη κι όρμησαν μέσα οι Τούρκοι.

Τό κορίτσι αυτόκτόνησε πέφτοντας άπ' τό βράχο γιατί δέν άντεξε τήν προδοσία τούτη.

- Άπ' τίς συζητήσεις μου μέ τόν κυρ - Κώστα ήμουν πάντα τόσο εύχαριστημένη και όλοένα τούλεγα να μήν ήταν αυτό τό τελευταίο μας συναπάντημα. Κι' εκείνος συμφωνούσε, γιατί ήταν φίλος τού πατέρα μου και μ' αγαπούσε καρδιακά. Παρά τή συνωνυμία, δέν διαπιστώσαμε συγγένεια.

- Καθώς οι μέρες περνούσαν, ή Άνοιξη έφτανε να θρονιάσει κι οι πεταλούδες και τ' άρωμα τών λουλουδιών στά κηπάρια έκαναν τήν Κόνιτσα μεθυστική. Τά δειλινά, μετά από κάθε τέλειωμα τής δουλειάς μας ήταν μαγευτικά, καθώς μās καλησπéριζαν άγιοκλήματα άνθισμένα και κορομηλές κάτασπρες και ζουμπούλια δροσερά. Άκόμα και οι βαριές ξύλινες μεγάλες πόρτες άπ' τά παλιά άρχοντικά φαίνονταν, έτσι, να παίρνουν μιά πιό χαρούμενη όψη κι έκρυσαν τή σοβαρότητα και τήν κατήφια τους.

Μιά τέτοια πόρτα βρόντηξα μιάν ώρα σαν και δαύτες πού σās λέω κάποια μέρα.

Πήγα να δώ τή γερόντισσα κυρά - δασκάλα. Τήν Ούρανία Τσιγαρίδου. Τόχα χαρά μου να χαιρετήσω τήν κυρά πού τήν είχε στό στόμα του όλος ό κόσμος.

Πρίν από λίγο καιρό τό Καλοκαίρι τού '63, έλαμψε τ' άστéρι της πολύ ψηλά και χαιρόμουν μέ τή σκέψη, πώς θα κάνω κουβέντα μέ τή δασκάλα του μεγάλου Πατριάρχη μας τού Άθιναγόρα.

Κάποια γυναίκα μ' άνοιξε και είπα πώς θέλησα να πώ μιά «καλησπέρα» στή γερόντισσα. Μούπε να κοπιάσω κι' έγώ προχώρησα πρós τό δωμάτιό της.

Δέν έβλεπε ή κυρά Δασκάλα, μά ή φωνή της κι ή φωνή μου έσμιζαν και μās φίλιωσαν. Είμαι δασκάλα στό 1ο τής είπα και ήρθα να σās πώ μιά «Καλησπέρα».

- Συνάδελφος, μ' άποκρίθηκε, κάτσε.

Και μέσα σε λίγη ώρα, ή νέα κι ή γερόντισσα έσμιγαν και οι ψυχές τους πετούσαν στά ύψη καθώς ή μία άναπολούσε στιγμές μεγάλες δασκαλιστικές και ή άλλη κοίταζε να πιστεεί από κάπου για να μπορεί να φτάσει τή γριά.

Ήρθε, μούπε και μ' είδε. Τόν καμάρωσα και τόν είδα όλόρθο μέ τά μάτια τής ψυχής μου. Έννοούσε τόν Άθιναγόρα, πούταν μαθητής της, παιδί της, πού γι' αυτήν ήταν ό,τι ωραιότερο μπορούσε να δημιουργήσει στό άποστολικό της έργο. Ήταν ή δασκάλα ενός Πατριάρχη. Κατόπι, ή κουβέντα μας γίνηκε πιό άπλή κι από κείνη έμαθα πώς τό λίθινο γιοφύρι στον Άώο ήταν τό πιό ψηλό και πλατύ λίθινο γιοφύρι στην Έλλάδα μας.

- Τά παλιά χρόνια, συνέχισε, μέ δυνατό βοριά δέν περνούσε κανείς από κεί και καρτερούσε να σταματήσει ό άνεμος. Στην κορφή τής καμάρας είχαν ένα καμπανάκι πού μέ δυνατό άέρα ακούγονταν πολύ τό κουδούνισμα. Και δέν τό περνούσε κανείς ώσπου να σταματήσει ό άνεμος. Μπορούσε να γκρεμίσει και τό μούλari και τόν καβαλάρη του. Κόσμος και κόσμος διάβηκε από τούτη τή γέφυρα.

Πολλοί Κονιτσιώτες, όπως οι Ζαγορίσιοι κι οι Πογωνήσιοι, ταξίδευαν κι έκαναν άλλοι τήν τύχη τους. Κι οι ταξιδιώτες κίναγαν μέ τούς κερατζήδες. Καραβάνια στους παληόδρομους.

Άλλοι είχαν δικά τους άλογα. Και τά βράδια ξεπέζευαν στα πανδοχεία, ζωντανός ξεχωρισμός στα ζευγάρια τότε.

Κάθε σπίτι θάχε και κάποιον στην ξενιτιά. Ώς κάτω, στην Πέτρα τού Χότζα τούς ξεπροβοδούσαν οι άλλοι τής φάμιλιας.

Κ' είχαν και τό έξης έθιμο: Κάποια - κοπέλα συνήθως - κρατούσε από τόν τόπο τού κατευοδίου ένα λαγήνι μέ νερό κι ώσπου να φτάσει σπίτι, έχυνε νερό σ' όλο τό δρόμο για γούρι, για να γυρίσει καλά ό ξενιτεμένος.

Στά πανηγύρια χόρευαν τά τραγούδια τής ξενιτιάς. Και σαν γύριζε ό ξενιτεμένος στό σπίτι του, άντηχούσε τό Κονιτσιώτικο κλαρίνο, τά βιολιά και τά ντέφια. Όποιος τόν έβλεπε πρώτος νάρχεται, έτρεχε στό σπίτι του και παίρνε να «συγαρήκια» και είχε πρώτος κέρασμα.

Κατόπι ή κυρά Ούρανία Τσιγαρίδου μούπε ότι άρχισε να δασκαλεύει από πολύ νέα. «Πολλά πέρασα κι έγώ» συνέχισε και κούνησε τό κεφάλι. Τώρα δε μέ βοηθούν πιά τά μάτια, ούτε βιβλίο ούτε τίποτε».

«Τά ίδια είχε κι ό παπούς μου, τήν παρηγόρησα και τά καλοκαίρια μ' έβαζε και του διάβαζα έγώ άπ' τά βιβλία του.

Όταν τήν άποχαιρέτησα είχε γείρει ή μέρα. Ήξερα ότι είχα άργήσει λιγάκι, μά μέ τήν Έλληνική περηφάνεια πού μέ ένέπνευσε ή γερόντισσα, έφυγα δακρυσμένη, μέ τήν έλπίδα πώς μέσα σ' όλα τά κεφαλάκια πού θά χαιδέσω στό δασκαλιστικό πέρασμά μου, θάχω τήν τύχη νά συμπεριλάβω και τρανούς...

Παρ' όλα τούτα δέν μουφευγε άπ' τό νοϋ ή μελαγχολία τής γερόντισσας πούκρυβε διακριτικά στό γέρικο πρόσωπο άπό τυπικότητα και ευγένεια. Τούτο μου βάραινε τά στήθια.

Αργότερα έμαθα πώς ή Ούρανία Τσιγαρίδου, ή ευτυχισμένη δασκάλα, ήταν μητέρα δύστυχη γιατί έχασε τό παλληκάρι της πάνω στά νιάτα του.

Αλλά ή Άνοιξη δέν καρτερούσε. Οί μέρες κυλούσαν πάνω σέ λουλούδια και κελαδήματα πουλιών.

Η προσωπική μου ευτυχία, συνταιριασμένη άπόλυτα μέ τήν τελειότητα τής έποχιακής πνοής, πορεύονταν τραγουδώντας.

Κοντά στό σπίτι πουμένα, μέσα σ' άνεμώνες, κρίνα και χαμομήλια, ήταν τό σπίτι του Γιώργου Γουσούνη. Καθώς περνούσα μία μέρα τό δημόσιο πάνω άπ' τό νηπιοτροφείο κοίταζα τόν κόσμο πουβγαίνει και χαιρόνταν τά κηπάρια τους.

– Πόσες καλησπéρες δίνεις και παίρνεις παιδάκι μου – μουπε ή μάνα μου σάν ήρθε κάποτε νά μέ δει...

Είχε βγει λοιπόν κι ό κυρ-Γιώργης και άκουμπημένος μέ τόν άγκώνα καταγής κοίταγε κατά τό δρόμο.

– Κύρ - Γιώργη, τούπα, ή άγγονιά σου σήμερα μου τάπε μία χαρά.

Σάν άπό κρυφή χαρά, μέ κάλεσε νά περάσω κι άπό μέσα. Η νύφη του μάς έφτιαξε καφέ κι έγώ ρωτούσα τό γέροντα για τά διάφορα πουξερε. Τό θέμα τής συζήτησης πήρε τέλος καθαρή μορφή κι ήταν τό «Παζαρόπλου τής Κόνιτσας». Είπε λοιπόν ό κυρ-Γιώργης ότι: «Στά παλιότερα χρόνια πέρναε άπ' τούς δρόμους μ' ένα τούμπανο μία γύφτισσα, ή Καστανιανίτισσα – και τό χτύπαγε δυνατά, γιατί θ' άρχίναγε τό παζαρόπλου. Ουμᾶμαι, χιλιάδες ζώα γιόμιζαν τή μία πλευρά του παζαριού.

Μαζί μέ τό παζαρόπλο συνέπεφτε και μία άλλη δουλειά. Αποστάζαμαν και τά τσίπουρα στά καζάνια.

Γιόμιζαν τά σπίτια παρέες - παρέες κι οι άνδρες έπιναν όρθοί.

Κατόπ' χειμώνιαζε. Έρχονταν τ' Άντριά. Οί μάννες μας έβραζαν μπόμπολα στό τζάκι όλ' τή μέρα στήν πυρωσιά ψηλά. Κι έβανε ό,τ' λοής σπόρους είχε: Στάρι, καλαμπόκι, φασόλια, ρεβύθια, κουκιά. Έρριχναν και καρύδια και ζάχαρη».

– Όλα τούτα μου τάπε κι ή μπάμπω Νία και πρόσθεσε άκόμη, ότι μέ τόν έρχομό του Χειμώνα οι νοικοκυρές έτοιμάζαν τά μπαχαρικά στό κατόι κι ό,τι άλλο, νά βρίσκεται.

Η γριά μου είχε έτοιμες και τίς παρακάτω παραδοσιακές φράσεις:

“Αγια Βαρβάρα βαρβαρών”

“Αη - Σάββας σαβανών”

κι “Αη Νικόλας παραχών”.

“Ηθελαν οι παλιότεροι μ' αυτά νά πούν ότι στή μέρα τής γιορτής των άγιων έπρεπε νά μη πιάσουν βελόνα ή νά μη κάνουν άλλες βαρειές δουλειές, γιατί θά τιμωτηθούν.

Πέρναε τ' Αη-Νικόλα, κι έρχονταν ό Αη - Σπυριδωνας πού γιάτρευε τά σπυριά.

“Ο Άγιος Έλευθέριος, ξελευθέρωνε τίς γκαστριωμένες μέ τό καλό κι έκαναν στόν Άγιο τούτο λειτουργία για νά πάρουν οι γυναίκες «εύχή».

“Όταν έφτασε ή γιορτή τ' Αγίου Αντωνίου ή γριά μάς θύμισε κι ένα άλλο έθιμο πού τό διατηρούν ακόμα οι Κονιτσιώτες πούναι ντόπιοι.

Κι έπεισε τόν άνδρα μου νά πάει στήν εκκλησιά.

– “Αν πās τούπε, θά καταλάβει ό κόσμος ότι δέχεσαι επισκέψεις και θά νάρθ στού σπίτι σ, άλλιώς δέ θά πατήσ κανέναν».

Μας καμάρωνε ή μπάμπω Νία καθώς βγαίναμε ντυμένοι και μάς έκανε τό σημείο του Σταυρού.

Στό μικρό εκκλησάκι τ' Αη - Γιώργη του νεομάρτυρα, σταθήκαμε σέ μία μεριά τιμητική και

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΜΠΑΛΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Πορτραίτο (λάδι)

σέ λίγο ὁ κυρ - Κώστας ὁ Τζάλλας ἔφερε ἓνα μικρὸ μπουκετάκι μ' ἀληθινὰ λουλουδάκια καὶ τὸβαλε στὸ πέτο τ' ἀνδρός μου. Καὶ ἐκεῖνος κέρασε στὸ δίσκο τὴν ἐκκλησιά ὅ,τι εἶχε εὐχαρίστηση κατὰ πῶς τὸν συμβούλευσε ἡ γριά.

Πράγματι τὸ βράδυ, τὸ σπῖτι γέμισε κόσμο.

Ρώτησα μιά μέρα τὴ γριά νά μοῦ πει, ἂν θυμόταν, κάποιους στίχους ἀπὸ παλιὰ τραγούδια.

- «Τῆς ξενητεῖας ὁ χωρισμός παρηγοριὰ δέν ἔχει...

Κατόπι συνέχισε: « Ἐσὺ θὰ θέλεις καὶ τίποτε παιδικὰ γιὰ τὸ σχολεῖο, ἀλλὰ δέν θ' μάμαι. Θ' μάμαι ὅμως τὰ κάλαντα.

Τὰ Χριστούγεννα, συνέχισε, πάιναν τὰ παιδιά ἀπὸ πόρτα σέ πόρτα γιὰ νά τά ποῦν. Κράταγαν μπαγκράτσια καὶ τὰ χτύπαγαν κι ἔλεγαν:

Κόλιντα μέληντα

Χριστὸς γεννᾶται σήμερα,

στοὺς οὐρανοὺς ἀπάνω

Καὶ οἱ ἀγγέλοι χαίρονται

καὶ τὰ δαιμόνια σκάζουν,

σκάζουν καὶ πλαντάζουν

Τρεῖς χιλιάδες πρόβατα κι ἄλλα τόσα γίδια

πού θόσκουν μέ κασιόκια στὸ μέγα τὸ χωράφι.

Ξύδι στὸ θαῆνι κρασί στὸ κολοκύθι.

Ἦμα ἔρχονταν πρωτοχρονιά, ὁ πιὸ τρανὸς στὸ σπῖτι ἔκοβε τὴν κρεασόπιτα κι ἔδινε σ' ὅλους ἀπόνα κομμάτι γιὰ νά βροῦμε το φλουρί. Πρῶτα τ' Ἁγίου, ὕστερα γιὰ τὸ σπῖτι, κατόπ' γιὰ τὸ φτωχό, τὸ τέταρτο γιαιτούς πού λείπουν κι ὕστερα μέ τὴ σειρά ἐμεῖς οἱ παρόντες.

Τρώγαμαν ὅλ' τὴν κ' λούρα καὶ τὰ ἄερνικὰ φύλαγαν κάνα κότσο γιὰ νά παίζουν τούν τ' ρά κι τοῦ βασιλιά.

Τὰ δουδικάμερα δέν πλησιάζαμαν καέναν στοὺς λάκκους γιὰτί ἔφερναν γύρα οἱ καλ' κατζαραῖοι τ' νύχτα. Κι εἶχαμαν ἀλάτ' κι σκόρδου νά ξουρκίζουμε τὰ πονηρὰ κι λέγαμαν τοῦ «Πιστεύω» κι τοῦ «Πάτερ ὕμνων».

Ἦλα τοῦτα μ' ἐντυπωσίαζαν καὶ συνάμα μοῦ ἔδιναν διάθεση γιὰ νά μαθαίνω κι ἄλλα γιὰ σὺνήθειες καὶ ἔθιμα ἀπὸ ἐποχές τῆς Κόνιτσας πού σιγά - σιγά ἔσβησαν.

Καὶ κάποτε, σάν βρέθηκα προσκαλεσμένη στὴν κυρα-Καλλιόπη Γεωργίτση, τῶφερε ἡ κουβέντα κι ἔμαθα γιὰ τ' ἀποκριάτικα ἔθιμα:

« Ἀξέχαστος εἶναι κυρὰ - Ρίτσα μ' ὁ Ἄποκριάτ' κος γάμος.

Ἄμπροστά ὁ Ἀράπ' ς, ἡ νύφ μέ τὸ γαμπρό, πίσω τὸ συμπεθερολόδι καὶ πιὸ πίσω οἱ Βιολιτζήδες. Τί μασκάρεμα γίνονταν δέ λέγεται. Τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς ἔκαιγαν τὸν ἔλατο κι ἔκαναν μεγάλο γλέντ'.

Κατόπ' γιορτάζαμαν τὰ κούλουμα στ' Ἁγία Βαρβάρα. Κρασί νηστήσιμα καὶ χορός.

Καὶ τ' Ἀη-Θοδώρου ἀνήμερα, σκορπίζαμαν τὰ κόλυβα στὸ σπῖτ' γιὰ νά δοῦμι τὸ βράδ' στ' ὄνειρό μας τὸν καλὸ μας ἢ κάθε κοπέλα.

Μετά νηστεία ὡς τὴν Πασκαλιά!

Τὰ βράδια στοὺς χαιρετισμούς πααίναμαν - καὶ πᾶμε ἀκόμα - κρίνα ἄγρια κι ἡμερα π' ἄνθισαν στὴν Παναγιά καὶ χαιρετᾶμε μεγάλ' ἡ χάρ' τ' ς.

Σάν ἔφτανε ὁ Βαγγελισμός τὰ παιδιά κράταγαν τὴ τζουμάκα στὸ χέρι καὶ χτυποῦσαν τ' ς πόρτες φουνάζοντας:

«Φευγάτι φίδια καὶ γκουστερίτσες γιὰτ' ἦρθε ὁ Μιχαὴλ ἀρχάγγελος καὶ θὰ σᾶς κόψ' ἡ τὸ κεφάλ'».

Νομίζαμαν ἔτσι ὅτι ἔφευγαν τὰ κακὰ στοιχεῖα κι ὁ τόπος πᾶ' αἶνε μπροστά. Τὰ Τουρκάκια κράταγαν τζουμάκες καὶ κίναγαν μαζί μέ τὰ ἑλληνόπουλα.

Ἦ γιὰγιά ἡ Νία μοῦπε ὅτι μέ τζουμάκες χτυποῦσαν τὰ παιδιά τίς πόρτες καὶ στὸ Λάζαρο.

«Στολίζαμαν ἓνα καλάθ' μέ λουλούδια καὶ ἓνα αὐγὸ στὸν πάτο. Φκιάναμαν κι ἓνα ξύλινο σταυρό. Τὸνα παιδί κράταε τὸ σταυρό, τ' ἄλλο τὸ καλάθ'... κι ἔλεγαν στοὺς νοικοκυραῖους τὸ Λάζαρο.

*« Ἐδῶ ἔχουν κόρην ὁμορφὴν
θέλουν νά τὴν παντρέψουν*

Καί σ' άλλο σπίτι μ' άλλο καημό, έλεγαν:

Σήμερα μαύρος ούρανός
σήμερα μαύρη μέρα
σήμερα όλα θλίβονται
καί τά βουνά λυπούνται

Σ' άλλο σπίτι πιό κάτω έλεγαν:

« Έδω 'χουν τό μικρό μικρούτσικο
τό μοσχογεννημένο
μέ μόσχον έγεννήθηκε
μέ μόσχον άνετράφη».

Κι άμα έπαυαν τά σχολειά για τήν Πασχαλιά, τά παιδιά χάνονταν στό σοκκάκι μέ τίς σιαμαντούρες ή έπαιζαν όλ' μέρα μέ βόλους πώφκιάναν μέ κηρί ώς νά βαρέσ' ή καμπάνα νά τά πάρ' ή μάνα για τ' ν άκολουθία του Νυμφίου».

Τ' άνηφόρισμά μου στήν Κόνιτσα του παρελθόντος κοντά σέ γέρους, πού ζούσαν άκόμα τότε στή δεκαετία του '60, μουδωκε τήν εύκαιρία ν' ανακαλύψω τίς ρίζες καί τήν παραδοσιακή άρχοντιά της καί νά θελήσω ν' άγαπήσω μ' όλη μου τήν καρδιά τό κομμάτι τουτό τό ξέχωρο, τό 'Ηπειρωτικό.

Κρατήσαμε άπ' τά έθιμα τής έποχής εκείνης καί τίς έξετάσεις στόν Πλάτανο. Τά παιδιά έκαναν άπαγγελίες καί οι γονείς τά καμάρωναν.

Στήν Κόνιτσα έμεινα όχτώ χρόνια. Ένα κομμάτι άπ' τήν καρδιά μου άφιερώθηκε σέ κείνη καί τής τό χάρισα. Σήμερα, μου μένει ή γλυκειά της θύμηση, γιατί καθώς μου λένε οι σημερινοί δημόσιοι υπάλληλοι πού ύπηρετούν τώρα εκεί, μετά τήν κατασκευή τής μεγάλης Έθνικής όδου πού περνά άπ' τήν Κάτω Κόνιτσα, έχει για κάμποσο αλλάξει. Η κίνηση είναι μικρότερη γιατί οι περισσότεροι φεύγουν.

Η κυρά Ούρανία Τσιγαρίδου, ό κυρ-Κώστας ό Τζάλλας, ό κυρ-Γιώργης ό Γουσογούνης δέν ύπάρχουν πιά. Η καλή τους άνάμηση, όμως, ύπάρχει στή σκέψη όλων, όσοι τούς γνώρισαν κι έζησαν κοντά τους.

Τά τελευταία χρόνια, έμεινα στό πέτρινο σπίτι τής Άναγνωστοπουλείου Σχολής. Μπροστά μου άσπριζαν οι πέτρινοι σταυροί πού τώρα έγινε κενοτάφιο.

Στό θρόισμα των φύλλων, τήν ώρα πού γερνε ό ήλιος, μέ ύγρά μάτια κοιτάζα πέρα εκεί κι ή ψυχή μου μέ σίχους, έκανε μνημόσυνο μαζί μέ τά πουλιά, πού κρύβονταν στά πεύκα καί στόν κέδρο μας.

Η άτέλειωτη γαλήνη πού έπικρατοΰσε στόν παράδεισο εκείνο, διασκεδάζονταν άπό τά κουδουνίσματα των προβάτων ή άπ' τό γαΰγισμα του Μάκη, του πιστου μας φύλακα, για νά μās είδοποιήσει πώς κάποιος μās επισκέπτεται καί πάλι.

Πιό κάτω άπ' τούς σταυρούς, μέσα στά κυπαρίσσια, ήταν τό μνημείο του εύεργέτη Άναγνωστόπουλου. Εκείνος εύεργέτησε καί μεγαλούργησε ειρηνικά, οι Άλλοι κοιτόνταν εκεί για κάποια ιδέα κι ήταν πρόωρο τ' «άντίο» τους μέσα στήν Άνοιξη τους. Έλαχε σέ μένα νά τούς μνημονεύω κάθε ώρα για κάμποσα χρόνια.

Κι έτσι ρίζωναν μέσα μου για πάντα τά μεγάλα ιδανικά για τήν ιδέα τής λευτεριάς καί τής φιλοπατρίας...

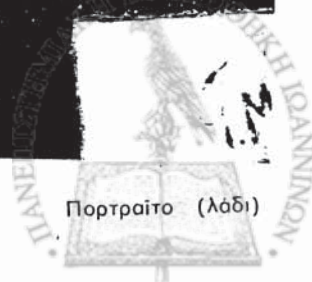
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΖΙΑΛΛΑ-ΜΑΝΤΖΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΜΠΑΛΑΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

Πορτραίτο (λόδι)

KΙΜΩΝ ΤΖΑΛΛΑ

Ἡ θυσία

Καθόταν κι οἱ τρεῖς γύρω στό γυμνό, ξύλινο τραπέζι, στό πίσω μέρος τοῦ μπακάλικου τοῦ Ἄνέστη, πού μετατρεπόταν σέ κρασοπουλιό, τά βράδουα βέβαια, ὅταν τό φτωχικό ἀλεσβερίσι τῆς μέρας σκόλναγε.

Ἐξω, τό χειμωνιάτικο ἀκόσμ ἔπεφτε στά Γιάννινα, γοργό, μελαγχολικό καί παγωμένο. Οἱ ἀπέραντοι μπαξέδες ἐρημώναν σκοτεινοί, τά παλαιϊκά σπίτια ἐφταμανταλωνόνταν, τό χῶμα τῶν δρόμων ἔσφιγγε σκληρό καί κρύο, κι ἡ βραδυνή δροσιά σχεδίαζε πάνω του κρουσταλιασμένα, ἄσπρα ἀστεράκια. Τά φανάρια τοῦ πετρελαίου πού ἄναβε γρήγορα ὁ ξεπαγιασμένος τουρκοκός, μεγάλωναν τήν ἐρημιά τῶν σοκακιῶν. Οἱ Γιαννιώτες εἶχαν κι ὅλα κλείσει τά μαγαζιά τους, εἶχαν σφαιλιστεῖ στό σπίτια τους, σκιαγμένοι ραγιάδες, βιαστικοί ν' ἀπολάψουν τήν φτωχική ψευδαῖσθηση τῆς σιγουριᾶς καί τῆς γαλήνης πού ἔδιναν τά σπίτια τους, προπάντων αὐτά τά παγωμένα, ἀξημέρωτα βράδουα τοῦ ἄγιου χειμῶνα.

Καθόταν κι οἱ τρεῖς τους στό μισόφωτο, γύρω στό ξύλινο, γυμνό τραπέζι, ἔχοντας μπροστά τους γεμάτα τά ποτήρια, ὅπως κάθε βράδυ, ἀμίλητοι, κατσούφηδες, ἀπελπισμένοι, σά νά τοῦς εἶχαν πνιγεῖ τά καράβια. Καθόταν τυλιγμένοι σά σέ μανδύα, ἀπ' τό μελαγχολικό μισοσκοτάδο, πίνοντας τό ρακί τους, βουβοί, μισοπαγωμένοι καί περίμεναν τήν ἀπόλυτη, τήν βαθειά, τήν τελειωτική νύχτα νά πέσει πιά, νά τοῦς λυτρώσει ἀπ' αὐτό τό ἄχαρο, τό μίζερο ἀκόσμ καί τοῦς ἔσφιγγε τό λαιμό καί τοῦς στραγγάλιζε σά σκοινί κρεμάλας.

Ἐπί τέλους, ὅταν τό τελευταῖο ἀχνάρι φωτός ἔφυγε ἀπ' τήν πλακόστρωτη αὐλή καί τά κυπαρίσια τή μαυρολόγησαν στό νυχτωμένο, μισοσυγνεφιασμένο οὐρανό, ὁ Ἄνέστης ἀποφάσισε ν' ἀνάψει τή λάμπα καί σέρνοντας τά πατίκια του τήν ἔφερε καί τήν ἀπίθωσε στή μέση τοῦ τραπεζιοῦ. Σέ λίγο ἔφερε καί τό μαγκάλι πού εἶχε ἀνάψει ἔξω στόν ἀέρα πού ἄρχισε νά σοῦρνεται στήν αὐλή χαμηλός, ὕπουλος καί παγωμένος, προμηνύοντας χιόνι.

Τό μελιχρό φῶς τῆς λάμπας, γλυκό, ὠραῖο, τοῦς ζωογόνησε, φέρνοντας τήν ποθητή λύτρωση τῆς νύχτας. Τά μάτια τους ἀνοιγόκλεισαν εὐχαριστημένα. Ἐγλυψαν μέ τή γλώσσα τους τό τσίπουρο πού εἶχε μείνει στό χεῖλια τους καί στό παχιά τους μουστάκια. Ἡ ζέστα τοῦ μαγαζιοῦ καί τό ἀλκοόλ ἄναψαν τό αἷμα τους πού ἄρχισε νά κυκλοφορεῖ ζεστό, ὀρμητικό στίς φλέβες τους. Ἀναστέναξαν μ' ἀνακούφιση.

Ὁ Ἄνέστης ἔκλεισε τά τεμπέκια τοῦ μαγαζιοῦ. Στό ἀπαλό ἡμίφως διακρινόνταν οἱπραμάτειες, σκούπες, ἄρμαθιές σκόρδα, τσουβάλια μέ μπακαλιάρους καί τζομπόχελαικι ἀλεύρη, κουτιά ξύλινα μέ ξηρά σῦκα, ἕνας τενεκές κατράμι, μπουκάλες μέ φιλό λαιμό, σκονισμένες, παραταγμένες στό ράφια τους χωρίς νά θυμᾶται πιά κανένας τί διάβολο εἶχαν μέσα... Μύριζε μπαχαρικό κι ἀρμύρα.

Γνώριμο, ζεστό, φιλικό μαγαζί, ὅταν ἔξω τ' ἀνάληγτο κρύο σ' ἄρπαζε ἀπ' τά ἄκρα καί σέ καταβρόχθιζε ἄπληστα, σάν ἕνα ἄγνωστο καί συχαμένο σαρκοβόρο πού γυρεύει τήν ψυχή σου. Ὅμορφο μαγαζί, φωτεινό, θερμό, κιβωτός τοῦ Νῶε, στή βαθειά, χειμωνιάτικη νύχτα πού πορευόταν τώρα στό χρόνο, γαλήνια μέ τή μόνωση καί τήν γοητεία τῆς...

Κατέβαζαν τίς κοῦπες μέ τό δυνατό τσίπουρο καί μασοῦσαν τό σκληρό, ἀρμυρό τζομπόχελο. Κάπου-κάπου πέταγαν καί καμιά κουβέντα, κανένα καλαμπούρι, γελοῦσαν... Καί σιγά-σιγά, ὅσο πίναν, ὅσο ἡ νύχτα προχωροῦσε, κάτι φωτεινό, ἀπερίγραπτα ὁμορφο, ἕνας ἀνοιξιάτικος καταράχτης ἄσπρων, χιονάτων νερῶν ἀναδυόταν ἀπ' τὰ φλογισμένα τους σπλάχνα, ἀπ' τό καφτό τους αἶμα, ἕνας ἀπίθανος παράδεισος, μιά μαγική Ἐδέμ. Ὁ ἄθλιος, τρομαγμένος ραγιάς χάθηκε ἀπό μέσα τους. Ἡ καταπιεσμένη ψυχή τους ὀρθώθηκε σά φλόγα, περήφανη, δυνατή, γενναία. Ξεχάστηκαν τὰ κρῦα, θλιβερά σπίτια τους, τό παγωμένο κρεβάτι πού τούς περιμένε ἡ συμβία τους. Ἐφυγε – σάν ἡ πάχνη στό πρωϊνό φῶς – τό πικρό μαράζι τῆς σκλαβιάς.

Καί σπὴν ἔξαψή τους αὐτή, σά μιά μουσική παθητική, πού ἐρχόταν ἀπ' τὰ χρόνια τῆς ὁμορφης νειότης τους, σά μιά παληά, ἀξέχαστη ἀγάπη, ἀπέραντη, δυνατή καί φωτεινή ὅπως ἡ θάλασσα, ἡ Λεφτεριά ἦρθε καί τούς γέμισε τὰ μάτια δάκρυα. Καί κυτώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλο, χαμογέλασαν μέ κατανόηση, ξέροντας τί ἦταν αὐτό πού τούς ἔφερνε κάθε βράδυ στό κρασοπουλιό τοῦ Ἀνέστη.

* * *

Ὁ παπᾶ - Κώστας, ὁ παπᾶς πού κανένας φρόνιμος, θεοσεβούμενος Γιαννιώτης δέν εἶχε σέ ὑπόληψη, ἀφοῦ δέ σεβόταν καθόλου τό ἱερό του σχῆμα, δέν ὑπολόγιζε τή θέση του, τήν ἀποστολή του στά μαῦρα χρόνια πού περνοῦσαν, γυρνώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, βρίζοντας, μπεκρουλιάζοντας σάν ὁ ἔσχατος χαμάλης τῆς ἀγορᾶς, μίλησε μέ τή βροντερή του φωνή. Ἦταν ἕνας πάπαρος, ἕνα σωστό βουνό, ξανθός μέ ἄγρια κι ὁμορφα μαζί βαθεῖα γαλάζια μάτια, σωστός «Φράγκος». Εἶπε:

– Κάνα νέο ἀπόψε δάσκαλε:

Αὐτός πού τόν εἶπε δάσκαλο, ἕνας λιγνός, μεσόκαιρος μέ ὑπογένειο, βρώμικο κολάρο, λιγδωμένη βελάδα, πού καθόταν ἴσιος, συμαζεμένος σπὴν καρέκλα του, προσπαθώντας νά διατηρήσει τήν ἀνύπαρχτη ἀξιοπρέπειά του, κύταξε τόν παπᾶ μέ τὰ θολά του μάτια – μάτια μπεκρῆ, σκεπασμένα μέ πέτσα ὅπως τῶν σκυλιῶν. Τόν κύταξε πολύ, λές καί τόν ἐβλεπε γιά πρώτη φορά καί τοῦ ἀπάντησε διακοπτόμενος ἀπό λόξυγκα.

– Εὐχάριστα νέα παπα - Κώστα, λίαν εὐχάριστα. Ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς προετοιμάζεται διά τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἠπειροῦ, τῆς μαρτυρούσης ὑπὸ τόν βάρβαρον ζυγόν. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καί ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος θά πραγματοποιήσουν ἠνωμένοι τό προαιώνιον ὄνειρον, τό ὄνειρον τῆς μεγάλης Ἑλλάδος. Ὁ Ὀθωμανός καταρέει. Πιστεῖω ἀκραδάντως ὅτι καί ἡ Κωνσταντινούπολις ἀκόμη θά γίνῃ ἰδική μας. Ὡς μου εἶπεν ὁ πρόξενός μας...

– Κόφτο δάσκαλε, εἶπε ἀπότομα ὁ παπᾶς. Ὅσο θέλει νά δεῖ ἐμένα ὁ Δεσπότης, ἄλλο τόσο θέλει ὁ πρόξενος νά δεῖ τήν ἀφεντιά σου. Μπεκροκανάτες σάν ἐλόγου μας, δέν ἔχουν πέραση. Κίβδηλα γρόσια...

Ὁ δάσκαλος σήκωσε τούς ὦμους ἀδιάφορος, ρούφηξε μιά γερὴ ρουφηξιά τσίπουρο καί συνέχισε.

– Ὡς μοῖ εἶπε ὁ νεαρός γραμματεὺς τοῦ προξενείου, παλαιός ἀγαπητός μου μαθητής, ἡ Ἑλλάς προπαρασκευάζεται διά πόλεμον καί ἱερά συμμαχία ὄλων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν κατὰ τοῦ ἀλλοπίστου σχεδιάζεται. Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἀπολυτρώσεως παπα - Κώστα, πλησιάζει. Ἐσο βέβαιος. Ἀρχίζει μάλιστα – ἐδῶ ὁ δάσκαλος χαμήλωσε τή φωνή του – καί ὀργάνωσις κομιτάτου. Τό καί σπουδαιότερον.

– Τό ἴδιο τό τροπάρι μᾶς ψέλνεις χρόνια τώρα, δάσκαλε, εἶπε χαμογελώντας ὁ τρίτος τῆς παρέας. Τό τσίπουρο σέ κάνει νά βλέπεις τὰ πράματα ὅπως σοῦ ἀρέσουν...

Ἦταν ἕνας γύφτος, ἀσήμαντος ἄνθρωπος, χωμένος στά φτηνά ρούχα του, πού εἶχαν χάσει τό χρῶμα τους, οὐδέτερα κι ἀνέκφραστα, μέ ψηλές κάλτσες γκόλφ. Ἦταν τροχιτζίης καί κουβαλοῦσε τό τροχιστήρι σπὴν ράχη του, μόνιμη καμπούρα καί στίς διχάλες τῶν δαχτύλων εἶχε περασμένα τὰ σουβλιά του – ἔτσι ἐμεινε σπὴν μνήμη τῶν Γιαννιωτῶν. Τό ἀλκοὸλ, ὅπου εἶχε βουλιάξει, τόν ἔκανε νά πάρει θάρρος, νά βγεῖ ἀπ' τήν ἀσημαντότητά του, ὅπως ὁ σάλιαρος ἀπ' τό καβούκι του καί νά περάσει τό ὄριο τοῦ σεβασμοῦ πού ὁ ἴδιος εἶχε χαράξει ἀπέναντι στό δάσκαλο, πού ὅσο κι ἂν τόν εἶχε διαβρώσει τό ἀλκοὸλ ἦταν σεβαστός, σοφός – «καλό τυρί σέ

PMΓA

σκύλινο τομάρι», όπως έλεγαν οι φρόνιμοι νοικοκυραίοι τῶν Γιαννίνων.

– Σκασμός, γύφτε, εἶπε ὁ παπᾶς, πού δέν άνεχόταν κανένα σύγγεφο στό μακάριο, γαλανό οὐρανό πού εἶχε ἀνοίξει μέσα του. Ἔχει σίγουρες πληροφορίες ὁ δάσκαλος. Ὁ γραμματικός τοῦ προξένου εἶναι στέρος ἄνθρωπος, τόν ξέρω κι ἐγώ. Μοῦ φαίνεται πῶς σύντομα θ' ἀκούσουμε καλά χαμπέρια. Ὁ Θεός βοηθός!

Τό χαμόγελο ἔφυγε ἀπό τά χεῖλια τοῦ γύφτου, πού ξαναγύρισε στή μηδαμινότητά του δίχως μνησικακία. Ρούφηξε γιά παρηγοριά τό τσίπουρό του καί τραγάνισε ἕνα σκληρό, μουσκεμένο στό λάδι, κομάτι τζοπόχελο.

«Ὁ, τι εἶναι νάρθει, θάρθει...»

Ἐξω ἀκούστηκε τό σφύριγμα τοῦ ἀνέμου πού αὐξάνει καί θροοῦσε στά δέντρα τῆς αὐλῆς. Ἦταν χιονιάς.

Μεῖναν γιά λίγο σιωπηλοί, ἀκούγοντάς τον. Τόν αἰσθάνονταν ἔντονα τήν ὥρα αὐτή, σάν κάτι ζωντανό, σά μιά πνοή οἰκουμενική, πού τούς ἔνωσε μ' ὄλο τό σύμπαν.

«Ἐπὲρ πλεόντων, ὀδοιπορούντων», μурμουρίσει ὁ πάπαρος. «Ἐδῶ θά φέρει χιόνι ὁ νότος, στή θάλασσα φουρτούνα...»

Ἀπολάμβανε τή ζεστασιά τοῦ μαγαζιοῦ πού μύριζε γλυκά, μπαχαρικά καί κανέλα – «νήσος τῶν τροπικῶν» ὅπως ἔλεγε ὁ δάσκαλος πού πολλά χρόνια τῆς νειότης του εἶχε δασκαλέψει στίς ρωμαϊκές κοινότητες τῆς Ἀφρικῆς. Αἰσθάνονταν τό αἷμα νά κοχλάζει ζεματιστό στίς φλέβες του. Ἡ δύναμη τῶν μυῶνων του τόν τυραννοῦσε, ζητοῦσε νά ξεσπάσει σέ κάτι βίαιο, ὀρμητικό.

«Δέν ἦσουν γεννημένος γιά παπᾶς, παπᾶ - Κώστα», εἶπε στόν ἑαυτό του.

«Περισσότερο γιά ληστής».

ἄκουσε μιά φωνή μέσα του.

«Ἐνας ληστής πού θάκοβε μόνο κεφάλια τούρκων».

Ὅπως συνείθιζε, προπάντων ὅταν ἦταν πιωμένος, ἄρχισε τό μονόλογο.

* * *

Δυό χτυπήματα διακριτικά ἀκούστηκαν στήν πόρτα, ὕστερα βήματα πού χάθηκαν στή νύχτα μαζί μέ τό σύρσιμο σπάθας στό λιθόστρωτο.

– Ὁ πολιτσάνος, εἶπε ὁ Ἀνέστης, πού παράμερα, ἦταν βυθισμένος στό λήθαργο, πού τόν εἶχε ρίξει ἡ χαύνωση τοῦ ζεστοῦ μαγαζιοῦ. Ὁρα νά τό δίνετε λεβέντες μου. Κι αὐριο μέρα ξεμερώνει. Κι εὐχομαι νά ναι ὁ τελευταῖος χειμῶνας πού ἡ τούρκικη σημαία άνεμίζει στό Μπαϊρακλή Τζαμί.

– Ἀμήν, εἶπε ὁ γύφτος, πού πειθαρχικός εἶχε κι ὅλα σηκωθεί.

Ὁ παπᾶ - Κώστας ὀρθώθηκε μέ κόπο καί τό χαμηλοτάβανο μαγαζί φάνταξε μικρότερο. Κάτι γρύλισε καί μπρός αὐτός, πίσω οἱ δυό του φίλοι, ἦρθαν στήν πόρτα πού εἶχε μισανοίξει ὁ Ἀνέστης, περιμένοντας.

– Καληνύχτα, άνέστηε Ἀνέστη, χαιρέτησε ὁ δάσκαλος πού ἔκανε τό καλαμποῦρι του, ἄν καί μεθυσμένος.

– Καλό ξημέρωμα...

Ὁ παπᾶ - Κώστας κοντοστάθηκε γιά λίγο κι εἶπε:

– Καί γρήγορα Λευτεριά ὀρέ!..

* * *

Ὁ παγωμένος χιονιάς τούς ξύρισε τά μούτρα. Ἀραιές νιφάδες χιονιοῦ τούς πασπάλισαν καί κάθησαν στά μουστάκια καί στά γένια τους. Ὁ γύφτος χώνεψε στά κουρέλια του, ὁ δάσκαλος σήκωσε τό γιακά τῆς βελάδας του.

Ὁ παπᾶ - Κώστας στεκόταν ὀρθιος, πελώριος, ἄτρωτος ἀπ' τό κρύο καί τό χιόνι, φλογισμένος, ἀγκουσεμένος.

Ξαφνικά μιά σκιά ὀρθώθηκε μπροστά τους, γλιστρώντας ἀθόρυβη ἀπ' τό σκοτάδι τοῦ σοκακιοῦ. Ἦταν ἕνας φτωχός ἄνθρωπάκος, περιφρονημένος, γιατί δούλευε στούς τούρκους καί μπανόβγαινε ἐλεύθερα στά σπίτια τους.

Στάθηκε μπροστά τους φωτισμένος ἀπ' τό φῶς πού ἔφτανε ξεψυχισμένο ἀπ' τό μακρινό,

θολό φανάρι ταπεινός, ξεπαγιασμένος, δυστυχισμένος.

Ἡ παρέα, πού ἐτοιμαζόταν νά διαλυθεῖ, τόν κύταξε καχύποπτα.

– Παπᾶ μου...

Ἡ παπᾶ - Κώστας συνοφρυώθηκε. Τοῦ ἤρθε νά τόν ἀρπάξει τόν ἀνθρωπάκο, νά τόν σκίσει στά δυό μέ τά φοβερά χέρια του, νά ξεθυμάνει πάνω του τήν ἀγκούσα του.

– Τί εἶναι ἀντίχριστε;

Ἡ φουκαρᾶς κόμπιασε.

– Σκόλα το ὄρε τουρκόσκυλε.

– Παπᾶ μου, οἱ τουῦρκοι θά σέ σκοτώσουν! Εἶπε γρήγορα ὁ ἀνθρωπάκος.

Ἡ φοβερή φράση ἔμεινε μετέωρη, δέ μπόρεσε νά διαπεράσει τό θολό πλέγμα τοῦ ἀλκοόλ πού ἀπομόνωνε τόν παπᾶ - Κώστα στή μακαριότητά του. Οἱ δυό ἄλλοι ὁμως, μ' ὄλο τό βαρύ τους μεθύσι, τά χρειάστηκαν.

– Λέγε, ἀνθρωπέ μου, εἶπε ἀνήσυχος, σκιαγμένος ὁ δάσκαλος. Ἐξήγησέ μας τί πρόκειται νά συμβεῖ.

Ἡ παπᾶ - Κώστας στεκόταν σιωπηλός, ἀδιάφορος, ὀλόμαυρος, πελώριος στή νύχτα, ὅπου πλήθαιναν οἱ νιφάδες τοῦ χιονιοῦ στρώνοντας ἀθόρυβα στό λοθόστρωτο, τό ἄσπρο σάβανό τους.

– Αὔριο τό πρωῖ, στόν ὄρθρο, συμπλήρωσε ὁ ἀνθρωπάκος, βιασμένος νά φύγει. Αὔριο τό πρωῖ, ὅταν ὁ παπᾶ - Κώστας θά πάει στήν ἐκκλησιά του. Θά τούχουνε καρτέρι. Ἀπό καιρό τό σχεδιάζουν αὐτό οἱ Τουρκογιαννιώτες. Συμβούλια καί διαβούλια μέ τά τζιμπούκια τους καί τούς ναργικέδες τους, πότε στό ἕνα σπίτι, πότε στό ἄλλο. Πήραμε λέει μεγάλη ὄφρυδα ἐμεῖς οἱ χριστιανοί. Ξεχάσαμε ὅτι εἴμαστε ραγιάδες. Καρτεροῦμε τή Λευτεριά. Τούς ἄκουσα μέ τ' αὐτιά μου...

– Ἄς ἔρθουν ὄρε τά τσογλάνια, ξέσπασε ὁ παπᾶ - Κώστας πού πῆρε φωτιά. Ἄς ἔρθουν νά μέ βαρέσουν. Ἐδῶ! Καί χτύπησε μέ τίς βαρειές γροθιές τό φαρδύ του στέρνο πού ἀντήχησε σά τύμπανο.

Οἱ δυό του φίλοι πέσαν τότε πάνω του συγκινημένοι καί μεθυσμένοι.

– Μήν πᾶς αὔριο στήν ἐκκλησιά παπᾶ - Κώστα. Κάτσε νά ξεκαθαρίσει ἡ κατάσταση κι ὕστερα βλέπεις. Κανένας δέ θά σέ κατηγορήσει, εἶπε ὁ γύφτος.

– Ὁρθῶς ὁμιλεῖ ὁ ἀθίγγανος, συμπλήρωσε ὁ δάσκαλος καί τά μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα – εἶχε μιά εὐσυγκινησία πού τόν ἔκανε κωμικό.

– Ἄς ἔρθουν τά τσακάλια, ξανάπε ἐξαγριωμένος ὁ παπᾶς. Δέν τούς σκιάζομαι. Ἡ Λευτεριά χαράζει ὄρε. Γάμος χωρίς σφαχτάρια δέ γίνεται. Γύρισε στόν ἀνθρωπάκο.

– Γκρεμοτσακίσου ἐσύ!

Τόν ἀνθρωπάκο τόν ἤπιε ἡ νύχτα...

– Ἄφες αὐτόν, εἶπε ὁ δάσκαλος. Θά λάβει ψύχραιμον ἀπόφασιν τήν πρωῖαν.

Ἡ ἄνεμος φυσοῦσε ἤσυχος καί παγωμένος. Οἱ ἀραιές νιφάδες στροβιλιζόταν πάντα στόν ἀργό, σιωπηλό τους χορό.

Ἡ παπᾶς ἔβαλε τίς χεροῦκλες του στίς τσέπες τῆς πατατούκας του καί διέταξε βλοσυρός.

– Σκορποχώρι!.. Καί μέ μεγάλες, κλονιζόμενες δρασκελιές πῆρε τό δρόμο πού πήγαινε στό Κάστρο, στό σπίτι του.

Οἱ δυό μείναν γιά λίγο κυτώντας τον, ὥσπου τόν ἐπνιξε ἡ νύχτα. Ἦταν παγωμένοι, λυπημένοι, σκιαγμένοι. Ἐνοιωθαν νά ξυπνάει μέσα τους σιγά - σιγά ὁ θλιβερός ραγιάς πού τό ρακί εἶχε γιά ἕνα διάστημα πατικῶσει.

Ἐπὶ ὕστερα λέγοντας ἕνα χαμηλόφωνο «καληνύχτα» διπλωμένοι ἀπ' τό σκληρό κρῦο πού δάγκωνε, χάθηκαν στό βαθύ σκοτάδι.

Ἡ παπᾶς συνέχισε τό δρόμο του μονολογῶντας. Ἡ θανάσιμος κίνδυνος – οἱ τουῦρκοι δέν ἔπαιζαν κι οἱ ἀποφάσεις τους ἦταν ἀργές μά πάντοτε ἀμετάκλητες – δέν εἶχε ἀκόμα διεισοδύσει στό πνεῦμα του, τό θολωμένο, τό ναρκωμένο ἀπό τό τσίπουρο. Ἡ ἐξαψή του διαρκοῦσε καθῶς χτυπιόταν στούς τοίχους, μέσ τό ἀπόλυτο σκοτάδι τῶν στενῶν λιθόστρωτων σοκακιῶν, πού ὀδηγοῦσαν στό Κάστρο. Τά χεῖλια του ἐκστόμιζαν βαρειές ἀπειλές κι αἰσθανόταν – περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά – τόν παράξενο, ζώδη ἐρεθισμό πού διακλαδιζόταν στό εἶναι του καί ζητοῦσε ἀσίγαστος, ἕνα βίαιο, αἰματηρό ξέσπασμα. Μά κανένας νυχτοφύλακας δέ βρέθηκε στό δρόμο του καί σέ λίγο ὁ παπᾶς ἀντίκρουσε τό πελώριο Κάστρο πού εἰσχωροῦσε βαθειά στή Λίμνη μέ τίς ἐπάλξεις

Αυτόκτονια μίος γυναίκας

ΓΕΟΦΙΛΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑ

του και τούς πύργους του, πió μαύρο κι άγριο άπ' τή χειμωνιάτικη νύχτα, μέ τά τείχη του μόνιμα ύγρά – φοβερό σύμβολο τής άνάλητης προαιώνιας τυραννίας, άπαίσιο σκιάχτρο, ίδιο στοιχίο, ικανό νά πτοήσει και τή γεναιότερη ψυχή. Μά ό παπās βνρίζοντας κι άπειλώντας πέρασε τή μεγάλη πύλη του όπου ένα φανάρι φώτιζε τίς ύγρές καμάρες της και τό νερό έσταζε νύχτα - μέρα και χάθηκε στά θεοσκοτεινά σοκάκια. Σέ λίγο δρασκέλιζε τό κατώφλι του χαμηλού φτωχικού του σπιτιού. Ή παπαδιά κοιμόταν. Ξεντύθηκε γρήγορα κι έπεσε στό παγωμένο κρεβάτι όπου άμέσως τόν πήρε...

Ήξω, στήν άκρα σιγή, τό χιόνι άραιό, στροβιλιζόταν πάντα. Ήπόμακρα άκούστηκε στή νύχτα ένα σκυλί του παζάρμπαση πού άλύχτησε...

* * *

Χαράματα ξύπνησε ό παπās – όπως πάντα του συνέβαινε όταν έρχόταν (και πότε δέν έρχόταν) τό βράδυ πιωμένος.

Ή φτωχική κάμαρα φωτιζόταν άπ' τό τρεμουλιαστό, ειρηνικό φώς του καντηλιού πού έκαιγε μπρός σέ σοβαρές, ύπερκόσμιες, άσκητικές μορφές άγιών.

Ήταν ήσυχά. Ήσπρογιάλιζε στίς κορφές των χιονισμένων βουνών ή χαραυγή κι ό αύγερινός είχε βγει στον καθαρισμένο, άνεπαίσθητα χλωμό ουρανό κι έλαμπε μέ τό μακρυνό γλυκό, άνέσπερο, παρηγορητικό φώς του. Κοκόρια λάλησαν στή νύχτα, προμηνύοντας τό τέλος της.

Πικραμένος ήταν ό παπās στήν ώρα αυτή... Τό τσίπουρο είχε πιά χωνέψει, ή καρδιά του χτυπούσε βαριά, τό κεφάλι του πονούσε, τό στόμα του ήταν φαρμάκι. Μά τό χειρότερο ήταν, ότι τήν ώρα αυτή οι σκέψεις του έπαιρναν μία τραγική, έπίφοβη άναγλυφικότητα. Ήταν «ένώπιος ένωπίω» δίχως ψευδαισθήσεις, ύπεκφυγές και ξεγελάσματα. Στεκόταν όρθιος, συντριμμένος ύπόδικος, σ' ένα άόρατο, άνηλέητο δικαστήριο – πού ήταν ή ίδια του ή μοίρα.

Στοχάστηκε τήν οικτρή του θέση. Ήταν πρώτα - πρώτα, ένας έξαθλιωμένος ραγιάς πού ή ζωή του, ή τιμή του, ό άντρισμός του, ήταν στή διάθεση του κάθε τούρκου. Ήταν λέξεις κούφιας, δίχως περιεχόμενο. Ήστερα, άνάμεσα στους χριστιανούς, ή ύπόληψή του ήταν άνύπαρκτη. Ήταν ένας παπās περιφρονημένος, «παράδειγμα πρός άποφυγή» για τούς θεοσεβούμενους, έγκρατες, φρόνιμους πατριώτες του κι ό Δεσπότης τόν είχε στή μπούκα του τουφεκιού, μόνιμα όργισμένος έναντίον του κι ήταν άγνωστο γιατί άκόμα δέν τόν είχε ξυρίσει, για νά πάψει νά σκανταλίζει τό ποιμνίο του και νά προβάλλει τήν άγια πίστη κάθε μέρα. Ήταν ένα ρεμάλι πού ρύπανε και ντρόπιαζε τό ιερό σχήμα του.

Κάτω άπό τό πάπλωμα ό παπās σήκωσε τίς χερούκλες του και σκέπασε τό μούτρο του. Δάκρυα συντριβής πλημμύρισαν τά μάτια του κι άπό τά βάθη τής άπλοϊκής του ύπαρξης δεήθηκε στον ύψιστο νά τόν συγχωρέσει.

– Λυπήσου τόν άθλιο δούλο σου Δέσποτα. Δός του τή δύναμη νά ξαναγυρίσει στον ίσιο δρόμο τής άρετής...

Τότε ή σκέψη του πήδηξε αίφνίδια στή φοβερή προειδοποίηση του φτωχού άνθρώπου: «Αύριο στον όρθρο οι .τούρκοι θά σέ σκοτώσουν παπā - Κώστα!..».

«Διάλεξαν παπā», σκέφτηκε πικρόχολα. «Θά χαραμίσουν τά βόλια τους...».

Δίπλα του ή παπαδιά κοιμόταν άκόμα τόν ύπνο του δικαίου. Τήν κοιτάξε μέ προσοχή – πρāμα σπάνιο. Ήταν ένα άσήμαντο πλάσμα, ύπάκουο, μέ βουβό θαυμασμό για τήν άφεντιά του – ήταν ό μόνος άνθρωπος πού τόν σεβόταν και τόν θαύμαζε, εκτός άπ' τά δυό άλκοολικά μέλη τής παρέας κι όλο τό συνάφι των μπαντίδων των Γιαννίνων πού μπεκρούλιαζαν σαν κι αυτόν κάθε βράδυ σ' άναρίθμητα κρασοπουλιά τής πόλης και δέρονταν μέ τούς πολιτσάνους.

Ήνα άπροσδόκητο κύμα στοργής κι εύγνωμοσύνης τόν πλημμύρισε γι' αυτή τήν ήρεμη, ταπεινή ύπαρξη πού παραστεκόταν πάντα μέ τήν άφοσίωση του σκύλου και πού έπεξετάθηκε και για τήν παρέα του, τό δάσκαλο και τό γύφτο. Ήταν ένα άίσθημα παράξενο πού χάραξε τήν ψυχή του, γλυκό και τρυφερό και ματωμένο – σαν ένας άποχαιρετισμός!..

Και τότε φωτίστηκε άπ' ένα φώς πού εισώρμησε ξαφνικά έντός του: Κατάλαβε πώς δέν θά τούς ξανάβλεπε. Πώς θά πήγαινε και σήμερα στον όρθρο, άδιαφορώντας για τό άδυσώπητο μήνυμα. Δίχως καλά - καλά νά τό συνειδητοποιήσει, ένα χρέος ιερό, έξιλεωτικό, μία έπιταγή άπαραβίαστη πού έρχόταν άπό σκοτεινά βάθη, τόν έσπρωχναν στό δρόμο τής θυσίας, αυτό τό

κρύο, τό χειμωνιάτικο πρωϊ πού παρουσιαζόταν σιγά-σιγά, αναπότρεπτο κι άμετάκλητο, σάν όρισμένο άπ' τό ίδιο του τό πεπρωμένο.

Μιά σκληρότητα πέτρωσε τήν ψυχή του. Μοχθηρά είπε στόν έαυτό του.

- Παπᾶ - Κώστα, θά πᾶς στόν όρθρο!

Σηκώθηκε άθόρυβος. Πλύθηκε, χτενίστηκε προσεκτικά, έστρωσε τά κόκκινα γένια του. Ντύθηκε τά καλά του ράσα, φόρεσε τά καινούργια του σιβάλια. Έφκιασε μόνος του τόν καφέ και τόν ρούφηξε ήσυχα, άπολαμβάνοντας τή γέψη και τήν εύωδιά του.

Έξω είχε φέξει.

Έρθε πάλι στό κρεβάτι όπου ή παπαδιά άκόμα κοιμόταν. Τής έσιαξε άνάλαφρα τό σκέπασμα, τήν κύταξε γιά λίγο και τά γαλανά του μάτια ήταν τώρα άπίθανα γλυκά, ταπεινωμένα, δίχως τή συνηθισμένη άπάδα κι άγριάδα. Έστερα, προσέχοντας μήν τήν ξυπνήσει, άνοιξε τήν πόρτα και βγήκε στό δρόμο.

Είχε συγνεφιάσει πάλι κι είχε γίνει ένα πρωινό ήσυχο, καθαρό και παγωμένο. Ένα φτηνό χιόνι είχε σκεπάσει τήν πολιτεία. Όπως κάθε πρωϊ, ξαναπήρε τό δρόμο γέροντας δεξιά τό μεγάλο του κεφάλι μέ τό πελώριο καλυμαύχι, τά χέρια του ένωμένα μπροστά. Περπατούσε άθόρυβα, μαλακά στό λεπτό χιόνι πού είχε στρωθεί στόν έρημο δρόμο. Κι όπως πάλι τό συνείθιζε, άρχισε κάτι νά σιγοπέλνει μέ τή γλυκειά, μπάσα φωνή του.

Έτσι άργοπερπατώντας, πέρασε τούς στενούς δρόμους μέ τά κατάκλειστα, παραταγμένα σπίτια και βγήκε στήν έξοχή. Κι όσο προχωρούσε κι όσο ζύγωνε στήν Έκκλησιά του, ή άγωνία αύξαινε μέσα του και πλήθαινε κι άρχισε νά τυλίγει τήν ψυχή του, μαύρη, και πυκνή, όπως ό κιός.

* * *

Οι δυό άρβανίτες ήταν πλαγιασμένοι στήν παγωμένη γή, κουλουριασμένοι σά φίδια στίς μαύρες φλοκιστές τους κάπες, σ' ένα βαθούλωμα του γυμνού, άνάλαφρα χιονισμένου λόφου πού ύψωνόταν πάνω άπ' τήν έξοχική έκκλησιά.

Χωμένους, στίς κάπες είχαν και τούς γκραδες πού οι κάνες τους πεταγόταν άπ' τό άνοιγμά τους. Περίμεναν.

Κάτω άπ' τά λερά, άσπρα φέσια τους, τά κακοτράχαλα, άχαρα μούτρα τους ήταν μαυροκόκκινα, συφοριασμένα άπ' τό δυνατό κρύο, και στά ξεπλυμένα γαλάζια μάτια τους άνοιγόκλειναν μέ ένταση, τά δίχως ματοσίνοια βλέφαρά τους. Τά μεγάλα, κυρτά αυτιά τους είχαν μισοπαγώσει, όπως και τά πόδια τους στά γουρνοτσάρουχα.

Περίμεναν. Περίμεναν καρτερικά, μέ τό βλέμα στυλωμένο στό δρόμο άπ' όπου θά ξεμύτιζε ό παπᾶ - Κώστας.

Ό ένας άρβανίτης έβγαλε ένα φλασκι τσίπουρο και ρούφηξε. Έστερα τό έδωκε στόν άλλο πού έκανε τό ίδιο. Τό δυνατό ύγρό πέρασε στά σπλάχνα τους και γοργά τούς έφερε θερμότητα και ζωή.

Ό πρώτος είπε:

- Γιε έκέκιε.

«Άσκημο πράμα».

Ό άλλος τόν κύταξε, κατάλαβε κι άπάντησε.

- Ναϊσκε.

- Τό ξέρω τό παπᾶ - Κώστα. Ντόμπρο, καλό άνθρωπο. Γιε έκέκιε νά τόν σκοτώσουμε έτσι...

Ό άλλος τόν ξανακύταξε.

- Ούρδερ.

«Διαταγή».

είπε ξηρά.

- Ούρδερ.

Επανελάβε κι ό πρώτος.

Ήταν άρβανίτες και στό αίμα τους ή μισθοφορική ύποταγή όπως κι ή μπέσα, μεταδινόταν από γενιά σέ γενιά, σάν ή άρώσθεια. Άποστρεφόταν τήν πράξη τους, μά σκύβαν υπάκουα τό κεφάλι. «Ούρδερ!..».

Ξαφνικά ό ένας είπε:

ΠΕΤΡΟΥ ΜΠΕΧΛΗ

Πίνοντας καφέ (μολύβι)

- Νάτο.

Ο παπα - Κώστας φάνηκε πέρα, στον έξοχικό δρόμο. Φάνταζε στο σκληρό, καθαίο φως, μαύρος πελώριος. Περιπατούσε άργά με τό μεγάλο κεφάλι βαϊσμένο πάντα, με τά χέρια δεμένα μπροστά καί σιγώμενε...

Είδε τήν έκκλησιά του, γκριζα στο άσπρο πρωί, με τά κυπαρίσια της καί τό λεπτό καμπαναριο, περιτειχισμένη στα ψηλά της τείχη. Λαχτάρησε γλυκά.

“Αν θά μοϋ ρίξουν, έδώ θά γίνει», σκέφτηκε.

Έστρεψε καί κύταξε έξεταστικά ένα γύρο τούς χαμηλούς λόφους, όπου τόπους - τόπους, τό χιονί άσπρολογοϋσε. Δέν είδε τίποτε.

Άριστερά του ή συνειθισμένη, πρωινή όμίχλη του κάμπου άρχισε νά ξεφτίζει, νά ξεσκίζεται άθόρυβα, μαλακά σε σταχτιά ξεσκίδια. Άνάμεσά τους φαινόταν μακρινά τά σπίτια τών χωριών του κάμπου. Άπόμακρα, άκούστηκε μιά καμπάνα, ένα ήμερο μουκάνισμα γελάδας.

Άπότομα τά ψηλά σύγνεφα του ούρανού ραγίστηκαν σε φωτεινές ρωγμές καί χύθηκε τό φως του ήλιου πού έλαμπε πάνω τους όλόλαμπρος, στο αιώνια γαλάζιο βασίλειό του.

«Θά ξεκόψει. θά κάνει καλή μέρα σήμερα. Κι ή Λεφτεριά μας πλησιάζει...»

Μουρμούρισε ξανά:

«Ή Λεφτεριά μας πλησιάζει...».

Ήταν άπίθανα γλυκειά ή σκέψη αυτή του παπα - Κώστα, ένα μακρινό όνειρο κάποιας βραδυάς, άφάνταστα όμορφο κι άνοιξιάντικο, μιά γεύση παιδικού παραμυθιοϋ. Ήταν τόσο γλυκειά, πού σχεδόν του έφερε πόνο.

Δάκρυσε ό παπας καί λύγισε.

Ή καλή παπαδιά του ήρθε στο νοϋ, ή παληοπαρέα πού θά όρφάνευε, τό ζεστό μαγαζί του Άνέστη - «τροπική νήσος...».

«Θά σε θυμούνται παπα - Κώστα όσο θάρθει ή Λεφτεριά. Θά σε θυμούνται καί θά σε δοξολογοϋν πού έκανες τό χρέος σου στην πίστη καί στο έθνος σου - πρώτος καί καλύτερος ό Δεσπότης πού σήμερα σε άνασκένεται. Κι ύστερα, όταν ή γαλανόλευκη κυματίσει στο Σαράγι κι ό τουρκος διωχτεί θά σε λησμονήσουν, σά νά μήν έζησες ποτέ...». Έτσι σκέφτηκε με πίκρα ό παπα - Κώστας.

Είχε ζυγώσει στην έκκλησιά του. Αυτόματα έχωσε τό χέρι του, στή μεγάλη τσέπη του ράσου κι άδραξε τό μεγάλο βαρύ κλειδί της καστρόπορτας. Ένας κόμπος έσφιξε τό λαιμό του, μιά τρελή έλπίδα φτερούγισε μέσα του. Αισθάνθηκε ιδρωμένος στο κρϋο πρωί. Τά χείλια του μουρμούρισαν:

«Κύριε, παρελθέτω άπ' έμοϋ τό ποτήριον τούτο...».

Έχωσε τό κλειδί στην κλειδαριά πού έτριξε...

Τότε οι δύο Άρβανίτες σηκώθηκαν. Έβγαλαν τούς γκράδες καί σημάδεψαν.

Τήν κρϋα άτμόσφαιρα ξεσκισαν δυό μπαταρίες πού αντίλαλησαν στην έρημιά... Ό παπα - Κώστας ένωσε τά βόλια πού τον ξεσκισαν, τον πέρασαν. δέν πόνεσε. Σά νά τούδωκαν δυό γερά, ξερά χτυπήματα στις πλάτες, με μυτερό ξύλο... Μά κάτι λύθηκε μέσα του, τά πόδια του λύγισαν καί τά μάτια του σκοτεινίασαν. Άρπάχτηκε άπ' τό μεγάλο κλειδί καί στην άπόγνωσή του, δοκίμασε νά τό στρίψει μ' όση δύναμη του άπόμεινε.

Τότε άκούστηκε ακόμα μιά μπαταρία κι ό παπας γονάτισε μπρός στή μεγάλη, ξύλινη πόρτα της έκκλησιάς, πή ντυμένη με χοντρό σιδερόφυλλο, σά νά τήν άγκάλιαζε, σά νά τήν προσκυνούσε.

Άνάσανε γοργά, βαρειά. Με όρθάνοιχτα μάτια πού είχε βουρκώσει ή άγωνία, κύταξε ψηλά τον ούρανό. Τόν είδε άσπρο, άνέκφραστο. Πάνω όμως άπ' τό χιονισμένο Περιστερι, τά μάτια του συνάντησαν ένα κομάτι γαλανό, γλυκό, καί όμορφο πού του χαμογελοϋσε φιλικά, σαν κάποιος νά τον καλωσώριζε στον ούρανό... Καί κυτώντας τό ό παπα - Κώστας, έγυρε μαλακά στην κρϋα γή κι ήσυχά - ήσυχά, παρέδωκε τό πνεϋμα του...

ΚΙΜΩΝ ΤΖΙΑΛΛΑΣ

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

«ΛΕΥΤΕΡΙΑ»

Είναι καιρός συγκομιδής
τῶν ξεχασμένων μας νεκρῶν
τ' ἀπομεσήμερο καθὼς χτυποῦν
τοῦ ἑσπερινοῦ οἱ καμπάνες...
Γεμάτα τὰ ποτήρια
ξεχείλισαν στήν ὥρα τῆς σιωπῆς
καί μακριά ἀπ' τῆς γῆς τόν νόμο
διαβαίνει τό χλωμό φεγγάρι...
Ἄνάμεσα σέ σύννεφα πυκνά
σέ πόλεις νυσταγμένες πού προσμένουν
κέρνα με νέκταρ καί ὄχι λωτό
μέχρι νάρθη ὁ νέος ὄρθρος...
Τό μήνυμα τῆς λευτεριᾶς μᾶς ἀχνοφέγγει
προχωρώντας ἀνάμεσα ἀπ' τῆς Χιλῆς τὰ σύννεφα
κι' ἀπ' τ' ἀκρογιάλια τοῦ χάλκινου νησιοῦ
φτάνει μακριά στήν ἔρημο τῆς Παλαιστίνης.

ΠΕΤΡΟΥ ΜΠΕΧΛΗ

ΤΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑ Γ. ΤΣΑΟΥΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ (Διήγημα)

Στό Δροσοχώρι – όμορφο και παραγωγικό χωριό στους πρόποδες του Δρίσκου – πού υπηρέτησα δάσκαλος κι έχω ψυχικό δεσμό με τούς ανθρώπους του, ζούσε ο Νικόλαος Μελιγγιώτης ο Κολιογιάννης, όπως τόν έλεγαν οι χωριανοί του. Καλός άνθρωπος και νοικοκύρης.

Κάθε χρόνο, στις 21 Φ/βρίου, τήν ώρα πού μιλούσα για τή λευτεριά στή δοξολογία πού κάναμε στήν κεντρική εκκλησία του Άγιου Παντελεήμονα, τόν έβλεπα νά κλαίει άπαρηγόρητα.

Δέν ήταν μιά άπλή συγκίνηση, αλλά κάτι πού τόν συγκλόνιζε. Οι μικροί μαθητές μου γύριζαν τότε και τόν έβλεπαν παραξενεμένοι κι ανάμεσα στους μεγάλους άκουόταν ο ψίθυρος: «Κλαίει πάλι ο Κολιογιάννης». Κι εγώ απέφευγα νά τόν κυτάξω για νά μή μπερδέψω αυτά πού έπρεπε νά πώ.

Άπ' τόν πρώτο χρόνο τό ενδιαφέρον μου μέ όδηγησε νά έξακριβώσω γιατί τόσο κλάμα. Και νά τί έμαθα από τόν ίδιο, πού τό όνομάζω ιστορία λευτεριάς:

Τό 1912, πού άρχισε ο πόλεμος, ο Νικόλαος Μελιγγιώτης, έφυγε άπ' τό Δροσοχώρι, μέ τήν οικογένειά του και πολλούς χωριανούς του, στήν Άρτα, για ν' άποφύγει τά δεινά: Στράτευση, όμηρία, ίσως και σφαγή των Τούρκων. Φεύγοντας, πήρε μαζί του ένα μέρος άπ' τά χρήματα πού είχε και τά υπόλοιπα τά έθαψε σέ μιά καλύβα, δίπλα στό σπίτι του. Στήν Άρτα οι μέρες ήταν δύσκολες. Η βοήθεια πού έδιναν οι κρατικές άρχές μικρή, ή οικογένειά του μεγάλη κι ο πόλεμος άργούσε. Γι' αυτό γύρισε στό Δροσοχώρι νά πάρει τά κρυμμένα χρήματα.

Περνώντας από άφύλαχτα μονοπάτια, ανάμεσα από δυό στρατούς – τό δικό μας και τόν τουρκικό – έφτασε. Κι από μάντρες και οικόπεδα, νύχτα, πλησίασε στήν καλύβα του. Άτυχία όμως. Οι Τούρκοι κατάλαβαν και πυροβόλησαν από τρεις μεριές. Σήκωσε τά χέρια. Τόν έδεσαν τότε χειροπόδαρα και τόν εκκλεισαν στήν καλύβα μέ τά θαμμένα χρήματα.

Τήν άλλη μέρα του έλυσαν τά πόδια και τόν έδεσαν πίσω άπ' τ' άλογο ενός ιππέα.

Έτσι δεμένος και τρέχοντας πίσω άπ' τ' άλογο έκανε τή διαδρομή: Δροσοχώρι, Βασιλική, Λογγάδες, Δουραχάνι, Δραμπάτοβα, Πέραμα κι έφτασε στό Γιάννινα, όπου τόν εκκλεισαν στό «μπουντρούμια» του κάστρου. Κάθε έλπίδα του έσβησε. Κόλαση ήταν εκείνες οι φυλακές και φαντάσματα οι κρατούμενοι εκεί μέσα. Άλλοι πέθαιναν άπ' τίς στερήσεις και τά βασανιστήρια και μερικοί, πού τούς κατηγορούσαν ότι ήταν στό κομιτάτο (άντάρτικο), περίμεναν τή σειρά τους νά κρεμαστούν. Του έτυχε ο δεύτερος κληρος.

Δυό φορές τήν εβδομάδα (Τετάρτη και Σάββατο) έμπαιναν άνθρωποι άπ' τή Μητρόπολη και τούς έδιναν λίγα τρόφιμα. Μ' αυτά ζούσαν. Κάθε φορά και λιγότερα: και στό τέλος μόνο λίγο βρασμένο καλαμπόκι (μπόλια).

Μέρα νύχτα άκουε τόν άπόηχο άπ' τά κανόνια του Μπιζανιού και μερικές φορές του έρχόταν μιά φευγαλέα άχτίδα έλπίδας:

- Δέ θέλς... έλεγε μέσα του: κι έκανε τό σταυρό του.
- Τί σταυροκοπιέσαι; Τόν ρωτούσαν οι άλλοι.
- Έ! Ο Θεός είναι μεγάλος.

- Μεγάλη είναι κι η Τουρκιά.

Κι η κουβέντα σταματούσε απότομα, κοφτά. Κι έρχόταν ή βαριά σκέψη για τό κρέμασμα. Ανατριχιάζε. Τί έφταιξε; Τίποτε βέβαια. Ίσως έτσι νά ήταν γραφτό του. Και τά παιδιά του· ή οικογένεια πού δέν ήξερε τίποτε και τόν περιμένε!

Στίς 20 Φ/ριου όμως, μετά τά μεσάνυχτα, τί ήσυχία! Ούτε κανόνια, ούτε άλλη κίνηση του πολέμου. σά ν' άνοιξε ή γή και τά κατάπτε όλα για νά ήσυχάσει ό κόσμος. Ή, ότι τό κάστρο τών Γιαννίνων μέ τίς άπαίσιες φυλακές του και τούς κρατούμενους, βούλιαξε. Κι ένα βαρύ σκέπασμα τό χώρισε άπ' τόν άπάνω κόσμο.

Μόνο σιμά τό πρωί, μόλις άρχισε νά γλυκοφέγγει, κάποιος πού κύτταξε άπ' τό φεγγίτη φώναξε:

- Παιδιά δέν είναι ή Τούρκικη σημαία.

Φαινόταν πάντα ή σημαία μέ τό μισοφέγγαρο, πού κυμάτιζε περήφανη πάνω άπ' τό κάστρο. Κύτταξαν κι άλλοι, μέ τή σειρά, κι είπαν όλοι πώς δέν ήταν ή σημαία στή θέση της. Πώς νά τό εξηγήσουν; Μόνο κυττάζονταν μ' άπορία. Και τότε άκούστηκαν δυνατοί κρότοι και οι πόρτες τών φυλακών άσπαζαν. Κι άλλες άνοιγαν. Κι ό Νικόλας Μελιγγιώτης είδε τούς εϋζώνους μας, πού έφτασαν καβάλα σέ άσπρα άλογα, πραγματικοί άγγελιο λευτεριάς. Κι ήταν αυτοί πού έσπαζαν τίς πόρτες. Ήνοιξε τά χέρια του τότε κι έτρεξε τρικλίζοντας νά τούς άγκαλιάσει· νά τούς χαρεί και νά βεβαιωθεί ότι ήταν άλήθεια όσα έβλεπε και δέν ήταν όνειρο. Δέν τόν κράτησαν όμως τά πόδια του. Άπ' τήν άδυναμία και τή μεγάλη συγκίνηση λύγισαν. Και, για λίγο, έχασε τόν κόσμο και τόν έαυτό του· λιποθύμισε. Ήνας τσολιάς τόν σήκωσε και τόν άκούμπησε μέ προσοχή σέ κάποιο πεζούλι. Κι όταν συνήλθε άνοιξε τό παγούρι του και του έδωσε νά πιεί...

Έδω τελείωσε ή διήγηση τής ιστορίας του Νικόλα Μελιγγιώτη άπ' τό Δροσοχώρι. Και τελείωσε μ' αυτά τά λόγια:

- Τήν είδα έγώ μέ τά μάτια μου δάσκαλε τή λευτεριά νάρχεται και νά μέ παίρνει άγκαλιά. Ήταν εκείνος ό εϋζωνας πού μέ σήκωσε και μουδωσε νά πιω άπ' τό παγούρι του. Γι' αυτό κλαίω όταν τό θυμούμαι. Κι έκλαψε πάλι.

Και τώρα μία εξήγηση. Ήγραψα τήν έπώνυμη αυτή ιστορία - ιστορία ενός ανθρώπου - γιατί είναι μία άπ' τίς πολλές πού δείχνει σέ ποιά κατάσταση βρίσκονταν πολλοί Ήπειρώτες, κατά τήν άπελευθέρωση τών Γιαννίνων· και πώς τή δέχτηκαν. Και δείχνει ακόμα πώς ή 21η Φ/ριου δέν είναι μία τυπική γιορτή για μäs τούς Ήπειρώτες - σέ μικρότερο βαθμό και για τούς άλλους Έλληνες. Άλλά μία μέρα συγκινητικής χαράς και μεγάλης περηφάνειας. Και τέτοια πρέπει νά μείνει.

Όσο για τό Νικόλα Μελιγγιώτη - για νά τελειώσω μ' αυτόν - θάπρεπε, στίς 21 Φ/ριου 1913, νά κρεμαστεί στό μεγάλο πλάτανο τής άγοράς τών Γιαννίνων - είχε καταδικαστεί σά μέλος του κομιτάτου - Και βρέθηκε, τήν ίδια ώρα στήν άγκαλιά του έλευθερωτου εϋζωνα. Τύχη, Θεού βοήθεια; Ό κάθε αναγνώστης άς τό άξιολογήσει όπως νομίζει.

Πάγοι στη Λίμνη

ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΤΟΥΡΤΑ

ΤΑΧΥΔΕΛΤΙΑ

ΤΑΚΗ ΤΖΙΑΚΟΥ

ΑΡΟΔΟΥ

Ἄρόδου ρίχ' τό σίδερο, κι' ἄρόδου κράταε τό σκαρί
(καί μάνι - μάνι)
Ποῦ νά βολεῖ ὅπως ἄραξεις νά ξαναβγεῖς,
καί κάτσε ἀπέ στήν κουπαστή, κι' ἄς παίξει κι' ἄς χαρεῖ
ἤ ματιά σου τό λιμάνι,
μακάρι μέχρι τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς.

Νά ξέρεις πού ὄσο ἀπόμακρα κρατιέσαι ἀπό ὄλα κι' ὀλονούς,
κι' ὄσο πῖό λίγο,
κι' ὄσο πῖό γρήγορα μπορεῖς νά πᾶς ἄλλοῦ,
τόσο πῖό ὠραία σοῦ δίνεται νά σοῦ διαλέγει ὁ νοῦς
(σταφύλια, λέω, στό τρίγιο)
καί σ' ἄλλα ἀμπελοτόπια τοῦ γιαιοῦ.

Μά ἐσύ, καλέ, βαρυκομᾶς ἀκόμα καί νά τό σκεφτεῖς,
(τί ὀργή σέ δέρει),
καί πιάνεις τίς πρυμμάτσες σου διπλές, μέ ἀνακυκλές,
κι' ὡς πού ν' ἀράξεις βρίσκεσαι στήν πλώρη ὀρθός, κι' εὐτύς
σκαλώνεις στό μαδέρι,
καί ξεμπαρκάρεις. Κι ὕστερά σου κλαῖς.

ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

Πέστο τό τραγούδι κι' ἄς χαθεῖ
σπήν ὀργή τῆς Ὀστρίας πού σέ δέρει,
τό μεγάλο κῦμα, τό βαθύ
κάντο καλοκαίρι.

Στά θαλασσοπούλια δλης τῆς γῆς,
πού σκληρά προσμένουν τό χαμό σου,
πές πῶς τραγουδώντας θά πνιγεῖς
γέλαε καί καμῶσου.

Κι' ἄδραξε σπήν πρύμμη τό κουπί,
κόντρα στόν καιρό καί στό δρολάπι
στόν ρυθμό ἑνός στίχου νά κοπεῖ
γιά καρδιά κι' ἀγάπη.

ΡΟΔΙΑ

«Μεσημέρια»

Ροδιά, τώρα πού μέστωσες και ροδογιάλισε ο καρπός,
δέ μέ βαστούν σ' άνηφοριές τά πόδια
σ' όχτον όρθό βεργολυγιέσαι (πώς και πώς)
σφιχτά μου ρόδια).

Σου προσπερνάω τόν χάντακα (τάχα νά μπόρεια ν' άρπαχτώ
μά έσείς χλωρές βατομουριές τρυπάτε),
νειάτα μεστά κι' αίμα πού καίει στά δεκαχτώ
πού πάτε;

Νάριχνα άπάνω τή θηλιά (καύμένε χρόνε πώς κυλάς,
καημένη γνώση και καρδιά κι' άμάχη)
κι' άπέ σου λέω πού μέ γελάς, μέ περγελάς,
Ροδιά, άπ' τή ράχη.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΑΓΓ. ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

Πορτραίτο

ΚΩΣΤΑ ΤΣΕΤΗ

ΑΡΑΧΘΕ ΑΔΕΛΦΕ ΜΑΣ

Ἄραχθε, μεγάλη ἀδερφέ μας,
ἀπ' τίς γαλάζιες φλέβες τῆς Πίνδου
καί τῶν Τζουμέρκων τοὺς λευκοὺς κόρφους
κατεβαίνεις, νά ξεδιψάσης τόν κάμπο,
πού ἰδρωμένος μέ στεγνά τά χεῖλη
καί φλογισμένα σπλάχνα, σέ προσμένει
μέ τήν λαχτάρα τοῦ Ταντάλου στά μάτια.
Ἄπ' τά φαράγγια καί τ' ἄγρια ρέματα
ὄλο θυμάρι καί μοσχοβολιές βουνίσιας
περνᾶς γεροδεμένος λεβέντης,
μέ φλογερά στά χεῖλη σου τραγούδια,
μέ περήφανο μέτωπο κι' ἕνα μπουκέττο
πρωῖνά τριαντάφυλλα στό στήθος σου,
δροσιζεις τοὺς πράσινους λειμῶνες
καί μέ τό εὐλογημένο χέρι σου
φυτεύεις τόν σπόρο τῆς δημιουργίας!
Ἄραχθε, μεγάλη ἀδελφέ μας,
(φύλακα στοῦ σπιτιοῦ μας τό κατώφλι),
καθώς τρέχεις δροσερός στίς φλέβες μας,
σέ χαίρομαι οἱ αὖρες μέ μαντήλια!
Σύντροφε καρπερὲ τῆς ζωῆς μας
σέ τραγουδοῦν σμιχτοφρύδες κοπέλλες,
οἱ ξανθές ἀλέες σέ μυρώνουν
κι' ἡ ματιά μας σέ παίρνει ξοπίσω,
ὅταν πᾶς τά βράδουα στρατοκόπος
στήν ἀγκαλιά τοῦ Ἄμβρακινοῦ νά γείρης!

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Τ' ἀδέρφι μου
τό πουλί τῆς ἀφροθαλασσιᾶς
δέν φάνηκε ἀκόμη,
γιά νά μοῦ φέρῃ τό μήνυμα,
πῶς θάρθης, μέ τό λευκό σύννεφο!

Ἡ ματιά μου μεγαλώνει τή μέρα,
ἀνοίγει χίλιους δρόμους στόν ὀρίζοντα!

Ἡ ματιά μου ντύνεται τὴν προσμονή!
Σήμερα ὁ κήπος μου ἀναπνέει τ' ὄνομά σου,
σήμερα πρώτη φορά
ἀνθισε ὡς τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ μας
γιὰ νά σέ δεχθῇ!
Γιατί ἀργεῖ τ' ἀδέρφι μου;

ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΕΤΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΤΟΥΡΤΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

ΑΜΠΡΑΚΙΑ ΚΑΙ ΑΡΑΧΘΟΣ ΔΥΟ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Οι αρχαίοι Έλληνες συνήθιζαν να αποδίδουν τα τοπωνύμια σε κάποιους ήρωες, τούς λεγόμενους επώνυμους. Έτσι και το τοπωνύμιο Ἀμβρακία, ἄλλοι τό απέδωσαν στον Ἀμβρακα, γιό του Θεσπρωτοῦ ἢ τοῦ Ἡρακλῆ ἢ τοῦ Δεξαμενοῦ κι ἄλλοι στην Ἀμβρακία, κόρη τοῦ Φόρβαντα ἢ τοῦ Αὐγεία ἢ τοῦ Μελανέα. Πολλές φορές ὅμως, πίσω ἀπό αὐτούς τούς κτητορικούς ἢ γενεαλογικούς μύθους κρύβονταν φυλετικές ἢ πολιτικές φιλοδοξίες καί σκοπιμότητες⁽¹⁾. Στήν περίπτωση τῆς Ἀμβρακίας, οἱ Ἀθαμάνες, οἱ Θεσπρωτοί, οἱ Ἠλεῖοι, οἱ Δρύοπες, οἱ Κορινθιοί, εἶχαν κάθε λόγο νά ἀποδώσουν τό χτίσιμο καί τό ὄνομα τῆς πόλης σέ κάποιον δικό τους ἥρωα.

Οἱ νεοέλληνες ἐρευνητές, ἀπό ὅσα τουλάχιστο ἔχω ὑπ' ὄψη μου, δέν ἔκαναν καμμιά προσπάθεια γιά νά ἐτυμολογήσουν τό τοπωνύμιο Ἀμβρακία⁽²⁾, οὔτε τό ὑδρωνύμιο Ἀραχθός. Ἄν τό ἀποτολῶ ἐγώ, εἶναι ὄχι γιατί ἔχω τίς ἀπαιτούμενες εἰδικές γνώσεις (οὔτε γλωσσολόγος εἶμαι, οὔτε κἀν φιλόλογος), ἀλλά γιατί ἡ ἀγάπη γιά τήν ἰδιαίτερη πατρίδα μου καί ἡ ἐπιμονή μου, μέ ὤθησαν στή συγκέντρωση πολλῶν στοιχείων. Αὐτά τά στοιχεία καί τό συμπέρασμα στό ὁποῖο αὐτά μέ ὀδήγησαν, τά θέτω τώρα ὑπ' ὄψη τῶν εἰδικῶν γιά ἔλεγχο καί ἐπεξεργασία.

Ἀπό ὅλους τούς συγγραφεῖς καί ἰδιαίτερα τούς λεξικογράφους, γίνεται δεκτό πῶς ἡ Ἀμβρακία λεγόταν παλιότερα Ἀμπρακία. Δηλαδή τό τοπωνύμιο Ἀμβρακία εἶναι ἐξευγε-

(1) Γιά τούς τρόπους δημιουργίας αὐτῶν τῶν μύθων, κοιτάξε: Σωτ. Δάκαρη «Οἱ γενεαλογικοὶ μύθοι τῶν Μολοσσῶν». Ἀθ 1964

(2) Μοναδική ἐξαιρεση Γρηγ. Νάκου «Ἱστορία τῆς Ἄρτης», 1969, σελ. 5, ὅπου ὑποστηρίζεται ἡ ἀπόψη πῶς τό τοπωνύμιο Ἀμβρακία προέρχεται ἀπό τή λέξη Ἀμβροσία (ἰάθανασία), μέ ρίζα τό μβρ = μβροτός = θνητός καί τό στερητικό α. Ἡ ἀπόψη αὕτη δέν εὐστάθει καί γιά ἄλλους λόγους, ἀλλά καί γιατί οἱ ἀφηρημένες ἐννοιες δέν γίνονται τοπωνύμια

νισμένος τύπος τοῦ προγενέστερου Ἀμπρακία⁽³⁾. Κατά συνέπεια ἡ σωστή κατεύθυνση εἶναι νά ἐτυμολογηθεῖ ἡ λέξη Ἀμπρακία καί ὄχι ἡ λέξη Ἀμβρακία.

Πιστεύω πῶς τό τοπωνύμιο Ἀμπρακία εἶναι μιά σύνθετη λέξη, μέ πρῶτο συνθετικό τήν πρόθεση ἀμπί καί δεύτερο τό οὐσιαστικό ρακία (ἀμπί-ρακία). Χάριν εὐφωνίας τό ἰ ἐξαφανίστηκε καί ἡ λέξη ἔγινε ἀμπ-ρακία, ὅπως τό πυκινός ἔγινε πυκνός, τό ἀμφιφορεῦς ἀμφορεῦς, τό ἀμφίφωτο ἀμφωτο, τό ἀμπι-έχω ἀμπέχω (ἀμπέχωνο) κ.λπ. Καί στούς νεώτερους χρόνους ἰδιαίτερα στήν περιοχή τῆς Ἄρτας καί τῶν Τζουμέρκων συγκόπτονται τά ἄτονα⁽⁴⁾.

Ἡ πρόθεση ἀμπί εἶναι ἡ πρόθεση ἀμφί στήν προγενέστερη μορφή της καί μάλιστα στήν αἰολική καί δυτική διάλεκτο⁽⁵⁾.

Τό οὐσιαστικό ρακία εἶναι ὁ προγενέστερος τύπος (μᾶλλον αἰολικός, ἀφοῦ ἀπαντιέται στήν Ἰλιάδα πού βρίθεται ἀπό αἰολισμούς) τοῦ οὐσιαστικοῦ ραχία (ἰων. ρηχίη) καί σημαίνει τή βραχῶδη ἀκτή, τόν πετρώδη γιαλό, τή θάλασσα πού μέ ὀρμή χτυπάει στήν ἀκτή παράγοντας

θόρυβο, τή ράχη καί κατά συνεκδοχή τό θόρυβο ἢ τό χτύπημα ἢ τά συντρίμια πού προκαλεῖ τό νερό στά βράχια⁽⁶⁾.

- (3) – Dion Perieg, *Lipisiae MDCCCXXVIII*, στιχ. 492 (σημειώσεις Εὐσταθίου)
– Steph. Byzantii “*Ethnicorum quae supersunt*”, Berolin MDCCCXLIX, σ. 84
– G. Curtius “*Grundzüge der Griechischen Etymologie*”, Leipzig 1873, A’ 527.
– Collitz – Bechtel “*Sammlung der Griechischen dialekt*”, τ. III 1, σ. 82–83.
– C. Bursian “*Geographie von Griechenland*”, Leipzig 1862, τ. A’ 35
– Em. Boisacq “*Diction Etym de la langue grecque*”, Heid – Paris 1938, σ. 41
– Κιβωτός Ἑλλην. Γλώσσης, Κων/λιν 1819, A’ 156.
– Πάπε – Ἑρρ. Στεφάνου – Πάσσοβ – Ἀθ. Σακελλαρίου «Λεξ. Ἀρχ. Ἑλλην. Γλώσσης» Ἀθ. 1883 A’ 161.
(4) – Γ. Π. Ἀναγνωστόπουλου, «Ἡπειρος» (ἔκδ. Ἡπειρ. Ἐστίας), 1952, σ. 125.
(5) – Σκαρλ. Βυζάντιου (Λεξ. Ἀρχ. Ἑλλην. Γλώσσης», 1964, A’ 69.
– Ἰ. Σταματάκου «Λεξ. Ἀρχ. Ἑλλην. Γλώσσης», 1949, σ. 78.
– H. Frisk “*Griech. Etym. Wörterbuch*”, Heid, 1960, A’ 98.
– Aug. Pott “*Etym. Forschungen Indogerm. Sprachen*”, 1859, A’ 578–83
– Κιβωτός Ἑλλην. Γλώσσης, ὁ. π., A’ 167.
– Schenke, ὁ. π., σ. 41
– Ἄν Κωνσταντινίδου (H. Liddell – R. Scott) «Μ. Λεξ. Ἑλλην. Γλώσσης», Ἀθ. 1901–6, A’ 140 καί 144.
– Πάπε κ.λπ., ὁ. π., A’ 161, 166.
(6) – Σκαρλ. Βυζάντιου, ὁ. π., τ. Β’ 1234.
– Κ. Γκαρπόλα «Λεξ. Ἑλλην. Γλώσσης», Ἀθ. 1839, Γ’ 3.5.
– Hesychii Alex. Lexicon, ἴενα NDCCCLVIII, σ. 432.
– W. Prellwitz “*Etym. Wörterbuch der Griech. Sprache*”, Göttingen 1905, σ. 396.
– Ἑτυμολογικόν τό Μέγα, Βενετία 1782, σ. 353.
– Βαρίνου Λεξικόν, Βενετία 1779, σ. 583.
– Δ. Δημητράκου «Ν. Ὀρθογρ. – Ἑρμην. Λεξ. Ἑλλην. Γλώσσης», Ἀθ. 1970, σ. 1197.
– G. Curtius, ὁ. π., σ. 510.
– Ἰ. Σταματάκου, ὁ. π., σ. 873–5.
– Πάπε κ.λπ., ὁ. π., Δ’ 1180 – 1184.
– Ἄν. Κωνσταντινίδου (H. Liddell – R. Scott), ὁ. π., Δ’ 7.9.
– Λάουντς «Λεξικόν Ἀλληλογραϊκόν», Cortú, 1827, σ. 409, 433.

Τό οὐσιαστικό ρακία προέρχεται ἀπό τό ρῆμα ράττω ἢ ἀράττω ἢ ράσσω⁽⁷⁾ πού σημαίνει: χτυπῶ μέ δύναμη παράγοντας θόρυβο, συντρίβω, τεμαχίζω (καταρράκτης – ράκος – β. ρακί). Συγγενικό ρῆμα, σχεδόν συνώνυμο, εἶναι τό ρήγνυμι.

Ἡ ρίζα τοῦ ράττω – ράσσω – ἀράττω εἶναι ρακ(ἀ-ράκ), ράκ-ζω = φυλάττω, κηρύκ-ζω = κηρύττω κλπ. Ἀπό τή ρίζα ρακ παράγεται τό οὐσιαστικό ρακία – ραχία, πού στή συγκεκριμένη περίπτωσή μας εἶναι ἡ πετρώδης ἀκτῆ, ἡ ὁποία χτυπιέται ἀπὸ κί ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ ἀπὸ τά νερά. Καί τό ποτάμι πού μέ ὀρμη χτυπάει (ἀράττει) τήν ἀκτῆ παράγοντας θόρυβο, ὀνομάστηκε ἄραττος ἢ ἄρατθος (κατά τό ἀπίς – ἀπίς) ἢ ἄραχθος. Καί μ’ αὐτές τίς μορφές τό συναντᾶμε στούς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νά ἔχω τή γνώμη πώς ἀπό τό ρῆμα ράττω – ἀράττω προήλθαν: α) τό τοπωνύμιο Ἄμπ-ρακ-κία καί β) τό ὑδρωνύμιο Ἄ-ραχ-θος. Εἶναι δύο λέξεις ὁμόγενες, μέ κοινὸ πρόγονο στήν πρωτοελληνική γλῶσσα τό ρῆμα ράσσω – ἀράσσω καί τή ρίζα ράκ.

Ὅσο γιά τόν ἀπώτερο πρόγονο, πρέπει ν’ ἀναζητηθεῖ στήν ἰνδοευρωπαϊκή γλῶσσα, στίς διαλέκτους τῆς, ὁποίας βρῖσκουμε πολλές ὁμόγενες λέξεις⁽⁸⁾, μέ τήν ἴδια, ὅπως καί στήν ἑλληνική, σημασία, δηλαδή πετρώδης ἀκτῆ, βράχος, ράχη, χτύπημα, θόρυβος, συντρίμια.

Στό Μουσεῖο τοῦ Βόλου, μέ ἀριθ. Μ. 5088, ἐκτίθεται μιά νεολοθική πέτρινη ἀξίνη, πού ἔχει χαραγμένη στή μιά πλευρά της τή λέξη ΑΒΡΑΧΑΞ. Σέ σχετική ἐρώτησή μου, ἡ ἸΓ’ Ἐφορεία Προϊστορικῶν καί Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων Βόλου, μοῦ ἀπάντησε (μέ ἔγγραφο της ἀπὸ 19–4–1978) πώς ἡ λέξη ἦταν θρησκευτική, μέ ἀπόκρυφη σημασία, πού κάποτε–κάποτε κατά τόν Dietrich – σήμαινε «κομμένη πέτρα». Εἶναι φανερό πώς ἡ ἐρμηνεία πού δίνει ὁ Dietrich, συμπίπτει μέ ὅσα ἀναπτύξαμε παραπάνω.

(7)– Γρηγ. Βερναρδάκη «Λεξ. Ἑρμ. Ἐνδοξ. Ἑλλ. ποιητῶν συγγραφέων», Ἀθ. 1908, εἰς λέξιν ἀράττω.
– Δ. Δημητράκου «Λεξ. Ἀρχ. Ἑλλ. Γλώσσης», Β’ 920.

ΕΛΕΝΗΣ ΜΠΟΤΣΙΟΥ

Πορτραίτο (κάρβουνο)

- Σοϊδα Λεξικόν, 1853, Α' 686 - 7 (Th. Gaistfordum).
- Σκαρλ. Βυζάντιου, δ. π., Α' 174, Β' 1233.
- Άν. Κωνσταντινίδου, δ. π., Α' 371, Δ' 8.
- Πάπε κ.λπ., δ. π., Α' 390, Δ' 1183, 1189.
- H. Frisk, δ. π., Α' 129.
- Hesychii, δ. π., σ. 271.
- Ί. Σταματάκου, δ. π., σ. 172, 874.
- Schenke, δ. π., σ. 110
- Έτυμολογικόν Μέγα, δ. π., σ. 396.
- W. Prellwitz, δ. π., σ. 396
- G. Curtius, δ. π., σ. 510 (πού δέχεται τήν προέλευση απ' τό ρήγνυμι).
- (8) - Άγγλ. rock, rocky, racket, γερμ. ruck, rucken, rücken, wrack, γαλλ. roc, roche, ιταλ. roccia.

Ἡ ἄποψη αὐτή σχετικά μέ τήν προέλευση τοῦ τοπωνύμιου Ἄ μ π ρ α κ ί α καί τοῦ ὑδρωνύμιου Ἄ ρ α χ θ ο ς, ἐνισχύεται σημαντικά ἀπό δύο παλιές ἐργασίες, τοῦ Henry F. Tozer καί τοῦ Lor. Grasberger.

Ὁ Tozer, στό κεφάλαιο τῶν τοπωνυμίων πού ἔχουν πρῶτο συνθετικό τήν πρόθεση ἀ μ φ ί καί παίρνουν τό ὄνομα ἀπό τήν φύση τῆς θέσης των, γράφει: « Ἡ Ἄμφιπολη, ἀπό τό γεγονός ὅτι περιβάλλεται ἀπό τρεῖς πλευρές ἀπό τό Στρυμόνα. Ἡ Ἄμφισσα, ἀπό τήν πεδιάδα στήν ὁποία βρίσκεται, περιτριγυρισμένη ἀπό βουνά, στήν κορυφή τοῦ Κρυσσαίου κόλπου. Ἡ Ἄμβρακία, ἀπό τήν καμπή πού σχηματίζει ὁ ποταμός Ἄραχθος γύρω ἀπό αὐτήν τήν πόλη. Ἡ Ἄμφιλοχία, ἴσως ἀπό τήν ἀποκλεισμένη θέση ἐκείνης τῆς περιοχῆς μεταξύ βουνῶν, κοντά στήν ἐνδότερη γωνιά τοῦ Ἄμβρακικοῦ κόλπου...».

Ὁ Grasberger⁽¹⁰⁾ γράφει: «Περαιτέρω, ἀνταποκρίνεται στή θεωρία πού ἀναπτύξαμε τά πλεῖστα μέ ἀ μ φ ί σχηματισθέντα τοπωνύμια, ὅπως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἄμφιπαγος (διπλός, δίδυμος βράχος ἢ σκόπελος), Ἄμφικαία., Ἄμφικλεία., Ἄμφιλοχία., Ἄμφιπολις... Ὅπως τήν Ἄμφιπολη, ἐννοοῦμε ἐπίσης τήν Ἄμβρακία μαζί μέ τόν Tozer, ἀπό τήν καμπή πού σχηματίζει ὁ ποταμός Ἄραχθος γύρω ἀπό αὐτή τήν πόλη. Καί ἡ ἀττική Ἄμφιάλη...».

Οἱ δύο παραπάνω συγγραφεῖς ἀσχολοῦνται καί μέ τόν Ἄραχθο. Γράφει ὁ Tozer⁽¹¹⁾: «Μιά ἐκτενέστερη ἐξέταση τῆς ἐτυμολογίας τῶν ἐλληνικῶν ποταμῶν μᾶς δίνει ἀποτέσματα ὄχι λιγώτερο ἐνδιαφέροντα ἀπό κείνα πού συναντήσαμε στήν περίπτωση τῶν βουνῶν καί θά βροῦμε πῶς οἱ ὁμάδες στίς ὁποῖες ἀνήκουν ἀνταποκρίνονται κατὰ πολλοῦς τρόπους στά διαφορετικά εἶδη ποταμῶν πού σημειώσαμε. Ἄς πάρουμε πρῶτα τούς χειμάρρους καί ἐκείνους πού εἶναι ὀρμητικοί στή διαδρομή τους: Τό ὄνομα Ἄραχθος, ἀπό τό ἀράσσω, «χτυπᾶν ἢ συντρίβειν», ἐμφανίζεται στήν Ἠπειρο καί Αἰτωλία». Καί ὁ Grasberger⁽¹²⁾: « Ἀράξης ὀνομαζόταν ὁ Πηνειός, ἐκ τοῦ ἀράσαι, ἀπό τό ὁποῖο ἀργότερα τό ὄνομα Ἄραχθος».

Ἀπό τά παραπάνω προκύπτουν τά ἐξῆς συμπεράσματα: α) οἱ Tozer καί Grasberger ἐπισήμαναν ὅτι τό τοπωνύμιο Ἄμπρακία εἶναι σύνθετο, μέ πρῶτο συνθετικό τήν πρόθεση ἀ μ π ί β) οἱ ἴδιοι ἐπισήμαναν τήν προέλευση τοῦ ὑδρωνύμιου Ἄραχθος ἀπό τό ρήμα ἀ ρ ἄ τ τ ω. γ) καί οἱ δύο, δέν ἐπισήμαναν τήν κοινή καταγωγή τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ τοῦ τοπωνύμιου Ἄμπρακία καί τοῦ ὑδρωνύμιου Ἄραχθος, οὔτε τή σχέση τους μέ τίς διαλέκτους τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς γλώσσας.

(9) - Henry F. Tozer "Lectures on the Geography of Greece", London 1873, σ. 356.

(10) - Lor. Grasberger "Studien zu den Griechischen Ortsnamen", Würzburg 1888, σ. 186-7 (ἀνατύπ. 1969).

(11) - δ. π., σ. 88.

(12) - δ. π., σ. 304.

Εὐλόγα θά γεννηθοῦν μερικά ἐρωτήματα:

Π ρ ῶ τ ο: Ποιοί ἦταν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἄμπρακίας πού τῆς ἔδωσαν καί τό ὄνομα;⁽¹³⁾; Ἡ σύγχρονη ἐλληνική ἱστορική ἐρευνα, μέ βάση τά τελευταῖα ἀρχαιολογικά εὐρήματα καί τίς τελευταῖες γλωσσολογικές ἀναλύσεις δέχεται πῶς ὁ κύριος ὄγκος τῶν πρωτοελληνῶν ἐγκαταστάθηκε γύρω στά 2.300-2.100 π.Χ., στή νοτιοδυτική Ἰλλυρία, σέ τμήμα τῆς Ἠπειροῦ, στή Δυτ. Μακεδονία καί στή Β.Δ. Θεσσαλία. Ἐκεῖ ἔμειναν δύο αἰῶνες περίπου καί γύρω στά 1900 π.Χ. κατέβηκαν νοτιώτερα. Ἀπό αὐτά τά πρωτοελληνικά φύλα, οἱ Ἴωνες κατευθύνθηκαν

πρός τήν Ἀττική καί Β. Πελοπόννησο, τά δυτικά (ἢ πρωτοδωρικά) πρὸς τήν Ἡπειρο, οἱ πρωτοαιολεῖς (Ἀχαιοί) πρὸς τήν Θεσσαλία καί ἀργότερα νοτιώτερα. Οἱ Ἀθαμάνες, οἱ Βοιωτοί καί οἱ Θεσσαλοί, πῆραν θέση τόσο γεωγραφικά, ὅσο καί διαλεκτολογικά⁽¹⁴⁾ ἀνάμεσα στά αἰολόφωνα φύλα τῆς Θεσσαλίας καί τά δυτικά φύλα τῆς Ἡπείρου. Εἰδικώτερα γίνεται δεκτό πῶς οἱ Ἀθαμάνες γύρω στά 1900 π.Χ. ἔφτασαν στήν περιοχή τῆς σημερινῆς Ἄρτας καί τῶν Ἀθαμανικῶν βουνῶν καί ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ. Ὑπόταξαν τοὺς παλιούς κατοίκους (πού πιθανόν νά ἦταν τό προελληνικό φύλο τῶν πρωταχαιῶν, ἐγκατεστημένο ἐκεῖ ἀπό τήν ἐποχή τῆς πρώιμης χαλκοκρατίας, δηλαδή γύρω στό 3.000 π.Χ.) καί μιλοῦσαν μιά ἐλληνική διάλεκτο ἐπηρεασμένη κατά πολὺ ἀπὸ τήν αἰολική διάλεκτο τῶν γειτόνων πρωτοαιολῶν, πού τήν ἴδια ἐποχή ἦταν ξαπλωμένοι στή Θεσσαλία. Σ' αὐτὴ τῇ χρονικῇ περιόδῳ⁽¹⁵⁾, δηλαδή μεταξύ 1900–1500 π.Χ., πρέπει νά πρωτοχτίστηκε καί νά πῆρε τό ὄνομά της ἡ Ἀμπρακία, πιθανότατα ἀπ' τοὺς Ἀθαμάνες καί στήν πιό ἀπίθανη περίπτωση ἀπ' τοὺς Θεσπρωτοὺς. Οἱ Δρύοπες τήν κατέλαβαν πολὺ ἀργότερα.

Δ ε ὑ τ ε ρ ο : Ἄν ἡ Ἀμπρακία χτίστηκε πρὶν ἀπὸ τόν Τρωϊκὸ πόλεμο, γιατί δέν ἔλαβε μέρος σ' αὐτόν καί δέν ἀναφέρεται στὸν «νηῶν κατάλογο», πού σήμερα θεωρεῖται σάν κείμενο τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀπλή: Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος ἦταν πόλεμος τῶν Ἀχαιῶν ἢ Δαναῶν ἢ Ἀργεῖων. Οἱ Δωριεῖς (Μακεδνοὶ) δέν ἔλαβαν μέρος σ' αὐτόν, ἀντίθετα εἶχαν ἀρχίσει τότε νά πιέζουν τοὺς Ἀχαιοὺς. Μᾶλλον εἶχαν καταλάβει καί ὅλας τήν Ἀμπρακία. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ὁ μεταγενέστερος μῦθος, πῶς ὁ Αἰνείας φεύγοντας ἀπ' τήν Τροία γιά τήν Ἰταλία, πέρασε ἀπ' τήν Ἀμπρακία καί θυσιάσε στοὺς θεοὺς. Καί μάλιστα οἱ Ἀμπρακιῶτες τοῦ ἔφτιαξαν καί ἡρώο⁽¹⁶⁾. Ἄλλωστε οἱ Δωριεῖς, πρὶν ξεκινήσουν γιά τήν Πελοπόννησο, κατασκεύασαν στόλο στὸν Ἀμπρακικὸ κόλπο⁽¹⁷⁾, συνεπῶς εἶχαν τὸν ἐλεγχό τῆς περιοχῆς.

(13) – Ὁ Στέφ. Βυζάντιος, ὁ. π., σελ. 274, μᾶς δίνει τὴν ἀτεκμηρίωτη πληροφορία πῶς παλιότερα ἡ Ἀμπρακία λεγόταν Ἐπουῖα καί Παραλία.

(14) – «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ἐκδ. Ἐκδοτικῆς, Ἀθ. 1970, τ. Α' σ. 366–379.

(15) – Ὁ Βούλγαρος καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας Βλαντιμίρ Γκιωργκίφερ, στὸ Συνέδριο Προϊστορίας πού ἐγίνε στήν Ἀθήνα τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1971, χαρακτήρισε σάν πρωτοελληνικὸ τό τοπωνύμιον Ἀμπρακία.

(16) – Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, στὸ "Antiquitatum Romanorum" ἐκδ. Jacoby, Lipsiae, MDCCCLXXXV, I, 50–51.

(17) – Miltner "Die Dorische Wanderung", περ. Kilio, 1934, σ. 54 – 68.

– Μαν. Ἀνδρόνικου «Ἡ δωρική εἰσβολή», περ. Ἑλληνικά, τ. 13 (1954), σ. 521 ἐπ. καί Glotta, τ. 18, σ. 152.

Τ ρ ῖ τ ο : Ποιές ἦταν οἱ βραχώδεις ἀκτές (ρακίαι), πού κείμενες ἀ μ π ἰ (ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ), ἔδωσαν στήν πόλη τό ὄνομα Ἀμπι-ρακία; Θά μπορούσε εὐκόλως ν' ἀπαντήσει κανεὶς πῶς εἶναι οἱ δύο πλευρές τῆς Περάνθης (βορειοανατολική καί νοτιοδυτική πού σμίγουν σέ σχῆμα ἀγκώνα στὸ βόρειο σημεῖο τῆς Περάνθης), βραχώδεις, μέ κομματιασμένα βράχια ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν νερῶν⁽¹⁸⁾ στίς θέσεις Κορδοκυλίστρα, Ἀγ. Θεόδωροι, Κάστρο, Μητρόπολη, Κάτω Παναγιά κ.λ.π.

Ἄν ὅμως λάβουμε ὑπ' ὄψη πῶς οἱ ἀκροπόλεις τῶν προϊστορικῶν χρόνων δέν ἦταν ἐκτεταμένες⁽¹⁹⁾, ἀλλὰ μικροὶ λόφοι καί πῶς τότε ἡ κοίτη τοῦ Ἀράχθου ἦταν μερικὰ μέτρα πιό κάτω ἀπ' τὴ σημερινή⁽²⁰⁾, ἴσως θά πρέπει νά δεχτοῦμε πῶς ἡ λέξη Ἀμπρακία εἶχε τήν ἴδια σημασία⁽²¹⁾ μέ τὴ λέξη Ἀμφίπαγος, δηλαδή σήμαινε δύο λόφους ἢ δύο σκοπέλους. Στὴν περίπτωσή μας μπορεῖ νά ἦταν οἱ λόφοι τῆς Μητρόπολης καί τοῦ Κάστρου, πού ἀνάμεσά τους κι' ἀνάμεσα στὸν δεῦτερο καί τὴ σημερινή πόλη περνοῦσαν βραχίονες τοῦ Ἀραχθοῦ, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ χαλιάς πού βρίσκεται σέ διάφορες ἀνασκαφές καί ὅπως ἡ τοπικὴ λαϊκὴ παράδοση διασώζει.

Ἄλλ' ἂν ἡ Ἀμπρακία πῆρε τό ὄνομά της ἀπὸ τίς δύο πετρώδεις πλευρές τῆς Περάνθης ἢ ἀπὸ τοὺς δύο λόφους πού προαναφέραμε, αὐτό κανένας δέν μπορεῖ νά τό ξεκαθαρίσει μέ σιγουριά.

(18) – N. Hammond (μετ. Γιάγκα) Ἀθ. 1971, τ. Α', σ. 51 ὅπου ὁ Ἀραχθος χαρακτηρίζεται «σχίστης».

(19) – Γ. Μυλωνά «Οἱ χρόνοι τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας καί τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν» Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλ. Σχολῆς Ἀθ. περ. Β', τ. I' (1959-60), σ. 441.

(20) – N. Hammond, ὁ. π., σ. 168

(21) – John Chadwick «Ἡ γέννησις τῆς ἑλλην. γλώσσης», Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλοσ. Σχολῆς Ἀθ., περ. Β', τ. IB' (1961-2), σ. 532 ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι «ὄλαι αἱ τοπωνυμῖα εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχον κάποιαν σημασίαν».

ΕΛΕΝΗΣ ΜΠΟΤΣΙΟΥ

Ε. Μπουτσίου
1973
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Πορτραίτο (κάρβουνο)

ΓΙΟΥΛΙΚΑ ΦΙΛΗ

Η ΠΕΤΡΙΝΗ ΚΑΡΔΙΑ

(Μιά ιστορία για μικρούς και μεγάλους)

Κάποτὲ, ἔγινε ἓνα θαλασσινὸ ναυάγιο. Ἐνάμεσα στὸ πλήρωμα τοῦ καραβιοῦ ἦταν κι ἓνας νεαρὸς ποιητῆς. Ἐνα παιδί τόσο καλὸ, πού ὅλοι εἶχαν νά κάνουν μέ τήν χρυσή του καρδιά! Ἡ μοίρα ὅμως τὸν χτύπησε πρόωρα.

Πάλεψε ἀπεγνωσμένα νά σώσει τὰ παιδάκια καί τίς γυναῖκες πού πανικόβλητες ρίχνονταν στίς βάρκες κι ἔμεινε ἀπό τοὺς τελευταίους στὸ καράβι, ἔρμαιο τῆς τεράστιας δίνης πού δημιούργησε τὸ θωρηκτὸ στὸ βύθισμά του. Ἐτσι τὸ κορμί του χάθηκε.στ' ἀφρισμένα σκοτεινὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ...

Φαίνεται ὅμως, ὅτι οἱ ἀξεδιάλυτες δυνάμεις πού δημιουργοῦν ἐτοῦτὸν τὸν κόσμο – ὁ Θεὸς ὅπως μᾶς ἔμαθαν νά λέμε – δὲν ἄφησαν μιὰ τόσο καλὴ καρδιά νά ἐξαφανιθῆ.

Σάν ἡ σάρκα του διελύθη κι ἔγινε ἓνα τίποτα, ἡ καρδιά του – αὐτὴ ἡ μαλακὴ ὁμορφὴ κόκκινη καρδιά – σμίκρυνε ἀπλώνοντας τὸ αἷμα τῆς πάνω σὲ παραδείσια θαλασσινὰ φυτὰ – ἔτσι ἔγιναν τὰ κοράλλια – καί ἀφέθηκε χλωμὴ μέ τήν μορφή ἑνὸς ταπεινοῦ βότσαλου ν' ἀκουμπῆσει στὴ ζεστὴ ἄμμο τοῦ βυθοῦ.

Πέρασαν αἰῶνες.

Ἡ μικρὴ καρδιά κοιμισμένη δείχνονταν τίς γαλῆνες καί τίς τρικυμίες τῆς ἀπέραντης θάλασσας.

Σάν ἓνα ἀδιόρατο μόριο στὴν τεράστια σύνθεση τῶν φυσικῶν πραγμάτων, ἀκολουθοῦσε τὴν πορεία τῆς μετακινούμενῃ στὴ δίνη τοῦ χρόνου, ἀπὸ τὸ κύμα μιᾶς ἀκούραστης, ἀγνωστῆς δυνάμεις, ὥσπου κάποτε ἔφτασε σ' ἓνα γραφικὸ ἀκρογιάλι τῆς μαγευτικῆς Πάργας. Ἀκούμπησε μαλακὰ κάπου ἀνάμεσα στὴν ξηρὰ καί στὸ νερό.

Ἄλλοτε λιάζονταν μέ τὸν καυτερό ἥλιο καί λεύκαινε τὴ χλωμάδα τῆς μέ τ' οὐρανοῦ τὸ φέγγος κι ἄλλοτε δρόσιζε τὴν πυρωμένη ὄψη τῆς μέ τ' ἀκατάπαυστο κύμα τ' ἄλμυροῦ νεροῦ, πού εἶχε γίνει ὁ μοιραῖος χαμὸς τῆς.

Κανεὶς δὲν ξέρει πόσον καιρὸ ἔμεινε σ' αὐτὴ τὴ θέση... Κανεὶς δὲν ἔδωσε ποτέ σημασίαν στὸ ταπεινὸ αὐτὸ βότσαλο πού κάποτε ἦταν καρδιά πού χτυποῦσε σ' ἓνα ὠραῖο κορμί.

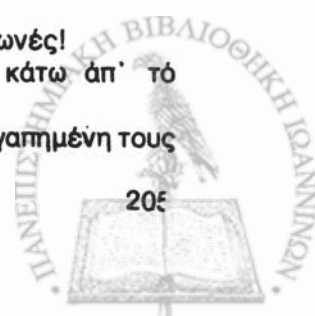
Μιά Μαγιάτικη Κυριακὴ, μιὰ μέρα πού ἡ γοητεία τῆς Θαλασσινῆς Πάργας εἶχε ἓνα συννεφιασμένο βαρὺ οὐρανὸ, πού τὰ κύματα ἔκλαιγαν ἀναίτια, μέ ἀγωνία στὰ ἀμμουδερά ἀκρογιάλια καί στίς βραχώδεις ἀκτές, μιὰ νέα ποιήτρια μέ τίς ἀγαπημένες τῆς κόρες ἔκαναν τὸν περίπατό τους ἐκεῖ.

Ἐπικοινωνοῦσε μέ κείνες τίς ἀόρατες κεραῖες – πού μόνον ποιητῆς ἔχουν – μέ τὴν μυστηριώδη ἀτμόσφαιρα καί τοὺς κραδασμοὺς τοῦ ἀνήσυχου νεροῦ, μέ τὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ ὀρίζοντα καί τῶν θαλασσινῶν γλάρων τὸ βουερὸ φτεροκόπι. Γίνονταν ἓνα μέ τὴν πνοή τοῦ βοριά καί βύθιζε τὴν ψυχὴ τους στὰ κύματα, λούζοντας καί ἐξαγνίζοντας τὴν ὀδύνη πού φωλιάζει στὴν καρδιά κάθε ὑπεύθυνου ἀνθρώπου.

Τὰ κοριτσάκια ἔπαιζαν στὴν ἄμμο χαρούμενα βγάζοντας κρυστάλλινες φωνές!

Τσαλαβουτοῦσαν στ' ἀφρισμένο κύμα, τιτίβιζαν σάν χελιδονόψαρα κάτω ἀπ' τὸ ὄνειροπόλο τρυφερὸ βλέμμα τῆς μητέρας.

Ξάφνου, ἔτρεξαν κόντὰ τῆς καί ἀπ' τὰ βρεγμένα χεράκια ἄπλωσαν στὴν ἀγαπημένη τους

μάννα ένα μικρό, χλωμό βότσαλο, πού είχε ίδιο – μά όλόιδιο – τό σχήμα μιᾶς καρδιάς!
 Ἡ νέα γυναίκα τό κράτησε στή χούφτα της καί ἡ στιλπνή ζεστασιά τῆς θαλασσινῆς πέτρας γέμιζε γαλήνη τά μάτια καί τήν εὐαίσθητη ψυχή της.
 Αὐτή τήν ψυχή πού πονοῦσε γιά τό κάθε τί... Πού βασανίζονταν γιά τίς τύχες τοῦ κόσμου, γιά τήν ἀδικία, τοὺς σκοτωμούς...
 Τήν ψυχή πού πάλευε γιά δικαιοσύνη, εἰρήνη καί εὕρισκε τή χαρά στά παιδιά, στά λουλούδια, στή φύση, στόν ὁμορφο σκοπό!
 Τήν κράτησε λοιπόν τήν πέτρινη καρδιά μέ πόνο κοντά της νοιώθοντας ἀπό ἔνστιχτο τήν προέλευσή της. Ἀργότερα τήν κρέμασε μέ μιᾶ ἀλυσίδα στό λαιμό, ἀκριβῶς πάνω στήν δική της καρδιά καί τήν θέρμαινε μέ τήν ἀνάσα της ζωογόνα, προστατευτικά.
 Οἱ κόρες της ἦταν τρισευτυχισμένες πού αὐτές εἶχαν βρεῖ τό πρωτότυπο κόσμημα τῆς μητέρας τους καί γελοῦσαν ὅταν τοὺς ἔλεγε:
 – Νά δεῖτε πού κάποτε αὐτή ἡ πέτρινη καρδιά θά ξαναχτυπήσει γιατί τή ζεσταίνω μέ τήν σάρκα μου, μέ τήν ψυχή μου καί μέ τοὺς παλμούς τῆς δικῆς μου καρδιάς! Θά γίνει αὐτό γιατί κάποτε ἦταν ζωντανή!...
 Τά αἰσιόδοξα λόγια τῆς ἐλπίδας τῆς μάνας, ἔκαναν τίς μικρές νεραϊδοῦλες νά πιστεύουν στή ζωή καί στή δύναμη τῆς ἀγάπης.
 Τήν γιόμιζαν φιλιά κι ἀκολουθοῦσαν τά βήματά της τρισευτυχισμένες, πού ὁ καλός Θεός ἔπλασε τίς μητέρες ν' ἀγαποῦν ὅλα τά παιδάκια τοῦ κόσμου καί νά δίνουν ζωή καί στ' ἄψυχα ἀκόμα!

ΓΙΟΥΛΙΚΑ ΦΙΛΗ

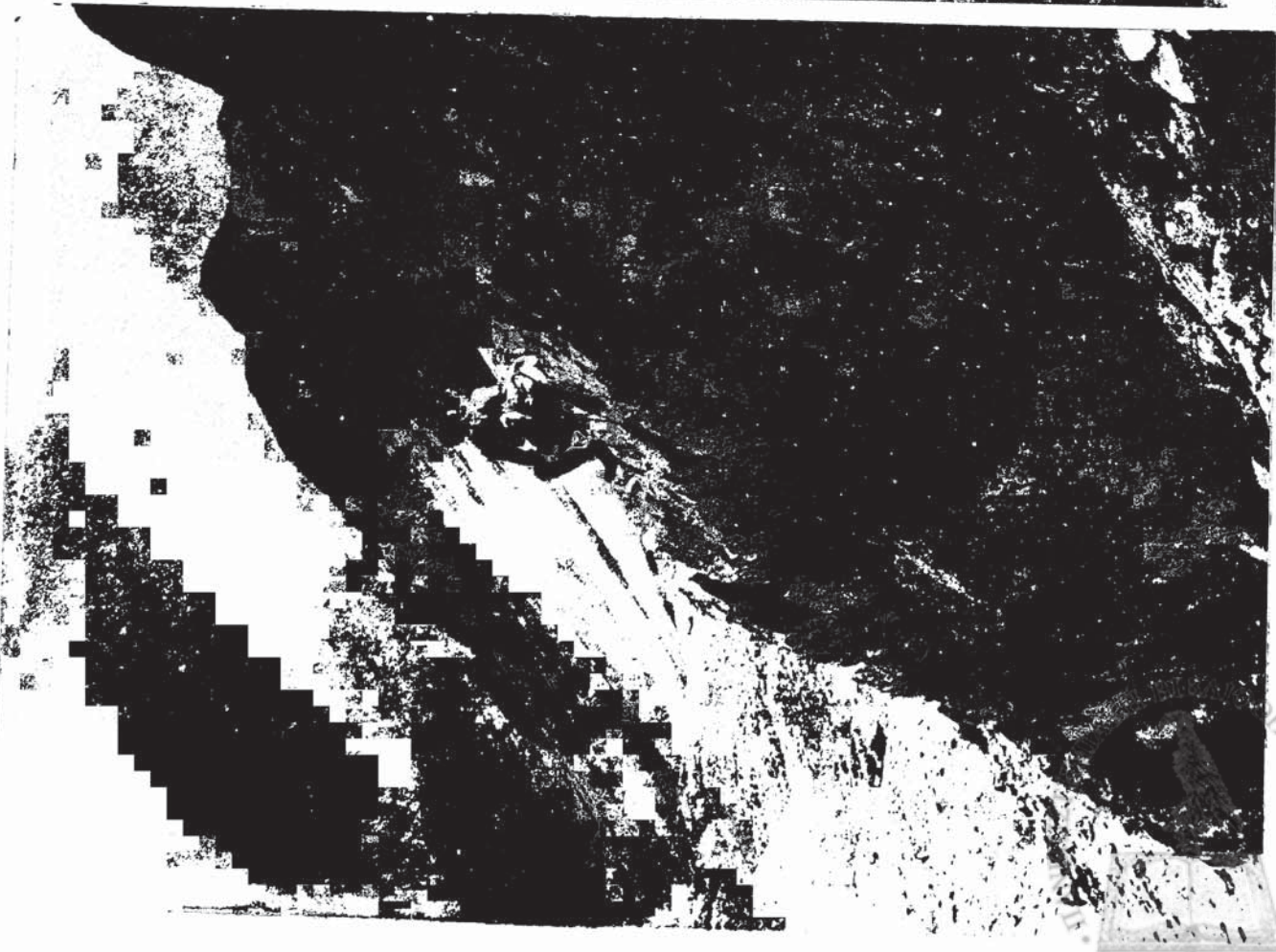
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Κάποια βροντή ἀφύπνισε
 τήν βροχή
 πού στήν ὑστερική φυγή της
 μέ παραφορά σάρωνε κι' ἔπνιγε
 τά ἐμπόδια
 πού στέκονταν κόντρα,
 ἀδίστακτη, ἀνελέητη
 στόν πανικό τῆς λήθης.
 τόσα ὀράματα στό κατέβασμά της
 – τρανή ἐμπειρία –
 ἡ γλιστερή ὀλίσθηση
 τῶν οὐρανίων ἀνεξερεύνητων θόλων
 συνετή προσγείωση ἐτοιμαζαν,
 – τέλος τῶν περίττανου ταξιδιοῦ –
 στό ξέφωτο τῆς ἀναπόφευκτης ἀνάπαυσης
 Μύρια λουλούδια ἀνθισαν
 σάν ἔγινε ἓνα μέ τή γῆ!

.....
 Κι ἔτσι, Πανέμορφη νεκρή
 στά πόδια μου πεσμένη ἡ ἀλήθεια
 στό πονεμένο δολοφόνο χέρι
 στέλνει παρήγορα ἀτελεύτητα
 μηνύματα...

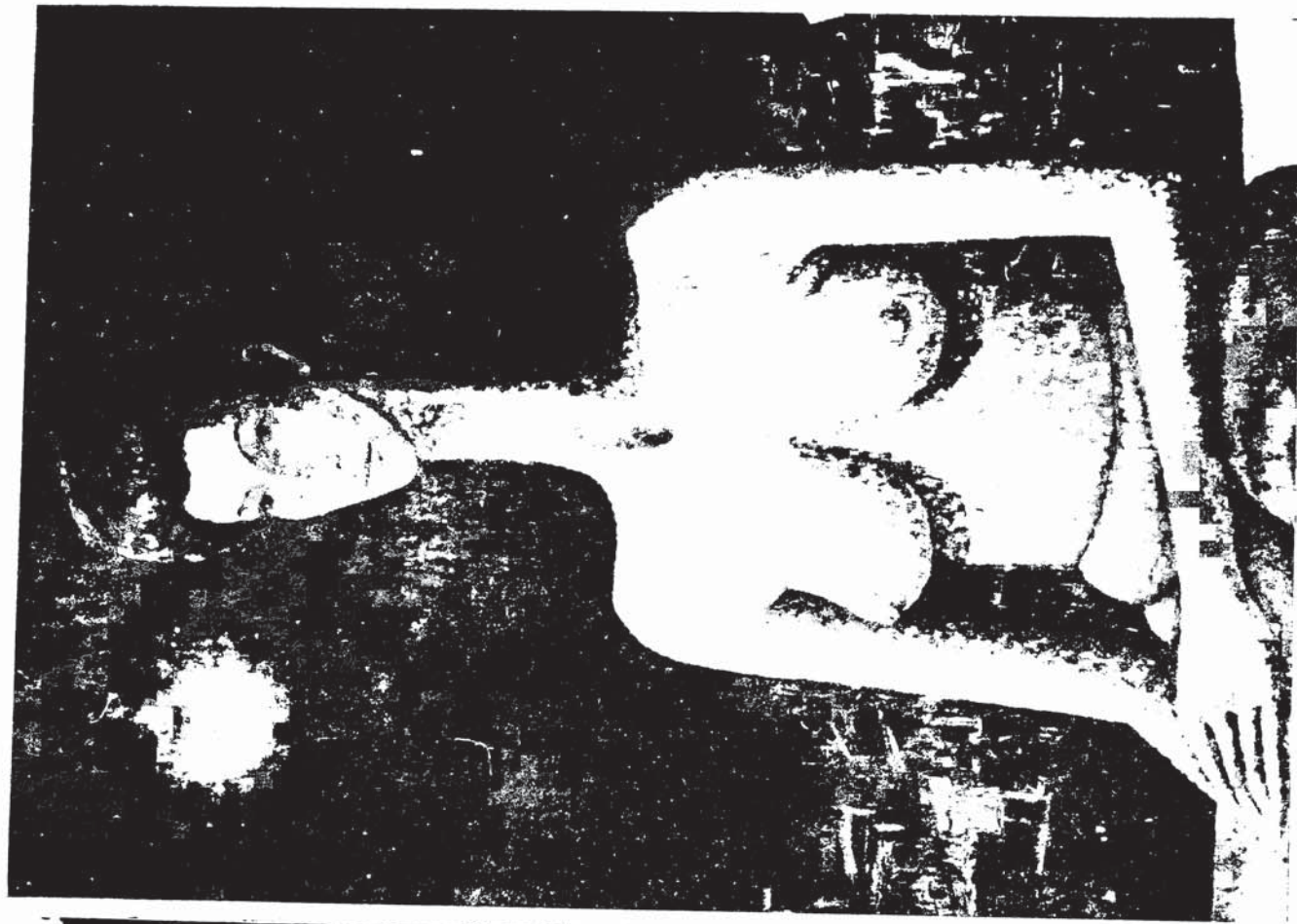
...πῶς τάχα πέθανε τρανή
 μέ ὁμορφιάν ἀνειπίωτη.
 Μέ δάκρυα καί κρινανθούς
 Χάθηκε, γιά νά ζήσω!

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΕΡΤΟΔΟΥΛΟΣ

Περιοτήρι 2295 μ.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΔΕΡΕΚΑΣ

Γυμνό

ΣΑΝ ΒΡΑΧΟΣ

Γιατί νά παραπονεθῶ;
Μήνα κι ὁ βράχος
πού χτυπιέται μέ τό κύμα
δέν προσμένει ἀναπαμό,
σέ μεσοπέλαγο π' ἀφρίζει
καί μέ ποιά ἰδανικά;
Τουλάχιστον ἐμένα ἢ δίνη μ' ἀναπλάθει

καί μοῦ δίνει νέα φτερά!
Στιέμαι περήφανα!
Τά ἐσωμύχια μου
μπουνάτσα ἀγγίζει τρυφερή.

Θωριέμαι ξάστερη!
"Ολοι μέ βλέπουν
σάν μιά ξέρα σωτηρίας πελαγία...

...τοῦ ὑφάλου ξέπνοοι ναυαγοί
ἐρχονται σέ μένα ἴσια...

ΓΙΟΥΛΙΚΑ ΦΙΛΗ

Πολύ καίκι στην Κέρκυρα (Λοδί)

ΚΩΣΤΑ ΠΑΚΤΙΤΗ

Α ΠΑΚΤΙΤΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΚΚΑΤΑΛΑΒΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ
ΕΚΚΑΤΑΛΑΒΩΝ
Πύλη στο Κάστρο

ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ Τ' ΑΡΓΑΝΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Τό έκτισε τό σπίτι περήφανο. Τρίπατο, μέ μεγάλα παράθυρα, διπλές πόρτες, μεγάλες αούλες καί τήν αούλόπορτα φοδραρισμένη μέ λαμαρίνα καί γερή γιά ν' άντέχει.

Οί ψηλοί τοίχοι τόζωναν σάν κάστρο καί τά μικρά του ντουλάπια ήταν πολεμιστρες. Ένα σωρό κρύπτες, πού ούτε τίς ύποπτευόταν κανείς, έκρυβαν μονόκανα ή δίκανα όπλα. Φύτεψε μιά καρυδιά κι' άργότερα μιά μουριά. Τό σπίτι μέσα, στολιζόταν μέ τά χρόνια, γιατί ό νοικοκύρης, μέγάλος έμπορος τής έποχής του, κουβαλούσε από τήν Έσπερία, όπου πήγαινε γιά τίς δουλειές του, λογής - λογής στολιδια.

Κι' ήταν πάντα άνοιχτο, χαρούμενο καί φύλαγε κι' άνάσταινε πέντε θυγατέρες κι' ένα μοναχογιό. Τά καλοκαίρια, πού αυτός φοιτητής πιά, γύριζε κοντά στους δικούς του, τά γλέντια ήταν καθημερινά.

Κυνήγια, έκδρομές, χοροί κι' όλόκληρες συναυλίες γιατί σχημάτιζαν μιά συντροφιά, πού τήν άποτελούσαν έκλεκτοί μουσικοί. Ό ξένος δέν έλειπε ποτέ κι' ήταν πολλοί, πάρα πολλοί, πού φιλοξενήθηκαν εκεί.

Πέντε νύφες πεντάμορφες, βγήκαν οί θυγατέρες από τ' άρχοντικό, πέντε καί οί ψυχοκόρες πού τούς ύπηρετούσαν έστησαν δικά τους σπίτια, χάρις στην καλωσύνη καί τήν άπλοχεριά του άρχοντα.

Παντρεύτηκε κι' ό γιός καί μιά φορά άντάμωσαν γαμπροί, νυφάδες κι' όλα τά παιδιά. Έλαμπε τό σπίτι όλόκληρο, άχολογοούσαν οί αούλες καί φωτιζόνταν σάν πολυέλαιος, όλόκληρη τή νύχτα. Ήταν γιομάτα τ' άμπάρια μ' όλα τά άγαθά κι' ή κάβα μέ κρασί πολύ παληό.

Ό νοικοκύρης έστεκε στύλος τής φαμελιάς του, μέ τήν χρυσή καδένα στό γελέκο κρεμαστή καί τό τσιμπούκι στό χέρι. Τότε ήταν πού ένας φίλος του είπε:

-Έ. Μπάρμπα Κώστα, έφτιασες παλάτι, όμως φοβάμαι, μήπως καμμιά ήμέρα, εκεί πού βάζει ό άφέντης τ' άρματα, κρεμάσει ό γύφτος τ' άργανα...

Ή καρυδιά θέριεψε καί σκέπασε τό σπίτι καί ή μουριά άπλωσε τά κλαδιά της κι' ίσκιωσε τήν αούλή.

Όμως ήρθανε «χρόνοι δίσεκτοι, μήνες φαρμακωμένοι», όπως λέει ό ποιητής «κι' άλλους τούς έφαγε ή ξενιτειά κι' άλλους τούς πήρε ό Χάρος».

Ρήμαξε τό σπίτι. Έμειναν άμπαρρωμένες οί πόρτες καί τά παραθύρια. Χορτάριασε ή αούλή κι' ήταν σάν νάκλαιγε μέ κλειστά μάτια, πούμμενε μοναχό του κι' έρημο.

Όστερα τό πάτησαν άλλόφυλλοι καί ντόπιοι καί στό τέλος πήγε ή γύφτισσα μέ τόν άντρα της νά κατοικήσουν. Τό μετέβαλαν σέ τσαντήρι, μέ τή διαφορά πώς ήταν άνάμεσα σέ γερούς τοίχους μέ πελεκητή πέτρα...

Πέρασε ό καιρός, ό τόπος καθάρισε καί σάν λευτερώθηκαν οί στράτες, μιά μικροεγγονή πήρε τό δρόμο γιά τό χωριό. Μετά από πολλές ώρες βρέθηκε μπροστά στό σπίτι. Διάβηκε τή χορταριασμένη αούλή κι' άνέβηκε επάνω.

Έκεῖ κατάφερε νά μή λιποθυμήσῃ ἀπό πόνο καί ἀγανάκτηση. Τά δωμάτια ἄδεια, οἱ ντουλάπες ἀνοιχτές, ξεκαρφωμένες, τά τζάμια σπασμένα, τά κατώγια χωρίς πόρτες καί «κλαίγαν τά χάνια γι' ἄλογα κι' οἱ ὀντάδες γι' ἀφεντάδες.» Μέσα στό δωμάτιο μέ τό τζάκι, καθόταν ξαπλωμένος ὁ γύφτος κι' ἐκεῖ πού ἄλλοτε ἦταν κρεμασμένο τό «καρυοφύλλι» τοῦ '21 κι' ὁ «γκράς» τοῦ '97, τώρα κρεμόνταν τά παλιόρουχά του καί τό ντέφι.

Ἐμεινε ἀμίλητη καί μπροστά της λούφαζαν κι' οἱ ἄλλοι. Ἦκουσε ἕνα ἐλαφρό μουρμούρισμα. Ἦταν ὁ σκόρος, πού δούλευε στά παλιά σανίδια ἢ τό σπίτι πού τοῦλεγε τό μοιρολόγι του;...

Βάλθηκε νά τό συμμαζέψῃ. Εἴκοσι μέρες δούλευαν μαστόροι, μαραγκοί, χτιστάδες καί γυναῖκες γιά νά τό φέρουν σέ λογαριασμό. Κάρφωσαν, ἔβαψαν στόν ἴδιο τύπο, στά ἴδια χρώματα πού εἶχε. Καθάρισαν τίς αὐλές, τόν κήπο, ξανάφτιαξαν ὡς τά μικρά πεζούλια στήν ἐξώπορτα. Τό ἔστρωσαν, τό στόλισαν, κι' ἔμοιαζε ὅπως ἦταν ἄλλοτε. Μόνο ἡ μεγάλη καρυδιά δέν ἀναστήθηκε. Αὐτή εἶχε ξεραθῆ κι' ἔμεινε ἕνας τεράστιος κορμός. Ὅμως, ποιός ξέρει; Μπορεῖ κι' αὐτή νά ξαναδῶσῃ. Τώρα τελείωσε καί καθισμένη σ' ἕνα «μπάσι», βυθίστηκε σέ σκέψεις. Ἡ μικρή ψυχοκόρη της εἶχε ἀποκοιμηθῆ στήν ἄκρη, τό πετρέλαιο στή λάμπα εἶχε σωθῆ κι' ἀπόμεινε στό σκοτάδι. Τότε, εἶδε στή θέση του τόν παππού, νά κάθεται σκεπτικός, ὅπως πάντα: ἔλαμπε ἡ χρυσοῦ καδένα καί φέγγιζε τό τσιμπούκι του· καί στή δική της θέση, ἡ γιαγιά, ὀρθόκορμη καί μέ τά γαλανά της μάτια γεμάτα καλωσύνη.

Νά πούμε τήν ἀλήθεια, τούτη ἡ ἐγγονή τους ἦταν ἀλαφροϊσκιωτη, κατά πῶς τό λένε, καί ζοῦσε πολύ μέ τόν κόσμο τῆς φαντασίας της. Μικρή χανόταν στό βουνό, ἢ ἔμεινε ἀμίλητη κι' ἄκουγε τό νερό τῆς βρύσης. Τώρα, τῆς φάνηκε πῶς οἱ δύο γέροι ζητοῦσαν μιά ὑπόσχεση... Ξάφνου, τό φεγγάρι, ὀλόγιομο αὐγουστιάτικο, πρόβαλε ἀνάμεσα ἀπό τό πυκνό φύλλωμα τῆς μουριάς καί διέλυσε τίς σκιές.

Ἐκείνη σηκώθηκε στό εἰκονοστάσι, ἄναψε τό καντήλι καί κάνοντας τό σταυρό της ὑποσχέθηκε:

Ναί, παππού, γιαγιά, ἐγώ ὅσο θά εἶμαι γερή καί δυνατή, θάρχομαι στό πατρικό τό σπίτι. Θά τό ἀνοίγω διάπλατα, θά τό στολιζῶ, θ' ἀνάβω τίς λάμπες τίς κρεμαστές τό βράδυ, θά φέρνω τά βιολιά. Κι' ἴσως, κάποτε κι' οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀπόμειναν, σάν γίνει καμμιά φορά κι' ὁ δρόμος, παρασυρμένοι ἀπό μένα καί ξεθάβοντας τίς ἀναμνήσεις τους, ξανάρθουν νά προσκυνήσουν τό κατώφλι σου.

ΖΩΑ ΚΑΙ ΠΤΗΝΑ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

Ὁ χορός θά ἄρχιζε στίς ἑννέα τό βράδυ. Ἐπί τῆς ὑποδοχῆς τρία ζῶα: Ἐνα λιοντάρι μέ περήφανο βλέμμα καί ἀτίθαση χαιτή, ὠραῖο στή θωριά, μ' ἕναν ἐγῶισμό πού τόν φανέρωνε τό ἀγέρωχο ὕφος κι' ἔδειχνε εὐγενική καταγωγή, πολιτισμένους προγόνους, ἕνας λύκος, πού τά μάτια του ἔδειχναν λαίμαργα πεινασμένα, κι' ἕνας πίθηκος.

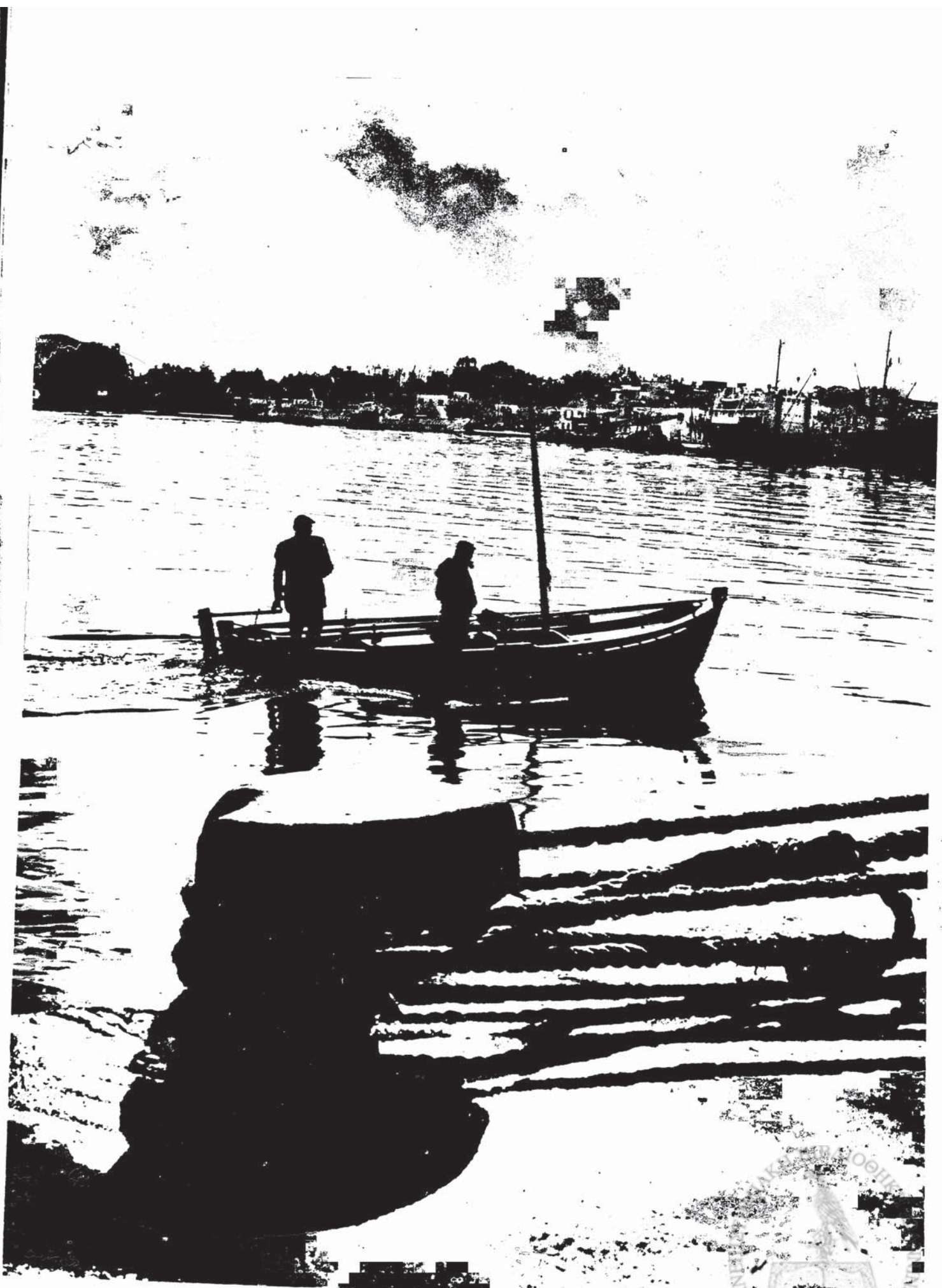
Ὅλοι φοροῦσαν μαῦρο κοστοῦμι – πένθος ἢ ἐπισημότητα – καί στεκόταν ἀλύγιστοι στήν εἴσοδο. Οἱ προσκεκλημένοι ἐφθάναν μέ τήν πρόσκληση – ἀνά χεῖρας – καί σκορπίζονταν στίς καλαισθητές αἰθουσες.

Ἡ μουσική ἄρχισε καί ὁ χορός ἀνοιξε. Ὅμορφο θέαμα. Δέν εἶχα ποτέ ξαναδῆ.

Οἱ συντροφικές χαριτωμένες, οἱ φωνές ἀνάλογες πρὸς τούς κατόχους τους: Νά, στή γωνιά, ἕνας ὄμιλος ἀπό ἀηδόνια καί καρδερίνες τιτίβιζαν. Τούλινα καί μουσελινένια φορέματα, ἔδειχναν ὠραῖα κορμιά. Κουνιόνταν κι' ὅταν δέ χόρευαν. Ἦταν ἔκτακτες. Γιό ἐκεῖ, δύο σουσουράδες περπατοῦσαν καμαρωτές καί κοιτάζαν νά δοῦν ἂν τίς ἐβλεπαν οἱ ἄλλοι. Μπήκε μιά νυφίτσα., Φόρεμα μοντέρνο, ὕφασμα βαρῦ κι' ἕνα παντατίφ κρεμασμένο στό λαιμό. Καθόταν προτείνοντας τό κεφάλι καί μασώντας ἀράπικα φυστίκια.

Ἡ πόρτα ἀνοιξε καί εἰσέβαλε καθυστερημένο ἕνα παγώνι. Ἐφερε μιά βόλτὰ κι' ἔκαμε αἴσθηση στούς θεατές. Ἦνοιξε τά φτερά του καί στάθηκε. Ἐνας τσαλαπετεινός μέ σχιστό σακκάκι κι' ἕνας λέλεκας τό περιτριγύρισαν. Σήκωσε τό κεφάλι κολακευμένο, ἀλλά... ἄμ' δέ... ἀπό ἕνα μέρος μιά κουκουβάγια ξεπρόβαλε καί παρακολουθοῦσε τίς κινήσεις του. Δίπλα τῆς ἕνα γεράκι μέ ἀρπακτική μορφή καί κακό βλέμμα, δέν ἔχανε καμμιά της λέξη. Κακόμοιρο παγώνι.

ΤΕΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ
Απογευματινή ήμερη

Δέ φταίς εσύ. Δέν έκαμες τίποτα, αλλά ή όμορφιά πού σου χάρισε ό τών πάντων Δημιουργός, γίνεται αιτία νά σε άντιπαθούν, σκεπτόμουν, όταν μέ πλησίασε ό τελετάρχης, ένας ήλικιωμένος άητός μέ σοφό βλέμμα.

“Όταν έφθασε κοντά μου, είπε:

– Δυστυχώς, άγαπητή μου, βλέπεις τήν κατάντια τών ζώων. Στολίζονται, μαλώνουν, κουτσομπολεύουν, μισούν χωρίς λόγο, κρύβουν όσο μπορούν αυτούς πού έχουν άξία, κολακεύουν τούς δυνατούς, περιφρονούν τούς αδυνάτους. Τί κατάντια. Ούτε άνθρωποι νά ήσαν. “Ελα νά δής...

Σέ μιά γωνιά, καθόταν μιά γριά καρακάξα καί κάθε τόσο έσκυβε καί τακτοποιούσε τήν τουαλέττα τής κόρης της. Ή μικρή, κορδωμένη στήν καρέκλα της, κοιτάζε μέ μάτια γλυκά ένα νεαρό, πού όρθιος, μέ ένα ποτήρι ούίσκου τραγουδούσε.

– Μή, είπε ή μητέρα. Αύτός είναι ό Τζιτζικας, πού τραγουδάει πάντα καί τρώει τά έτοιμα. Σέ ένα χρόνο, δέν θά ύπάρχει τίποτα από τήν προίκα σου.

Προχώρησαμε καί είδαμε μιά παλιά άλεπού. Δίπλα της ό γιός της, ένας άλέπαρος δυό μέτρα μπόι, έσκυβε νά τήν άκούση. Κι έλεγε ή πολύξερη μητέρα:

– Μήν κυνηγās ό,τι λάμπει. Δέν κρύβει πάντα χρυσό. Αύτή ή χρυσαλίδα ό,τι έχει, τό φοράει έπάνω της. Ήμεις θά πάμε γιά εκείνη τή χήνα. Ή πατέρας της, μαζεύει χρόνια θησαυρούς. Μέ λίγη γοητεία είναι δική σου.

Ή περίπατος συνεχίστηκε. Κοντά μας καθόταν μιά πανέμορφη έλαφίνα, μέ τόν γέρο άνδρα της. Ή εκείνη τή στιγμή, έβγαλε τό κεράτινο στέμμα της – κουράστηκε φαίνεται – καί του τό φόρεσε στό κεφάλι.

“Ένα μπουκέτο από άσπρες κοτούλες καί στή μέση ένας κόκορας. Γελούσε, έκανε ύποκλίσεις καί σε μιά στιγμή, τουΰφυγε ή μασέλα. Τήν μάζεψε μέ τό μαντήλι του, μά τή στιγμή πού έφευγε, μιά ήλικιωμένη κίσσα μέ παρδαλό φουστάνι, είπε.

– Αφού ξέρεις ότι σουΰπεσε τό λειρί, τί τά θέλεις τά κοκορέματα;

...” Αρχισε πάλι ό χορός. Χόρευε μιά πάπια, κουνιστή καί λυγιστή. Τό χελιδόνι πετάχτηκε νά τή συνοδεύση, αλλά δυό γερόλυκοι σταμάτησαν τή φόρα του, πετώντας τό λογάκι τους. Καί είπε ό άητός:

– Αφού πήρατε σύνταξη, κάντε τόπο στά νειάτα.

Περνώντας από τήν μεγάλη πόρτα, είδαμε νά κάθονται στή σειρά τέσσερις παλιές προβατίνες. Όλο κρυφοκουβέντιαζαν, χαμογελούσαν καί κοιτάζαν μιά άγελάδα, πού προσπαθούσε νά αναχαιτήσει τήν όρμη του ταύρου της, πού έννοούσε νά καμαρώνει όλα τά θηλυκού γένους ζώα καί πτηνα.

“Ένας παπαγάλος μιλούσε γιά τά άνά τόν κόσμο ταξίδια καί ένας θηλυκός διάνος τόν άκουε μ' άνοιχτό στόμα.

Ή μέλισσα, κομψή, άεράτη, χόρευε τρυγώντας τό μέλι από όλα τά λουλούδια τών βάζων.

– Πρόσεχε μέλισσα, οι σφήκες έχουν ρίξει δηλητήριο, γιατί σε ζηλεύουν γιά τά νειάτα σου, γιά τό κέφι σου καί θά προσπαθήσουν νά σε σκοτώσουν μέ τήν κακία τους.

Ή άητός κάθησε, κουρασμένος. Ή εκείνη τή στιγμή, άκούστηκε σαματάς στή σκάλα. Σκύψαμε νά δούμε. Τρείς κυνηγοί, κυνηγούσαν ένα μπουλούκι πέρδικες, πού άνέβαιναν τρέχοντας καί χτυπώντας τά τακουνάκια τους. Αλλά τούς πιάστηκε ή άνάσα στήν άνάβαση κι έμειναν κοιτάζοντάς τες.

Ήγώ κατεβαίνοντας είπα:

– Έ, παιδιά. Οι πέρδικες είναι ψηλά πιά, γιά σās. Γιά τήν ώρα πάτε χαμηλότερα κι άργότερα παρηγορηθήτε βλέποντας.

Χαιρέτησα τόν άετό, πού έμεινε περίλυπος καί διαπίστωσα ότι κάθε μέρα βλέπεις, άν θέλης, άγρίμια καί ζώα καί πουλιά παντού: άκόμη καί στους χορούς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΣΟΦΙΑΣ ΠΑΠΑΣΤΥΛΟΥ

Λουλούδια (λάδι)

ΚΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΘΩ

('Απόσπασμα από «Τό όδοιπορικό ενός Προσκυνητή του 'Αγίου 'Ορους»)

Συντροφιά μέ αγαπητούς φίλους ξεκινήσαμε ένα καλοκαιριάτικο πρωινό για τό αγιώνυμο 'Ορος.

'Ηταν για όλους μας ένα πολυπόθητο ταξίδι - προσκύνημα στό «Περιβόλι τής Παναγίας», όπως όνομάζουν αυτή τήν ιδιότυπη Μοναστική πολιτεία του 'Αθωνα, μέ κίνητρο όχι τήν περιέργεια και σκοπό τήν περιήγηση, αλλά τό εύλαβικό προσκύνημα στά 'Αγια τών 'Αγίων, πού περικλείονται στή σεβάσμια τούτη κιβωτό τών 'Εθνικοθρησκευτικών μας παραδόσεων.

Στούς «άπόκροτους» άθωικούς βράχους του καθαγιασμένου αυτού χώρου ζούνε επί αιώνες έρημίτες, ήσυχαστές, κοινοβιάτες μοναχοί μέ πίστη φλογερή «έν έρημίαις πλανώμενοι και όρεσι και σπηλαίοις και ταίς όποις τής γής» μέ σκοπό «τήν αδιάλειπτον του υπερβατικού ιδεώδους ένατένισιν», μηδέν έχοντες και πάντα κατέχοντες, «σάν καυστικοί έλεγχοι τής ανθρωπίνης ματαιοδοξίας».¹

Στήν «'Αθωίδα» τούτη παραδεισιακή γή οι φτωχοί αυτοί και έν «πολλοίς» άγράμματοι μοναχοί, όπου τήν κατοικούν, συνέσειλαν στους κόλπους τους ό,τι ιερό και πολύτιμο περισώθηκε από τήν παλιά περιλαμπρη πατρική κληρονομιά, και τό διατήρησαν άλώβητο ανά τούς αιώνες.

Είναι νά θαυμάζη κάθε ελληνική ψυχή φέροντας στή μνήμη της τις άγιες εκείνες λιπόσαρκες και έξαιλωμένες μορφές, πού θυσίασαν τά πάντα κι' αυτή ακόμα τή ζωή τους, όχι λίγες φορές, για νά μη σβύση ή δύναμη του Πνεύματος του δύστηνου 'Εθνους μας, πού επί τόσους αιώνες κυριάρχησε πνευματικά, κάποτε, πάνω σέ τούτο τόν πλανήτη.

'Αξιζει, λοιπόν, νά πάη κανείς εκεί στή μοναδική στον κόσμο πολιτεία, όπου θά βρη και σήμερα παρόμοιες μορφές, όπωσδήποτε, άν τις άποζητήση, και πολλά θά έχη νά διδαχθί,

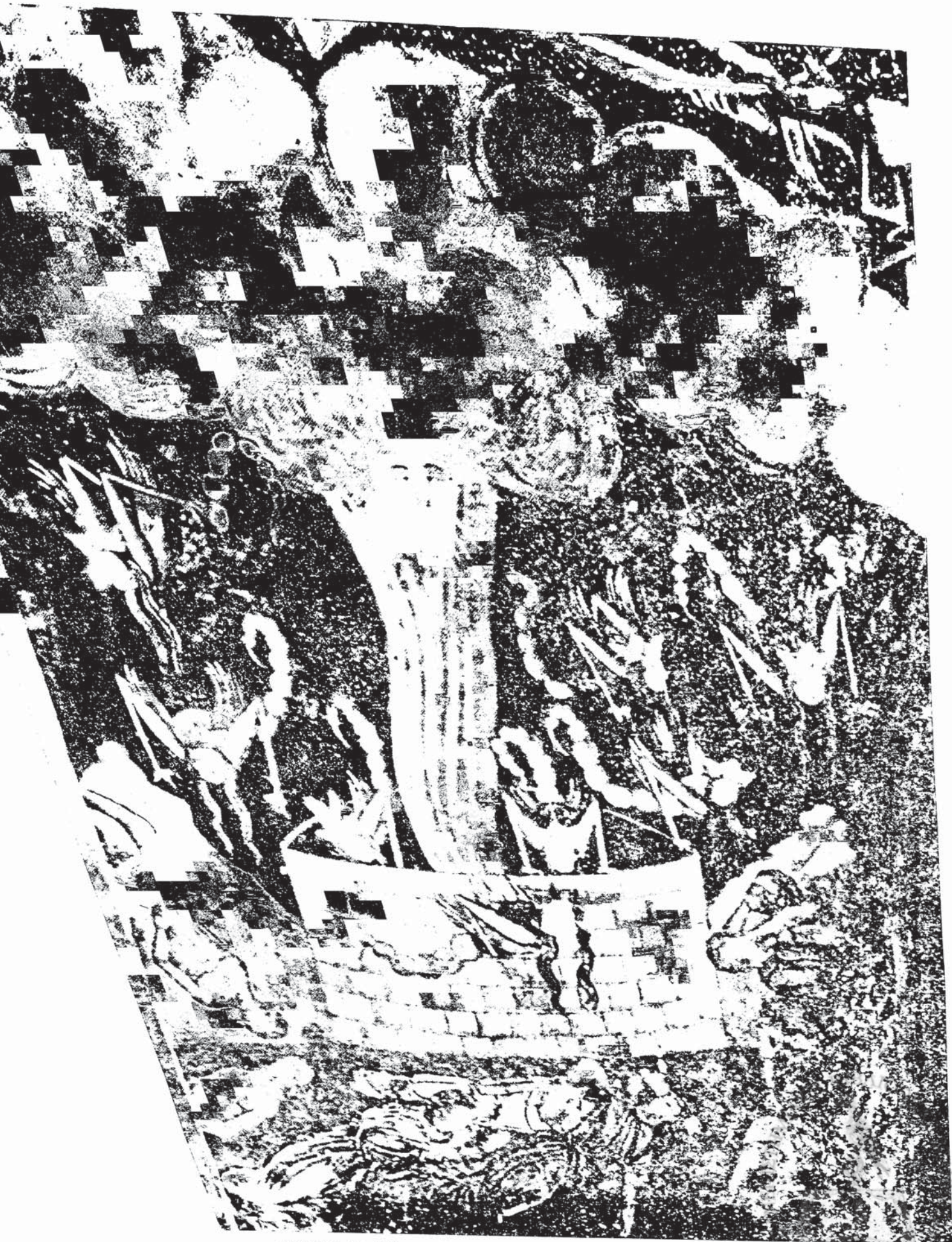
1) «Μεταξύ Ούρανού και Γής» Θεοκλήτου Διονυσιάτου 1956

όσο κι' άν είναι σκεπτικιστής άρκει μονάχα σάν ή μέλισσα ή σοφή νά συλλέξη κάθε καλό και όφέλιμο, παραβλέποντας μέ έπιείκεια όσες ανθρωπίνες άδυναμίες τύχη νά συνατήση - και θά υπάρχουν πολλές τέτοιες - άφου σέ πολιτεία ανθρωπών κι' όχι άγγέλων βρίσκεται ανθρωπών όμως, πού πολλοί άπ' αυτούς άκολούθησαν αυτή τή «στενή πύλη και τήν τεθλιμμένη όδό», «ίνα άπεκδυθώσιν τόν παλαιόν ανθρωπον σύν ταίς πράξεσιν αυτού».

Στόν είδυλλιακό αυτό χώρο, τό γεμάτο ιστορία, θρύλους και παραδόσεις, μπορεί κανείς νά μεταρσιωθή πάνω άπό τ' ανθρωπίνα, πέρα άπό κάθε γήινο και φθαρτό και ν' αναβαπτιστή στήν κολυμβήθρα τούτη του πνευματικού ξανανειωμού. 'Αλλά και κάτι ακόμα: ό καθένας μας άς έχη ύπ' όψει του, πώς όφελείται εκείνος, πού είναι προετοιμασμένος ψυχικά και μέ τούς δέκτες τής πίστεως, όχι μόνο πρόθυμος, αλλά και ικανούς νά συλλάβουν τά θεία μηνύματα. Για τούς άλλους, τούς ψυχρούς, δέ γίνεται λόγος!

«Πιστεύω για νά έννοήσω» λέει κάποια θεολογική ρήση. Θά πρέπει δηλ. νά τ' αγαπήσουμε

«Τό Φρέαρ τής Ἀβύσσου». Προφητική παράσταση τής «Ἀποκαλύψεως» Ἰωάννου (κεφ. Θ' 2). Ὁμοιάζει μέ τό γνωστό «Μανιτάρι» ἀτομικής ἐκρήξεως. (Σελ.).

πρώτα, για να το νοιώσουμε.

Τό δρομολόγιό μας ήταν Γιάννινα - Θεσσαλονίκη - Ίερισσός - Ουρανούπολη, πού έχει άκοιμητο φρουρό της τό βυζαντινό πύργου του αυτοκράτορα Ἄνδρόνικου Κομνηνοῦ (1183–85).

Οἱ δύο τελευταῖες πολίχνες ἐξελίχθηκαν σέ σπουδαία παραθεριστικά κέντρα μαζί μέ ἄλλες παραλίες τῆς Χαλκιδικῆς.

Φτάνουμε λοιπόν αὐθημερόν στήν Ουρανούπολη – σύνορο τῆς Ἀθωνικῆς πολιτείας – περνώντας πάνω ἀπό τά ἴχνη τοῦ «Προαύλακα»² πού ἄνοιξε ὁ Μέγας Βασιλεὺς τῶν Περσῶν

2) Πρόβλακα τὸν λένε οἱ ντόπιοι τώρα.

Ξέρξης τό 481 π.Χ. Σκοπός του ἦταν νά κόψη τὴν στενή λωρίδα τῶν 1800 περίπου μέτρων στὸν αὐχένα τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθω ἀπὸ τό ὄλο σῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, γιὰ νά περάσει ὁ στόλος του, διδαγμένος ἀπὸ τὴ συμφορά τοῦ πατέρα του Δαρείου, ὅπου τριακόσια πλοῖα μέ εἴκοσι χιλιάδες ἄντρες, πρὶν δέκα χρόνια, εἶχαν βρῆ οἰκτρὸ τάφο στὰ ὑγρά καὶ σκοτεινά βασίλεια τοῦ Γιοσειδῶνα κοντὰ στὸ θεελλῶδες νότιο ἄκρωτήριο τοῦ Ἄθω.

Πάνω σ' αὐτὸ τό γεγονός ὁ πολυγραφώτατος βυζαντινὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικός Νικηφόρος Γρηγορᾶς (1295–1359) σέ μιά ὑπέροχη περιγραφή τοῦ Ἄθω διαλαμβάνει τά ἀκόλουθα:

«Ξέρξου γάρ ἐκείνου τοῦ πάλοι τό βάρβαρον καὶ ἀγέροχον φρόνημα ἀσελγαῖνον ἅμα καὶ τρυφῶν κατὰ τῆς τῶν ὄλων φύσεως καὶ τά στοιχεῖα πάντα καινοτομεῖν ἐπαίρομενον, ἐπεὶ καὶ τοῦ ὄρους τούτου τὸν ἰσθμικὸν αὐχένα διορύξας μετεστοιχείου καὶ μετεσκεύαζε τὸν χῶρον πρὸς νῆσον... καὶ νῆτιν τὸν ἠπειρώτην ἐδείκνυ στρατόν».³

3) «Ἁγιον Ὄρος». Ζαχ. παπαντωνίου - Ἀθήναι

Τώρα μιά ἐλαφρά πτύχωση τοῦ ἐδάφους σέ μερικά σημεῖα τοῦ λαιμοῦ τῆς χερσονήσου ἀπομένει ἀπὸ τὴν τεράστια ἐκείνη προσπάθειά του.

Ἄλλά καὶ ὁ ἀρχιτέκτων Δεινοκράτης, τοῦ ὁποῦ ἔργα ὑπῆρξαν ὁ Νέος Ναός τῆς Ἐφεσσίας Ἀρτέμιδος καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, πρότεινε στὸ Μ. Ἀλέξανδρο, νά διασκευάσει τὸν Ἄθω σέ τρόπο πού νά παριστάνεται ὁ βασιλεὺς αὐτὸς σάν τεράστιος ἀνδριάς χύνοντας ἀπὸ πρόχουν σπονδὴ σέ φιάλη. Πρόχους καὶ φιάλη θά ἦταν δύο πόλεις καὶ ἡ σπονδὴ ἓνας ποταμὸς πού θά τίς ἔνωνε.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀρνήθηκε μέ τὴν περίφημη φράση: «Ἄφησε τό ὄρος τοῦτο ὡς ἔχει ἀρκεῖ, ὅτι ἄλλος βασιλεὺς ἀπάθανάτισε τὴν ἀλαζονείαν του διορύξας αὐτό».

Πρὸς Ἄθω

Τὴν ἄλλη μέρα πρῶι - πρῶι μπαίνουμε μέ τό карабáκι στὰ νερά τοῦ Ἁγίου Ὄρους παραπλέοντας τίς ὀλοπράσινες δυτικές ἀκτές του. Ἡ θάλασσα γαλήνια. Ποιὸς μπορεῖ νά φανταστεῖ τίς τρικυμισμένες μέρες τοῦ χειμῶνα, πού τά θεόρατα κύματα πέφτουν ἀκάθεκτα πάνω στή στεριά! μάρτυρες οἱ θαλασσόπληκτοι κοφτεροὶ βράχοι, ξεσκισμένοι κυριολεκτικά ἀπὸ τὴ μανία τους.

Πρόσφατο προπέρινο θῦμα ἓνας μικρὸς, Γερμανός, νομίζω, πού τὸν ἄρπαξαν ἀπὸ τά χέρια τοῦ πατέρα του, ἐνῶ ἀνυποψίαστα περπατοῦσαν ἄκρη - ἄκρη στήν ἀκτὴ.

Παραπλέοντας μαγεμένοι τίς ἀκρογιαλιές αὐτές ἀντικρύζουμε κάτι παμπάλαια τεράστια χτιριακά συγκροτήματα, σωστά φρούρια, σάν μεγαλόπρεπα «ἀπολιθώματα παρελθούσης δόξης καὶ ἀφώνους μάρτυρας μεγίστης εὐσεβείας»⁴

4) «Ἀθωνικά ἄνθη». Θεοκλήτου Διονυσιάτου. Ἀθήναι.

5) Ἐξάρσεις σέ κáιρια σημεῖα τῶν τειχῶν καὶ Πύργων, σάν χοάνες μέσα ἀπὸ τίς ὁποῖες ἔχυναν ζεματιστὸ νερὸ ἢ ἄμμο ἢ λάδι στὰ κεφάλια τῶν ἀναρριχομένων ἐχθρῶν.

Τοῦτα εἶναι στεφανωμένα μέ πανύψηλους πολεμικοὺς πύργους – πού τινάζουν περήφανα τό ἀνάστημά τους στὰ οὐράνια, μέ τίς καταχύστρες⁵ τους καὶ τίς δαντελωτές ἐπάλξεις –

πανέτοιμους ν' αποκρούσουν κάθε έχθρική προσβολή. Ήταν ή τελευταία ελπίδα στις τρομερές πειρατικές επιδρομές.

Πόσα θά είχαν νά μάς πούνε τά πέτρινα στόματά τους: ήρωϊσμούς, θυσίες, αίχμαλώσεις, βασανιστήρια καί σφαγές...

Τώρα πιά πού πνέει τό δροσερό τής λεφτεριάς αγέρι κάνοντας τόν αιγαιοπελαγίτικο πόντο χαρούμενα νά κυματίζει, δέν έχουν θέση οι βιγλάτορες τους.

Ήρμημοί πιά καί μελαγχολικοί αναπολούν τό μακρινό παρελθόν τους...

Πλησιάζοντας μέ αύξανόμενη συγκίνηση καί άνυπομονησία τόν Άρσανά (Καραβοστάσι) μέ τήν τσιμεντένια προβλήτα τής σεβάσμιας καί μεγαλόπρεπης ιδιόρρυθμης Μονής Δοχειαρίου (ΙΑ' αϊ.) μέ τόν κομψό καστρόπυργό τής πού διαφεντεύει τά πρός τό βουνό πλευρά τής, φοβερό άλλοτε γιά τούς πειρατές καί τώρα ήμερο, νά μάς χαμογελάει περιλουσμένος από τίς πρώτες πρωινές ήλιαχτίδες.

Οί μολυβδοσκεπάστοι θόλοι του «Καθολικού» δεσπόζουν πάνω από τά πολυάριθμα κελιά τής Μονής.

Λιγόστιγμη ή στάθμευση γιά ν' αφήσουν πράγματα του μοναστηριού καί νά πάρουν μοναχούς καί προσκυνητές καί δρόμο γιά πιό πέρα. Οί εισερχόμενοι προσκυνητές θά πρέπει νά πάρουν πρώτα τό Διαμονητήριό τους από τήν Ήερή Ήπιστασία (τήν Κυβέρνηση του Άθω).

Δεύτερη συναντούμε τήν επιβλητική κοινοβιακή Μονή Ξενοφώντος (κτίσμα, κατά τήν παράδοση, του ΣΤ' αϊ. πιθανότερο όμως του Ι' αϊ. περιτριγυρισμένη από τό πανύψηλο κάστρο τής, τίς όμορφοφτιασμένες καί καλοδιατηρημένες πολεμίστρες καί τόν τετράψηλο καστρόπυργό τής.

Μικρή στάθμευση στον άρσανά τής καί πάλι δρόμο γιά τήν επόμενη παραλιακή Μονή του Άγ. Παντελεήμονος, κοινοβιακή κι' αυτή, τή Ρωσική. Άπεραντοσύνη καί συντριπτική μεγαλοπρέπεια τή χαρακτηρίζουν, πολύροφα φανταχτερά χτίρια μέ πράσινους τρούλλους όπου λάμπουν πάνω οι χρυσοί ρωσικοί σταυροί. Ήντονη ή παρουσία τής άπεραντης πάλαι ποτέ κραταιάς αυτοκρατορίας των Τσάρων, σ' όλη τής τή μεγαλοπρέπεια.

Δάφνη - Καρυαί

Φτάνουμε στη Δάφνη, τό μοναδικό επίνειο του Όρους. Ήκεϊ μάς ύποδέχεται ό Σερδάρης (έκπρόσωπος τής τάξεως του Άθω), ή Άστυνομία καί ό Τελώνης. Μάς παραλαμβάνει τό λεωφορείο γιά νά μάς μεταφέρει στις Καρυές, πρωτεύουσα τής Μοναστικής επικράτειας, όπου έδρεύει ή Ήερή Ήπιστασία - ή Κυβέρνηση δηλ. του Άθω - ή όποία αποτελείται από είκοσι μοναχούς εκπροσώπους των ισάριθμων κυρίαρχων Μονών, πού υπάρχουν στο Άγ. Όρος, εκτός από τίς Σκήτες, τίς Καλύβες καί λοιπά κτίσματα, πού υπερβαίνουν τά χίλια, ύπαγόμενα στη δικαιοδοσία των άνωτέρω Μοναστηριών.

Ή επικεφαλής στην Ή. Ήπιστασία είναι ό «Πρώτος» μέ βοηθούς τέσσερες εκπροσώπους, έναλλασσομένους κάθε χρόνο, οι όποιοι κρατούν τή μεταλλική επίσημη σφραγίδα χωρισμένη σε τέσσερα τεμάχια. Για νά ύπογραφη ένα όποιοδήποτε έγγραφο πρέπει νά ύπάρχη συμφωνία των σφραγιδοφυλάκων, όποτε συναρμολογούνται τά τέσσερα κομμάτια καί σφραγίζεται!

Ήκεϊ έδρεύει καί ό Διοικητής του Άγίου Όρους, άνώτερος ύπάλληλος του Ήπουργείου έξωτερικών, γιά τή ρύθμιση ζητημάτων μεταξύ του Κράτους καί του Όρους.

Ή ύπάρχη ακόμη Ήποδιοίκησις Χωροφυλακής μέ μερικούς Σταθμούς έγκατεστημένους κοντά σε Μονές γιά τήν ασφάλεια τής Μοναστικής επικράτειας.

Τέλος ό Ο.Τ.Ε. καί τά Ταχ/μεία Καρυών καί Δάφνης γιά τήν έξυπηρέτηση Μοναχών καί λαϊκών. Στα παλιότερα χρόνια ύπήρχε καί τραπεζικό πρακτορείο.

Οί Μονές συνδέονται μεταξύ τους μέ ιδιαίτερο τηλεφ. δίκτυο, μή ύπαγόμενο στον Ο.Τ.Ε., γιά τή μεταξύ τους έξυπηρέτηση.

Ή κοινοπολιτεία αυτή έχει τόν δικό τής καταστατικό πανάρχαιο χάρτη, «τόν Τράγο», δηλ. τόν επί αυτοκράτορος Νικηφόρου Φωκά συνταγμένο Χάρτη πάνω σε δέρμα τράγου μέ ιδιόχειρη τήν ύπογραφή του αυτοκράτορα μέ κόκκινη μελάνη. Ή «Τράγος» τώρα φυλάσσεται σε μεταλλική θήκη «έπασφραγίστη» καί δέν άνοίγεται ποτέ. Άν ή ανάγκη τό καλέση γίνεται πρωτόκολλο άποσφραγίσεως καί επανασφραγίσεως από τούς έντεταλμένους γιά τή φύλαξη του Μοναχούς.

Χρυσόβουλλο Σιγγίλιο του Αυτοκράτορος της Τραπεζούντος 'Αλεξίου Γ' του Μεγάλου Κομνηνού (13 μ.Χ.) με την υπερκειμενη μεγαλοπρεπή βυζαντινή ύπογραφή του (Μονοκονδυλιά). (Σελ.)
 (Γαβριήλ 'Ιερομονάχου. 'Η έν 'Αγίω 'Όρει 'Ι. Μονή 'Αγίου Διονυσίου).

Φυσικά ὁ Χάρτης αὐτός ὑπέστη, κατὰ καιροῦς, μεταβολές κατὰ τὴν καθιερωμένη διαδικασία.

Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες διατυπώσεις στὴν ἀστυνομία καὶ τὴν παραλαβὴ τοῦ Διαμονητηρίου ἀπὸ τὴν Ἱ. Ἐπιστοσία πλήρης ἡ ἐλευθερία κινήσεως καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ ἀκολουθητέου δρομολογίου πρὸς κάθε κατεύθυνση καὶ γιὰ ὠρισμένο χρονικὸ διάστημα. Γιὰ τοὺς ξένους 15θήμερο, γιὰ τοὺς Ἕλληνες μηνιαῖο διάστημα.

Χωρὶς αὐτὸ καμμιά πύλη μοναστικοῦ καθιδρύματος δὲν ἀνοίγει. Οἱ πύλες τῶν Μονῶν ἀνοίγουν μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ κλείνουν μὲ τὴ Δύση. Ἐπίσημη ὥρα εἶναι ἡ Βυζαντινὴ καὶ ἡ Χαλδαϊκὴ, μόνο στὴ Μονὴ τῶν Ἰβήρων. Ἀφετηρία εἶναι ἡ ἀνατολὴ τοῦ Ἡλίου στὴν κορυφὴ τοῦ Ἁθῶνα. Οἱ προσκυνηταὶ πρέπει νὰ τὸ ἔχουν ὑπ' ὄψει τους γιὰ νὰ μὴ μείνουν ἐξω. Οἱ πύλες δὲν ἀνοίγουν.

Δρασκελιζοντας λοιπὸν τὴν κορυφὴ τῆς ραχοκοκκαλιᾶς τῆς «Τσοῦκας» κατὰ τὴ μετάβασή μας στὶς Καρυές, νά, καὶ ξεπροβάλλει ἡ ἀγιορεϊτικὴ καθέδρα ξαπλωμένη νωχελικὰ στὴν «ὕλομανοῦσα» ἀνατολικὴ πλαιγιά τοῦ βουνοῦ.

Δάση νεαρά ἀγριοκαστανιάς πυκνότατα, καθαρισμένα ἀπὸ θάμνους καὶ χαμόκλωνους, ἄφθονα κυπαρίσσια, ἐληές, φυτεῖες φουντουκιῶν (λεπτοκαρυῶν) σάν ἀμπελώνες, ἀμπέλια καὶ κήποι καλοπεριποιημένοι. Τὰ πάντα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν μοναχῶν. Ὅσο γιὰ τὴν ξύλευση καὶ ὑλοτομία, αὐτὴ γίνεται ἐπιστημονικὰ μὲ τὴ φροντίδα τοῦ «Δασάρχῃ» μοναχοῦ κάθε Μονῆς καὶ τὴ βοήθεια ὑλοτόμων λαϊκῶν, βγάζουν στύλους τηλεγραφικούς, πασσάλους μεγάλους γιὰ γεωργικὴ χρῆση καὶ καυσόξυλα. Γίνεται ἐξαγωγή καὶ δεκάδων τόννων φουντουκιῶν.

Χαρὰ τῶν ματιῶν καὶ μέθη ἀπὸ τὸ πολὺ πράσινο, μ' ἓνα καταγάλανο οὐρανὸ καὶ τὸ Αἰγαῖο στό βάθος νὰ λαμπυρίζει κάτω ἀπὸ τὶς ἐκτυφλωτικὲς ὀλόχρυσες ἠλιαχτίδες.

Ὁ προαναφερόμενος βυζαντινὸς συγγραφέας Νικηφόρος Γρηγορᾶς μαγεμένος ἀπὸ τὴν ἐκπαγλὴ αὐτὴ θέα γράφει: «τά τε γάρ ἄλλα τὸ Ἵϋρος Ἁθῶς θαυμάζεσθαι ἄξιον εἶναι δοκεῖ μοι, ὅτι ...τὸ τε εὐπνουν τῆς ὁδοῦ καὶ τὸ τοῦ ἄνθους εὐχρουν καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὀμιλεῖ ταῖς τοῦ ἡλίου ἀκτίσι· δένδροσι πολυειδέσι κομᾶ... ἔργα χειρῶν ἀνθρωπίνων πλουτεῖ... καὶ σμήνη μελιππῶν ἐκεῖ περιτρέχει τὰ ἄνθη καὶ ἡρέμα τὸν ἀέρα περιβομβεῖ... οὐκ ἦρος ὥρα μόνῃ, ἀλλ' ἐν ἀπαντι καιρῷ καὶ χρόνῳ»⁶.

6) Τὸ Ἅγιον Ἵϋρος Ζ. Παπαντωνίου - Ἀθῆναι.

7) τῶν Μονῶν ὁ Ναός λέγεται Καθολικὸ, τῶν Σκητῶν καὶ Καλυθῶν λέγεται «Κυριακόν».

8) Τὸ Πρωτότο τῶν Καρυῶν καὶ ὁ Πανσέληνος, Παύλου Μυλωνᾶ - Ἡμερολόγιον τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος 1973.

Σκόρπια «τά κονάκια» τῶν Μονῶν – τὰ ἀντιπροσωπεῖα. Στὴ βορεινὴ παρυφὴ τῶν καρυῶν ἡ ἐκθαμβωτικὰ μεγάλωπρη ρωσικὴ Σκῆπη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὸ Σαράϊ ἐπιλεγόμενο. Οἱ βαθυπράσινοι τροῦλλοι του καὶ οἱ χρυσοὶ σταυροὶ ἀστράφτουν στὸν ἥλιο. Σὲ τοῦτο τὸ μεγαθῆρο ἐδρεῖ ἡ Ἀθωνιάς Σχολή.

Τὸ «Κυριακόν» τῆς θεωρεῖται σάν ὁ μεγαλύτερος Ναός τῆς Ἀνατολῆς. Πλοῦτος καὶ χλιδὴ τὸ χαρακτηρίζουν. Εἰκόνες χρυσοποιικίτες μὲ πολῦτιμους λίθους διαφόρων ἀποχρώσεων καὶ μεγεθῶν. Τώρα ὁμως ἡ ἐγκατάλειψη.

Στὸ ξύλινο δάπεδο εἶναι σκόρπια ἐπιχρίσματα τῆς ὀροφῆς. Μελαγχολικὴ εἰκόνα τῆς ξεπεσμένης τσαρικήσ μεγαλοπρέπειας. Ἀπέραντες αὐλές ὅπου ἄλλοτε μυρμικίαζε ἀπὸ τάγματα ρώσων ρασοφόρων. Τώρα φυτρώνει ἄφθονο τὸ χορτάρι στὶς ραφές τοῦ πλακόστρωτου.

Οἱ Ρῶσοι τὸ προώριζαν γιὰ Μονή, γιὰ λόγους ἐπεκτατικούς. Ὅμως χάρη στὴν πείσιμονα ἀντίσταση τῆς Ἱερῆς Ἐπιστοσίας, παρὰ τὴν πίεση τῶν Ρώσων, τῆς Ὑψηλῆς Πύλης κ.ἄ., ἔμεινε στὴν τάξη τῆς Σκῆπης καὶ στὴ δικαιοδοσία τῆς Ἑλληνικῆς Μονῆς Βατοπεδίου.

Μὲ δυσκολία βρήκαμε ἓνα γέροντα καλόγερο νὰ μᾶς ἀνοίξη τὶς Πύλες τοῦ φρουρίου αὐτοῦ. Μᾶς ὑποδέχτηκε μὲ βαθεῖες ὑποκλίσεις καὶ μὲ τὸν ἀντιχαιρετισμὸ του «Βόντα Πρόστι» (Θεὸς συγχωρήσει σε) στό δικὸ μας «Μπλαβοσλαβίτ» (εὐλόγησον). Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ καλημερίζονται μὲ τὶς λέξεις «Εὐλόγησον» ἢ ἀπάντηση: «Ὁ Κύριος». Σὲ διάφορες ἐρωτήσεις μας ἡ στερεότυπη ἀπάντηση «Νιέ ζνάι» (δὲν ξέρω). Ἄγνοοῦσε τὴν ἑλληνικὴ. Ἐλάχιστοι γέροντες παραμένουν ἐκεῖ.

Πρωτάτο

Πρὶν ἐγκαταλείψουμε τὶς Καρυές πήγαμε νὰ προσκυνήσουμε στὸν περιώνυμο Ναὸ τοῦ «Πρωτάτου»⁸ εἶναι τὸ ἀρχαιότερο μνημεῖο τοῦ ἁθω. Κτίτοράς του εἶναι ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, καθὼς καὶ τῆς Μεγίστης Λαύρας (962), μὲ πλούσιες δωρεές τοῦ φίλου του Αὐτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀπόφαση νὰ μονάσει, ἀλλὰ τὸν πρόλαβαν οἱ δολοφόνοι του.

Ἡ στέγη του πυρπολήθηκε ἀπὸ «ἐνωτικούς» ἐπὶ Πατριαρχείας Βέκκου, (1275–1282). Ἀνακαινίσθηκε ὕστερα ὁλόκληρος ὁ Ναός ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο (1282–1328).

Λόγω τῶν ἄφθονων νερῶν, ποὺ ἀναβλύζουν τριγύρω, ὁ Ναός ἐπαθε κάποια κλίση στὴ Δυτικὴ πλευρά. Ἔτσι τὸ Ἅγιο Βῆμα εἶναι ψηλότερο κατὰ τριάντα πόντους ἀπὸ τὴ «Λιπή» (Πρόναο).

Τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων καὶ ἡ ὑγρασία ἄφησαν ἐντονα τὰ διαβρωτικὰ τους ἴχνη. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἔκαμε διάφορες στερεωτικὲς ἐργασίες στὸ κτίριο, καθὼς καὶ στίς τοιχογραφίες, ἀλλὰ καὶ τώρα συχνὰ πυκνὰ τὸν ἐπισκέπτεται τεχνίτης τῆς.

Ὁ ναός εἶναι ὁλοφώτεινος ρυθμοῦ «Βασιλικῆς» μὲ μεγάλες ἐσωτερικὲς ἐπιφάνειες καὶ πλούσιο χῶρο πάνω στὸν ὁποῖο ὁ Θεσσαλονικεὺς «Κυρ - Μανουὴλ Πανσέληνος»⁹ (14 αἰ.), ὁ

9) «Πανσέληνος». Α. Ξυγκοπούλου. Ἀθήναι.

«νεώτερος Ἀπελλῆς» ὅπως χαρακτηρίζεται, ἔβαλε ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του, γιὰ νὰ μᾶς δώσει τὰ ἀριστουργήματα αὐτὰ τοῦ χρωστήρος του.

«Τὸ κτίριον τοῦτο εὐωδιάζει ἀπὸ τὴν πλέον μεθυστικὴν τῆς ὥραιας μας θρησκείας εὐωδιαν», λέει ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, «εἶναι τὸ πλουσιώτατον Μουσεῖον τῆς γησιωτέρας βυζαντινῆς ἀγιογραφίας»¹⁰.

10) «Μέ τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα». Ἀλ. Μωραϊτίδης - Ἀθήναι.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργα φλογερῆς πίστεως, ἡ ὁποία ἐνέπνευσε τοὺς Καλλιτέχνες. Ἀναφέρεται, πὼς κάποιος ἐπίσκοπος ἀγιογράφος, πρὶν ἀρχίσει τὴν ἱστορήση νῆστευε καὶ δὲν ξανανέβαινε στὸ πατάρι νὰ συνεχίσει τὴ δουλειά του τὸ ὑπόλοιπο τῆς ἡμέρας, σάν τύχαινε νὰ κατεβῆ ἀπὸ ἀνάγκη σωματικῆ...

Ὁ περιορισμένος χρόνος παραμονῆς στὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ ἐντρυφήσουμε, ὅσο θὰ θέλαμε, στίς ὑπέροχες συνθέσεις τοῦ ἐξαισίου χρωστήρα τοῦ Πανσέληνου, ποὺ «σέ καλοῦν σέ ἀνάταση καὶ πνευματικὴ εὐδαιμονία»¹¹. Γιὰ τοῦτο θὰ σταθοῦμε σέ μερικὰ μόνο σημεία.

Ἡ ὥρα δὲν μᾶς περιμένει.

11) Α. Ξυγκοπούλου ἐνθ. ἄνωτ.

Οἱ τοιχογραφίες διαδέχονται ἢ μία τὴν ἄλλη, σάν μιὰ συνέχεια. Ἀπὸ τοὺς Προπάτορες καὶ Προφήτες προχωρεῖ στὴν ἱστορήση τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δίνοντας τὴν ἐντύπωση «ζωφόρου ἀρχαϊκῆς». Ὑστερα ἀκολουθοῦν οἱ ἅγιοι, οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἀσκηταί.

Πάνω στὸ ὑπέρθυρο «ὁ Ἀναπεσών», τὸ βρέφος Ἰησοῦς, ποὺ ἀναπαύει τὸ κεφαλάκι του τὸ σγουρόμαλλο πάνω στὸ δεξί του χέρι. Σύνθεση ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ γραφικὸ ρητὸ «Ἐκοιμήθη ὡσεὶ λέων καὶ ὡσεὶ σκύμνος...».

Ἐκεῖνα τὰ ἱλαρὰ ματάκια «τοῦ ὠραίου κάλλει παρά πάντας βροτούς...!».

Ἐδῶ ταιριάζει αὐτὸ ποὺ ἔγραφε ὁ Φραγκίσκος στὸ Τζάνε: «δὲν χρωματίζεις ἐμψυχώνεις κάθε σανίδιον καὶ δὲν χύνεις μόνον ἐπάνω εἰς τοῦτο βαφαῖς. Μὲ τοῦτες στάσεις τὴν ζωὴν...»¹²

12) Διονύσιος ὁ ἀπὸ Φουρνᾶ. Α. Ξυγκοπούλου. Ν. Ἔστια 1963.

13) Ὁ Πανσέληνος. Α. Ξυγκοπούλου. Ἀθήναι.

Οι αστέρες πίπτουν «ὡς δυνθιοι συκής» (ἀγρίοσυκα). Προφητική παράσταση τῆς «Ἀποκαλύψεως» Ἰωάννου (κεφ. ΣΤ' 13). Ὁμαίζει μέ ἀεροπορικό βομβαρδισμό καί τοὺς ἀνθρώπους κρυμμένους σέ καταφύγια. (Σελ. . .)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Οι μεγάλες πολυπρόσωπες συνθέσεις όπως των «Είσοδίων» και της «Κοιμήσεως» της Θεομήτορος με τις έξοχες προσωπογραφίες παρμένες τό δίχως άλλο από σύγχρονους του ζωγράφου άσκητές του Ἰθω, σ' έκστασιάζουν.

Στήν εικόνα των «Είσοδίων» παρουσιάζεται ή Παρθένος στήν ἴδια πομπή δυό φορές ανάμεσα στήν Ἁγία Ἄννα, τή μητέρα της, και τις άλλες γυναίκες, και πιό πέρα συνέχεια μπροστά στόν ιερέα. Ἐκφραστικώτατα τά πρόσωπα των γυναικῶν καθώς και οι χειρονομίες τους. Ἡ μιά άπ' αυτές ένω μιλάει μέ μιά διπλανή της, δείχνει ταυτόχρονα και τόν ιερέα, πού μ' άνοιχτές άγκάλες ύποδέχεται τή μικρούλα Μαρία στό Ἱερό, ένω ή Μητέρα της, πιό πίσω, είναι στραμμένη στό πλάγι και φαίνεται σάν νά μιλάει μέ τή διπλανή της.

Ἀπέραντη ή θλίψη ζωγραφισμένη στά πρόσωπα πού παρακολουθοῦν τό σεπτό σκήνωμα της Θεομήτορος. Ἄλλοι βουβοί άπό τόν πόνο κι' άλλοι σάν νά συζητοῦν γιά τό θλιβερό γεγονός, όπως συμβαίνει σέ τέτοιες περιπτώσεις. Ἐμπρός ή συνοδεία των άνδρῶν και πίσω των γυναικῶν.

Στά Πάθη τοῦ Χριστοῦ άφάνταστα συνταραχτικά παριστάνεται ό άνθρωπος πόνος. Συγκρατημένη ή θλίψη τοῦ Ἰωσήφ· τρυφερώτατη ή χειρονομία τοῦ μαθητή της αγάπης, τοῦ Ἰωάννη, πού φέρνει τό χέρι τοῦ αγαπημένου νεκροῦ διδασκάλου στό μάγουλό του.

Ἐνας σπαραξικάρδιος άποχαιρετισμός στό λατρεμένο Κύριό του, πού έφυγε άπό τή ζωή τόσο δραματικά.

Ἡ θρήνος των μυροφόρων σπαραχτικός. Δύσκολα βρίσκεται τέτοια σκηνή, πού δίνεται μέ τόση αλήθεια και μέ τόση δραματική ένταση ό άνθρωπος σπαραγμός γιά τόν παντοτεινό χωρισμό πολυαγαπημένου προσώπου.¹³

Ἀνάγκη νά σταθοῦμε ως έδῶ.

Ἐταν μπήκαμε στό Ναό αυτό ή πρώτη μας φροντίδα ήταν, νά προσκυνήσουμε τό σεπτό κειμήλιο τοῦ πρωτάτου και τοῦ αγίνυμου Ὁρους, πού είναι γνωστό άνά τό πανελλήνιο και τήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή, τήν πανάρχαια δηλ. εικόνα της Θεομήτορος μέ τήν έπωνυμία « Ἁξιον έστι».

Είναι τοποθετημένη, μέ άργυρόχρυση έπένδυση. Στό πλαίσιο της είναι σκαλισμένες οι παραστάσεις των εικοσι σφραγίδων των Κυρίαρχων Μονῶν τοῦ Ὁρους.

Είναι τοποθετημένη έπάνω στό Σύνθρονο τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, πίσω άπό τήν Ἁγία Τράπεζα, μέ άργυρόχρυση έπένδυση. Στό πλαίσιο της είναι σκαλισμένες οι παραστάσεις των εικοσι σφραγίδων των Κυρίαρχων Μονῶν τοῦ Ὁρους.

Γλυκεία μεγαλομάτα «πεποικιλμένη Θεία δόξη».

Πασιγνωστο τό θαῦμα της, όταν βρίσκονταν άκόμα στή Σκήτη τοῦ Πρωτάτου, στό μεγάλο λάκκο τοῦ « Ἁδειν» (ψάλλειν).

Ἐκεί τό πρῶτον άκούστηκε, κατά τήν παράδοση, άπό άρχαγγελικό στόμα όλόκληρος ό ὕμνος της « Ἁξιον Ἐστιν ως αλήθως...». Τό θαῦμα αυτό τοποθετεῖται στίς 11 Μαΐου τοῦ 950 επί βασιλείας των πορφυρογεννήτων γυιῶν τοῦ αυτοκράτορα Ρωμανοῦ.

Ἱερά Μονή Κουτλουμουσίου

« Ὑστερα άπό τό Πρωτάτο κατηφορίζουμε στή γειτονική Μονή Κουτλουμουσίου, πού τό όνομα τό πήρε άπό τόν έκχριστιανισθέντα κτίτορά της φύλαρχο άραβα Κουτλουμούς (ΙΒ' ή ΙΓ' αι.).

Λιγόωρη ή παραμονή μας.

Προσκύνημα στό πλούσια ζωγραφισμένο έπιβλητικό Καθολικό της μέ τή «Φοβερά Προστασία τοῦ Ὁρους», στό Νάρθηκα, τά Ἁγία Λειψανα και τούς λιθοκόλλητους άργυρούς σταυρούς, των όποίων ό μεγαλύτερος μέ τεμάχιον τοῦ Τιμίου Ξύλου.

Ἐλα άφιερῶματα αυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου και ήγεμόνων Σλάβων.

Πρέπει νά σημειώσουμε, πώς όλα αυτά συνοδεύονται άπό δωρητήρια έπίσημα έγγραφα έσφραγισμένα μέ τις έπίσημες σφραγίδες αυτοκρατόρων (χρυσόβουλλα, μολυβδόβουλα κ.ά.). Τίποτε δέν μπαίνει στίς Μονές χωρίς τή συνοδεία τέτοιων έγγράφων.

Στή Σερβική Μονή Χιλανδαρίου μας έδειξε ό σκευοφύλαξ ένα έρμάριο μέ λειψανοθήκες άγίων. Τά συνοδευτικά έγγραφα των κήκαν ή χάθηκαν κατά τις περιπέτειες της Μονής διά μέσου των αιώνων, γιά τοῦτο και δέν τά έκθέτουμε γιά προσκύνηση. δέν ξέρούμε τίνων άγίων είναι.

Ἡ Μονή Δοχειαρίου.

Ἀναχώρησις ἀπὸ τῆς Καρυῆς γιὰ τὴν Δάφνην τὸ μεσημέρι κι' ἀπὸ κεῖ μὲ τὸ καραβάκι τῆς γραμμῆς Δάφνης - Οὐρανίουπολης γιὰ τὴν ἰδιόρρυθμη Μονὴ Δοχειαρίου, ὅπου θὰ διανυκτερεύαμε.

Χαρούμενη ἡ συνάντησις μὲ τὸν φίλον π. Προκόπιον Προηγούμενον καὶ Προσμονάριον τῆς «Γοργοπηκῆς» Θεομήτορος, πού εἶχα χρόνια νὰ τὸν ἰδῶ. Θερμότατη ἡ φιλοξενία. Περιποητικώτατος ὁ Ἀρχοντάρης Παχώμιος. Κατανυκτικός μὲ γονυκλισία πάντων ὁ Παρακλητικός Κανὼν στὴν Παναγία ἀπὸ τὸν π. Προκόπιον.

Ὁ ἑσπερινὸς κάτω ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς θόλους τοῦ Νάρθηκα τοῦ ὠραίου «Καθολικοῦ» μὲ ὅλη τὴν βυζαντινὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ τυπικὸ τῆς Μονῆς.

Θεῖα γαλήνη βασιλεύει παντοῦ τούτῃ τὴν ὥρα, πού ὁ ἥλιος γέρνει πρὸς τὴν δύση του χύνοντας σάν λυωμένο χρυσάφι τῆς ἀχτίδες του μέσα στὸν καταγάλανον πόντο.

Ἡ ψυχὴ γονυκλινῆς δέεται στὸν Πλάστη τοῦ Παντός...

«Ὁ ἥλιος ἐγνώ τὴν δύσιν αὐτοῦ,

Ἐθου σκότος καὶ ἐγένετο νύξ...

ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα Σου Κύριε,

Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας...»

Ἐκεῖνη τὴν γλυκεῖαν στιγμὴν, πού ὁ φωστήρ τῆς ἡμέρας ἔστειλε ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ ναοῦ τῆς στερνῆς ἀχτίδες του, σάν καληνύχτισμα, ἡ σκέψη μου γύριζε στὰ παλιὰ χρόνια τοῦ πάλαι ποτε κραταιοῦ Βυζαντίου, γιὰτὶ ὅλα ἐκεῖ ἀποπνέουν Βυζάντιον.

Πόσες φορές δὲν θ' ἀντήχησαν στοὺς θόλους τούτους οἱ νικητῆριοι παιᾶνες πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγόν, τὴν «Φοβερά Προστασία», ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἱκετήριες δεήσεις στὶς στερνῆς μέρες τῆς δύσμοιρης αὐτοκρατορίας, ὅταν ἀποδύονταν στὸν ὑστατον ὑπὲρ ὅλων ἀγῶνα πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ρωμανοῦ¹⁴ τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν τραγικὸν ἐκεῖνον

14) Κι' αὐτὴ ἡ Ὁθωμανικὴ ἱστορία μιλάει μὲ σεβασμὸν γιὰ τὸν Κων. Παλαιολόγον ὡς ἐξῆς: «... ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πόλεως ἔλαθε προσωπικῶς μέρος εἰς τὰς διεξαχθεῖσας σκληρὰς ὁδομαχίας καὶ μαχόμενος ὡς λέων καὶ χωρὶς νὰ παραδῶσθαι τὸ ἐνδοξον ξίφος του εἰς τὸν μέγαν ἐχθρὸν του ἐπεσεν ἐνδόξως. Ἡ τουρκικὴ ἱστορία θεωρεῖ ὑποχρέωσιν τῆς νὰ μνημονεύῃ μετὰ σεβασμοῦ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου προσωπικότητος τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἐτύγχανε τελείως ἀνεύθυνος τῆς τελείας ἀποσυνθέσεως τοῦ Κράτους...» (Δ' τεύχος σ.524 ΙΖΑΗΛΙ ΟΣΜΑΝΛΙ ΤΑΡΙΗΙ ΚΡΟΝΟΛΟΓΙΣΙ).

(Μουσεῖον Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ Πειραιῶς).

αὐτοκράτορά τῆς, πού πλήρωσε δίχως νὰ φταίῃ σέ τίποτε, τῆς ἀμαρτίες προκατόχων του κάτω ἀπὸ τὰ ἀδιάφορα, ὅσο καὶ μοχθηρὰ ὄμματα τῆς Δυτικῆς Χριστιανοσύνης!...

«Ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον...

καὶ συντήρησιν πάσης ἐχθρῶν ἀλώσεως τὴν Σὴν Πόλιν, Θεοτόκε...»

Ἀκολούθησε προσκύνημα τῶν φυλασσομένων λειψάνων ἁγίων, ὅπως γίνεται σέ κάθε ἐπίσκεψιν Μονῆς.

Ὁ Ὁρθρος τῆς Κυριακῆς στὰ βαθειὰ μεσάνυχτα. Μὲ βοηθὸ τὴν ἀστροφεγγιὰ πήγαμε στοῦ «Καθολικοῦ» τῆς Μονῆς. Στὸ μισοσκόταδο τῆς Λιτῆς σκιᾶς ἀκίνητες οἱ μοναχοὶ, τυλιγμένοι στὶς κουκοῦλες τοὺς στέκονται στὰ στασιδία τοὺς μὲ τὰ κομπολόγια στὰ χέρια, γυρτὸ τὸ κορμί καὶ μισόκλειστα τὰ μάτια ἀπὸ τὴν κούραση· ἀκροάζονται τὰ ψαλμικὰ ἀναγνώσματα...

«Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου

ἐν σκέπῃ τοῦ Θεοῦ τοῦ Οὐρανοῦ αὐλισθήσεται...

εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον

καὶ πάντα τὸ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ Ἁγιον Αὐτοῦ».

Πρὶν ἀκόμα τελειώσῃ ἡ Θ. Λειτουργία ἀκούγεται πρὸς τὸ τέλος τῆς ὁ ρυθμικὸς κρότος τοῦ καραβιοῦ, πού πλησιάζει στὸν ἄρσανά τῆς Μονῆς. Μὲ λύπη μας μεγάλη ἀναγκαστήκαμε νὰ φύγουμε γιὰ τὴν ρωσικὴ Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος πού ἦταν στοῦ πρόγραμμά μας.

Μονὴ Ἁγ. Παντελεήμονος

Ἐνῶ ἀνεβαίναμε ἀπὸ τὸν ἄρσανά πρὸς τὴν Μονήν, ἄρχισε νὰ σημαίνει ἡ βαθύφωνη τεράστια

ΣΟΦΙΑΣ ΠΑΠΑΣΤΥΛΟΥ

72 Σοφίας

Πρόσωπο (λάδι)

ΔΗΜ. ΡΑΤΣΙΚΑ

Σύνθεση (λοδί)

ήγούμενος, είτε από αφέλεια, είτε από καλοκαγαθία, παραχώρησε τό προβάδισμα στους Ρώσους, πού πάντα απέβλεπαν στον έπεκτατισμό τους. Έτσι έφτασε ή Μονή στους δυό χιλιάδες περίπου μοναχούς. Χτίστηκαν μεγαθήρια και σ' ένα απ' αυτά, στον τέταρτο όροφό του, ό μεγάλος ναός, πού προαναφέραμε, και δίπλα του τό άπέραντο άρχονταρίκι στολισμένο μέ πάμπολλες φωτογραφίες και πορτραίτα τών Τσάρων και λοιπών Πριγκήπων και Δουκών. Τά τελευταίο πριν λίγα χρόνια, άτυχώς, κήκε από τυχαία πυρκαϊά. Εύτυχώς γλύτωσε ό γειτονικός ναός.

Ή Τράπεζα έχει χωρητικότητα όκτακοσίων καλογήρων μονάχα. Για τούτο στην άκμή τής Μονής έξυπηρετούνταν τμηματικά.

Γιά νά έξυπηρετηθή αυτή ή στρατιά τών ρώσων μοναχών, κάθε έβδομάδα έφτανε από τήν Ή Οδησό ένα καράβι, μέ όλα τά άγαθά, άκόμα και βότκα. Για τή μεταφορά τους από τόν άρσανά στην Μονή υπήρχε ντεκοβίλ, του όποιου οι σιδηροτροχιές υπάρχουν άκόμα. Μαρτυρία για τήν άπεραντοσύνη τής Μονής - φρουρίου είναι μία παραλιακή πτέρυγα μέ 999 δωμάτια, όπου στεγάστηκε και όργανώθηκε ό 7η Μεραρχία του Έβρου μετά τή Μικρασιατική καταστροφή. Άτυχώς κι αυτή έγινε παρανάλωμα του πυρός από άπρόσεκτο φιλοξενούμενο. Μένουν άκόμα οι τοίχοι τής πρόσοψης, για νά δείχνουν τήν παλαιά μεγαλοπρέπειά του.

Ή διάκοσμος του ρωσικού Καθολικού (Ή Αγ. Παντελεήμονος) είναι πλουσιώτατος. Άρκει νά σημειώσουμε μονάχα, πώς ή μεγάλη φορητή εικόνα τής «Ή Αγίας Σκέπης», πολυπρόσωπη, ρωσικής τεχνοτροπίας, φέρει επένδυση πλατινας χιονόλευκης, πλήν τών άκτινωτών φωτοστεφάνων, πού είναι από καθαρό χρυσάφι μέ πλήθος πολυτίμων λίθων πολυχρώμων.

Οι στολές τών προσώπων, τής Παναγίας και τών άγιών, είναι χαραγμένες μέ τόση λεπτή τέχνη, ώστε οι ίνες τής ύφανσης, τά ύφαντά άνθη και τ' άλλα σχέδια, νά μοιάζουν σαν πραγματικό πλουμιστό ύφασμα. Οι πτυχώσεις πλούσιες και φυσικές.

Άφθονα τά ιερά σκεύη από χρυσό. Εικόνες, πολύτιμοι σταυροί, άργυρές λειψανοθήκες λιθοκόλλητες κ.ά. όλα άφιέρωματα ρώσων αυτοκρατόρων κ.ά. σλάβων μεγιστάνων.

Ή βιβλιοθήκη πλούσια σε κώδικες, χαρτώους και περγαμηνούς, βιβλία άρχέτυπα, ρωσικά και έλληνικά και άλλα, πού άνέρχονται στους δώδεκα χιλιάδες τόμους, κατά τόν π. Σεραφείμ, ό όποιος είχε τήν καλωσύνη νά μς επιδείξει δερμάτινο ειλιτάριο έβραϊκό του Ε' π.Χ. αι., κατά βεβαίωσή του, μήκους ενός και πλέον μέτρου. Ή επί τής άγραφης πλευράς του διακρίνονται ύπολείμματα τριχών. Περιέχει άπόσπασμα του Ήσαϊα, φυλάσσεται σε ειδικό άσφαλές έρμάριο και επιδεικνύεται σε ειδικές μόνο περιπτώσεις.

Μετά τό γεύμα άφοϋ εύχαριστήσαμε θερμά τόν π. Σεραφείμ φύγαμε για τή Δάφνη, για νά πάρουμε από κεί τό караβάκι προς τή Μονή Διονυσίου.

Ή Μονή Διονυσίου

Μετά είκοσάλεπτο θαλάσσιο ταξιδάκι μέ μικρή θαλάσσοταραχή φτάσαμε στον άρσανά τής Μονής Διονυσίου. Άπό κεί ένας λιθόστρωτος άνηφορικός και έλικοειδής δρόμος όδηγει προς τήν πύλη του Μοναστηριού, πού στέκει τεράστιο, πάνω σ' ένα θεόρατο και άπότομο, προς τή θάλασσα βράχο.

Πολυόροφο τό χτίριο μέ πολλές ξύλινες σκάλες και σκιερούς διαδρόμους. Είναι ένα πολυδαίδαλο κτιριακό συγκρότημα μέ πολλές όμοιότητες προς τήν ύψικόρυφη Μονή Σίμωνος Πέτρας. Τά κελιά του, τά προς τό μέρος τής θάλασσας, είναι κρεμασμένα πάνω στο χάος, σαν έξώστες, στηριγμένοι σε ξύλινα δοκάρια, δικήν άντηρίδων, από άγριοκαστανια. Φαντάζει σαν γιγάντιο παλάτι παληού καιρού μέ τίς παραμυθένιες νεραΐδες.

Πάνωθε του ό τεράστιος πολεμικός βυζαντινός πύργος μέ τίς πολεμίστρες του και τίς άπαραίτητες καταχύστρες στέκει ασάλευτος στους αιώνες άγρυπνος φρουρός.

Στό πλάγι άριστερά του Μοναστηριού κατεβαίνει από τόν Άντίθω (άλλη κορυφή του Ή Αθω) μία βαθειά ρεματιά δασωμένη, ό «Ή Αεροπόταμος» πού, όπως θά δοϋμε παρακάτω, δικαιολογεί άπόλυτα τήν όνομασία του.

Μπροστά σπιθίζει τό καταγάλανο Αιγαίο κάτω από καθαριο ουρανό κι' έναν Ήουλιανό ήλιο. Χαρά τών ματιών.

Όταν άντίκρισα τό πέλαγο από τό άρχονταρίκι πού είναι κυριολεκτικά κρεμασμένο, σαν κλουβί πουλιών στο άγέρα, μου φαίνονταν πώς από στιγμή σε στιγμή θά γκρεμιστούμε στο άβυσσαλέο χάος, πού έχασκε κάτω από τά πόδια μας, ενώ κείνη τήν ώρα παρακολουθούσα μία

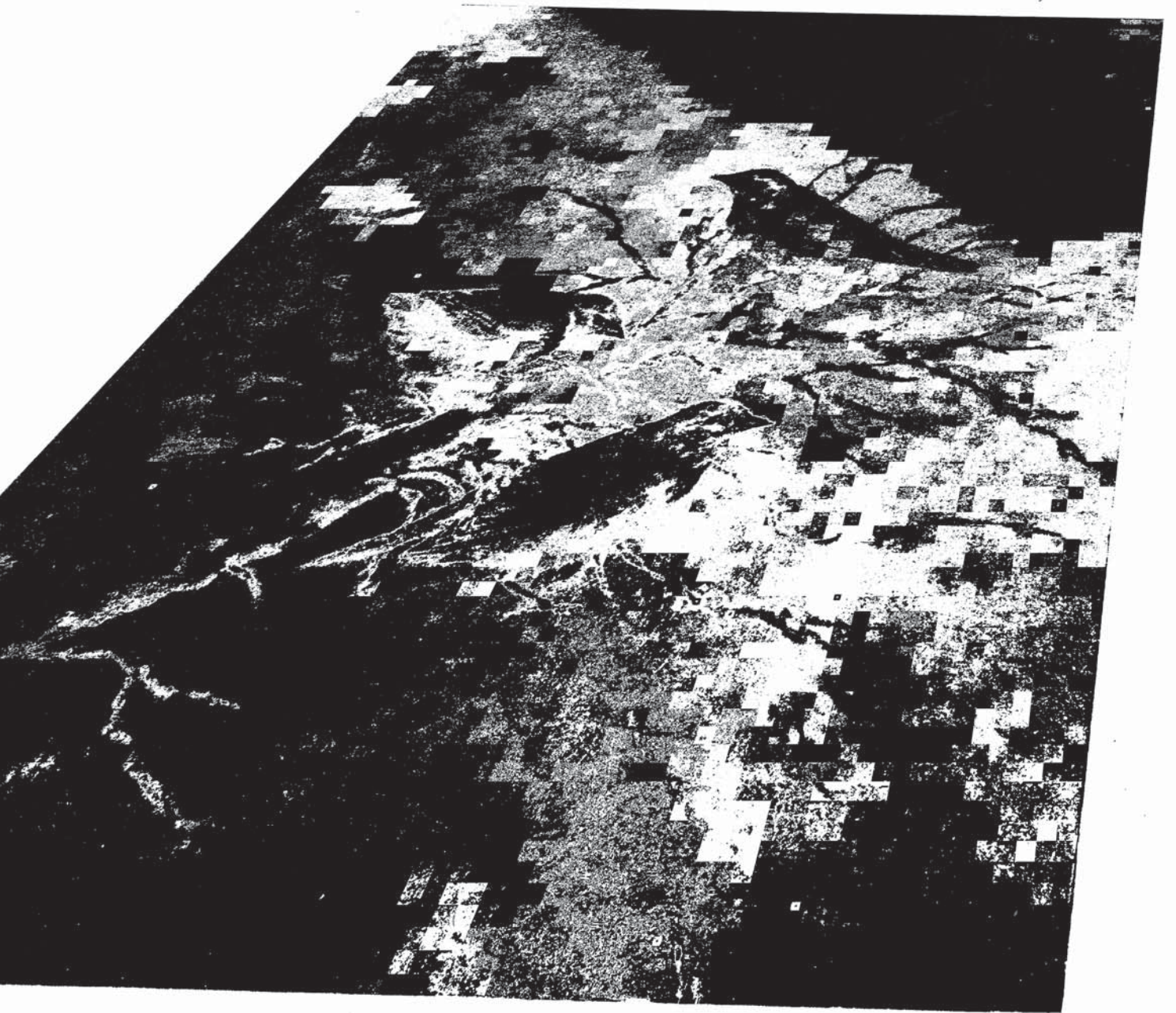

Tonio

ΝΟΜΙΜΗ ΣΑΚΚΑ

Σπουργίτιο

σκηνή, πού ξετυλίγονταν κάτω από τό πανύψηλο παράθυρό μας. Μιά φώκια έπαιζε μέ τά μικρά της στή θάλασσα, πετώντας τους κομμάτια μεγάλου ψαριού πού τό άρπαζαν στόν άγέρα. Χαμογελώντας ό π. Γαβριήλ, ό ήγούμενος, μία έξέχουσα φυσιογνωμία του "Αθω, όταν του άνακοίνωσα τή σκέψη μου, μέ καθησύχασε: «τά δοκάρια είναι γερά, τ' αλλάζουμε συχνά».

Δέν ξέρω ποιόί είναι αύτοί οί μαστόροι, πού άναλαβαίνουν τέτοιο τρομερό έργο. Κυριολεκτικά παίζουν μέ τή ζωή τους!

Ό π. Γαβριήλ, πού τώρα θά πέρασε τά ένενήντα του χρόνια, στό σύγγραμμά του «'Η έν 'Αγίω "Ορει 'Ι. Μονή του 'Αγίου Διονυσίου» περιγράφει γλαφυρότατα τό φυσικό της περιβάλλον:

«'Ετέραν ιδιότυπον μορφήν προσδίδει εις τήν Μονήν ταύτην τό φυσικόν περιβάλλον καθ' όλας τάς πλευράς από τε ξηράς και θαλάσσης... νομίζει τις, ότι σκοπός όλης τής Οικοδομής τής Μονής φρασσούσης κατά τό ήμισυ τών κατερχόμενον άεροπόταμον, είναι ή πάλη πρός τά στοιχεΐα τής φύσεως.

«'Οπόταν έν καιρῶ χειμῶνος ή manía τών βορειών άνέμων στομουμένη άφ' ένός υπό του "Αθωνος και άφ' έτέρου υπό του μικρού τοιούτου ή 'Αντίθωνος έκχύνεται από του μεταξύ τούτων χαμηλού αύχένος του Σιδηρού Σταυρού, πρός τήν Μονήν διά του άεροποτάμου, ή βοή τούτων όμοιάζει πρός λαίλαπα χαλάζης και όλόκληρον τό κτιριακόν συγκρότητα δονείται ...τό αύτό συμβαίνει μέ τούς νοτίους άνέμους ...ή manía τών κυμάτων δυσπερίγραπτος. Τό ύψος αύτων φθάνει τά πέντε μέτρα, ένιοτε, και ό πάταγός των εις τάς σπηλαιώδεις άκτάς καθίσταται φοβερός».

'Εξαιρετικά εύχάριστος όμιλητής ό π. Γαβριήλ, προσηνέστατος και περιποητικώτατος.

'Η Μονή είναι κοινοβιακή και κτίσμα του ΙΔ' αι. ιδρυτής της ό έκ Κορησοΰ τής Καστοριάς Διονύσιος, άδελφός του Μητροπολίτου Τραπεζοΰντος Θεοδοσίου επί αυτοκράτορος 'Αλεξίου Γ' του Μεγάλου Κομνηνού, μέ τή γενναία άρωγή του όποίου χτίστηκε.

Στό χρυσόβουλλο συγγίλιο του αυτοκράτορα, τό όποιον σώζεται στή βιβλιοθήκη τής Μονής, σκιαγραφείται ή προσωπικότητα του Διονυσίου μέ άδρές πινελιές: «...έλθών γάρ ήδη (ό Διονύσιος, του άγίου "Ορους άπάρας εις τόν έμόν και τής εύδαίμονος Τραπεζοΰντος αρχιποιμένα, αυτού δ' όμαίμονα κυρ Θεοδόσιον... ύποχαλών¹⁶, ως έθος τοίς άναχωρηταίς, τήν

16) Χαλαρώνοντας.

όφρυν όλίγα λαλῶν, ως ειθισται τοίς έγκλείστοις, αλλά ψυχωφελή και σωτήρια και ταΰτα συντετριμμένη καρδιά και πνεύματι ταπεινώσεως, άγγελός μοι έφάνη παρά Θεοΰ σταλείς ...σωτηρίαν εύαγγελιζόμενος... τουτόν ή ένούσα σιγή και του ήθους τό ήλαρόν και τό τών άρετῶν άπαράμιλλον... 'Η Βασιλεία μου γοΰν τό του άνδρός κατιδοΰσα και χάριεν, τό άπλουίν, τό άπεριεργον, τό καθόλου και καθ' ύπερβολήν ήλαρόν έδέξατο... "Οθεν και προστάσει... και ύπισχνείται και στοιχά ίνα άνεγειρη...». Χίλια Κομνηνάτα ήταν ή έπίσια έπιχορήγηση έκτός τής έφ' άπαξ δωρεάς έκató χρυσῶν σωμίων (10 έκ. άσπρα, ήτοι 680.000 χρ. φράγκα).

'Ο Διονύσιος άπεβίωσε στήν τραπεζοΰντα στό τρίτο ταξειδι του τό 1390.

Τό καθολικό τής Μονής, πρός τιμήν 'Ιωάννου του Προδρόμου, είναι θαυμάσιο. Οί τοιχογραφίες του ΙΣΤ' αι. του ζωγράφου Τζώρτζη τής Σχολής Πανσελήνου, ως και Θεοφάνους του Κρητός. 'Η Τράπεζα καταζωγράφιστη σ' όλες τις πλευρές. Οί τοιχογραφίες τής στοάς (χαγιατιού) μέ σκηνές τής 'Αποκαλύψεως καταπληκτικές. 'Ο στρατάρχης Φόν Λίστ, όταν έπισκέφτηκε τό "Αγ. "Ορος μέ τό έπιτελείο του, ύστερα από τήν κατάληψη τής Μακεδονίας, έμεινε έκθαμβος από τις προφητικές παραστάσεις τών αστέρων⁷, πού πέφτουν «ώς άλυνθοι συκής» (άγριόσυκα). Μοιάζουν μέ άεροβομβαρδισμό, καθ' όν χρόνον οί δύστυχοι άνθρωποι είναι στριμωγμένοι σέ σχισμές βράχων.

Τό «Φρέαρ τής άβύσσου» μέ τούς άναπεμπόμενους καπνούς σαν «μανιτάρι» μοιάζει μέ άτομική έκρηξη.

Κειμήλια άπειρα και σπουδαία. Διαφυλάσσεται μεταξύ τών άλλων φορητή εικόνα τής Θεομήτορος ή έπιλεγόμενη του «'Ακαθίστου», ύψους 31X27 εκ. μέ περιθώριο από χρυσή πλάκα. Στήν όπίσθια πλευρά εικονίζεται ό 'Αλέξιος Γ' Κομνηνός έγχειρίζων αύτήν στόν "Αγίο Διονύσιο. Κάτω ύπάρχει ή έπιγραφή:

«Αὐτὴ ἡ εἰκὼν ἡ θαυματουργὸς ἐστὶ, τὴν ὁποῖαν βαστάζων ὁ Σέργιος ὁ Πατριάρχης τῆς Κων/πόλεως ἐδῶκεν ὅλους τοὺς πολεμίους τὴν ὁποῖαν ἀφιέρωσεν ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου». Ἐτηρήθη τὸ κείμενο ὡς ἔχει.

Ἐνάντιον τῆς ἀπειρίας χ/φων κωδίκων περγαμηνῶν καὶ βομβυκίνων πολυτίμων, μερικὰ τῶν ὁποῖων εἶναι «παλίμψηστα» ἢ παλίμψηφα¹⁷; ἀναφέρω δυὸ εὐαγγέλια (Ζ΄. αἰ.) δίσηλα μεγαλογράμματα, ὡς τὸ Σιναϊτικὸ κώδικα. Ἐνα ἄλλο περγαμηνό, ἀληθινὸ κειμήλιο (ΙΕ αἰ.), μὲ 115 φύλλα, ἡ πρώτη σελ. ἔχει τὴν εἰκόνα Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου σὲ ἔκσταση μὲ τὸν Πρόχορον γράφοντα καθ' ὑπαγόρευσιν. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα σωστὲς μινιατοῦρες ἐγχρωμες, πού εἰκονίζουσι τὸ περιεχόμενον τῆς-Εὐαγγελικῆς περικοπῆς. Περιέχει 90 μικρὰ καὶ μεγάλα εἰκόνες μὲ ζωηρὰ χρώματα (κόκκινα, λευκά, βαθυγάλαζα καὶ χρυσά). Ἡ «ῶα» (τὸ περιθώριον) πλατύτατη μὲ μικρογραφίες σὲ πολλὰ μέρη. Στὴν ξύλινη «στάχωση» (περίβλημα) ὑπάρχει ἀργυρὸ ἐπικάλυμμα ἐπιχρυσωμένον. Στὴν μιά πρόσοψη ἢ Σταύρωση, στὴν ἄλλη ἢ Γέννηση τοῦ Προδρόμου μὲ τοὺς Εὐαγγελιστὰς καὶ Ἀποστόλους. Δῶρο τοῦ Πέτρου Βοεβόδα καὶ τῆς συζύγου του.

Ἐτέλειωτος ὁ κατάλογος τῶν ἀνεκτιμήτων θησαυρῶν, κι' ὅπως γράφει ὁ π. Γαβριήλ «τίς οἶδε ὑπὸ ποίας συνθήκας εἰς τὴν πονηρὰν Δύσιν διέρρευσαν 16 κώδικες Διονυσιακοὶ καὶ πεντακοσιοσέλιδος ἱατρικὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος ἱατροῦ Γαληνοῦ (129-201 μ.Χ.) ἡ ὁποία βρίσκεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας, κατὰ τὸν Ἰάκωβο Δημόπουλο τὸ Βατοπεδιόν. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς στεγάζεται σὲ θολωτὴ αἴθουσα τοῦ Πολεμικοῦ τῆς Πύργου.

Ἐνάγκη νὰ σταματήσουμε ἕως ἐδῶ, γιὰ τὴ στενότητα χώρου τοῦ «Λευκώματος».

Ἡ φιλοξενία μας ἐγένετο ἐν τῇ θαυμάσιᾳ τοιχογραφημένῃ ὑποβλητικῇ Τράπεζᾳ, τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἀναγνώστης ἀπ' τὸν ἄμβωνά της διάβαζε πατερικὰ ἀναγνώσματα κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τυπικοῦ τῆς Μονῆς, πού τὴν ἐκφράζει ἡ ὑπάρχουσα ἐπιτοίχια ἐπιταγή:

*« Ἐσθόντι τρῶγε τὰ προκείμενα, φίλε,
καὶ ἀθόρυβον σεαυτὸν πάντα τήρει.
ὥτι δὲ τρέφε τὰς ψυχικὰς αἰσθήσεις,
τὸ βλέμμα κάτω, τὸ πνεῦμα δ' ἔχων ἄνω,
Μηδὸλως φθέγγου· τῶν πάλ' ἀκούων λόγων
Μονασταῖς ἐντελλομένων πρέπει
ἐν παντί ἐργῶ ἐν δὲ τραπέζῃ πλέον»*

Μὲ μεγάλη συγκίνηση ἐγκαταλείψαμε τὴ φιλόξενη Μονή, παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου παράπονα τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου, ὅπως διαλαμβάνει ὁ π. Γαβριήλ ἐν τῇ προμνησθεῖσῃ ἱστορίᾳ τῆς Μονῆς. Πρέπει καὶ εἶναι δίκην νὰ τονισθῇ πῶς ἡ φιλοξενία μέσα ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει παρέχεται δωρεάν καὶ λίαν εὐχαρίστως. Δίσκος στοὺς ναοὺς του δὲν ὑπάρχει. Καὶ δέχεται πολλὰς χιλιάδας ἐπισκέπτες. Δὲν συμβαίνει, ὅμως αὐτὸ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Δύσεως, ὅπως μὲ βεβαίωσαν ξένοι ἐπισκέπτες.

Μετὰ τὴν ἐξάντληση τοῦ προγράμματος ἐπισκέψεων τοῦ Ἁθῶ ἐγκαταλείψαμε μὲ τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου τὴν «Ἀθωῖδα Ἀκτὴ», τὴ σεβάσμα αὐτῇ Μοναστικῇ Πολιτείᾳ, τὸν πιστὸ Θεματοφύλακα τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τῆς Φυλῆς μας καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, μὲ βαθειὰ συγκίνηση.

Ἀπὸ μακριὰ ὁ οὐρανογεῖτων Ἁθῶν¹⁸ μᾶς ἐγενετο φιλικὰ «ἠλιακαῖς βολαῖς ἀγλαϊζόμενος»

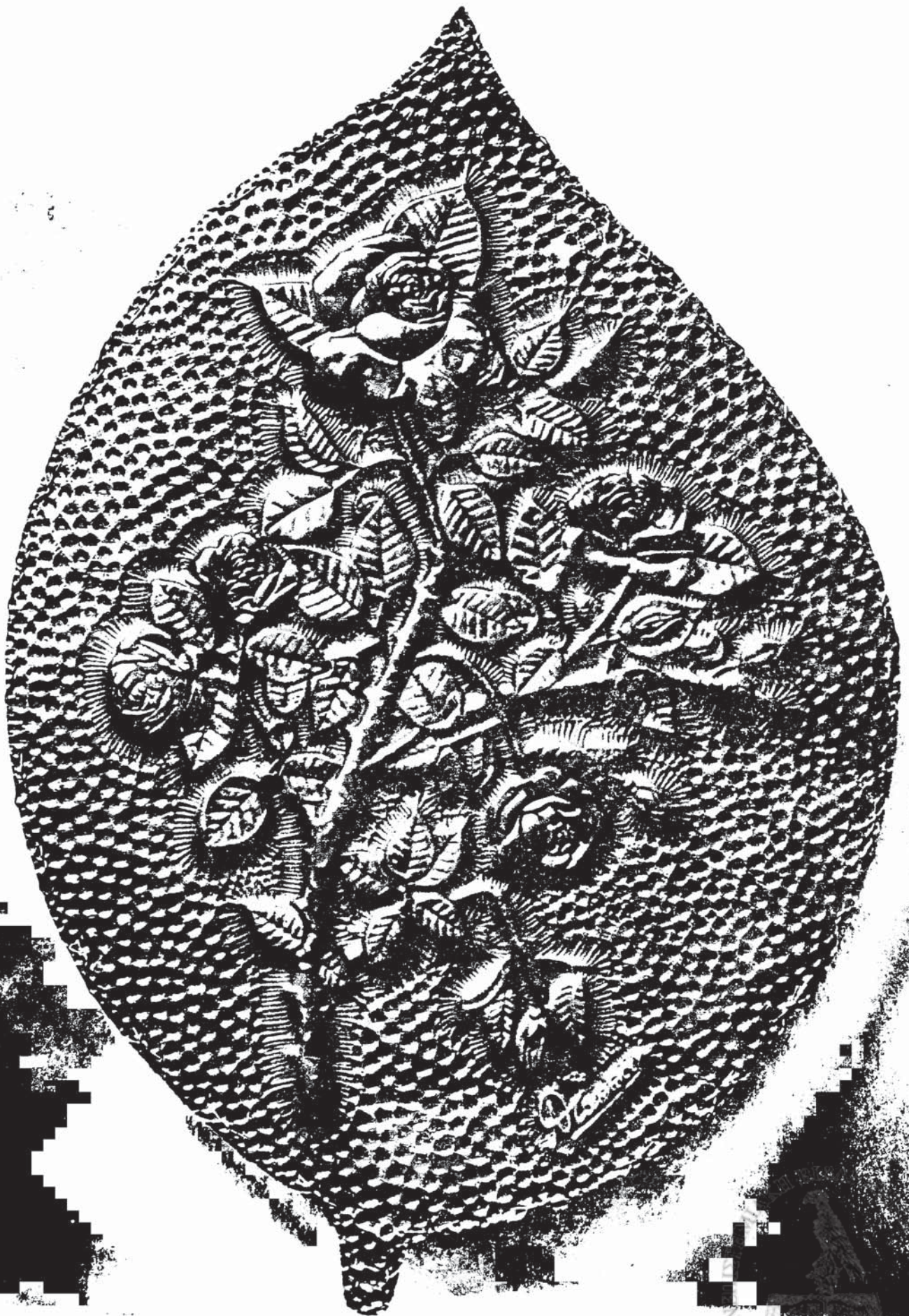
Βγαίνοντας ἐν τῷ «Κόσμῳ» μὲ τὰ μάτια γυρισμένα ἐν τῷ ἀχνῷ βάθει τοῦ ὀριζήσαντος καὶ μὲ σφιγμένη καρδιά, καθὼς ἀπομακρύνονταν τὸ γοργότερον καραβάκι μας, ψάχναμε νὰ συλλάβουμε τὸ ἐξαιρετικὸ ὄραμα τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου χώρου, πού τόσο ἐντονα ζήσαμε ἐν τῷ ὀλιγοήμερῳ αὐτῷ διάστημα ἀναρωτῶντας τὸν ἑαυτὸν μας, μήπως ἦταν κανένα φευγαλέον ὄνειρον, ὅμως τόσο μαγευτικόν!

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

¹⁷Ἐαναχρησιμοποιημένοι κώδικες καὶ βιβλία μετὰ τὸ ξύσιμο τῶν ἀρχικῶν ἐγγραφῶν χάριν οἰκονομίας χάρτου, μεμβράνης ἢ παπίρου κ.ἀ. Τώρα μὲ χημικὰ μέσα διαθάζονται καὶ οἱ πρῶτες ἐγγραφές.

Κατὰ τὸν Παπαμιχαλόπουλο, συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, ἐνῶ ἀγγλίδες τουρίστριες περιεργάζονταν κώδικα τῆς Μονῆς πίνοντας τσαΐ, ἀντιλήφθηκαν καὶ ἄλλες ἐγγραφές πίσω ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν. Ὁ ἀτμός τοῦ τσαγιοῦ ἔκανε τὸ θαῦμα του. Κι' ἐτοί τὴν ἕξομε καὶ τὰ δύο κείμενα, τὸ ἀρχικὸν καὶ τὸ μεταγενέστερον.

ΓΑΣΟΥ ΣΑΚΚΑ

(χαλκός)

Ἀφήγηση Καλλιόπης Χατζῆ

ΔΙΠΛΟΠΑΝΤΡΕΜΑΤΑ

Ἐφυγε τό παιδί ἀπ' τὰ Ζαγόρια μικρό, νά πάει νά ξενιτευτεῖ καί νά δουλέψει καί νά καζαντήσει. Κάτω στήν Ἀραπιά πήγαιναν πολλοί τότε ἀπ' τήν Ἡπειρο.

Ἐμεινε χρόνους καί καιρούς καί δούλεψε σκληρά!

Πολλά λεφτά ἔκανε καί πλούσιος τώρα καθώς ἦταν, εἶχε ἀποκτήσει φήμη πούφτανε ὡς τὰ Ζαγόρια γιά τὰ πλούτη του. Μά ἔλα πού κανεῖς δέν τᾶχει ὅλα ὅσα ποθεῖ ἡ ἀνθρώπινη καρδιά καί στά πενήντα του χρόνια μήδε φαμίλια εἶχε, μήδε κανένα δικό του κοντά γιά νά ναι εὐτυχισμένος.

Τά χρήματα δέν κάνουν τήν εὐτυχία, σκεφτόταν μέσα του. Εἶμαι πενηντάρης μά κάποια καλή κυρά μπορεῖ νά ναι στόν τόπο μου καί γιά μένα. Ἄς εἶναι καί μεγαλούτσικη.

Καθώς οἱ ταξιδεμένοι πηγαιονέρονταν, δέν ἄργησε νά γίνει καί τό προξενιό.

Χήρα ἡ ὑποψήφια νύφη, γύρω στά σαρανταπέντε, μά πολύ ὁμορφη καθώς ἔλεγαν. Εἶχε καί μία κόρη στά δέκα ἑφτά. Ξεκίνησε ἀπό τήν Αἴγυπτο ὁ πλούσιος γαμπρός κι ἔφτασε κάποτε στό Ζαγοροχώρι νά παντρευτεῖ, καθώς τὰ κανόνισαν οἱ προξενητάδες.

Ἦρθε καλοντυμένος, μέ δῶρα, μέ ρούχα, μέ χρήματα. Συνάντησε τό φίλο προξενητή. Ξεκουράστηκε, ἤπιαν κάτι κι ἄμα φρεσκοετοιμάστηκε ὁ γαμπρός κίνησε μέ τό φίλο γιά τό σπίτι τῆς ὁμορφῆς ὑποψήφιας πούταν νά παντρευτεῖ. Ἐκείνη περίμενε περιποιημένη. Ἄρχισαν τά ὄνειρα τῆς νιότης νά ξαναζοῦν. Θά ξαναγελοῦσε πάλι ἡ τύχη τῆς. Θά βγαζε τά μαῦρα. Ἄχ! αὐτά τά μαῦρα, πού τᾶβαλε τόσο νέα, ὅταν ἀκόμα τ' ὄρφανό τῆς ἦταν λίγων μηνῶν νεογέννητο.

Χτύπησε ἡ βαριά ξύλινη πόρτα. Τό κορίτσι τῆς χήρας πῆγε κι ἄνοιξε.

Ἄπλό ἦταν τό κορίτσι, μά ἔκρυβε μία ὁμορφιά ἴδια μέ τῆς μάνας κι εἶχε καί τά δροσάτα νιάτα τῆς στολίδι ἀκριβό.

Μπήκαν μέσα οἱ δύο ἄνδρες καί μέ ὅλη τήν τυπικότητα δέν συζητήθηκε τίποτε. Κέρασε ἡ κόρη τό γλυκό, κέρασε ἡ χήρα τό πιστό.

Ὁ φίλος εἶπε ὅτι θά ξαναρχόταν καί οἱ δύο πάλι αὔριο κι ὅτι αὐτή ἡ ἐπίσκεψη ἦταν συνάντηση γνωριμίας.

Χαιρέτησαν οἱ δύο ἄνδρες κι ἡ πόρτα ἡ βαριά ἔκλεισε καί τῆς μαντάλωσε καί πάλι ἡ μητέρα μέ τό δεκαεφτάρι λουλούδι τῆς.

Φτάνου οἱ ἄνδρες στό σπίτι τοῦ φίλου.

Ὁ γαμπρός ὁμως φαινόταν σκεπτικός. Ὁ φίλος φυσικά ρώτησε τί συμβαίνει κι ὁ ἄλλος πῆρε τήν ἀπόφαση νά πει τῆ σκέψη του.

– Λυπᾶμαι πούκανα τόσο δρόμο, φίλε μου, γιά τήν κυρά. Συμπάθησα ὁμως πολύ τό κορίτσι. Αὐτό τό λουλούδι μ' ἔκανε νά βιώσω πώς πετώ. Ἄν μπορούσε νά γίνη κάτι μέ τό κορίτσι...

– Μά, χρυσέ μου, ἐσύ ἔκανες τόσο δρόμο. Ὅλα εἶναι συνεννοημένα, τί λές τώρα; Θά προσβάλουμε ἔτσι τό σπιτικό τῆς τόσο νοικοκυρεμένης γυναίκας.

– Αὐτοῦ θά φανεῖς φίλος, εἶπε ὁ ταξιῶτης, νά τὰ καταφέρεις νά γίνει ἡ ὑπόθεση χωρίς παρεξήγηση.

Τί νά κάνει ὁ προξενητής, σηκώθηκε καί πῆγε στό σπίτι τῆς χήρας.

Τό... και τό... κυρά μου. Σκέψου και δώσε απάντηση και νά μέ συμπαθās. Ἐσένα δέ σέ θέλει. Θέλει τή θυγατέρα σου.

Ξαναφόρεσε ἡ ψυχὴ τῆς τὰ μαῦρα καὶ θέλησε νά σταθεῖ ψύχραιμη νά δεῖ, τί θά κάνει γιά τό καλό τοῦ παιδιοῦ τῆς πιά.

Συλλογίστηκε πὼς ἦταν δυστυχημένη, ὀρφανή, φτωχή, ἀπομονωμένη. Κι ἂν ἔμεινε ἡ κόρη στό χωριό πάλι δύσκολα θά μπορούσε νά τήν παντρέψει γιατί οἱ γαμπροὶ ἔφταναν πάντα μόνο γιά τίς πλούσιες.

Σκέφτηκε, ξανασκέφτηκε, τό κουβέντιασε μέ τή μοῖρα τῆς καὶ δέχτηκε τή θυσία. «Ἔτσι κι ἀλλιῶς, εἶπε, ἐγὼ ἄτυχη εἶμαι. Ἄς μπορέσει τουλάχιστο νά δεῖ τό παιδί μου μιά καλύτερη μέρα».

Κι ἄποφάσισε νά δώσει τήν κόρη στόν ἄνθρωπο πού προοριζόταν γιά δαύτη.

Ἔστειλε απάντηση πὼς ξέχασε τό ρόλο τῆς τό χθεσινό καὶ πὼς τώρα τόν καρτερεῖ σάν μάνα.

Ἄνοιξε ὁ γαμπρός τό σεντούκι του, ἔδωσε τὰ δῶρα στή νυφούλα. Στολίστηκε τό κρίνο κι ἄστραφτε στά χρυσάφια κι ἡ μάνα ἀσπάστηκε στό μέτωπο τό γαμπρό κι ἔδωσε τήν εὐχή τῆς...

Γίνηκαν ἔτσι τ' ἄρραβωνιάσματα καὶ πολύ σύντομα τό σπίτι τῆς χήρας γιόμισε μέ λουλούδια καὶ κουφέτα κι ἐγινε ὁ γάμος. Καὶ πῆρε ὁ πενηντάρης τό κορίτσι κι ἔφυγαν στήν Αἴγυπτο μακριά. Ἀλλά ...τῆς ξενιτειᾶς ὁ χωρισμός, παρηγοριά δέν ἔχει. Κολύμπησε ἡ κοπελιά στό χρυσάφι, ἀλλά ἔχασε τήν ἀγαπημένη τῆς μανούλα.

Κι ἔμεινε ἡ μάνα στό χωριό χωρίς ν' ἀλλάξει τό ριζικό τῆς καὶ μόνη, καταμονάχη πίνοντας τό φαρμάκι τῆς ξενιτιᾶς κι ἐκείνη.

Κάπου κάπου λάβαινε κάποιο γράμμα ἀκριβό καὶ λίγα χρήματα νά πάρει ὅ,τι ἤθελε.

Κρυφόκλαιγε ἡ κόρη στήν Ἀραπιά στά ξένα, στέναζε ἡ μάνα ἡ φτωχή μέσα στό σπιτικό τῆς.

Κεῖνο ὅμως π' ἀξίζει νά εἰπωθεῖ εἶναι πὼς κι ὁ γαμπρός ἦταν πολύ στενοχωρημένος. Τόφερνε βαριά μέσα του πὼς χώρισε τή γυναῖκα του ἀπ' τή μάνα τῆς καὶ γιά ἓνα λόγο παραπάνω πὼς τή γέλασε ἐκείνη, γιά νά παντρευτεῖ τή θυγατέρα τῆς.

Τόν ἔτιπτε ἡ συνειδηση μέρα νύχτα καὶ κάποια μέρα τοῦρθε στό νοῦ πὼς κάτι σωστό μπορούσε νά κάνει καὶ γιά τήν πεθερά του.

Στήν Ἑλληνική παροικία εἶχε εὐρύ κύκλο καὶ μάλιστα μορφωμένους ἀνθρώπους.

Ἀπ' αὐτούς διάλεξε τόν καλύτερο φίλο του καὶ τοῦπε κάτι μυστικό νά μείνει μεταξύ τους.

Πέρασαν μέρες κι ἡ πεθερά ἔλαβε γράμμα. Κι ἔλεγε ἡ κόρη πὼς θάρθει μέ τόν ἄνδρα τῆς σέ λίγο καιρό. Πραγματικά μετά ἀπό σύντομο διάστημα ἔφτακε τό ζευγάρι, Μά δέν ἦταν μόνο του. Ἦταν μαζί κι ὁ φίλος τοῦ γαμπροῦ. Αὐτός ἦταν τώρα ὁ ὑποψήφιος γιά τή μάνα γαμπρός πού τόν ἔφερε στό χωριό ἡ ἀνθρωπιά τοῦ πρώτου κι ἡ ἀγάπη γιά τή γυναῖκα του.

Ὁ νέος ἐπισκέπτης ἐνθουσιάστηκε ἀπ' τήν μητέρα, πού τήν ἔβλεπε νοικοκυρεμένη καὶ νοσταλγοῦσε κι αὐτός λίγο σπιτίσιο τοῦ Ζαγοριοῦ μαγεῖρεμα κι ἓνα σπίτι μοσχοβολημένο.

Ἔτσι ἐγινε σύντομα ὁ γάμος.

Μά οἱ δουλειές τοῦ καινούργιου γαμπροῦ ἦταν δῖπλα - δῖπλα μέ τοῦ πρώτου. Κι ἔτσι καὶ τὰ δυό ζευγάρια ἔφυγαν τώρα μαζί γιά τήν Αἴγυπτο.

Ἄθελα λοιπόν ἡ μητέρα ἔπαιξε τόν πρώτο ρόλο στήν ἱστορία τούτη.

Στόν πρώτο γάμο ἀντί νά γένει νύφη ἐγινε πεθερά τοῦ ἴδιου τοῦ γαμπροῦ καὶ στό δεύτερο γάμο, τόν ἴδιο τό γάμο τῆς. Ἔκαμε τό φίλο τοῦ γαμπροῦ τῆς πατριῶ τῆς θυγατέρας τῆς.

Κι ἀντάμωσαν πάλι μάνα καὶ κόρη καὶ ἔζησαν πάντα μαζί.

Πέρασαν πολλά χρόνια καὶ κάποτε, πρὶν ἀπ' ἄλλα τόσα, ἀντάμωσε ἡ ἀφηγήτρια τή θυγατέρα ἐκείνη, γερόντισσα πιά.

- Τί κατάλαβα; τῆς εἶπε, μ' ὅλη ἐκείνη τήν ἱστορία;

Ὁ ἄνδρας μου, τριάντα τρία χρόνια μεγαλύτερος, μ' ἄφησε νωρίς καὶ χήρεψα. Ἔχασα καὶ τή μάνα μου. Παιδιά δέν ἀπόχτησα, νάχω παρηγοριά κι ἐλπίδα.

Τώρα ἔδειχνε πολύ μετανιωμένη.

Μά τί νάκανε τότε ἡ κόρη πού στόν καιρό ἐκεῖνο τίς κοπέλες τίς πάντρευαν χωρίς νά τίς ρωτήσουν;

Καί τί νάκανε κι ἡ φτωχή ἡ χήρα μητέρα, ἀφοῦ ἡ μοῖρα τᾶφερε νά θυσιάσει αὐτὴ τήν τύχη τῆς καὶ νά παντρέψει τήν ὀρφανή κόρη μ' ἐκείνον;

ΔΗΜ. ΡΑΤΣΙΚΑ

Γυμνό (μολύβι)

Ἱστορίες πού ἔγραφε τότε ἡ ζωή...

Ἐνῶ ἀκούγα τά τελευταῖα λόγια, παραποιώντας κάποιους στίχους δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἔλεγα.

Καί σάν τήν ἐπαντρέψανε
τή Μέλπω μέσ' τά ξένα
καί πέθανε κι ἡ μάνα της
καί πέθανε κι ὁ ἄνδρας,
βρέθηκε ἡ Μέλπω μοναχή
σάν καλαμιά στόν κάμπο.

Κι ἀκόμα θυμήθηκα τούς στίχους τοῦ ποιητῆ:

«Εἶναι κάποια δράματα
καί κάποιες τιμωρίες
δίχως ἥρωες τραγικούς
καί δίχως ἱστορίες».

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΧΑΤΖΗ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΚΑΛΟΓΕΡΙΔΗ

Αὐστηρότητες

ΒΑΓΓΕΛΗ ΨΙΝΙΩΤΗ

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ὁ ἕνας τραβοῦσε τ' ἄλογο, ἀπ' τὸ χαλινάρι καὶ τὸ χούγιαζε κι' ὁ ἄλλος ἔσπρωχνε τὴν ταλικά νά βγάλουν τὸν ἀνήφορο. Οἱ ρόδες κυλοῦσαν ἀργά - νωθρά κι' ἔτριζαν ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὸ χαλίκι τοῦ δρόμου. Μικρός ἦταν ὁ ἀνήφορος, μὰ τ' ἄλογο ἦταν κουρασμένο. Κουβαλοῦσε τρακόσιες ὀκάδες καλαμπόκι νά σωθεῖ τὸ χωριό ἀπ' τὸν ἀφανισμό.

Ἔσερνε τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ τοῦ χωριοῦ. Κι' ὁ δρόμος ποῦχε νά κάμει ἀκόμα, δέν ἦταν λίγος. Εἴκοσι τρία χιλιόμετρα ὡς τὴν πολιτεία. Ἔφτασαν στὸν κάμπο, στάθηκαν. Τ' ἄλογο φρούμαζε... Ἄφροϊ πέφταν ἀπ' τὸ στόμα του καὶ ὀμίχλη ξέβγαине ἀπ' τὰ ρουθούνια του... Τὸ ξέξεψαν. Τὸ σκούπισαν μὲ μάλλινο σκουτί, πού τὸχαν γιὰ στρωσίδι κι' ὕστερα τοῦρριξαν πάνω του ἕνα τμήμα παλιᾶς «τσέργας» καὶ τὸ ἄφησαν νά τσιμπολογάει στὸν ὄχτο. Κάθισαν κι' αὐτοὶ νά ξεκουραστοῦν. Πρόεδρος τοῦ χωριοῦ ὁ Ἕνας. Δάσκαλος ὁ Ἄλλος. Ἄρχισαν νά στρίβουν τσιγάρο μὲ χοντροκομμένο καπνό, σὲ χαρτί γραφομηχανῆς. Ἄναψαν καὶ φούμαραν.

– Πέντε μέρες μὲ τὴ σημερινή, εἶπε ὁ πρόεδρος καὶ μιά πού θέλουμε ἀκόμα ἔξι. Κι' ἂν μᾶς πιάσει καὶ βροχή, δέν ἔχουμε ποῦ νά σταθοῦμε...

Ὁ Δάσκαλος σήκωσε τὰ μάτια πρὸς τὸν οὐρανό... Ἕνα μαῦρο καὶ ἀργοκίνητο σύννεφο, γαντζωμένο στὸ Ξηροβούνι ἀπλωνόταν κατὰ τὸν Τόμαρο... «Δέν θὰ τὴν ἀποφύγουμε...» εἶπε. Ὁ πρόεδρος ἀνίχνευε τὴ γύρω περιοχή, νά δεῖ πού θὰ μαζευτοῦν... δέν ἔβλεπε πουθενά ἀπάγγειο, μήτε καὶ τσαρδί... Ἄνησχοι κι' οἱ δύο τους ἀνίχνευαν τὸν οὐρανὸ κι' ἄρχισε νά φωλιάζει ἡ ἀνησυχία μέσα τους...

Στὸν ἐρημότοπο ἐκεῖνον, μιά παράξενη κι' ἀλλόκοτη βούβαση ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ γύρω πλάση. Τὰ δέντρα μὲ τὰ φύλλα τους κρεμασμένα κι' ἀκίνητα. Ὁ Αἴολος φυλάκισε τὸν ἄνεμο. Μήτε κουδουνάκι, μήτε γαύγισμα σκύλου ἀκουγόταν. Ἄπνοια καὶ ἀκίνησία. Σὰ νά νεκρώθηκε ἡ φύση. Νά χάθηκε κάθε λογῆς ζωὴ στὸν κάμπο; Ἕνα κενό, ἀγέρα, ζωῆς καὶ κάθε ὑπαρξῆς. Ἄνησυχία ἄρχισε νά κρυφοτρῶει καὶ τοὺς δύο. Γυρόφερναν τὰ μάτια τους, μήπως καὶ ξεπεταχτοῦν «ψωμοζῆτες» καὶ τοὺς πάρουν τὸ καλαμπόκι... δέν ἔβλεπαν τίποτα... νεκρός ὁ τόπος ὅλος γύρω. Ψυχὴ ζωσα πουθενά... κουδοῦνι, σκυλί, μήτε. Κάποια μεγάλη ἀπορροφητικὴ μηχανή, ρούφηξε τὸν ἀγέρα καὶ βούβανε τὴν πλάση. Ὅλα στέκουν ἀκίνητα, θλιμμένα, ὡσὰν νά περιμένουν ἀναπόφευκτο τὸ τέλος των.

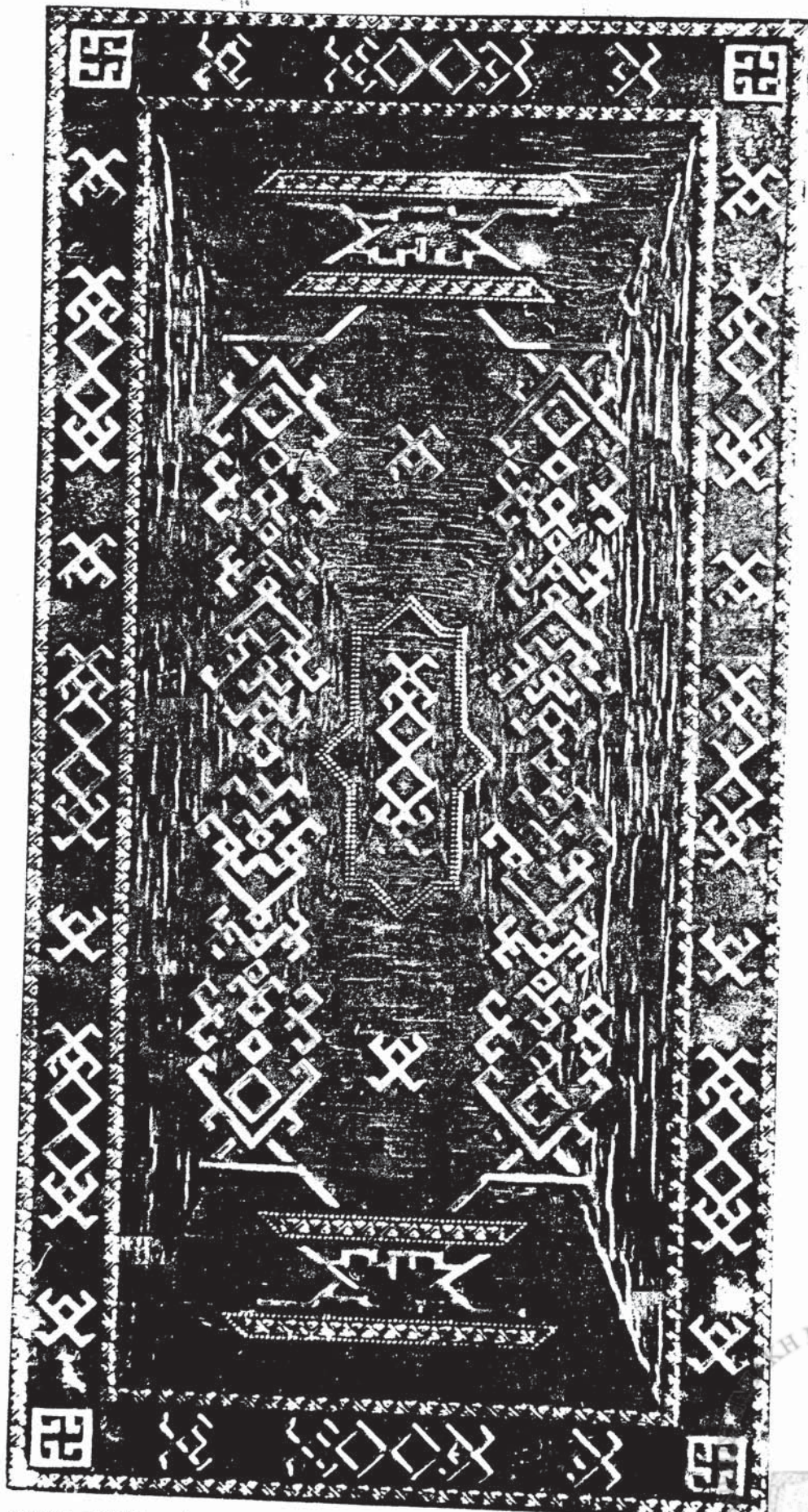
Τὸ ζῶο κάτι τσιμπολογοῦσε. Δέν ἀπομακρυνόταν ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Πῆγαινε πεντέξι μέτρα καὶ ξαναγύριζε. Ὑψωνε τὸ κεφάλι φορές - φορές καὶ μὲ τ' ἀφτιά στητά, ἐρευνοῦσε τὸν κάμπο καὶ τίς πλαγιές πού ἀναδιπλώνονταν ἀπόπερα ἀπ' τὸ μεγάλο λάκκο.

– Θύελλα θὰ ξεσπάσει, εἶπε ὁ δάσκαλος.

– Ναί, ναί. Αὐτὸ τὸ «ἄδειασμα» θὰ φέρει νερό. Πρόστεσε ὁ Πρόεδρος. Ὁλόκληρος ὁ οὐρανός, ἔπηξε ἀπὸ μαῦρα σύννεφα πού κρατιόταν ἀπ' τίς κορυφές τῶν βουνῶν. Ἡ ἀνακατάταξη τελειώνει... Ὁ οὐρανός ἐκλείσει... Χαρακτηριστικὴ ἡ μυρωδιά τῆς μπόρας. Ὁ προπομπός. Τράβηξαν τὸ ζῶο κοντά τους. Αὐτὸ δέν ἔστεργε. Ξανάφυγε καὶ ὀδηγημένο ἀπὸ τὸ ἔνστικτό του, προχώρησε παραπέρα καὶ κόλλησε παράλληλα στὸν ὑψηλὸ ὄχτο. Τοῦτοι δὲ βρῆκαν ἄλλη λύση. Ἐρριξαν πάνω ἀπ' τὰ σακιά κάτι κουρελοῦδες, πού τίς εἶχαν γιὰ τὸν ὕπνο καὶ κάθισαν κάτω ἀπ' τὴν καρότσα...

Ἡ μπόρα ξέσπασε ἀπότομα. Σκίστηκαν οἱ οὐρανοί. Θύμωσαν οἱ θεοὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων.

ΤΑΣΟΥ ΣΑΚΚΑ

(χαλκός)

Δεύτερο κατακλυσμό ξεκίνησαν. Μέ το τουλούμι έπεφτε τό νερό. Φλέγονταν ό ούρανός άπ' τίς άστραπές. Οι βροντές έπαιρναν διάρκεια στίς πλαγιές, μάκραιναν τόν ήχο τους και σκλήρηναν τίς καρδιές του δασκάλου και του προέδρου. Μετά από κάθε άστραπή και βροντή, κύτταζες και ξεχώριζες νερένιους κρουνούς. Μυριάδες άλυσίδες νερένιες κατεβαίνουν κάθετα άταλάντευτες.

Οί κρουνοί δέν έχουν τελειωμό και συνταιριάζονται σέ τραγική συμφωνία μέ τή μάνητα του ύγρου στοιχείου πού κατακυλοῦσε άπ' τίς χαράδρες και τίς πλαγιές του γυμνότοπου. Δέντρα κομμένα σάν πράσσα τά κουβαλοῦσε στίς χαράδρες κι' έμοιαζαν σπασμένα κατάρτια κατατσακισμένου карабиου. Πίσω άπ' τά δέντρα και τά κλωνάρια πού κατεβάζει στή χαράδρα, κάτι όγκοι κυλοῦν... βυθίζονται και άναφαίνονται... μπορεί και ζώα, μπορεί και' άνθρωποι...

Ό ούρανός ό γαλανός, πού άλλες φορές χάιρεται τή γή, τή φουντώνει, τή στολιζει μέ όμορφιά και ζωή! Αὐτός ό ίδιος σήμερα τή μάχεται νά τήν ξεθεμελιώσει, νά τήν καταποντίσει. Και ρίχνει νερό. Νερό ποτάμι, νερό κατακλυσμό. Πέρα, στήν άλλη πλαγιά, ένας βράχος μεγάλος ξεκολλήθηκε κι' έπεσε κάτω στό λάκκο μέ τρομαχτικό πλατάγισμα κι' άνάγκασε τό ρέμα ν' αλλάξει δρόμο, νά βγει στίς δυό στάνες και ώρμησε ύστερα και ξήλωσε μαντριά και καλύβια!

"Όλο αυτό τό ξαφνικό και τραγικό θέαμα, τούς κρατούσε σέ ένταση. "Ένα δέος τούς κατέλαβε, βλέποντας τούτη τή νεροκαταστροφή. Μά σάν το μάτι πλανήθηκε γύρω, στράφηκε ύστερα στή δική τους κατάσταση. Μιά κρυάδα έπιασε τούς ανθρώπους μέ τό καρροσκέπαστρο... Θολές, άνέβαιναν μέσα τους οι σκέψεις. Είχαν στριμωχτεί κάτω άπ' τό κάρρο, κουκουλωμένοι μέ παλιόρουχα και κύτταζαν τή μεγάλη χαράδρα, άπ' τήν όποία έρχονταν ώς τ' άφτιά τους, ή καταστροφή, σά θρήνος γοερός!..

Όργή στήν άρχή. Ό απογοήτευση ύστερα, ήρθε και βάραινε τό στήθος τους! Έβλεπαν όργισμένο Όμαζόνιο νά κατακυλάει και νά σαρώνει κάθε αντίσταση δέντρων και βράχων...

"Άρχισαν νά χάνουν τήν αίσθηση του κόσμου του έπίγειου, τής γής, του δέντρου, του πουλιου. Βρίσκονται σ' έναν κόσμο άλλον. Διαφορετικόν μέ σκέπη κι' άπαντοχή τους τούτη τήν καρρότσα.

Τό νερό πότισε τά τσόλια πούχαν πάνω τους, τά διαπέρασε, ύγραίνει τό κορμί τους κι' άρχίζει νά κυλάει τό νερό στήν αυλακιά τής ραχοκοκκαλιάς των και νά γλυστράει, άργοπορώντας, όσο νά διαποτίσει και τ' άλλα έσώρουχα. "Έχουν άποκλειστεί στό νερό, από σκέψη, άπ' τή ζωή κι από τή γή... Καινούργια ύδρόβια πλάσματα. Νερό παντου! πνίγονται άπ' τό νερό κι' όμως καίγονται! Τό λαρύγγι τους ξεράθηκε. Κάτι καφτό αισθάνονται στό στήθος τους ν' άνεβαίνει. "Ένας κόμπος σταμάτησε στό λαιμό κι ούτε νά τόν καταπιούν μπορούν, ούτε και νά τόν ξεράσουν. Τό καλαμπόκι μούσκεψε. Τό νερό βγήκε στόν πάτο του σανιδώματος κι' έφευγε άπ' τίς ραφές του, όπως τό κρασί άπ' τή σχισμένη δόγα του βαρελιου. Μουσκεύτηκαν άπ' τίς κάνουλες πού τρέχουν, άλλες στό κεφάλι, άλλες στίς πλάτες, στό λαιμό, στά πόδια. νερό. νερό κατάρα πού βαραίνει τή γή και πνίγει τούς ζωντανούς οργανισμούς. Τό μυαλό τους όμως δέ σταμάτησε ούτε κι ή ζωή. και σ' αυτό τό νερό πού είναι κατάρα σήμερα, ύπάρχει. Κι' άπ' αυτό πιθανόν νά ξείνησε ή ζωή!

Ό δάσκαλος ό Θύμιος, έγειρε κι' άκούμπησε τό κεφάλι στό χέρι του. Τό νερό έπεφτε στό πρόσωπο. Κάλυψε τ' άφτί μέ τ' άριστερό του και βύθισε τή σκέψη του στήν πραγματικότητα: Τά στοιχεία τής φύσεως είναι ισχυρά... Οι άνθρωποι είναι άγριότεροι τής φύσεως! Στενεύουν αυτόν τόν τόπο και θανατώνουν τούς φτωχούς πού δέ φταίνε. Αὐτούς πού λαδώνουν τό μπομποτόψωμο μέ τόν ιδρώτα τους, ό αδύνατος πεθαίνει. Πνίγεται στό δρόμο... Πεινάωωωω! ή συνταρακτική κραυγή του. Κι' οι Μεγάλοι του άποκλεισμου του 1916 - 1917 πάνω στά πολεμικά καράβια αισθάνονταν χαρά, γιατί όσο περισφίγγουν τό φτωχό λαό, τόσο και τόν άναγκάζουν νά πλησιάσει πρós αυτούς. Νά έγκαταλείψει τήν ούδετερότητά του. "Ένας λαός πού δέν χόρτασε ψωμί. Μέ τό κράτος του άποκλεισμένο άπ' τή θάλασσα, του στερούσε τόν έπιούσιο. Πού σάν λείπει αυτός... λείπουν όλα. θέλουν νά τόν μεταβάλλουν σέ σκουλήκι. Νά σέρνεται όπου τόν σέρνουν. Μεγάλο και έπαίσχυντο όπλο ή στέρηση του έπιούσιου! Τούτοι οι άνθρωποι τής μικρής χώρας είναι παράξενοι. Αντρειώνονται σέ κάθε φαρμακερή κρίση. δέ λυγίζουν. Δέ σκύβουν τό κεφάλι. Παθαίνουν, αλλά δέν ύποκύπτουν. Τέτοιες σκέψεις προβαίνουν μέσα τους τίς μαύρες μέρες τής ζωής, όπως και σέ τούτες τίς δραματικές ώρες, του προέδρου και του δασκάλου, αυτόν των ταπεινών στύλων τής Ζωής και τής Πατρίδας...

"Άπ' όλα τά μέλη του κορμιου τους τρέχουν νερά κι' όλο τό σώμα τους φλέγεται... Είναι ή

ἀντίδρασή του, νά κρατηθῆ καί νά κρατήσῃ καί τούς ἄλλους πού τούς περιμένουν. Ἐπίραχτο καί ἀβλαβο ἀκόμα παραμένει τό «ἐσωτερικό» ἐκεῖνο πού δίνει διαταγές, ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη καί σάν λείπει αὐτή ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς, τότε μεταβάλλει τὰ ὄνειρα σέ Πραγματικότητα! Μά τώρα τούτη τήν ἀνεπάντεχη μέρα, δέν ξελαγαρίζε μιὰ λύση σωστική. Τόχουν ἐπηρεάσει ὅλες οἱ εἰκόνες τῆς καταστροφῆς καί μένει ναρκωμένο, μή μπορώντας νά δώσει μιὰ λύση, μιὰ ὁποια ὠθηση πού ὀδηγεῖ στή Ζωή!

Ὅπως ἀπότομα ξέσπασε αὐτή ἡ πρωτόφαντη μπόρα, ἔτσι καί ἀπότομα τέλειωσε ἡ κατακλυσμική νεροποντή. Ὁ ἥλιος πρόβαλε ὀλοκάθαρος κι' ἐλπιδοφόρος. Οἱ δυό ἄντρες στράγγιξαν ὅσο μπόρεσαν τὰ ρούχα τους. Πῆραν τ' ἄλογο, τό ζέψανε καί ξεκίνησαν. Σ' ὄλο τὸ δρόμο, δέ μιλοῦσαν... Τό μυαλό τους, τούς πιλάτευε. Ὡραία ἡ προσπάθειά τους. Σήκωσαν κι' Αὐτοὶ τό «σταυρό» τους πού σημαδεύει τὴ ζωὴ καί καταδιώκει τὸν ἄνθρωπο. Οἱ Μάρτυρες, γίνονται εὐεργέτες. Ἐφτασαν στὴν πόλη. παρέδωσαν στὴν ἐπιτροπὴ τό καλάμπόκι καί τό κορμί τους στό στρώμα πού τῷλυσε ὁ πυρετός! Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη πού νά βρεθοῦνε φάρμακα γιὰ τὴ διπλὴ πνευμονία. Ὁ δάσκαλος ἀδύναμος κι' ἀσθενικός ὑπέκυψε, ἐνῶ ὁ πρόεδρος, ἀπὸ γερὸ ποστάβι καί συνηθισμένος στὶς μπόρες τοῦ χειμῶνα καί τῆς Ἄνοιξης ἄνθεξε. Τὸν ἔλιωσε ὁ πυρετός σαράντα μέρες μὰ γλύτωσε.

Τοῦ Ἄλλου πού ἔφυγε, τὰ ὄρφανά του, ἀποζητοῦν τὸν πατέρα τους!...

Ἀκατανίκητος Αὐτός ὁ πόθος τὰ ὠθεῖ καί πλησιάζουν τὸ Γέρο - Σπύρο καί τὸν παρακαλοῦν νά τούς διηγηθεῖ κείνη τὴν πορεία τους ἀπ' τὴν ὁποία πέθανε ὁ πατέρας τους. Κάθε φορά πού τὸν ἐβλεπαν νά κάθεται ἀκουμπώντας τὶς πλάτες του στὸν κοσμὸ τῆς κορομηλιάς καί νά φουμαίρνει, νάσου καί τὰ ὄρφανά... Πλησίαζαν ἤσυχα καί βουβά. Κάθονταν καί τὰ δυό παραδίπλα του χωρὶς μιλιὰ. Τὸν κύτταζαν. Μὲ τὴ φαντασία τους στό πρόσωπό του, ὁ μεγαλύτερος ὁ Γιάγκος, ἐβλεπε τὴ μορφή τοῦ πατέρα του. Ὁ γέρος τὰ κύτταζε μιὰ, δυό κι' ἄρχιζε τὴν ἴδια ἱστορία, τὸ πῶς γύρισαν μὲ τό θεοπόντι... «Ἐνα θέλω ἀκόμα, νά πατήσω τό κατοστάρι. Ἐκεῖ πάνω, κι ἔδειξε μὲ τό χέρι, θά τὰ πῶ ὅλα...» Τὰ παιδιὰ κύτταζαν τὸν οὐρανὸ. «Οἱ ἄνθρωποι πού χάνονται γιὰ τοὺς ἄλλους, ναί, δέν πεθαίνουν!» Τὰ παιδιὰ ἀλληλοκυττάχτηκαν. Ὁ Γέρος σκάλιζε μὲ τό μπαστούνι του αὐλάκι στὰ χόρτα. Τὴ συλλογὴ του ἔσκαβε. Κι' ἄρχισε: «Τὰ μεγάλα Κράτη, δέν ἔχουν μεγάλους ἄντρες. Τοῦτοι πού τούς κουμαντάρουν εἶναι μικροί. Στενεύουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τοὺς ἄλλους παραπέρα. Αὐτοὺς τοὺς θέλουν γιὰ παραγέμισμα, γιὰ τὴ μπούκα τους στὴ χαλάστρα... νά χαθεῖ ὁ κόσμος. Νά μείνουν αὐτοὶ. Οἱ τέτοιοι ὅμως καί πού ζωντανοί, εἶναι πεθαμένοι, ἐνῶ ὁ πατέρας σας θά ζεῖ αἰώνια, γιατί κράτησε στὴ ζωὴ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ μας. Ἐσεῖς... τὰ παιδιὰ, ἐκεῖνου, νά εἶστε ὑπερήφανα γιὰ τό γονιό σας. θά φύγω κι' ἐγώ, δέ μένει κανένας ἐδῶ. Μένουν ὅμως τὰ ἔργα τοῦ καθενοῦ μας, μικρά ἢ μεγάλα, ἄσχετο. Μά τό μεγαλύτερο εἶναι νά θυσιάζεται κανεὶς γιὰ τοὺς Ἄλλους. Κι' Ὅποιος θυσιάζεται δέ χάνεται. Ἀποθνήσκει, ναί, μὰ ζεῖ, ἡ μνήμη του πολλὰ - πολλὰ χρόνια. Καί σεῖς νά τὸν ἀγαπᾶτε διπλᾶ, γιατί θυσιάστηκε γιὰ τοὺς Ἄλλους. Ὅμοιάζει Αὐτός μὲ τὴν ἀναμμένη λαμπάδα πού φωτίζει καί θερμαίνει τοὺς Ἄλλους καί ἄς σῶνεται...» Γύρισε τὰ κύτταξε καί εἶπε: «Π ἄ μ ε τ ὠ ρ α ... χ α λ ῆ π ω σ ε... μ α τ α π ἄ λ ι α ὕ ρ ι ο, τ ἄ λ ἔ μ ε...».

Πρωῖ - πρωῖ τὴν ἄλλη μέρα, χτυποῦσε ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ πένθημα. Ὁ Πρόεδρος αἰσθάνθηκε πόνο στὸν ἀριστερό μαστό. Κατάλαβε. Ἐρχεται, εἶπε στὴ γριά του... καί ἀρθρωσε μόλις ἀκουόμενος. Μὲ περιμένει ὁ Δάσκαλος! Κι' ἔσβησε. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης ἐγινε ἡ κηδεῖα του. Δέν ἔμεινε ψυχὴ στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. Τὴν ὥρα πού τὸν ξεπροβόδιζαν ἀπ' τὴν ἐκκλησίαν γιὰ τὴν τελευταία κατοικία του, θρήνος συγκλονιστικὸς τὸν συνῶδευε...

Τὰ ὄρφανά τοῦ Δασκάλου, μὲ λαμπάδες ἀναμμένες, ἀκολουθοῦσαν τὸ φέρετρο ἑνας ἀπὸ κάθε πλευρὰ κλαίγοντας. Κατέβασαν τὸ φέρετρο στὸν τάφο καί κραυγὴς μοιρολογιοῦ ξεβγήκαν ἀπ' τὸ πλῆθος πού στέκονταν γύρω στὸν ἀνοιχτὸ τάφο. Οἱ ἄνθρωποι ἔσκυβαν, ἔπαιρναν χῶμα καί τῶρριχναν μὲ τὴν κραυγὴ: Αἰωνία σου ἡ μνήμη.

Τὸ βράδυ τὰ παιδιὰ Γιάγκος καί Λάκης, δέ μπορούσαν νά κλείσουν μάτι. Ἡ μανούλα τους γνῶριζε τὴν τρικυμία τους καί τὰ παρακολουθοῦσε ἀπ' τὴν ἄλλη γωνιά. Ἀνασηκώθηκε ὁ μικρὸς, διπλώθηκε πάνω στό Γιάγκο καί τοῦπε:

- Καί τώρα ποῖς θά μιλάει γιὰ τὸν Πατέρα μας;...
- Κανένας. Ἀπάντησε Ἐκεῖνος.

- 'Εγώ θέλω νά μου πείς πολλά γιά τό Πατέρα μας. 'Εσύ ἦσουν μεγάλος καί τόν θυμᾶσαι καλά...

'Η μητέρα τους ἀπ' τήν ἄλλη γωνιά, καιόνταν ἀκούγοντας τό Γιάγκο νά ζωντανεύει τόν Πατέρα τους, στόν μικρότερο. Δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά. 'Αμέτρητες φορές ὁ Γιάγκος περιέγραψε τόν Πατέρα του στόν ἀδερφό του. Τό περίεργο γεγονός εἶναι πού καί τώρα, ἄντρες πιά, μέ παιδιά κι' ἐγγόνια, σά βρεθοῦνε μακριά ἀπό μάτι καί ἀφτί, στούς Τζουκαλάδες ἤ σ' ἀμπέλι ἤ στοῦ 'Ορφανιάκου ἤ στόν Κούδελα, μακριά ἀπό παρουσία ἀνθρώπου, ξανάρχεται ἡ μνήμη ζωογόνα καί περιγράφει ὁ Μεγάλος τόν Πατέρα του στόν ἀδερφό του, ἄντρα πιά, καί ξαναβλέπει τόν γονιό του ὁ κ. Λάκης καθώς τόν παριστάνει κι' ὄλας ὁ Γιάγκος.

- Περάσαμε δύσκολα χρόνια, εἶπε ὁ Γιάγκος.

- 'Η μεγαλύτερη κι' ἀθεράπευτη δυσκολία εἶναι τό «ΚΕΝΟ» πού κουβαλάω μέσα μου, χρόνια καί χρόνια τώρα. Εἶναι πληγή πού δέν κλείνει... εἶπε ὁ Λάκης καί πρόσθεσε:

- Ξέρεις τί θά πεῖ νά μή γνωρίσεις τόν Πατέρα σου;... Εἶσαι εὐτυχισμένος, ἀδερφέ μου, πού ἐζησες μαζί του...

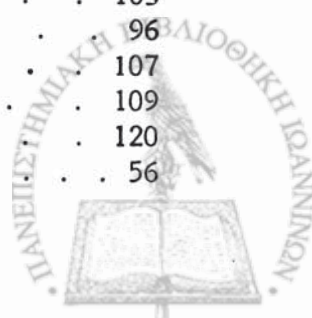
- Τό ἴδιο λέω καί γώ γιά σένα πού δέν τόν γνώρισες!!!

Βαγγέλης Ψινιώτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελίδα
Ἄβέρωφ—Τοσίτσα Εὐαγγέλου :	Ἄπο τὶς ρίζες στὸ σήμερα (διήγημα) 1
Ἄναλογίδη Γιώργου :	Ἡ μοῖρα τῆς ἐπαρχίας 17
Βάββα Μενέλαου :	Παλιὰ γειτονιά (τέμπερα) } 67
» » :	Ἐσπερινὸς (σινική μελάνη) }
Βαμβούλη Νίκης :	Λουστράκος (μολύβι) 23
» » :	Παλιὰ γειτονιά (μολύβι) 37
Βένου Νίκου :	Ἄγναντεύοντας τοὺς πανηγυριῶτες (περιγραφή) 26
Βερτόδουλου Ἀπόστολου :	Τέμπη (φωτογραφία) 33
» » :	Δρακόλιμνη (Τύμφη) φωτογραφία 74
» » :	Περιστέρη (φωτογραφία) 207
Βεσδρεβάνη Ἡλία :	Ἡ γῆ τῶν Θεσπρωτῶν (λυρική ἀφήγηση) 24
Βρέλλη Γεωργ. :	Ἄπο τὸ ἡμερολόγιό μου 27
Γεροντικῶ Ἀρσένη :	Ρεμπῶ: τὸ μεθυσμένο καράβι (κριτική εἰσαγωγή) —ποίημα 34
» » :	Ἡ λέαινα καὶ ἡ ἀρκούδα (λαφονταίν) (ἀπόδοση) 44
Γκαρτζονίκα Δημητρίου :	Φυσιοκρατική αἰσθητική καὶ Ἑλ- ληνική ἀργυροχρυσοχοία (μελέτη) 45
Δαβαρτζίκη Φρόσως :	(Χαλκοπλαστική) 48
» » :	(Δερματοτεχνία) 62
Δερέκα Ἄννας :	Ὁ θάνατος τοῦ ὄνειρου (ποίημα) . . . 57
Δερέκα Στέλιου :	Σύνθεση (λάδι) 4
» » :	Σύνθεση (γυμνὸ) 52
» » :	Γυμνὸ 207
Δογορίτη Λούλας :	(Μπατίκ) 70
Δογορίτη Τίνας :	Τρίπτυχο (κατασκευή) 27
» » :	Καθιστὴ φιγούρα (μελάνη) 82
Δρόσου Βασίλη :	Ὁ Γούσιος (ἀναδρομές) 61
Δρόσου — Μάλλιου Ἀθηνᾶς :	Τὸ πατρικὸ μου σπίτι (ποίημα) . . . 63
Εὐτυχιάδη Χριστόδουλου :	Κάλεσμα » 78
» » :	Ξεδίφασμα (φωτογραφία) 79
» » :	Μικρὸ Πάπιγγο » 8
» » :	Γιάννινα » 30
Ζιτσαῖας Χρυσάνθης :	Ἡ πέρδικα (λαογραφική μελέτη) . . . 68
Ζιώγα Γιώργου :	Πόσο ἀκόμη; (φωτογραφία) 90
» » :	Ἄγναντεύοντας (φωτογραφία) 103
Καζάκου Γιώργου :	Πορτραῖτο (λάδι) 96
» » :	Αὐτοπροσωπογραφία (λάδι) 107
» » :	Νεκρὴ φύση (λάδι) 109
» » :	Παναγιά ἡ γλυκοφιλοῦσα (λάδι) . . . 120
Καλογερίδη Ἀγγελου :	Σκληρὰ ὄνειρα (φωτογραφία) 56

	σελίδα
Καλογερίδη Ἀγγελου	: Ἀτίτλο (φωτογραφία) 60
» »	: Περιέργειες φωτογραφία } . . . 115
» »	: Τὸ... κοινὸ μυστικὸ (φωτογραφία) }
» »	: Νεκρὴ φύση (φωτογραφία) 127
Καψάλη Φωκίωνα	: Αὐστηρότητες (φωτογραφία) 239
Κεραμίδα Δημητρίου	: Ὀρειβατῶντας (περιγραφή) 75
» »	: Στὸν ἥσκιο τοῦ Μοναστηριοῦ (λάδι) . . . 124
Κήτα Μαρίας	: Φροντίδα γιὰ τὸν Χειμῶνα (λάδι) . . . 135
» »	: Γιαννιώτικο (λάδι) 139
Κόκκινου Γιώργου	: Νεκρὴ φύση (λάδι) 144
Κόκκινου Δημοσθένη	: Περάσματα—Ἡγουμενίτσα (μετάφραση) 80
Κολιοῦ Μαίρης	: Τὸ γκρεμισμένο εἰκόνημα 83
» »	: Ξαπλωμένη γυναίκα 92
Κοντοσάκου Κώστα	: » (λάδι) 95
Κοτύλια Τούλας	: Ἐνα μῦθο ζωῆς (ἀφήγημα) 88
Λαζαρίδη Κώστα	: Καϊτέγκα (λυρική ἀφήγηση) 91
Λούκα Λουκά	: Ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση τῆς πατρίδας μας
» »	(ἱστορικὰ κείμενα) 93
» »	: Μοναξιά 19
» »	: » (λάδι) , , , 38
» »	: Συνάντηση (λάδι) 148
» »	: Κατσανοχώρι (λάδι) 153
Λύκα Γιώργου	: Ἀποκατάσταση τοῦ Ἡρώδη (χ/γράφημα) 97
Μάκου Σπύρου	: Γυμνὸ (λάδι) 66
» »	: Σύνθεση μὲ ἀλογα (λάδι) 166
Μακρῆ Εὐγενίας	: Καμέλιες 158
Μάλαμα Λάμπρου	: Σμόλικας—Δρακόλιμνη (περιγραφή) . . 99
» »	: Ἐνα ἡλιόγευμα στὴν Τσουκά (ποίημα) 100
Μαλδογιάννη Θεόδωρου	: Ἀτίτλο (ποίημα) 104
Μάντζιου Θεόφιλου	: Τὸ πατρικὸ μου σπίτι (ἀκουαρέλλα) , 162
» »	: Παλιὰ Γιάννινα (πελαργοί) 170
Μάργαρη Βασιλείου	: Στὸ Μέτσοβο (περιγραφή) 105
Μαρνέλη Π. Πόπης	: Συνοχή (ποίημα) 108
» »	: Εἰρωνεία (ποίημα) 108
Μαυρομάτη Χαραλ.	: Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ 173
Μελᾶ Λέοντος	: Χρόνια παιδικὰ (ἀναμνήσεις) 110
Μέντζιου Ἀθηνᾶς	: Πορτραῖτο (λάδι) } 131
» »	: Πορτραῖτο (λάδι) }
Μούλια Νίκου	: Συνομιλία στὴ νύχτα (ποίημα) 116
Μουσελίμη Σπύρου	: Πόποβο (λαογραφικὲς σελίδες) 117
Μπαλντογιάννη Γεωργίας	: Πορτραῖτο (λάδι) 176
» »	: » (λάδι) 179
Μπάρμπα Θεόφιλου	: Καπνὸς 182
» »	: Αὐτοκτονία μιᾶς γυναικας 185
Μπέχλη Πέτρου	: Πίνοντας καφέ (μολύβι) 188
» »	: Γειτονιά (λάδι) 191
Μπότσιου Ἐλένης	: Πορτραῖτο (κάρβουνο) 201
» »	: » (κάρβουνο) 204
Νικολαΐδη Κώστα	: Ἐδῶ στὸν κόρφο τοῦ γιαλοῦ (ποίημα) 126
Ντούρτα Χρήστου	: Πάγοι στὴ λίμνη (φωτογραφία) 194
» »	: Παγωμένη λίμνη (φωτογραφία) 198

	σελίδα
Οικονόμου Γιώργου	: Τῆς Ἑρρικας (λυρικό πεζογράφημα) . . . 128
» Κώστα	: Ἄπ' τὴν Καρδιά τῆς Πυθίας (ποίημα) . . . 132
Πακτίτη Κώστα	: Παλαιὸ καϊκι στὴν Κέρκυρα (λάδι) . . . 209
» »	: Πύλη στὸ Κάστρο (λάδι) . . . 210
Παναγιωτίδη Τένη	: Λιμνοπούλα (φωτογραφία) . . . 12
» »	: Κύκνος » . . . 41
» »	: Ἀπογευματινὴ ἡρεμία (φωτογραφία) . . . 213
» »	: Ἄγγιγμα (φωτογραφία) . . . 215
Παπαστύλου Σοφίας	: Λουλούδια (λάδι) . . . 216
» »	: Πορτραῖτο (λάδι) . . . 227
Πιτούλη - Μαρνέλλη Πόπης	: Κυρὰ-Βαγγελιώ ἡ Καμπούρη (ἠθογραφία) 133
» » »	: Μάννας Καρδιά (ποίημα) . . . 134
Ράτσικα Δημήτρη	: Σύνθεση (λάδι) . . . 228
» »	: Γυμνὸ (μολύβι) . . . 238
Σακκᾶ Μίμη	: Τοπίο . . . 231
» »	: Σπουργίτια . . . 232
Σακκᾶ Τάσου	: (χαλκός) . . . 235
» »	: (Χαλκός) . . . 241
Σακελλαρίου Τόλη	: Κύκνος (φωτογραφία) . . . 44
» »	: Ἐσπερινός (φωτογραφία) . . . 152
Σαμαρινιώτη Δημήτρη	: Ἐνα χρόνο στὸ θάλαμο τῶν μελλοθανά- των (ἀναμνήσεις) . . . 136
» »	: Πίνδος (ποίημα) . . . 138
Σάρρου Εὐτέρπης	: Ὅρκος Μάννας (ποίημα) . . . 140
Σιωμόπουλου Στυλ.	: Χάροπος ὁ Β' ἀπὸ τὴν Ἑπειρο . . . 141 (ἱστορικὴ μελέτη)
Σιωμόπουλου Τάκη	: Ποιητικὴ (ποίημα) . . . 155
Στούπη Σπυρίδωνος	: Ἀλῆ Πασᾶς καὶ Κέρκυρα (ἱστορικὴ μελέτη) 167
Τζιάλλα-Μάντζιου Ἐλευθερίας	: Στὶς ἀναφορὲς τῆς Κόνιτσας . . . 171 (λαογραφικὴ ἀφήγηση)
Τζιάλλα Κίμωνα	: Ἡ Θυσία (ἱστορικὸ διήγημα) . . . 180
Τζιόβα Πάνου	: Λευτεριά (ποίημα) . . . 190
Τόλη Μιμίκας	: Σύνθεση (χαλκός) . . . 85
» »	: (χαλκός) . . . 154
Τσαούση Λεωνίδα	: Ἱστορία λευτεριάς (διήγημα) . . . 192
Τσιάκου Τάκη	: Ἀρόδου (ποίημα) . . . 195
» »	: Τοῦ ἀνέμου (ποίημα) . . . 195
» »	: Ροδιὰ (ποίημα) . . . 196
Τσέτη Κώστα	: Ἀραχθε, ἀδερφέ μου (ποίημα) . . . 197
» »	: Προσμονὴ (ποίημα) . . . 197
Τσοῦτσινου Γιάννη	: Ἀμπρακία-Ἀραχθος (γλωσσικὴ-ἱστορικὴ μελέτη) . . . 199
Φίλη Γιούλικας	: Ἡ Πέτρινη Καρδιά (λυρικό παραμῦθι) 205
» »	: Ὁ θάνατος τῆς ἀλήθειας (ποίημα) . . . 206
» »	: Σὰν Βράχος (ποίημα) . . . 208
Φωτιάδου Ἐρμηνείας	: Τοῦ γύφτου τ' ἄργανο (λαογρ. ἀφήγηση) 211
» »	: Ζῶα καὶ πτηνὰ (μυθικὴ ἀφήγηση) . . . 212
Φωτόπουλου Κώστα	: Πορεία στὸν Ἄθω (μελέτη-περιγραφή) 217
» »	: φωτογραφίες 218-221-224
χατζῆ Καλλιόπης	: Διπλοπαντρέμματα (ἀφήγηση) . . . 236
ψηνιώτη Βαγγέλη	: Ἀποκλεισμός (διήγημα) . . . 240

